

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ
ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

*Тези звітної наукової конференції
факультету громадської безпеки*

24 лютого 2012 р.

Львів
2012

УДК 34
ББК 67
А 43

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету громадської безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 6 від 24 січня 2012 р.)*

Упорядники:

Кучер Віталій Орестович
кандидат юридичних наук, доцент

Назар Юрій Степанович
кандидат юридичних наук, доцент

Сулятицький Іван Васильович
кандидат психологічних наук

А 43 Актуальні аспекти підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки: тези звітної наукової конференції факультету громадської безпеки (24 лютого 2012 р.) / за ред. Т.З. Гарасиміва. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – 540 с.

У збірнику вміщено тези доповідей звітної наукової конференції факультету громадської безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ «Актуальні аспекти підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки» (24 лютого 2012 р.). У роботі наукового заходу братимуть участь науково-педагогічні працівники кафедр адміністративного права та адміністративного процесу, цивільного права, психології та соціальної роботи ЛьвДУВС, а також інших вищих навчальних закладів, працівники ОВС, аспіранти, здобувачі, курсанти.

Збірник адресовано всім, хто цікавиться проблемами міліції громадської безпеки, а також питаннями підготовки фахівців для підрозділів ОВС.

Матеріали опубліковано в авторській редакції

**УДК 34
ББК 67**

ПРІОРИТЕТ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

З великою приємністю маю честь привітати від імені ректорату учасників звітної наукової конференції факультету громадської безпеки «Актуальні аспекти підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки».

Проведення такої конференції свідчить про важливість наукового забезпечення діяльності нашого університету як у сфері підготовки фахівців для охорони громадського порядку, так і щодо безпосередньої реалізації завдань і функцій міліції громадської безпеки. Особливо актуальними такі питання є у зв'язку із забезпеченням правопорядку під час проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, а також зважаючи на актуалізацію процесів реформування системи органів внутрішніх справ України. П'ятого жовтня 2011 року у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему «Про реформування системи органів Міністерства внутрішніх справ України і впровадження європейських стандартів», на яких Голова Верховної Ради України Володимир Литвин зазначив: «Є теми для парламентських слухань, які умовно можна поділити на прохідні, важливі і надважливі. Проблема, яка розглядається, є надважливою, оскільки стосується нинішнього стану ключового, правоохоронного відомства».

Президент України Віктор Янукович доручив Міністрові внутрішніх справ України генералу внутрішньої служби Віталію Захарченкові підготувати концепцію реформування системи МВС України. Відповідно до проекту нової Концепції, стратегічною метою реформування органів внутрішніх справ є їх глибока, якісна модернізація, перетворення їх на ефективні, динамічні, високомотивовані й високотехнологічні структури. МВС поетапно має стати правоохоронним відомством європейського зразка.

Міністерство внутрішніх справ України вжило низку організаційних і практичних заходів з метою вдосконалення діяльності підрозділів міліції громадської безпеки, актуалізації роботи з профілактики правопорушень та охорони громадського порядку під час масових дій, посилення міжнародних зв'язків з правоохоронцями зарубіжних країн для обміну досвідом у цій сфері. Адже всі ми добре усвідом-

люємо, що рівень забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в межах проведення цьогорічного міжнародного спортивного свята, встановлення демократичного дозвільного режиму та запобігання порушенням прав людини може суттєво позначитися на багатьох аспектах життя та міжнародному іміджі нашої країни.

Удосконалюється нормативно-правова база у сфері діяльності міліції, насамперед у тій частині, що стосується охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Так, чимало робиться для приведення у відповідність до міжнародних норм і стандартів діяльності міліції громадської безпеки щодо профілактики правопорушень, попередження масових заворушень, надання адміністративних послуг населенню тощо.

Для виконання поставлених завдань потрібно докласти чимало спільних зусиль практиків і науковців. Досвід подібних масштабних процесів свідчить, що досягти належних результатів неможливо без ґрунтового наукового дослідження проблем правового характеру, на основі чого, власне, і можна напрацювати відповідні рекомендації, зорієнтовані на подальші виважені й конкретні дії.

Сподіваюся, цьому певною мірою сприятиме наша конференція. Вироблені її учасниками рекомендації будуть корисними і слугуватимуть підвищенню ефективності правового регулювання суспільних відносин у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а зокрема – у підготовці фахівців для цієї важливої сфери суспільної життєдіяльності. Я впевнений, що завжди (і під час навчання майбутніх правоохоронців, і в процесі їхньої подальшої служби) пріоритетом залишатиметься людина та загальнолюдські цінності.

Бажаю Вам, шановні учасники конференції, приємного спілкування і плідної роботи!

М.М. Цимбалюк,
*ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ
генерал-лейтенант міліції,
доктор юридичних наук, доцент*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ: НАУКОВІ АСПЕКТИ

ВСТУПНЕ СЛОВО

У період розбудови України як правової, демократичної та соціальної держави постають завдання щодо реформування усіх суспільних, державних та правових інституцій. Не залишаються осторонь і органи внутрішніх справ.

Оптимізація діяльності Міністерства внутрішніх справ України є одним з основних завдань, які поставили перед суспільством Президент України, Голова Верховної Ради України та міністр внутрішніх справ України. Зокрема, наголошується на необхідності підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, а надто підрозділів громадської безпеки. Закономірно постає вимога нових освітянських та наукових підходів щодо підготовки фахівців у даній сфері.

Львівський державний університет внутрішніх справ є одним з провідних навчальних закладів системи МВС України з підготовки спеціалістів для підрозділів міліції громадської безпеки.

Зокрема, на виконання нагальних завдань, які постали перед суспільством та державою, у Львівському державному університеті внутрішніх справ відповідно до вимог наказу Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2011 року № 555 «Про організаційно-штатні зміни в ВНЗ МВС України», розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 року № 727-р «Про реорганізацію мережі вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ» та наказу Міністерства внутрішніх справ від 28.07.2011 року № 490 «Про реорганізацію вищих навчальних закладів МВС України» створено факультет громадської безпеки.

Начальником факультету призначено доктора юридичних наук, професора, полковника міліції Гарасиміва Тараса Зеновійовича.

До складу факультету увійшли три кафедри: кафедра психології та соціальної роботи, начальник – кандидат психологічних наук, полковник міліції Сулятицький Іван Васильович; кафедра цивільного права, начальник – кандидат юридичних наук, доцент, майор міліції Кучер Віталій Орестович; кафедра адміністративного права та адміністративного процесу, начальник – кандидат юридичних наук, доцент, підполковник міліції Назар Юрій Степанович.

Факультет здійснює підготовку фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки МВС України за спеціальностями «Правознавст-

во» (6.030401), «Соціальна робота» (6.130102), «Практична психологія» (6.030103) освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Нині на факультеті навчається 419 курсантів.

Науково-педагогічні працівники факультету здійснюють свою діяльність відповідно до вимог вищої школи. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України та Міністерство внутрішніх справ України поряд з організаційно-розпорядчою, навчально-виховною роботою наголошують на науковій, дослідній, методичній, редакційній та видавничій діяльності. Підтримує дані новації постійний та перемінний склад факультету, особливо у науково-дослідній сфері.

Науково-дослідна діяльність факультету громадської безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ відповідає вимогам Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років, затвердженому наказом МВС України від 29.07.2010 № 347. З метою вдосконалення наукового забезпечення органів і підрозділів внутрішніх справ та на виконання вимог наказів МВС України від 15.05.2007 року № 154 «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України», від 28.10.2007 року № 411 «Про реформування системи МВС України та підвищення якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ» науково-педагогічні працівники факультету організовують та здійснюють проведення науково-дослідних робіт, як на замовлення практичних правоохоронних органів, так і з власної ініціативи.

Постійний штат факультету – 41 особа, з яких: 31 – науково-педагогічні працівники; 3 – командний склад; 6 – керівники підрозділів курсантів; 1 працівник – навчально-допоміжний склад.

Серед них: із науковими ступенями 18 осіб (3 доктори наук та 15 кандидатів наук), що становить 43% від загального складу; із вченими званнями професора – 2, доцента – 8, що становить 56% від кількості працівників з науковими ступенями; з досвідом роботи у практичних підрозділах ОВС – 27 працівників, що становить 66% від загального складу.

Кафедри факультету забезпечують викладання 61 навчальної дисципліни, а саме: кафедра психології та соціальної роботи – 28 навчальних дисциплін; кафедра адміністративного права та адміністративного процесу – 16 навчальних дисциплін; кафедра цивільного права – 7 навчальних дисциплін. Із вищевказаних навчальних дисциплін 43 належать до фундаментального та професійно-практичного циклу, що становить 71% від загальної кількості.

З навчальних дисциплін фундаментального та професійно-практичного циклу підготовлені методичні матеріали, комплекси, які містить програми навчальних дисциплін, плани проведення семінарських і практичних занять та методичні рекомендації до них, методичні рекомендації для вивчення питань, які виносяться на самостійну підготовку, завдання для модульних контролів, списки використаних джерел, методичні рекомендації для написання курсових робіт.

Ряд практичних занять з найбільш актуальних тем проводиться в базових територіальних підрозділах міліції громадської безпеки ОВС м. Львова, експертних установах м. Львова.

Завершальною стадією підготовки курсантів випускних курсів є організація і проведення державної атестації з навчальних дисциплін: «Спеціальна фізична підготовка», «Теорія та технологія соціальної роботи», «Організація і тактика міліції громадської безпеки», «Кримінальне право», «Теорія держави і права», «Загальна психологія» тощо. Всі вищевказані дисципліни забезпечені науковими та методичними виданнями за авторством або співавторством працівників факультету.

Науково-педагогічними працівниками кафедр факультету підготовлено та видано більше 120 наукових та навчально-методичних праць, серед яких: 5 монографій, більше 10 навчальних посібників та біля 110 інших навчально-методичних та наукових праць. Серед основних слід відзначити такі: «Психологія професійної діяльності працівників ОВС» (з грифом МОН МС), «Цивільне право України» (з грифом МВС), «Цивільне право України у схемах», «Трудове право», «Трудове право. Альбом схем», «Основи управління ОВС», «Адміністративна діяльність ОВС», «Протидія злочинам, що вчиняються у бюджетній сфері», «Проходження служби та соціальний захист працівників ОВС (короткий курс)», «Застосування ОВС норм та інститутів кримінального та адміністративного законодавства під час проведення Євро-2012» (з грифом МОН МС).

Для проведення лекцій, семінарських, практичних занять, інструктажів, проходження стажувань, практики, складання державних екзаменів, захисту результатів практики та стажування на громадських засадах залучаються практичні працівники ОВС.

Незважаючи на те, що факультет створений нещодавно, якісний склад науково-педагогічного колективу та матеріально-технічна база дають можливість для подальшого розвитку.

Зокрема, над науковими дослідженнями працюють понад 30 здобувачів, ад'юнктів та аспірантів. Їхні дослідження спрямовані на наукове забезпечення проблемних аспектів практичної діяльнос-

ті правоохоронних органів, зокрема підрозділів міліції громадської безпеки.

В установленому порядку заплановано фундаментальні та наукові дослідження, в тому числі, на замовлення правоохоронних органів, органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, інших організацій та установ, зокрема на договірних засадах.

Факультет громадської безпеки планує і надалі забезпечувати розроблення, наукову експертизу та рецензування проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення визначеного МВС України напряму (спеціалізації), підготовку відповідних методичних та практичних рекомендацій для органів і підрозділів внутрішніх справ України. При цьому до співпраці залучатимуться досвідчені фахівці правоохоронних практичних органів та підрозділів.

На сьогоднішній день основні зусилля молодих, але кваліфікованих науковців факультету зорієнтовані на якісне забезпечення навчального процесу необхідною науковою, навчальною та методичною літературою. Планується послідовне виконання підготовки і видання науково-дослідної та навчально-методичної літератури як з грифом МВС України, так і МОН МС України.

Загалом же працівники факультету мають значні перспективи для подальшого розвитку не тільки в науково-дослідній, а і в організаційно-розпорядчій, навчально-методичній та редакційно-видавничій діяльності.

Відтак можна зробити висновок про те, що факультет громадської безпеки як структурний підрозділ Львівського державного університету внутрішніх справ науково обґрунтовано і повною мірою виконує свої функції та завдання, які стоять не тільки перед навчальним закладом, а і перед Міністерством внутрішніх справ України та державою.

Т.З. Гарасимів,
*начальник факультету громадської безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ
полковник міліції, доктор юридичних наук, професор*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Т. Андращук,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Проблема злочинності серед молоді була і залишиться однією з найгостріших. Негативні соціально – економічні та політичні процеси. Які відбуваються в суспільстві, вражаються насамперед молодь. Причин цього чимало: погіршення криміногенної обстановки в умовах кризових явищ в економіці, падіння виробництва, розлад колишніх виробничих відносин та людських стосунків, спекуляція, шахрайство та ін. [2, с. 100].

На даний період рівень адміністративної відповідальності у підлітковому середовищі залишається високою. Слід відзначити, що кожний 12 – й злочин з числа розслідуваних, вчинено неповнолітнім. Серед найпоширеніших злочинів вчинених неповнолітніми залишається крадіжка та грабежі. У структурі підліткової злочинності понад дві третини становлять тяжкі та особливо тяжкі злочини [3].

Справи про такі правопорушення уповноважені розглядати адміністративні комісії при виконавчих комітетах місцевих Рад. Окремою групою можна виділити справи про інші антигромадські вчинки неповнолітніх, які не вважаються адміністративними правопорушеннями, однак свідчать про певні відхилення від нормального розвитку підлітка, наприклад, неналежна поведінка в школі, на вулиці, в інших громадських місцях; бродяжництво, жорстоке ставлення до ровесників, грубе поводження з учителями та однокласниками, жебрацтво, втеча з дому. Сюди можна віднести і аморальні вчинки: ранні статеві зв'язки, захоплення азартними іграми, що свідчить про погляди і звички, які з часом можуть призвести до злочину. Особи які вчиняють протиправні дії в ранньому віці, пізніше і значно важче піддаються виправленню і як результат становлять основний резерв для дорослої злочинності.

Серед суб'єктів адміністративних правопорушень вирізняються такі, які мають певні особливості щодо вчинення окремих адміністративних правопорушень або не несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До них належать і діти.

Діти – це особи, які не досягли 18 років, тобто віку, з досягненням якого закон пов’язує настання повної дієздатності. Неповнолітні, які не досягли встановленого в законі віку (14 років згідно з Кримінальним кодексом України та 16 років згідно з Кодексу про адміністративні правопорушення (КпАП України), є малолітніми і юридичній відповідальності, у тому числі адміністративній, не підлягають, оскільки визнаються нездатними усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними. Згідно з статтею 13 КпАП України до осіб віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу передбачені ст. 24-1 КпАП, а саме: зобов’язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим; попередження; догана або суворая догана; передання неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання. Кодексом про адміністративні правопорушення встановлено, що до адміністративної відповідальності притягаються особи, яким на момент скоєння правопорушення виповнилось 16 років [1, с. 14].

У разі вчинення особами віком 16-18 років окремих адміністративних правопорушень вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах.

Проблема відповідальності неповнолітніх за правопорушення є однією з найактуальніших у правовій науці, оскільки пов’язана із завданнями виховання підростаючого покоління і запобігання правопорушенням серед неповнолітніх. Удосконалення протидії адміністративним правопорушенням неповнолітніх включає й підвищення ефективності застосування заходів адміністративно-примусового впливу батьків або осіб, які їх замінюють. Виховання дітей і піклування про них – основний обов’язок громадян України (ст. 52 Конституції України). У зв’язку з цим батьки наділяються батьківськими правами та обов’язками. Невиконання батьками та особами які їх замінюють, своїх обов’язків, може полягати у тому, що вони не піклуються про моральне виховання, фізичний розвиток дітей, створення необхідних умов своєчасного отримання ними загальної середньої та професійної освіти. Професор К. Ігошев зазначає: особлива небезпека порушення виконання батьківських обов’язків вимагає, щоб сімейна, цивільно-правова відповідальність поєднувалась у необхідних випадках з адміністративно-правовими та кримінальними заходами впливу [4, с. 411].

Передавати неповнолітнього правопорушника під нагляд батькам або особам, що їх замінюють, доцільно лише в разі їх згоди і здатності забезпечувати нагляд і відповідний виховний вплив на неповнолітнього. Бажання і згода останнього при цьому не враховуються. При

цьому орган адміністративної юрисдикції, який розглядає справу про правопорушення неповнолітнього, повинен бути впевнений у можливостях позитивного впливу батьків на неповнолітнього правопорушника. Недопустиме передання неповнолітнього правопорушника батьку або матері, що позбавлені батьківських прав, а також батькам або іншим особам, що за рівнем культури і характером своєї поведінки не здатні позитивно впливати на нього [5, с. 101].

Отже, вчинення адміністративного проступку неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність. Пояснюється це тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, навичок правочинної поведінки, не завжди усвідомлюють шкоду від заподіяного, легко піддаються впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень, ураховується також, що неповнолітні легко піддаються виховному впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: [чинне законодавство із змінами та допов. станом на 18 вересня 2011 року]. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 220 с.

2. Курс кримінології: особлива частина: підручник у 2 кн. / за заг. ред. О.М. Джули, М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, І.М. Мельник та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 480 с.

3. Інформаційний сервер Верховного суду України – www.scourt.gov.ua

4. Игошев К.Е. Семья. Дети. Школа / К.Е. Игошев, Г.М. Миньковский. – М., 1989. – 411 с.

5. Горбач О. Адміністративна відповідальність батьків за протиправні дії неповнолітніх // Право України / О. Горбач. – 2003. – №5. – С. 100-105.

І.Р. Березовська,

здобувач

(Національна академія внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасному світі прогрес неможливий без опори на цифрову інфраструктуру – наріжний камінь, що лежить в основі процвітання

економіки, сильної армії, відкритого й ефективного уряду. У реальності ми залежимо від кіберпростору кожен день. Він включає все наше обладнання та програми, настільні й портативні комп'ютери, мобільні телефони, які вплетені в тканину кожного аспекту нашого повсякденного життя. Це широкосмугові та бездротові мережі, локальні мережі в школах, лікарнях, на підприємствах, інші масові мережі, які служать країні. Це і секретні військові і розвідувальні мережі, і відкритий Веб, який пов'язав людей сильніше, ніж будь-коли в історії людства. Отже, кіберпростір реальний. Звідси реальні і ризики, які прийшли разом з ним.

У цьому полягає велика іронія нашої інформаційної епохи – ті ж технології, що дозволяють нам створювати і будувати, дають новий шанс для тих, хто хоче нам нашкодити. Цей парадокс – видимий і невидимий – це те, що ми відчуваємо щодня. США, як одна з найбільш інформаційно розвинутих країн, одні з перших зіткнулися з проблемою забезпечення приватності особистого життя та економічної безпеки своїх громадян. Мільйони американців уже стали жертвами кіберзлочинців: їх приватне життя порушується, їх особисті дані викрадаються, їх гаманці спорожняються і все життя перевертається догори дном. За даними дослідження групи ЛЮ, тільки за останні два роки кіберзлочинність коштувала американцям 8 млрд. доларів [1, р. 16]. У період між серпнем і жовтнем 2008 року хакери здобули доступ до електронної пошти і низки файлів передвиборної кампанії Барака Обами, включаючи документи, що розкривають політичні позиції та плани поїздки. Штабістам довелося тісно співпрацювати з Центральним розвідувальним управлінням (ЦРУ), Федеральним бюро розслідувань (ФБР) США, наймати консультантів для відновлення систем [1, р. 16]. За оцінками спеціалістів, протягом одного року, по всьому світу кібер-злочинці крадуть інтелектуальної власності, в середньому, на суму до \$ 1 трлн [2].

У травні 2009 року при федеральному уряді США була створена Єдина Рада з Національної Безпеки, однією з основних функцій якої є нагляд за реалізацією політики кібербезпеки. У Білому Домі створено також новий відділ, яким керує Координатор з кібербезпеки [3], який підпорядковується безпосередньо президенту. Слід підкреслити важливість функцій, які виконуються на цій посаді: це інтеграція і злагоджена робота всіх аспектів політики кібербезпеки в галузі управління; тісна співпраця з офісами Білого Дому, а також координація дій у відповідь у випадку надзвичайних подій або нападів. З метою посилення федерального складника політики зміцнення інформаційної безпеки, Координатор з кібербезпеки також є членом Ради Національної безпеки, а також членом Національної економічної ради.

Отже, хоча інформація і комунікації були важливими складниками державної політики США за президентства Джорджа Буша-молодшого, у сучасному світі йдеться про виникнення якісно нової ситуації, коли «контроль за інформацією», «могутність» і «впливовість» нерозривно пов'язані між собою. У зовнішній і внутрішній політиці управління інформаційними ресурсами органами державної влади перетворилося на життєво важливий атрибут, органічний складник стратегічного планування. Це стосується також усіх без винятку аспектів і вимірів політики (правового, економічного, екологічного, військового тощо).

В сучасних умовах у складі національної безпеки питома вага інформаційної безпеки зростає завдяки розширенню застосування і збільшенню вразливості інформаційних технологій у критичних галузях (енергетика, транспорт, трубопроводи, промисловість, фінанси тощо). У зв'язку з цим у світову практику впроваджено поняття «критичної інформаційної інфраструктури», англійський аналог «Critical Information Infrastructure» (CII), а процес її захисту – «Critical Information Infrastructure Protection» (CIIP).

На сьогоднішній день в Європейському Союзі проводяться ґрунтовні дослідження у сфері інформаційних технологій (ІТ) для отримання лідерства у створенні інформаційного суспільства. Шоста програма дослідження інформаційних технологій (FP6), завершена у 2006 р., була спрямована на забезпечення надійності та безпеки ІТ. На період 2007–2013 рр. сформована сьома програма дослідження інформаційних технологій FP7. Задля забезпечення безпеки громадян ЄС і збільшення технологічної конкурентоспроможності здійснюється Програма дослідження європейської безпеки (European Security Research Programme – ESRP), яка включає оптимізацію систем безпеки та захист інформаційних систем. Здійснюється координація досліджень щодо захисту критичної інформаційної інфраструктури (Critical Information Infrastructure Research Coordination – CI2RCO), створена група швидкого реагування для таких секторів, як передача даних, енергетика тощо. Координація дій здійснюється і поза межами ЄС, наприклад із США, Канадою, Австралією, Росією, випускається Європейський інформаційний бюлетень щодо стану захисту критичної інформаційної інфраструктури.

Починаючи з 1995 року, країни «Великої вісімки - G8», зважаючи на збільшення інформаційних загроз, приділяють значну увагу захисту критичної інфраструктури. У травні 2000 р. в Парижі відбулася Конференція G8 з діалогу між суспільною владою та приватним сектором щодо безпеки й довіри в інформаційному світі. Окінавська Хартія – 2000 відзначає, що ІТ є однією з наймогутніших рушійних сил людства у 21-му сторіччі та закликає суспільство й бізнес до узгоджених дій щодо забезпечення інформаційних систем від деструктивних дій.

Дослідження проблем забезпечення інформаційної безпеки є одним з провідних напрямків діяльності найбільш впливових міжнародних організацій. Так, Організація з економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD) впроваджує глобальний курс на забезпечення інформаційної безпеки й конфіденційності (Working Party on Information Security and Privacy – WPISP) та аналізує питання інформаційної інфраструктури й інформаційного суспільства. У липні 2002 р. члени OECD прийняли нові Директиви для інформаційних систем і мереж (Guidelines for the Security of Information Systems and Networks: Towards a Culture of Security).

У грудні 2003 р. 57-ма Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 57/239 «Створення глобальної культури кібербезпеки», яка стверджує, що культура безпеки має формуватись у взаємодії державних і суспільних структур, включаючи розробників і користувачів ІТ, регуляторні й наглядові органи. Відзначається також, що потрібне усвідомлення існуючих ризиків при впровадженні ІТ в індустріальну, економічну, соціальну сфери, ідентифікація джерел загроз і критичних об'єктів, розробка методології оцінки загроз та адекватності заходів захисту з урахуванням етичних і демократичних принципів, формування системи управління безпекою [4].

58-ма Генеральна Асамблея ООН у грудні 2003 року прийняла резолюцію 58/199 щодо створення глобальної культури інформаційної безпеки та захисту критичної інформаційної інфраструктури [5], в якій підкреслюється взаємозалежність країн у зв'язку із зростанням загроз та вразливості, наголошується на важливості залучення менш розвинутих країн у процес захисту критичної інформаційної інфраструктури шляхом надання методологічної і технологічної підтримки, використання найкращих принципів СПР, наприклад, узгоджених на паризькій зустрічі у 2003 р.

Практичним внеском ООН у розвиток третього тисячоліття стало випущене у 2002 р. керівництво з інформаційної та кібернетичної безпеки суспільства. Цей документ характеризує проблеми інформаційної вразливості загалом та вказує можливі шляхи попередження інцидентів і адекватного реагування при їхньому виникненні за рахунок впровадження кращих стандартів і методологій. Під час Світового самміту зі створення інформаційного суспільства йшлося про необхідність співпраці уряду й приватного сектору, усвідомлення рушійних сил сучасних ІТ у процесі розвитку прогресу та виникаючих при цьому ризиків, запропоновано низку Принципів і План дій щодо досягнення довіри і безпеки інформаційного суспільства та формування культури інформаційної безпеки [6]. Окрім цього, під час самміту наголошувалося на відповідальності урядів за без-

перервність функціонування ІС та необхідності взаємної кооперації, заснованій на всесвітньо визнаних методах і стандартах СІР. Під час засідання відзначалася важливість захисту інформаційної інфраструктури від загроз на принципах адекватності національної системи регулювання рівню розвитку ІТ та наявним вразливостям. Іншим важливим фактором визнано необхідність впровадження заохочувальних заходів для розробників, операторів, користувачів ІТ з метою впровадження адекватних заходів інформаційного захисту: стандарти, методології, засоби, аудит відповідності тощо. Окрім цього, визначено роль Міжнародного телекомунікаційного союзу (International Telecommunication Union – ITU) як провідної організації ООН у сфері інформаційної безпеки суспільства та побудови інформаційного суспільства.

Таким чином, вивчення досвіду зарубіжних країн у сфері реалізації адміністративно-правових засобів забезпечення інформаційної безпеки свідчить про те, що на сьогоднішній день однією з найбільших проблем «інформаційно розвинутих» держав є те, що впровадження інформаційних технологій відбувається швидше, ніж процеси правового регулювання пов'язаних з цим суспільних відносин. Враховуючи іноземний досвід, вітчизняні органи державної влади повинні взяти під регулюючий контроль побудову національної інформаційної інфраструктури. Ситуація ускладнюється тим, що впровадження ІТ в нашій державі супроводжується залежністю від їхньої захищеності. Ключові програмно-апаратні засоби інформаційно-комунікаційних систем розробляються поза межами України, тому наша країна позбавлена можливості доступу до їх технічних характеристик. Водночас у розвинутих країнах розробники інформаційних систем активно співпрацюють з урядовими структурами у питаннях забезпечення національної безпеки.

Відсутність належного правового забезпечення розбудови державної системи інформаційної безпеки та безсистемність впровадження ІТ обумовлюють вразливість інформаційної інфраструктури України та збільшують ризики національної безпеки. Забезпечення державою високого рівня інформаційної безпеки є умовою рівноправної участі у світових і цивілізаційних процесах. Тому на сьогоднішній день нагальним є визначення ролі ІТ у сфері національних інтересів, виявлення загроз, оцінка їх рівня, формування ефективної державної системи управління ризиками із залученням громадськості та приватного сектора.

1. AIG Technology Report 2007-2008: Readiness for the Networked World Center for International Development at Harvard University, March 2009. – P. 16.

2. WIPO 2008 Report [Електронний ресурс] / WIPO Site. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/meetings/en/archive.jsp>.

3. Barack Obama Speech, March, 13, 2009 [Електронний ресурс] / Barack Obama Site. – Режим доступу: <http://my.barackobama.com/page/content/ofasplashbsignon>.

4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 57/239 «Створення глобальної культури кібербезпеки», Режим доступу: <http://www.ifap.ru/ofdocs/un/57239.pdf>.

5. UN General Assembly Resolution 58/199 (30 January 2004). Creation of a global culture of cybersecurity and the protection of critical information infrastructures.

В.А. Бондаренко,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КАТЕГОРІЇ СУБ'ЄКТІВ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Соціально-економічні та політико-правові перетворення, проведені в Україні, зміни місце і роль держави в життєдіяльності суспільства. Визнання пріоритету прав і свобод людини і громадянина, як найважливішої конституційного обов'язку держави, висувають перед наукою адміністративного права ряд актуальних проблем, які потребують свого вирішення. Однією з актуальних проблем науки адміністративного права є вдосконалення адміністративно-правового регулювання різноманітних суспільних відносин у самій багатогранній соціальній сфері – сфері державного управління, діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Його роль і значення в правовому регулюванні досить велика. Норми адміністративного права упорядковують і закріплюють найбільш доцільні суспільні відносини у сфері управління; охороняють врегульовані правом суспільні відносини; витісняють із сфери управління відносини, які не відповідають сучасним реаліям; сприяють зародженню і розвитку нових суспільних відносин.

За допомогою адміністративно-правових норм визначається правовий статус громадян у сфері управління, правове становище державних органів виконавчої влади та їх взаємини з громадянами. Норми адміністративного права визначають адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування, громадських та інших громадських об'єднань, а також правовий статус державних, муніципальних службовців і працівників недержавних об'єднань. Норми адміністративного права регулюють суспільні управлінські відносини в міжгалузевій, соціально-політичній, соціально-культурній та господарській сферах управління.

Зміст будь-яких правовідносин нерозривно пов'язане з їх суб'єктним складом. Саме специфіка суб'єктів визначає концептуальне обґрунтування застосування норм адміністративного права, місце і роль в системі засобів забезпечення інтересів держави, суспільства й особистості. Це ціннісно-структурна основа адміністративної правозастосовної політики.

Найбільш значні, кардинальні зміни в механізмі адміністративно-правового регулювання відбуваються якраз тоді, коли істотно трансформується його концептуальна частина. Тиск з боку юридичних фактів і нові орієнтири можуть призвести до переосмислення раніше утверджених категорій. Суспільні відносини, які виникають з нагоди застосування норм адміністративного права, одночасно характеризують поведінку, діяльність її суб'єктів, а також їхні повноваження. Але це лише свідчення того, що даний вид галузевих правовідносин відноситься до розряду суспільних. З метою цільової визначеності необхідно підкреслити, що, їх фактичний зміст складають владна діяльність компетентних суб'єктів по прийняттю правозастосовного акта, а юридичний зміст утворюють повноваження щодо прийняття такого роду індивідуального рішення.

Застосування норм адміністративного права зовні виражається у публічній діяльності державних і муніципальних органів влади, їх посадових осіб щодо прийняття на основі конкретних фактичних обставин владних рішень, що забезпечують реалізацію права персонально певних суб'єктів.

З погляду сучасного розуміння природи виконавчих органів публічної влади і суду, вони як суб'єкти застосування норм адміністративного права, є вторинними і привласнення повноважень первинних суб'єктів не створює правових підстав легітимного владарювання.

Якісними ознаками владної діяльності щодо застосування норм адміністративного права повинні бути:

- 1) публічне визнання та забезпечення прав і свобод людини;
- 2) законодавче закріплення системи суб'єктів, форм і процедур здійснення правозастосування і її деталізація в підзаконних актах;
- 3) входження у систему правової культури суспільства;
- 4) компетенція.

Крім понять, які отримують точне і об'єктивне визначення, адміністративне право вдається до гнучких понять, оцінка яких відрізняється суб'єктивністю. Законодавець навмисно вводить такі поняття у тексти законів, щоб залишити для судді або органу виконавчої влади більший діапазон оцінок. У законодавстві не міститься визначення

компетенції, і воно не завжди застосовується навіть тоді, коли мова йде про компетенції того чи іншого правозастосовного державного органу. Проте, слід підкреслити, що основне завдання дослідження – не формулювання визначення, а аналіз складових частин компетенції та інших елементів, тісно пов'язаних з цим поняттям.

Визнання тотожності компетенції і правоздатності не має під собою підстав, але аналіз їх співвідношення дозволяє помітити деякий діалектичний зв'язок. Правоздатність – здатність мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки, які повинні бути закріплені юридично і можливість їх реалізації повинна бути реальною. Така здатність спочатку властива кожному суб'єктові застосування норм адміністративного права. Як суб'єкти адміністративно-правових відносин, на основі норм адміністративного права, вони набувають права і обов'язки. Проте подальші прояви їх якісних характеристик пов'язано з реальною формою реалізації прав та виконання обов'язків. Іншими словами, саме в набуття адміністративної дієздатності виражається першим етапом становлення суб'єкта застосування норм адміністративного права.

Зіставлення категорій правоздатність і дієздатність дозволяє побачити якісну відмінність, засноване на відмінності у підставі їх здійснення. Якщо правоздатність об'єктивно властива суб'єктові права, бо кожен громадянин з моменту народження є носій особистості вже набуває властивості суб'єкта права і повинен володіти правами, то дієздатність, як вольова діяльність, вимагає суб'єктивних зусиль для придбання прав, обов'язків і їх реалізації. Саме спроможність реалізувати вже наявні права і обов'язки якісно відрізняє дієздатність від правоздатності. Але здатність здійснити ті або інші права не завжди може бути результатом лише усвідомлення вольової діяльності суб'єкта, що не залежить додатково ще від інших чинників. Водночас дієздатність детермінована з можливістю або неможливістю реалізації наданих прав залежно від виконання тих або інших обмежень, що містять норми адміністративного права та визначається не тільки вольовими, але якісними критеріями суб'єкта.

Правовий статус будь-якого суб'єкта правозастосовної діяльності, безперечно, не виключає правоздатність. У той же час взаємна обумовленість правоздатності й компетенції безумовна, але за обсягом ці поняття не збігаються. Правоздатність державного органу є конкретна, визначена законодавством сукупність прав і обов'язків, що обумовлює ті правовідносини, учасником яких державний орган може бути. Компетенція державного органу, у свою чергу, це міра належної поведінки, однак скоріше не органу, а посадових осіб, що у свою чергу повертає нашу думку по поняття «юридичної особи» у контексті адміністративного права.

Ю.Ю. Бородин,
здобувач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОЗНАКИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття правоохоронної діяльності широко використовується в правовій літературі. Але ще й досі не чітко визначені ознаки правоохоронної діяльності, не розмежовані поняття правоохоронної діяльності та спеціальної правоохоронної діяльності, іноді правоохоронну діяльність не відрізняють від судової та правозахисної.

Правоохоронна діяльність – багатоаспектна. Політичними, управлінськими та правовими засобами її спрямовано на блокування соціальних відхилень, локалізацію соціальної напруги або правових конфліктів.

Структурно до системи правоохоронної діяльності належать такі напрями:

- діяльність щодо забезпечення охорони учасників кримінального судочинства;
- діяльність органів прокуратури;
- діяльність щодо виявлення, запобігання та розслідування злочинів;
- діяльність щодо захисту державної (національної) безпеки, державного кордону та правопорядку.

Кожен напрямок правоохоронної діяльності має суттєві особливості і ознаки.

Основна ознака правоохоронної діяльності полягає в її властивості охороняти права фізичної або юридичної особи публічно встановленими процедурами. Вона впливає на поведінку людей за допомогою використання дозволів, приписів, заборон або реалізації юридичної відповідальності. Вона виступає своєрідним охоронним інструментом держави.

Другою ознакою правоохоронної діяльності є процедурний характер діяльності. Способи здійснення правоохоронної діяльності складаються із спеціально встановлених юридичних процедур, таких як подання позову, звернення, опитування, допит тощо. Порушення посадовими особами правоохоронних органів встановлених процедур визнається істотним порушенням процесуального законодавства. Усі процедури правоохоронного призначення є формально визначеними і мають протокольну форму. Це означає, що будь-яка процесуальна дія (порушення кримінальної справи, затримання підозрілого, допит, обшук) має протоколюватися з дотриманням вимог закону.

Третьою ознакою правоохоронної діяльності визнають професійну ознаку особи, яка є суб'єктом такої діяльності. Здійснювати таку діяльність має лише компетентна, фахово підготовлена, уповноважена державою посадова особа.

Термін «правоохоронна діяльність» досить часто зустрічається у сучасній юридичній літературі. Проте єдиного підходу щодо визначення цього поняття та його ознак у правовій науці немає, що спричиняє численні дискусії з цього приводу. Ускладнюється ситуація відсутністю законодавчо визначеного поняття «правоохоронна діяльність», змісту та ознак, що йому притаманні.

Так, у російській юридичній літературі [1] правоохоронна діяльність визначається як різновид правозастосування, особливістю якого є виявлення правопорушень, розгляд відповідних юридичних справ та прийняття рішень про застосування заходів державного примусу.

Підручник «Судебные и правоохранительные органы Украины» за редакцією О.М. Бандурки визначає правоохоронну діяльність як таку державну діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в суворій відповідності із законом і за неухильного дотримання встановленого ними порядку. Державні органи, поряд з виконанням завдань охорони законності та правопорядку, наділяються функціями забезпечення зовнішньої та внутрішньої безпеки, економічного та політичного співробітництва, будівництва, культури, науки, освіти тощо. Для виділення з великого різноманіття державних органів тих, які займаються саме правоохоронною діяльністю, слід визначити їх ознаки. До них належать: владний характер захисту суспільних відносин компетентними органами; визначеність діяльності у регламентованих законом процедурних межах і формах; можливість застосування заходів державного примусу; здійснення правоохоронної діяльності спеціально уповноваженими державою органами, які комплектуються кваліфікованими фахівцями, переважно юристами [2].

Владний характер правоохоронної діяльності полягає у захисті суспільних відносин, яким завдається шкода, або яким загрожує завдання шкоди, від протиправних посягань. Захист або поновлення порушеного права здійснюється компетентними органами. Рішення, що приймаються державними органами, наділеними владними повноваженнями, мають обов'язковий характер. У випадках невиконання або неналежного виконання приписів органів, що займаються правоохоронною діяльністю, винні посадові особи притягаються до відповідальності.

Визначеність діяльності у регламентованих законом процедурних межах і формах. Правоохоронна діяльність здійснюється тільки у

визначеному законом процесуальному порядку та у певних процедурних межах. Процес застосування правових норм у правоохоронній діяльності складається з чітко визначених і детально регламентованих стадій. Кожна наступна стадія логічно пов'язана з попередньою, а остання завершує цей процес прийняттям правозастосовного акту, де зафіксовані конкретні правові приписи.

Можливість застосування заходів державного примусу. Використання державного примусу під час правоохоронної діяльності зумовлене необхідністю вчинення відповідних дій, спрямованих на захист порушеного права, поза волею правопорушника.

Наявність спеціально уповноважених державних органів. Ця ознака правоохоронної діяльності нерозривно пов'язана із попередньою, тому що застосування державного примусу зумовлює наявність спеціального суб'єкта (компетентного органу), який перевіряє його законність, обґрунтованість та доцільність. Правоохоронну діяльність здійснюють спеціально уповноважені державою органи, які комплектуються кваліфікованими фахівцями, переважно юристами. Правоохоронна діяльність є різновидом суспільної і державної діяльності, яка здійснюється від імені та за дорученням держави відповідно до закону уповноваженими спеціальними структурними формуваннями.

Характеризуючи ознаки правоохоронної діяльності, слід звернути увагу на кілька положень. По-перше, вона притаманна не тільки державним організаціям, але й недержавним установам, таким, наприклад, як адвокатура, що покликана здійснювати захист прав та інтересів суб'єктів правових відносин. По-друге, правоохоронна діяльність спрямована не тільки на боротьбу, запобігання злочинності та правопорушенням, а й на захист прав та інтересів осіб, їх поновлення у разі порушення. Наприклад, прокуратура, здійснюючи правоохоронну діяльність шляхом проведення перевірки дотримання законності та правильного застосування норм, встановлює порушення норм цивільного, трудового, житлового, сімейного, земельного права та вживає заходів щодо їх усунення.

1. Гуценко К.Ф., Ковалев М.А. Правоохранительные органы: учебник. – 6-е изд., пер. и доп. – Москва: Зерцало-М, 2001. – XIV, 369 с.; Правоохранительные органы Российской Федерации / под ред. В.П. Божьева. – 3-е изд., испр. и доп. – Москва: Спарк, 2001. – 414 с.

2. Судебные и правоохранительные органы Украины: учебник / под ред. А.М. Бандурки. – Харьков: Университет внутренних дел, 1999. – 350 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Поняття доказів відноситься до числа фундаментальних категорій. Адже від правильного розуміння цього поняття залежить і напрям пошуку доказів, і вміння їх використовувати в процесі встановлення істини.

Правильне визначення поняття доказів має принципове значення для вирішення багатьох процесуальних питань. Воно допомагає практичним працівникам правильно орієнтуватися в питанні про те, які фактичні дані і об'єкти матеріального світу і за яких умов можуть мати значення доказів у справі, цілеспрямовано здійснювати їх пошук, виявлення, своєчасно проводити фіксацію та вилучення.

Ст. 69 Кодексу адміністративного судочинства України дає законодавче визначення доказів. Відповідно до ч. 1 цієї статті доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників, показань свідків, письмових і речових доказів, висновків експертів.

Особи, які беруть участь у справі та обґрунтовано вважають, що надання потрібних доказів стане згодом неможливим або ускладненим, мають право просити суд забезпечити ці докази.

Це означає, що інститут забезпечення доказів в адміністративному судочинстві спрямований на забезпечення нормального здійснення процесу доказування шляхом збирання й закріплення доказів, якщо існують обставини, які під час судового розгляду справи можуть унеможливити або ускладнити надання потрібних доказів.

Забезпеченням доказів є збирання судом доказів до відкриття провадження у справі або на стадії підготовчого провадження, якщо надання цих доказів до початку судового розгляду стане неможливим або ускладненим. Докази може бути забезпечено також у період між судовими засіданнями щодо судового розгляду адміністративної справи, і навіть в апеляційному провадженні.

Неможливість надання (одержання) доказу може бути пов'язана з майбутнім знищенням, зіпсуттям доказу, очікуваною смертю свідка тощо, а ускладнення в наданні доказу може бути зумовлене обставинами, які вимагатимуть додаткових зусиль, витрати часу та коштів.

Коли особи, що беруть участь у справі, мають фактичні дані або повідомлення, які свідчать про те, що певні докази можуть бути вилучені або втрачені і ними скористатися для вирішення справи по суті стане неможливим, або внаслідок їх втрати або знищення за актом унаслідок закінчення строків зберігання також неможливо вирішити справу, тоді такі особи мають звернутися до суду з клопотанням про забезпечення доказів. Це може здійснюватися шляхом клопотання або відображенням у позовній заяві такої вимоги.

Забезпечення доказів може здійснюватися також за заявою заінтересованої особи до відкриття провадження у справі.

Це означає, що забезпечення доказів здійснюється за заявою про забезпечення доказів особи, яка бере участь – справі, а до відкриття провадження у справі за заявою заінтересованої особи.

Кодексом адміністративного судочинства України гарантована можливість забезпечення доказів, для здійснення якого характерним є дотримання певних правил.

По-перше, забезпечення доказів можливе як до порушення адміністративної справи у суді, так і після відкриття провадження у справі.

По-друге, ініціатором подання заяви про забезпечення доказів може бути будь-яка особа, заінтересована у вирішенні публічно-правового спору.

По-третє, забезпечення доказів може відбуватись за місцем їх знаходження або ж безпосередньо в судовому засіданні.

Докази, які необхідно забезпечити, повинні бути визначені настільки, щоб їх можна було безпомилково ідентифікувати. Наприклад, якщо йдеться про письмовий доказ, то слід вказати відомі заявнику реквізити, які дадуть можливість його відшукати.

Якщо йдеться про забезпечення письмових чи речових доказів, треба зазначити, де вони знаходяться. Якщо докази необхідно забезпечити допитом свідка, у заяві необхідно вказати ім'я свідка та місце його проживання (перебування). У разі якщо заявник цього не зробить, суд повинен з'ясувати всі ці відомості це під час розгляду заяви про забезпечення доказів.

У заяві слід вказати обставини, що можуть бути підтверджені доказами, які необхідно забезпечити. Ці обставини повинні входити до предмета доказування у справі (чи майбутній справі, якщо провадження у ній не відкрито), інакше суд може відмовити в задоволенні заяви про забезпечення доказів.

Питання про забезпечення доказів вирішується ухвалою, яку може бути оскаржено. Однак таке оскарження ухвали не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає подальшому розгляду справи.

Про забезпечення доказів або про відмову в забезпеченні доказів суд постановляє ухвалу. В ухвалі про забезпечення доказів визначаються порядок і спосіб її виконання. Ухвала про відмову в забезпеченні доказів може бути оскаржена особою, яка звернулася із заявою про забезпечення доказів. Забезпечення доказів здійснюється за загальними правилами вчинення відповідних процесуальних дій.

Таким чином, інститут забезпечення доказів в адміністративному судочинстві відіграє важливу роль в усесторонньому та повному з'ясуванні фактичних обставин адміністративної справи в процесі її розгляду адміністративним судом. Він спрямований на гарантування й захист інтересів однієї зі сторін публічно-правового спору. Забезпечення доказів є процесуальною фіксацією фактичних даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги й заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, якщо є підстави побоюватися, що їх представлення суду надалі стане неможливим.

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України – 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України: в 2 т. Т. 1 / В.К. Матвійчук, І.О. Хар; [за заг. ред. В.К. Матвійчука]. – К.: КНТ, 2007. – 788 с.

3. Ляш А.О. Докази і доказування у кримінальному судочинстві: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна» / А.О. Ляш, С.М. Стахівський, Ю.М. Грошевий. – К.: Ун-т «Україна», 2006. – 355с.

4. Комзюк А.Т. Адміністративний процес України: навч. посіб. / А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник. – К.: Прецедент, 2007. – 613 с.

5. Фурса С.Я. Докази і доказування у цивільному процесі: наук.-практ. посіб. / С.Я. Фурса, Т.В. Цюра. – К.: КНТ, 2005. – 260 с.

6. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М.Й. Штефан. – К.: Ін Юре, 2005. – 624 с.

Д.М. Вітенко,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

Міліція України складається з підрозділів: кримінальної міліції; міліції громадської безпеки, транспортної міліції, державної автомобі-

льної інспекції; міліції охорони, спеціальної міліції. Міліцію громадської безпеки складають служби охорони громадського порядку (патрульно-постової служби міліції, приймальники-розподільники для затриманих за бродяжництво, медичні витверезники, приймальники-розподільники для неповнолітніх, охорони, утримання і конвоювання затриманих та взятих під варту осіб, спецприймальники, підрозділи міліції швидкого реагування «Беркут») паспортної, реєстраційної та міграційної роботи, дозвільної системи, дільничних інспекторів міліції, забезпечення карантинних і ветеринарно-санітарних заходів при проведенні боротьби з епізоотією.

Завдання, що стоять перед міліцією громадської безпеки, мають досить широкий діапазон і є одним з найбільш об'ємних напрямів роботи міліції. Це адміністративна діяльність, яка полягає в захисті прав і свобод людини і громадянина, забезпеченні громадського порядку, спокою та безпеки, попередженні і припиненні правопорушень у містах та інших населених пунктах держави, а також боротьба зі злочинністю, здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Основу міліції громадської безпеки складає служба охорони громадського порядку, до якої входять підрозділи патрульно-постової служби, «Беркут». Патрульно-постова служба здійснює нагляд за виконанням окремими громадянами і посадовими особами правил, що регулюють громадський порядок, з метою запобігання та припинення правопорушень, а також притягнення правопорушників до відповідальності.

Значну роботу проводять дільничні інспектори міліції, які забезпечують безпеку громадян і громадський порядок на закріплених за ними дільницях. Міліція громадської безпеки організує роботу спеціальних установ, а саме: приймальників-розподільників для затриманих за бродяжництво та спеціальних приймальників для осіб, підданих адміністративному арешту, забезпечує безпеку працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. В систему підрозділів цієї міліції входить дозвільна система, до компетенції якої належать питання забезпечення правил виготовлення, реалізації, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної зброї та інших предметів на об'єктах дозвільної системи, організація роботи щодо ліцензування підприємницької діяльності по виробництву, ремонту і реалізації спортивної, мисливської, вогнепальної зброї та ін. Для покращення роботи міліції громадської безпеки слід проводити ефективну кадрову політику, оптимізувати штатну чисельність працівників, розробити нові системи управління персоналом [1, с. 8]. Відповідно до поставлених перед

міліцією завдань вона виконує різноманітні за своїм характером і змістом обов'язки, які можуть бути поділені на чотири основні групи:

- 1) охорона громадського порядку;
- 2) боротьба із злочинністю;
- 3) охорона власності і фізичних осіб;
- 4) попередження правопорушень.

При охороні громадського порядку міліція здійснює широкий комплекс заходів, спрямованих на попередження і припинення правопорушень на вулицях, площах, у парках, на транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах та інших громадських місцях; здійснює адміністративний нагляд за виконанням посадовими особами і громадянами рішень органів державної влади та державного управління з питань охорони громадського порядку, виявляє при цьому правопорушників і забезпечує притягнення винуватців до відповідальності; у межах своїх повноважень сприяє народним депутатам, представникам органів державної влади у виконанні ними своїх обов'язків.

Разом з іншими державними органами та громадськими організаціями міліція веде боротьбу проти пияцтва і алкоголізму, вилучає з громадських місць осіб, що знаходяться у п'яному вигляді, розпивають спиртні напої у невідповідних для цього місцях, здійснює додержання правил торгівлі спиртними напоями, оформляє, а також подає до суду матеріали на осіб, які хворі, на алкоголізм і наркоманію для вирішення питання про їх примусове лікування; веде боротьбу з хуліганством та дрібною спекуляцією; проводить роботу щодо попередження бродяжництва і дитячої безпритульності та боротьби з правопорушеннями неповнолітніх.

Охорона громадського порядку може розглядатися, як процес здійснення державними органами та громадськими організаціями заходів щодо забезпечення недоторканості громадян, захисту їх конституційних прав та свобод, а також приватної власності громадян, створення умов громадського спокою, нормальних умов функціонування державних органів, установ, підприємств та організацій всіх форм власності [2, с.117].

За 2011 рік міліцією громадської безпеки, а зокрема службою дільничних інспекторів міліції МРВ УМВС України в Івано-Франківській області було складено 8200 протоколів про адміністративні правопорушення, що на 900 протоколів більше ніж у попередньому році. Із 8200 протоколів про адміністративні правопорушення було розглянуто 6540 протоколів та по 5100 протоколах було прийнято рішення про накладення різного роду адміністративних стягнень [3, с. 318–319].

Отже, як бачимо з кожним роком діяльність міліції громадської безпеки стає все ефективнішою, а правопорушники несуть відповідальність за вчинені правопорушення.

1. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2010. – № 2 (48). – С. 272.

2. Актуальні проблеми адміністративного законодавства України: шляхи його вдосконалення: матер. 2 Міжнар. наук. – практ. Конф. (м. Івано-Франківськ, 5–6 червня 2009 р.). Ч. 2. – Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2009. – 152 с.

3. Актуальні проблеми адміністративного законодавства України: шляхи його вдосконалення: матер. 3 Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 4–5 червня 2010 р.). – Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2010. – 409 с.

О.В. Водоніс,

студентка

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НЕПОВНОЛІТНІЙ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В умовах здійснення в Україні реформування адміністративного права в цілому та окремих його інститутів зокрема актуальними постають проблеми забезпечення прав і свобод людини. В повній мірі це стосується найбільш незахищеної категорії суб'єктів адміністративно-правових відносин – неповнолітніх, які потребують особливої уваги та турботи з боку держави.

Падіння рівня життя, збільшення числа неблагополучних родин, втрата моральних цінностей призвели до того, що діти найчастіше «витісняються» на вулицю, наслідком чого є небачене зростання протиправних вчинків, що скоюються неповнолітніми.

У 1991 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини і проголосувала за Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, чим прийняла на себе зобов'язання з якими вона повинна забезпечити добробут, охорону здоров'я, житло, освіту для кожної дитини без будь-якої дискримінації.

В теорії права при розкритті правового статусу неповнолітніх осіб вживаються різні категорії: діти, неповнолітні, молодь [1, с. 3].

Відповідно до ст. 1 Конвенції ООН «Про права дитини» дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, застосованим до даної особи, вона не досягає повноліття

раніше. У нормах Конституції України також вжито термін «діти», зміст якого повністю аналогічний змісту зазначеного міжнародно-правового документу, зокрема в ст. 52 проголошено – «Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом» [2].

Адміністративне законодавство України також оперує поняттям «неповнолітній», а саме: виокремлює особливості його відповідальності (ст. 13 КУпАП), заходів адміністративного впливу (ст. 24-1 КУпАП), хоча і встановлює завищені вікові обмеження – від 16 до 18 років [3].

Важливо зазначити, що аналіз окремих статей КУпАП свідчить про те, що особа може бути суб'єктом адміністративного проступку лише по досягненні нею певного віку, що дозволяє їй правильно оцінити суспільну значимість і сенс вчиненого правопорушення. Згідно зі ст. 12 КпАП адміністративній відповідальності підлягають особи, яким на момент вчинення протиправного діяння виповнилося 16 років, а іноді – лише тоді, коли особа досягла повноліття – 18 років.

Адміністративний закон не містить спеціальної норми, що визначає поняття віку, він тільки вказує на вікові межі настання адміністративної відповідальності. Це постає однією із проблем визначення суб'єкта правопорушення, а саме його віку. Значні спроби вирішення цього питання були у майже всіх країнах світу починаючи ще з XVIII ст., встановити вікові межі притягнення до юридичної відповідальності, незастосування покарання відносно дітей і підлітків [4, с. 109].

Особливий інтерес становить визначення віку з якого настає адміністративна відповідальність неповнолітніх у зарубіжних країнах. У країнах світу початковий вік відповідальності за адміністративні проступки визначається по-різному. Досить низькі його межі встановлені в Єгипті, Іраку, Лівані і низки інших країн північної Африки і Близького Сходу – 7 років. В окремих штатах США, Франції, Узбекистані мінімальний вік адміністративної відповідальності встановлений з 13 років. При цьому неповнолітнім визнається, як правило особа у віці від 10 до 18 років: до 13 років – застосовуються виключно виховні заходи, від 13 – покарання [5, с. 40]. З 14 років встановлена адміністративна відповідальність у більшості країн континентального права: Австрії, Італії, Чехії, Словенії, Хорватії, Сербії, Латвії. До неповнолітніх в Італії можуть застосовуватись адміністративні заходи безпеки: поміщення до сільськогосподарської колонії або будинку праці, заборона проживати в певних місцях, поміщення до виправної в'язниці [5, с. 81]. В Австрії неповнолітній у віці з 14 до 18 років може бути звільнений від відповідальності, якщо буде встановлено факт неможливості усвідомлення ним існуючих заборон та вчинення дій з дотриманням цих заборон [5, с. 30].

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що зарубіжний досвід більшості європейських країн вказує на можливість притягнення неповнолітніх осіб до адміністративної відповідальності у віці з 14 років, що дає можливість застосування засобів виховного характеру з метою попередження наступних правопорушень.

На наш погляд, в українському законодавстві доцільно було б встановити адміністративну відповідальність з 14 років, за окремі види правопорушень, які тягнуть за собою тяжкі наслідки. Це дозволяє неповнолітньому усвідомлювати суспільну небезпеку своїх дій і в подальшому не вчиняти правопорушень. Для цього потрібно щоб суспільство створювало і застосовувало помірні виховні заходи, приділяло підвищену увагу до проблем адміністративної відповідальності неповнолітніх з метою виправлення молодого покоління.

1. Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.

2. Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Постановою Верховної Ради № 789-ХІІ (789-12) від 27.02.91 р. // Інтернет-ресурс: режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: станом на 1 груд. 2008 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2008. – 177 с.

4. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: [монографія] / В.К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

5. Адміністративне деліктне законодавство: зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / Автор-упорядник О. А. Банчук. – К.: Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.

А.С. Волощук,
студентка

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Інститут адміністративної відповідальності є одним з важливих інститутів адміністративного права, який виступає важливим засобом охорони громадського порядку і якому притаманні всі ознаки юридичної відповідальності. За допомогою цього інституту здійснюється за-

хист не тільки адміністративно-правових відносин, а й відносин врегульованих нормами фінансового, екологічного, трудового, митного, а в деяких випадках цивільного права та процесуальних галузей.

В ст. 92 Конституції України адміністративну відповідальність визначено одним з основних видів юридичної відповідальності в Україні. Вона виступає наслідком невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, що тягне невідворотність реагування держави на адміністративні правопорушення (проступки) та встановлюється виключно її законами [1, с. 103].

У науці адміністративного права і практичній діяльності поняття адміністративної відповідальності вживається як загальновідоме та зрозуміле. Але якщо проаналізувати цю відповідальність як інститут адміністративного права і категорію адміністративного законодавства, то виявляється, що воно недостатньо конкретне і неоднозначне у трактуванні й сприйнятті. М.С. Студенікіна відзначає, що «під адміністративною відповідальністю найчастіше розуміється застосування частини заходів адміністративного примусу, а саме – адміністративних стягнень» [2, с. 80]. На думку І.А. Галагана, «під адміністративною відповідальністю слід розуміти застосування у встановленому порядку уповноваженими на це органами і службовими особами адміністративних стягнень, сформульованих у санкціях адміністративно-правових норм, до винних у вчиненні адміністративних проступків, що містять державний і громадський осуд, засудження їх особи і протиправного діяння, що виявляється у негативних для них наслідках, які вони зобов'язані виконати, і переслідують цілі їх покарання, виправлення і перевиховання, а також охорони суспільних відносин у сфері державного управління» [3, с. 41]. Г.П. Бондаренко вважає, що «адміністративна відповідальність – це форма реагування держави на правопорушення, яке виявляється в застосуванні повноважними державними органами, службовими особами, громадськістю до винної особи адміністративних санкцій у межах і порядку, встановлених законодавством; це обов'язок правопорушника звітувати за свою протиправну поведінку і зазнавати за неї несприятливих наслідків, передбачених санкцією правової норми» [4, с. 84]. С.Т. Гончарук зазначає, що: «адміністративна відповідальність як різновид правової відповідальності – це специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, які скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноважними державними органами за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установленому законом порядку» [5, с. 19].

Кодекс України про адміністративні правопорушення не закріпив розуміння адміністративної відповідальності у вигляді визначення (дефініції). У КУпАП це поняття закріплено наступним чином: за основу взято дві ознаки – адміністративне правопорушення і адміністративне стягнення. Відсутність визначення адміністративної відповідальності в КУпАП збіднює його зміст, позбавляє стрижневої направленості правових норм, що дозволяє іноді в практичній діяльності суб'єктам, які застосовують законодавство, тлумачити норми Кодексу довільно, при бажанні – у відповідності зі своїм баченням [6, с. 91].

У науковій фаховій літературі зміст адміністративної відповідальності трактується по-різному. Проте у поняттях і визначеннях, даних ученими у наукових працях, спостерігається єдиний погляд на ознаки, які визначають зміст адміністративної відповідальності. Зокрема, адміністративна відповідальність характеризується двома видами ознак: перша група – ознаки, властиві юридичній відповідальності в цілому, а друга – ознаки, що відмежовують адміністративну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності [6, с. 92].

Адміністративній відповідальності властиві ряд специфічних рис, які відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності:

а) підставою відповідальності може бути не тільки адміністративне правопорушення (проступок), а й порушення норм інших галузей права;

б) адміністративна відповідальність виявляється в накладенні на порушників специфічних за змістом видів адміністративних стягнень;

в) адміністративні стягнення накладаються державними органами та їх посадовими особами, яким таке право надане законом;

г) законодавством закріплено особливий, спрощений порядок притягнення до адміністративної відповідальності;

д) між правопорушником та органом (посадовою особою), який накладає стягнення, відсутні службові відносини.

е) адміністративна відповідальність врегульована нормами адміністративного права, в яких наводиться повний перелік адміністративних проступків, стягнень та органів, уповноважених їх застосовувати;

є) правом на встановлення адміністративної відповідальності наділено певне коло суб'єктів [7].

Аналіз ознак адміністративної відповідальності дозволяє виділити три її підстави: а) нормативна, тобто система норм, що регулюють її; б) фактична, тобто діяння конкретного суб'єкта, що порушує правові приписи, які охороняються адміністративними санкціями; в) процесуальна, тобто акт компетентного суб'єкта про накладення конкретного стягнення за конкретне адміністративне порушення. Для на-

стання реальної відповідальності необхідно, щоб усі три підстави існували саме в такій послідовності.

1. Коломоець Т.О. Адміністративне судочинство України: підручник. – К.: Істина, 2008. – С. 103.
2. Студенікіна М.С. Советское административное право. – М.: Юрид. лит., 1988. – С. 88.
3. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР. – Воронеж: ВГУ, 1970. – С. 41–43.
4. Бондаренко Г.П. Адміністративна відповідальність в СРСР. – Львів: ЛДУ, 1975. – С. 84
5. Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: навчальний посібник. – К., 1995. – С. 19.
6. Макушев П.В. Адміністративна відповідальність як правовий інститут // Право України. – 2009. – № 4. – С. 91–92.
7. Башняк А. Адміністративна відповідальність як правовий інститут [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=6&d=446>.

А.С. Габуда,
старший викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НАД ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Особливість діяльності правоохоронних органів (як і всіх органів безпеки) полягає у їхньому праві легітимного застосування сили з метою захисту громадян та держави. Звідси спокуса влади (політиків) використати їх у власних політичних (іноді бізнесових) інтересах, аж до узурпації влади. З метою усунення цієї загрози демократія передбачає насамперед розподіл влади, взаємний контроль її гілок, а також максимальне залучення до цього взаємоконтролю структур громадянського суспільства, тобто – встановлення цивільного демократичного контролю над силовими (правоохоронними) органами.

Аналіз національного законодавства та міжнародно-правових актів, до яких приєдналася Україна, дає підстави стверджувати, що в цілому в країні існує правова основа, необхідна для системи демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами. Зокрема, Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» визначає систему демократичного цивільного контролю як сукупність інститутів і законодавчо закріплених процедур і засобів, що забезпечують ро-

зподіл повноважень, обов'язків та відповідальність між такими суб'єктами: Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади та інші [1].

Проте, аналіз основних функцій суб'єктів системи контролю над правоохоронними органами свідчить, що вже на рівні загальних вимог Конституції і законодавства закладені передумови концентрації реальних можливостей контролю в руках одного із його суб'єктів – Президента України, через фактичне надання йому можливості виключного впливу на керівництво правоохоронних органів. Так, Конституція України передбачає, що Президент України, крім іншого, забезпечує національну безпеку держави; вносить у Верховну Раду кандидатуру на призначення Прем'єр-міністра України, за поданням Прем'єр-міністра призначає персональний склад Кабінету Міністрів України; призначає за згодою Верховної Ради України на посаду Генерального прокурора України та звільняє його з посади; вносить до Верховної Ради подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України [2]. Отже, так чи інакше Президент безпосередньо впливає на формування керівного складу правоохоронних органів. Координаційним органом, що координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, а втому числі і правоохоронних органів є Рада національної безпеки і оборони України, головою якої є Президент [3].

Щодо громадян, громадських організацій та політичних партій, то Конституція України не передбачає їхніх прав на здійснення контролю над правоохоронними органами. Водночас законами встановлено що громадяни мають право на звернення до правоохоронних органів та їх посадових осіб; громадські організації – на отримання інформації, необхідної для реалізації їхніх цілей і завдань. Але це і все. Масове і стрімке зубожіння переважної більшості населення країни зумовило суспільну апатію. Рівень громадської активності управлінського суспільства надзвичайно низький.

У системі цивільного контролю над правоохоронними органами існують дві головні лінії дисбалансу: всередині влади (між президентською і законодавчою) – на користь першої, та між владою і структурними елементами громадянського суспільства – на користь влади. Тому, можна констатувати, що на сьогодні в Україні немає реальних механізмів, насамперед політичного та інституційного характеру, належних законодавчих запобіжників, що гарантували б політичну нейтральність силових структур і правоохоронних органів. Така ситуація, вимагає вироблення системи цивільного контролю над органами вла-

ди, зокрема тими, що здійснюють правоохоронні та правозастосовні функції [4, с. 104].

Вирішення зазначеної проблеми необхідно починати з Основного закону держави. Відсутність у Конституції норм функціонування правоохоронних органів призводить до появи різноманітних позавідомчих, ненормативних інструкцій. Також, на нашу думку, потрібно, конкретизувати діяльність Президента та його адміністрації щодо повноважень кадрової політики у правоохоронній системі. Необхідно розсікти в декількох місцях те, що більшість представників як державної влади, так і опозиції чомусь вважають ледь не найбільшою цінністю нашої держави – вертикаль виконавчої влади. Українські правоохоронні органи надмірно вертикально інтегровані. Тому, необхідно розірвати цю вертикаль, децентралізувати структуру правоохоронних органів, поставити внутрішні бар'єри.

І на завершення: будь-яка реформа не матиме жодних реальних наслідків доти, доки правоохоронні органи, суди не будуть позбавлені непригаманих їм функцій політичних інструментів.

1. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України // Верховна Рада України. – К.: Відомості Верховної Ради, 2003. – №46.

2. Конституція України: за станом на 1 жовтня 2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1 [спец. випуск]. – Ст. 2598.

3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України // Верховна Рада України. – К.: Відомості Верховної Ради, 1998. – №35.

4. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: [монографія] / В.І. Осадчий. – К.: Атіка, 2004. – 336 с.

5. Про першочергові заходи із забезпечення діяльності Президента України: Указ Президента України від 25 лютого 2010 р. № 265/2010.

6. Положення про Адміністрацію Президента України, затверджене Указом Президента України від 2 квітня 2010 р. № 504/2010 р.

М.Т. Гаврильців,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного,

адміністративного та міжнародного права

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Конституційно-правова відповідальність в механізмі конституційно-правового регулювання виступає необхідним заходом публічно-

го примусу. Вона є одним з видів юридичної відповідальності, під якою розуміється державне примушення до виконання вимог юридичних норм за правопорушення, кожна із сторін якого зобов'язана відповідати за свої вчинки перед іншою стороною, державою та суспільством.

Проблема конституційної відповідальності є однією із найскладніших у сучасній науці конституційного права України. Це пов'язано низкою обставин: по-перше, даний вид юридичної відповідальності поки що в Україні прямо в чинному законодавстві не передбачений; по-друге, вітчизняна юридична наука робить лише перші кроки у дослідженні проблеми конституційної відповідальності

Своєрідність конституційно-правової відповідальності полягає, перш за все, в санкціях, які не зачіпають особистої свободи суб'єктів конституційно-правових відносин, їх майнового статусу, а спрямовані на примусову зміну тільки спеціального статусу органу, посадової особи, організації, індивіда або іншого суб'єкта, що визнається нормами конституційного права.

Ознайомлення з юридичною літературою, що присвячена проблематиці поняття «конституційно-правова відповідальність», свідчить про різну його інтерпретацію науковцями. Так, одні автори обмежуються загальною характеристикою конституційної відповідальності, розглядаючи її як відповідальність органів держави та їхніх посадових осіб за порушення конституційно-правових норм. Інші – як відповідальність держави та її органів перед суспільством за невиконання своїх обов'язків щодо утвердження і забезпечення прав та свобод людини (ч. 2 ст. 3 Конституції України).

Під конституційно-правовою відповідальністю слід розуміти самостійний вид юридичної відповідальності, визначений нормами конституційного права, що передбачає заохочення державою позитивного діяння суб'єкта конституційно-правових відносин, наслідки якого перевищують вимоги конституційно-правових приписів (позитивний аспект) або негативну реакцію держави на конституційне правопорушення.

Конституційно-правовій відповідальності, як самостійному виду юридичної відповідальності, притаманні риси й ознаки, властиві юридичній відповідальності в цілому. Вона передбачає настання несприятливих наслідків для суб'єктів конституційно-правових відносин у разі порушення ними вимог Конституції та інших норм конституційного права. Для конституційної відповідальності як юридичній відповідальності, характерні такі загальні ознаки:

– конституційно-правова відповідальність є мірою державного примусу, що ґрунтується на юридичному та суспільному осуді право-

порушення і виражається у встановленні для правопорушника певних негативних наслідків;

– конституційно-правова відповідальність містить елементи покарання, що розглядаються як настання несприятливих для правопорушника наслідків за порушення норм конституційного права. Це покарання завжди має державно-владну, примусову природу [1, с. 24].

У той же час конституційно-правовій відповідальності властиві також і специфічні характерні ознаки, основними серед яких, є такі:

– конституційно-правова відповідальність спрямована на правову охорону Конституції. Вона виступає як одна з найважливіших складових механізму гарантування реалізації положень Конституції;

– розглядуваний вид юридичної відповідальності часто тісно межує з політичною відповідальністю, зокрема, за суб'єктами, підставами її настання, негативними наслідками [2, с. 92].

Норми Конституції та інших джерел конституційного права регулюють суспільні відносини, і багато з них забезпечені санкціями норм інших галузей права. Порушення норм конституційного права може потягти і кримінальну, і дисциплінарну, і адміністративну і, в деяких випадках, цивільну відповідальність, залежно від виду правопорушення, статусу суб'єктів та процедури застосування.

Інакше кажучи, конституційна відповідальність може настати за порушення Конституції, але не всяка відповідальність за її порушення є конституційною.

Якщо детальніше дослідити це питання, стає зрозумілим, що конституційна відповідальність може наступати не лише за порушення Конституції, але й законів України. Як відомо, Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту в разі вчинення ним державної зради або іншого злочину (ч. 1 ст. 111 Конституції України).

З урахуванням зазначеного, можна зробити висновок, що конституційна відповідальність – це ті не вигідні наслідки, які передбачені конституційно-правовими нормами і застосовуються до суб'єктів за вчинення конституційного правопорушення.

Конституційна відповідальність – самостійний вид юридичної відповідальності, що зумовлює настання несприятливих наслідків для суб'єктів конституційної відповідальності, закріплених у Конституції та інших джерелах конституційного права, спрямованих на захист Основного Закону держави.

Санкції такої відповідальності можуть бути різними: визнання неконституційним закону або іншого нормативно-правового рішення, визнання актів незаконними, зміна рішень органів місцевого самовря-

дування, дострокове припинення повноважень, втрата депутатського мандату, резолюція недовіри, відставка, усунення з поста чи посади, призначення позачергових виборів тощо.

Джерелом конституційної відповідальності є не лише Конституція, але і низка законів України, які становлять основу конституційного законодавства. Проте, у системі конституційного законодавства немає певної інтеграційної одиниці, яка би впорядковувала і узаконювала все те, що стосується конституційної відповідальності.

Для заповнення цих прогалин доцільно розробити і прийняти Закон України «Про конституційну відповідальність в Україні», в якому були б чітко визначені юридичні підстави для настання несприятливих наслідків конституційної відповідальності та інші питання процедурного характеру.

1. Чушенко В.І. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.І. Чушенко, І.Я. Заяць; за заг. ред. В.І. Чушенка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 488 с.

2. Майданник О., Конституційно-правова відповідальність: ознаки, підстави, суб'єкти О. Майданник // Право України. – 2001. - № 2. – С. 92–96.

І.В. Гаврушенко,
*фахівець деканату повної вищої освіти
(Навчально-науковий інститут права
та психології НУ «Львівська політехніка»)*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Проблема відповідальності в суспільстві, не зважаючи на численні зусилля представників майже всіх наук, спрямовані на вивчення цього феномена, – від різних філософських течій до галузевих правових наук, продовжує привертати увагу дослідників, що чітко усвідомлюють соціальне неблагополуччя в усіх сферах суспільних відносинах, у яких відповідальність використовується як соціальний регулятор.

Зокрема в наукових дослідженнях останніх років все частіше піднімаються питання про роль і місце адміністративної відповідальності в системі юридичної відповідальності, що, передусім, зумовлено тим, що за допомогою адміністративної відповідальності здійснюється реальний і оперативний вплив з боку органів державної влади на осіб, які не дотримуються вимог владних державних приписів. Натомість,

доводиться констатувати появу цілої низки похідних від адміністративної різновидів юридичної відповідальності, зокрема таких, як фінансова, податкова, господарська, економічна, міграційна відповідальність тощо. За своєю правовою природою всі ці різновиди є проявами адаптації конструкції адміністративної відповідальності до різних сфер правового регулювання.

Відповідальність загалом, як багатомірний, поліструктурний соціальний феномен і обов'язковий атрибут суспільних відносин, його регулятор на всіх стадіях існування суспільства вивчається різними галузями наук, головним чином, в рамках предмета кожної з них.

Головною об'єктивною підставою відповідальності з точки зору соціального регулювання є нормативний метод регулювання і охорони суспільних відносин, оскільки взаємні обов'язки суб'єктів в суспільстві виражаються і закріплюються в соціальних нормах. Але ототожнювати відповідальність з соціальною нормою не можна, оскільки соціальна відповідальність виконує функцію соціального контролю за виконанням норми, гарантує виконання запрограмованих соціальною нормою взаємних обов'язків учасників соціальних відносин [1].

Соціальна відповідальність є центральною ланкою механізму, який забезпечує усунення неузгодженості, дезорганізації в суспільному житті, вирішення суперечностей та конфліктів між учасниками суспільних відносин на підставі забезпечення нормативного регулювання цих відносин [2]. В загальному вигляді механізм соціальної відповідальності діє за принципом «соціальна норма – поведінка – оцінка – відповідальність», який заснований на необхідності приймати такі рішення та робити такі вчинки, в яких погоджуються інтереси суб'єкта з інтересами інших людей, груп, класу, суспільства.

Таким чином, з точки зору соціального механізму відповідальність ґрунтується на формуванні та нормативному закріпленні певних дій суб'єктів суспільних відносин як обов'язків, а також на можливості застосування соціального примусу (в різних формах) у випадку невиконання цих обов'язків.

Юридична відповідальність у своїй різноманітності специфіки соціально «працюючої» конструкції не втратила загальних властивостей інституту соціального контролю, більше того, дія її механізму не виходить за межі закономірностей соціального механізму відповідальності загалом. Сфера дії юридичної відповідальності визначається межами суспільних відносин, які з точки зору держави повинні бути урегульовані нормами права [3].

Уся проблема юридичної відповідальності зводиться до схеми: норма права – правопорушення – санкція – юридична відповідальність.

У цьому прослідковується відрив поняття юридичної відповідальності від її родового поняття – соціальної відповідальності.

Юридична відповідальність є специфічним різновидом соціальної відповідальності, але не в розумінні тільки як кари, покарання за правопорушення, а в повному обсязі – як державно-правового контролю за суспільними відносинами, урегульованими специфічними соціальними нормами – правовими нормами. Соціальна цінність юридичної відповідальності полягає не тільки в попереджувальній та охоронній функціях, але й в активному стимулюванні соціально корисних видів правомірної поведінки [4].

Вищевказане стосується також й адміністративної відповідальності, яка частіш за все визначається через поняття юридичної відповідальності, тобто як вид юридичної відповідальності, якому притаманні і загальні особливості, і ціла низка специфічних ознак, які дають можливість відрізнити адміністративну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності. Натомість, адміністративна відповідальність також характеризується за вищевказаною схемою «норма права – адміністративне правопорушення – санкція – адміністративна відповідальність». З огляду на це можемо констатувати, що за наявності певних особливостей адміністративній відповідальності також притаманні ті ж риси, що й соціальній та юридичній відповідальності. Отже, адміністративна відповідальність має соціальне коріння, що підтверджує соціальну сутність цього інституту.

Водночас, необхідно звернути увагу на той факт, що однією з домінуючих особливостей адміністративної відповідальності є те, що вона застосовується органами виконавчої влади (і тими, що належать до системи виконавчої влади, і тими, що є органами виконавчої влади тільки функціонально) у процесі реалізації ними функцій державного управління. Саме тому така відповідальність і має назву «адміністративна», тобто вона реалізується адміністративними органами і в адміністративному порядку.

1. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / І.Г. Савченко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х., 2007. – 18 с.

2. Див.: Прохоров В.С. Преступление и ответственность / В.С. Прохоров. – Л., 1984.

3. Бондарев А.С. Юридическая ответственность и безответственность – стороны правовой культуры и антикультуры субъектов права / А.С. Бондарев. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008. – 187 с.

4. Карпухин С. Социальная ответственность как философская проблема: монографія / С. Карпухин. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2002. – 240 с.

М.В. Гасвська,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Провадження у справах про адміністративні правопорушення – особливий різновид адміністративного процесу, який значною мірою врегульований правовими нормами, що сконцентровані в розділах IV та V Кодексу України про адміністративні правопорушення (глави з 18 по 33). Провадження справи про адміністративне правопорушення відбувається за наслідками адміністративного проступку. Зазначені дії закріплюються складанням протоколу, що є єдиною підставою для розгляду адміністративної справи про будь-яке правопорушення. Інші документи не є підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності, але на їх основі може бути складено протокол.

Завданнями провадження у справах про адміністративні правопорушення є: своєчасне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її точній відповідності із законодавством, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян в дусі додержання законів, зміцнення законності [1, с. 168].

Провадження у справах про адміністративні правопорушення за своєю структурою схоже на кримінальний процес, проте воно значно простіше і містить менше процесуальних дій. У якому б порядку не здійснювалося провадження, воно, як правило, проходить такі стадії:

Перша стадія – порушення адміністративного провадження і адміністративне розслідування.

Друга стадія – розгляд справи про адміністративне правопорушення та винесення по ній постанови.

Третя стадія – перегляд справи у зв'язку з оскарженням або опротестуванням постанови по справі.

Четверта стадія – виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.

Стадія порушення адміністративного провадження і адміністративного розслідування – початкова стадія провадження. Підставою її порушення є дані, які з достатньою ймовірністю свідчать про наявність

ознак проступку, тобто такою підставою виступає факт вчинення адміністративного правопорушення [4].

Можемо зазначити, що протокол є підсумком адміністративного розслідування і початком провадження в адміністративній справі. Тому встановлено певні вимоги до змісту протоколу. Він, зокрема, має передбачати такі реквізити: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу порушника; місце, час учинення і сутність адміністративного правопорушення; нормативний акт, що передбачає відповідальність за таке правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення порушника; інші відомості, необхідні для вирішення справи. Протокол підписується особою, яка його склала, та особою, яка вчинила адміністративне правопорушення; за наявності свідків і потерпілих протокол може бути підписаний і цими особами. Якщо правопорушник відмовляється від підписання протоколу, в ньому робиться про це запис. Крім того, особа, яка скоїла адміністративне правопорушення, має право подати свої пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, а також викласти мотиви, що спонукали її до відмови підписувати протокол [2, с. 349].

Розгляд справи про адміністративне правопорушення та винесення по ній постанови – це основна стадія провадження в справах про адміністративні правопорушення, в ній вирішуються найважливіші завдання провадження.

Стадія перегляду справи у зв'язку з оскарженням або опротестуванням постанови є факультативною, тобто необов'язковою, і настає лише у випадку оскарження або опротестування прийнятої постанови по суті справи. Вона може закінчитися прийняттям одного з таких рішень – про відміну, про зміну або залишення в силі прийнятої постанови [5, с. 261].

Стадія виконання постанови про накладення адміністративного стягнення є завершальною стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення. Її сутність полягає в практичній реалізації адміністративного стягнення призначеного правопорушнику постановою. Від того, як послідовно реалізовано постанову про адміністративне стягнення, наскільки справу доведено до завершення залежить рівень ефективності боротьби з адміністративними правопорушеннями, їх попередження, результативність виховання громадян в дусі точного та неухильного дотримання законів. Лише за умов реального виконання накладеного адміністративного стягнення спрацьовує механізм його впливу на свідомість правопорушника, практично забезпечується дотримання одного з головних правових принципів – невідоро-

тності покарання. І навпаки, невиконання накладених стягнень робить всю попередню процедуру провадження малоєфективною, веде до дискредитації рішень уповноважених органів, а у порушника виникає почуття безкарності, внаслідок чого він нерідко знову стає на шлях скоєння правопорушень [3, с. 211].

Загальний аналіз законодавства України дає змогу виділити два види провадження в справах про адміністративні правопорушення: звичайне та спрощене: звичайне здійснюється у більшості справ і детально регламентовано чинним законодавством.

Звичайне воно передбачає складання протоколу, визначає зміст, запобіжні заходи та порядок їх застосування, права та обов'язки учасників провадження, порядок розгляду справ, факти, обставини, що є доказами.

Спрощене провадження застосовується щодо невеликої кількості правопорушень. Таке провадження характеризується мінімумом процесуальних дій та їх оперативністю. Протокол правопорушення не складається, посадова особа, що виявила правопорушення, приймає і виконує рішення про накладення стягнення (штрафу або попередження) на місці вчинення правопорушення.

Отже, провадження у справах про адміністративні правопорушення є необхідною складовою забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян в дусі додержання законів, зміцнення законності, які здійснюються спеціально уповноваженим органом або посадовою особою державних органів з метою охорони прав та законних інтересів громадян, охорони власності, виконання завдань з охорони громадського порядку і громадської безпеки.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – К.: Виконавчий дім «Скіф», 2011. – 210 с.

2. Адміністративне право України: підручник для юридичних вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, В.М. Гарашук та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – Харків, 2000. – 520 с.

3. Бандурка О.М. Адміністративний процес: підручник для вищих навч. закл. / О.М. Бандурка, М.М. Тищенко. – К., 2002. – 288 с.

4. Провадження в справах про адміністративні правопорушення. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws>.

5. Ківалов С.В. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла. – Одеса, 2002. – 312 с.

С.С. Гнатюк,
*кандидат юридичних наук,
заступник начальника факультету
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОСТУПКИ

Стадія порушення та адміністративного розслідування (дизнання) у справі про адміністративний проступок є початковою і являє собою комплекс процесуальних дій, спрямованих на встановлення обставин проступку, їх фіксування і кваліфікацію. У цій стадії створюється передумова для об'єктивного і швидкого розгляду справи, застосування до винного передбачених законом заходів впливу.

Одним з важливих елементів даної стадії є збір та фіксація доказів у справі про адміністративний проступок, що підтверджують чи спростовують факт адміністративного проступку, завдану ним матеріальну шкоду, тощо. Тобто збір та фіксація доказів є важливим невід'ємним елементом встановлення об'єктивної істини у справі.

Дослідження проблем правового регулювання і практичної реалізації процесу збору доказів їх джерел набуває особливого змісту й актуальності в умовах здійснення в Україні адміністративної реформи.

У протоколі підбиваються підсумки етапу попереднього адміністративного розслідування (дизнання), у результаті якого уповноважена особа прийшла до висновку про наявність факту адміністративного правопорушення та необхідності вирішення питання про адміністративну відповідальності підозрюваного.

Ми не погоджуємось з думкою А.П. Шергіна, про те, що розгляд справ і прийняття рішення не вимагає складної процедури збирання, перевірки й оцінки доказів у справі [1, с. 31].

Як зауважує Є.В. Додін, доказування для органів управління є так само необхідною умовою у справі встановлення істини, як і для судово-слідчих органів [2, с. 39–40].

У ст. 251 КпАП дається поняття доказів, а також джерел їх одержання. У ст. 252 КпАП закріплено обов'язки органу або посадової особи оцінювати докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному та об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю. Отже, для забезпечення зазначених принципів оцінки доказів правопорушень необхідним є збирання джерел доказів, їх глибоке вивчення,

об'єктивне дослідження для виявлення ознак проступку, встановлення ступеня винності осіб, які їх вчинили, для передачі справи на розгляд чи її закриття.

Загальноприйняте поділяти докази за кількома критеріями: первісні і похідні; прямі і непрямі; обвинувальні і доказові. Для забезпечення прикладних функцій провадження можна запропонувати на стадії порушення справи виділяти докази за предметом доказування: докази, що підтверджують або спростовують наявність події адміністративного правопорушення; що встановлюють винність особи, яка вчинила протиправні дії; що характеризують особу, яка притягається до адміністративної відповідальності, що визначають обставини, які пом'якшують і обтяжують відповідальність; обставини, що виключають провадження по справі (якщо є такі); докази, спрямовані на з'ясування характеру і розміру шкоди; обставини, що визначають причини і умови вчинення протиправного діяння [3, с. 110].

Для з'ясування зазначених обставин здійснюється процес доказування, який становить діяльність посадових осіб, органів і учасників провадження щодо збору, перевірки і оцінки доказів.

Варто погодитися з думкою Є.В. Додіна, який вважає, що встановлення фактичних обставин справи шляхом доказування не тягне прийняття найкращого рішення, а створює тільки необхідні передумови для цього. Він вважає, що доказування є першою стадією правозастосування, і від того, наскільки правильно визначена фактична обстановка, залежить вибір правової норми, що підлягає реалізації в даному конкретному випадку [4, с. 71]. Заслугує на увагу точка зору Ф.П. Васильєва, який виділяє право доказування як складову значної частини адміністративно-процесуального права [5, с. 130]. Однак слід уточнити, що збір доказів становить не стадію провадження у справі, а лише її етап.

Під предметом доказування варто розуміти сукупність обставин, що підлягають доказуванню, відзначених у протоколі про адміністративне правопорушення та в інших процесуальних документах. Наприклад, в КпАП РФ чітко визначено предмет доказування, основні види доказів, загальний порядок призначення і проведення експертизи, узяття проб і зразків для її проведення. Запроваджено нові заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення – огляд приміщень, територій, що належать юридичній особі, речей і документів, які там перебувають, арешт товарів, транспортних засобів та інших речей, що сприяють доказуванню.

Щодо збору та представлення доказів то ця діяльність має мати місце не лише на стадії порушення та адміністративного розслідування (дизнання) по справі. На нашу думку слід закріпити право подавати докази

суб'єктів провадження і на етапі розгляду справи, та етапі перегляду справи в порядку оскарження, апеляції, опротестування постанови по справі.

Одним з джерел доказів є пояснення свідків та потерпілого, підозрюваного. Поряд з тим існує ряд невирішених теперішній час питань пов'язаних з статусом свідка та дачі ним пояснень, коротко зупинимось на них.

По-перше процесуальна частина КУпАП не передбачає порядку виклику та обов'язку з'явитися за викликом уповноваженого органу свідка, та відповідальності за неявку, чи відмову свідка від дачі показів по справі про адміністративний проступок. По-друге не встановлено які відомості про свідка вносяться до процесуальних документів. По-третє непередбачено відповідальності свідка за дачу завідомо неправдивих показань у справі про адміністративний проступок, відшкодування шкоди, що була завдана в наслідок неправдивих показів. Питання про усунення вказаних прогалин на наш погляд слід вирішити у процесі розробки нового КУпАП.

Суттєвим кроком з сторони законодавця є врахування в переліку доказів і показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, та відповідно і тих що працюють в автоматичному режимі при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху. Поряд з тим недоліком є обмеження використання даного виду доказів лише сферою забезпечення безпеки дорожнього руху. На нашу думку слід законодавчо обумовити отримання та використання таких доказів на всю сферу адміністративно-деліктних відносин. Наприклад, прикордонною службою при забезпеченні режиму власності тощо.

Одним з джерел доказів є висновок експерта. В наукових публікаціях неодноразово піднімалося питання про відсутність у процесуальній частині КУпАП вказівки на форму та зміст процесуального документа на підставі якого проводиться експертиза. Прогалиною є також відсутність кола ініціаторів проведення експертизи та її оплата. Однозначно не вирішено питання строку проведення експертизи. Прогалиною є залучення спеціаліста.

На нашу думку ці питання мають бути розв'язані наступним чином: По-перше, для проведення експертизи орган (посадова особа) у провадженні якого перебуває справа про адміністративний проступок має давати доручення про призначення експертизи у справі про адміністративний проступок. В дорученні вказуються: місце, час його винесення, назва органу, посада, прізвище ім'я по батькові особи що його видала, реєстраційний номер адміністративних матеріалів, чи про-

токолу про адміністративний проступок, фактичні підстави для призначення експертизи, поставленні перед експертом питання, що потребують вирішення, перераховуються матеріали, що надаються експерту (об'єкт дослідження, взірці, тощо), або вказується місце їх знаходження, та місце знаходження матеріалів справи з якими може ознайомитись експерт. По-друге, повноваження призначати проведення експертизи має мати виключно органом (посадовою особою) у провадженні якого перебуває справа про адміністративний проступок. На наш погляд за рішенням органу посадової особи до матеріалів справи можуть бути долучені висновки експертизи, проведеної за ініціативою іншими суб'єктами провадження у справі про адміністративний проступок (потерпілого, підозрюваного, законних представників, тощо).

Слід відмітити, що процесуальна частина КУпАП не регламентує участі в провадженні у справі про адміністративний проступок такого суб'єкта як спеціаліст. Можливість та особливості участі спеціаліста у юридичному процесі проаналізовано спеціалістами з кримінально-процесуальних і криміналістичних проблем.

На нашу думку, у провадженні в справі про адміністративний проступок, слід визначити спеціаліста як особу, покликану своїми спеціальними знаннями сприяти у всіх ти випадках, коли з питань, що мають значення для справи, потрібна його допомога і коли при цьому немає необхідності в призначенні експертизи. При цьому слід закріпити право спеціаліста підписувати протокол про адміністративне правопорушення, вносити в його зміст зауваження, що стосуються виконуваних ним обов'язків. Важливо передбачити обов'язок спеціаліста з'явитися за викликом органу (посадової особи) і брати участь у провадженні по справі, добросовісно використовуючи спеціальні пізнання, тощо.

Зауважимо, що ні у процесуальній частині КУпАП, та ЗУ Про судову експертизу не дає відповіді на питання строку проведення експертизи у справі про адміністративний проступок [6]. Відповідь на питання строків проведення експертизи знаходимо у Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень затвердженої Наказом Міністерства юстиції України N 53/5 від 08.10.98 р., тобто підзаконному нормативно правовому акті. На нашу думку такий стан речей не є припустимим. Саме законодавче закріплення визначених строків проведення видів експертизи пропонують І.П. Голосніченко, М.Ф. Стахурський, А.В. Бабяк та інші [7; 8].

Враховуючи вище викладене на нашу думку законодавчо слід закріпити лише граничний строк проведення експертизи у справі про адміністративний проступок. Цей строк не має виходити за межі строку проведення розслідування у справі та строку накладення адмініст-

ративного стягнення. Пропонуємо у процесуальній частині КУпАП встановити, що експертиза у справі про адміністративний проступок проводиться у можливо короткий строк, але не більше п'яти діб з дня її призначення. Для окремих категорій справ можливе встановлення менших строків проведення експертизи. Наприклад у справах з незаконним обігом наркотиків протягом доби, тощо.

Проблемним питанням є те, що у чинному КУпАП не встановлено порядок витребування необхідних додаткових матеріалів, доказів (будь яких фактичних даних), та виконання доручень та запитів особи уповноваженої здійснювати провадження у справі про адміністративне правопорушення. Поряд з тим ч.1, п.п. 4–5, ст. 278 визначає «Орган (посадова особа) при підготовці до розгляду справи про адміністративне правопорушення вирішує такі питання:

4) чи витребувано необхідні додаткові матеріали;

5) чи підлягають задоволенню клопотання особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвоката».

Щодо процедури, обов'язковості та строків виконання адресатом доручень чи запитів органу (посадової особи) в провадженні якої перебуває справа про адміністративні правопорушення чинний КУпАП відповіді не дає.

На нашу думку необхідно главу 22 КУпАП доповнити окремою статтею *** «Доручення та запити по справі про адміністративні правопорушення», наступного змісту: «Для витребування необхідних, доказів інших додаткових матеріалів по справі про адміністративне правопорушення орган (посадова особа) у провадженні якого перебуває справа має право давати доручення направляти запити.

Доручення, запит по справі про адміністративне правопорушення підлягає обов'язковому виконанню. Про результати виконання доручення, запиту орган (посадова особа) у 3 денний строк повідомляє письмово орган (посадову особу) у провадженні якого перебуває справа. При неможливості задоволення запиту орган (посадова особа) якій адресовано запит у 2 денний строк зобов'язаний письмово повідомити про це орган (посадову особу) у провадженні якого перебуває справа».

На стадії розслідування важливо визначити межі дослідження обставин справи. Тут немає необхідності використовувати всі можливості для збору доказів. Головне, щоб висновок про наявність або відсутність досліджуваних фактів спирався на таку сукупність доказів, що не залишала би місця для сумнівів у вірогідності цього висновку, відповідності його об'єктивній дійсності. Тому рішення про залучення доказів до справи приймає посадова особа у провадженні якої перебуває справа.

На нашу думку слід розмежувати зміст понять «збір доказів» і «доказування». Доказування найбільш актуалізується на стадії розгляду і винесення рішення у справі і є не лише фактом пред'явлення і вивчення матеріальних носіїв інформації. Доказування є певним видом процесуальної діяльності, або взаємодії суб'єктів провадження на етапі розгляду справи, перегляду справи на стадії оскарження опротестування постанови по справі з метою встановлення об'єктивної істини.

1. Шергин А.П. Административная юрисдикция. – М.: Юрид. лит., 1979. – 143 с.

2. Додин Е.В. Доказывание в административно-юрисдикционной деятельности органов внутренних дел: учебное пособие. – К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1985. – 100 с.

3. Панов І.О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції: дис.. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. – Харків: Національний університет внутрішніх справ – 2005. – 232 с.

4. Додин Е.В. Доказывание и доказательства в правоприменительной деятельности органов советского государственного управления. – Киев–Одесса: Вища школа, 1976. – 125с.

5. Васильев Ф.П. Процессуальность административной ответственности. – М: ЮНИТИ - ДАНА, 2001. – 247 с.

6. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ. // Відомості Верховної Ради України від 12.07.1994. – 1994. – № 28. – Ст. 232

7. Голосніченко І.П. Стахурський М.Ф. Адміністративний процес: навч. посіб. – К.: ГАН, 2003. – 256 с.

8. Баб'як А.В. Процесуальні строки в адміністративному процесі: процедурні та юрисдикційні провадження: монографія. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, ВАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас», 2006. – 192 с.

А.М. Гончар,
*інспектор відділу комплектування УКЗ УМВС України
в Хмельницькій області*

ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ОВС УКРАЇНИ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Перехід українського суспільства на якісно новий, більш високий рівень соціального та економічного розвитку передбачає забезпечення повноцінного, всебічного і гармонійного удосконалення особистості, накопичення та інтенсивного використання управлінського по-

тенціалу держави. Дане положення в повній мірі відноситься до Міністерства внутрішніх справ України, що відображається в діяльності всіх його структур та відомств.

Традиційна система професійної підготовки управлінських кадрів ОВС України, в тому числі і професійно-психологічна їх складова, нарівні з позитивним досвідом і потенціалом, несе в собі багато протиріч і недоліків, що не може відповідати інтересам продуктивної професійної діяльності сучасного керівника міліцейського підрозділу та баченням щодо формування його позитивного іміджу. Зокрема, гуманістичні засади організації психолого-педагогічної взаємодії з даною категорією правоохоронців, за умов дотримання яких уявляється можливим значно підвищити їх професійну компетентність, побудувати професійно-психологічну підготовку з орієнтацією на власні цілі, бажання та погляди особистості щодо вибору індивідуальної траєкторії професійного становлення.

Враховуючи багатоаспектність управлінської діяльності працівника міліції, важливість його якісної професійно-психологічної підготовки до ефективного здійснення управлінських функцій, перед науково-педагогічними кадрами відомчої вищої школи, представниками керівної ланки практичних підрозділів ОВС України постає нагальна потреба у пошуку та впровадженні нових підходів до формування професійно-важливих якостей міліцейських управлінців, головними ознаками яких повинні стати орієнтація на типолого-характерологічні особливості розвитку особистості, її вміння та здібності, змістовні характеристики мотиваційно-ціннісної сфери, життєвий та професійний досвід правоохоронця.

Створення сприятливих умов для повноцінної самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, орієнтованих на безперервне удосконалення власного психолого-акмеологічного потенціалу, всебічний розквіт цінностей громадянського суспільства, є пріоритетними задачами державного значення [1]. У зв'язку з цим все більшої актуальності набувають проблеми впровадження новітніх програм професійної підготовки фахівців різних галузей суспільно-корисної праці за умов гуманістичного підходу до їх реалізації, що дозволяє забезпечити гармонійний розвиток особистості протягом життя, здатної повноцінно виконувати соціально значимі функції на засадах поваги до власної особистості, розуміння цінності та пріоритету людського фактору у вирішенні прикладних задач.

Особливої уваги в даному контексті заслуговує процес професійно-психологічної підготовки управлінців ОВС, побудований на ідеї цінності та неповторності кожного індивіда, його особистого та професійного досвіду, обраних ним шляхів, способів та методів власного удосконалення. Найбільш повно відповідає викладеним вимогам психолого-педагогічний

процес, що здійснюється на основі особистісно орієнтованого підходу до його реалізації. Даний підхід до розвитку особистості має тривалу історію свого формування та успішного впровадження, що говорить про його психолого-педагогічну цінність, актуальність для здійснення ефективної професійно-психологічної підготовки правоохоронців.

Прогресивними у справі вибору оптимальних шляхів розвитку особистості є думки видатного древньогрецького вченого – енциклопедиста Аристотеля, який явився систематизатором всіх галузей наукового знання, що існували в ту епоху, та став засновником науки - психології. Зокрема він зазначав, що для досягнення своїх цілей окрема людина повинна об'єднатися з іншими людьми [2]. В даному положенні прославляються ідеї колективної праці, важливості взаємодії людей під час трудового процесу, завдяки чому виявляється можливим досягти найбільш суттєвих та змістовних результатів у їх розвитку. Висловлена Аристотелем ідея знаходить своє подальше втілення у сучасних гуманістичних підходах до формування гармонійної особистості, основою яких є спільна розумова творча праця з орієнтацією на вирішення актуальних потреб окремого індивіда.

Прогресивною виявилась теорія Гордона Уїлларда Олпорта, у відповідності до якої особистість представляє собою відкриту психофізіологічну систему, що прагне реалізації свого життєвого потенціалу, є динамічною організацією особливих мотиваційних систем, звичок, установок і особистісних рис індивіда, обумовлюючих унікальність її взаємодії із середовищем [3, с. 20–21].

Життєва роль сучасної людини все більше виражається через її прагнення до підтримки інших, вміння цінувати та розвивати взаємини з ними, бажання ефективно співпрацювати та поважати результати їх праці, відчувати себе суб'єктом культурного життя свого народу [4].

Вирішення зазначених актуальних завдань потребує впровадження сучасних психолого-педагогічних підходів до підготовки високопрофесійних кадрів у всіх галузях суспільно корисної праці, в тому числі і поліцейської правоохоронної структури, яка з карального органу перетворюється на засіб забезпечення правопорядку, що діє на основі налагодження партнерських стосунків з населенням за гуманістичними та демократичними принципами.

Мають місце непоодинокі факти скептичного ставлення працівників міліції управлінської ланки до нетрадиційних підходів до організації психолого-педагогічної взаємодії, більшість з яких реалізується через ігрові методи та виконання творчих завдань, що, за їх думкою, перетворює процес професійної підготовки на відпочинок, далекий від вирішення нагальних практичних завдань.

Наступною психологічною проблемою, що перешкоджає впровадженню професійно-психологічної підготовки управлінського складу ОВС на основі особистісно орієнтованого підходу є практична відсутність психолого-педагогічних кадрів, підготовлених до ефективної роботи з даною категорією осіб за інноваційними технологіями. Заважає активно включитися в процес професійно-психологічної підготовки, що здійснюється на основі інноваційного підходу, і хибне уявлення про те, що неможливо змінити сформовані погляди та установки дорослої людини, яка має неабиякий професійний та життєвий досвід, що ставить під сумнів доцільність самого процесу її розвитку протягом життя. Скептичне відношення до професійної підготовки, відірваної від безпосереднього виконання функціональних обов'язків, невміння критично підходити до аналізу власних почуттів, неспроможність зняти маску «суворого керівника», під якою приховуються проблеми звичайної людини, свідчать про те, що дорослий слухач з відповідним професійним та соціальним статусом потребує ретельної психологічної підготовки до участі в процесі власного професійного удосконалення, що відбувається за нетрадиційними підходами до його реалізації.

Отже, в сучасних умовах функціонування правоохоронних структур проблема створення та впровадження програми особистісно орієнтованої професійно-психологічної підготовки працівників міліції до ефективного виконання управлінських функцій набуває все більшої актуальності. Концепція безперервного професійного росту, частиною якої має бути і згадана особистісно орієнтована підготовка, повинна стати основою процесу розвитку особистостей управлінців-професіоналів на гуманістичних засадах, не залежно від їх вікових та кваліфікаційних характеристик. Ефективна робота керівника ОВС у напрямку власного удосконалення допоможе запобігти цілком передбачуваних труднощів, якими є дезорієнтація цілей та прагнень при зустрічі з першими проблемними ситуаціями, неспроможність забезпечити якісне виконання поставлених завдань в наслідок відсутності необхідної мотиваційної спрямованості, нездатність вільно налагоджувати та підтримувати необхідні професійні контакти, адекватно сприймати наявні недоліки у розвитку власної особистості та працювати над їх усуненням тощо.

1. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – № 26 (4984). – С. 2–4.

2. Алексеев П.В. Философия: учебник для студ. высш. уч.завед; 3-е изд., перераб. и доп. / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: ТК Велби, Проспект, 2003. – 608 с.

3. Тихонравов Ю.В. Экзистенциальная психология: учебно-справочное пособие / Ю.В. Тихонравов. – М.: ЗАО «Бизнес-школа» Интел-Синтез», 1998. – 238 с.

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kli.kherson.ua

Н.М. Грабар,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВЗАЄМОДІЯ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ МІЛІЦІЇ З ІНШИМИ СЛУЖБАМИ МІЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

В напрямі забезпечення формування правової держави та громадського суспільства в Україні важливе місце посідають органи внутрішніх справ, діяльність яких потребує постійного удосконалення, обумовленого сучасними потребами економічного, політичного, соціального життя суспільства. За своєю функціональною значущістю для пересічної людини (визнаної, згідно Конституції, найвищою цінністю) [1] у сфері захисту її свобод, прав та законних інтересів на першому місці виступає дільничний інспектор міліції, адже порівняно незначна кількість громадян звертається за їх захистом до суду чи прокуратури, а от з дільничним практично спілкувався кожен.

Аналізуючи результати діяльності дільничних щодо запобігання правопорушень, можна стверджувати, що значною мірою вона залежить від їхньої взаємодії з цього питання з іншими суб'єктами охорони громадського порядку, індивідуальної та громадської безпеки. До таких суб'єктів належать, перш за все, інші структурні підрозділи ОВС а також приватні охоронні підприємства, громадські організації та окремі громадяни.

У зверненні колеги Міністерства внутрішніх справ України до особового складу органів внутрішніх справ України та військовослужбовців внутрішніх військ 7 лютого 2012 року було наголошено працівникам ОВС на потребі забезпечення взаємозв'язку практичних підрозділів ОВС із громадянами, їх потребами та перейти від декларацій щодо налагодження партнерських стосунків з населенням до реальних кроків у цьому напрямку, утілювати в повсякденній службовій діяльності принцип «Людина – понад усе», цілеспрямовано в межах своєї компетенції усувати всі негаразди, що негативно впливають на якість життя громадян.

Під взаємодією звичайно розуміється узгоджена або спільна діяльність міліції і громадськості щодо охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями.

Основними формами дослідження проблеми взаємодії дільничних з різними органами і підрозділами ОВС можна вважати спільне проведення нарад, щодо підвищення ефективності попереджувально-

профілактичної роботи, вивчення її нових форм та напрямків, обмін власним практичним досвідом [2, с. 123].

Загалом питання взаємодії дільничних в середині системи ОВС досить чітко регламентовано низкою наказів інструкцій та інших різноманітних нормативних актів. Набагато більше питань виникає при розгляді проблеми взаємодії між дільничними та недержавними суб'єктами, що так чи інакше, систематично чи за обставинами сприяють охороні громадського порядку [3, с. 233].

Ефективність діяльності дільничних значною мірою залежить від того, в якій мірі налагоджена взаємодія між ними та іншими організаціями. Мета і завдання даних суб'єктів досить часто співпадає з метою обов'язками, що покладаються на дільничного. Приватні охоронні фірми здійснюють фізичну охорону осіб та приміщень (як житлових, так і господарських), відповідно до укладеного договору або мети їхнього створення. При цьому вони свідомо або мимовільно, але завжди будуть здійснювати функцію з попередження правопорушень. Загалом, основна різниця між ними і дільничним полягає в тому, що дільничний здійснює охорону громадського порядку і забезпечення громадської безпеки відносно всього населення та території дільниці, а приватні суб'єкти відносно окремих її мешканців, територій чи об'єктів [4, с. 245]. Таким чином у процесі діяльності подібних організацій інтереси останніх можуть інколи не співпадати з інтересами дільничних.

Про співпрацю з громадськістю можна сказати те ж саме. Раніше в ОВС було напрацьовано значний досвід подібної співпраці, по залученню до охорони громадського порядку молоді, трудових колективів, застосуванню заходів громадського впливу до порушників з метою їх виправлення та перевиховання. Дана система мала декілька вад, але в цілому діяла і мала також позитивні результати.

Загальними правилами попередження правопорушень, що використовуються дільничними інспекторами міліції у співпраці з громадськими об'єднаннями є: економічні – посилення контролю за дотриманням законодавства у сфері економічної та господарської діяльності, вдосконалення системи економічного аналізу та обліку, використання інструментів ринкових відносин у процесі попередження правопорушень; соціально-політичні – посилення боротьби з впливом криміногенних факторів, підвищення активності громадян у правоохоронній діяльності, сприяння розвитку попереджувальних функцій колективів та соціальних громад; державно-правові – досягнення ефективності профілактичної діяльності державних органів, установ, організацій та службових осіб, розвиток та вдосконалення законодавства, поліпшення правозастосовчої діяльності; соціально-психологічні – подолання елементів антисупільної психології, утворення морально-психологіч-

ної нетерпимості до правопорушників, формування здорової моральної атмосфери в трудових колективах, затвердження соціально-позитивних моральних міжособистиних відносин; культурно-виховний – збільшення рівня моральної та правової культури населення, формування поваги до норм моральності та права; спеціальні – вдосконалення профілактичної діяльності державних органів, до функцій яких належить боротьба з правопорушеннями [3, с. 311].

Важливими напрямками співпраці щодо попередження правопорушень є: зв'язок з населенням, підвищення іміджу міліції; моніторинг громадської думки щодо ефективності діяльності міліції; впровадження «телефонів довіри» для реагування на неправомірні дії працівників; прес-конференції, брифінги для засобів масової інформації; прийом журналістів; інформування редакцій про реагування на публікації; щорічні звіти в засобах масової інформації за підсумками оперативно-службової діяльності; повідомлення органів внутрішніх справ через засоби масової інформації про реагування на звернення громадян; впровадження у закладах освіти дисциплін, спрямованих на формування навичок спілкування з громадянами, журналістами, взаємодії із засобами масової інформації, а також проведення з курсантами та слухачами відповідних психологічних тренінгів [2, с. 157].

Розглянувши та проаналізувавши взаємодію служби дільничних інспекторів міліції з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, іншими службами органів внутрішніх справ можна зробити висновок, що визначальне місце у сфері попередження та профілактики злочинів і адміністративних правопорушень, охороні громадського порядку та громадської безпеки належить дільничним інспекторам міліції тому, що саме на них покладено основний обсяг правоохоронних функцій міліції втілюваних на території адміністративних ділянок. Довіра населення є найвищою оцінкою діяльності дільничних інспекторів міліції. Тому основною потребою сьогодення є те, що дільничний інспектор міліції повинен у собі містити ділову якість, щодо спілкування з громадянами та врегулювання конфліктів.

1. Конституція України від 28 червня 1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.

2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Навчальний посібник. Суєнко В.Д., Олефір В.І., Константинов С.Ф. та інші. – Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2006. – 176 с.

3. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.

4. Яриш О.Н. Проблеми взаємовідносин між правоохоронними органами та населенням: вітчизняний та зарубіжний досвід // Вісник Університету внутрішніх справ – Харків, 1999. – №8. – С. 245-253.

А. Гресько,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Незважаючи на досить тривалу історію існування, економічна злочинність та економічні злочини залишаються недостатньо вивченим явищем. Спочатку економічну злочинність ототожнювали з майновою. Концепція Е. Сазерленда була акцентована на тій обставині, що суб'єктами найнебезпечніших економічних злочинів є особи, що мають високий соціальний стан у сфері бізнесу та скоюють злочини в процесі професійної діяльності в інтересах як юридичних осіб, так і власних. Вітчизняні вчені В. Бечастний та В. Лазренко вважають, що до економічних злочинів слід відносити усі протиправні дії, які скоюють у сфері виробництва, розподілу та споживання товарів і послуг, пов'язані із незаконним використанням службового становища, такі як розкрадання, обман споживачів, порушення правил торгівлі, ухилення від сплати податків, шахрайство з фінансовими ресурсами. Оскільки «економічна злочинність» і «злочини у сфері економіки» є однаковими за змістом. Економіст К. Гуцалова вважає, що ознаками, притаманними економічній злочинності, є:

- 1) складання із кримінально-караних діянь суб'єктів господарювання;
- 2) посягання на порядок управління економікою;
- 3) завдання значних збитків державі, суспільству та окремим громадянам;
- 4) тривалий характер;
- 5) характеризується високою латентністю, що зумовлено як природною латентністю, так і значними складнощами під час розслідування злочинів у сфері економіки;
- 6) характеризується тісним зв'язком з організованою злочинністю, корупцією, тіньовою економікою та іншими негативними явищами в суспільстві;
- 7) більше ніж інші види злочинності здатна становити спосіб життя певної частини населення, формуючи напівкримінальний менталітет.

Економічна злочинність – це сукупність економічних злочинів, здійснених в сфері цивільного обороту за певний період часу з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-господарських і цивільно-правових інструментів, організаційно-регулятивних, контрольно-управлінських прав і повноважень. У

розділ VII «Злочини в сфері господарської діяльності», найбільшою мірою знайшли відображення ті негативні явища, які супроводжують процеси економічних реформ в Україні і широко використовується такий термін для їх визначення, як «господарські злочини». Господарські злочини – це передбачені нормами розділу VII Особливої частини КК України суспільно небезпечні посягання, які заподіюють значну шкоду системі господарства України, або суспільно небезпечні, протиправні, винні діяння, які завдають шкоди схваленим і охоронюваним державою суспільним відносинам у сфері економіки.

В свою чергу Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» 2011 р. вніс певні зміни, щодо відповідальності за злочини у господарській сфері.

Так, за вчинення цілого ряду злочинів у господарській сфері замість покарання у вигляді позбавлення волі встановлена адміністративна відповідальність у вигляді штрафу. Розміри можливих санкцій встановлені в межах від 30 до 50 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Окрім того, законодавчим актом встановлено перелік складів злочинів у сфері господарської діяльності, притягнення до відповідальності за які можливе виключно на підставі скарги потерпілого.

Взяття під варту не може бути застосоване до раніше несудимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років. Виключення становлять лише випадки, коли вона переходить від органів слідства або перешкоджає розслідуванню справи.

Таким чином, економічні злочини – це суспільно небезпечні корисливі посягання на порядок управління народним господарством, виробничі відносини з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ та послуг, які здійснюються у будь-якій формі власності і передбачають порушення основних принципів здійснення підприємницької та будь-якої іншої економічної діяльності, що вчиняються особами, які займають певні соціальні позиції або посади в структурі економіки та виконують повноваження, пов'язані з цим.

1. Гуцалова К. Поняття та ознаки економічної злочинності: огляд літератури та проблемні питання / К. Гуцалова // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 10. – С. 87–89.

2. Бертовский Л.В. Выявление и расследование экономических преступлений: учебно-практическое издание / Л.В. Бертовский, В.А. Образцов. – М.: Экзамен, 2003. – 256 с.

3. Попович В. Теоретичні та практичні передумови комплексного підходу до вивчення і розв'язання проблем детінізації економіки / В. Попович // Право України. – 2002. – № 3. – С. 63-70.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 4025–VI.

О.Р. Гуменюк,

курсант

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ШТРАФ ЯК ВИД АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ

Адміністративне стягнення є одним із засобів адміністративного примусу щодо суб'єкта адміністративного проступку спрямованого на захист правопорядку. Законодавець за вчинення адміністративних правопорушень передбачив ряд адміністративних стягнень, серед яких чільне місце відводиться штрафу.

Для кращого розуміння адміністративного штрафу як засобу стягнення, то можна узагальнено визначити його основні риси, зокрема такі: це прояв державного примусу, тобто він має каральний характер у зв'язку з протиправною поведінкою; звертається на майно правопорушника, звідси грошово-майновий характер штрафу; добровільний характер виконання поєднується з вживанням примусу у разі ухилення від виконання; містить елементи відшкодування матеріальних збитків, завданих державі проступком. Адміністративному штрафу властиві й інші ознаки юридичних санкцій: запобіжний, виправно-виховний, право відновлюваний характер [4, с. 122].

Одним із найбільш поширених видів адміністративних стягнень, які застосовуються органами внутрішніх справ, є штраф. Він накладається у грошовій формі на громадян та посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках та розмірі, визначених КУпАП. Сьогодні питання накладання штрафу за адміністративне правопорушення віднесено до компетенції судових органів, що значно ускладнює процедуру не тільки накладання штрафу, але й виконання постанови суду, знижуючи при цьому їх ефективність [3, с. 7–8].

Штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених КУпАП та іншими законами України (ст. 27 КУпАП). Крайні межі штрафу законодавством України не визначені цілому, і встановлюються в кожній окремій статті. Законодавством визначено, що штраф має бути сплачений порушником не пізніше як через

п'ятнадцять днів з дня вручення йому постанови про накладання штрафу, а в разі оскарження або опротестування такої постанови – не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про залишення скарги або протесту без задоволення [1, с. 128–129].

Серед видів адміністративних стягнень штраф як вид майнового стягнення має найбільше превентивне, виховне та стримуюче значення, однак у кожному конкретному випадку його застосування особливого значення набуває його розмір, який у кінцевому результаті виражає принцип ефективності санкції як засобу забезпечення законності. Не є секретом, що від того, який розмір стягнення покладено на правопорушника за вчинення правопорушення чи делікту, в кінцевому результаті залежить вплив на свідомість порушника правового примусу [2, с. 115].

Законодавством визначено, що штраф, накладений за вчинення адміністративного правопорушення, вноситься в установу ошадбанку України, за винятком штрафу, який стягується на місці вчинення правопорушення (ст. 307 КУпАП). У разі несплати правопорушником штрафу у встановлений строк, постановою про накладення штрафу надсилається для примусового виконання до відділу державної виконавчої служби за місцем проживання порушника, роботи або місцезнаходженням його майна в порядку, визначеному законом. У випадку, коли штраф стягується на місці вчинення правопорушення порушникові видається квитанція встановленого зразка, яка є документом суворо фінансової звітності [1, с. 129].

На нашу думку ефективність застосування штрафу на місці вчинення правопорушення може мати набагато більший виховний вплив на порушника, ніж накладання штрафу та подальше його стягнення через визначений проміжок часу.

Останнім часом спостерігається досить стійка тенденція до прийняття нормативно-правових актів, які передбачають за вчинення саме адміністративних проступків застосування санкцій у вигляді штрафів.

Таким чином, кодексом про адміністративні правопорушення передбачено три способи виконання штрафних санкцій: стягнення штрафу на місці вчинення правопорушення; сплата штрафу порушником добровільно; примусове стягнення штрафу. Впровадження цих чинників в дієву практику, на мою думку, підвищить рівень правосвідомості населення та забезпечить виховання поваги до закону. Оперативність процедури стягнення свідчать не тільки про самостійний характер адміністративного штрафу як виду штрафної каральної санкції, а й про доцільність подальшого вивчення можливостей цих санкцій в інтересах зміцнення державної дисципліни та засад законності в країні.

1. Адміністративне право: навч. посіб. / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. – К.: Правова єдність, 2008. – 536с.

2. Барішніков А.Г. Адміністративний штраф: концептуальний підхід до оновлення змісту // Часопис Київського університету права. – 2009. – №3. – С. 114-118.

3. Коломоєць Т. Щодо ефективності адміністративних штрафів // Право України. – 2001. – № 2. – С. 7-10.

4. Коломоєць Т., Лютіков П. Базова одиниця обчислення розмірів адміністративних штрафів: пошук оптимальних варіантів // Право України. – 2010. – № 11. – С. 120-123.

К.А. Гурковська,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Розбудова України як правової, демократичної, соціальної держави тісно пов'язана з проведенням правової реформи, зміцненням законності, захистом конституційних прав і свобод, та законних інтересів громадян. Забезпечення громадської безпеки та громадського порядку є одним із важливих факторів розвитку демократичного суспільства. Із статті другої Закону України «Про міліцію», де перелічуються основні завдання, можна зробити висновок, що забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів є пріоритетним завданням міліції [1].

Нашій державі, в першу чергу, необхідна надійна громадська безпека для захисту життя, здоров'я, честі, гідності громадян, їх законних інтересів, забезпечення суспільного спокою, охорони майна, створення умов для нормального функціонування держави та її органів, об'єднань громадян, трудових колективів. Не можна не погодитись з думкою Ольховського Є.Б., який вважає, що підтримання громадської безпеки і громадського порядку є особливо важливим при здійсненні значних суспільно-політичних заходів, а також при стихійному лихові, аваріях, пожежах та інших надзвичайних подіях, які різко знижують звичайні умови життя громадян, загрожують їх безпеці, майну, ускладнюють діяльність підприємств і установ [2].

В сучасній юридичній літературі є достатньо велика кількість визначень поняття громадської безпеки, і всі вони досить різні. Наприклад, В.М. Безденежних під громадською безпекою розуміє систему

відносин, які виникають при належному дотриманні техніко-юридичних норм, встановлених державою з метою охорони життя і здоров'я людей, майна від можливих негативних впливів джерел підвищеної небезпеки і стихійних сил природи [3, с. 20]. Л.М. Розін визначає її як «систему суспільних відносин, що формуються згідно з правовими нормами, з використанням об'єктів, які становлять підвищену небезпеку для суспільства при настанні особливих умов, в зв'язку з стихійними лихами або іншими особливими умовами» [4, с. 80]. Існують й інші трактування поняття «громадська безпека», зокрема, в аспекті складової частини національної безпеки, що поєднує: систему захисту суспільства, людини від злочинності, корупції, тіншової економіки, інших форм антисоціальної поведінки, скоординовану діяльність різних соціальних суб'єктів із запобігання різним негативним соціальним наслідкам переходу країни на ринкову економіку, зростанню безробіття, збільшенню розриву рівня розвитку різних соціальних прошарків суспільства, погіршенню стану малозабезпечених верств населення, комплекс заходів з припинення соціальної напруженості в суспільстві у зв'язку з міжнаціональними, конфесійними, територіальними, політичними, економічними та іншими конфліктами. Проте, найбільш вдалим видається визначення запропоноване Серьогіним А.В., який під громадською безпекою розуміє систему суспільних відносин, пов'язаних з попередженням і ліквідацією шкідливих для життя і здоров'я людей наслідків, викликаних небезпечними для оточуючих поведінкою людей або діями стихійних сил природи [5, с. 17]. Якщо перефразувати і узагальнити вищеперелічені визначення, доходимо висновку, що суть громадської безпеки полягає у стані захищеності духовних та матеріальних цінностей суспільства, встановленого порядку діяльності державних і громадських організацій, майнових та немайнових прав і свобод кожної людини та цілого суспільства загалом від будь-яких загроз та небезпек, що забезпечує умови для нормальної життєдіяльності, розвитку та функціонування. Тому забезпечення безпеки громадян повинно бути й основним завданням держави.

Для забезпечення громадської безпеки та громадського порядку держава повинна забороняти з допомогою права саме ті дії, що є загрозовими та шкідливими для неї та громадян. Саме з цією метою законодавець об'єднав адміністративні правопорушення в сфері громадської безпеки в одну главу з правопорушеннями, що посягають і на громадський порядок (гл. 14 КУпАП). Це – дрібне хуліганство (ст. 173), поширювання неправдивих чуток (ст. 173¹), вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або не проходження корекційної програми(ст. 173²), стрільба з вогнепальної, холодної, металюної чи

пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку (ст. 174), порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки – ст. 175, куріння тютюнових виробів у заборонених місцях (ст. 175¹), виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення (ст. 176), придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення (ст. 177), виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів (ст. 177²), розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді (ст. 178), розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві (ст. 179), доведення неповнолітнього до стану сп'яніння (ст. 180), азартні ігри, ворожіння в громадських місцях (ст. 181), заняття проституцією (ст. 181¹), порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях (ст. 182), завідомо неправдивий виклик спеціальних служб (ст. 183), невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей (ст. 184) [6]. Проте, як показує досвід, заходи, які здійснює держава та її органи стосовно боротьби з вищевказаними правопорушеннями є недостатньо ефективними. Значна кількість адміністративних правопорушень призводить до створення загрози життю та здоров'ю, конституційним правам і свободам громадян, тому забезпечення громадської безпеки вимагає здійснення різнобічних організаційних, технічних, виховних та інших заходів впливу щодо підтримання громадської безпеки і громадського порядку. Недоліком можна вважати той факт, що адміністративна відповідальність за правопорушення в сфері громадської безпеки та громадського порядку практично не відрізняються від адміністративної відповідальності, встановленої в інших галузях та сферах.

Тому було б доцільно дещо диференціювати її, можливо прийняти закон саме про громадську безпеку та громадський порядок, де дати більш чітке їх визначення, розкрити зміст, структуру, заходи захисту, види безпеки, визначити відповідальність. Тим більше, що деякі з адміністративних правопорушень цієї групи межують зі злочинами. І попередження та боротьба з ними запобігає вчиненню злочинів.

Також, законодавчого врегулювання вимагають питання участі громадськості в охороні громадського порядку та громадської безпеки. Доцільно визначити коло обов'язків держави щодо сприяння таким формуванням у виконанні їх завдань, а також передбачити правові гарантії, соціальний захист їх учасників та ін.

Таким чином, доходимо висновку, що актуальним залишається питання щодо вдосконалення на законодавчому рівні питань громадської безпеки та громадського порядку в Україні.

1. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 2.

2. Ольховський Є.Б. Громадська безпека як умова реалізації та захисту прав і свобод людини в Україні / Є.Б.Ольховський // Правничий часопис Донецького Національного ун-ту. – 2002. – № 2 (8). – С. 10–13.

3. Безденежних В.М. Соціалістичний громадський порядок: суть, структура та соціальне призначення. – М.: Академія МВД СРСР, 1983.

4. Розин Л.М. Механізм адміністративно-правового регулювання общественних отношений в сфері охорони общественного порядка. – М., 1985.

5. Серегин А.В. Советский общественный порядок и административно-правовые средства его укрепления. – М.: Академія МВД СРСР, 1975. – 194 с.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення зі змінами і доповненнями станом на 12.01.12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

М.П. Гурковський,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СТАДІЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ АБО ВІДМОВИ У РЕЄСТРАЦІЇ ОБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ

Процесуальна стадія є самостійною, віддаленою в часі й логічно пов'язаною сукупністю процесуальних дій, спрямованих на досягнення визначених цілей і розв'язання відповідних завдань, функціонально узгоджених з ними, з визначеним колом суб'єктів і закріпленням у відповідних процесуальних актах. Для досягнення загальних цілей і вирішення закріплених у законі завдань провадження всі стадії є необхідними, та разом з тим кожна, з них характеризується притаманними лише їй особливостями.

Найпростішою складовою провадження є етап процесуальної діяльності. Він становить собою фрагмент процесуальної стадії, який складається з низки самостійних процесуальних дій, а іноді збігається з окремою процесуальною дією. Основними ознаками, за якими можна

відрізнити стадію від етапу – це, на нашу думку, мета й особливості зв'язку між собою. Досягнення мети однієї стадії дає достатні підстави для переходу до наступної, у той час коли між етапами в рамках стадії такого тісного зв'язку немає. Реалізація будь-якого з етапів має слугувати досягненню мети стадії. Інакше кажучи, стадії в рамках провадження поєднані послідовно, етапи ж у рамках стадії можуть бути поєднані як послідовно, так і паралельно, одні з них є необхідними, а інші ні.

Необхідно також зазначити, що органам публічної адміністрації, які здійснюють реєстраційне провадження, надаються певні повноваження щодо вибору окремих етапів і визначення їхньої послідовності, а щодо стадій це неприпустимо. Реєстраційне провадження складається з таких стадій: 1) порушення справи та аналізу наданих документів; 2) прийняття рішення щодо реєстрації або відмова у реєстрації об'єкта державної реєстрації; 3) оскарження рішення у справі (факультативна стадія); 4) виконання винесеного рішення.

Стадія прийняття рішення щодо реєстрації або відмови у реєстрації об'єкта державної реєстрації передбачає дії компетентної посадової особи щодо занесення відомостей про реєстрацію до Державного реєстру, а також формування реєстраційної справи. Ця стадія складається етапів:

1. підготовки висновку щодо задоволення звернення про реєстрацію або вмотивованої відмови щодо реєстрації;
2. надсилання копій щодо методів контролю за зареєстрованим об'єктом відповідному органу публічної адміністрації (якщо таке встановлене законодавцем).

Реєстраційна справа має реєстраційний номер, який присвоюється при внесенні запису про проведення державної реєстрації до Державного реєстру. Документи, які знаходяться в реєстраційній справі, не підлягають виїмці або розукомплектуванню.

Державний реєстр будь-яких об'єктів державної реєстрації здійснюється з метою забезпечення органів державної влади достовірною інформацією про стан існування об'єктів у системі державного управління. Державний реєстр ведеться на електронних носіях відповідно до державних стандартів, які забезпечують його сумісність і взаємодію з іншими інформаційними системами та мережами, що складають інформаційний ресурс держави. До державного реєстру не заносяться відомості, що становлять державну таємницю.

Державний реєстр створюється і ведеться спеціально уповноваженим органом з питань державної реєстрації, який є його

розпорядником та адміністратором. Державний реєстр має чітко визначені нормативно-правовими актами відомості про об'єкт реєстрації, однак для кожного об'єкта вони мають відповідний перелік.

Наприклад, в Єдиному державному реєстрі фізичних та юридичних осіб-підприємців повинні міститися наступні відомості щодо фізичної особи-підприємця: ім'я фізичної особи; ідентифікаційний номер фізичної особи-платника податків; місце проживання; основні види діяльності; дата та номер запису про проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, дати та номери записів про внесення змін до нього; підстави для відмови у проведенні державної реєстрації; серія та номер свідоцтва про державну реєстрацію, дата видачі або заміни свідоцтва про державну реєстрацію; підстави для відмови у проведенні державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця; дані про дату постановки на облік та дату зняття з обліку в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування; дані про перебування фізичної особи-підприємця в процесі припинення підприємницької діяльності; дата та номер запису про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем, а також підстава для його внесення; дата та номер запису про відміну державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем, а також підстава для його внесення; місце проведення державної реєстрації, а також місце проведення інших реєстраційних дій; місцезнаходження реєстраційної справи; прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, що внесла до Єдиного державного реєстру запис про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця, внесла зміни до цього запису або внесла запис про припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем; дата передачі реєстраційної справи до державної архівної установи, адреса її знаходження.

Відомості, які повинні міститися у Державному реєстрі щодо символіки об'єднань громадян – це назва об'єднання громадян; дата його реєстрації і номер; вид символіки; стислий опис; дата включення до реєстру.

Відомості, які повинні міститися у Державному реєстрі адвокатських об'єднань: дата надходження документів, назва адвокатського об'єднання і місце його знаходження, дата затвердження статуту, дата реєстрації об'єднання, відомості про зміни, що сталися в статутних документах, сума внесеної плати.

Підставами для відмови у проведенні державної реєстрації юридичних осіб чи приватних осіб – підприємців є:

- невідповідність відомостей, що вказані в реєстраційній картці для проведення державної реєстрації, відомостям, які зазначені в документах, що подані для проведення державної реєстрації;
- реєстраційна картка підписана особою, яка не має на це права;
- невідповідність установчих документів вимогам чинних нормативно-правових актів, які регламентують реєстрацію відповідних об'єктів;
- інші причини, передбачені нормативно-правовими актами України відповідно до виду об'єкта державної реєстрації.

За наявності підстав для відмови у проведенні державної реєстрації посадова особа зобов'язана не пізніше трьох робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації видати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) зацікавленим особам повідомлення про відмову у проведенні державної реєстрації із зазначенням підстав для такої відмови та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації, відповідно до опису.

Чинним законодавством визначено і інші строки повідомлення про відмову у реєстрації певного об'єкта державної реєстрації, наприклад, рішення про відмову в реєстрації адвокатського об'єднання надсилається заявникові в 10-денний термін. Після усунення причин, які були підставою для відмови у проведенні державної реєстрації відповідного об'єкта, зацікавлені особи або уповноважена ними особа можуть повторно подати документи щодо проведення державної реєстрації.

Т.В. Дем'янюк,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС ЯК РІЗНОВИД ДЕРЖАВНОГО ПРИМУСУ

Невід'ємною складовою системи методів державного управління суспільством є метод примусу. Вказаний метод належить до найбільш жорстких засобів впливу, тому в діяльності органів управління та їх посадових осіб примус застосовується, як правило, у поєднанні з іншими управлінськими прийомами.

Метод примусу застосовується щодо осіб, які допускають протиправну поведінку. Крім того, він використовується і як допоміжний засіб здійснення державного управління. Примусовий вплив стає не-

обхідним, якщо засоби переконання не дали належного результату. У таких випадках на перший план висувається примусове забезпечення належної поведінки тієї чи іншої особи [2, с. 212].

Державний примус у нашій країні характеризується тим, що цей метод впливу є допоміжним, здійснюється на підставі переконання й тільки після використання переконання. Його застосовують до порівняно незначної кількості людей – тих, хто вчинили правопорушення [3, с. 163].

Державний примус – це психологічний або фізичний вплив державних органів (посадових осіб) на певних осіб з метою спонукати, примусити до виконання норм права [5, с. 262].

Державний примус є засобом захисту встановленого порядку відносин. Його реалізація в різних формах впливає на формування психічного устрою громадян, їх світогляду, сприяє виробленню звички правомірної поведінки [4, с. 88].

Адміністративний примус є одним із видів державного-правового примусу. Він характеризується тими ж ознаками, які характерні і для державного примусу: це правозастосовча діяльність, направлена для охорони громадського порядку, реалізується в рамках охоронних правовідносин [6, с. 41].

Адміністративний примус є об'єктом вивчення переважної більшості адміністративно-правових досліджень в Україні. Він, поряд із кримінальним, фінансовим, процесуальним примусом, розглядається як різновид державного примусу. Але інші види державно-правового примусу є вужчими за своїм обсягом і прирівнюються лише до заходів відповідальності.

Адміністративний примус – владне, здійснюване в односторонньому порядку та передбачених правовими нормами випадках застосування від імені держави до суб'єктів правовідносин, заходів попередження, припинення правопорушення та заходів відповідальності, за порушення нормативно-правових установлень у вигляді адміністративних стягнень.

Адміністративний примус є засобом вольового забезпечення відповідності правовій нормі поведінки громадян, посадових та юридичних осіб за допомогою заходів впливу, врегульованих адміністративно-правовими нормами, з метою досягнення відповідного порядку, припинення та запобігання правопорушенням, притягнення до відповідальності правопорушників.

Разом з тим примус є одним з атрибутів державної влади. Він є знаряддям забезпечення безумовного виконання приписів правових норм всіма членами суспільства [2, с. 214–215].

Адміністративно-правовий примус має такі особливості:

– регулюється нормами адміністративного права, яке передбачає види, підстави, порядок їх застосування;

– застосовується не тільки до індивідуальних, але й до колективних осіб;

– має багато суб'єктів, які здійснюють адміністративно-юрисдикційну діяльність;

– адміністративний примус використовується для: а) запобігання вчиненню правопорушень; б) припинення адміністративних проступків; в) притягнення до адміністративної відповідальності;

– здійснюється в рамках позаслужбового, підпорядкування, при відсутності організаційного підпорядкування [6, с. 41].

Адміністративний примус застосовується на підставі адміністративно-процесуальних норм.

Примусові міри адміністративного характеру застосовуються органами державної виконавчої влади, судами (суддями) для впливу на громадян і посадові особи з метою виконання ними юридичних обов'язків, припинення протиправних дій, залучення до відповідальності правопорушників, забезпечення суспільної безпеки.

Велике теоретичне й практичне значення має класифікація адміністративного примуса по видах, оскільки це дає можливість усвідомити сутність різноманітних засобів примуса, застосовуваних у державному керуванні, їхньої мети й взаємозв'язку, забезпечити ефективний вплив на правопорушників, вирішувати питання залучення їх до відповідальності. Характер конкретних суспільних відносин вимагає власної тільки їм захисту.

В адміністративно-правовій літературі питання класифікації заходів адміністративного примусу дотепер не дістали однозначного вирішення, незважаючи на їх велике практичне і теоретичне значення. Водночас найбільше визнання одержала класифікація заходів адміністративного примусу, запропонована свого часу М.І. Єропкіним, який в основу класифікації цих заходів поклав мету їх застосування.

Адміністративний примус застосовується з потрійною метою. Відповідно до цього заходи адміністративного примусу поділяються на три види (групи):

- 1) адміністративно-запобіжні заходи;
- 2) заходи адміністративного припинення;
- 3) заходи адміністративної відповідальності.

Такий поділ найбільш чітко відображає правоохоронне призначення адміністративного примусу [1, с. 419].

На нашу думку, примус – це важлива і невід'ємна частина держави, що забезпечує порядок у суспільстві, правомірна поведінка всіх його членів, виконання ними покладених на них правових зобов'язань і дотримання прав оточуючих.

Таким чином, адміністративний примус – це система засобів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку людей з метою досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних, відносин у рамках закону, забезпечення правопорядку й законності.

Необхідно відзначити, що тільки держава, встановлюючи моделі поведінки в суспільстві і будучи гарантом їх втілення в реальність вправі здійснювати примус.

1. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах: Том 1. Загальна частина / ред. колегія В.Б. Авер'ятов (голова) та ін. – К.: ТОВ «Юридична думка», 2007. – 592 с.

2. Адміністративне право: Навч. пос. / О.І. Остапенко, З.Р. Кисіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кисіль. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 536 с.

3. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Парашук, О.В. Дяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

4. Актуальні проблеми адміністративного законодавства України: шляхи його вдосконалення: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 5-6 червня 2009 р.) Ч. II. – Івано-Франківськ: ПНО ІЛьвДУВС, 2009. – 152 с.

5. Актуальні проблеми підготовки фахівців для підрозділів Державної служби боротьби з економічними злочинами: матеріали третьої звітної наукової конференції / МВС ЛьвДУВС [та ін.]. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – 300 с.

6. Ківалов С.В., Біла Л.Р. Адміністративне право України: Навчально-методичний посібник. – Вид. друге, перероб. і доп. / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла. – Одеса: Юридична література, 2002. – 312 с.

Н.І. Дідик,

кандидат юридичних наук

доцент кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу,

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

СУБ'ЄКТИ, ЯКІ УПОВНОВАЖЕНІ РОЗГЛЯДАТИ СПРАВИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Слід зауважити, що забезпечення безпеки в сфері користування різними видами транспорту, і особливо в галузі автомобільного транспорту, та дотримання правил дорожнього руху – одна із найактуальніших проблем сучасності. Належне забезпечення безпеки дорожнього руху – одне з головних завдань органів внутрішніх справ, зокрема ДАІ [1].

Виявлення порушень правил дорожнього руху та обставин їх вчинення є важливим чинником у прийнятті рішення щодо визначення міри покарання порушника. Забезпечення безпеки дорожнього руху – це комплексне вирішення завдання стосовно попередження аварійності на автошляхах, зниження тяжкості її наслідків та зменшення шкідливого впливу транспорту на довкілля [2].

Найбільше адміністративно-наглядових повноважень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху має Державна автомобільна інспекція, яка є специфічним органом виконавчої влади. Особливе місце ДАІ в числі суб'єктів адміністративного нагляду визначається тим, що цей підрозділ міліції здійснює нагляд за надзвичайно складним соціальним явищем – дорожнім рухом [3]. За кількістю протиправних виявів ця різновидність правопорушень є найбільш розповсюдженою серед всіх інших адміністративних правопорушень. Тільки за порушення правил дорожнього руху компетентними підрозділами органів внутрішніх справ України щорічно притягається до адміністративної відповідальності понад 9 млн. правопорушників. Ці справи становлять майже вісімдесят відсотків загального «юрисдикційного навантаження» органів внутрішніх справ [4].

Так, на думку більшості науковців, і зокрема О.Ю. Салманової, адміністративним проступком у сфері дорожнього руху доцільно визначити суспільно шкідливу, протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, що посягає на здоров'я та безпеку громадян, збереження транспортних засобів, шляхів і шляхових споруд, безпеку дорожнього руху, встановлений порядок діяльності державних органів і установ у даній сфері, за яку законом передбачена адміністративна відповідальність [5].

Завдання органів, що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, побудовані, перш за все, на вимогах Конституції України [6] та нормативно-правових актах, які закріплюють основні положення охорони прав, свобод та законних інтересів громадян, охорону власності, зміцнення законності і запобігання правопорушенням, формування поваги до прав, честі і гідності інших громадян. Тому виконання завдань, які стоять перед органами, що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, вчинені у сфері дорожнього руху, повинно здійснюватися виключно правовими засобами.

Права і обов'язки органів (посадових осіб), що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, є складовою частиною їх компетенції, пов'язаною з адміністративно-юрисдикційною діяльністю. У юридичній літературі під компетенцією розуміють сукупність предметів відання, завдань, повноважень, прав і обов'язків державного органу або посадової особи, що визначаються законодавством.

Кожний орган виконавчої влади наділений державою відповідною компетенцією, яка закріплена у правових актах. Відповідно до чинного адміністративного законодавства органи внутрішніх справ також є суб'єктами юрисдикційних повноважень у справах, які перебувають в їх підвідомчості. Посідаючи специфічне місце в системі суб'єктів адміністративної юрисдикції, органи внутрішніх справ виконують і специфічні завдання, пов'язані з особливим правовим статусом цих органів при забезпеченні правоохоронних функцій. А в нашому випадку – це забезпечення безпеки дорожнього руху. Органам внутрішніх справ підвідомче широке коло справ про адміністративні правопорушення. Більшість науковців схиляються до думки, що підвідомчість – це віднесення конкретної справи про адміністративне правопорушення до ведення визначеного суб'єкта адміністративної юрисдикції, органу управління, суду, громадської організації відповідно до виконуваної ним функції та кола покладених завдань в галузі правоохоронної діяльності.

На думку О.І. Остапенка поняття підвідомчості розгляду адміністративних правопорушень повинно містити в собі співвідношення між конкретними адміністративними справами і визначеним в законі суб'єктом адміністративної юрисдикції, уповноваженим відповідно до своїх повноважень приймати рішення у справі [7].

Отже, розглянемо систему суб'єктів, яким підвідомчий розгляд справ про адміністративні правопорушення, вчинені у сфері дорожнього руху. Наведемо перелік тих органів і посадових осіб, що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, вчинені у сфері дорожнього руху, зокрема, ними є:

- начальник або заступник начальника відділення (відділу, управління, департаменту) ДАІ МВС України;

- командир або заступник командира окремого підрозділу ДАІ МВС України;

- начальник відділу внутрішніх справ або особа яка виконує його обов'язки;

- працівники ДАІ МВС України, які мають спеціальні звання;

- районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді).

Отже, ефективність адміністративно-юрисдикційної діяльності ДАІ у сфері дорожнього руху може бути досягнена тільки при відповідності цілей застосування норм про адміністративну відповідальність за порушення правил дорожнього руху і досягнутим при цьому результатом [8].

1. Адміністративна діяльність ОВС. Загальна частина: підручник / І.П. Голосніченко, Я.Ю. Кондратьєв. – К.: Українська академія внутрішніх справ. – 1995. – С. 135.

2. Доненко В.В. Керування транспортним засобом у стані сп'яніння: адміністративно – деліктні проблеми: монографія / В.В. Доненко, В.К. Колпаков. – К., 2003. – С. 22.

3. Ярмак Х.П. Система суб'єктів адміністративно – наглядової діяльності міліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху / Х.П. Ярмак // Право і безпека. 2005. – № 4-6. – С. 17.

4. Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: навчальний посібник / С.Т. Гончарук. – К., 1995. – С. 49.

5. Салманова О.Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.07 / О.Ю. Салманова. Х., 2002. – С. 5.

6. Конституція України: за станом на 18 квітня 2011 р. / Верховна Рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: www.zakon.rada.gov.ua.

7. Остапенко О.І. Суб'єкти уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення: навчальний посібник / О.І. Остапенко. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – С.134.

8. Собакарь А.О. Критерії ефективності адміністративно-юрисдикційної діяльності Державтоінспекції у сфері дорожнього руху // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2008. – № 2. – С. 97.

Р.З. Дмитерко,

І.М. Гінда,

курсанти

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МІЛІЦІЯ УКРАЇНИ ТА ПОЛІЦІЯ США: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Сьогодні, коли в Україні відбуваються нові демократичні перетворення, перебудова і підвищення рівня ефективності та якості діяльності правоохоронних органів посідає одне з вагомих місць. Насамперед ця перебудова повинна стосуватися міліції, тому що саме вона виконує завдання, які є на даний момент пов'язані з реалізацією цілого ряду нових принципів, заснованих на визнанні загальнолюдських цінностей: гідного ставлення до особи, посилення охорони прав і свобод громадян та інших пріоритетів правового, демократичного суспільства.

Успішне та якісне виконання цих завдань неможливе без вивчення і накопичення українською міліцією досвіду поліції зарубіжних країн. Вирішуючи ці проблеми, які на сьогодні постають перед нашою міліцією, повинен вивчатися кращий досвід своїх колег із найбільш розвинутих країн світу, серед яких яскравим прикладом можна назвати США [1, с. 3].

Тому, на нашу думку, важливо було б висвітлити і порівняти основні і найважливіші риси діяльності міліції України та поліції США.

Поліція – це установа, наділена державою загальним правом застосування примусової сили в межах її території, а також захищає життя, здоров'я, права і свободи людини від протиправних діянь [2, с. 58]. Завдання, які виконуються поліцейськими органами, дуже різноманітні. Американські дослідники В. Леонард і Г. Мор, щодо США на основі аналізу сформованої практики називають такі завдання: виявлення злочинців та злочинів і затримання правопорушників; участь у судових процесах; запобігання правопорушенням у ході здійснення патрулювання та інших заходів; забезпечення конституційних гарантій; надання допомоги особам, яким загрожує фізична розправа, або тим, які не можуть подбати про себе самі; регулювання руху транспортних засобів і пішоходів; виявлення проблем, що потенційно можуть ускладнювати контроль за дотриманням законності і роботу місцевої влади; створення і підтримання у мешканців даної місцевості почуття впевненості у своїй безпеці; підтримання порядку в громадських місцях; надання інших послуг у надзвичайних обставинах [3, с. 243].

У США поліцейські відомства стверджують, що їх основне завдання – це боротьба зі злочинністю. Але, як свідчить статистика, понад 50 % усієї роботи поліції США – це повсякденна діяльність, спрямована на охорону громадського порядку та громадської безпеки, виявлення, попередження та припинення дрібних правопорушень, підготовка матеріалів для розгляду в судах тощо. У більшості випадків вона зветься охороною публічного (громадського) порядку [4, с. 28].

Джордж Ф. Коул з Коннектикутського університету (США) проаналізував діяльність понад 900 поліцейських США в процесі виконання ними своїх службових обов'язків. В результаті аналізу він наводить такі цифри:

1. В середньому за добу під час виконання своїх службових обов'язків поліцейські стикаються із злочинами проти особи і витрачають на це лише 3% свого робочого часу.

2. Кожен поліцейський витрачає до 15 % свого робочого часу на розкриття злочинів, пов'язаних з власністю, розшуком злочинців, які їх вчинили, та інші дії, пов'язані з цими злочинами.

3. На регулювання дорожнього руху у випадках ДТП та інших подій, спостереження за дорожнім рухом, перевірку водіїв та інші дії втрачається 9–11 % всього робочого часу.

4. Частина часу, яка витрачається поліцейськими США на допомогу потерпілим, тим, що заблукали, людям похилого віку, на пошуки загублених речей, пошуки зниклих тварин тощо, становить приблизно 12–13%.

5. Весь інший час, тобто приблизно 60% витрачається на адміністративну діяльність [5].

В Україні працівники міліції в основному витрачають час на виконання службових обов'язків пов'язаних із розкриття вже скоєних злочинів. Це пов'язано з некомплектністю підрозділів міліції, слабким технічним забезпеченням, низьким соціальним захистом самих працівників міліції і т.п.

Одним з основних напрямків підвищення ефективності адміністративної діяльності поліції є спроба залучення до роботи з охорони громадського порядку та громадської безпеки широких верств населення.

Особливістю діяльності поліції щодо охорони громадського порядку є те, що більшість поліцейських задіяна для цього у вечірній час та вихідні дні. Графіки чергувань складені таким чином, що більше поліцейських задіяно тоді, коли вчиняється більшість правопорушень. В інший час поліцейські відпочивають.

Поліція лише виявляє правопорушення, але ніколи не приймає рішення щодо правопорушників. Для цього існують спеціальні органи.

Необхідно відзначити, що на відміну від міліції України, в практиці роботи поліції США немає такого терміна, як адміністративне затримання. Саме слово затримання – «detention» означає, що людина позбавляється права вільно пересуватись і може це робити тільки з волі поліцейського чи іншої офіційної особи, яка має право проводити затримання [7, с. 324].

Після складання протоколу та допиту правопорушник доставляється до суду, якщо дозволяють обставини. Згідно із законодавством США (Федеральний кримінальний кодекс, кодекси штатів США та інші нормативні документи), обставинами, які не дають можливості доставити порушника до суду, є:

а) час доби, коли суд не працює (правопорушника затримано вночі);

б) неможливість допиту правопорушника в суді (правопорушник хворий, поранений, перебуває в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння);

в) інші обставини [8, с. 147].

Тільки суд приймає рішення про подальше затримання правопорушника чи про його звільнення. В США понад 90 % правопорушників звільняються до розгляду справи по суті і близько 50 % з них шляхом внесення застави [9, с. 219].

У США з метою вирішення питання про затримання чи звільнення з під варті особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення, доставляють до суду, і для цього суддя повинен здійснити такі дії:

а) звільнити особу до суду, якщо вона робить письмову заяву і зобов'язується з'явитися до суду за першою його вимогою;

б) запропонувати особі звільнення під заставу, розмір якої встановлюється судом;

в) якщо особа вчинила особливо небезпечний злочин чи кілька злочинів або є обґрунтовані підстави вважати, що вона не з'явиться до суду, затримати її на час проведення попередньої перевірки та судового розгляду.

Обшук та огляд проводиться поліцією за відсутності свідків. Адвокат також допускається, але зі спеціального дозволу. Якщо це необхідно при проведенні обшуку та огляду, може бути присутній лікар чи санітар. Огляд та обшук може проводитись особою однієї статі з тією, яка обшукується чи оглядається. Про проведення огляду та обшуку складаються окремі протоколи, які додаються до інших документів і направляються до суду.

Поліція багатьох штатів США проводить особистий огляд, обшук, огляд та обшук речей затриманого з його згоди. Якщо він відмовляється від обшуку, то поліція може застосувати силу, але, як сказано в описі стандартних ситуацій для Лос-Анджелеської поліції, тільки у випадках, коли є певні обґрунтовані підстави вважати, що у людини є зброя чи інші предмети, за допомогою яких вона може завдати шкоди собі, оточуючим чи тим, хто її охороняє [10, с. 89].

Отже, підводячи підсумки можна зробити висновок, що аналіз організаційно-правових основ діяльності поліції США, у сфері забезпечення прав і свобод людини дозволяє зіставити з ними проблеми адміністративної діяльності української міліції. Вивчення позитивного досвіду такої розвиненої держави як США дає змогу використовувати більш ефективні методи забезпечення прав і свобод людини, якими користуються правоохоронні органи у своїй повсякденній роботі. На основі таких даних можна сформулювати теоретичні положення та конкретні практичні рекомендації щодо поліпшення правоохоронної діяльності в Україні.

1. Ортинський В.Л. Поліція США: посібник для курсантів і студентів / В.Л. Ортинський, О.І. Остапенко, О.В. Ряшко. – Львів, 2003. – 139 с.

2. Савченко А.В. Федеральні правоохоронні органи США: місія, організаційна структура та застосування кримінального законодавства / А.В. Савченко. – К.: Текст, 2003. – 122 с.

3. Leonard V., More H. Police organization and management (7 th ed.). – Mineola, NY: The Foundation Press, 1987. – 287 p.

4. Police chief. – 1998. – May.

5. Nehodchenko O. Humanization of the Police Training in Educational Establishments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine based on European Standards // 14-th Symposium for Heads of Police Colleges. – Lyon, 2002. – P.74-77.

6. Policing Futures. The police, law-enforcement and the Twenty-First Century / Edited by P.Francis, P.Davies. - London. 1997. - 248 p.

7. Hutnick B.M. Criminal Law and Court Procedures. – New York: Delmar Publishers, Albany, 1984. – 460 p.

8. Sourcebook of Criminal Justice Statistics US Department of Justice. – New York: Albany, 1996. – 236 p.

9. Israel H.I., Kammissar I., Lafare R.F. Criminal Procedure and Constitution. – Chicago: West Publishing Company, 1991. – 412 p.

10. Manual of the Los Angeles Police Department. – Los Angeles: Planning and Research Division, 1997. – 128 p.

Н. Дорошевич,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НЕВИКОНАННЯ БАТЬКАМИ ОBOB'ЯЗКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

В кодексі України про адміністративні правопорушення встановлена відповідальність за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей. Відповідно до ст. 184 ухилення батьків від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей [6, с. 111].

Найкращим середовищем для дитини є сім'я, в якій піклуються про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, в якій її поважають, захищають її інтереси, вирішують питання про її освіту, соціальну адаптацію тощо. Саме в сім'ї дитина отримує перше уявлення про добро і зло, в сім'ї формується її характер, звички, ставлення до інших людей. Передусім члени сім'ї дають дитині приклад хорошої або поганої поведінки. Їх ставлення до життя, до інтересів сім'ї і суспільства, відповідальність перед сім'єю і суспільством сприймається дитиною, як норма поведінки.

Принцип пріоритетності сімейного виховання дитини встановлюється і підтримується світовим правом і внутрішніми правопорядками багатьох держав. Для вітчизняного законодавства принцип пріоритетності сімейного виховання дитини є новим. На сьогодні спостерігається низка недоліків у правовому регулюванні пріоритетності сімейного виховання дитини [2, с. 3].

Низка закріплених Конституцією України принципів має безпосереднє відношення до сімейно-правового регулювання. Так, Конституція України проголошує обов'язок батьків утримувати дітей до їх повноліття, покладає на державу обов'язок батьків охороняти сім'ю, дитинство, материнство і батьківство (ст. 51), визнає рівність дітей у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним, покладає на державу обов'язок утримання та виховання дітей-сирот і дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 52). Водночас, конституція України не містить положення про необхідність забезпечення кожній дитині сімейного виховання [1, с. 12].

Конвенція ООН про права дитини, у якій проголошено, що діти мають право на особливе піклування і допомогу для повноцінного і гармонійного розвитку. Повинні виховуватись у сімейному оточенні, атмосфері щастя, любові та розуміння [5].

Однак сім'я, на жаль, може стати не тільки позитивним фактом виховання, а й негативним. Це може статися у випадку зловживання батьками своїми правами, невиконання ними своїх обов'язків.

У випадку порушення батьками прав дітей вживаються заходи впливу, пов'язані з вилученням дитини з сім'ї, в якій вона проживає, і передання її для опікування другому з батьків, бабі, дідові, іншим родичам – за їх бажанням або органу опіки та піклування (відібрання дитини від батьків без позбавлення батьків батьківських прав).

Позбавлення батьківських прав як сімейно-правова санкція застосовується в разі винної протиправної поведінки матері, батька, яка полягає у невиконанні або неналежному виконанні ними своїх обов'язків щодо дитини. Перелік підстав позбавлення батьківських прав чітко визначений законом і є вичерпним. Відповідно до ст. 164 Сімейного кодексу України мати, батько щодо усіх своїх дітей або когось із них можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він:

1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування. Дитина може бути залишена батьками у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я, якщо вона має істотні вади фізичного і (або) психічного розвитку, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення (ч. 3 ст. 143 СК України);

2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини, це простежують тоді, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний роз-

виток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють за-своєнню нею загальноновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання освіти.

3) жорстоко поводяться з дитиною. Таке поводження з дитиною має місце у разі застосування батьками щодо дитини насильницьких дій (насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психо-логічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї стосовно до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю (ст. 1 Закону України від 15.11.2001 р. № 2789-III «Про попередження насильства в сім'ї»).

4) є хронічними алкоголіками (мають затяжне, тривале або таке, що періодично повторюється захворювання на алкоголізм, яке розвивається внаслідок тривалого зловживання спиртними (алкогольними) напоями) або наркоманами (мають хворобливий потяг до вживання наркотиків);

5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини (привласнення продуктів

її праці, залучення її до непосильної праці, до заняття проститу-цією), примушують дитину до жебракування (просіння милостині) та бродяжництва (такого стану, способу життя, за якого людина не має постійного місця проживання, сталого заняття, роботи).

Отже, головним завданням органів державної влади та місцевого самоврядування, до повноважень яких належить захист прав дітей, пови-нно бути попередження порушення прав дітей. Як варіант вирішення про-блеми – закріплення за цими установами конкретних функцій з перевірки стану дотримання прав дітей, надання допомоги батькам у вихованні ді-тей, коригування поведінки батьків шляхом проведення бесід та навчань. Дотримання прав дітей проживати і виховуватись в сім'ї неможливе без втручання держави в сімейне життя її громадян.

1. Конституція України // Офіц. видання. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. – 47 с.

2. Нечаєва А.М. Правонарушения в сфере личных семейных отношений: науч. изд. / А.М. Нечаева – М.: Наука, 1991. – 238 с.

3. Герасимов В.Н. Приоритет семейного воспитания детей как принцип семейного права: автореф. дис. ... канд. наук: 12.00.03 / В.Н. Герасимов. – М., 2006. – 22 с.

4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002р. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2006. – 80 с.

5. Конвенція ООН з прав дитини: шляхи практичного застосування: метод. Рекомендації / упоряд. Г.М. Лактіонова. – К.: Наук. Світ, 2000. – 38 с.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 220 с.

І.В. Дроздова,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу*

Х.Й. Боднар,
*курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ДІМ ЯК АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ФАХІВЦІВ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Служба дільничних інспекторів міліції як підрозділ, що працює безпосередньо з населенням та громадськістю (громадськими формуваннями) завжди залишатиметься одним із основних об'єктів реформаційних процесів в системі МВС України. При цьому удосконалення як процес розглядатиметься нами в організаційно-правовому аспекті.

Знання напрямків удосконалення діяльності служби дільничних інспекторів міліції та розуміння їх змісту сприятиме усвідомленню курсантами (слухачами) їх важливості. В свою чергу, аналіз організаційних заходів щодо удосконалення діяльності служби дільничних інспекторів міліції та шляхів її нормативно-правового регулювання дозволить курсантам (слухачам) не тільки ефективно засвоювати положення нормативних актів з метою подальшого використання а практичній діяльності, але й відокремлювати проблеми, які потребуватимуть вирішення під час перебування в посадах, керівних посадах підрозділів міліції громадської безпеки зокрема. Це обумовлює актуальність та практичне значення обраної нами теми.

Діяльність уряду щодо удосконалення діяльності служби дільничних інспекторів міліції чітко прослідковується за результатами аналізу попередньої та нової (чинної на сьогодні) редакції Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України.

Вперше, як компетенційний акт, Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України було затверджено наказом

МВС України від 20.10.2003 №1212 року [1]. Нова редакція Положення, затверджена наказом МВС України від 11.11.2010 року № 550 [2] стала результатом удосконалення організації діяльності служби дільничних інспекторів міліції. Прослідкуємо, які саме зміни відбулися.

У розділі I в Загальних положеннях, зокрема у пункті 1.3. перелік нормативно-правових актів, якими керуються у своїй діяльності працівники служби ДІМ, доповнено Загальною декларацією прав людини, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Кардинально важливим є також доповнення тексту Положення тлумаченням категорій «адміністративна дільниця», «адміністративна зона», «громадська безпека», «громадський порядок», «правопорядок» (пункт 1.6.).

З метою розуміння змісту основних напрямків діяльності ДІМ Положенням визначається низка так званих професійних понять, зокрема: профілактичний облік, загальна профілактична робота, індивідуальна профілактична робота, звіт дільничного інспектора міліції перед населенням, паспорт на адміністративну дільницю, профілактичний обхід адміністративної дільниці, профілактична робота дільничного інспектора міліції, робота дільничного інспектора міліції зі зверненнями громадян.

В Положенні приділяється увага визначенню правового статусу посади «дільничний (старший) інспектор міліції» та його функціонального службового приміщення – «дільничного пункту міліції».

Суттєвими є також доповнення та уточнення основних завдань працівників служби дільничних інспекторів міліції.

Зокрема, пункт 2.1. викладено в новій редакції «Проведення загальної та індивідуальної профілактичної роботи серед жителів адміністративної дільниці. Охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на території, що обслуговується», яка визначає завданням ДІМ не тільки «проведення індивідуально-профілактичної роботи із особами, схильними до скоєння правопорушень» згідно із старою редакцією, а й зобов'язує здійснювати загальну профілактику, яка визначається Положенням як комплекс заходів, спрямованих на виявлення причин та умов, які призводять до скоєння правопорушень, їх усунення в межах своєї компетенції, проведення профілактично-роз'яснювальної роботи серед громадян.

Розширено сферу застосування роботи ДІМ з населенням та громадськими формуваннями на адміністративній дільниці. Відповідно до нової редакції пункту 2.2. робота з населенням та громадськими формуваннями на адміністративній дільниці здійснюється не тільки щодо охорони громадського порядку та громадської безпеки, а також профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю.

Докорінні зміни відбулися й у змісті основних функцій працівників служби дільничних інспекторів міліції, висвітлених у розділі 3 Положення. Першою визначальною функцією служби дільничних інспекторів міліції забезпечення прав і свобод людини, її безпеки та захист від протиправних посягань, надання у межах своїх повноважень правової, соціальної допомоги та інших послуг населенню. Новими функціями визначено також налагодження співпраці з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, населенням і громадськими формуваннями з охорони громадського порядку у зміцненні правопорядку та профілактиці правопорушень; формування позитивної громадської думки щодо стану правопорядку та діяльності дільничних інспекторів міліції, підвищення довіри населення до міліції. Відповідно до проекту Концепції реформування системи Міністерства внутрішніх справ України [3], на міліцію громадської безпеки покладено основний тягар здійснюваної в державі соціально-профілактичної діяльності.

Працівники цієї служби найбільш наближені до населення та його потреб, у зв'язку з чим організація роботи міліції громадської безпеки повинна здійснюватися на засадах партнерських відносин з населенням, які мають базуватися на взаємоповазі, коректності та взаємній підтримці.

Попереду наступні кроки уряду щодо подальшого удосконалення діяльності служби ДІМ. Зокрема, проектом Концепції визначатимуться заходи, які мають забезпечити ефективність діяльності дільничних інспекторів міліції, підвищення їх ролі в боротьбі з правопорушеннями та авторитету серед населення.

Першочерговими при цьому передбачаються заходи щодо визначення оптимальної науково обґрунтованої кількості населення, яка обслуговуватиметься одним працівником цієї служби; розробка програми систематичного (періодичного) опитування населення з метою з'ясування думки населення про ефективність діяльності місцевих органів внутрішніх справ в цілому та служби дільничних інспекторів міліції; розробка додаткових критеріїв оцінки роботи дільничного інспектора міліції. Враховуючи концептуальні засади реформування міліції громадської безпеки, окреслені вище, такими критеріями мають бути: ставлення населення до роботи дільничного інспектора міліції; показники превентивної роботи по особах, узятих на профілактичний облік; кількість зареєстрованих злочинів, скоєних особами, які знаходяться під адміністративним наглядом на підставі та в порядку, що встановлені законодавством України.

Таким чином, порівняльний аналіз змісту відомчих нормативних актів, які є визначальними для організації роботи служби ДІМ,

свідчить про те, що заходи удосконалення діяльності одного з основних підрозділів міліції громадської безпеки спрямовані не стільки на покращення організаційно-технічних умов несення служби, скільки на соціалізацію правоохоронних послуг, що мають надаватися населенню дільничними інспекторами міліції. Усвідомлення концептуальних заasad реформування та заходів удосконалення служби дільничних інспекторів міліції курсантами (слухачами) на підставі порівняльного аналізу нормативних джерел дасть можливість фахівцям міліції громадської безпеки відокремити проблеми, які потребуватимуть першочергового та системного вирішення.

1. Про затвердження положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 20.10.2003 №1212 року. – Режим доступу до тексту документа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

2. Про затвердження положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 11.11.2010 №550. - Режим доступу до тексту документа: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE18514.html/.

3. Концепція реформування системи Міністерства внутрішніх справ України: проєкт. – Режим доступу до тексту документа: <http://umdpl.info/files/docs/1225440330.doc>.

С.С. Єсімов,
*кандидат юридичних наук
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Діяльність міліції щодо забезпечення прав, свобод, законних інтересів громадян, захисту життя, здоров'я, майна від злочинних посягань потребує постійного вивчення та удосконалення. МВС України визначаючи основні завдання службової діяльності, ставить за мету забезпечення пріоритетних напрямів наукових досліджень проблем удосконалення діяльності міліції щодо зміцнення правопорядку на основі комплексного використання сил і засобів міліції, зокрема на об'єктах транспортної інфраструктури країни.

У цьому контексті вбачається актуальним визначення основних засад організації діяльності патрульної служби з охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Засади визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин щодо діяльності патрульної служби міліції та включають загальнолюдські, типологічні, конкретно-історичні, міжгалузеві, галузеві ознаки.

Загальнолюдські – зумовлюються певним рівнем розвитку цивілізації, втілюють прогресивні здобутки адміністративного права, історії людства і широко визнані в міжнародних документах. До цих ознак, зокрема, належать: захист прав і свобод людини; юридична рівність громадян перед законом; верховенство закону; верховенство закону як акту волевиявлення вищого представницького органу державної влади; єдність юридичних прав і обов'язків людей; закріплення в нормах права процесуальних механізмів захисту прав людей; застосування юридичної відповідальності тільки в разі вчинення особою винного протиправного діяння.

До типологічних ознак засад діяльності патрульної служби міліції на залізничному транспорті належать: гуманізація діяльності, збільшення питомої ваги відомчих нормативних актів, які гарантують соціальну захищеність кожної людини; закріплення охорони різних форм власності; розширення застосування сучасних технічних засобів.

Конкретно-історичні – відображають специфіку діяльності патрульної служби в реальних соціальних умовах; тактичних прийомів оперативно-службової діяльності; зміною організаційно-штатної структури; інтенсифікацією нормотворчої діяльності насамперед з питань соціального захисту громадян; різноманіттям форм та методів застосування сил та засобів.

Міжгалузеві ознаки засад діяльності патрульної служби на залізничному транспорті характеризують передусім гласність службової діяльності, організацію взаємодії з іншими правоохоронними органами, громадськістю з метою належного забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Галузеві ознаки охоплюють лише організаційну побудову, визначають завдання і функції, виховні та організаційно-правові форми, методи та засоби їх реалізації. За своїм правовим і практичним положенням така галузева служба є основним видом діяльності міліції з охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, забезпечення громадського порядку на транспортних магістралях держави.

Головні завдання патрульної служби міліції знаходять конкретизацію у функціях її підрозділів. При цьому необхідно враховувати їх специфічний зв'язок: якщо завдання характеризують мету, якої необ-

хідно досягнути, то функції визначають зміст діяльності для досягнення цієї мети.

Аналіз рішень колегій, інших документів МВС України свідчить про те, що в діяльності підрозділів патрульної служби міліції, зокрема на транспорті, виникають проблеми, пов'язані з необхідністю удосконалення правового регулювання, організації і тактики охорони громадського порядку, підвищення професійної підготовки міліціонерів, налагодження взаємодії з територіальними підрозділами внутрішніх справ та органами залізничного транспорту, які виконують функції з охорони вантажів, майна, забезпечують громадську безпеку на об'єктах транспорту тощо.

Патрульній службі міліції для ефективного виконання свого основного завдання, що полягає в охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю вкрай необхідні відповідні кадрові, достатні матеріальні та технічні ресурси, під якими прийнято розуміти вживаний у Статуті ППСМ України термін «сили і засоби». Від правильного розташування сил і засобів, а також умілого їх використання значною мірою залежить успішне виконання завдань патрульної служби з охорони громадського порядку.

Сили і засоби виступають головними елементами організаційної структури патрульної служби міліції та призначені для охорони громадського порядку, забезпечення особистої безпеки громадян і громадської безпеки. Правильна розстановка та вміле використання сил і засобів належать до організаційної діяльності лінійних органів внутрішніх справ.

Патрульну функцію як різновид діяльності здійснює система підрозділів з відповідними апаратами управління. Вони мають певну організаційну побудову, яка призначена закріпити за нею та її складовими весь комплекс завдань і функцій, спрямованих на забезпечення охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю.

Об'єкт організації визначає суб'єкт, його функції, склад та структуру. Ці положення стосуються як для системи апаратів та підрозділів міліції громадської безпеки в цілому, так і патрульної служби, внутрішньої організації кожної з її окремих ланок.

Організаційна структура ОВС, включаючи патрульну службу, являє собою цілісну систему, засновану на поділі функцій між посадами та підрозділами, що взаємодіють між собою. Їй притаманні такі властивості, як централізація і децентралізація, інтегрування і диференціація, структуризація і проектування, адаптація і саморегулювання, регулювання і дерегулювання тощо. Вона є засобом, за допомогою якого забезпечуються максимальні результати виконання завдань з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю.

Процес удосконалення організаційної будови органів внутрішніх справ вимагає приведення її у відповідність до вимог сьогодення. Але і в цьому випадку застосування наукових методів проектування структур надає можливість ще до впровадження тих чи інших пропозицій в практику оцінити їх, побачити недоліки і обрати найбільш оптимальний варіант. Якщо ж такі зміни здійснювати часто, – це може призвести до наслідків, що полягатимуть у неякісному виконанні завдань, які стоять перед органами внутрішніх справ.

Наявність в структурі патрульної служби міліції організаційних зв'язків не тільки забезпечує цілісність організації, але й впорядковує розміщення всіх його елементів. Ці зв'язки можуть по-різному поєднувати між собою посади та структурні підрозділи.

О.М. Ілюшик,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КООРДИНАЦІЙНІ АДМІНІСТРАТИВНІ ДОГОВОРИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У сучасних умовах ефективність діяльності владних суб'єктів у багатьох аспектах залежить від правильного вибору ними методів та форм управлінського впливу. Серед таких форм усе більшої поширеності набуває адміністративний договір як особливий універсальний засіб управлінської діяльності. Останнім часом спостерігається тенденція не тільки різкого збільшення кількості використовуваних на практиці адміністративних договорів, але і поява нових адміністративно-договірних форм правового регулювання у різноманітних сферах публічного управління, у тому числі й сфері правоохоронної діяльності.

Адміністративний договір, який використовується у діяльності правоохоронних органів – це форма управління, яка виникає на підставі норм адміністративного права, одним із суб'єктів якої обов'язково є правоохоронний орган, та містить загальнообов'язкові правила поведінки або встановлює конкретні правовідносини між сторонами щодо реалізації завдань у правоохоронній сфері. Серед адміністративних договорів у правоохоронній сфері найбільше поширені координаційні договори, які вважаються організаційно-правовим засобом здійснення специфічних координаційних відносин між відповідними органами під час спільного управління правоохоронною сферою.

Координаційні адміністративні договори доцільно укладати з метою налагодження ефективної взаємодії правоохоронних органів при розв'язанні спільних завдань щодо забезпечення належного правопорядку, прав і свобод людини. Саме завдяки укладанню таких адміністративних договорів постає можливим уточнення, конкретизація та додаткове гарантування виконання повноважень усіма органами державної влади, що функціонують у правоохоронній сфері, для забезпечення реалізації публічних інтересів [1, с. 13].

Доцільність укладення координаційних адміністративних договорів у правоохоронній сфері зумовлена об'єктивними процесами децентралізації та деконцентрації державної влади. Відносини, побудовані на основі автономії, юридичної рівноправності суб'єктів, їх невідчужуваності один одному і на узгоджувальній, договірній основі взаємовідносин, починають займати чільне місце не тільки в правовій системі, а й у державно-правових відносинах [2, с.118]. Система правоохоронних органів достатньо складна та багаточисельна. У зв'язку з цим здійснення узгодження дій суб'єктів за допомогою управлінських актів не завжди ефективно та призводить до необхідного результату. Переваги укладення координаційних адміністративних договорів правоохоронними органами визначаються, передусім, загальними принципами договірного регулювання відносин. Такими принципами є: 1) диспозитивність правового регулювання (свобода договірних умов); 2) автономія волі сторін (добровільність укладення); 3) формально-юридична рівність сторін; 4) взаємна відповідальність сторін [3, с. 171]. Принцип диспозитивності (хоча й в обмеженому обсягу для адміністративних договорів [4, с. 110], враховуючи чітко визначену компетенцію сторін, а не загальну право-дієздатність) дозволяє не дотримуватись усіх стадій процедури ініціювання та прийняття акту управління. Ініціатором виникнення договірних відносин (з відповідним пропонуванням проекту договору) може бути будь-який із суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень. При цьому координаційне управлінське рішення буде прийнято оперативніше, ніж відповідний акт управління. Крім того, принцип диспозитивності дозволяє включити у договір загальноприйнятні узгоджені умови, регламентувати лише ті права й обов'язки, що необхідні для виконання конкретного координаційного рішення, а також обумовити зміни обсягу дій та характеру взаємовідносин. І як наслідок – особлива точність регулювання відносин [5, с. 257] взаємодії правоохоронних органів.

Крім того, укладення координаційних адміністративних договорів дозволить вирішувати низку управлінських завдань. Зокрема:

– цілеспрямовано розширювати компетенцію тих чи інших правоохоронних суб'єктів за рахунок її перерозподілу (а не наділення компетенцією);

- поєднувати методи централізованого керівництва з оперативним управлінням та самостійністю суб'єктів;
- спрощувати процедури міжвідомчого узгодження рішень;
- здійснювати звільнення верхніх рівнів управління від затвердження рішень, що приймаються в ініціативному порядку, для реалізації поставленої мети вищими органами та нормативно закріпленими завданнями, визначеними договором.

1. Ярмак О.М. Адміністративно-правові засади взаємодії органів державної влади України у правоохоронній сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.М. Ярмак – К., 2009. – 19 с.

2. Резніченко В. Договір у системі джерел конституційного права України: монографія / В. Резніченко. – Одеса: Астропринт, 1999. – 136 с.

3. Бахрах Д.Н. Административное право России: учебник для вузов / Д.Н. Бахрах. – М.: БЕК, 1996. – 369 с.

4. Афанасьев К.К. Адміністративні договори: реалії та перспективи: Монографія / К.К. Афанасьєв. – МВС України, Луган. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2004. – 320 с.

5. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: Монографія / В.Т. Білоус. – Ірпінь, Академія державної податкової служби України, 2002. – 449 с.

О.З. Ільчишин,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Корупція як соціальне явище у своїх різноманітних проявах не має ні часових, ні географічних меж, оскільки завжди існує там, де є держава. На сьогоднішній день корупція являється однією з найгостріших проблем, вирішення якої для багатьох країн – надзвичайне завдання оскільки корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, із аномалії поступово перетворюються у норму поведінки. Все це стосується і України, для якої корупція стала фактором реальної загрози національній безпеці та конституційному ладу особливо в системі ОВС.

Корупція – використання службовою особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одер-

жання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки такої вигоди для себе чи інших осіб [1].

Слід зазначити, що корупція в ОВС значною мірою підриває довіру населення та демократичні засади суспільства. Для того, щоб досягти результату правової та демократичної держави та припинення цього негативного явища в інших сферах суспільного життя необхідно здійснити ряд заходів щодо припинення цієї неправомірної, антиморальної поведінки саме серед працівників ОВС.

Для того, щоб викоринити це негативне явище із сфери ОВС необхідно, насамперед, з'ясувати основні причини поширення цього негативного явища.

Детермінанти корупційних злочинів у сфері ОВС можна поділити на політичні, економічні, правові, організаційно – управлінські, соціально-психологічні морально-психологічні фактори [3, с. 77–86].

До політичних чинників віднесені:

1. Відсутність ефективного парламентського контролю за діяльністю працівників ОВС;

2. Відсутність державної ініціативи та необхідних організаційних зусиль щодо створення громадських формувань задля підвищення активності населення у боротьбі з корупцією;

3. Недостатня визначеність і неспідовність у здійсненні антикорупційної політики, що породжує у працівників ОВС відчуття безкарності;

4. Відсутність системи виховання у службовців патріотичних почуттів, моральних, професійних якостей, розуміння того, що корупція підриває авторитет держави, етичні основи суспільної свідомості;

5. Повільний розвиток політичної структури та свідомості суспільства, передусім його громадських інституцій [2, с. 155–163].

6. Відсутність програмованості та предметності у впровадженні демократичних засад у різні сфери суспільного життя, тощо [3, с. 77–86].

Економічними чинниками є:

1. Несприятливі умови для правомірної діяльності працівників ОВС (низький рівень заробітної плати, недостатня соціальна забезпеченість працівників ОВС, тощо);

2. Непрозорість процесів пов'язаних з отриманням доходів та здійснення видатків працівниками ОВС, тощо [2, с. 155–163].

Правові чинники включають:

1. Недосконалість нормативно – правової бази, яка не забезпечує ефективної протидії зловживанням своїм службовим становищем працівниками ОВС;

2. Відсутність цілісної системи правових засобів впливу на фактори, які обумовлюють корупційні злочини;

3. Прогалини в законодавстві, що передбачають відповідальність за різні види корупційних правопорушень та регламентують діяльність державних органів по боротьбі з ними, тощо [2, с. 155–163].

Організаційно – управлінськими чинниками є:

1. Наявність у працівників ОВС надто широких можливостей для прийняття рішень на свій розсуд;

2. Поширеність заміщення посад не на підставі ділових і моральних якостей особи, а через знайомство, особисту відданість і т. д.;

3. Слабка регламентація правил поведінки працівників ОВС, процедури здійснення їх повноважень, тощо [2, с. 155–163].

До соціально – психологічних чинників належать:

1. Корислива спрямованість працівників ОВС, що призводить до порушення закону, норм моралі і т. д.;

2. Моральна деформація частини керівників, яка виявляється як у вчиненні ними злочинів, так і в поблажливому ставленні до корупційних діянь з боку підлеглих;

3. Зорієнтованість значної частини працівників ОВС на проти-правне вирішення життєвих питань задля одержання вигоди, тощо [4].

Слід зазначити, що важливе місце для поширення корупції серед працівників ОВС посідають морально – психологічні чинники поширення цього негативного явища. Ними зокрема є: культ грошей, культ багатства, культ розкоші, відсутність можливості самореалізації, тощо [3, с. 77–86].

Отже, корупція в ОВС – це негативне явище, яке підриває довіру населення до працівників ОВС та демократичний лад нашої держави, тому подолання цього негативного явища є основною метою як суспільства так і держави в цілому. Для більш ефективного здійснення заходів щодо усунення цього негативного явища необхідно, насамперед, усунути причини (детермінанти) виникнення корупції серед працівників ОВС.

1. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції»: чинне законодавство станом на 27 липня 2011 року: - К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 48 с.

2. Яцків І.І Механізм, причини та заходи протидії корупції: загальна характеристика // Держава і закон: теорія, практика, методика: Збірник наукових праць. – Вип. 3. / І.І.Яцків. – Івано – Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2008. – 317 с.

3. Друцул Т.І. Суцність корупції та причини її поширення в Україні // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка / Т.І. Друцул. – 2010. – № 8. – 336 с.

4. Адміністративне право України: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ АРЕШТ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

В сучасних умовах одне з важливих місць у правоохоронній діяльності займають адміністративні стягнення. Вони є результатом адміністративної відповідальності, яка застосовується до осіб, які вчинили протиправні дії або бездіяльність. Адміністративні стягнення тісно пов'язані між собою і утворюють єдину систему [2, с. 143].

Найбільш суворим з усіх видів адміністративних стягнень є адміністративний арешт.

Адміністративний арешт – короткочасне, до п'ятнадцяти діб, позбавлення волі особи, що вчинила адміністративне правопорушення підвищеної суспільної небезпечності, із залученням цієї особи до суспільно корисних робіт без оплати праці [6, с. 326].

Це стягнення встановлено за адміністративні правопорушення, які за ступенем громадської небезпеки наближаються до злочинів. Тому законодавець прямо зазначає, що адміністративний арешт застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень [2, с. 18]. Цією ж обставиною пояснюється використання цього стягнення тільки в альтернативних санкціях [6, с. 198].

Адміністративний арешт призначається районним, районним у містах, міським чи міськрайонним судом (суддею) лише у тому разі, якщо за обставинами справи, з урахуванням особи порушника, суддя прийде до висновку, що застосування інших видів стягнення буде недостатньо. Строк адміністративного арешту обчислюється добами. Постанова суду щодо цього виконується негайно після її винесення. Осіб, підданих адміністративному арешту тримають під вартою в місцях, визначених органами внутрішніх справ. При виконанні постанови про застосування адміністративного арешту арештовані піддаються особистому оглядові (ст.ст. 326–328 КУпАП). Строк адміністративного затримання зараховується до строку адміністративного арешту. Залучення до праці осіб, підданих адміністративному арешту, покладається на органи місцевого самоврядування [8, с. 169].

Застосування адміністративного арешту не тягне за собою судимості, не є підставою для звільнення з роботи і не перериває трудового стажу. Однак, час перебування під арештом не включається до

стажу, який надає право на щорічну відпустку і заробітна плата за період утримання під арештом не сплачується [4, с. 245].

Винятковість адміністративного арешту означає, що можливість вжиття до правопорушника альтернативних заходів впливу старанно вивчена і визнана недоцільною. У цьому зв'язку характерними є санкції ст. 173 «Дрібне хуліганство», ст. 178 «Розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява у громадських місцях у п'яному вигляді», ст. 185 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку, військовослужбовця», ст. 185¹ «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій». У них підкреслюється, що ці проступки тягнуть за собою адміністративний арешт лише у тому разі, якщо з урахуванням обставин справи й особи правопорушника вжиття до нього інших заходів впливу визнається недостатнім [7, с. 264].

В Кодексі України про адміністративні правопорушення адміністративний арешт призначається за скоєння таких правопорушень:

- незаконне вироблення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП)

- дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП);

- розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява в громадських місцях у п'яному вигляді (ч. 3 ст. 178 КУпАП);

- злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, військовослужбовця, члена громадського формування з охорони громадського порядку (ст. 185 КУпАП);

- порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій (ст. 185¹ КУпАП);

- прояв неповаги до суду (ст. 185³ КУпАП) [2, с. 18].

Законодавець встановлює вичерпний перелік осіб, до яких забороняється застосовувати адміністративний арешт: вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до 12 років, до осіб, які не досягли 18 років, до інвалідів I та II груп (ч. 2 ст. 32 КУпАП), військовослужбовців та призваних на збори військовозобов'язаних, осіб рядового та начальницького складів органів внутрішніх справ (ст. 15 КУпАП).

Крім того, адміністративний арешт передбачений як наслідок ухилення особи від відбування виправних робіт, застосованих за вчинення дрібного хуліганства. Відповідно до ст. 325 КУпАП постановою судді невідбутий строк виправних робіт може бути замінено адміністративним арештом із розрахунку один день арешту за три дні виправних робіт, але не більш як на 15 діб.

Отже, можна зробити висновок, що адміністративний арешт є найсуворішим адміністративним стягненням, яке застосовується лише у виняткових випадках за окремі види правопорушень, які характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпеки, строком до 15 діб.

-
1. Конституція України. – К.: Велес, 2006. – 48 с.
 2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: зі змінами і доповненнями станом на 18.09.2011 р. – К.: Правова єдність, 2011. – 220 с.
 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Науково-практичний коментар / Р.А. Каложний, О.О. Погрібний та ін. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 781 с.
 4. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Парашук, О.В. Дьяченко та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
 5. Адміністративне право України: підручник / С.В. Ківанов, А.Р. Біла. – Одеса: Юридична література, 2002. – 311 с.
 6. Гладун З.С. Адміністративне право України: навч. посібник / З.С. Гладун. – Тернопіль: Карт – Бланш, 2004. – 579 с.
 7. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
 8. Копейчиков В.В. Правознавство: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 456 с.

Д.І. Йосифович,
*кандидат юридичних наук
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Потреба у створенні реальних механізмів протидії корупції зумовила необхідність прийняття ряду нормативно-правових актів, спрямованих на попередження та запобігання корупційним правопорушенням. Логічним продовженням цього процесу стало прийняття 7 квітня 2011 року Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» [1], який на відміну від попереднього Закону України «Про боротьбу з корупцією» [2] (який переважно передбачав лише покарання за вже вчинені корупційні діяння), запровадив механізми, покликані запобігти вчиненню корупційних правопорушень.

Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення передбачена главою 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення» Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема, в ній встановлена відповідальність за:

порушення обмежень щодо використання службового становища (ст. 172-2 КУпАП);

пропозицію або надання неправомірної вигоди (ст. 172-3 КУпАП);

порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП);

порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (ст. 172-5 КУпАП);

порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6 КУпАП);

порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (ст. 172-7 КУпАП);

незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8 КУпАП);

невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КУпАП) [3].

Суб'єктами адміністративної відповідальності у зазначених статтях є:

по-перше, громадяни – за правопорушення передбачене статтею 172-3 КУпАП «Пропозиція або надання неправомірної вигоди», тобто осудні особи, які на момент вчинення адміністративного правопорушення досягли шістнадцятирічного віку;

по-друге, для інших корупційних правопорушень передбачений спеціальний суб'єкт. Їх перелік визначено відповідними статтями КУпАП із посиланням на статтю 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», в якій зазначені суб'єкти, що несуть відповідальність за вчинення корупційних правопорушень. До них відносяться:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступники, Прем'єр-міністр України, Перший віцепрем'єр-міністр України, віцепрем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;
г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань;

г) судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, Голова, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службові особи секретаріату цієї Комісії, Голова, заступник Голови, секретарі секцій Вищої ради юстиції, а також інші члени Вищої ради юстиції, народні засідателі і присяжні (під час виконання ними цих функцій);

д) особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, особи начальницького складу податкової міліції;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, дипломатичної служби, митної служби, державної податкової служби;

є) члени Центральної виборчої комісії;

ж) посадові та службові особи інших органів державної влади;

2) особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи в установлених законом випадках);

в) посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, в тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, які уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному до судового;

г) посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністратив-

но-господарських обов'язків, або особи, спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону;

4) посадові особи юридичних осіб, фізичні особи - у разі одержання від них особами, посадовими чи службовими особами, а також особами прирівняними до них або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди.

За вчинення корупційного правопорушення КУпАП передбачені два види стягнень: штраф (ст.ст. 172-2; 172-3; 172-4; 172-5; 172-6; 172-7; 172-8; 172-9) та конфіскація (ст.ст. 172-2; 172-4; 172-5).

Незважаючи на ці позитивні зрушення, вбачається за необхідне й надалі вдосконалювати вітчизняне антикорупційне законодавство, що стане основою для більш ефективної протидії корупції.

1. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 р. (набрав чинності з 01.07.2011 р.) // Офіційний вісник. – 2011. – № 44. – Стор. 9, стаття 1764.

2. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – ст. 266.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984, додаток до № 51, ст. 1122.

Ю.С. Кіцул,
викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНІ ДІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Діяльність органів виконавчої влади здійснюється не тільки у правових формах, але й в організаційних. Так, під організаційними формами діяльності органів виконавчої влади, в тому числі місцевих, слід розуміти здійснення управлінської діяльності, яка безпосередньо не пов'язана із реалізацією державно-владних повноважень.

До організаційних форм діяльності органів виконавчої влади слід включати:

1) організаційні дії (або заходи): громадсько-організаційні дії або дії організаційно-інструктивного характеру, проведення нарад, поширення позитивного досвіду, інформацію про негативні явища в

управлінні та ступені їх поширеності, розробку методичних рекомендацій та наказів, надання практичної допомоги виконавцям, прес-конференції представників відповідних державних органів і т. д. Організаційні дії або заходи застосовуються в процесі звичайної управлінської діяльності та не впливають на процес встановлення, зміну або припинення правовідносин, тобто цим підкреслюється їх другорядна роль у системі здійснення функцій публічного управління;

2) матеріально-технічні дії: форми управлінської діяльності, що покликані забезпечити ефективність державно-службової діяльності і пов'язані із веденням документообігу, реєстрацією, оформленням та розсиланням документів, матеріалів, довідок, обробкою інформації (підрахунки, підготовка даних для машинної обробки), аналітичні розрахунки, різні вимірювання, матеріально-технічне забезпечення [3, с. 186].

Загалом, враховуючи специфіку діяльності місцевих органів виконавчої влади, можна виділити такі основні види організаційних форм цієї діяльності: матеріально-технічні операції; організація роботи щодо кадрового забезпечення; засідання колегії місцевих державних адміністрацій, наради, семінари.

Враховуючи специфіку матеріально-технічних операцій, їх можна визначити як дії, що виконуються на основі правових актів уповноваженими на те органами та посадовими особами в межах їх компетенції або на основі спеціального дозволу (наказу), і за порушення встановленого порядку виконання даних операцій передбачено застосування відповідного виду юридичної відповідальності.

На особливу увагу, на нашу думку, заслуговують такі матеріально-технічні операції, як документування управлінської діяльності місцевих органів виконавчої влади та службові приписи.

Відповідно до п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 1997 року № 1153 «Про затвердження Примірної інструкції з діловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади», документування управлінської діяльності полягає у фіксації за встановленими правилами на паперових або магнітних носіях управлінських дій, тобто у створенні документів. Підставою для створення документів в установах є необхідність засвідчення наявності та змісту управлінських дій, передавання, зберігання і використання інформації протягом певного часу або постійно [2, с. 50]. На підставі зазначеної Інструкції розробляються типові нормативні документи регіональних органів виконавчої влади.

При цьому варто зазначити, що раціоналізація документування та документообігу як складових документології, є важливою переду-

мовою практично всіх напрямків управлінської діяльності. Незалежно від того, які функції управління аналізувати, завжди виникає проблема фіксування їх у певній формі через спеціальні реквізити, які перетворюють просте відображення інформації в документ.

Необхідність дослідження документування управлінської діяльності місцевих органів виконавчої влади також обумовлюється тим фактом, що саме дані державні органи безпосередньо здійснюють державне управління. Саме за допомогою відповідних документів здійснюється комунікативний зв'язок між суб'єктом та об'єктом управління. Таким чином, суб'єкт управління, визначаючи зміст управлінського документа і передаючи його до виконання, розраховує, що в результаті даної операції у середовищі управління відбудуться заплановані зміни та буде досягнуто запланований результат. У зв'язку з цим особливістю документів місцевих органів виконавчої влади є те, що відомості, які містить документ, – це один із факторів, який визначає ефективність та можливість здійснення процесу управління. На жаль, українське законодавство головним чином регулює процес документообігу і не встановлює певних вимог щодо управлінських документів не тільки місцевих органів виконавчої влади, але й інших органів державного управління. Таким чином, основною проблемою документування управлінської діяльності місцевих органів виконавчої влади є вплив документа на якість та ефективність процесу управління.

Передусім необхідно з'ясувати, що розуміють під терміном документ. Так, відповідно до ст. 27 Закону України «Про інформацію» № 2657 від 2 жовтня 1992 року, під документом розуміють передбачену законом матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носіїві [1, с. 650]. У Юридичній енциклопедії наведено наступне визначення: «Документ (від лат. Documentum – повчальний приклад; свідчення, доказ) – матеріальна форма відображення, поширення, використання і зберігання інформації, яка надає їй юридичної сили». При цьому варто зауважити, що не всі документи мають юридичну силу, а лише ті, які є нормативними актами, що ж стосується управлінських документів, то вони можуть мати лише юридичне значення, тобто бути правомочними. На думку автора, управлінський документ місцевих органів виконавчої влади можна визначити як певне повідомлення, яке складається з текстуальної частини (сукупності відомостей про середовище управління для конкретного виконавця) і довідкової частини (реквізити даного документа та нормативні вимоги щодо оформлення), що виконує конкретну управлінську функцію. Загалом виконання певної управлінської функ-

ції є головною метою будь-якого управлінського документа. Однак на практиці можливі випадки, коли виконавець у результаті виконання певного документа досягає результату, який може не співпадати з метою даної управлінської дії. Через це нагальною постає проблема вибог, які мають висуватись до управлінського документа місцевих органів виконавчої влади, виконання котрих дало б змогу мінімізувати фактори, що обумовлюють неспівпадіння цілі управлінського документа та отриманих результатів при його виконанні.

Отже, вважаємо, що за допомогою управлінських документів оформлюється прийняття управлінських рішень. Загалом під рішенням розуміють вольовий, свідомий акт суб'єкта управління, зміст якого полягає у виборі хоча б однієї із двох альтернатив. У науковій літературі також досить широко використовується поняття державно-управлінського рішення, яке характеризується особливою важливістю та масштабністю на відміну від інших рішень у системі державного управління [4, с. 19].

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48.

2. Про затвердження Примірної інструкції з діловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 1997 року № 1153 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 43.

3. Бахрах Д.Н. Формы и методы деятельности государственной администрации / Д.Н.Бахрах, С.Д. Хазанов. – М., 1993.

4. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики / В.Д. Бакуменко. – К.: УАДУ, 2000.

М.В. Ковалів,

*кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВА ОХОРОНА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Правова охорона Конституції розглядається як складова більш масштабного поняття, яким є охорона Конституції. Остання розглядається як у широкому, так і у вузькому розумінні. В широкому розумінні охорона Конституції – це система різноманітних заходів щодо за-

безпечення реальної дії основного закону, а саме: юридичних, політичних, економічних, соціальних, освітньо-виховних тощо.

Справді, охорона Конституції не відбувається сама собою. Вона вимагає серйозної організаційної роботи як щодо формування певного світогляду, загальнокультурної, політичної та правової свідомості, так і щодо створення норм та інститутів, матеріальних ресурсів, які забезпечують усебічну дію основного закону. Суб'єктами охорони Конституції в такому широкому розумінні цього поняття є всі ті державні органи, об'єднання громадян, фізичні і юридичні особи, які сприяють реалізації конституційних норм.

У вузькому розумінні під охороною Конституції слід розуміти сукупність лише юридичних засобів, що забезпечують і гарантують дію конституційних норм. Тобто тут мова йде вже про власне правову охорону Конституції. В науковій літературі вона визначається по-різному. Загалом правову охорону Конституції можна визначити як сукупність правових засобів (гарантій), за допомогою яких забезпечується реалізація конституційних норм і дотримання режиму конституційної законності.

Завданням правової охорони Конституції є контроль за правомірністю дій суб'єктів права, а у випадку виявлення правопорушень – вжиття заходів для відновлення порушеного правопорядку, застосування державного примусу до правопорушників, створення умов для запобігання правопорушенням.

По суті охорона (захист) Конституції – обов'язок і завдання всіх державних органів і посадових осіб, які виконують їх шляхом застосування різноманітних правових засобів в межах наданої їм компетенції. При цьому особлива відповідальність покладається на вищі органи державної влади: главу держави, парламент, уряд.

Захист Конституції здійснюють правоохоронні органи, зокрема суди і прокуратура. У сфері захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина велику роль відіграє інститут Уповноваженого парламенту з прав людини (омбудсмена). Однак в науці конституційного права в якості правових засобів охорони Конституції звичайно розуміють не стільки перелічені вище гарантії, скільки передбачені конституцією інституційні і процедурні гарантії дотримання державною владою, її різноманітними органами конституційної законності. Отже, правова охорона Конституції включає в себе сукупність не всіх юридичних засобів, а лише спеціально-юридичних, тобто таких, які передбачені нормами конституційного права. Крім цього, визначаючи зміст механізму правової охорони Конституції, можна вказати на те, що при цьому мається на увазі не стільки контроль за дотриманням основного закону, що здійснюється громадянами, їх об'єднаннями,

органами місцевого самоврядування і т. д. (факультативний, тобто необов'язковий контроль), скільки контроль, що здійснюється державними органами, для яких цей обов'язок прямо передбачений конституційно-правовими нормами (обов'язковий контроль).

Правова охорона Конституції забезпечується певними засобами, тобто реалізацією відповідних правових гарантій.

Гарантії правової охорони Конституції – це інституційні та процедурні засоби та заходи, які забезпечують правову охорону і захист інститутів і принципів, закріплених в Конституції, а також спрямовані на забезпечення стабільності останньої.

Вони становлять єдиний механізм, систему взаємообумовлених і взаємозалежних елементів. Загальноновизнаними гарантіями правової охорони Конституції є:

- конституційний контроль;
- конституційно-правова відповідальність;
- гарантії стабільності Конституції (особливий порядок прийняття Конституції і внесення до неї змін).

Вказані гарантії реалізуються в діяльності відповідних суб'єктів, які наділені конкретними повноваженнями щодо реалізації відповідних засобів правової охорони Конституції. В літературі перелік цих суб'єктів визначається по-різному. Так, О.Ф. Фрицький суб'єктами правового захисту Конституції України вважає главу держави - Президента України, який згідно з ч. 2 ст. 102 Конституції є гарантом додержання Конституції; Верховну Раду України, яка є єдиним органом законодавчої влади і до повноважень якої належить внесення змін до Конституції; Кабінет Міністрів України, який згідно з п. 1 ст. 116 Конституції забезпечує виконання Конституції і законів України; центральні і місцеві органи виконавчої влади; правоохоронні органи (суди, прокуратура) та адвокатура; Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції.

М.В. Тесленко основними суб'єктами правової охорони Конституції України називає державу, суспільство (як важливий інститут громадського контролю) і конкретну особу, особистість (як інститут основоположних прав і свобод). Водночас їх вона вважає і об'єктами правової охорони Конституції.

Очевидно, що визначене вказаними авторами коло суб'єктів передбачає широке розуміння правової охорони Конституції України. Крім цього, як нам видається, всі визначені вище суб'єкти є суб'єктами правовідносин у сфері правової охорони Конституції, проте не всі з них є суб'єктами такої охорони. Тобто суб'єктами правової охорони Конституції можуть вважатися лише ті органи (спільноти),

які: по-перше, здійснюють конкретні повноваження у сфері правової охорони Конституції; по-друге, визначені повноваження реалізують на основі і відповідно до Конституції (конкретних її норм); по-третє, відповідна діяльність має за мету забезпечення режиму власне конституційної законності, тобто така діяльність спрямована на забезпечення верховенства Конституції України і її прямої дії на всій території держави.

Виходячи з цього, правова охорона Конституції України реалізується через організаційну діяльність таких суб'єктів як: Український народ; Президент України; Верховна Рада України; Конституційний Суд України.

Правову охорону Конституції зазначені вище органи здійснюють у межах наданих їм повноважень і в порядку, визначеному законодавством. Вони можуть створювати спеціальні допоміжні органи і установи: комітети, ради, комісії тощо. Основна відповідальність за правову охорону Конституції України покладається в першу чергу на Президента України як гаранта додержання Основного Закону і Верховну Раду України. Проте діяльність щодо забезпечення правової охорони Конституції ці органи здійснюють поряд з іншими видами діяльності. На відміну від них для Конституційного Суду України функція правової охорони Конституції є визначальною. Він спеціально створений для забезпечення верховенства Конституції в правовій системі держави.

Охорона Конституції може здійснюватися не правовими засобами, що інколи прямо передбачено в основному законі. Так, Конституції Німеччини, Словаччини та деяких інших країн передбачають право громадян (народу) на опір неконституційній владі. Але використання не правових засобів – винятковий випадок і в звичайних умовах головними і вирішальними є правові засоби охорони Конституції, які забезпечують її стабільність і режим конституційної законності.

Звичайно, перелічені вище гарантії не можуть забезпечити абсолютну охорону Конституції. На думку видатного німецького конституціоналіста К. Хессе, міцність (тривкість) Конституції є, в першу чергу, питанням її нормативної сили. Чим більше конституційний порядок відповідає умовам історичної ситуації, чим більша готовність визнавати зміст Конституції як обов'язковий і чим більша рішучість цей зміст актуалізувати, тим швидше і легше можна уникнути чи відвернути її порушення. Де принципова згода, на якій заснована нормативна сила Конституції, відсутня чи втрачається, конституція втрачає основу своєї життєвої сили чи дієвість, і самі лише інституційні гарантії не здатні більше допомогти.

О.В. Ковальчук,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КОРУПЦІЯ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ: ЇЇ ПРИЧИНИ І ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ

Корупція як соціальне явище у своїх різноманітних проявах не має ні часових, ні географічних меж, оскільки завжди існує там, де є держава. На сьогоднішній день корупція являється однією з найгостріших проблем, вирішення якої для багатьох країн – надважливе питання. Це явище негативно впливає на різні сторони суспільного життя. Корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, із аномалії поступово перетворюються у норму поведінки. Все це стосується і України, для якої корупція стала фактором реальної загрози національній безпеці і конституційному ладу.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», корупція – використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей [1]. Суб'єктами корупційних діянь виступають: державні службовці, народні депутати України, депутати ВР АРК, міських рад, державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування та ін.

Причини та умови, що сприяють розповсюдженню корупції в Україні зумовлені наявністю основних взаємопов'язаних між собою факторів, зокрема: економічних, політичних, організаційно-управлінських, правових, ідеологічних, соціальних та морально-психологічних. Вченими також досліджуються причини, які сприяють існуванню корупції в Україні. На думку О.Г. Кальмана, поширеність корупції обумовлюється наступними основними факторами:

- 1) суттєвими вадами законодавчого регулювання, що надає широкі можливості для різноманітних маніпуляцій із законами, у тому числі антикорупційними, при їх застосуванні;
- 2) недоліками в механізмах формування усіх гілок влади і державного апарату в цілому;
- 3) наявністю стійкої корупційної установки на всіх рівнях службової діяльності, яка знаходить своє відтворення при реалізації служ-

бовими особами своїх службових повноважень, а також правової анемії суспільства;

4) відсутністю жорсткого соціально-правового контролю за діяльністю посадових осіб та їх відповідальністю [2; 3].

Проблему вивчення причин деформації та вчинення протиправних діянь працівниками органів внутрішніх справ досліджували і вчені в галузі юридичної психології. Зокрема В.С. Медведєв, з'ясовуючи чинники, що спонукають розглядувану категорію державних службовців до протиправних діянь, вказує на загальні та безпосередні внутрішні чинники. До загальних, автор відносить негативні процеси на рівні всього суспільства: порушення принципу соціальної справедливості, складності у вирішенні соціальних проблем. У свою чергу безпосередні внутрішні чинники створюють протиріччя й вади в діяльності ОВС, які стосуються організації управління, професійної підготовки співробітників ОВС, виховної роботи, морально-психологічного клімату. Ці чинники викликають протиправні діяння, у тому числі й корупційні. У свою чергу внутрішні чинники В.С. Медведєв поділяє на об'єктивні та суб'єктивні. Так, до об'єктивних чинників відносять:

1) специфіку професійної діяльності – конфліктність та екстремальність службових ситуацій;

2) негативний вплив тих колег по службі, що допускають зловживання наданими повноваженнями;

3) відсутність ефективного контролю з боку керівництва і безпосереднього начальника, помилки у підборі та розстановці кадрів, прорахунки у виховній роботі;

4) несприятливі сімейні, побутові умови співробітників.

Що стосується суб'єктивних чинників, то до них відносять: не завжди сприятливий морально-психологічний клімат у підрозділі, недостатню розвиненість морально-ділових і вольових якостей співробітника, невміння відділити інтереси справи від інтересів кар'єри, схильність до корпоративності, груповщини, позиції власної винятковості [4, с. 69–71].

На наш погляд до чинників, що спонукають працівників ОВС до корупційних правопорушень є: недосконалість вітчизняного законодавства; наявність корупції на всіх рівнях службової діяльності; відсутність контролю щодо запобігання корупційним діянням; соціальна нерівність, яка на нашу думку, є однією з головних, адже в основному через неї здійснюються ці діяння; недосконалі і несприятливі умови роботи працівників ОВС.

1. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 р. (набрав чинності з 01.07.2011 р.) // Офіційний вісник. – 2011. – № 44. – Ст. 9. – Ст. 1764.

2. Кальман О.Г. Правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні / О.Г. Кальман // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 5. – С. 38–42.

3. Кальман О.Г. Місце і значення соціально-правового контролю в системі заходів протидії корупції в Україні // Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність / В.В. Сташис (голов. ред) – Харків, 2003. – С. 148–151.

4. Медведєв В.С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти): монографія / В.С. Медведєв. – К.: НАВС України, 1996. – 191 с.

Н.І. Когут,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЄВРО-2012 В УКРАЇНІ

Україна взяла на себе зобов'язання з організації та проведення чотирнадцятого чемпіонату Європи з футболу, який триватиме з 8 червня до 1 липня 2012 року. Це гігантський захід, який, хоч триває лише три тижні, вимагає багатьох років підготовки. При організації такого заходу необхідно звернути увагу на так звані соціально-рекламні та внутрішньо-організаційні аспекти його проведення. До соціально-рекламних варто віднести різного роду пропаганду, це соціальна реклама у засобах масової інформації, заходи урядовців, зірок спорту, кіно, музики, культури. До внутрішньо-організаційних відносяться управлінсько-адміністративні та охоронні заходи органів влади усіх рівнів.

Крім розвитку сфери послуг, ремонту автомобільних доріг та побудови стадіонів, варто звернути увагу на забезпечення безпеки гостей та охорону громадського порядку, водночас не утискаючи права, свободи та законні інтереси іноземців та громадян України [1].

Згідно ст. 7 Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з проведенням футбольних матчів покладається на:

- 1) оператора спортивної споруди;
- 2) організатора футбольного матчу;
- 3) спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки;
- 4) футбольні клуби;

5) місцеву державну адміністрацію та орган місцевого самоврядування [2].

Вищенаведені суб'єкти здійснюватимуть свої повноваження по забезпеченню охорони громадського порядку із залученням служб органів внутрішніх справ України, курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України, об'єднань громадських формувань та волонтерів, стюардів і контролерів. Кожна група вищеназваних суб'єктів отримає відповідне коло завдань по охороні громадського порядку згідно із затвердженим за погодженням з органами внутрішніх справ, підрозділами МНС, правил поведінки і правил пожежної безпеки, порядку надання медичної допомоги постраждалим особам, евакуації осіб у разі виникнення надзвичайної ситуації або пожежі.

Підсумовуючи міжнародний досвід проведення чемпіонату Європи з футболу, для кожної групи суб'єктів забезпечення охорони громадського порядку необхідно виділити декілька основних принципів. Німецькі правоохоронці пропонують перейняти у них, як один із методів підготовки вищеназваних суб'єктів, психологічні тренінги. Суть цього методу полягає у вихованні врівноваженості, толерантності, вміння вирішувати конфлікти, а не загострювати їх [3, с. 18]

Адже найважливіше для правоохоронців під час футбольного чемпіонату – уникнути конфліктів і не спричинити протистояння, яке може вирости у масові безпорядки та руйнування не тільки в межах стадіону, а й на вулицях міста. Для цього необхідно ізолювати найбільш агресивних футбольних фанатів та підбурювачів, незалежно від того, з яких країн вони прибули.

Зокрема в Німеччині, футбольні фанати, які здатні до насильницьких дій, згідно із судовими рішеннями, позбавляються можливості купувати квитки та знаходитися на стадіоні під час важливих матчів. Вбачається, що такий спосіб попередження конфліктів може стати дієвим засобом проти футбольних хуліганів.

Також, для попередження неправомірної та антисоціальної поведінки слід використати обмеження для осіб в стані алкогольного сп'яніння, шляхом простого недопущення на стадіон для перегляду футбольного матчу.

Варто активізувати агітаційно-пропагандистську роботу серед населення, в трудових колективах підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності роз'яснюючи при цьому положення чинного законодавства України в галузі охорони громадського порядку та громадської безпеки, а також види відповідальності за його порушення [4].

Сучасне законодавство України дозволяє застосовувати німецький досвід і утримувати агресивних фанатів під домашнім арештом.

Під час проведення Євро-2012 в Україні працюватимуть представники поліції всіх країн, що братимуть участь в чемпіонаті. Неможна забувати і про можливість протидії та непокори законним вимогам працівників міліції та інших суб'єктів охорони громадського порядку. Високий ступінь небезпеки таких дій зумовлюється можливістю формування небезпечного, неконтрольованого натовпу.

Підсумовуючи вище наведене, можна стверджувати, що саме охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на відповідному рівні, при проведенні Чемпіонату Європи з футболу у 2012 році, є основним засобом підтвердження стабільності, європейського рівня правопорядку та професіоналізму українських правоохоронці та органів влади в цілому. Адже все це проявляється в якості підготовленості окремих осіб, що безпосередньо вступатимуть в контакт з іноземцями, враження про них буде формувати імідж України на міжнародній арені. Для цього, необхідно перейняти досвід розвинутих країн, взяти на озброєння правило, що правоохоронець не повинен навіювати гостям страх, навпаки, він має викликати довіру. Головною метою поліції, як підкреслюється у європейському кодексі поліційної етики, є забезпечення громадського спокою, дотримання закону та правопорядку у суспільстві, захист та дотримання основних прав і свобод людини, що закріплені в конституціях європейських держав і зокрема у Європейській конвенції прав людини [5].

Отже виконання цих правил є запорукою здійснення високопрофесійної, а головне, як показує практика європейських держав, дієвої охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки при проведенні масових заходів, зокрема, таких як Євро-2012.

1. Про затвердження цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу: Постанова Кабінету міністрів України від 22 лютого 2008 року № 107 // Офіційний вісник України. – 2008. – №18. – Ст. 482.

2. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 08 липня 2011 року № 3673-VI // <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Стец М. Євро досвід. Євро 2008 в Австрії та Швейцарії / М. Стец, В. Фенріх. – Варшава: 2009. – 56 с.

4. Про затвердження Порядку забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів: Постанова Кабінету міністрів України від 29 червня 2004 року № 823 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 26. – Ст. 36.

5. Міжнародні правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтримці правопорядку / упоряд.: Ю. Римаренко, Я. Кондрацьєв. – К., 2003.

Я.М. Когут,
кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МІЛІЦІЯ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ФУТБОЛЬНИХ МАТЧІВ НА ЧЕМПІОНАТІ ЄВРОПИ З ФУТБОЛУ У 2012 РОЦІ

Проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи з футболу у 2012 році є достатньо складним випробуванням для органів публічної адміністрації. Одним із основних завдань на цьому заході є забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час футбольних матчів.

Утворення у вболівальницькому середовищі маргінальних груп (типу – «hool's») є явищем субкультури, що прийшло до нас з Європи. Проте, з'явилось воно там раніше, ніж в Україні. Наслідком цього стали події негативного характеру, які відбуваються у нашій країні (бійки серед вболівальників різних клубів, структурне впорядкування хуліганських угруповань, загроза безпеці громадян внаслідок використання фаєрів на стадіонах тощо).

В Європі необхідність вжиття заходів щодо попередження та протидії насильницьким та хуліганським діям під час футбольних матчів виразилась у «Європейську конвенцію про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів», прийнятую Радою Європи у м. Страсбург, ще 19 серпня 1985 року [1]. 22 квітня 1996 року Радою Європи прийнята Рекомендація «Щодо керівних принципів з попередження та недопущення безпорядків у зв'язку з проведенням футбольних матчів» [2].

Україна приєдналась до низки держав, що дотримуються встановлених правил та рекомендацій, шляхом прийняття 15 листопада 2001 року Закону України «Про ратифікацію Європейської конвенції про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів» [3].

Ще 29 червня 2004 року Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Порядок організації роботи із забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів [4]. Проте, ця діяльність й надалі здійснювалась на підставі галузевих нормативно-правових актів, які визначали провідну роль міліції у цю-

му напрямі, а сили міліції залучались до охорони громадського порядку всередині спортивної споруди.

Ситуація змінилась після перемоги України та Польщі у тендері на проведення фіналу Європейського футбольного форуму. Вимоги УЄФА щодо дотримання стандартів забезпечення безпеки учасників та вболівальників на такого типу змаганнях виразились у прийнятті 19 квітня 2007 року Закону України «Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні» [5]. Але, питання статусу міліції в цих заходах не було достатньо визначено на рівні правового регулювання.

Лише, з прийняттям 5 липня 2011 року Закону України «Про особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення в період проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні», який діятиме на час чемпіонату [6] та 8 липня 2011 року Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», який вступив в дію з 1 січня 2012 року [7], визначено правовий статус Міністерства внутрішніх справ України, в особі їх органів або підрозділів, як спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, які у встановленому законодавством порядку та у межах своєї компетенції відповідають за забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольного матчу.

За створення належних умов для діяльності спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки відповідає оператор спортивної споруди, до обов'язків якого відноситься облаштування вільного в'їзду, за необхідності, на територію спортивної споруди транспортних засобів, що належать органам внутрішніх справ, виділення під час проведення матчу приміщень для роботи підрозділів міліції.

Організатор футбольного матчу відповідає за забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в частині координації діяльності з підготовки та проведення футбольного матчу, узгодження місця і часу проведення футбольного матчу; встановлення контрольно-перепускного режиму; дотримання умов щодо безпечного розміщення груп глядачів; дотримання глядачами правил поведінки. До його обов'язків належать інформування органів внутрішніх справ про день і час проведення заходу, кількість проданих квитків та очікувану кількість глядачів, передача органам міліції осіб, які вчинили протиправні дії; невідкладне інформування органів внутрішніх справ про стан справ у разі виникнення непередбачуваних обставин, налагодження взаємодії з органами внутрішніх справ, забезпечення взаємодії з органами внутрішніх справ, вжиття заходів для припинення неправомірних

дій глядачів, зокрема безпосередньо на трибунах, із залученням осіб, на яких покладено обов'язки із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки на території спортивної споруди. Для виконання допоміжних функцій із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки можуть залучатися представники обслуговуючого персоналу оператора спортивної споруди (волонтери, стюарди, контролери), суб'єкти надання охоронних послуг, що мають відповідні ліцензії.

Оператори спортивної споруди створюють службу безпеки, на яку покладаються завдання з надання допомоги органам внутрішніх справ у забезпеченні громадського порядку та громадської безпеки, запобіганні адміністративним правопорушенням і злочинам; інформування органів внутрішніх справ про вчинені або такі, що готуються, злочини та адміністративні правопорушення; надання невідкладної допомоги особам, які потерпіли від нещасних випадків чи правопорушень; участь у рятуванні та евакуації людей і майна, підтриманні громадського порядку у разі виникнення надзвичайних ситуацій; життя спільно з працівниками міліції передбачених законом заходів для припинення адміністративних правопорушень і злочинів.

З цією метою працівники служби безпеки спортивної споруди мають право, у встановленому законодавством порядку, здійснювати огляд глядачів під час входу на територію спортивної споруди і вживати, із залученням обслуговуючого персоналу оператора спортивної споруди, в межах законодавства заходів для припинення неправомірних дій глядачів.

Отже, органи внутрішніх справ є спеціальним суб'єктом забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час футбольних матчів, який відповідно до визначеної законодавством компетенції та у встановленому порядку забезпечують додержання громадського порядку під час підготовки та проведення футбольного матчу, у тому числі контроль за прибуттям, розміщенням та відбуттям глядачів; своєчасне реагування на надзвичайні ситуації та пожежі, вжиття до осіб, які вчиняють правопорушення, передбачених законодавством заходів. Зокрема, на час проведення турніру, справи про адміністративні правопорушення, вчинені на території спортивної споруди під час проведення масового спортивного або іншого культурно-видовищного заходу, розглядаються на території спортивної споруди у спеціально обладнаних приміщеннях протягом однієї доби. Для тримання осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності, до розгляду справ на території спортивних споруд облаштовуються окремі приміщення.

1. Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів: Конвенція, Міжнародний документ від 19.08.1985 № ETS N 120, прийнята Радою Єв-

ропи 19 серпня 1985 року // Режим доступу: [Електронний ресурс]. – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_003

2. Щодо керівних принципів з попередження та недопущення безпорядків у зв'язку з проведенням футбольних матчів: Рада Європи; Рекомендації. Міжнародний документ від 22.04.1996 № 96/C/131/01 // Режим доступу: [Електронний ресурс]. – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_a25

3. Про ратифікацію Європейської конвенції про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів: Закон України від 15 листопада 2001 року № 2791-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2791-14>

4. Про затвердження Порядку організації роботи із забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2004 року №823: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=823-2004-%EF>

5. Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні: Закон України від 19.04.2007 № 962-V: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=962-16>

6. Про особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення в період проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні: Закон України від 5 липня 2011 року № 3568-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3568-17>

7. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 8 липня 2011 року № 3673-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3673-17>

Н.М. Коминар,
здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Інформаційна безпека в загальній системі національної безпеки України посідає особливе місце, адже інформація в сучасному світі, зазнаючи постійних якісних і кількісних змін, є найціннішим глобальним ресурсом, а інформаційні відносини є невід'ємною складовою будь-яких процесів у державі. Водночас зростає уразливість сучасного інформаційного суспільства від недостовірної інформації, її несвочасного надходження та злочинів в інформаційній сфері. З огляду на те,

що посягання на інформаційну сферу може завдати значної шкоди життєво важливим інтересам держави, забезпечення інформаційної безпеки є одним із пріоритетних напрямів державної політики.

В сучасних умовах, коли передові інформаційні технології швидкими темпами запроваджуються в усі сфери діяльності суспільства, коли відбувається формування інформаційного суспільства, питання інформаційної безпеки набувають особливого значення.

Феномен інформаційної безпеки досліджувало широке коло вітчизняних науковців, з-поміж яких: В. Богуш, М. Галамба, В. Желіховський, Б. Кормич, В. Ліпкан, Ю. Максименко, О. Юдін та інші, однак на сьогодні поняття «інформаційна безпека» має чимало визначень, що свідчить про розширення цього поняття, різні підходи до його розуміння, а також відсутність єдиного визначення поняття «інформаційна безпека» у національному законодавстві України.

Необхідно зазначити, що в інформаційному праві інформаційна безпека є однією зі сторін розгляду інформаційних відносин у межах інформаційного законодавства з позиції захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави та акцентування уваги на загрозах цим інтересам і на механізмах усунення або запобігання таким загрозам правовими методами [1].

Водночас, слід вказати, що у науковій літературі поняття «безпека» найчастіше ототожнюється зі станом захищеності певних інтересів у відповідній сфері [2].

Натомість, аналіз чинного законодавства в інформаційній сфері свідчить, що сутність поняття «інформаційна безпека» значною мірою зводиться до поняття «захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», хоча це поняття відображає суто технічну складову, представляючи взаємопов'язану сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, засобів і методів захисту інформації.

Відсутність одноставного визначення в національному нормативному полі поняття «інформаційна безпека», що породжує двоякий підхід до вивчення інформаційної безпеки – у контексті національної безпеки, а саме як самостійного її елемента, так і невід'ємної складової будь-якої іншої безпеки – економічної, політичної тощо – ускладнюють процедуру однозначної правової ідентифікації поняття «інформаційна безпека». Однак, слід погодитися з думками деяких вчених, що з наукової позиції не буде хибним стверджувати: «інформаційна безпека» – це самостійна інтегральна національної безпеки, складовими якої, відповідно, є інформаційна безпека в економічній, політичній, військовій сфері тощо.

Натомість, можемо вважати, що інформаційна безпека – це стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері.

На національному рівні інформаційна безпека держави розглядається як система заходів, спрямованих на запобігання несанкціонованого доступу до інформації, її модифікації й порушення цілісності.

1. Юдін О.К. Інформаційна безпека держави / О.К. Юдін, В.М. Богущ. – Х., 2005. – 576 с.

2. Галамба М.М. Інформаційна безпека України: поняття, сутність та загрози / М.М. Галамба // Юрид. журнал «Юстиніан». – № 12. – 2006.; Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: навч. посібник / Б.А. Кормич. – К., 2004. – 384 с.; Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євро інтеграції: навчальний посібник / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський. – К., 2006. – 279 с.; Юдін О.К. Інформаційна безпека держави / О.К. Юдін, В.М. Богущ. – Х., 2005. – 576 с.

К.М. Костовська,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВАЗАСТОСОВНІ АКТИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Розвиток юридичної техніки в Україні вимагає не лише формування якісних правозастосовних актів, які відповідають вимогам правозастосовної техніки, але і вдосконалення даної діяльності, що є засобом ефективної реалізації вимог норм права у життєдіяльності суспільства.

У результаті процесуального розгляду певної справи уповноважена на те особа чи відповідний орган, використовуючи правозастосовну техніку, виносять процесуальний акт. Правозастосовний акт містить у собі не лише висновок даної справи, але й закріплює процес дослідження, аналізу і вирішення матеріалів її. Це складний логічно-послідовний, творчо-інтелектуальний процес, який здійснюється з метою встановлення істини, і тому повинен базуватися не на внутрішньому переконанні і суб'єктивному баченні уповноваженої особи, а відповідати нормам чинного законодавства. Особливість даного правозастосовного акта дозволяє виділити його в окрему, самостійну групу для подальшого детального наукового вивчення, дослідження характеристик, змісту, будови і значення правозастосовної техніки.

Правильне складання правозастосовного акта залежить не лише від змісту і форми цих актів, але й від правозастосовної техніки, термінології, вживаної в чинному КПК України. КПК України містить низку недоліків, які стосуються як невідповідності сучасній літературній українській мові, так і неправильному правопису термінів, словосполучень, їх уживанню у спосіб, відмінний від буденного. Це безперечно пов'язано як з умовами, у яких приймався КПК, так і з численними змінами до нього, які не завжди враховували системні зв'язки з іншими нормативно-правовими актами. До чинних помилок, на нашу думку, належать:

1) калькування з російської мови: *дача показань* (ч. 4 ст. 167, ч. 1 ст. 176) – від російського *дача показаний* – відповідно до норм української мови слід *давання показань / свідчень* [1, с. 41]; *на протязі допиту* (ч. 1 ст. 300) – від російського *на протяжении* – слід уживати *упродовж допиту*; *відмітка в протоколі* (ст. 146, ч. 4 ст. 426) – від рос. *отметка в протоколе*. Слово *відмітка* має значення «бал», «оцінка», у даному випадку доречно використати слово *позначка* – у значенні «знак», тобто *позначка у протоколі*. *Сумніви і протиріччя* (ч. 1 ст. 409) – від російського *противоречие* – слід *суперечність*; *у якості захисника* (ч. 4 ст. 44) – від російського *в качестве защитника* – правильно як *захисника* [2, с. 154].

Грамотність написання акта застосування норми права, показує як представники компетентних державних органів уміють володіти державною мовою як інструментом забезпечення державних інтересів та державної волі;

2) неправильне вживання прийменників: *по місцю роботи* (ч. 2 ст. 92), *по поданню* (ч. 3 ст. 23-1), *по закінченні допиту/слідства* (ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 417); *при наявності* (ч. 2 ст. 190, ч. 1 ст. 434), *при необхідності пред'явити (виявити, проведення)* (ч. 1 ст. 175, ч. 1 ст. 193, ч. 2 ст. 196), *при умові* (ч. 2 ст. 194), *при яких обставинах* (ч. 1 ст. 188); *по яких обвинуваченнях підсудний виправданій, а по яких – засуджений* (ч. 7 ст. 335). Відповідно до норм української мови слід уживати *за місцем роботи*; *за поданням*; *після закінчення допиту, слідства*; *за наявності*; *за необхідності пред'явити, виявити*; *за умови*; *за (певних) обставин*, *за якими обвинуваченнями підсудний виправданій, а за якими – засуджений*;

3) порушення норм узгодження: а) неузгодженість у роді останнього компонента словосполучення з попереднім: *притягнення особи як обвинуваченого* (ст. 131, 133). Як бачимо, слово *особа* жіночого роду, а слово *обвинувачений* – чоловічого. Слід *притягнення особи як обвинуваченої*; б) неузгодженість множини-однини: *одночасно вживається всіх можливих заходів* (ч. 3 ст. 97). Слово *вживається* використано в однині, а слова *всі можливі заходи* – у множині. Правильно було б застосувати *одночасно вживаються всі можливі заходи*;

4) уживання тавтологічних конструкцій: *забезпечення безпеки* (ч. 2 ст. 43, ч. 2 ст. 43-1) – доречніше *гарантування безпеки* [1, с. 129];

5) уживання ненормативних слів: а) *зноситися між собою* (ч. 3 ст. 167). У цій статті законодавець мав на увазі те, що свідки не повинні спілкуватися між собою. Окрім цього, слово *зноситися* в словниках сучасної української мови відсутнє. Слід *спілкуватися між собою*; б) *речові докази повернуті володільцеві, законним володільцям* (ч. 4 ст. 80, п. 5 ч. 1 ст. 81) – слід *власник, власникові* [3, с. 49];

б) уживання застарілої лексики: *дорослі підмовники* (п. 6 ч. 1 ст. 433) – ч. 4 ст. 27 Кримінального кодексу України визначає такий вид співучасті, як *підбурювачі* [1, с. 185].

Таким чином, КПК України містить низку мовних недоліків, які існують у кримінально-процесуальному кодексі України. Разом з тим ці помилки призводять до того, що низка працівників, у силу творчого характеру правозастосування, намагається виправляти їх складаючи правозастосовні акти грамотно. Унаслідок цього відбувається роздвоєність: з одного боку помилково сформульована норма права, з іншого – скорегований термін, який не базується на нормативно-правовому акті. Отже, ці недоліки КПК України безпосередньо впливають на складання правозастосовних актів працівниками правоохоронних органів. Саме тому з метою усунення таких недоліків має відбуватися посилення ролі і значення юридичної техніки.

1. Словник юридичних термінів (російсько-український) / уклад.: Й. Андре, В. Винник, А. Красницька та ін. – К.: Юрінком – Редакція «Бюлетень законодавчої та юрид. практики України», 1994. – 322 с.

2. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посіб. – 2-е вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.

3. Олійник І.С. Російсько-український словник / І.С. Олійник., Д.І. Ганнич. – 5-е вид., доп. і перероб. – К.: А.С.К., 1997. – 760 с.

В.А. Крижановська,

магістр права

*(Львівський національний університет
імені Івана Франка)*

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ЩОДО КРИТЕРІЇВ КЛАСИФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Дослідженням та виявленням критеріїв класифікації адміністративних стягнень було присвячено чимало праць. Незважаючи на те, що в наукових дослідженнях у цій сфері постерігаються різні підходи до

класифікації адміністративних стягнень, єдиної чітко означеної та узагальнюючої класифікації все ж таки не запропоновано. Залежно від обраної ознаки розрізняють і кваліфікаційні групи адміністративних стягнень, тобто сукупність різних за характером покарань, згрупованих за певною узагальненою підставою.

Так, зокрема, І.А. Галаган обґрунтовує поділ адміністративних стягнень за такими ознаками:

- а) спосіб і форми впливу на правопорушника;
- б) місце в системі адміністративних стягнень;
- в) ступінь тяжкості правових наслідків застосування стягнень;
- г) процесуальний порядок застосування й виконання рішень про застосування адміністративних стягнень [1].

Водночас, Л.В. Коваль запропонував покласти в основу класифікації декілька критеріїв:

- а) об'єкт покарання;
- б) сфера впливу адміністративних стягнень;
- в) обсяг покарання;
- г) швидкість репресивних заходів;
- д) порядок застосування;
- е) ознаки органів адміністративної юрисдикції [2].

Інші автори з усіх адміністративних стягнень виділяють такі види: ті, що застосовуються виключно до громадян (фізичних осіб) та такі, що застосовуються і до громадян, і до організацій.

Аналіз чинного законодавства дає змогу говорити про можливість виділення таких груп адміністративних стягнень, в основу яких покладені певні характерні ознаки.

I. За ступенем визначеності адміністративні стягнення поділяються таким чином.

1. Визначені, тобто закріплені санкцією правової норми адміністративні стягнення, що мають визначений характер і не мають варіантності застосування.

2. Відносно визначені адміністративні стягнення. Характерним для них є наявність варіантності в застосуванні. Уповноваженому органу надано право визначення розміру адміністративного стягнення в рамках, передбачених санкцією правової норми.

II. За ступенем варіантності передбаченого покарання.

1. Альтернативні стягнення. Деякі санкції правових норм передбачають альтернативність у застосуванні стягнення (ст. 124 КУпАП). Певні автори називають цю групу стягнень субститутні (тобто ті, що призначаються на заміну). Відмінність альтернативних від відносно визначених стягнень полягає в тому, що в першому випадку санкція

правової норми передбачає варіантність вибору серед різних видів адміністративних стягнень, тоді як у другому – покарання обирається в межах одного виду стягнення.

2. Стягнення, що чітко зафіксовані санкцією правової норми й не передбачають можливості вибору серед інших видів.

III. За тривалістю впливу.

1. Одномоментні стягнення, тобто такі, що застосовують до особи, винної у скоєнні адміністративного проступку, одноразово в повному обсязі (наприклад, штраф, конфіскація, попередження).

2. Триваючі стягнення вирізняються особливістю впливу на суб'єкта правопорушення. Цей вплив, як правило, рознесений у часі. Найяскравішим прикладом є виправні роботи.

IV. За суб'єктом застосування.

1. Стягнення обмеженого кола суб'єктів застосування. За законодавством України окремі види стягнень можуть бути накладені тільки спеціально визначеними уповноваженими органами.

2. Так, наприклад, позбавлення певних спеціальних прав (права на керування транспортним засобом, на керування річковими та маломірними судами, на полювання), а також конфіскація, адміністративний арешт, виправні роботи можуть бути призначені лише за рішенням суду.

Примусовий поділ монопольних утворень застосовується за рішенням Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень.

2. Стягнення широкого кола суб'єктів застосування. До цієї групи слід віднести найпоширеніші види адміністративних стягнень, які можуть бути накладені майже всіма уповноваженими органами – це адміністративний штраф та попередження.

V. За ознакою особи, на яку накладається адміністративне стягнення.

1. Стягнення, що застосовуються до фізичних осіб (наприклад, адміністративний арешт, виправні роботи тощо).

2. Стягнення, що застосовуються до юридичних осіб (обмежені у сфері зовнішньоекономічної діяльності).

3. Змішані, тобто такі, що мають універсальний характер і застосовуються як до юридичних, так і до фізичних осіб (наприклад, штраф).

VI. Серед інших кваліфікаційних груп на найбільшу увагу заслуговує такий поділ адміністративних стягнень.

1. Основні адміністративні стягнення. До цього виду стягнень відносять попередження, штраф, виправні роботи, адміністративний арешт, позбавлення спеціального права, конфіскація та оплатне вилучення.

2. Додаткові, які можуть бути застосовані і як основні, і як додаткові, та мають змішаний характер.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку законодавства, яким передбачається застосування адміністративних стягнень, назріла потреба в кодифікації досить великого нормативного масиву. Вона має бути проведена з урахуванням того, що як до фізичних, так і до юридичних осіб можуть застосовуватись адміністративні стягнення за порушення встановлених правил, охоронюваних правовими нормами різних галузей права. Основні засади застосування адміністративних стягнень (підстави, строки, принципи) мають регулюватися єдиним нормативним актом загального характеру.

1. Галаган И.А. Административная ответственность граждан в СССР: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук. – Л., 1959. – С. 12.

2. Коваль Л.В. Административная ответственность / Л.В. Коваль // Советское административное право: учеб. [для юрид. ин-тов и фак.] / [Ю.П. Битяк, Г.П. Бондаренко, А.С. Васильев и др.]; под ред. Р.С. Павловского. – К., 1986. – С. 189–204.

А.С. Крижановський,
*асистент кафедри кримінального права і процесу
(Навчально-науковий інститут права
та психології НУ «Львівська політехніка»)*

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ: СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА

Правоохоронна діяльність – діяльність виключно соціальна. Тому зрозуміти її природу і сутність можливо лише у контексті тієї соціальної реальності, в межах якої вона формується, функціонує і розвивається. Іншими словами, в широкому значенні природа і сутність правоохоронної діяльності визначаються як природою та сутністю самої людини, так і способом сумісної життєдіяльності людей.

Виходячи із визначення соціальної природи правоохоронної діяльності важливими є характеристика:

- соціальної необхідності правоохоронної діяльності;
- природи та сутності цього виду діяльності;
- методів, засобів та способів її здійснення;
- мети та суб'єктів правоохоронної діяльності;
- факторів та умов, що визначають її суспільну корисність та ефективність.

Об'єктивна необхідність соціальної діяльності, конкретно-історичною формою якої є діяльність правоохоронна, обумовлена як

природою самої людини, так і природою, способом спільної життєдіяльності суспільства. Таким чином, існують дві основні групи причин, які детермінують соціальну необхідність цієї діяльності, а отже, і діяльності правоохоронної: а) причини, які пов'язані з тривалим і складним процесом становлення (соціалізації) людини (особистості); б) причини, які обумовлені способом спільної життєдіяльності людей [1, с. 42].

Говорячи про природу людини, ми не маємо на увазі філософського, світоглядного рівня розуміння її природи і сутності. Навпаки, мова йде про ту природу, яка дана безпосередньо, яка очевидна, яку не потрібно виявляти і доводити теоретично, яка існує як наявна реальність і з якої випливає соціальна необхідність певного виду діяльності, історичною формою якої є діяльність правоохоронна [2, с. 47].

Очевидним фактом, який не вимагає особливого доведення, є те, що людина як жива природна істота є дуже недосконалою, щоб вижити самотужки. Недосконало «озброєна» природою фізично, вона може вижити в суворих умовах боротьби за існування лише у співтоваристві з собі подібними. Врешті-решт вона вижила і перемогла через те, що створила собі свою, особливу сферу існування, свою «другу природу». Завдяки цьому вона не тільки вижила, але й якісно виокремилась із тваринного світу.

Другий безсумнівний факт полягає у тому, що становлення людини як істоти природної і тим більше як істоти соціальної є результатом виключно довгого і складного процесу. Більшість тварин через рік-два стають цілком самостійними і автономними істотами, здатними забезпечувати собі життя і захист. Людині для цього необхідно як мінімум 10-15 років. Саме тривалість і складність процесу становлення (соціалізації) людини (особистості), процесу виробництва і відтворення суспільного життя в цілому і є тими факторами, які детермінують об'єктивну необхідність як самого суспільства, так і управління ним. Складність і тривалість процесу соціалізації людини стали рушійною силою щодо створення нового середовища існування людини, створення «іншої природи», що більш повно відповідає природі і потребам людини та якісно відрізняється від природного середовища.

Іншими словами, об'єктивно необхідною умовою розвитку суспільства є вимога його організованості, упорядкованості, структурованості та урегульованості. Саме так складається об'єктивна необхідність в особливому виді соціальної діяльності, діяльності по управлінню соціальним співтовариством як єдиним цілим, а отже, і об'єктивна необхідність у наявності апарату і людей, які спеціально реалізують цю діяльність. У соціальному співтоваристві діють люди, наділені свідомістю, почуттями і волею, а отже, регулювання відносин має свідо-

мий і цілеспрямований характер. Саме це якісно відрізняє регулювання соціальних відносин від регулювання відносин у найрозвинутішому біологічному співтоваристві.

Існують різні погляди на проблему вирішальності факторів, що вплинули на «створення» людиною свого середовища існування, своєї «другої природи». Однак, безсумнівно те, що без праці, без трудової діяльності щодо його реального створення це середовище було б неможливе. Отже, праця, трудова діяльність – об'єктивно необхідна умова для створення і розвитку нового середовища перебування людини. Але трудова діяльність за своєю природою носить спільний, колективний характер. Вона вимагає певної координації зусиль, певної послідовності дій, певної впорядкованості, дотримання певних правил. Іншими словами, її необхідно належним чином організувати, нею необхідно управляти. У цьому полягає інша причина, яка визначає управління в суспільстві об'єктивно необхідним.

Таким чином, об'єктивна необхідність особливого виду соціальної діяльності, а саме діяльності по управлінню суспільством, обумовлена двома основними групами факторів:

а) факторами, пов'язаними з необхідністю збереження цілісності соціального співтовариства із забезпеченням його функціонування і розвитку як єдиного цілого. Це вимагає певної організації (порядку) всередині співтовариства, певного розподілу прав і обов'язків членів співтовариства, їх субординації, наявності певних обов'язкових норм і правил поведінки. Звідси випливає як необхідність цієї діяльності, так і необхідність апарату і людей, спеціально зайнятих цією діяльністю;

б) інша група факторів пов'язана з характером спільної життєдіяльності людей і перш за все з їх спільною трудовою діяльністю.

Отже, правомірним є висновок про те, що об'єктивна необхідність особливого виду соціальної діяльності по управлінню соціальним співтовариством, а отже, необхідність права, правопорядку і правоохоронної діяльності як історичних форм і засобів цієї діяльності прямо впливає з природи і сутності людини, її взаємодії з різними природними об'єктами, які мають свої об'єктивні якості і властивості. Знати і враховувати їх у процесі трудової діяльності – обов'язкова умова успішності і ефективності цієї діяльності [3, с. 19]. Технологічне управління завжди відіграло значну роль у житті суспільства. Ця роль збільшувалась по мірі ускладнення технологічних виробничих процесів. І нарешті, на сьогодні склалась така ситуація, при якій технологічне за своєю суттю управління набуло яскраво вираженого характеру.

1. Рікер П. Право і справедливість / П. Рікер; [переклад із фр.]. – К., 2002. – С. 42.

2. Бородин І.Л. Функціональні обов'язки прокуратури у сфері забезпечення прав людини і громадянина (загальний нагляд, представництво інтересів громадян) / І.Л. Бородин // Право України. – 2000. – № 7. – С. 47.

3. Бабкін В.Д. Проблеми державного управління та адміністративного права / В.Д. Бабкін // Правова держава: Щорічник наукових праць. – К., 2001. – Вип. 12. – С. 19.

О.В. Крот,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАЦІВНИКИ МІЛІЦІЇ ЯК УЧАСНИКИ ДТП

Служба дисципліна в органах внутрішніх справ непорушно залишається на неналежному рівні, що досить негативно впливає на авторитет в органах внутрішніх справ (далі ОВС). Чого тільки варті постійні факти корупційних дій, халатне ставлення до виконання службових обов'язків. Грубощі до громадян, службове недбальство – цей список можна продовжувати безкінечно, але незважаючи на це, найгірше є скоєння дорожньо-транспортних пригод (далі ДТП) самими працівниками міліції. Стан транспортної дисципліни серед працівників ОВС залишається незадовільним.

Ризик і самовпевненість, хибне розуміння безкарності призводять до автокатастроф на дорозі, жертвами яких стають працівники ОВС, їх колеги та пересічні громадяни.

Протягом 2010 року за участю працівників скоєно 262 ДТП, а їх кількість зросла в ГУМВС, УМВС України у Волинській (з 2 до 14), Запорізькій (з 13 до 17), Івано-Франківській (з 3 до 7), Сумській (з 2 до 6) областях та Автономній Республіці Крим (з 4 до 9). Значною залишається кількість автоаварій у ГУМВС України в місті Києві (55), у Донецькій (28), Київській (17), та Одеській областях (14).

З вини працівників скоєно 98 пригод, у результаті чого загинуло 43 особи, з яких 28 - працівники міліції, та 37 осіб отримало тілесні ушкодження, а також травмувалася 41 цивільна особа.

У наказі № 81 МВС України «Про заходи щодо зміцнення дисципліни і законності в органах внутрішніх справ на попередження надзвичайних подій пов'язаних із загибелю й травмування особового складу», яскраво описані порушення транспортної дисципліни, які набирають широкого розголосу і грубо впливають на імідж працівника ОВС. Найгірше те, що такі грубі порушення правил дорожнього руху

лишається безкарним і ліберальним. Згідно з дисциплінарним статутом ОВС України дисциплінарний проступок (у тому числі порушення транспортної дисципліни) виступають як невиконання або неналежне виконання з вини працівника покладених на нього обов'язків, яке тягне за собою накладання дисциплінарного стягнення.

Згідно Закону України «Про міліцію» працівники ОВС притягуються до кримінальної, адміністративної, матеріальної або дисциплінарної відповідальності.

Основними причинами скоєння працівниками міліції дорожньо-транспортних пригод є нехтування ними вимог правил дорожнього руху, безглуздий ризик та самовпевненість за кермом, особиста недисциплінованість та необережність при керуванні транспортними засобами, а в деяких випадках й у наслідок уживання алкогольних напоїв. Лише за 2011 рік було скоєно працівниками міліції 137 ДТП, з яких 41 – сталися з вини, у результаті чого загинуло 13 осіб, 12 працівників травмовано. З вини працівників які перебували у нетверезому стані сталося 5 дорожньо-транспортних пригод. Кількість ДТП за деякий період часу збільшилося в АРК, Донецькій обл., місті Києві, Луганській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Херсонській областях.

Більшість ДТП працівники ОВС скоюють на власному автотранспорті – 60 %, цей показник з роками не змінюється. При цьому більшість ДТП виникає не під час виконання службових обов'язків (42%), а в позаслужбовий час (58%).

За розподілом авто пригод за годинами доби за участю працівників ОВС переважну більшість пригод скоєно у другій половині доби, притому 43% ДТП у період з 18 до 23 години, з піком у 20 – 21 годині (за даними щодо ДТП в Україні пік у 19 годині). Найвища тяжкість наслідків пригод припадає на 21 годину, у цей час кожна четверта пригода скоюється зі смертельними наслідками.

З метою профілактики порушень транспортної дисципліни найбільшними групами ГМВС, УМВС проведено 2675 рейдів, під час яких виявлено 3218 порушень Правил дорожнього руху, допущених працівниками ОВС.

До дисциплінарної відповідальності за вказані правопорушення притягнуто 2199 осіб, серед них 175 працівників, що керували транспортними засобами у нетверезому стані, з яких 157 – звільнено з органів внутрішніх справ.

Основними порушеннями Правил дорожнього руху, які допустили працівників ОВС під час скоєння ДТП є:

1. перевищення швидкості – 98 ДТП (13,4% від усіх ДТП);
2. недотримання дистанції – 52 ДТП (7% від усіх ДТП);

3. порушення правил проїзду перехрестя – 96 ДТП (13,1% від усіх ДТП);

4. порушення правил обгону, маневрування – 120 ДТП (16,4% від усіх ДТП).

Аналізуючи причин та умов ДТП з вини працівників ОВС можна виділити окремі проблеми причин та умов порушень транспортної дисципліни:

по-перше, головною причиною вчинення працівниками ОВС порушення є те, що у більшості випадків при розслідуванні не беруться до уваги поведінка працівника протягом доби, а лише механізм скоєння пригоди;

по-друге, пасивне ставлення працівника до транспортного засобу;

по-третє, для покращення профілактичних засобів потрібно щоб аналізували причини скоєння ДТП, виявлених мобільними групами УМВС в областях;

по-четверте, закладання потрібних зусиль начальницьким складом для розробки карток для аналізу причин та умов ДТП із вини працівника ОВС;

по-п'яте, неналежна поведінка і дотримання правил дорожнього руху не зловживаючи своїм службовим становищем за кермом власного автотранспорту;

по-шосте, не законне отримання посвідчення водія.

Згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення, працівники ОВС який вчинив винну протиправну дію або бездіяльність що порушує вимоги транспортної дисципліни несуть адміністративну відповідальність згідно глави 10 особливої частини. Основними санкціями передбаченими в цьому кодексі є накладання штрафу, громадські роботи, позбавлення права керування транспортним засобом, адміністративний штраф.

Враховуючи вище сказане, ми можемо зробити такий висновок – щоб не допускати таких прогалин в системі МВС, а саме порушення транспортної дисципліни, необхідно ретельніше аналізувати стан транспортних порушень та вживати відповідні заходи та профілактики, на належному рівні встановлювати зв'язок між ознаками вчиненого діяння та ознаками, викладеному в законі як ознак певного складу правопорушення, правильно застосувати правові норми, встановлювати наявність складу правопорушень у вчиненому діянні, вжити заходів, спрямованні на зниження рівня ДТП з вини працівників ОВС, підвищити відповідальність за скоєнні правопорушення, створити систему заходів направлених на недопущення таких порушень.

Ю.А. Крупий,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА МІЛІЦІЇ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Світовою громадськістю «насильство» визнано одним із ключових моментів, які ставлять людину в залежне становище, наносять величезну моральну шкоду суспільству і є перепоною на шляху подолання нерівності і дотримання людських прав. Безумовно, проблема насильства в сім'ї є досить гострою для України, як і для багатьох інших країн світу. Її небезпечність полягає в тому, що прояви насильства і жорстокості в сім'ї не лише **руйнують** гармонію і злагоду в родині, а й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві загалом. Ця проблема небезпечна тим, що від неї страждають діти. Страждають не лише від насильства по відношенню до дитини, а й спостерігаючи за насильством у своїй сім'ї, а у майбутньому - переносять цей негативний досвід у власне життя.

Попередження насильства в сім'ї є вкрай складною проблемою для органів внутрішніх справ, зокрема для служби дільничних інспекторів міліції, так як в більшості випадків насильство в сім'ї відбувається в умовах неочевидності, а жертви насильства в сім'ї переважно звертаються за допомогою та порадами до родичів, сусідів, друзів. Отже, інформація про випадки насильства в сім'ї не завжди стає відомою міліції. Звідси і велика латентність даного виду правопорушень

Дільничний інспектор міліції у своїй діяльності щодо попередження насильства в сім'ї керується Конституцією України, Законами України «Про міліцію», «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх», «Про попередження насильства в сім'ї», відповідними наказами МВС України, іншими нормативно-правовими актами.

В Законі України «Про попередження насильства в сім'ї», визначено основні поняття у сфері попередження насильства в сім'ї, форми насильства (фізичне, психологічне, сексуальне та економічне), а також органи і установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї. Відповідно до Закону здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї покладається на спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, службу дільничних інспекторів міліції та кримінальну мі-

ліцію у справах неповнолітніх, органи опіки та піклування, спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї. Координація діяльності цих органів та установ Указом Президента України покладено на Державний комітет у справах сім'ї та молоді (на сьогодні – Міністерство України у справах сім'ї, дітей та молоді).

Насильство в сім'ї – це особлива міждисциплінарна сфера дослідження, вивченням якої займаються фахівці з педагогіки, психології, соціології, кримінології, кримінального права, адміністративного права та науковці з інших галузей знань. На теперішній час існують три основних підходи до вивчення проблеми насильства в сім'ї: соціально-історичний (або соціально-культурний), який розглядає насильство в сім'ї як соціальну проблему, що виникла через домінуючу позицію чоловіка у суспільних відносинах; системний, який зосереджується на причинах та формах конфлікту, вивчає особливості взаємодії, процес вирішення конфліктів у сім'ї як системі, динаміку спілкування (насильство в сім'ї у такому разі розглядається як дисфункція всієї системи, а не просто як наслідок індивідуальної психопатології одного з членів сім'ї); та індивідуально-психологічний, який фокусується на пошуку специфічних рис кривдника та жертви, а також наслідків насильства на особистісному рівні.

Для вдосконалення діяльності дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї слід підвищити їх рівень взаємодії з представниками громадських формувань, адміністрацією підприємств, організацій, установ, співробітниками інших підрозділів органів внутрішніх справ. Крім того, слід постійно проводити цілеспрямоване навчання дільничних інспекторів формам, методам, прийомам індивідуально-профілактичної роботи, спрямованої на попередження насильства в сім'ї. Важливим аспектом вдосконалення організації профілактичної діяльності, зокрема попередження насильства в сім'ї, є вірний вибір критеріїв оцінки цієї роботи.

При здійсненні попередження насильства в сім'ї дільничний інспектор міліції повинен враховувати загальні принципи регулювання сімейних відносин, визначені у СК України [1, с. 128]. Притягуючи до відповідальності особу, яка вчинила насильство в сім'ї чи не виконала захисний припис, дільничні інспектори міліції керуються нормами КУпАП [2, с.432]. Однак, на думку деяких вчених, особа та її здоров'я не знаходяться під захистом КУпАП, відповідно, особа, яка вчинила насильство в сім'ї, не може бути притягнена до адміністративної відповідальності за ст. 1732 КУпАП. Так, Гергель С.В. та Доненко В.Б. пропонують доповнити ч. 1 ст. 9 КУпАП «Поняття адміністративного правопорушення» положенням, яке включало б особу до об'єктів захи-

сту. Аргументуючи свою пропозицію, вони звертають увагу на те, що диспозиція ст. 1732 КУпАП передбачає відповідальність за умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психічного або економічного характеру, унаслідок чого могла бути завдана шкода фізичному, психічному здоров'ю потерпілого, а ст. 9 КУпАП не включає особу та її здоров'я до об'єктів охорони засобами адміністративної відповідальності [3, с. 123–124]. На мій погляд, не є доцільним внесення запропонованого доповнення, оскільки до об'єктів захисту в ч. 1 ст. 9 КУпАП віднесені права і свободи громадян. Конституція України, в свою чергу, відносить право на життя та охорону здоров'я, право на особисту недоторканість і на житло, а також право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї до прав і свобод людини і громадянина [4, с. 141]

На теперішній час існує велика кількість недоліків в організації роботи органів внутрішніх справ, в тому числі служби дільничних інспекторів міліції, щодо попередження насильства в сім'ї, а саме: недостатнє кадрове забезпечення служби дільничних інспекторів міліції; відсутність системної роботи щодо організації раннього виявлення насильства в сім'ї або його загрози та запобігання проявам насильства (відсутність чітко розроблених програм раннього виявлення насильства в сім'ї, нестача кадрів або завантаженість їх великою кількістю різнопланової та паперової роботи); відсутність спеціально підготовлених фахівців, недостатність фахової підготовки у напрямі використання сучасних технологій роботи як з жертвами, так і з агресорами; недосконала система надання допомоги потерпілим від насильства; низька ефективність методів впливу на осіб, які вчиняють насильство в сім'ї [5, с. 47]. Також, одним із недоліків організації діяльності служби дільничних інспекторів міліції є недостатнє технічне та програмне забезпечення. Широке коло обов'язків вимагає багато часу для обробки інформації і прийняття вірного управлінського рішення. Далеко не завжди дільничний інспектор міліції може правильно оцінювати обстановку на дільниці і в наслідок цього іноді приймає помилкове рішення, що в свою чергу знижує ефективність результатів роботи.

На мою думку, служби дільничних інспекторів міліції необхідно забезпечити новітніми досягненнями техніки – від персональних комп'ютерів і програмного забезпечення до баз даних. Необхідним є розроблення спеціальних комп'ютерних програм, які сприятимуть підвищенню діяльності дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї. Така програма повинна передбачати визначення наявності та певного виду насильства в сім'ї у відповідності до заданих параметрів ситуації. Крім того, відповідно до встановленого виду насильства в сім'ї дана програма повинна видавати можливі варіанти

засобів і форм діяльності дільничного інспектора міліції щодо попередження насильства в сім'ї. Запропоновані технології повинні забезпечити ефективність діяльності органів внутрішніх справ у цій сфері та зменшити рівень помилкових рішень.

При розгляді організаційного елемента внутрішнього напрямку вдосконалення діяльності служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї необхідно враховувати те, що останніми роками почастишали випадки екстремальних ситуацій, які виникають при втручанні в побутові конфлікти. Дільничний інспектор міліції прибуває на місце конфлікту, який виник між родичами, коли він вже суттєво загострився [6, с. 20]. Більшість екстремальних ситуацій виникає при припиненні дільничним інспектором міліції протиправних дій правопорушника. Правопорушник при цьому збуджений, тому завжди є небезпека, що працівник міліції стане об'єктом його агресії. Можливість такого розвитку подій слід передбачати, тож дільничний інспектор міліції повинен бути готовим уникнути агресії. З урахуванням особистих якостей правопорушника, ступеня його збудження чи обстановки, що склалася, корисно надати йому можливість заспокоїтись. Це може допомогти правопорушникові зняти психологічне напруження. Таким чином, з метою забезпечення особистої безпеки під час попередження чи припинення насильства в сім'ї виникає необхідність більш ретельної професійної підготовки майбутніх дільничних інспекторів міліції.

1. Сімейний кодекс України. Коментар основних положень / упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 128 с.

2. Законодавство України про адміністративні правопорушення. Адміністративний кодекс України. Нормативно-правові акти / Упоряд.: В.С. Ковальський, Л.П. Ляшко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 432 с.

3. Доненко В.Б., Гергель С.В. Застосування заходів адміністративного примусу в діяльності дільничного інспектора міліції // Проблеми формування іміджу дільничних інспекторів міліції в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 квіт. 2004 р., Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: ППОІ МВС України, 2004. – С. 123–124.

4. Конституція України: прийнята 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради. – 1996. - №30. – Ст. 141.

5. Павленко Ю.О. Завдання у сфері попередження гендерного насильства // Кримінальне право України. – 2006. - №11. – С.47-55.

6. Дмитренко М.І. Дії дільничних інспекторів міліції в екстремальних ситуаціях: Метод. рекомендації. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. юрид. ін-т МВС України, 2001. – 20 с.

Н.П. Кунинець,
заступник начальника курсу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПО ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Глибокі соціально-політичні та економічні зміни, які відбуваються в сучасній українській державі визначають принципову необхідність перегляду концепцій правоохоронної діяльності загалом, і охорони громадського порядку, зокрема.

Патрулювання можна розглядати як форму роботи поліції, спрямовану на попередження злочинів або припинення порушень громадського порядку. За таких умов укомплектованість патрульної служби повинна бути повною, а до правоохоронців ставляться серйозні вимоги щодо їх високих моральних й професійних якостей, здатності приймати важливі рішення в критичних ситуаціях, виявляти ініціативу, вміти вирішувати конфлікти та ризикувати.

Головними обов'язками патрульної служби є не тільки виявлення правопорушень, а також втручання в інциденти, які можуть призвести до порушення закону. Їх діяльність спрямована на забезпечення особистої та майнової недоторканності громадян, їх честі, гідності, створення нормальних умов для реалізації їх прав та обов'язків. Разом із тим, не виключається, що за необхідності співробітники поліції повинні надавати громадянам іншу допомогу та здійснювати соціальне обслуговування населення, зокрема надання допомоги безпорадним хворим та літнім людям, інвалідам та ін.

Таким чином, варто відзначити, що діяльність патрульної служби поєднує багатоаспектність функцій, оперативність, високу активність та ініціативу. У планах підготовки патрульної служби поліції до дій з охорони громадського порядку значна увага приділяється визначенню правової сторони події та законності.

Досліджуючи структуру патрулів районних управлінь України, варто зазначити:

1. вона залишається дуже застиглою в своєму позиціонуванні;
2. обмеженою визначеною зоною на території кожного району і в своєму просуванні;
3. зміни в роботі патруля можливі тільки після рішення керівництва.

Окрім того, практика несення служби патрульними нарядами свідчить, що 50% часу чергування присвячуються виконанню завдань

чергової служби, чим в зарубіжних країнах займається «поліція порятунку». З вище зазначеного можна зробити висновок про те, що оперативні потреби, поєднані з негнучкою організацією, послаблюють ініціативу патрульних груп.

У процесі розподілу поліцейських нарядів враховується також кількість надзвичайних подій і час, який витрачається патрульними на виїзд за викликом та дії на місці злочину. Більшість поліцейських підрозділів, наприклад, у США та країнах Західної Європи працюють в три зміни, кожна з яких триває 8 годин. Точний час патрулювання іноді змінюється, але загальна схема залишається незмінною. Обсяг і характер навантаження на патрульних різний в кожній зміні, але найбільше навантаження, як правило, припадає на період з 21 до 24 години. В Україні тривалість чергування, як правило, 12 годин безперервної присутності в громадському місці. Таке навантаження не сприяє якісному несенню служби міліціонером, увага та пильність якого не можуть бути достатньо чіткими в останні години чергування.

Про значення патрульної служби свідчить те, що в діяльності поліції зарубіжних країн чисельність патрульної служби становить від 60 до 75 відсотків від загальної кількості особового складу. Натомість, в Україні цей показник значно менший. Так, під час проведення проекту «Твінінг» французькими експертами був відмічений факт, що персонал патрульної служби становить лише 18 % від всіх працівників Дарницького РУ ГУМВС України (при цьому 93,67 % всіх затримань за адміністративні правопорушення були зроблені працівниками патрульної служби).

На нашу думку, вдосконаленню діяльності патрульної служби є врахування досвіду зарубіжних країн, зокрема:

1. Формування «спеціальних патрулів», котрі будуть вирішувати поставлені завдання конспіративно. Замасковані під цивільних, на звичайних транспортних засобах такі патрулі діятимуть головним чином у темні години доби в районах з найбільшим ризиком порушень громадського порядку. Така практика буде особливо актуальною у великих містах України.

2. Формування співпраці з населенням. Спільно із психологами розробити експериментальні програми, випробовувати різноманітні моделі патрулювання, проводити опитування та анкетування населення, з метою виявлення їх ставлення до патрульних. Впровадження таких заходів сприятиме підвищенню ефективності роботи правоохоронців.

Таким чином, патрульна служба є найважливішою, адже несе службу у громадських місцях і найбільшою мірою виконує основне завдання поліції. Ця служба протистоїть правопорушникам і часто ви-

конує усі поліцейські функції: не тільки усуває порушення громадського порядку та припиняє злочини, але й документує правопорушення, займається загальною й індивідуальною профілактикою.

1. Фільштейн В.Л. Патрульна служба – основна ланка в системі охорони громадського порядку (на досвіді Національної поліції Держави Ізраїль). Організаційно-правові засади управлінської діяльності ОВС в умовах європейської інтеграції: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (26–27 жовтня 2007 р.) Частина 2 / В.Л. Фільштейн. – Одеса: Вид-во ОЮІ ХНУВС, 2007. – 319 с.

2. Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

3. Статут патрульно-постової служби міліції України: Затверджений наказом МВС України від 28 липня 1994 р. № 404.

Н.М. Курклінська,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЇХ ПОСАДОВИМИ АБО СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ

Згідно зі ст. 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

За загальним правилом, відповідальність за шкоду, яку завдано фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, посадовими або службовими особами цих органів, а також шкоду, яку завдано в результаті прийняття зазначеними органами нормативно-правового акта, що було визнано незаконним і скасовано несе держава, АРК або орган місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів та їх посадових чи службових осіб.

Однак в цьому разі, особи, що заподіюють шкоду, та особи, що нестимуть відповідальність за неї, не збігаються, оскільки вказані ор-

гани та їх посадові й службові особи здійснюють покладені на них функції від імені та в інтересах відповідних публічних утворень, тобто держави України, АРК чи відповідної територіальної громади. Саме через це вказані публічно-правові утворення і нестимуть відповідальність за шкоду, яку завдано неправомірними діями зазначених органів та їх посадових і службових осіб. Держава Україна, АРК та територіальна громада нестимуть відповідальність за шкоду, яку завдано їх органами та посадовими чи службовими особами за рахунок власного майна, в тому числі грошових коштів, які належать їм на праві власності. Конкретними ж відповідачами будуть відповідні фінансові органи цих публічно-правових утворень.

Окрім специфіки суб'єкта, слід також зауважити, що певні особливості за цим деліктом має також і протиправне діяння. Специфіка його полягає в тому, що протиправним вважатимуть не тільки діяння, яке суперечить вимогам закону, а й те, що йому не відповідає.

Ще однією особливістю цього делікту є те, що законодавець до окремого виду протиправного діяння відносить також і прийняття органом державної влади, органом влади АРК або органом місцевого самоврядування нормативно-правового акта, який було визнано незаконним і скасовано.

Причинно-наслідковий зв'язок у цьому разі має, як правило, складний характер, оскільки доволі часто завдана шкода є наслідком протиправного діяння не лише одного органу чи посадової (службової) особи.

Найбільш специфічним в цьому випадку є можливість відшкодування завданої шкоди незалежно від вини органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування та їх посадових чи службових осіб. Це вид певної гарантії, яка впливає з того, що ці суб'єкти, які є представниками відповідної публічної влади, повинні діяти від імені та в інтересах осіб. Окрім цього, законодавець презюмує також і знання цими органами та їх посадовими (службовими) особами чинного законодавства і покладає на них обов'язок безумовного дотримання його приписів.

Після відшкодування завданої шкоди держава, АРК та територіальні громади мають право регресу до посадової чи службової особи, винної у цьому завданні шкоди [1, с. 69].

На даному етапі в Україні можна виділити наступні основні проблеми у сфері відшкодування шкоди, завданої органами влади:

1. Відсутність механізмів позасудового відшкодування шкоди.

Можна стверджувати, що інститут позасудового, а тим паче добровільного відшкодування шкоди, завданої діяннями органів влади, в Україні відсутній. Також проблема полягає в тому, що в деяких випад-

ках, особа не може реалізувати своє право, оскільки відсутній механізм його реалізації.

Органи влади приймають рішення про скасування незаконних рішень посадових та службових осіб без призначення виплати відповідної компенсації постраждалим. Тобто зараз процедура прийняття, скасування та застосування примусу до прийняття індивідуальних актів не завжди передбачає відшкодування шкоди, завданої дією незаконного індивідуального акта. Окрім того, нинішній стан справ в сфері відшкодування шкоди передбачає можливість невиклати коштів на відшкодування шкоди після прийняття рішення про відшкодування шкоди.

2. Відсутність механізму скасування/зміни незаконних нормативно-правових актів як таких, що завдають шкоди правам та інтересам приватних осіб.

Сьогодні процедура прийняття, зміни чи скасування підзаконних актів не передбачає відшкодування шкоди, завданої дією незаконного нормативно-правового акта. В Україні існує практика скасування нормативних актів (як правило, Міністерством юстиції України) як таких, що суперечать чинному законодавству вищого рівня. Проте, практика відшкодування шкоди, що була завдана суб'єктам праввідносин, на які поширювалась дія таких актів, відсутня.

3. Недосконалість бюджетного законодавства.

Відсутність чіткого розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, насамперед в соціально-гуманітарній сфері та в сфері делегованих повноважень, часто призводить до відсутності коштів на фінансування деяких функцій держави та органів місцевого самоврядування в зв'язку з неструктурованістю джерел фінансування таких витратів з одного боку та ігноруванням з боку держави обов'язку фінансування витрат на виконання делегованих повноважень, з іншого, оскільки існуючий бюджетний процес не передбачає обов'язковості фінансування всіх зобов'язань держави та органів місцевого самоврядування [2, с. 143].

Отже, питання відшкодування шкоди завданої органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими або службовими особами є дуже актуальним і проблемним.

1. Бакірова І. Застосування законодавства України щодо відшкодування моральної шкоди / І. Бакірова // Юридичний радник, 2007. – № 2. – С. 68–71.

2. Глобенко Г.І. Деякі питання щодо становлення та розвитку інституту відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду / Г.І. Глобенко // Право і безпека, 2010. – № 3. – С. 141–145.

А.В. Куць,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МЕТОДИ ТА ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ

Корупція руйнує політичну систему будь-якої країни. Проблема корупції звернула на себе увагу після того, як стало відомо про використання в багатьох країнах деякими нечистоплотними політичними діячами і посадовими особами у власних цілях результати приватизації, лібералізації, реформ у галузі зовнішніх позик та в соціальній сфері. Жодна країна не захищена від корупції, в тому числі й Україна.

Україна посіла 152 місце в індексі сприйняття корупції, складеному міжнародною правозахисною організацією Transparency International у 2011 році. З найближчих сусідів-держав вище у даному списку за Україну опинилися Молдова (112 місце – 2,9 бали), Румунія (75 місце – 3,6 бали), Словаччина (66 місце – 4 бали), Грузія (64 місце – 4,1 бали), Угорщина (54 місце – 4,6 бали), Польща (41 місце – 5,5 балів) [2].

Сфера діяльності ДАІ є однією з найбільш корумпованих в Україні. Це засвідчили результати двох масштабних досліджень, оприлюднених у червні цього року. Відповідно до даних проекту «Гідна Україна», що здійснюється за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, в українців найчастіше вимагали хабарі у медичних закладах (62,7%), школах (59,7%), міліції (46,1%) та ДАІ (39,7%). Такі тенденції підтвердило й дослідження у межах проекту протидії корупції в Україні (UPAC) Ради Європи та ЄС. Протягом останніх 12 місяців населення України найчастіше давало хабарі в медичних закладах (16,7%), навчальних закладах (6,6%), працівникам ДАІ (6,1%) та міліції (2,4%) [3].

Проте, враховуючи вказані дані, не означає, що боротися з корупцією в нашій державі не можливо. У сьогоdnішніх умовах існує багато засобів і методів боротьби з корупцією, які ще не повною мірою використовуються або використовуються не комплексно, непланомірно й непослідовно. Ефективність їх зростатиме в процесі проведення адміністративної реформи.

На даний момент вже відбуваються певні зміни в законодавстві, серед яких Указ Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001/2011, в якому з метою вдосконалення правових та організаційних засад запобігання та протидії корупції Президент постановляє:

1. Схвалити Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки.

2. Визнати таким, що втратив чинність Указ Президента України від 11 вересня 2006 року №742 «Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» [4].

Метою Національної антикорупційної стратегії є зменшення рівня корупції в Україні шляхом усунення передумов її виникнення через упровадження превентивних заходів, зміцнення режиму законності, а також формування у суспільстві нетерпимого, негативного ставлення до корупції як суспільно небезпечного явища за допомогою спільних зусиль державних та громадських структур, за участю міжнародних організацій. Не страх бути викритим, а свідоме розуміння наслідків учиненого корупційного діяння повинне лягти в основу правомірної поведінки державного службовця [5].

Ефективна протидія корупції неможлива без забезпечення реальної відкритості влади. Діяльність державних структур та їх посадових осіб має стати прозорою для громадян України. І хоча останнім часом у нашій країні зроблено величезний крок у напрямку відкритості влади, слід констатувати, що звичка утаємничувати геть усе ще міцно сидить у психології української бюрократії.

Забезпечивши відкритість діяльності владних структур, влада зможе вирішувати три надзвичайно важливих для себе і суспільства завдання:

- повернути віру громадян до офіційної влади;
- створити несприятливі умови для корумпованості суспільства;
- забезпечити реалізацію конституційних прав громадян в інформаційній сфері (статті 32 і 34 Конституції України) [1].

Для органів державної влади та вищих посадових осіб України має бути встановлений обов'язок забезпечувати оприлюднення відповідної інформації про себе та свою діяльність.

Ще одним заходом, спрямованим на забезпечення відкритості влади, повинне стати вдосконалення механізму декларування державними службовцями майна та доходів.

У політичній сфері запобіганню корупційних діянь сприятиме політичне структурування суспільства, зміцнення політичних партій, формування уряду на базі однієї партії чи блоку партій, зростання їхньої відповідальності перед суспільством за наслідки діяльності уряду. Разом із тим процес формування політичних партій не повинен стати ще одним напрямком корупційної діяльності. Тому необхідно задекларувати відкритість використання коштів під час виборчих кампаній.

Суттєвим моментом забезпечення відкритості влади в Україні є становлення й розвиток незалежної преси. У будь-якій демократичній державі (а Україна, як проголошено в Конституції, є демократичною державою) ефективне функціонування владних структур не можливе

без незалежної преси – своєрідної «опозиції» до влади, соціального інституту, який не дає можливості владі «іржавіти».

У практиці роботи державних службовців ще мало застосовується такий профілактичний засіб боротьби з корупцією, як детальна регламентація умов і порядку отримання подарунків, гонорарів, винагород, послуг, а також використання ними засобів транспорту, зв'язку, інших видів техніки. Додатковим засобом впровадження в роботу органів державної влади атмосфери високої моральності й вимогливості стало б прийняття кодексу поведінки державного службовця.

Важливим фактором запобігання проявам корупції є також вдосконалення діяльності органів по боротьбі з корупцією. Необхідно також позбутися дублювання у роботі контролюючих державних органів і підвищити координацію контрольних дій Головного контрольно-ревізійного управління України, Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України, Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України, Міністерства внутрішніх справ України та інших контролюючих державних органів.

Аналіз чинного законодавства про відповідальність за корупційні правопорушення дає підстави стверджувати, що в Україні створена в цілому достатня законодавча база для ефективної боротьби з корупцією. Вона передбачає цілий комплекс кримінально-, адміністративно-, цивільно-правових, дисциплінарних та інших заходів, який дозволяє притягнути до того чи іншого виду відповідальності практично будь-яку посадову особу органів державної влади, що допустила те чи інше корупційне правопорушення. Таким чином, твердження про те, що відсутність відчутних результатів боротьби з корупцією в нашій державі зумовлюється недосконалістю законодавства про відповідальність за корупційні діяння, не мають під собою достатніх підстав. Проблема полягає не у відсутності належної законодавчої бази, а в недостатньо ефективному її застосуванні. Разом із тим це не означає, що законодавство про відповідальність за корупційні правопорушення є цілком досконалим.

-
1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
 2. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції». Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011.
 3. <http://www.nform.org.ua/article/a-70.html>
 4. <http://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/news/all/ukrayina-sered-luzeriv-v-rejtyngu-spryjnyattya-korupciyi.html>
 5. Указ Президента України від 21 жовтня 2011 року №1001/2011 // Урядовий кур'єр № 190 від 14.10.2011.
 6. <http://www.president.gov.ua/documents/14092.html>.

Ю.С. Лепех,
здобувач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА НА ЖИТЛО ЯК ВИД ЮРИДИЧНОЇ ГАРАНТІЇ

Право на житло тісно пов'язане з обов'язками інших фізичних та юридичних осіб, державних органів щодо забезпечення відповідних гарантій, охорони, захисту й відтворення житлових прав людини і громадянина. Конституція України покладає на державу обов'язок створювати умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Адміністративна юрисдикція представляє собою один із видів діяльності органів публічної влади й виступає як складова реалізації ними сукупності повноважень щодо розгляду та вирішення адміністративно-правових спорів і справ про адміністративні правопорушення, надання правової оцінки діям суб'єктів публічно-правових відносин з погляду їх правомірності або неправомірності, застосування санкцій до правопорушників. Адміністративна юрисдикція передбачає також не тільки діяльність з притягнення осіб до адміністративної відповідальності, а й здійснення значного масиву правозахисних процесуальних дій у сфері публічного управління, зокрема розгляд скарг громадян на дії чи бездіяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Саме тому існування адміністративної юрисдикції є важливою умовою забезпечення дотримання та захисту прав і свобод як осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності, так і інших суб'єктів публічно-правових відносин, що виникають у сфері їх взаємовідносин із органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [1].

Виділяють: судовий захист; позасудовий захист; самозахист за допомогою дій, які самостійно здійснюються особою, право на житло якої порушено або може бути порушено.

Судовий порядок захисту визначено в Кодексі адміністративно-судочинства України [2]. Особа має право звернутись до адміністративного суду з позовом, що порушено її права, свободи, чи інтереси у сфері публічно-правових відносин.

В Законі України «Про звернення громадян» вказано, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ,

організацій, незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргую про їх порушення.

Особи, які не є громадянами України і законно знаходяться на її території, мають таке ж право на подання звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

Керівники та інші посадові особи органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян зобов'язані проводити особистий прийом громадян [3].

На нашу думку, необхідно створити у системі органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування спеціалізовані відділи з питань захисту житлових прав, в яких розглядатимуться скарги громадян у порядку «квазісудової» процедури. Зауважимо, що необхідним є наявність єдиного порядку прийняття та розгляду скарг, який має бути уніфікованим, щоб уникнути порушення процесуальних прав та гарантій особи.

Президент України проголосив будівництво України для людей, а не для влади [4], відповідно значно зростає його консолідуюча роль як гаранта дотримання та захисту прав та свобод людини і громадянина у вищезазначеній системі.

Відповідно до Положення про Адміністрацію Президента України [5] одним із покладених на неї завдань є організація прийому громадян, які звертаються до Президента, розгляд звернень громадян, а також органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян (зокрема політичних партій, професійних спілок), підприємств, установ, інших організацій, здійснює облік і аналіз таких звернень, на основі аналізу розробляються та подаються Президентові України пропозиції щодо розв'язання порушених у них проблем.

Чинне законодавство України наділяє також Кабінет Міністрів України трьома основними функціями управління – спрямування, координації та контролю. Зокрема, Кабінет Міністрів України забезпечує проведення державної соціальної політики [6].

У повсякденній роботі різних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування видаються також індивідуальні акти, які гарантують реалізацію права на житло та забезпечують його захист. Це рішення голів місцевих державних адміністрацій та виконавчих комітетів рад. Для прикладу рішеннями Львівської обласної ради затверджені

но Регіональну програму будівництва (придбання) доступного житла у Львівській області на 2010–2017 роки, Програму підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» на 2011 рік, Програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства Львівської області на 2011–2014 роки, Цільову соціальну програму реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у Львівській області, Обласну програму з покращення соціального захисту багатодітних сімей, що проживають на території Львівської області. Ухвалою 4 сесії 6 скликання Львівської міської ради від 29.09.2011 року затверджено Положення про участь у програмі «Доступне житло».

В статті 55 Конституції України встановлено, що кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. При зверненні до Уповноваженого не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками. Уповноважений має право направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття цими органами заходів [7].

Цьому інституту дала визначення Міжнародна асоціація юристів: омбудсман – це незалежна публічна особа високого рангу, яка отримує скарги на державні органи та службовців від потерпілих осіб чи діє за власним розсудом і уповноважена проводити розслідування, рекомендувати коригуючі дії і подає щорічні доповіді [8, с.12].

Українська модель інституту омбудсмана потребує вдосконалення. На нашу думку, в Україні омбудсмани повинні діяти в кожній сфері суспільних відносин, а саме по захисту прав споживачів, омбудсман з питань захисту житлових прав, як спеціалізований орган адміністративно-правового захисту права на житло, омбудсман по захисту прав дітей, інвалідів – як це давно впроваджено у ряді демократичних країн

Закон передбачає досить широке коло засобів, серед яких найбільш поширеними є самозахист. Під самозахистом розуміється увесь комплекс дозволених законом дій, які громадяни, житлові права яких потребують захисту, безпосередньо спрямовують на попередження порушення або відновлення порушених житлових прав. Дії осіб, що застосовуються ними в порядку самозахисту, мають відповідати змісту права, що порушено. При цьому посягання на житлові права з боку інших осіб повинно бути наявним [9, с. 311–312].

Отже, після використання всіх національних засобів правового захисту, кожен має право на звернення за захистом своїх прав і свобод

до відповідних міжнародних інституцій, судових установ, органів міжнародних організацій, членом чи учасником яких є Україна.

1. Лелеченко Н.В. Загальна характеристика адміністративної юрисдикції як специфічної форми діяльності органів публічної влади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=294>.

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36. – №37. – Ст. 446.

3. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

4. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу «Не люди для реформ, а реформи для людей» // Урядовий кур'єр. – 2010. – №101. – С.5.

5. Про Положення про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 2 квітня 2010 року № 504/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 25. – Ст. 978.

6. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 7 жовтня 2010 року № 2591-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 9. – Ст. 58.

7. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

8. Голосінченко Д. Теоретичні засади визначення повноважень омбудсмена / Д. Голосінченко // Юридична Україна. – 2008. – № 8. – С. 9–12.

9. Сліпченко С.О., Мічурін Є.О., Соболєв О.В. Житлове право України: Науково-практичний посібник. – Х.: Еспада, 2001. – С. 311-312.

А.Р. Летнянка,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ФІНАНСОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА. ПРОТИДІЯ ПОДАТКОВИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

У науці фінансового права останнім часом спостерігається підвищений інтерес до проблеми відповідальності суб'єктів фінансових правовідносин, де значну увагу приділяють відповідальності за порушення податкового законодавства.

Ефективність фінансово-правового регулювання залежить від стану виконання суб'єктами фінансових правовідносин своїх обов'язків, закріплених фінансово-правовими нормами. У суспільстві з високим рівнем правової культури виконання обов'язків забезпечується переважно пере-

конанням учасників суспільних відносин у необхідності належним чином дотримуватися суспільно корисної поведінки. Саме цим визначається зміст юридичної відповідальності у позитивному аспекті. Протилежним підходом є розгляд юридичної відповідальності у ретроспективному аспекті, де наявний державно-владний вплив (державний примус), який застосовують до суб'єкта правопорушника.

У податкових правовідносинах інтереси їх учасників є різноспрямованими, тому податок, як індивідуально безоплатний платіж, завжди базується на примусі. Примус забезпечується податковим контролем [2]. А податковий контроль розглядається як особливий вид державного фінансового контролю. Існують фінансові (податкові) органи, діяльність яких спрямована на забезпечення режиму законності та дисципліни в податковій сфері, вони мають контрольні повноваження, в тому числі заходи податкового примусу. Фінансова відповідальність є формою реалізації державно-владного примусу, що виникає у разі порушення приписів фінансово-правових норм і полягає у застосуванні спеціально уповноваженими державними органами до правопорушника передбачених законом санкцій. Визнаючи фінансову відповідальність самостійним видом юридичної відповідальності, фахівці вказують на головну її особливість, яка полягає в тому, що крім штрафних санкцій вона передбачає і правовідновлювальні санкції, які стимулюють виконання фізичними та юридичними особами обов'язків, передбачених фінансовим (податковим) законодавством, а також забезпечують компенсацію шкоди, завданої державі в результаті їх протиправної поведінки [4].

Механізм застосування штрафних санкцій до платників податків за порушення правил оподаткування деталізовано в Інструкції про порядок застосування та стягнення сум штрафних (фінансових) санкцій органами державної податкової служби, затвердженій наказом Державної податкової адміністрації України від 17 березня 2001 року № 110. Мірами фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства слід вважати передбачені санкцією податково-правової норми штрафні (фінансові) санкції і пеню [3]. Ці санкції застосовуються у разі вчинення порушення норм податкового законодавства, мають на меті покарання правопорушників, компенсацію втрат, містять грошовий характер, виступають як міра державного примусу щодо правопорушників.

На мою думку, оскільки Україна, як закріплено в Конституції, є правовою державою [1], державно-владним органам необхідно «частіше» застосовувати такі методи фінансового (податкового) контролю як моніторинг, обстеження та переконання.

Моніторинг (метод спостереження) полягає у загальному відстеженні фінансової діяльності контрольованого суб'єкта. Завдяки даному методу податкові органи можуть виявляти різного роду нелегальні доходи, що є однією з проблем податкової сфери.

Обстеження полягає у вивченні конкретних напрямів фінансової діяльності суб'єкта контролю. Зокрема, здійснюється діагностика його фінансового стану, проводиться аналіз дотримання податкового законодавства.

Метод переконання проявляється у системі заохочувальних, виховних, пояснювальних, рекомендує заходів, що забезпечують правомірність вчинків і дій учасників фінансових (податкових) відносин. Він полягає в усному чи письмовому зверненні до суб'єктів фінансового (податкового) права. Зростання свідомості, організованості громадян сприятиме методу переконання і робитиме його дедалі ефективнішим інструментом регулювання фінансових (податкових) відносин. При цьому звужиться сфера застосування адміністративно-примусових засобів впливу.

Вплив на суб'єктів податкових відносин здійснюється державно-владними органами. Доцільнішою буде їх діяльність, якщо буде створено єдину систему державних органів, можливо - нову систему органів, які будуть повністю відповідати за контроль за видатками з державного бюджету і одночасно за перевіркою та розслідування правопорушень у цій сфері. У липні 2011 року Президент України В.Ф. Янукович висловив занепокоєння стосовно боротьби із порушеннями бюджетного законодавства і висунув вимогу щодо посилення роботи у цьому напрямку [5].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, для більш ефективної протидії порушенням податкового законодавства потрібно: створити єдину систему органів податкового контролю, яким надати повноваження із застосування методів переконання, обстеження та спостереження, а також акцентувати увагу на проведенні соціально-виховної роботи із суб'єктами фінансових (податкових) правовідносин.

-
1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
 2. Фінансове право. Академічний курс: підручник / О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2010.
 3. Фінансове право України: Навчальний посібник / Л.К. Воронова – К.: Правова єдність, 2009.
 4. Кучеров И.И., Судаков О.Ю., Орешкин И.А. Налоговый контроль и ответственность за нарушения законодательства о налогах и сборах / под ред. И.И. Кучерова. М.: АО Центр ЮрИнфоР, 2001.
 5. Фінансові санкції за законодавством України / відп. ред. В.С. Ковальський. – К.: Юрінком Інтер, 2001.

І.М. Лимар,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОФЕСІЙНИЙ РИЗИК У МІЛІЦІЇ

Виконання завдань покладених на міліцію створюють небезпечні ситуації, такі як: охорона громадського порядку, затримання злочинця, конвоювання затриманих і заарештованих, розкриття та розслідування злочинів, – супроводжуються ризиком. Незважаючи на особливий правовий статус і часткову недоторканість працівників міліції фактор ризику залишається.

Згідно із тлумачним словником ризик – це усвідомлена можливість небезпеки, сміливий, ініціативний вчинок, дія із сподіванням щастя, успіху, позитивного результату.

Йти (піти) на ризик – ризикувати, наражаючись на можливу небезпеку і сподіваючись успіху.

Під ризиком розуміють діяння (дія або бездіяльність), яке має об'єктивно-суб'єктивний характер, спрямоване на досягнення певного результату, не виключаючи при цьому настання можливих негативних наслідків [1].

У правоохоронній діяльності термін ризику уперше знайшов офіційне правове закріплення в ч. 4 ст. 12 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», в якій зазначено: «не несе відповідальності працівник оперативного підрозділу, який заподіяв шкоду правам, свободам людини, інтересам держави під час здійснення в оперативно-розшуковій діяльності, перебуваючи в стані необхідної оборони, крайньої необхідності або професійного ризику» [2].

У Кримінальному кодексі України в ст. 24 вперше було подано визначення діяння пов'язаного з ризиком як обставини, яка виключає протиправність діяння, а саме: не є злочином діяння (дія або бездіяльність), яке заподіяло шкоду інтересам, що охороняються державою від протиправних посягань, якщо це діяння було вчинене в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно корисної мети [3].

Ризик вважається виправданим, якщо поставленої мети можна було добитися тільки дією пов'язаною з ризиком і особа вважала що, вжиті нею заходи є достатніми для відвернення шкоди.

Невиправданим вважається ризик, якщо він завідомо створював загрозу життю чи здоров'ю людей, або загрозу катастрофи чи інших надзвичайних подій.

В сучасному житті людини багато ризиків, але є значна кількість людей що беруть його на себе добровільно. Добровільний ризик завжди виникає і в повсякденному житті. Найбільше добровільний ризик поширений в спорті, наприклад альпінізм.

До добровільного ризику належить професійний, адже люди самі беруть його на себе. Саме тому, професійний ризик – це добровільний ризик, який існує там, де принципово ризик не може бути виключений і залишається неминуче у професійній діяльності, хоча, звичайно, рівень його мінімізований до найменшої міри [4].

На нашу думку, потрібно звернути увагу на такі психологічні чинники, що впливають на поведінку працівника міліції в умовах ризику, а саме:

1. Специфічність діяльності працівників міліції, яка залежить від виконуваних функцій (оперативно-розшукової, кримінально-процесуальної, адміністративної тощо);
2. Особливий характер людини;
3. Психологічні властивості працівника міліції (емоції, воля, розум, інтерес до діяльності, страх тощо);
4. Специфічність знарядь, способів і методів, які використовує у своїй діяльності працівник міліції.

Розглядаючи питання про правомірний професійний ризик, робимо висновки що професія працівника ОВС в силу своєї специфіки заставляє ризикувати. Риси якими повинен володіти міліціонер в екстремальних ситуаціях, є такі: сміливість та оперативність при прийнятті оперативних рішень; професійна майстерність; практична обізнаність із законом, звичками, особливостями поведінки злочинного середовища; здатність творчо вирішувати проблеми; комунікабельність та навички наводити контакти з різною категорією осіб; достатню фізичну підготовку.

Не кожна людина володіє цими якостями, а якщо вони і виражені, то різною мірою. Але тим не менше будь які вроджені якості потрібно розвивати, в тому числі за допомогою спеціального навчання. Тому корисним би було протидіяти роботі яка виконується заради ризику, ще на етапі формування майбутнього міліціонера. Наприклад викладати курсантам навчальний курс, який би підготував їх до практичної роботи.

1. Легецький М.П. Професійний ризик у діяльності ОВС // Науковий вісник КНУ/ М.П. Легецький. – 2006. – № 5. – С. 220–226.

2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: Науково-практичний коментар «Закону України про оперативно розшукову діяльність». – К.: Парламентське видавництво, 2000. – 108с.

3. Кримінальний кодекс України. – К.: Правова Єдність, 2010. – 168 с.

4. Саппа М.М. Навмисний та професійний ризик в структурі добровільного ризику / М.М. Саппа // Вісник НУВС. – 2005. – № 29. – С. 84–89.

Р.О. Лиса,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ РАСИЗМУ, РАСОВІЙ ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА КСЕНОФОБІЇ В УКРАЇНІ

В українському суспільстві протягом 2009–2010 рр. спостерігається стабілізація рівня етнопонаціональної толерантності. Однак тенденції, що зумовлюють наявність у суспільстві різних проявів ксенофобії, расизму та нетерпимості, залишилися не вирішеними. Значний потенціал їх активізації прослідковується у 2011 році. Зокрема, це: наявність у масовій свідомості ксенофобських стереотипів, використання мови ворожнечі у засобах масової інформації, поширення нетерпимості у інтернет-мережі та правого радикалізму у молодіжному і, зокрема, у футбольному, середовищі, проявів расизму та зростання кількості постраждалих від них людей.

Расизм – світогляд, а також політичні теорії і практики, що ґрунтуються на расовій дискримінації, на уявленні про поділ людей на біологічно різні групи на основі видимих особливостей зовнішнього вигляду як-от колір шкіри, структура та колір волосся, риси обличчя, будова тіла тощо, тобто на раси, і різному ставленні до людей та їх спільностей залежно від їх приналежності до цих груп (рас). Згідно з расистськими теоріями, люди різних рас розрізняються за соціально-біологічною поведінкою. Тобто до зовнішніх ознак «прив'язуються» важливі психологічні, розумові та фізичні особливості, або робляться грубі антинаукові, неправдиві узагальнення на зразок: «усі негри ліниві», «усі жиди жадібні» тощо. Ксенофобія (від грецьких слів *ξένος* (ксенос), що означає «чужинець», «незнайомиць», та *φόβος* (фобос), що означає «страх») – неоднозначний термін, котрий позначає певний стан людини, що виявляється у нав'язливому страху стосовно чужинців чи просто чогось незнайомого, чужоземного або страх перед чужоземцями та ненависть до них.

Проблема зростання дискримінації, расизму та ксенофобії в Україні загострилася останніми роками: помітно виросла дискримінація і ксенофобія щодо вразливих груп – ромів, кримських татар, іммігрантів з Африки, Азії, Кавказу, виросла кількість насильницьких дій на расовому ґрунті.

Протидія проявам расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості, міжетнічної та расової дискримінації в українському суспільстві є одним із важливих напрямів діяльності

Уповноваженого з прав людини. Особливої уваги ці питання потребують в умовах світової фінансово-економічної кризи, що підживлює поширення таких проявів, передусім серед молоді, через:

- погіршення матеріального і соціального становища, зростання безробіття, складну економічну ситуацію в країні загалом, соціальну невизначеність (проблеми з отриманням освіти та працевлаштуванням, відсутність державних і комунальних програм, що надавали б підліткам можливість цікаво та корисно проводити дозвілля);

- високий рівень бездоглядності дітей та підлітків (батьки змушені тяжко заробляти гроші на прожиття, зокрема за кордоном, і їм ніколи займатися дітьми; поширюється алкоголізм, наркоманія, жорстокість щодо дітей);

- неналежну увагу та реакцію суспільства до протидії цьому гянебному явищу; на тлі багатьох існуючих у країні проблем формується байдуже ставлення до цього явища, безперешкодне культивування у молодіжному середовищі ідеології нетерпимості та ксенофобії, зокрема через засоби масової інформації, вільний продаж літератури та продукції расистського спрямування [1].

Таким чином в Україні спостерігається збільшення проявів ксенофобії – етнічної, політичної, релігійної. Причини відповідних тенденцій полягають в зростанні соціальних та економічних проблем в суспільстві, неефективній політиці профілактики відповідних явищ у молодіжному середовищі.

Статистичні дані МВС України свідчать про неухильну тенденцію до зростання злочинів проти іноземців. З 2002 по 2008 рік кількість злочинів збільшилася з 604 до 1054 (у тому числі проти вихідців із СНД). Якщо брати до уваги показник злочинів, скоєних лише до іноземців з Європи, Азії та Африки, то ця цифра становитиме 429 випадків, із яких 231 розкрито, 13 – тяжкі. Переважну кількість становлять злочини проти власності. Найнапруженіша обстановка спостерігається в Криму, м. Києві, Одеській, Львівській, Донецькій та Харківській областях [2, с. 87].

Зазвичай це насильницькі злочини, вчинювані організованими групами молодих людей, які належать до груп скінхедів та неофашистів і спрямовані, перш за все, проти іноземних студентів, шукачів притулку, біженців та іммігрантів, бізнесменів, дипломатів, а також проти членів їх сімей. На українському просторі найбільш активними та агресивними вважаються ультраправі групи з числа так званого руху «Біла Влада-Скінхед Спектрум» (White Power – Skinhead Spektrum), українська філія світової екстремістської мережі «Кров і Честь» (Blood & Honour), воєнізована неонацистська секта «Світова Церква Творця Рутенія» (World Church of the Creator Ruthenia, WCOTC). Їх об'єднує

загальна ідеологія расизму та націоналізму, яка діє на принципах установлення переваги над особами інших рас та національностей. Найбільш чисельні групи скінхедів були зафіксовані у містах Києві, Дніпропетровську, Запоріжжі, Львові, Севастополі, Чернігові та Автономній Республіці Крим [3].

Покращення ефективності державної політики залежить від інституційних механізмів її реалізації у зазначеній сфері, вдосконалення вітчизняного законодавства відповідно до міжнародних вимог та досвіду протидії расизму, ксенофобії та інших форм нетерпимості. Для досягнення зазначеного необхідно:

1) розглянути можливість відновлення діяльності ліквідованих, або ж створення нових інституційних структур з протидії проявам расизму, ксенофобії та нетерпимості в українському суспільстві;

2) внести зміни до статті 161 ККУ щодо: а) – розширення суб'єктного складу жертв злочину (у чинній редакції вона стосується виключно громадян України); б) – спростити можливість застосування статті 161 ККУ знявши положення щодо «умисності дій»;

3) прискорити подання Кабінету Міністрів України для внесення на розгляд Президентові України проекту «Стратегії боротьби з дискримінацією в Україні» та передбачити розробку Плану заходів з її реалізації. Розробити Закон України «Про захист від дискримінації» з урахуванням пропозицій громадських організацій.

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що під впливом ряду економічних, соціальних та політичних чинників рівень етнічної упередженості в Україні має стабільну тенденцію до зростання. Психологія неприйняття та відкидання «чужого», нетерпимість до представників іншої національності, віросповідання, носіїв мови набуває ознак небезпечної соціальної хвороби, що вимагає невідкладного державного, у тому числі і кримінально-правового, реагування. Проте влада, загалом погоджуючись з вимогами міжнародного суспільства щодо заборони всіх форм дискримінації, залишається осторонь від розроблення та впровадження ефективних механізмів по реальній протидії цьому ганебному явищу.

1. Боротьба з проявами ксенофобії та расової дискримінації. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ombudsman.kiev.ua/dopovid_6_1/d_06_2_5.htm

2. Права людини у діяльності міліції: посібник з активних методів навчання. – Вид 2-ге, доп. / Кол. авт. – Харків: Харківський інститут соціальних досліджень. 2008. – 141 с.

3. Запобігання проявам расизму, ксенофобії та нетерпимості в українському суспільстві. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/671/>

ДІЯЛЬНІСТЬ ОВС ЩОДО ПРОТИДІЇ ПРАВООРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ СЕРЕД ДІТЕЙ

Розглядаючи діяльність ОВС щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей необхідно зазначити, термін «протидія» стосується дій, які передовсім є превентивними, запобіжними, профілактичними. Натомість, протидія, що заснована на превентивних засобах, не виключає застосування адміністративного примусу.

В органах внутрішніх справ профілактичну функцію здійснюють усі структурні підрозділи та служби у межах своїх повноважень, використовуючи при цьому притаманні лише їм форми та методи діяльності. У структурі органів внутрішніх справ прийнято виділяти дві основні групи суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх осіб. До першої групи відносять ті служби та підрозділи, які здійснюють профілактичну роботу серед неповнолітніх поряд з виконанням більш широких службових обов'язків (слідчі підрозділи, кримінальна міліція, міліція громадської безпеки та ін.). Друга група – служби та підрозділи, які безпосередньо здійснюють профілактичну роботу серед неповнолітніх (кримінальна міліція у справах дітей, приймальники-розподільники для дітей) [1, с. 9].

Слід наголосити, що попередження правопорушень органами внутрішніх справ – це здійснення підрозділами, службами та окремими працівниками органів внутрішніх справ в межах своєї компетенції заходів щодо запобігання та припинення злочинів та адміністративних правопорушень, виявлення та усунення їх причин і умов, а також активний вплив на осіб зі стійкою антигромадською, протиправною орієнтацією з метою недопущення вчинення ними злочинів та інших правопорушень [2, с. 59].

Необхідно звернути увагу на те, що вітчизняна система попередження злочинів і адміністративних правопорушень органами внутрішніх справ, зокрема й у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей, за порівняно короткий період зазнала кардинальних змін: від беззастережного визнання її важливої ролі, ефективності та пріоритетності серед основних напрямів протидії злочинності, особливо на початку 70-х – середини 80-х років минулого

століття, до фактичного заперечення її значущості та соціальної цінності, практичного згортання наприкінці 80-х – початку 90-х років і поступового відродження, з урахуванням нових умов розвитку суспільства, починаючи з 1994 року [2, с. 37].

Застосування співробітниками ОВС передбачених законодавством заходів впливу до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей спрямоване, насамперед, на попередження злочинів. Адже профілактичний вплив і контроль правоохоронної системи на ранній стадії формування кримінального наміру, безумовно, має психологічний профілактичний ефект.

Йдеться про застосування норм з так званою адміністративною преюдицією і подвійною превенцією, коли їх успішна реалізація сама по собі пригальмовує наступні активні злочинні дії [2, с. 76].

Так, В.В. Голіна за ступенем відношення до завдань з виконання профілактичної функції виокремлює наступні групи служб і підрозділів органів внутрішніх справ. Першу групу складають служби й підрозділи, які виконують контрольно-дозвільні функції і для яких попередження є супутнім завданням у межах правоохоронної діяльності чи супутнім результатом функціональних обов'язків: більшість підрозділів міліції громадської безпеки, підрозділи дізнання і досудового слідства (слідча профілактика), Державний департамент у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб; другу групу – головні служби міліції, які безпосередньо здійснюють боротьбу із загальнокримінальною та економічною злочинністю, незаконним обігом наркотиків та організованою злочинністю; третю групу – служба дільничних інспекторів міліції; четверту – спеціалізовані підрозділи органів внутрішніх справ (ветеринарна міліція з проведення карантинних ветеринарних заходів, органи та підрозділи внутрішніх військ, департамент внутрішньої безпеки, кінологічна служба тощо) [3, с. 8].

Водночас, В.В. Голіна вважає, що органи внутрішніх справ здійснюють попередження злочинності на загально-соціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівні. Як єдине ціле органи внутрішніх справ у певних випадках вирішують загально-соціальні завдання з попередження злочинності та виступають як суб'єкти, що «сигналізують» про негативні явища і криміногенні обставини, котрі були виявлені та узагальнені внаслідок дослідницької роботи вищих органів або в процесі виконання основних функцій середньої та нижньої ланки [3, с. 12–13].

Напрямами практичної діяльності органів внутрішніх справ для спеціального попередження злочинності, зокрема й правопорушень у

сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей, на думку вченого є: 1) профілактика злочинів, тобто діяльність служб і підрозділів органів внутрішніх справ, що спрямована на завчасне відвернення виникнення криміногенно небезпечних явищ, їх обмеження, а якщо можливо, то й усунення та створення достатнього захисту і безпеки особи чи матеріальних об'єктів від злочинних посягань; 2) запобігання злочинам шляхом вжиття сукупності заходів, спрямованих на окремі групи і конкретних осіб, які виношують злочинні наміри, замислюють організацію та вчинення злочинів і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою дискредитувати злочинну поведінку, добитися відмови від злочинної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності; 3) припинення злочинів, що здійснюється оперативними, силовими засобами й заходами з метою фізичного припинення розпочатих злочинів [3, с. 13–14].

Особливу роль у системі профілактики правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей відіграє кримінальна міліція у справах дітей (КМСД), яка проводить роботу з недопущення правопорушень з боку неповнолітніх, виявляє, попереджує та розкриває злочини, вчинені особами, яким не виповнилося 18-ти років.

Кримінальна міліція у справах дітей діє на підставі Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 р. [4], виступає складовою кримінальної міліції органів внутрішніх справ і здійснює завдання, покладені на неї на правах самостійного підрозділу в Міністерстві внутрішніх справ України. КМСД була створена 8 липня 1995 р. Постановою Кабінету Міністрів України № 502 «Про створення кримінальної міліції у справах неповнолітніх» [5]. Часткове реформування системи органів внутрішніх справ України позначилося на оперативно-службовій діяльності підрозділів кримінальної міліції у справах дітей. Зміна підпорядкованості служби відповідно до Рішення розширеної наради керівництва МВС України № 4 від 17 січня 2004 р. та передача до блоку громадської безпеки, зумовили необхідність переглянути пріоритетні напрями роботи підрозділів і зосередитися на профілактичній та адміністративно-правозастосовній діяльності. Повернення служби до блоку кримінальної міліції згідно з Рішенням наради МВС України № 17 від 11 квітня 2005 р. було вимогою часу та зумовило необхідність розроблення Інструкції, яка б регламентувала оперативно-службову діяльність КМСД. Тому 26 вересня 2005 р. наказом МВС України № 821дск, було затверджено Тимчасову Інструкцію з організації роботи кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

Однак згодом, 28 листопада 2008 року наказом МВС № 637 була затверджена Інструкція з організації роботи органів внутрішніх справ щодо протидії дитячій злочинності, відповідно до якої організація профілактики правопорушень серед дітей покладається на Департамент кримінальної міліції у справах дітей МВСУ та підпорядковані йому підрозділи. У профілактиці правопорушень серед дітей беруть участь всі структурні підрозділи органів внутрішніх справ України відповідно до своєї компетенції, керуючись чинним законодавством України [6].

1. Поволоцька С.Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / С.Г. Поволоцька. – Х., 2005. – 20 с.

2. Предупреждение преступлений и административных правонарушений органами внутренних дел: учебник / авт. кол.: Н.В. Румянцев, В.Я. Кикоть, С.Я. Лебедев и др.; под ред. В.Я. Кикотя, С.Я. Лебедева. – М.: Юнити-Дана; Закон и право, 2009. – 496 с.

3. Голіна В.В. Запобігання злочинності в Україні: [навчальний посібник] / В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська. – Х.: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2007. – 107 с.

4. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. – Ст. 35.

5. Про створення кримінальної міліції у справах неповнолітніх: Постанова КМУ від 08.07.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Інструкцією з організації роботи органів внутрішніх справ України щодо протидії дитячій злочинності: Наказ МВС України від 26.11.2008 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bezpeka.gov.ua.

Г.Ю. Лук'янова,

викладач

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

АКСІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРАВОРОЗУМІННЯ

Право відноситься до числа фундаментальних цінностей сучасної цивілізації. Ціннісні властивості права обумовлені природою цього складного феномену, його значенням як особливої форми суспільних відносин, його місцем і значенням у системі соціального регулювання.

У цінностях втілюється усталений в конкретних історичних умовах розвитку суспільства ідеал уявлень про правильний, справедливий, гуманний суспільний порядок, на встановлення і закріплення якого спрямований вплив права як особливого соціального регулятора. Крім того, право є одним з основних засобів реалізації таких вселюдських цінностей, як життя, свобода, справедливість, рівність, гідність, гуманізм тощо, а тому його дослідження потребує аксіологічного підходу.

Усвідомленню цінності права в системі соціального регулювання покликаний сприяти аксіологічний підхід – порівняно молодий напрям юриспруденції, що отримав наукове оформлення в середині ХХ століття. Ціннісний (аксіологічний) підхід до права дозволяє глибше та об'ємніше розглянути його сутність, специфічні особливості, здатність регулювати суспільні відносини тощо.

У довідково-енциклопедичних джерелах аксіологія (від грецьк. - цінність, вартість; - слово, поняття, вчення) розглядається як вчення про цінності, філософська теорія цінностей, з'ясовує якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольняти потреби, інтереси і бажання людей [1, с. 14].

Вихідними для розуміння права в цій якості, на думку відомого російського правника С.С. Алексєєва, є його особливості як інституційного утворення. Завдяки своїй інституційності право наділене низкою важливих соціально значимих властивостей – загальнообов'язковою нормативністю, високою (формальною) визначеністю за змістом, гарантованістю державою, - що розкривають його роль значної соціальної сили суспільства, носія вагомої соціальної енергії.

С.С. Алексєєв вважає, що місія права як регулятора суспільних відносин полягає, в першу чергу, в інструментальній цінності, тобто цінності «інструмента», «засобу» вирішення завдань, що відносяться до різноманітних сторін життя суспільства – економічної, політичної, культурної. Разом з тим, науковець наголошує, що право має і власну цінність, яка в демократичному суспільстві набуває домінуючого значення. Право в ідеалі – це цінність, не властива для жодного іншого соціально-політичного явища, цінність упорядкованої свободи людини, справедливості, консенсусу. В цій якості право може надавати людям, їх колективам простір для свободи, для активності в поведінці, водночас воно спрямоване на виключення свавілля, протистояння йому, узгодження поведінки з мораллю та справедливістю у вигляді суб'єктивних прав [2, с. 344-345].

Зрозуміти соціальну цінність права означає уявити, розкрити його позитивну роль для особи і суспільства. Характеризуючи роль права в суспільстві науковці слушно зауважують, що соціальна цін-

ність права полягає в наступному: по-перше, за допомогою права забезпечується загальний і стабільний порядок у суспільних відносинах; по-друге, завдяки праву досягається відповідність, точність у самому змісті суспільних відносин. Правове регулювання спроможне охопити соціально корисні форми правомірної поведінки, відмежувати їх від свавілля і несвободи; по-третє, право забезпечує можливість нормальних активних дій особи, оскільки не припускає незаконних втручань у сферу його правомірної діяльності за допомогою механізмів юридичної відповідальності та інших примусових заходів; по-четверте, право у громадянському суспільстві забезпечує оптимальне поєднання свободи і справедливості; по-п'яте, на правовій основі формується громадянське суспільство: ринкова економіка, багатопартійність, демократична виборча система, незалежність засобів масової інформації та права держава [3, с. 227].

Слушною видається думка академіка М.В. Цвіка, який стверджує, що сучасне праворозуміння має базуватися на використанні досягнень світової науки, як сучасної, так і минулих часів. Право має бути концентрованим вираженням ідеалів справедливості, втіленням моральних принципів, що панують у суспільстві. В сучасних умовах справедливість права слід вбачати в його прогресивній спрямованості, легітимності, відповідності ідеалам демократії та гуманізму. Найвища цінність права полягає в його характеристичі як знаряддя соціального прогресу, гарантованості ним всезагальної свободи та рівності» [4, с. 9].

Означені категорії – справедливість, свобода, рівність - нерозривно пов'язані з побудовою найвищої за своїм ступенем розвитку суспільства – громадянського суспільства, в центрі якого стоїть людина з високою гідністю та невід'ємними та непорушними правами. Власне в такому суспільстві право найповніше проявляє свої унікальні функції.

Вища цінність свободи полягає в наділенні людини і суспільства надзвичайно важливою рисою – здатністю вибирати, творити, удосконалювати себе і навколишній світ.

Для нормального розвитку суспільство потребує врівноваженості, гармонії прав і свобод, причому не самої лише формальної рівності, а реальної. Необхідним є такий розподіл благ у суспільстві, який би сприяв його консолідації, а не призводив до руйнівних процесів. Формальну рівність треба доповнювати врахуванням внеску особистості до суспільного блага, соціальними пільгами тим, хто нездатний захистити свої права (неімущим, інвалідам, дітям тощо) [5, с. 45].

Виявами самостійної цінності права є також права і свободи людини. Ці дозволи, закріплені у законодавчих актах, відкривають простір для творчої активності, самостійності людини.

Таким чином, ціннісні властивості права обумовлені природою цього складного феномену, його значенням як особливої форми суспільних відносин, його місцем і значенням у системі соціального регулювання. З іншої сторони, право є одним з основних засобів реалізації системи таких загальнолюдських цінностей, як свобода, справедливість, рівність тощо.

Водночас право виступає чинником консолідації суспільства, запобігає виникненню соціальних конфліктів, оберігає його від дезорганізації, свавілля і беззаконності. Визнання цінності права є необхідним кроком у розвитку правосвідомості, до активної поведінки, охорони й примноження загальнолюдських цінностей.

1. Філософський енциклопедичний словник / [під гол. ред. В. І. Шинкарука]. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.

2. Алексеев С. С. Право: азбука – теорія – філософія: Опыт комплексного исследования: [монографія] / Сергей Сергеевич Алексеев. – М.: Статут, 1999. – 712 с.

3. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: підручник / М.С. Кельман, О.Г. Мурашин. - К.: Кондор, 2006. - 477 с.

4. Цвік М. Про сучасне праворозуміння / М. Цвік // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4(27). – С. 3–13.

5. Бандура О.О. Основні риси діалектики аксіології та гносеології права / О.О. Бандура // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 42–49.

І.В. Малиновська,

*заступник начальника СДІМ Галицького РВ
ЛМУ ГУМВСУ у Львівській області*

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ З НАСЕЛЕННЯМ

Проблема взаємодії органів внутрішніх справ із громадськістю в останні роки викликає громадський та науковий інтерес. Дослідження питань взаємодії громадськості та ОВС свідчить про зростання стурбованості населення положенням правопорядку в регіонах, недовіри населення до органів внутрішніх справ із приводу спроможності останніх вести боротьбу зі злочинністю, професійно надавати допомогу громадянам; про зростання потреби в демократизації зв'язку органів внутрішніх справ із громадськістю.

На сучасному етапі становлення структури діяльності органів внутрішніх справ України спостерігається недостатня взаємодія міліції з населенням. Причини цього наступні:

– існує протиставлення інтересів широких прошарків законослухняного населення інтересам міліції, орієнтованої, як і раніше, на захист правлячої еліти, власних відомчих інтересів, ніж простих громадян;

– існує несприятливий стереотип сприйняття представників міліції як воєнізованого карального органа серед населення, яке вважає за краще уникати контактів із міліцією;

– представники міліції не завжди мають необхідну підготовку й особистісну готовність до взаємодії з населенням на принципах співпраці і довіри [1].

Низька оцінка ефективності діяльності міліції, стає складовою загальної кризи довіри суспільства до всіх інститутів влади. За даними соціологічного дослідження Лабораторії законодавчих ініціатив та компанії TNS під час якого було опитано 1200 респондентів віком від 16 до 75 років в більш ніж 80 населених пунктах всіх типів та в усіх регіонах України за період з вересня 2010 року по лютий 2011 року в державі відбулося падіння рівня громадської довіри до всіх органів влади та до значної кількості соціальних інституцій. Зокрема, зниження рівня довіри до міліції (на 7,6 % до 17,4 %), судів (на 7,3 % до 14,3 %), прокуратури (на 5,7 % до 17%), Служби безпеки України (на 6,7 % до 18,3 %).

Більше половини респондентів (51,2 %) вважають, що рівень роботи правоохоронних органів та Суду в Україні є незадовільним, 42,3 % – вважають його задовільним, добрим – 5,2 %, і лише 1,3 % опитаних вважають, що правоохоронні органи та суд працюють відмінно.

Серед правоохоронних інституцій, діючих в Україні, найбільше довіри у громадян викликає Інститут омбудсмена з прав людини – 20,5 %; на другому місці за рейтингом довіри - Прокуратура – 12,8 %; на третьому - СБУ – 11,5 %; далі - суди – 10,2 % та міліція – 4 %.

В 38,4 % українців жодна правоохоронна інституція довіри не викликає, в той час як всім без винятку інституціям довіряє лише 2,6 %. Серед причин недовіри до правоохоронних органів більшість українців називають хабарництво – 60,7 %. Крім того, 39,2 % вважає, що «міліція сама покриває злочинців», 26,7 % – остерігаються перевищення повноважень працівниками правоохоронних органів, 17,8 % – вважають, що міліція займається формальною бюрократією, а не реальним розкриттям злочинів, і 11,5 % вважають, що «фаховий рівень бандитів вищий за фаховий рівень міліціонерів». 36,5 % не зверталися, тому що не бачили перспективи захисту, і 22 % – не зверталися у зв'язку з відсутністю довіри до правоохоронних та судових органів.

Також спостерігається достатньо низький рівень відчуття безпеки у громадян. Згідно отриманих даних, лише 23 % відчувають себе у безпеці, близько 65 % відчувають відносну безпеку, і майже 12 % вза-

галі не почувуються безпечно. Також простежується тенденція того, що мешканці малих міст почувуються безпечніше, ніж мешканці міст-мільйонників [2].

У дослідженні «Проблеми взаємозв'язку дільничних інспекторів міліції з населенням Харківської області», проведеному в 1997–98 рр. науково-дослідною лабораторією «Соціальна і психологічна робота в органах внутрішніх справ» (Університет внутрішніх справ), виявлено низку проблем в галузі взаємодії міліції з населенням і оцінки ним ефективності цієї взаємодії. Головні з них:

- респонденти, що мали безпосередній контакт із дільничними інспекторами, оцінюють їхні якості значно нижче у порівнянні з іншими респондентами;

- респонденти нижче оцінюють ті якості дільничного, що характеризують його як помічника, консультанта, громадянина (захист, культура, поінформованість, дисципліна, сміливість);

- значна кількість респондентів хотіло б одержати консультативну допомогу з різних питань особистої безпеки і безпеки своєї сім'ї;

- значна кількість дільничних висловили на сьогодні, з різних причин, готовність допомагати усім, хто звертається по допомогу;

- як наслідок, значна частина дільничних інспекторів не задоволена відношенням населення до їхньої роботи;

- громадяни часто не мають реалістичних уявлень про обов'язки і права міліції [1].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про міліцію» [3] взаємодія з населенням визначена, як один із принципів діяльності міліції. Як зазначає В.К. Колпаків взаємодія ОВС та населення має розвиватися розвиваються на основі загальних інтересів, і в цілях боротьби з правопорушеннями, укріплення громадського порядку і громадської безпеки [4, с.7].

Згідно зі ст. 36 Конституції України, громадянам України надається право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Водночас, у ст. 27 визначено, що кожний має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

У розвиток цих норм Законом України «Про міліцію» передбачено, що міліція має право для виконання покладених на неї завдань, залучати громадян за їх згодою до співробітництва у порядку, встановленому законами, що регулюють профілактичну та оперативно-розшукову діяльність. При цьому заборонено примусове залучання громадян до співробітництва (ст. 6 Закону України «Про міліцію»).

Відповідно до Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 11 листопада 2010 р. № 550 [5] діяльність служби дільничних інспекторів міліції в системі МВС здійснюється відповідно до принципів законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням, незалежності від діяльності політичних партій та інших громадських об'єднань.

Відповідно до зазначеного положення необхідно виокремити окремі завдання дільничних працівників міліції у напрямку співпраці з населенням:

1. зміцнення зв'язків ОВС з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, населенням, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку в охороні громадського порядку, профілактиці правопорушень, наданні громадянам необхідної правової допомоги та проведенні серед них правороз'яснювальної та правовиховної роботи;

2. установа тисних зв'язків із засобами масової інформації, використання їх можливостей у висвітленні діяльності ОВС у боротьбі зі злочинністю, профілактиці правопорушень, роботи населення та громадських формувань у цьому напрямі;

3. взаємодія з органами житлово-комунального господарства, організаціями, підприємствами, громадськими формуваннями, трудовими колективами щодо профілактики правопорушень;

4. розроблення тематики проведення занять із членами громадських формувань з охорони громадського порядку, громадськими помічниками з метою проходження ними відповідної правової та спеціальної підготовки та ін.

Відповідно до нових соціальних пріоритетів набуває актуальності співпраця органів внутрішніх справ з громадськими формуваннями, спрямована на підтримку і допомогу міліції в сфері забезпечення правопорядку. Сьогодні ця робота здійснюється на підставі Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р. [6], який до основних завдань громадських формувань з охорони громадського порядку відносить: 1) надання допомоги органам внутрішніх справ у забезпеченні громадського порядку й громадської безпеки, запобігання адміністративним проступкам і злочинам; 2) інформування органів внутрішніх справ про вчинені злочини або ті, що готуються, місця концентрації злочинних угруповань; 3) сприяння органам внутрішніх справ у виявленні та розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держа-

ви, підприємств, установ, організацій, громадян від злочинних посягань; участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та боротьбі з дитячою бездоглядністю й правопорушеннями неповнолітніх.

Можна зазначити, що успішна діяльність міліції громадської безпеки у розкритті та профілактики злочинів безпосередньо залежить від взаємодії з громадськими організаціями та окремими громадянами, від побудови своїх відносин з населенням, залучення найбільш активних з них до охорони правопорядку. А досягнути цього можливо лише через підвищення довіри до силових структур, зокрема ОВС.

Як зазначив Міністр внутрішніх справ України В.Ю. Захарченко, на якісно новому рівні слід налагоджувати співпрацю з громадськістю. Потрібно докласти максимум зусиль, щоб підняти рівень довіри громадян до правоохоронних органів. А сприяти цьому має послідовне впровадження нових критеріїв оцінки, які ґрунтуватимуться переважно на думці населення про роботу міліції. Результати незалежних соціологічних досліджень, на жаль, для нас поки що невтішні, але завдяки такій об'єктивній статистиці чітко проглядаються наші недоліки та основні проблеми. Головне – робити належні висновки та вживати адекватні заходи. Запорукою довіри населення є професіоналізм міліції, високий рівень моральних і ділових якостей її працівників [7].

1. Соболев В.О. Міліція і населення – партнери / В.О. Соболев, Г.В. Попова, В.О. Болотова, В.І. Московець; за заг. ред. проф. О.Н. Ярмиша. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawdiss.org.ua/books/075.doc.html>

2. Громадська думка як чинник ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні: Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/468/>

3. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. – 20.

4. Колпаков В.К. Взаимодействие милиции и общественности в сфере правопорядка. – К.: Украинская академия внутренних дел, 1998. – 267 с.

5. Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України, затверджене наказом МВС України від 11 листопада 2010 р. № 550. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>

6. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 20. – Ст. 338.

7. Звернення міністра внутрішніх справ України В.Ю. Захарченка до особового складу ОВС. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.imzak.org.ua/articles/article/id/1773>

М.В. Маринюк,
здобувач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЩОДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»

Корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей. Масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України [1].

Сутність корупції як соціально-правового явища неоднозначна. Вона виражається, з одного боку, у використанні особою, що здійснює ті або інші державні функції, свого офіційного статусу з метою одержання незаконних переваг (продажність), а з іншого боку – у наданні цією особою таких переваг зацікавленим суб'єктам (підкуп).

Від чіткого усвідомлення сутності корупції, в значній мірі залежить формування стратегії і тактики антикорупційної діяльності. Існує чимало визначень терміну «корупція», починаючи від зведення її до такого злочину, як отримання хабара, і закінчуючи загальними формулюваннями, які не містять конкретних ознак злочину [2]. Тому чітке з'ясування поняття корупції дасть змогу визначити коло корупційних проявів, і головне, наповнити конкретним юридичним змістом.

Зміст корупції визначається сукупністю різноманітних проявів, що виражаються в незаконному одержанні майна, послуг або пільг особою, уповноваженою на здійснення державних функцій; у наданні йому такого майна, послуг або пільг, а також у посередництві або підбурюванні до названих дій з боку зацікавленої особи.

Аналізуючи різні точки зору вітчизняних та зарубіжних вчених на поняття «корупція», можна дійти висновку, що вона представляє собою не конкретне суспільно-небезпечне діяння, як це характерно для будь-якого складу злочину, а може проявлятися в різних формах: кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних та інших [3].

Іншими словами, для того, щоб діяння визнати корупційними необхідна присутність наступних елементів:

- суб'єкт відповідальності відповідно до ст. 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»;
- владні повноваження, якими він може розпоряджатися на власний розсуд;

- факт зловживання цими повноваженнями;
- вигода (у грошовому чи іншому еквіваленті), що її суб'єкт відповідальності отримує внаслідок такого зловживання.

Характеризуючи сутність корупції, необхідно зазначити, що в умовах ринкової економіки її не слід зводити лише до хабарництва. Проявом корупційних діянь може бути також лобізм, протекціонізм, інвестування комерційних структур за рахунок держави, надання пільгових кредитів, незаконна приватизація чи сприяння незаконній приватизації державного майна, внески на політичні цілі, прихована участь державних службовців і депутатів у комерційній та підприємницькій діяльності та ін.

Це потребує негайного вжиття системних та послідовних заходів, які матимуть комплексний характер і базуватимуться на єдиній Національній антикорупційній стратегії на 2011–2015 роки. Вона передбачає здійснення таких заходів:

- упорядкування адміністративних процедур і надання адміністративних та інших публічних послуг;
 - притягнення до відповідальності юридичних осіб за вчинення їх уповноваженими особами корупційних правопорушень;
 - удосконалення інституту конфіскації;
 - притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень осіб, які користуються недоторканістю.
- За результатами проведених досліджень, у тому числі соціологічних, виявлено такі основні причини виникнення і поширення корупції в Україні:
- недостатній рівень доброчесності окремих осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
 - недосконалість адміністративних процедур (їх відсутність або нечіткість);
 - наявність у органів державної влади та осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, широкого спектра дискреційних повноважень;
 - невідповідність рівня оплати праці осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, обсягу їх повноважень;
 - несприятливий режим підприємницької діяльності та наявність економічних пільг для певних категорій підприємців;
 - низька ефективність заходів, що вживаються правоохоронними органами, органами прокуратури та судами, щодо притягнення винних у вчиненні корупційних правопорушень до відповідальності;
 - толерантність та відсутність критичного ставлення суспільства до проявів корупції;

– сприйняття населенням корупції як одного із засобів досягнення бажаного результату [4].

Таким чином, враховуючи наведені ознаки та характеристику корупційних діянь, корупцію можна визначити як протиправне використання посадовою (службовою) особою наданих їй владних повноважень та пов'язаних з її діяльністю можливостей з метою отримання або прийняття обіцянки (пропозиції) для себе або приближених осіб благ, переваг, пільг матеріального чи нематеріального змісту.

1. Указ Президента України від 28.12.2005 р. № 1865 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 листопада 2005 року «Про утворення Міжвідомчої комісії Ради національної безпеки і оборони України з комплексного вирішення проблем у сфері боротьби з корупцією» // Офіційний вісник. – 2005. – № 52. – Ст. 331, стаття 3267.

2. Указ Президента України від 24.04.1998 р. № 367/98 Концепція боротьби з корупцією на 1998–2005 роки // Офіційний вісник. – 1998. – № 17. – С. 621.

3. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції:» від 07.04.2011 р. (набрав чинності з 01.07.2011 р.) // Офіційний вісник. – 2011. – № 44. – Ст. 9, стаття 1764.

4. Указ Президента України від 21.10.2011 р. № 1001/2011 «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки» // Офіційний вісник. – 2011. – № 83. – Ст. 33, стаття 3020.

А.А. Мельник,
здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТНОЇ ПІДСУДНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ ВИЩОМУ АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДУ УКРАЇНИ

Вищий адміністративний суд України як суд першої інстанції розглядає наступні категорія адміністративних справ: 1) щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму (ч. ст. 18, ч. 3 ст. 172, ч. 11 ст. 176 КАС України); 2) про дострокове припинення повноважень народного депутата України (ч. ст. 18, ч. 1 ст. 180 КАС України); 3) щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ч. 4 ст. 18, ч. 2 ст. 171¹ КАС України).

Рішення Вищого адміністративного суду України щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, а також рішень, дій чи бездіяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України є остаточним і не підлягає перегляду в апеляційному чи касаційному порядку.

Конституційний Суду України 11 березня 2011 року за результатами розгляду конституційного подання 54 народних депутатів України щодо конституційності окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції», зокрема ч. 3 ст. 27 цього закону стосовно встановлення порядку оскарження актів Вищої ради юстиції виключно до Вищого адміністративного суду України, визнав даний порядок таким, що відповідає Конституції України.

Мотивацією для прийняття такого рішення Судом, слугувало наступне: «правове регулювання підсудності наведеної категорії справ не впливає на можливість оскарження в суді рішення, дії чи бездіяльності Вищої ради юстиції особою, яка вважає, що порушено її права, свободи та законні інтереси. Акти Вищої ради юстиції щодо суддів та прокурорів, які оскаржуються до Вищого адміністративного суду України, визначені частинами першою, другою статті 27 Закону № 22. Затверджений порядок судового розгляду таких справ Вищим адміністративним судом України як судом першої інстанції має на меті забезпечити незалежність та безсторонність тих суддів, які повинні розглядати зазначені справи. Крім того, встановленням особливого порядку судового оскарження зазначених актів Вищої ради юстиції дотримано співмірність між захистом прав суддів та прокурорів як громадян України та їх обов'язками і обмеженнями як представників державної влади» [7].

Однак, наведена мотивація при прийнятті рішення, через «не переконливе і в окремих моментах є таким, що не відповідає міжнародно-правовим стандартам правосуддя, імплементованим у Конституцію України, та суперечить правовим позиціям, висловленим Конституційним Судом України раніше з цих питань» [2], не підтримана усіма судьями Конституційного Суду України.

Суддя Конституційного Суду України В.Д. Бринцев висловив окрему думку щодо згаданого рішення, обґрунтовуючи її тим, що: 1) позиція, підтримана більшістю суддів, не узгоджується з попередніми, викладеними у рішеннях Конституційного Суду України, посилення на які є фрагментарними і такими, що не відображають їх суті; 2) поза увагою залишилися правові позиції, яких дійшов Конституційний Суд України у справах про дослідження права особи на судовий захист; 3) позбавлення суддів можливості розгляду справ щодо захисту їх прав та законних інтересів на загальних засадах судами трьох інста-

нцій є посяганням на їх незалежність, внаслідок чого відбулося зву-ження права на оскарження актів Вищої ради юстиції виключно до Вищо-го адміністративного суду України з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 року [2].

Не підтримавши вищевказане рішення, суддя В.І. Шишкін за-значив: по-перше, Конституційний Суд України залишив поза увагою інші положення Основного Закону України, хоча зобов'язаний розгля-дати конституційні положення у сукупності. Посилання на вказані но-рми Конституції України зроблено формально, без аналізу їх змісту; по-друге, словосполучення «крім випадків, встановлених законом», застосоване у вказаній нормі (*п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України*), дозволяє парламенту на свій розсуд вирішувати, коли надати людині право оскаржувати судові рішення в апеляційному чи касаційному порядку, а коли обмежити таке право [3].

Засадою адміністративного судочинства є забезпечення апеля-ційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду. Законодавцем п. 6 ч. 1 ст. 7 КАС України визначений на сонові п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України. Основний Закон передбачає можли-вість недотримання згаданої засади судочинства, якщо про це вказано в законі. З одного боку правомірно визначено виключну підсудність справ у сфері зазначених публічно-правових відносин, але другого боку така законодавча доцільність може призвести до обмежень та порушень у сфері захисту прав певних осіб. Такими змінами фізичні та юридичні особи, у тому числі судді та кандидати на посаду судді по-збавлені права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень Вищого адміністративного суду України як суду першої та кінцевої інстанції. Встановлення одномісячного терміну для прийняття рішення по справ спеціальною судовою палатою ВАС України, може видатись недостатнім для об'єктивного розгляду та вирішення справи. Деякі сумніви викликає, що розгляд цієї категорії справ здійснюватиме «окрема палата», адже в КАС України не визначено механізму форму-вання та діяльності такої палати. При цьому слід врахувати, що КСУ в Рішенні від 11 березня 2010 року, зазначив, що «визначення у частині третій статті 125 Конституції України вищих судів як вищих судових органів спеціалізованих судів означає, що вищі суди здійснюють на підставах і в межах, встановлених законами про судочинство» [5].

Як зазначає Ю. Гаврилюк, складається ситуація, коли з однієї сторони, Конституція та роз'яснення Конституційного Суду України передбачають можливість визначення законом підсудності певних кате-горія справ судами відповідного рівня. З іншого ж боку, положення

національного законодавства передбачають право на апеляційне та касаційне оскарження, нехтуванням якими призводить до порушень конституційних прав громадян [1, с. 85].

На підставі вищевикладеного, вважаємо, що розгляд та вирішення ВАС України як судом першої інстанції справ щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції України суперечить ч. 3 ст. 125 Конституції України та є звуженням права на судовий захист в адміністративному судочинстві. Необхідно віднести розгляд цієї категорії адміністративних справ до підсудності окружного адміністративного суду територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ, для забезпечення реалізації принципу апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду.

1. Гаврилюк Ю. Оскарження справ щодо оскарження рішень Вищої ради юстиції України Вищим адміністративним судом України: переваги та недоліки / Ю. Гаврилюк // Митна справа. – 2010. – № 6 (72). – С. 79–86.

2. Окрема думка судді Конституційного Суду України Бринцева В.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 16 березня 2011 року 2-рп/2011-1 // Вісник Конституційного Суду України. - 2011. – № 2.

3. Окрема думка судді Конституційного Суду України Шишкіна В.І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 18 березня 2011 року № 2-рп/2011-2// Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 2.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 3 частини другої статті 18, статей 32, 33, 34, 35, 36, 37, підпункту 5 пункту 3 розділу VII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій України» (справа про Касаційний суд України) від 11 грудня 2003 року 20-рп/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 51. – Т. 1. – Ст. 280.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України від 11 березня 2010 року N 8-рп/2010 // Офіційний Вісник України. – 2010. - № 21. -Ст. 882.

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа

про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року №15-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 41.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 // Офіційний Вісник України. – 2011. – № 23. – Ст. 965.

О. В. Мерена,

*слухач факультету заочного навчання
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ

Орієнтація нашої країни на побудову правової, демократичної держави та входження до Європейської Спільноти, передбачають наявність ефективного механізму захисту прав та свобод людини, одним із елементів якого є дієва та відповідальна система судового захисту фізичних та юридичних осіб від порушень їх прав та законних інтересів з боку органів державного управління. У зв'язку з цим, відповідно до положень Конституції України, створення системи адміністративних судів було визначено як напрямок судово-правової та адміністративно-правової реформи.

Відповідно до ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом [1]. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Саме адміністративне судочинство є способом реалізації цього конституційного права громадян на оскарження неправомірних дій та рішень органів державної влади.

Слід зазначити, що під адміністративною юстицією (адміністративним судочинством) розуміють діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, тобто публічно-правових спорів, в яких хоча би однією стороною виступає орган державного управління. Такі спори виникають з приводу порушення органами державної влади прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб [2, с. 138].

Згідно ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження [3].

Під суб'єктами владних повноважень необхідно розуміти органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові чи службові особи, інші суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень [3].

До сфери адміністративного судочинства належать публічно-правові відносини, отже центральним є розуміння публічності, публічного права. На сьогоднішній день в законодавстві не встановлено поняття публічного права та його відмінності від приватного. Ці критерії виробляються правовою наукою. Традиційно вважається, що публічне право регламентує організацію і діяльність публічної влади і її відношення з приватними особами. Приватне право регулює відносини між приватними особами (і їх об'єднаннями). Метою публічного права є задоволення загального інтересу, приватне право орієнтоване на індивідуальні, приватні інтереси. Іноді виводяться і деякі інші критерії, але вони, як правило, походять з попередніх (такі, як характер регулювання – в публічному праві найчастіше імперативне, владне, а в приватному – диспозитивне; позиції суб'єктів відносин – суб'єкт публічного права володіє прерогативами публічної влади, суб'єкти ж приватного права знаходяться в рівному положенні). Мабуть, ключовим поняттям публічного права є публічний інтерес. Публічний інтерес часто ототожнюється з суспільним інтересом, або вважається, що категорія «публічні інтереси» охоплює як суспільні, так і державні потреби [2, с. 140].

Терміни «публічний, публічні», на сьогодні, широко використовуються як в адміністративно-процесуальному праві так і в інших галузях права. Проте неоднакові підходи щодо їх тлумачення, які існують не тільки у науці а й на правозастосовному рівні, породжують проблемні питання, що чинять негативний вплив на прозорість діяльності органів державної влади. З огляду на це, а також враховуючи принцип єдності термінології, який вимагає для позначення одних і тих же понять застосовувати однакові терміни, назріла нагальна потреба у тому, щоб зміст вказаних термінів визначити на законодавчому рівні.

1. Конституція України: за станом на 1 жовтня 2010 р. / Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1 [спец. випуск]. – Ст. 2598.

2. Адміністративне судочинство України: підручник / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – К.: Істина, 2008. – 284 с.

3. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.

4. Гель А.П. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / А.П. Гель, Г.С. Семаков, С.П. Кондракова. – К.: МА-УП, 2004. – 268 с.

З.В. Мисак,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАКОННІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС ТА ЗАСОБИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Органи внутрішніх справ, охороняючи громадський порядок, захищаючи в межах своїх повноважень життя, здоров'я та свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства та держави від протиправних посягань, тим самим послідовно забезпечують законність у нашій країні. Разом з тим, сама діяльність органів внутрішніх справ базується на суворому дотриманні Конституції України, Закону України «Про міліцію», інших законодавчих та підзаконних актів. Діяльність органів внутрішніх справ здійснюється публічно, на очах населення і стосується інтересів багатьох громадян. Тому будь-які порушення законності, де б вони не скоювались, наносять збитки інтересам громадян, отже і всій державі [2, с. 53].

Забезпечення законності в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ – це створення такого адміністративно-правового режиму в суспільстві, при якому вся система органів, виконуючи функції щодо охорони громадського порядку, громадської безпеки та боротьби із злочинністю, зобов'язана, з однієї сторони, суворо дотримуватись вимог законів, а з другої – вимагати від посадових осіб та громадян безумовного виконання цих законів та інших законодавчих актів здійснювати інші правоохоронні та правозастосовні заходи з метою зміцнення правопорядку в державі.

Найважливішими формами реалізації законності в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ є:

– здійснення нагляду за виконанням посадовими особами і громадянами законів та інших нормативних актів, що регулюють питання охорони громадського порядку;

– точне і неухильне виконання та дотримання співробітниками органів внутрішніх справ правових актів, що регулюють застосування заходів адміністративного впливу;

– дотримання службової дисципліни.

З метою захисту інтересів громадян, суспільства та держави від негативних наслідків порушень законності, в Україні діють організаційно-правові способи забезпечення законності в діяльності органів внутрішніх справ. Наприклад, у Законі України «Про міліцію» вказано, що органи державної влади здійснюють контроль за діяльністю міліції

і нагляд за станом законності в її роботі. Крім цього визначено, що дії працівника міліції можуть бути оскаржені в установленому порядку в орган внутрішніх справ, суду або прокуратури.

При порушенні працівником органів внутрішніх справ, прав і законних інтересів громадян, орган внутрішніх справ зобов'язаний вжити заходів до відновлення цих прав, відшкодування матеріальних збитків, на вимогу громадянина, публічно принести вибачення [1, с. 18].

Основним способом забезпечення законності – контроль. Він полягає у перевірці виконання рішень вищих органів та інспектуванні загального стану справ у підконтрольному підрозділі.

Законність в адміністративній діяльності міліції може бути забезпечена тільки при використанні розгорнутої системи взаємодоповнюючих один одного правових гарантій, які дозволяють не допустити чи виявити будь-яке правопорушення. При розгляді гарантій законності, мова повинна йти про ті умови, засоби, способи, механізми, які забезпечують реальність режиму законності. В даний час загальновизначеними є виділення в системі гарантій двох її груп: загальні (економічні, політичні, ідеологічні, соціальні, організаційні) і спеціальні (юридичні чи правові) засоби забезпечення законності. У свою чергу, велику роль відіграє правова свідомість та правова культура, яка допомагає підвищувати стан законності в роботі органів внутрішніх справ.

Правосвідомості належить найперше місце у механізмі правової дії. Це викликано тим, що існування права неподільно пов'язано з людиною. Вимоги суспільного життя не можуть бути виражені в якості юридичних норм до тих пір, поки вони не пройдуть через волю та свідомість людей, що беруть участь у здійсненні правотворчої діяльності органів держави. В той же час, дія права на суспільні відносини також здійснюється через волю та свідомість людей [3, с. 205].

Таким чином, законність – це багатогранне і багатоаспектне явище, яке проявляється у вигляді принципу, методу, режиму і полягає в обов'язковому дотриманні і виконанні законів та підзаконних актів органами державної влади, органами місцевого самоврядування, посадовими особами, а також уповноваженими на те особами.

Отже, розвиток демократії в Україні, зміцнення законності й дисципліни пов'язані з підвищенням ефективності та якості роботи правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ. Виконання завдань, поставлених державою перед органами внутрішніх справ, потребує від них організованості й порядку в роботі, неухильного і точного виконання своїх обов'язків. На зміцнення законності в органах Міністерства внутрішніх справ спрямована вся система добору кадрів, виховної роботи, професійної підготовки, впровадження передового

досвіду, а також поєднання цілеспрямованих зусиль керівників усіх рівнів органів внутрішніх справ, громадських організацій та всього особового складу служб і підрозділів [2, с. 89].

-
1. Закон України «Про міліцію» // ВВР. – 1991. – № 4. – С. 20.
 2. Коваль Л.В. Адміністративне право: курс лекцій / Л.В. Коваль. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.
 3. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

Ю.С. Назар,

*кандидат юридичних наук, доцент
начальник кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕННЯ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРОВАДЖЕННІ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА (СТАТТЯ 164-12 КУПАП)

Важливу роль у боротьбі з порушеннями бюджетного законодавства відіграють заходи адміністративного примусу. Адміністративна відповідальність наступає за включення недостовірних даних до бюджетних запитів, що призвело до затвердження необґрунтованих бюджетних призначень або необґрунтованих бюджетних асигнувань; порушення вимог Бюджетного кодексу України при здійсненні попередньої оплати за товари, роботи та послуги за рахунок бюджетних коштів; нецільове використання бюджетних коштів та низку інших дій, передбачених статтею 164-12 «Порушення бюджетного законодавства» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Застосування заходів адміністративної відповідальності можливе лише за допомогою певної процесуальної форми – провадження у справах про адміністративні правопорушення.

О.В. Кузьменко зазначає, що провадження у справах про адміністративні правопорушення складається з таких чотирьох стадій: 1) адміністративне розслідування, 2) розгляд справи, 3) перегляд постанови, 4) виконання постанови. У свою чергу адміністративне розслідування має етапи: а) порушення справи, б) встановлення фактич-

них обставин, в) процесуальне оформлення результатів розслідування, г) направлення матеріалів для розгляду за підвідомчістю [1, с. 281].

Стадія адміністративного розслідування у провадженнях у справі про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 164-12 КУпАП, починається з етапу порушення справи. На цьому етапі відповідними суб'єктами встановлюються ознаки адміністративного правопорушення. Відповідно до норм КУпАП такі ознаки встановлюються: а) особою, яка уповноважена скласти протокол про адміністративне правопорушення (ст. 255 КУпАП); б) особою, яка уповноважена застосовувати заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення (ст. 260 КУпАП), а саме: адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів; в) особою, яка уповноважена здійснювати доставлення порушника (ст. 259 КУпАП); г) особою, яка уповноважена здійснювати відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та призначати огляд на стан сп'яніння (ст. 266 КУпАП); д) особою, яка уповноважена накладати стягнення (штраф, попередження) на місці вчинення проступку без складання протоколу [2, с. 198], та особою, що здійснює нагляд за безпекою дорожнього руху за допомогою працюючих в автоматичному режимі спеціальних технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису (ст. 258 КУпАП).

Серед зазначених суб'єктів адміністративно-юрисдикційних відносин ознаки правопорушення, передбаченого статтею 164-12 КУпАП, встановлюють лише посадові особи органів Державної фінансової інспекції та Рахункової палати як такі, що відповідно ст. 255 КУпАП уповноважені скласти протоколи про адміністративне правопорушення. Комплексний аналіз норм КУпАП дозволяє стверджувати, що до осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, передбачене статтею 164-12 КУпАП, не застосовуються ні заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, ні доставлення правопорушника, ні інші процесуальні дії, які дають можливість відповідному суб'єкту встановлювати ознаки адміністративного правопорушення. Таким чином, справа про адміністративний проступок, передбачений статтею 164-12 КУпАП, може бути порушена уповноваженими особами органів Державної фінансової інспекції та Рахункової палати лише шляхом складання протоколу про адміністративне правопорушення.

При цьому, спеціальні норми, що визначають правові основи діяльності Рахункової палати, її статус, функції, повноваження та порядок їх здійснення не містять вказівки на можливість складання посадо-

вими особами Рахункової палати протоколів про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 164-12 КУпАП. Зокрема, згідно ч. 4 ст. 26 Закону України «Про рахункову палату» [3] «...Рахункова палата ... у разі виявлення порушень закону, що тягнуть за собою адміністративну або кримінальну відповідальність, за рішенням Колегії Рахункової палати передає відповідні матеріали до правоохоронних органів», а згідно п. 4.5. постанови Колегії Рахункової палати від 27 грудня 2004 року № 28-6 «Про затвердження Стандарту Рахункової палати «Порядок підготовки і проведення перевірок та оформлення їх результатів» [4] «У разі виявлення під час перевірки фактів нецільового використання бюджетних коштів, інших правопорушень за скоєння яких передбачена кримінальна чи адміністративна відповідальність, за рішенням Колегії Рахункової палати матеріали перевірки передаються до Генеральної прокуратури України, інших правоохоронних органів або до суду у визначеному законодавством порядку». Дані про адміністративно-юрисдикційну діяльність відсутні й у звітах Рахункової палати [5].

Отже, основними суб'єктами, які порушують справу про адміністративний проступок, передбачений статтею 164-12 КУпАП, шляхом складання протоколу про адміністративне правопорушення вважаються органи Державної фінансової інспекції.

Аналіз чинного законодавства та правозастосовчої практики дозволяє визначити обставини та строки, які зумовлюють складення посадовою особою органів Державної фінансової інспекції протоколу про адміністративне правопорушення за статтею 164-12 КУпАП «Порушення бюджетного законодавства». Такий протокол складається:

- 1) за результатами ревізії – в день закінчення ревізії (підписання акта);
- 2) за результатами ревізії, якщо матеріали ревізії були передані до правоохоронного органу для вирішення питання щодо притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, – після отримання від правоохоронного органу рішення про відмову в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи у зв'язку з відсутністю складу злочину;
- 3) у випадку отримання постанови прокурора про порушення провадження про адміністративне правопорушення – у десятиденний строк після її надходження.

Зрозуміло, що складання протоколу про адміністративне правопорушення буде вважатися порушенням адміністративно-деліктного провадження лише у перших двох випадках. Якщо ж такий протокол складається після отримання постанови прокурора, то саме прийняття

першого процесуального документу у справі – постанови прокурора буде вважатись порушенням справи про адміністративний проступок.

1. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія / О.В. Кузьменко. – К.: Атіка, 2005. – 352 с.

2. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. / В.К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.

3. Про Рахункову палату: Закон України від 11 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 43. – Ст. 212 (з наступними змінами).

4. Про затвердження Стандарту Рахункової палати «Порядок підготовки і проведення перевірок та оформлення їх результатів»: Постанова Колегії Рахункової палати від 27 грудня 2004 року № 28-6 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 5. – Ст. 297.

5. Звіт Рахункової палати України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/achamber/control/uk/publish/article>.
Звіт Рахункової палати України за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/achamber/control/uk/publish/article>. Про результати здійснених Рахунковою палатою аудитів ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки та захисту населення від шкідливого впливу іонізуючого випромінювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/achamber/control/uk/publish/article/main?art_id=1384637&cat_id=41.

Т.Я. Назар,
викладач

*(Львівський інституту банківської справи
Київського національного університету
банківської справи НБУ)*

ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ БЕСІДИ ДІЛЬНИЧНИМ ІНСПЕКТОРОМ МІЛІЦІЇ З МЕТОЮ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї

Підрозділи органів внутрішніх справ нормативно-правовими актами наділені комплексом повноважень щодо попередження насильства у сім'ї. Так, служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах дітей: виявляють причини і умови, що сприяють провагам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення; відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання і проводять з ними профілактичну роботу; виносять офіційні попередження членам сім'ї про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї; приймають та розгляда-

ють у межах своїх повноважень, визначених законом, заяви і повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення; вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що направлені на виконання реальної загрози вчинення насильства в сім'ї тощо (стаття 6 Закону України «Про попередження насильства у сім'ї» [1]). Зазначені заходи дільничні інспектори міліції реалізують за допомогою певних способів, прийомів, засобів, які визначаються як методи попередження насильства в сім'ї.

Основними методами, які дільничні інспектори міліції використовують для попередження насильства в сім'ї слід вважати загальні методи управління – переконання та примус. Метод переконання дільничні інспектори міліції використовують при здійсненні як загальної, так і індивідуальної профілактики насильства в сім'ї. Переконання як метод профілактики передбачає здійснення сукупності виховних та роз'яснювальних заходів для зміни антисоціальної спрямованості діяльності особи. На думку Ковальової О.В. метод переконання реалізується в наступних формах попередження насильства в сім'ї: профілактичні бесіди, правове виховання, правова освіта, правова пропаганда, обговорення поведінки за місцем роботи чи проживання, поквартирний та подворовий обхід [2, с. 127].

Профілактичні бесіди можна поділити на ознайомлювальні, попереджувальні та виховні. Так, ознайомлювальна бесіда – це відповідальний захід, від змісту й результатів якого багато в чому залежить результат подальшої виховної роботи. Щоб ця бесіда була ефективною і предметною, необхідно зібрати як найбільше інформації про саму особу, її поводження, оточення, зв'язки. Попереджувальна бесіда проводиться або за наявністю фактів антигромадської поведінки особи, яка знаходиться на профілактичному обліку, або без будь-яких зовнішніх приводів, у порядку повсякденної роботи. Попереджувальна бесіда, поряд з головною її задачею – здійсненням безпосереднього виховного впливу, має на меті контроль за поведінкою особи, яка перебуває на обліку. Виховна бесіда близька за метою, основним змістом, способами впливу попереджувальній бесіді. Виховні бесіди проводяться, як правило, у неофіційній обстановці, частіше – представниками громадськості за місцем проживання, навчання або роботи особи, щодо якої реалізується даний захід [3, с. 190–191].

Уміння дільничного інспектора міліції проводити профілактичну бесіду, використовувати різноманітні психологічні та педагогічні засоби впливу – основні умови досягнення бесідою очікуваного результату. Підготовка до бесіди включає до себе вивчення особи, її минулого і теперішнього, позитивних та негативних якостей, її зацікав-

лень тощо, складання плану бесіди, визначення приводу, місця і часу бесіди. Важливо правильно вирішити питання про учасників бесіди. У плані бесіди необхідно відобразити її мету, завдання, тему, послідовність її проведення, заходи і засоби, аргументи, приклади, які будуть використовуватись, можливі контрдоводи, негативні реакції співрозмовника. Іншими словами, план повинен виражати цільову установку бесіди та передбачати шляхи досягнення профілактичного ефекту. Вимога систематичності впливу передбачає проведення регулярних бесід, які бажано проводити за наявності будь-якого приводу [4, с. 22].

Психологічна атмосфера профілактичної бесіди, її тон повинні відображати загальну лінію індивідуальної роботи – сполучення доброзичливості та зацікавленості в долі особи з вимогливістю до нього та її поведінки [5, с. 122]. Приводом повинні бути не стільки допущена особою протиправна поведінка, оскільки позитивні факти. Позитивні факти можна також ефективно використовувати в бесіді. Такими можуть бути успіхи у праці і навчанні, у громадському житті, заохочення, знаменні події в житті особи, з якою проводять бесіду.

Привід до певної міри накладає свій відбиток на бесіду, зумовлює застосування ефективних заходів впливу на свідомість, почуття, волю співрозмовника. Своєрідність бесід, що виникають з приводу аморальної або протиправної поведінки, пов'язана з переважним застосуванням гальмуючих заходів впливу: судження, роз'яснення, вимоги, заборони, попередження тощо, і в той же час в таких бесідах необхідно розкривати позитивне в особі, висловлювати віру у виправлення. Бесіди з цих приводів нерідко закінчуються застосуванням примусових заходів або направленням матеріалів у громадські організації для додаткового впливу на таку особу [4, с. 23].

Таким чином, правильно проведена дільничним інспектором міліції профілактична бесіда характеризується достатньою ефективністю для попередження насильства в сім'ї. При цьому важливим є належна організаційна та психологічна підготовка дільничного інспектора міліції для проведення таких заходів профілактичного впливу.

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №10. – Ст. 70.

2. Ковальова О.В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.В. Ковальова. – Харків, 2008. – 196 с.

3. Адміністративна діяльність міліції / за заг. ред. акад. АПрНУ, проф. О.М. Бандурки: підручник. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 448 с.

4. Андрєєва О.Б. Методи діяльності органів внутрішніх справ щодо профілактики правопорушень: Наук.-практ. Посібник / О.Б. Андрєєва. – Х.: Ун-т внутр. справ, 1999. – 32 с.

5. Поволоцька С.Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.Г. Поволоцька. – Харків, 2005. – 214 с.

К.В. Неродик,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДАІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Професійна діяльність працівників міліції часто здійснюється в складних умовах, пов'язаних із затриманням злочинців, застосуванням зброї, забезпечення громадського порядку під час масових заходів та надзвичайних ситуацій. Правоохоронна діяльність характеризується необхідністю протидіяти злочинності в різних її формах, тривалим впливом стресогенних факторів, наявністю постійної загрози для життя та здоров'я, високою ймовірністю загибелі та травмування персоналу, а тому вимагає високого рівня професійної підготовленості працівників до дій у складних та екстремальних ситуаціях.

На основі досліджень [4;6; 2], які вже проводились у цій галузі, було визначено зміст поняття «екстремальна ситуація». Наприклад Ю.С. Шойгу визначає екстремальну ситуацію як таку, що раптово виникає і загрожує або суб'єктивно сприймається людиною як загрозна для життя, здоров'я, благополуччя або особистісної цілісності.

О.В.Тімченко [1] виділяє такі загальні види екстремальних ситуацій у службовій діяльності працівників ОВС: 1)безпосередня протидія злочину, контакт з особою, що підозрюється у вчиненні злочину або правопорушення;2)протидія груповим протиправним проявам, масовим правопорушенням громадського порядку;3)безпосереднє спілкування з громадянами в ході здійснення слідчо-оперативних заходів, охорони громадського порядку;4)тривалі та інтенсивні фізичні та психічні навантаження;5)ситуації, що виникають у наслідок надзвичайних подій природного та техногенного характеру. Професійна підготовка працівників міліції повинна бути спрямована, перш за все, на збере-

ження життя та здоров'я особового складу та громадян при виникненні екстремальних ситуацій.

Державна автоінспекція (Державна автомобільна інспекція; Державтоінспекція; ДАІ; ДДАІ) виконує завдання, які поставлені Міністерством внутрішніх справ України, бере участь в підготовці законопроектів, контролює хід виконання нормативних актів у сфері гарантування безпеки дорожнього руху, розробляє нові навчальні програми та проводить роботу з профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму, забезпечує реєстрацію та облік автомобілів-транспортних засобів, контролює проведення іншими центральними органами виконавчої влади і транспортними організаціями роботи, спрямованої на запобігання дорожньо-транспортним пригодам.

Співробітники ДАІ ДПС зобов'язані проводити певні дії під час аварій на дорогах: по-перше, співробітник ДАІ ДПС зобов'язаний доповісти про те, що трапилося ДТП своєму начальнику, тобто командирі взводу. В інструкції зазначено, що працівник ДАІ ДПС повинен доповісти своєму керівництву про конкретні обставини аварії, однак, з точки зору оперативності та медичного підходу як най швидше співробітник ДАІ ДПС зобов'язаний надати першу медичну допомогу постраждалим, якщо такі є. До речі, якщо звичайна людина стала свідком ДТП і поруч опинився патруль ДАІ ДПС, свідок аварії може повідомити про те, що трапилося, і працівники ДАІ ДПС зобов'язані прийти на допомогу постраждалим в результаті аварії, викликати відповідні служби і так далі. Абсолютно логічним стане той факт, якщо інспектор ДАІ ДПС буде збирати інформацію про учасників ДТП, свідків, фіксувати дані про транспортні засоби-учасників аварії. Потім ця інформація буде передана працівникам, які займуться дізнанням і з'ясуванням обставин ДТП. Іншими словами, інспектор ДАІ ДПС – це сполучна ланка між учасниками аварії і органами внутрішніх справ.

Дії працівників ДАІ пов'язані з вирішенням конкретного службового завдання, характеризуються небезпекою для здоров'я і життя, завжди здійснюються в умовах емоційних і фізіологічних навантажень. Вказані умови можуть справляти деорганізуючий вплив на діяльність і, природно на її результативність.

1. Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу органів внутрішніх справ України: наук-практ. посіб. / О.М. Бандурка, В.С. Венедиктов, О.В. Тімченко та ін. –Х.: НУВС, 2005. – 319 с.

2. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників ОВС (професійно-психологічна підготовка оперативних працівників оперативних підрозділів) / Д.О. Александров, Г.О. Юхновець, Л.І. Казміренко та ін.] – К.: НАВСУ, 2002. – 106 с.

М.В. Онуфрик,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ДРІБНОГО ХУЛІГАНСТВА

Розвиток сучасного суспільства вимагає вирішення деяких питань, одним з яких є забезпечення громадського порядку.

На сьогодні, питання щодо загально-правової характеристики дрібного хуліганства розглядалось такими вченими: О.М. Якуба, А.П. Ключніченко, В.Б. Авер'янов, І.П. Голосниченко, Є.В. Додін, С.В. Ківалов, Л.В. Коваль, Є.Б. Кубко, В.Ф. Опришко, О.І. Остапенко, В.В. Цветков.

Слід зазначити, що поняття «дрібне хуліганство» для українського законодавства хоча і не нове, але мало досліджено і не досить чітко визначене.

Для чітко розуміння поняття «дрібне хуліганство» видається доцільним звернутися до визначення цього поняття у науковій та довідковій літературі. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «дрібне хуліганство» визначено, як грубе порушення правил громадського порядку, загальноприйнятих норм поведінки.

Сутність дрібного хуліганства, як адміністративного правопорушення визначається його суспільною небезпекою.

Важливою ознакою дрібного хуліганства є його протиправність. Протиправність – це юридичне вираження суспільної небезпеки адміністративного проступку.

Причинами вчинення дрібного хуліганства є сукупність обставин, що сформувалися у суспільстві, які детермінують становлення та розвиток антисоціальних настроїв.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення здійснена кодифікація відокремленої групи норм, що регулюють питання адміністративної відповідальності, повноваження суб'єктів адміністративної юрисдикції, провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Для вдосконалення адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері громадської безпеки та громадського порядку слід детально розмежовувати кримінально-карне хуліганство від дрібного хуліганства.

Основні критерії для розмежовування цих злочинів належить встановлювати виходячи із поняття хуліганства, особливостей цього

злочину, спрямованості умислу, мотиву та мети, яку прагне винна особа досягти.

Питання вдосконалення відповідальності за правопорушення у сфері громадської безпеки та громадського порядку завжди були і будуть актуальними в галузі адміністративно-правового регулювання.

Сутність адміністративної відповідальності виявляється в накладенні адміністративних стягнень на осіб, які вчинили протиправні дії або бездіяльність. Мета такого стягнення полягає в захисті громадської безпеки, власності, встановленого порядку управління та інших суспільних відносин.

Отже, можна зробити висновок, що проблема боротьби з хуліганством складна та багатогранна. У даній статті окреслено лише загальні проблеми питання у сфері адміністративно-правового регулювання із зазначеної проблематики. Але існує ще багато не врегульованих законодавством та невизначених питань, які неможливо розглянути в межах статті, вони потребують додаткового вивчення та дослідження у подальшому.

Н.Я. Отчак,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУТНІСТЬ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Виконавче провадження у справах про виконання постанов про накладення адміністративних стягнень – це складне, комплексне й багатогранне явище і водночас процес, із яким пов'язано з'ясування суті, змісту та форми діяльності органів виконавчої влади, розкриття функціональних, організаційно-структурних і політико-правових параметрів системи суб'єктів виконання постанов про накладення адміністративних стягнень. Особливість системи виконання постанов серед інших гілок державної влади полягає в тому, що саме у процесі її реалізації відбувається реальне втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування всіх важелів державного регулювання та управління у сфері забезпечення ефективної реалізації державної політики щодо профілактики правопорушень.

Аналіз специфічних аспектів виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладення адміністративних стяг-

нень дозволяє констатувати, що вона є певним видом людської діяльності і здійснюється зі спеціальними цілями.

Суть виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладення адміністративних стягнень проявляється саме через здійснення владних повноважень органом держави із досягнення запланованих результатів внаслідок того, що реалізувати соціальну спрямованість можливо за умови наявності владних повноважень у органів, які здійснюють заходи із забезпечення виконавчого провадження як завершальної стадії судового провадження та примусового виконання рішень інших органів (посадових осіб).

Саме наявність влади, державно-владних повноважень визначає структуру та методи примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, визначений Законом України «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до зазначеного Закону та інших законів України.

Загалом виконавче провадження як суспільно значуща діяльність, поряд із багатьма іншими її видами, не може перебувати поза контролем з боку держави. Ці та інші аспекти викликають потребу загального адміністрування правовідносин у сфері виконавче провадження у справах про виконання постанов про накладення адміністративних стягнень. При цьому підкреслюють особливий вид і зміст адміністративних правовідносин як таких, що передбачають адміністрування цілого напрямку діяльності, яка охоплюється Інструкцією про проведення виконавчих дій, Положенням про про Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень, Інструкцією про порядок взаємодії органів внутрішніх прав України та органів державної виконавчої служби при примусовому виконанні рішень судів та інших органів (посадових осіб).

Адміністративні правовідносини у сфері виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладення адміністративних стягнень мають охоплювати такі питання: правові аспекти взаємовідносин учасників виконавчого провадження; відповідність механізму реалізації правових норм структурі органів, які здійснюють виконавче провадження; взаємозв'язок між сторонами виконавчого провадження, заходами, методами їх реалізації та правовими нормами, що визначають відповідальність за порушення прав та обов'язків суб'єктів виконавчого провадження.

Необхідно відзначити, що в науковій літературі питання примусового виконання судових рішень по адміністративним справам, які розглядаються адміністративними судами відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України не знайшли свого відображення.

Що стосується сучасної наукової думки, то ще рано говорити про існування системи норм адміністративного права у сфері виконавчого провадження як підгалузі адміністративного права, але процес її формування, безумовно, йде і не виключено, що з часом буде сформульований її самостійний предмет і метод у системі приватно-правового способу дій і публічно-правових захисних механізмів, які регулюються адміністративним правом з огляду на конституційно-правове відношення до зазначеної проблеми у Європейському адміністративному праві.

Поки що виконавче провадження у справах про виконання постанов про накладання адміністративних стягнень забезпечено системою норм, у якій за предметною і цільовою ознаками поєднується різнорідний правовий матеріал, пов'язаний при цьому так чи інакше зі здійсненням органами виконавчої влади публічно-владних повноважень у сфері примусового виконання рішень, передбачених законом із застосуванням конкретних форм і методів адміністративної діяльності.

Предметною ознакою виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладання адміністративних стягнень в сучасних умовах є характеристики врегульованих суспільних відносин, які виникають, змінюються і припиняються у процесі примусового виконання рішень, передбачених законом, застосування щодо зазначеної діяльності конкретних форм і методів, встановлення гарантій щодо її законної реалізації тощо.

Цільовою ознакою виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладання адміністративних стягнень є необхідність охорони прав і свобод громадян, правового регулювання діяльності органів влади з метою забезпечення її стабільності та ефективності, створення оптимальних умов для її реалізації та участі сторін та учасників у цьому процесі.

На підставі аналізу наукової літератури та чинного законодавства слід виділити такі групи адміністративних відносин у сфері виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладання адміністративних стягнень:

– відносини між державою і окремими державними органами стосовно виконання останніми функції регулювання виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладання адміністративних стягнень, що пов'язано з ініціюванням, підготовкою, аналізом, експертизою, прийняттям, відстеженням ефективності вжитих заходів, а також контролем за здійсненням державної політики, що регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Податковим кодексом України, Бюджетним кодексом України, окремими законами к сфері фінансового права;

– відносини щодо участі громадськості в адміністративній діяльності держави, які виникають між окремими державними органами і громадянами, їх об'єднаннями у зв'язку з ініціюванням, підготовкою, публічним обговоренням рішень у сфері виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладання адміністративних стягнень;

– відносини між державними органами та окремим посадовими особами державної виконавчої служби, прокуратури, органів внутрішніх справ щодо застосування засобів державного впливу або здійснення державного контролю за його діяльністю у сфері реалізації виконавчого провадження.

Слід зазначити, що ці відносини існують лише у формі правовідносин, тобто виникають лише на підставі норм адміністративного права, яке визначає правові засади публічно-владної діяльності органів державної влади у сфері виконавче провадження. Учасники цих відносин взаємозв'язані через суб'єктивні юридичні права та обов'язки, їхні зв'язки (відносини) охороняються примусовою силою держави. Поза правовими відносинами діяльність держави у сфері виконавчого провадження здійснюватися не може.

М.Р. Павлишин,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АЗАРТНІ ІГРИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

За оцінками соціологів, клієнтами грального бізнесу тією чи іншою мірою є, щонайменше, 20% дорослого населення України, які витрачають на азартні ігри понад мільярд доларів на рік. Можливо, це може здатися незначним у порівнянні зі США, де до азартних ігор вдаються 68% населення, доходи грального бізнесу досягають майже 70 млрд. доларів за рік – більше, ніж заробляє кабельне телебачення чи кінопрокат. Однак соціальні наслідки захоплення азартними іграми для нашого суспільства напевно гірші.

Масова доступність легальних і нелегальних гральних закладів не лише завдає значної майнової шкоди інтересам державного бюджету і розорює сім'ї, а й прямо впливає на моральне здоров'я суспільства в цілому, формує людоманів, тобто хронічно залежних, готових на будь-які злочинні дії гравців. Уявна легкість отримання виграшу завдає невинної шкоди вихованню молодого покоління [2, с. 14].

За такої ситуації вкрай потрібне правове регулювання грального бізнесу. У зв'язку з цим 15.05.2009 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні». Закон не тільки заборонив азартні ігри, а й дав повне визначення грального бізнесу в цілому: «Гральний бізнес-діяльність, пов'язана з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних стимуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера»[1].

Згідно з п. 2 ст. 1 Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні», азартна гра - це будь-яка гра, умовою участі в якій є внесення гравцем ставки, що дає змогу отримати виграш (приз), і результат якої повністю або частково залежить від випадковості [1]. До азартних ігор не відносяться: організація та проведення лотерей, творчих конкурсів, спортивних змагань тощо, незважаючи на те, передбачається чи не передбачається їх умовою грошовий або майновий виграш; гра в більярд, кеглі (боулінг) та ін.

Проте незважаючи ні на що, навіть всупереч закону, має місце той факт, що колишні гральні заклади продовжують свою діяльність і більш відомі нам як Інтернет-клуби. Тобто вони не ліквідовані, а продовжують працювати, і врешті-решт дають можливість ще простішого доступу до гри в азартні ігри, оскільки для того, щоб приєднатися до «цікавої» гри, необхідно просто увімкнути комп'ютер і підключитися до мережі Інтернет.

Чинне законодавство в сфері грального бізнесу є неефективним і потребує нового законодавчого акта. Цілком зрозуміло, що категорична заборона грального бізнесу не може виступати як його правове регулювання. На місці цивілізованих заходів, що регулювали б дане питання, існують лише жорстокі санкції. Чому б не придумати розумні кроки в цьому напрямку? У світі відомо три моделі правового регулювання діяльності суб'єктів грального бізнесу. Перша модель частково легалізує таку діяльність, що передбачає створення спеціальних гральних зон за межами населених пунктів (Росія, Великобританія). Друга, характерна для країн з високим впливом релігії на суспільні відносини, – це повна заборона діяльності таких суб'єктів (Узбекистан, Ізраїль). Третя модель передбачає повну легалізацію грального бізнесу, але виключно в рамках суворого державного контролю та створення особливих ліцензійних умов для цієї індустрії (більшість країн ЄС) [3, с. 155].

Отже, гральний бізнес як складова економіки країни потребує державного регулювання. В нових умовах Україна має створити ефективний механізм державного регулювання грального бізнесу, який

спирався б на досвід регулювання азартного ринку у різних країнах, і водночас враховував би національну специфіку розвитку ринку.

1. Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні»: від 15.05.2009 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.

2. Матіос А. Проблеми правового регулювання діяльності з організації і проведення азартних ігор на території України / А. Матіос // Юридична Україна. – 2008. – № 7. – С. 14.

3. Мулявка Д.Г. Польський досвід оподаткування грального бізнесу // Науковий вісник Національного університету ДПС України / Д.Г. Мулявка. – 2010. – № 49. – С. 155.

Г.В. Паламаренко,

начальник курсу

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МЕТОДИ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Докорінні зміни, які сьогодні відбуваються в системі державної влади, викликають потребу у пошуку нових методів удосконалення діяльності органів державної влади, які наділені великим арсеналом юридичних засобів щодо реалізації збалансованої державної, економічної, соціальної, правової політики, і за для можливості усунення негативних факторів суспільного розвитку, зокрема в сфері забезпечення громадського порядку.

Діяльність органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки є правоохоронною і спрямована на запобігання виникненню умов і причин, можливих та вже вчинених суспільно небезпечних явищ, припинення їх розвитку та усунення наслідків.

Правоохоронна діяльність полягає у здійсненні органами держави контрольно-наглядових повноважень, проведенні перевірок фактичного виконання виконавчо-розпорядчих функцій; прийнятті рішень щодо забезпечення громадської безпеки; вживанні заходів з попередження неправомірних дій у майбутньому. При цьому органи державної влади застосовують кримінально-правові й адміністративно-правові засоби захисту.

Охорону суспільних відносин у сфері забезпечення громадської безпеки органи державної влади забезпечують, також, притягненням

винних осіб до кримінальної, адміністративної, цивільної, дисциплінарної відповідальності.

В науковому розумінні метод є сукупністю однорідних способів, прийомів, засобів, які застосовуються систематично під час реалізації функцій в сфері забезпечення громадської безпеки.

Для характеристики методів органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки необхідно звернути увагу на такі особливості:

- вони реалізуються в процесі діяльності органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки;
- вони мають державно-владний характер;
- вони, зазвичай, мають юридичну форму органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки.

Органи державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки впливають на підпорядковані об'єкти шляхом: індивідуальних приписів до конкретних осіб; вирішення питання в односторонньому порядку; надзору за діяльністю; застосування стимулів або заходів примусу з ціллю забезпечення громадської безпеки.

Застосування того чи іншого методу визначається характером суспільних відносин, специфікою об'єктів управління, компетенцією суб'єкта правоохоронної діяльності, пріоритетністю регульованого питання, співвідношенням між суб'єктом і об'єктом. Але за будь-яких обставин застосування того чи іншого методу має бути продиктоване не суб'єктивним бажанням органу правоохорони, а зумовлене науковими принципами діяльності з регулювання сфери забезпечення громадської безпеки, передбачатися або дозволятися правовими нормами.

Методи діяльності органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки численні та різноманітні. Пояснюється це багатоманітністю функцій усієї системи органів державної влади в галузі безпеки, призначенням і змістом діяльності державно-управлінських, а також підлеглих їм структур. Проте хоч якими б різноманітними в конкретних ситуаціях вони не були, існують особливості, характерні для всієї системи методів державних органів, які зводяться до того, що методи, як і будь-який зміст, мають свою форму, своє зовнішнє вираження.

Усі методи діяльності органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки традиційно поділяються на загальні і спеціальні. До загальних варто віднести економічні й адміністративні. Вони реалізуються на всіх рівнях державного управління, спрямовані безпосередньо на забезпечення громадської безпеки, можуть застосовуватися до кожного об'єкта управління.

Спеціальні методи є складовою загальних методів, конкретизують їх, і сприяють здійсненню загального забезпечення громадської безпеки органами державної влади.

Найважливішим серед методів діяльності органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки є: переконання, дозволу, метод прямих вказівок, адміністративний, економічний, метод рекомендацій та інші.

За своїм соціальним призначенням перелічені методи мають забезпечувальний характер відповідної поведінки в сфері громадської безпеки. За їх допомогою створюються органами державної влади умови необхідні для правильного використання норм чинного законодавства.

А.В. Перепелиця,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КАДРОВА ПОЛІТИКА В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Однією з найактуальніших проблем сучасного державотворення в Україні, визначальним аспектом формування та функціонування державної влади вважається вирішення кадрових питань. Тому «Україні зараз як ніколи, як справедливо вважає О.А. Воронько, – потрібна науково обґрунтована державна кадрова політика, продумана система роботи з кадрами». Кадрову політику вчений розглядає як вираження нагальних потреб суспільства, вимог життя, докорінних інтересів народу, важливу складову частину політики держави, її головну лінію у сфері добору, розстановки та виховання кадрів [1, с. 6].

Кадрова політика за своїми рисами має бути, по-перше, українською за своєю суттю; по-друге, прогресивно-реформаторською за своїм характером; по-третє, демократично-правовою за своєю професійно-функціональною орієнтацією; по-четверте, високодуховною за морально-етичними принципами.

Найважливішим засобом реалізації кадрової політики в органах та підрозділах внутрішніх справ, втіленням у життя національних інтересів є кадрова робота, яка становить систему конкретних форм і методів управління співробітниками ОВС, прийомів і способів вирішення завдань кадрової політики в практиці управлінської діяльності ОВС. При цьому кадрова політика на територіальному рівні є основ-

ною інтегруючою організаційною ланкою, що об'єднує в єдине ціле всі інші ланки організаційно-кадрової роботи і державного управління в регіоні [2, с. 153, 155].

На наш погляд, кадрова політика в органах внутрішніх справ – це сукупність сформованих та таких, що отримали правове закріплення мети, завдань, пріоритетів, принципів та форм діяльності МВС України в підборі, підготовці і просуванні кадрів органів внутрішніх справ.

Науковий аналіз цього поняття передбачає вивчення кадрової політики держави як феномена суспільного та державного життя, що має соціальні, функціональні параметри та відповідний зміст, а також діяльність органів внутрішніх справ у сфері використання людських ресурсів для досягнення стратегічної мети політики, яка провадиться Міністерством внутрішніх справ України.

Метою кадрової політики в органах внутрішніх справ є формування високопрофесійного кадрового корпусу ОВС, забезпечення стабільності службово-трудових відносин осіб рядового і начальницького складу та оптимальної збалансованості їх чисельності. МВС України, усвідомлюючи, що людські ресурси є головною умовою ефективності будь-якої організації, протягом всього часу розбудови органів внутрішніх справ приділяло питанням розвитку та вдосконалення кадрової роботи найпильнішу увагу, спрямовуючи та регулюючи цю діяльність через систему наказів, інструкцій, розпоряджень. Неодноразово різні аспекти роботи з кадрами обговорювалися на колегіях МВС, де приймалися відповідні рішення.

Професіоналізація правоохоронців буде затребувана лише тоді, коли без відповідного рівня знань і наявності певних професійних навичок неможливо буде працювати з громадянами. Потрібно створити потребу в професіоналізації кадрів у самих кадрів. Професіоналізм має бути життєво необхідним. Професіоналізм правоохоронців – це інтелект нації, процес, який потрібно удосконалювати постійно. Тому найважливішими пріоритетними напрямками удосконалення кадрової політики в органах внутрішніх справ в умовах здійснення адміністративної реформи є:

1. Становлення в органах внутрішніх справ розвиненої системи державної служби – професійної і високоефективної, високоавторитетної у населення, політично і релігійно нейтральної, соціально стабільної і матеріально незалежної, покликаної захищати права і свободи людини і громадянина та інтереси держави, забезпечувати ефективну діяльність держави.

2. Важливою основою підвищення професійного рівня правоохоронців має бути самоосвіта – безперервна освіта. Саме на основі самоосвіти має будуватись і цілеспрямована освіта кадрів ОВС, тобто

перепідготовка і підвищення кваліфікації. Тому пріоритетними завданнями повинні стати: впорядкування правового статусу, форми власності центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації співробітників ОВС; визначення завдань, функцій, прав, відповідальності органів влади, їх кадрових служб щодо забезпечення належного рівня професіоналізму правоохоронців; створення законодавчого та нормативно-правового забезпечення безперервності навчання співробітників ОВС; обов'язкове оволодіння окремими категоріями правоохоронців основами ділового іноземного мовлення.

3. У час матеріального прагматизму без адекватного матеріального заохочення професіоналів не обійтись. Потрібно удосконалювати систему матеріального заохочення професіоналів та підвищувати рівень професіоналізму. Через державницькі важелі має бути чітко донесена державницька позиція: «Професіоналізм – це вигідно».

4. Виховання і підготовка нової генерації кадрів для органів внутрішніх справ, вихованих на патріотичних національних традиціях, вітчизняному історичному та сучасному світовому досвіді діяльності правоохоронців, готових до роботи в екстремальних та ризиконебезпечних ситуаціях; створення для цього сучасної системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації персоналу органів внутрішніх справ.

5. Удосконалення системи організаційно-функціонального механізму нормування кадрової політики, її демократизація, підвищення результативності діяльності структур і суб'єктів органів внутрішніх справ (формування відомчих програм кадрового забезпечення і розвитку кадрових служб, вдосконалення механізму службової кар'єри, запобігання корупції, диференційованість оплати праці, запровадження стандартизації і контрольних параметрів оцінки якості роботи, забезпечення правових гарантій, матеріальної і моральної захищеності правоохоронців) [1, с. 64].

Державна кадрова політика, її принципи мають бути спрямовані на те, щоб управлінські кадри всіх рівнів працювали над досягненням стратегічних цілей політики МВС України, головними серед яких є: 1) розвиток кадрового потенціалу, підвищення добробуту співробітників ОВС, створення соціально-економічних, політичних передумов гарантій для життєвого самовизначення міліціонера, удосконалення системи охорони здоров'я та освіти, підвищення професійного рівня правоохоронців, гарантування безпечної життєдіяльності персоналу; 2) організація кадрової роботи на основі всебічного використання досягнень науки, передового вітчизняного та зарубіжного досвіду; 3) забезпечення адміністративно-правового та соціального захисту персоналу органів внутрішніх справ; 4) інтеграція української міліції в європейську, орієнтація на діючі в провідних європейських країнах

моделі соціально-економічних відносин забезпечення належного добробуту правоохоронців, розвиток інтеграційних процесів, адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу і створення в Україні цивілізованої правової системи.

1. Воронько О. Державна кадрова політика України: її формування і принципи / О. Воронько // Вісник Української академії державного управління при Президентіві України. – 1999. – № 4. – С. 60–68.

2. Щекин Г.В. Теория кадровой политики / Г.В. Щекин. – К.: Изд-во Международной академии управления персоналом, 1997. – 176 с.

Г.Р. Поповчак,
*заступник начальника курсу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗАХОДІВ

Громадський порядок та безпеку під час міжнародних спортивних заходів, таких, наприклад, як чемпіонат Європи з футболу 2012 р. слід розуміти не лише забезпечення громадського порядку та гарантування безпеки осіб, діяльність яких пов'язана з проведенням чемпіонату, а й також заходи з митних переходів та облаштування кордону, створення сучасних систем надання допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій та забезпечення прав інтелектуальної власності, і на це необхідно спрямувати всі сили як правоохоронних органів, так і органів місцевого самоврядування і громадськості.

На забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення спортивних заходів впливають такі фактори, як особливості розташування спортивної споруди та інших об'єктів проведення спортивних заходів; характер заходу, що проводиться; динаміка та різка зміна подій, що відбуваються; швидка зміна оперативної обстановки; необхідність призупинити роботу деяких підприємств або змінити рух міського транспорту на час проведення спортивного заходу; скупчення великої кількості людей на обмеженій території; обов'язкове врахування погодних умов на момент проведення спортивного заходу, специфічний контингент присутніх осіб, тобто агресивно налаштовані угруповання вболівальників, особи у нетверезому стані та інші [1, с. 236].

Саме завдяки чітко побудованій та налагодженій на наукових принципах організації, здійснюється ефективно забезпечення охорони громадського порядку та безпеки під час проведення спортивних заходів.

Як зазначають такі вчені, як В.Д. Сущенко, В.І. Олефір, С.Ф. Константинов та інші, що під час забезпечення охорони громадського порядку та безпеки при проведенні масових заходів виділяється три періоди: підготовчий, виконавчий та заключний [2, с. 176]. А відповідно до того, що спортивні заходи – це один із видів масових заходів, то забезпечення охорони громадського порядку та безпеки при їх проведенні відбувається також в аналогічні три періоди.

Підготовчий етап включає в себе елементи, які, на нашу думку слід віднести до організаційного періоду охорони громадського порядку та безпеки під час проведення спортивних заходів. А виконавчий та заключний – до забезпечення.

У свою чергу на виконавчому етапі здійснюється безпосереднє керування задіяним особовим складом саме під час проведення спортивного заходу, контроль за дотриманням учасниками спортивного заходу встановлених обмежень, недопущенням порушень громадського порядку, у разі потреби зміна маршрутів руху транспорту, перенесення зупинок комунального транспорту, заборона роботи окремих закладів торгівлі та торгівлі спиртними напоями. Так до елементів забезпечення охорони громадського порядку та безпеки під час проведення спортивного заходу на виконавчому етапі слід віднести: 1) безпосереднє керування задіяним особовим складом; 2) своєчасний збір особового складу до місця несення служби, перевірка екіпіровки, розстановка нарядів на свої місця; 3) контроль за дотриманням учасниками спортивного заходу встановлених обмежень; 4) недопущення порушень правопорядку; 5) у разі потреби зміна маршрутів руху транспорту, перенесення зупинок комунального транспорту; 6) заборона роботи окремих закладів торгівлі та продаж спиртних напоїв.

На заключному етапі виділяють основні три етапи: забезпечити безперешкодний, планомірний вихід учасників заходу за межі його проведення, згортання сил і засобів; зняття раніше введених обмежень; підбиття підсумків [2, с. 176].

Так, для забезпечення громадського порядку та безпеки після завершення спортивних заходів таких, наприклад, як футбол, то організаторами цього заходу разом із органами місцевого самоврядування або місцевими органами виконавчої влади можуть здійснювати організоване вивезення вболівальників команди, яка прибула на матч, до аеропортів, автовокзалів та залізничних вокзалів, або посадку їх на громадський транспорт, а в деяких випадках і супровід їх у вагонах транспорту протягом кількох зупинок.

Першими з секторів мають виходити глядачі, які знаходяться на верхніх ярусах та на верхніх рядах. У свою чергу для забезпечення

безпечного виходу глядачів зі стадіону головному уповноваженому з безпеки певний час надаватиметься право притримувати групи глядачів на трибунах для їх розподілення під час виходу. При цьому суб'єктами охорони громадського порядку за потреби вживатимуться заходи для розділення вболівальників як у середині стадіону, так і довкола нього, на громадському транспорті та в інших зонах. Після виходу глядачів із стадіону працівник міліції обстежують крісла та територію сектора.

Після закінчення спортивного заходу одночасно знімаються обмеження руху транспорту і людей. Тобто ДАІ розблоковує всі вулиці та дороги для відновлення нормального руху пішоходів та транспорту.

Після цього всього підбиваються підсумки щодо виконаної роботи, а також виробляються шляхи ліквідації хиби виявлених під час проведення такого заходу.

1. Мартишко А.Ю. Адміністративно-правове регулювання охорони громадського порядку та безпеки під час проведення спортивних заходів / А.Ю. Мартишко // Митна справа. – 2010. – № 1. – С. 233–239.

2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: навч. посіб. / [В.Д. Сущенко, В.І. Олефір, С.Ф. Константинов та ін.]; за заг. ред. Є.М. Моїсєєва. – К.: КНТ, 2008. – 264 с.

О. Прадишук,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ

Під проституцією слід розуміти надання не на основі особистої симпатії чи приязні сексуальних послуг різним партнерам з метою отримання доходу. Заняття проституцією означає систематичне надання сексуальних послуг більш чи менш тривалий час, різним клієнтам, або одноразово, але кільком особам одночасно.

Під втягненням у заняття проституцією розуміють дії, внаслідок яких особа спонукається до зайняття проституцією, залучається до неї, у особи виникає бажання поводитися певним чином. Втягнення особи у зайняття проституцією в основному здійснюється шляхом обману (наприклад, обіцянками отримувати великі прибутки, бути незалежною, жити «на широку ногу», відпочивати на престижних курортах тощо).

Примушування до зайняття проституцією – це дії, внаслідок яких інша особа всупереч своєму бажанню повинна почати займатися

проституцією. Примушування може здійснюватися такими способами: обманом, шантажем, використанням уразливого стану потерпілої особи, насильством чи погрозами його застосування.

Для забезпечення об'єктивності подання матеріалу в рамках кримінально-правового дослідження слід з'ясувати, як визначено проституцію у КУпАП. Стаття 181-1 КУпАП не містить відповіді на це питання, лише вказує, що заняття проституцією тягне за собою попередження або накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У частині 2 ст. 181-1 КУпАП передбачено відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення [2]. Логічне тлумачення зазначених норм приводить до висновку, що для настання адміністративної відповідальності за заняття проституцією є не обов'язковим встановлення наявності такої ознаки як систематичність. Виходить, що з кримінально – правової точки зору проституція має таку обов'язкову ознаку як систематичність, тоді як з точки зору адміністративного законодавства ця ознака не потрібна для констатації наявності цього діяння. Навряд чи виправданим є таке законодавче рішення, адже однорідні явища мають тлумачитися однаково в усіх галузях національного права.

Існують різноманітні визначення «проституція». На думку І.Д. Звереві, «проституція – це сфера знеособлених емоційно, позашлюбних, безладних, здійснюваних за плату статевих стосунків» [3, с. 180]. У свою чергу професор С. Голода. «під проституцією розуміється така форма позашлюбних сексуальних стосунків, яка не базується на особистій схильності або чуттєвій потребі, при цьому для однієї із сторін важливим стимулом є заробіток» [4]. Святий Іроній зазначав, що «проституткою є жінка, яка віддіється похоті багатьох чоловіків» [5].

В Україні проституція поширюється значними темпами. Її «полоненими» стає значна кількість молодих дівчат. Сутенери, зводниці, різного роду злочинці шляхом обману, шантажу, змалювання нереальних перспектив (шведке збагачення, цікаві подорожі, корисні знайомства тощо)втягують дівчат. Інколи хлопців у сексуальний бізнес. Вони забезпечують пов'язану охорону, доставку до місця призначення, пошук клієнтів, і, як правило отримують дві третини виручки. У більшості випадків сутенерами виступають жінки – колишні проститутки та особи з кримінальним минулим. Сутенери, використовуючи фізичне насилля, психологічний тиск, спонукають молодих дівчат та жінок до заняття проституцією під їх контролем з метою отримання фінансових прибутків. Така діяльність карається у законодавчому порядку.

На нашу думку, проституція – як одна з гострих проблем сучасності, потребує до себе значно більшої уваги, її поширення негативно

впливає на суспільство та його життя. Потрібно визнати, що жінки, які змушені продавати власне тіло розраховують на нашу допомогу, у тому числі допомогу соціологів, педагогів, психіатрів, психологів, соціальних працівників. Повернення до суспільно – корисного життя повій є одним із завдань працівників соціальної сфери. Крім того, потрібно негайно посилювати кримінальну відповідальність чоловіків за користування послугами повій.

1. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах: Т. 1. Загальна частина / ред. кол. В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Юридична думка, 2004. – 584с.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.02.1997 // № 80713-10 – [Електронний ресурс]: [http:// zakon.rada.gov.ua/](http://zakon.rada.gov.ua/).

3. Иванова Л. Подростковая проституция: о некоторых аспектах проблемы // Воспитание школьников. – 2002.

4. Горпиченко И. Мифы о легализации прституции // Здоровье. – 2007. – № 1.

Н.І. Романів,

*доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Міністром внутрішніх справ В. Захарченком на розширеному засіданні колегії МВС України, яке відбулося у січні цього року, виставлено стратегічні орієнтири на поточний рік. Керівник МВС зазначив, що держава очікує від правоохоронців активізації зусиль на традиційних напрямках службової діяльності. Насамперед, це запобігання, розкриття та розслідування злочинів проти особи, протидія наркобізнесу, боротьба з корупцією та зловживаннями у сфері службової діяльності тощо. Міністр зауважив, «принцип діяльності міліції – людина понад усе», і міліція, як державна інституція, повинні зробити чимало для належного її обслуговування. До керівників міліцейських колективів висунув вимогу жорстко карати за прояви неповаги, непрофесіоналізм, недотримання професійної етики [3, с. 6].

Моральні відносини в процесі трудової діяльності регулюються професійною етикою. Професійна етика працівників органів внутрі-

шніх справ – це вид трудової моралі суспільства, яка виявляється у вигляді норм, розпоряджень, правил поведінки, оцінок морального обличчя працівників, предметом діяльності яких є людина в процесі виконання ними службових обов'язків з охорони правопорядку та поведінки за межами служби [1, с. 20].

За діяльністю правоохоронців існує система контролю і нагляду, але жоден навіть найдосконаліший закон або підзаконний акт не може передбачити різноманітності прийомів форм і методів, що використовується працівником міліції при виконанні ним своїх обов'язків. Отже, запорукою правомірного використання влади є позитивні особисті якості працівника органів внутрішніх справ, його належний моральний образ в цілому.

Міжнародний досвід свідчить, що дотримання етичних норм в діяльності державних службовців, поліції, прокуратури, суддів є досить актуальним, і дозволяє встановити єдині вимоги до осіб, які поступають на службу в правоохоронні органи і суди. Встановлені норми і стандарти дозволяють ефективніше і якісніше протидіяти корупційним проявам, що являється найгострішою проблемою для усього світу, зокрема для нашої країни.

34 сесією Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 року був прийнятий Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку [5, с. 101], в якому зазначені основні засади поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку. Наступним міжнародним актом поведінки посадових осіб є Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23 липня 1996 року, який складається з шести розділів, а саме: Загальні принципи, Колізії інтересів і відмова від права, Повідомлення відомостей про активи, Прийняття дарунків або інших знаків уваги, Конфіденційна інформація, Політична діяльність.

Цікавими для озброєння є Інструкції з поведінки службовців державної адміністрації Італії (Декрет від 31 березня 1994 р.), який складається з 14 статей (Загальні положення, Принципи, Подарунки та інші матеріальні речі, Участь у об'єднаннях та інших організаціях, Обов'язкові доповіді, Обов'язок утримуватись від вчинення дії, Побічна діяльність, Неупередженість, Соціальні стосунки, Поведінка на робочому місці, Громадські стосунки, Контракти, Обов'язки щодо оцінки наслідків праці, Поновлення інструкції). Відповідно до цього Декрету створені Інструкції, правила поведінки працівників правоохоронних органів Італії.

Дуже цікавими є правила та кодекси установ США, перш за все, необхідно відмітити, що галузеві, відомчі та територіальні правила і кодекси установ США, спираючись на Стандарти етичної поведінки

державних службовців, які розроблені Офісом по питаннях державної етики США. Офіційна версія цього документа була затверджена 7 серпня 1992 року в 57 Федеральному Реєстрі з датою його введення в дію від 3 лютого 1993 року. Цей документ нараховує 75 сторінок і складається з 9 глав: Загальні положення, Подарунки від зовнішніх джерел, Подарунки між службовцями, Зіткнення фінансових інтересів, Неупередженість при виконанні офіційних обов'язків, Пошук іншого працевлаштування, Зловживання займаною посадою, Позаслужбова діяльність, Додаткові нормативні акти етичних норм.

Окремим додатком цих Стандартів є Кримінальний кодекс та фінансова та секретна форма звітів державних службовців, які вони повинні подавати поряд із заповненням податкових декларацій.

На основі цих Стандартів кожний штат і конкретне відомство прийняли свої етичні правила, наприклад, Статут поліцейських міста Ленсинга, Кодекс етики поліцейських штата Мичиган і ін.

Для забезпечення етичних стандартів функціонують самостійні органи, які слідкують за дотриманням етичних норм працівниками даного органу, встановлюють факти порушень, здійснюють розслідування, розглядають матеріали і накладають стягнення. Здійснюють випуск брошур, буклетів, публікацій, складання комп'ютерних програм, запис відеокасет, тощо.

Таким чином, багаторічний і багатий досвід США є корисним і цікавим для наших юристів.

В Україні теж діють свого роду Кодекс Честі працівника органів внутрішніх справ (11.01.96 р.) [6], та Етичний кодекс працівника міліції, який схвалений колегією МВС України 5 жовтня 2000 року [2], в яких висловлюються погляди щодо діяльності органів внутрішніх справ, на поведінку на службі та поза нею. Але, в кожному з цих кодексів не окреслено ні мети, ні завдань, які ставлять перед собою ці кодекси, не вказано органи, які повинні слідкувати за дотриманням етичних норм, та їх повноваження, не окреслено конкретної відповідальності за порушення цих норм та не вказано які органи мають право накладати стягнення. Маємо пряме дублювання одного кодексу іншим, наприклад, п.2 Кодексу честі та п.2 Етичного кодексу: «Виховувати в собі почуття гордості за свою країну, її народ, його історію та культуру, поважати державну символіку, підпорядкувати свою професійну діяльність інтересам розбудови незалежної України, стверджувати принципи законності, справедливості та гуманізму». Всі інші пункти Етичного кодексу дублюють положення, що відображені у Кодексі честі, лише дещо змінено у їхньому формулюванні. Постає питання, чи була потреба у такому прийнятті Етичного кодексу працівника органів

внутрішніх справ? Можливо, було б доцільно створити такий Етичний кодекс, в якому повинні чітко зазначатись: мета та завдання цього Кодексу, принципи етичної поведінки (наприклад, щодо безпосереднього виконання службових обов'язків – дотримання належної виконавчої дисципліни, поведінки по відношенню до громадян, представників інших органів влади, а також підприємств, установ, організацій; поза межами службової діяльності, в побуті має свідчити про високу особисту культуру; взаємовідносини між співробітниками, проявлення ініціативи, заохочення діяльності працівника міліції з метою підняття його авторитету та міліції зокрема, дарунки від зовнішніх та внутрішніх джерел, фінансові інтереси, зловживання займаною посадою, зовнішня діяльність, а також слід передбачити розділ щодо відповідальності працівників міліції (основні засади відповідальності за порушення етичних норм), що передбачені у цьому Кодексі та у разі порушення іншого законодавства.

З Етичним кодексом повинен бути ознайомлений кожен працівник. А також необхідно розглядати конкретні положення даного Кодексу під час службової підготовки, з метою підвищення професійної етики працівників органів внутрішніх справ, правової культури, виховання в душі дотримання дисципліни і законності, попередження протиправної поведінки.

Прийняття такого кодексу є актуальним із таких основних причин: по-перше, щоб його усі признавали і складання присяги працівником міліції на вірність Батьківщині не було пустим звуком; по-друге, у випадках проявів корупції, як можна швидше попередити подібні негативні явища у своєму середовищі; по-третє, кодекс повинен бути для працівників міліції тим, чого хочуть самі правоохоронці, а саме, репутацію, хороші умови праці, достатнього рівня грошового забезпечення, забезпечення соціальних потреб, а також, відчуття того, що працюєш в чесній установі.

1. Бандурка О.М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ: навч. посібник. – Харків: Вид-во НУВС. 2001. – 220с.

2. Етичний кодекс від 05.10.2000 р. / Рішення колегії МВС України.

3. Іменем закону. – № 3 від 19 січня 2012 року.

4. Мельник М. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми класифікації, удосконалення законодавства. – К., 2000. – 256с.

5. Міжнародно-правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / упоряд.: М.І. Калмик та інші. – К.: Школяр, 1999. – 480с.

6. Наказ МВС України від 11.01.2001р. «Про затвердження Кодексу честі працівника ОВС». – МВС України. – 1996.

М.В. Сас,
*старший слідчий відділу розслідування
ДТП СУ ГУМВС України у Львівській області*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКАМИ ДЕРЖАВТОІНСПЕКЦІЇ

Забезпечення громадської безпеки і правопорядку – один з найважливіших факторів розвитку демократичних засад життєдіяльності українського суспільства, утвердження принципу соціальної справедливості, реальних гарантій прав і свобод громадян.

Зміст громадської безпеки включає в себе ті суспільні відносини, які виникають під час реалізації правових і технічних норм, що направлені на забезпечення безпеки населення, а також пов'язані з попередженням небезпечних загроз для життя і здоров'я людей [1, с. 33].

Безпосереднє забезпечення державного нагляду за безпекою дорожнього руху покладено на Державтоінспекцію МВС України, яка діє на підставі Положення про Державну автомобільну інспекцію МВС України [2], затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 14 квітня 1997 р., а також Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС, затвердженої наказом МВС України № 111 від 27.03.2009 р. [3]

В умовах прискорення темпів автомобілізації, високої інтенсивності дорожнього руху набуває гостроти проблема посилення безпеки дорожнього руху, вирішення якої запобігатиме травмуванню та загибелі громадян, аварійності транспортних засобів і знищенню дорожнього обладнання. Незважаючи на численні заходи, що вживаються підрозділами Державтоінспекції МВС України, а також організаціями місцевих органів влади кожного міста країни щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, ситуація з аварійністю на автошляхах залишається складною [4].

Статистичні дані Державтоінспекції свідчать, що в Україні у 2011 році в середньому за добу вчинялося 489 дорожньо-транспортні пригоди (у 2010 році – 550), у тому числі з постраждалими – 77 (у 2010 році – 83). За добу в середньому у 2011 році гинуло – 11, 2 особи (у 2010 році – 11,7), травмувалося – 96,4 (у 2010 році – 104,7). Статистичні дані Державтоінспекції ґрунтуються на даних за 9 місяців 2011 року [5].

За останні п'ять років в Україні зареєстровано 293 тис. ДТП, у яких загинуло майже 35 тис. і травмовано понад 286 тис. осіб [6].

З метою забезпечення безпеки дорожнього руху розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. схвалено Страте-

гію підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 р. [6], якою визначено основні шляхи забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, а також мінімізація людських втрат і фінансових збитків унаслідок дорожньо-транспортних пригод.

Визначено основні сфери реалізації стратегії: в частині державного регулювання у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху; в частині забезпечення дотримання правил дорожнього руху учасниками дорожнього руху; в частині забезпечення відповідності вулично-дорожньої мережі та її стану рівню інтенсивності дорожнього руху; в частині забезпечення належної підготовки водіїв транспортних засобів; в частині забезпечення надання невідкладної медичної допомоги постраждалим у дорожньо-транспортних пригодах; в частині безпеки транспортних засобів; в частині активізації інформаційно-роз'яснювальної роботи.

Система забезпечення безпеки дорожнього руху з боку Державтоінспекції передбачає широкий комплекс заходів – від розроблення проектів законів і відомчих нормативних актів про дорожній рух до узагальнення практики застосування законодавства з питань забезпечення безпеки дорожнього руху та його вдосконалення.

Відповідно до Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС, затвердженої наказом МВС України № 111 від 27.03.2009 р. основними завданнями підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС України є: нагляд за дорожнім рухом з метою забезпечення його безпеки; забезпечення безпечного й безперебійного руху транспортних засобів; профілактика, попередження та припинення злочинів і адміністративних правопорушень у сфері дорожнього руху; регулювання дорожнього руху; виконання невідкладних заходів на місці ДТП; здійснення розшуку транспортних засобів, водії яких зникли з місця скоєння ДТП, та транспортних засобів, які викрадені; у визначених у нормативних актах випадках здійснювати супроводження та забезпечення безперешкодного проїзду транспортних засобів; здійснення заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення; облік, аналіз правопорушень та ДТП; надання практичної допомоги учасникам дорожнього руху; участь у попередженні й розкритті злочинів під час нагляду за дорожнім рухом та охорони громадського порядку тощо.

Для здійснення своїх завдань підрозділи Державтоінспекції мають права, передбачені законами України «Про міліцію», «Про дорожній рух», «Про оперативно-розшукову діяльність», іншими нормативно-правовими актами, що регулюють їх діяльність.

Зокрема працівники Державтоінспекції під час виконання службових обов'язків мають право:

- зупиняти транспортні засоби лише у встановлених у нормативних актах випадках;
- обмежувати або забороняти у визначених у нормативних актах випадках рух транспортних засобів і пішоходів;
- у визначених у нормативних актах випадках затримувати, відстороняти осіб від керування транспортними засобами;
- використовувати технічні засоби та технічні прилади для виявлення та фіксації порушень правил дорожнього руху;
- вживати заходів профілактичного та адміністративного впливу за порушення законодавства у сфері безпеки дорожнього руху;
- у визначених у нормативних актах випадках забороняти експлуатацію транспортних засобів;
- затримувати і доставляти в установленому законодавством порядку транспортні засоби для тимчасового зберігання на спеціальних майданчиках чи стоянках;
- використовувати безперешкодно транспортні засоби, що належать підприємствам, установам, організаціям і громадянам, для проїзду до місця події, стихійного лиха, доставлення до лікувальних закладів осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги, або для доставлення правопорушників до підрозділу міліції;
- застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених Законом України «Про міліцію»;
- інші права, визначені у нормативно-правових актах.

Таким чином, забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні потребує удосконалення. Форми і методи діяльності Державтоінспекції в зазначеній сфері необхідно змінювати. Головним напрямом роботи має бути вдосконалення правової бази.

На найближчу перспективу діяльність Державтоінспекції повинна бути орієнтована на підвищення ролі служби у боротьбі зі злочинністю, організації і проведення роботи з розшуку транспортних засобів. Для цього слід забезпечити підвищення результативності цільових і спеціальних заходів щодо забезпечення громадської безпеки у сфері дорожнього руху, боротьби зі злочинністю, пов'язаною з використанням автотранспортних засобів; зосередити зусилля особового складу ДАІ на перевірці розшукуваного автотранспорту, виявленні підроблених і викрадених документів, державних реєстраційних знаків, а також осіб, що знаходяться в розшуку; впровадити та постійно удосконалювати активну базу даних ДАІ.

Також слід впроваджувати сучасні пошукові системи, що дозволить мінімізувати суб'єктивну складову участі автоінспектора в процесі фіксації правопорушення на дорозі та дозволить уникнути прямого контакту інспектора ДАІ та водія, який скоїв правопорушення.

1. Парубов А.И. Организационно-правовое обеспечение охраны общественного порядка и общественной безопасности в региональных подсистемах предупреждения и ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.14 / Парубов Александр Иванович. – М., 2003. – 198 с.

2. Положення про Державну автомобільну інспекцію МВС України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 341 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=341-97-п>

3. Інструкція з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС, затверджена наказом МВС України № 111 від 27 березня 2009 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0576-09>

4. Гайдай Н.В. Діяльність ДАІ у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_4/PB-4/PB-4_34.pdf

5. Аварійність на автошляхах України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.sai.gov.ua/uploads/filemanager/file/dtp09_2011.pdf

6. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=480-2011-%F0>

А.В. Семак,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НА СТАДІОНАХ ПРИ ЗНАЧНОМУ СКУПЧЕННІ ЛЮДЕЙ

Проведення масово-спортивних заходів за участю великої кількості людей є формою соціального спілкування між людьми та засобом формування загальних установок особистості, колективу та суспільства загалом. Відповідно до цього, футбольні матчі, що проходять на стадіонах нашої країни є найбільш масштабними спортивними заходами, які супроводжуються великим скупченням людей. Разом із тим, проведення відповідних заходів на стадіонах не проходять і без вживання великої кількості алкогольних напоїв, групових порушень громадського порядку та інших небезпечних для оточуючих дій, і тому в

центрі уваги державних органів виконавчої влади та правоохоронних органів залишається питання про забезпечення правопорядку під час проведення масових заходів на стадіонах, зокрема футбольних матчів.

Одним із найголовніших завдань міліції, відповідно до ст. 2 Закону України «Про міліцію», є охорона і забезпечення громадського порядку [1]. Особливого значення це завдання посідає під час проведення масових заходів, одним із різновидів якого є футбольні матчі.

Працівники міліції наділені відповідними правами, повноваженнями, забезпечені спеціальними засобами і тільки у поєднанні з владою організацією несення служби та вмілим керуванням можливе успішне вирішення завдань щодо охорони громадського порядку при значному скупченні людей на стадіонах.

Щоб досягнути бажаного результату необхідно дотримуватись наступних чітко визначених вимог:

- залучати необхідну кількість сил та засобів для охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки під час проведення футбольних матчів. Охорона громадського порядку повинна здійснюватись за допомогою нарядів ППСМ, МОП «Беркут», ДАІ, ДСО та внутрішніх військ;

- вживати заходи по охороні громадського порядку на стадіоні й прилеглий до нього території до початку, під час та після закінчення матчу з органами внутрішніх справ та інших установ;

- вживати передбачених законодавством заходів для недопущення порушників при значному скупченні людей на стадіоні;

- запобігати та своєчасно припиняти протиправні дії чи інші порушення встановлених правил з боку вболівальників та глядачів на стадіоні та прилеглий до нього території до початку, під час та після закінчення футбольного матчу;

- неухильно дотримуватись службових обов'язків працівниками міліції та іншими особами, які залучені до охорони громадського порядку. Для ефективного забезпечення громадського порядку кожний із співробітників під час виконання ним службових обов'язків повинен суворо дотримуватись встановлених нормативно-правових актів порядку та правил поведінки у відносинах з громадянами. Контроль за громадськими заходами не повинен переростати у тотальний, своїми діями працівники міліції повинні обмежити лише небезпечні та шкідливі для суспільства прояви, а саме: порушення громадського спокою, порядку використання зброї та піротехнічних виробів та ін. [2, с. 234];

- визначити порядок дій під час виникнення надзвичайних ситуацій.

Окрім підвищення рівня ознайомленості працівників правоохоронних органів по забезпеченню охорони громадського правопорядку

з вимогами нормативно-правових актів, що регламентують цю діяльність, удосконалення рівня фізичної та бойової підготовки, Колегія МВС України звертає увагу на необхідність проведення практичних занять і тренування з відпрацюванням тактики дій особового складу в екстремальних ситуаціях, що можуть виникати під час охорони громадського порядку при значному скупченні людей на стадіонах [3].

Отже, у разі дотримання вищезазначених вимог працівниками правоохоронних органів є можливість забезпечення відповідного рівня охорони громадського порядку та безпеки, які б відповідали усім стандартам сучасного світу та давали можливість належним чином проводити певні футбольні матчі на стадіонах із значною кількістю людей.

1. Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4.

2. Гулінков А.В. Просторова об'єктивізація відносин громадського порядку // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2006. – №2 (27). – С. 230–238.

3. Про оголошення рішення колегії МВС України «Про стан професійної підготовки та безпеки особового складу органів внутрішніх справ України та заходи щодо їх вдосконалення відповідно до завдань Президента України з питань забезпечення належного громадського порядку та протидії злочинності в державі»: Наказ МВС України № 759 від 21 жовтня 2000 року.

І.І. Сенета,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НЕЗАКОННИЙ ПОСІВ АБО НЕЗАКОННЕ ВИРОЩУВАННЯ СНОТВОРНОГО МАКУ ЧИ КОНОПЕЛЬ

З приходом весни люди, як правило, стараються засіяти свої гори всім необхідним, в тому числі маком і коноплею. Необхідно наголосити на недопустимості незаконних посівів та вирощування снотворного маку чи конопель, оскільки навіть за кілька рядочків маку можна потрапити за ґрати або заплатити штраф у значному розмірі, як це і передбачено у ст. 106-2 КУпАП, незаконні посів або незаконне вирощування снотворного маку в кількості до ста рослин чи конопель у кількості до десяти рослин тягнуть за собою накладення штрафу від вісімнадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно вирощуваних наркотиковмісних рослин [1, с. 55].

А відповідно до ст. 310 КК України, незаконне вирощування снотворного маку в кількості від ста рослин чи конопель у кількості від десяти до п'ятдесяти рослин – караються штрафом від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років [2, с. 106].

Відповідно до своїх міжнародних зобов'язань Україна активно вживає заходів щодо боротьби з наркоманією та обігом наркотичних речовин. У зв'язку з цим у суб'єктів господарювання часто виникають питання про можливість вирощування в господарствах наркотичних рослин для промислових потреб, зокрема, снотворного маку чи конопель. Останнім часом протинаркотичне законодавство набрало істотного розвитку, зокрема стосовно правового регулювання вирощування наркотичних рослин. Важливим законодавчим актом, який регулює порядок вирощування наркотичних рослин в Україні, є Закон України від 15 лютого 1995 р. «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» (в редакції Закону від 8 липня 1999 р.).

Стаття 7 даного Закону забороняє вирощувати в Україні наркотичні рослини, зокрема – кокаїнового кущу. Але ця заборона не поширюється на рослини виду мак снотворний і рослини виду коноплі. Закон встановлює особливі правила вирощування таких наркотичних рослин. Діяльність, пов'язана з культивуванням та (чи) використанням або реалізацією снотворного маку чи конопель з метою виробництва та (або) виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин, дозволяється підприємствам державної та комунальної форми власності за наявності у них відповідної ліцензії [3].

Діяльність, пов'язана з культивуванням та (або) використанням чи реалізацією снотворного маку та конопель з низьким вмістом наркотичних засобів для промислових цілей, за винятком виробництва та (або) виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин, дозволяється підприємствам усіх форм власності за наявності у них відповідної ліцензії. Вирощування рослин виду мак снотворний для виробництва насіння допускається лише за умови використання насіння, зібраного із сортів рослин, у висушеній соломі яких вміст морфіну не перевищував 0,15%. Вирощування рослин роду коноплі для промислових цілей, за винятком виробництва та виготовлення наркотичних засобів, допускається за умови використання насіння, зібраного із сортів росли, у висушеній соломі яких вміст морфіну не перевищував 0,15% [3].

Разом з тим снотворний мак, є цінним сільськогосподарським продуктом, а також широко використовується для медичних потреб. У свою чергу незаконне виробництво або виготовлення з його плодів і

стебел наркотичних засобів завдає значної шкоди здоров'ю населення і сприяє поширенню наркоманії, що й становить суспільну небезпеку незаконного культивування наркотиковмісних рослин.

Викладене означає, що в Україні громадяни не мають права сіяти й вирощувати мак снотворний та коноплі – культивування ними наркотиковмісних рослин за будь-яких умов визнається незаконним.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – Суми: ТОВ «ВВП НОТІС», 2011. – 240 с.

2. Кримінальний кодекс України. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2011. – 168 с.

3. Закон України від 15 лютого 1995 р. «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

П.Р. Сенік,

аспірант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ ВИБОРІВ І РЕФЕРЕНДУМІВ В УКРАЇНІ

Демократичність держави і суспільства насамперед визначається рівнем розвитку народовладдя, тобто тим, наскільки реально існуючі процедури виявлення і здійснення волі народу впливають на управління державними та суспільними справами. Найбільш ефективно такий вплив може здійснюватись у формі прямого (безпосереднього) народовладдя, під яким розуміється безпосередня участь громадян у здійсненні державної влади, їх пряме волевиявлення під час прийняття державних рішень.

З плином часу утвердились певні вимоги і правила, виконання яких покликано забезпечити об'єктивне виявлення волі виборців, утруднити чи зробити неможливою фальсифікацію результатів виборів. Найважливіші з них закріплено у конституціях демократичних держав. Сукупність таких правових норм утворює інститут виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Норми цього інституту можна поділити на декілька груп:

– норми, які закріплюють основні вимоги і правила, пов'язані з самою процедурою проведення виборів;

– норми, що визначають коло осіб, які наділяються активним виборчим правом, тобто правом обирати представників до органів держави та органів місцевого самоврядування;

– норми, що визначають коло осіб, які наділяються пасивним виборчим правом, тобто правом бути обраними до органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи на виборну посаду.

Інститут виборів регламентує досить широке коло суспільних відносин. Частина його, а саме норми, що встановлюють загальні правила і вимоги до процедури виборів, та норми, які регламентують активне виборче право, зафіксована у розділі III «Вибори. Референдум» та у розділі XI «Місьцеве самоврядування» Конституції України. Норми, які закріплюють пасивне виборче право, вміщено у розділах Конституції, присвячених основам організації та діяльності конкретних виборних органів.

Встановлюючи вибори і референдум стаття 69 Конституції України визначає, що вибори є формами безпосередньої демократії, через які народ здійснює своє волевиявлення. А в ст. 71 Конституції України закріплено положення про те, що вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Зміст виборів як політичного суспільно-правового інституту полягає в тому, що саме волею народу здійснюється конституювання та відтворення органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Це дає підстави характеризувати вибори як державотворчу функцію народовладдя.

Отже вибори слід розглядати як врегульовану законом діяльність уповноважених органів і громадян, що спрямована на формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Здійснення виборів необхідно розглядати як процес, найважливішою стадією якого є голосування.

Виборчий процес забезпечується системою його суб'єктів. Стаття 12 Закону України «Про вибори народних депутатів України» визначає, що суб'єктом виборчого процесу є:

- виборець;
- виборча комісія, утворена відповідно до зазначеного Закону або Закону України «Про Центральну виборчу комісію»;
- партія (блок), що висунула кандидатів у депутати;
- кандидат у депутати, зареєстрований у порядку, встановленому згаданим законом;
- офіційний спостерігач від партії (блоку) – суб'єкта виборчого процесу.

Щодо класифікації суб'єктів виборчого процесу, то, незважаючи на значну їх кількість, законодавство України не допускає їхнього хаотичного існування. Відповідно кожний із суб'єктів виборчого про-

цесу посідає окреме місце в системі соціальних зв'язків, які опосередковують процес підготовки, проведення, передбачених Конституцією України та законодавством виборів.

Геополітична спрямованість сучасного цивілізаційного процесу визначається його глобалізацією, прогресуючим зростанням значущості гуманітарної сфери, високих інформаційних технологій, постіндустриальних принципів суспільного розвитку, підвищенням ролі інтелектуального капіталу та менеджменту, соціальних і гуманітарних чинників економічного прогресу, утвердженням пріоритетності базових засад сталого розвитку, який сприяє не тільки економічному зростанню, а й справедливому розподілу його результатів, розширенню можливостей людей, утворенню ефективного апарату державного управління, що передбачає необхідність реформування виборчого права на зразок європейського та у свою чергу призводить до виникнення правових колізій. Суть загострення юридичних суперечностей полягає, зокрема, у розширенні поля виборчого права, збільшення суб'єктів виборчого процесу, зіткнення прагнень та інтересів, відмінності у праворозумінні, у тлумаченні та розбіжності щодо застосування норм виборчого законодавства. У вирішенні цих проблем важливу роль відіграє уміла організація захисту та реалізації законних інтересів громадян у сфері виборчого права, яка здійснюється суб'єктами виборчого процесу.

В.В. Серета,
*кандидат юридичних наук,
проректор з кадрового забезпечення
та міжнародних зв'язків
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СКАРГИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Положення статті 40 Конституції України закріплює право громадян України направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. Дана норма є цікавою, оскільки з однієї сторони, звернення громадян є засобом участі громадян в процесі публічного управління, «являє собою одну з форм їх участі в управлінні справами суспільства і держави» [1, с. 128]. Громадяни можуть пода-

вати в зазначені органи пропозиції щодо покращення їх діяльності, критикувати недоліки, допущені в роботі, і в тому числі вказувати на порушення і оскаржувати дії (бездіяльність) і рішення органів і їх посадових осіб [2, с. 223].

З іншої сторони, невід'ємною складовою поняття «звернення» є скарга, яка по суті завжди є документом, що містить вимоги усунути допущені порушення суб'єктивних прав і свобод громадян в результаті прийнятого рішення чи вчинення дії (бездіяльності) державними органами, органами місцевого самоврядування, посадовими особами, державними службовцями, громадськими організаціями. «Скарга – важливий засіб захисту і відновлення порушених прав та інтересів» [3, с. 144].

В ході становлення України як демократичної держави можна виділити одну з найголовніших її функцій – захист прав і свобод людини і громадянина, забезпечення законності і порядку. Забезпечення прав людини – головний критерій демократичної держави [4, с. 80–81].

Конституція України встановлює наступні важливі способи захисту прав і законних інтересів:

– судовий захист прав і свобод (стаття 55 Конституції України), який гарантується кожному громадянину і реалізується у встановленому в ч. 2 ст. 1 Закону України «Про судоустрій» у формах цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства;

– адміністративно-правовий спосіб захисту прав і свобод громадян, закріплений в статті 40 Конституції України, яка передбачає, що громадянин має право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. Одним з таких способів є реалізація права на подання скарги громадян в адміністративному порядку в зв'язку з порушенням їх прав і свобод, в тому числі звернення зі скаргою в органи прокуратури, до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ч. 2 ст. 55 Конституції України).

Універсальним способом захисту є звернення до відповідних органів зі скаргою. Тобто можна стверджувати, що за допомогою адміністративної скарги можна відстоювати та захищати, а також усувати перешкоди при реалізації будь-якого права чи задоволенні будь-якого інтересу, який не суперечить загальним принципам і діючим нормам права.

Право на скаргу є найважливішим конституційно-правовим способом захисту прав, свобод і інтересів громадян. Конституційне право

кожного на звернення до компетентних органів у зв'язку з порушенням прав і свобод опосередковано встановлено в Конституції України, але прямо визначається як засіб захисту лише судова скарга, тобто право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 1 ст. 55).

Тим не менше, суть всієї правової системи дозволяє говорити про скаргу не тільки в зв'язку з судовими процедурами. Загальне поняття скарги як звернення, викладеного в усній чи письмовій формі і спрямованого компетентним органам, яке містить вимоги громадянина про захист (відновлення) прав, свобод і законних інтересів, порушених рішеннями і діями (бездіяльністю), в тому числі наданням офіційної інформації, яка стала підставою для прийняття рішень і вчинення дій (бездіяльності) є таким, яке утвердилося в правовій доктрині, отже, надає скарзі властивість загальнодоступного способу забезпечення правового статусу [5, с. 54–66].

За допомогою скарги в Україні можна захистити будь-які права та інтереси – загальносуспільні, спеціальні і службові, причому не лише ті, які були прямо порушені чи ущемлені, але й ті, стосовно яких у осіб виникають сумніви відносно їх «непорушення» публічними владними суб'єктами, тобто скарга, яка подана в зв'язку з можливими порушеннями.

Дане положення, безумовно, є позитивним елементом системи правової демократичної держави і потребує фіксації в законодавстві, що сьогодні формується щодо адміністративної скарги.

Знову-таки, виходячи з призначення правових установ, можна констатувати, що інститут адміністративної скарги може використовуватися суб'єктами як в позитивних управлінських відносинах, так і в відносинах, які пов'язані з примусовим впливом, в тому числі, з застосуванням заходів карального характеру.

В сучасний період розвитку правової системи України право на скаргу нарешті отримало законодавче закріплення.

Можливість захисту прав громадян за допомогою подання скарги встановлена значною кількістю актів, у відповідності до яких відповідні посадові особи зобов'язані розглядати адміністративні скарги. Адресатами скарги можуть бути:

- Президент України;
- Уповноважений Верхової Ради з прав людини;
- органи виконавчої влади (в тому числі, вищі) і їх посадові особи;
- органи прокуратури України;
- суди та інші уповноважені суб'єкти.

Можна зробити висновок, що всі кроки для кінцевого юридичного оформлення адміністративної скарги на рівні реального і ефективного способу захисту прав і інтересів громадян в Україні були зроблені.

«Служити засобом охорони прав та законних інтересів громадян – одна з основних функцій ... права на оскарження» [6, с. 25]. Саме тому право на скаргу повинно розглядатися з позиції юридичних гарантій як правова гарантія реалізації прав людини, – важливо, що не тільки громадян України, але й іноземних громадян, осіб без громадянства, а також всіх форм їх об'єднань, які знаходяться на території України.

1. Институт прав человека в России / авт. кол.: Г.Н. Комкова, О.В. Шудра, Т.Г. Даурова и др.; под ред. Г.Н. Комковой; Российская академия государственной службы при Президенте РФ; Поволжская академия государственной службы. – Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1998. – 216 с.

2. Корнев А.П. Административное право России: учебник: в 3 ч. / А.П. Корнев. – М.: Щит-М, 1996. – Ч. 1. – 542 с.

3. Постатейный комментарий к Конституции Российской Федерации / под общ. ред. Ю.В. Кудрявцева. – М.: Фонд «Правовая культура», 1996. – 797 с.

4. Теория государства и права / под ред. В.К. Бабаева. – М.: Юристъ, 2003. – 592 с.

5. Хаманева Н.Ю. Административно-правовой статус гражданина Российской Федерации / Н.Ю. Хаманева. – М.: Ин-т государства и права РАН, 2000. – 86 с.

6. Карасева М.В. Конституционное право граждан СССР на обжалование / М.В. Карасева. – Воронеж: Изд-во Воронежского государственного университета, 1989. – 152 с.

К.І. Сех,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Ураховуючи небезпечність організованої злочинності для України на сучасному етапі її розвитку, а також рівень науково-теоретичної розробленості всіх аспектів цієї проблеми та потреб практики, науковий аналіз сучасного стану економічної злочинності є надзвичайно актуальним і заслуговує на більш серйозну увагу з боку українських науковців.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що генезис сучасної організованої злочинності неможливий без звернення до періоду виникнення тіньового сектора в СРСР, коли ослабле-

на держава втратила контроль у легальній економіці. У той період більшість керівників підприємств і значна частина представників середньої управлінської ланки зайнялися тіншовим виробництвом. Його обсяги, за експертними даними, в 1990-1991 рр. перевищували 10% ВВП, а до 1996 р. досягли 46% ВВП. Нелегальною працею на теренах колишнього СРСР було зайнято 60 млн. осіб [1, с. 79].

Слід звернути увагу на те, що вже на початковому етапі побудови капіталізму в Україні виявилися глибокі зв'язки економічної злочинності з організованими злочинними угрупованнями, під контролем яких перебувала значна кількість підприємств і банківських установ. Це був період відчутного сприяння розвитку вітчизняної організованої злочинності, зумовленого тим, що влада панічно боялася бути звинуваченою в дотриманні тоталітарних традицій і до мінімуму зменшила свою присутність в економіці. До «верхів» влади і керівних важелів в економіці наблизилися люди, що мали особистий корисливий інтерес. Учорашні «тіншовики», які накопичили й «відмили» значні фінансові ресурси, отримані, поміж іншим, і від бандитизму, рекету, вдалися до роздержавлення власності. У нормальному функціонуванні правоохоронної системи й правосуддя не були зацікавлені високостатусні клани, які першими поспіхом долучилися до розподілу власності, стали ідеологами приватизації і здійснили її найбільш ганебними засобами. Однією з причин такої ситуації стало недосконале законодавство. Аналіз підсумків приватизації в Україні дозволяє дійти безперечного висновку, що більшість приватизаційних операцій було проведено з грубим порушенням чинного законодавства. Зокрема, справжня ціна об'єктів не визначалася, а була віддана на розсуд тих, хто особисто був зацікавлений у її зниженні.

За даними Державного комітету статистики, з 1992 року форму власності в Україні змінили майже 90,5 тис. підприємств, тобто відбувся досить масштабний процес приватизації. Було приватизовано 85% основних фондів підприємств. Це один із найвищих показників з-поміж країн СНД. Наприклад, у промисловості лише 10% підприємств залишилося в державній власності. На цей час недержавний сектор переважає в усіх сферах економічної діяльності. Частка приватного сектора становить у середньому 60 %: від 40 % у виробництві електроенергії до 98–99% у хімічній і легкій промисловості [2, с. 24].

У період становлення України як незалежної держави в демократичних політичних колах панувала думка, що тіншова економіка є породженням деформацій радянської системи, а з упровадженням приватної власності зростатиме інтерес до легальної діяльності. Масштаби злочинності у сфері економіки за роки незалежності сягнули такого рівня, що вона стала визначати характер і напрям реформ не тільки у

сфері економіки, а й у системі державного будівництва та правоохоронної діяльності. Так, наприклад, за даними Міністерства економіки, обсяг тіншового обігу за 2007 рік обчислювався в 180 млрд. грн. Рівень тінзації становить 26 %. Вісімдесят відсотків товарів широкого вжитку надходять до України за тіншовими схемами контрабандним шляхом. За незалежними експертними оцінками, близько 90 % приватизованих підприємств працюють під контролем кримінально-олігархічних кланів, а тіндова економіка становить 50–60 %. Таким чином, ситуація зі злочинністю в Україні має яскраво виражене економічне підгрунтя. На відміну від країн із розвинутою демократичною структурою та політичною стабільністю, економічна організована злочинність у нашій країні зосереджена переважно у сфері господарської діяльності та управління нею [3]. За цих умов правоохоронні органи значно активізували свої зусилля в боротьбі з економічною злочинністю і, щонайперше, з її організованими формами. Так, наприклад, упродовж 2008 року, за даними Генеральної прокуратури України, правоохоронними органами держави викрито 406 організованих груп і злочинних угруповань, до складу яких входило понад півтори тисячі осіб, що вчинили понад 4,2 тис. злочинів.

У сучасних умовах прикладом активізації реальної боротьби в означеному напрямі став пакет антикорупційних законів «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» і «Про відповідальність юридичних осіб за здійснення корупційних правопорушень». Нове антикорупційне законодавство вдосконалює механізм правового регулювання кримінальної та адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. Можна сподіватись, що з його впровадженням в Україні буде зроблено серйозний крок у напрямку зниження рівня корупційності влади. Позитив ще й у тому, що у створення антикорупційної стратегії активно включився новообраний Президент України В. Ф. Янукович. Свідченням цього слід вважати Указ Президента України від 26 лютого 2010 року «Про Утворення Національного антикорупційного комітету», який має на меті кардинальне поліпшення ситуації у сфері боротьби з корупцією в Україні, забезпечення узгодженості дій правоохоронних органів у цій сфері, здійснення реальних кроків для відновлення довіри громадян до влади, суттєвого поліпшення інвестиційного клімату, зміцнення партнерських відносин із міжнародним співтовариством, неухильного дотримання конституційних прав і свобод людини в інтересах утвердження законності й правопорядку. У лексику періоду становлення в Україні ринкової економіки увійшло також поняття «рейдерство», що

досить швидко перетворилося на вкрай актуальну й масштабну проблему для України.

1. Куликов А. С. Экономическая преступность в России: состояние, тенденции, прогнозы / А.С. Куликов // Право и безопасность. – 2009. – № 1. – С. 79.

2. Кулик В. Приватизація життя по-українськи / В. Кулик // Український журнал. – 2008. – №7. – С. 24.

3. Кальман О. Що протиставити злочинності? / О. Кальман // Дзеркало тижня. – 2009. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/1000/1050/65593>.

4. Про стан законності в державі за 2008 рік: Інформація Генеральної прокуратури України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gp.gov.ua.

5. Україну визнано найбільш корумпованою країною світу: Інформація ІАЦ Publicity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.publicity.kiev.ua.

Р.М. Сиймовський,
*старший слідчий слідчого управління
Головного управління МВС України
у Львівській області*

ВЗАЄМОДІЯ ОВС З НАЦІОНАЛЬНОЮ КОМІСІЄЮ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Проблема чіткого визначення місця та ролі суб'єктів профілактики правопорушень зумовлена необхідністю узгодженої, без дублювання та паралелізму, попереджувальної діяльності державних органів. Серед суб'єктів системи профілактики правопорушень важливе місце займають органи внутрішніх справ. Характеризуючи профілактичну діяльність органів внутрішніх справ, потрібно сказати, що вона в багатьох аспектах визначає стан профілактичної роботи у країні в цілому. При цьому місце ОВС у цій системі визначається нормативно закріпленими основними завданнями щодо профілактики правопорушень, наявністю повноважень із застосування профілактичних заходів, можливістю їх здійснення та характером зв'язків з іншими суб'єктами системи – «наявністю інтегративних та інваріантних зв'язків» [1, с. 167]. Таким чином, необхідною складовою частиною статусу ОВС як суб'єктів профілактики правопорушень, у тому числі й тих, що вчиняються на ринку цінних паперів, є наявність взаємодії з іншими учасниками попереджувальної діяльності.

Підрозділи ОВС здійснюють профілактичну діяльність на фондовому ринку, передусім, за допомогою засобів, передбачених кримінально-процесуальним законодавством. Кримінальну відповідальність передбачено за маніпулювання на фондовому ринку (стаття 222-1 КК України), розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску (стаття 223 КК України), підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (стаття 223-1 КК України), порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів (стаття 223-2 КК України), незаконне використання інсайдерської інформації (стаття 232-1 КК України), приховування інформації про діяльність емітента (стаття 232-2 КК України).

Адміністративна відповідальність настає за розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску або порушення порядку здійснення емісії цінних паперів (стаття 163 КУпАП), приховування інформації про діяльність емітента (стаття 163-5 КУпАП), ненадання документів, що підтверджують право власності на цінні папери (стаття 163-6 КУпАП), діяльність на фондовому ринку без ліцензії (стаття 163-7 КУпАП), маніпулювання на фондовому ринку (стаття 163-8 КУпАП), незаконне використання інсайдерської інформації (стаття 163-9 КУпАП), порушення порядку прийняття рішення про передачу ведення реєстру власників іменних цінних паперів або порядку передачі ведення реєстру власників іменних цінних паперів (стаття 163-10 КУпАП), порушення порядку розкриття інформації на фондовому ринку (стаття 163-11 КУпАП), порушення умов видачі векселів (стаття 163-12 КУпАП). Більшість таких дій тягне за собою й застосування фінансових санкцій до юридичних осіб відповідно до статті 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [2].

У багатьох випадках злочин відрізняється від адміністративного правопорушення лише однією кваліфікуючою ознакою – розміром отриманого доходу чи завданої шкоди. Так, умисні дії службової особи учасника фондового ринку, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі, встановлені відповідно до закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів, що призвели до отримання професійним учасником фондового ринку або фізичною особою чи третіми особами прибутку у значних розмірах (розмір, який у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян), або уникнення такими особами збитків у значних розмірах, або якщо це заподіяло значну шкоду (шкода, яка у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб вважаються

злочином, такі ж дії у менших розмірах – адміністративним правопорушенням.

Очевидно, що у таких випадках причини та умови скоєння як адміністративних деліктів, так і злочинів, пов'язаних з випуском цінних паперів, однакові. При цьому досудове слідство у кримінальній справі провадиться слідчими органів внутрішніх справ, а провадження у справах про адміністративні правопорушення здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Як Національну комісію, так і ОВС законодавство зобов'язує здійснювати профілактику зазначених правопорушень. Згідно п. 4 Правил розгляду справ про порушення вимог законодавства на ринку цінних паперів та застосування санкцій [3] завданням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку підчас провадження у справах про правопорушення є своєчасне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з чинним законодавством, забезпечення виконання винесеного рішення, а також виявлення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень, і запобігання правопорушенням. Крім цього Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку керується ст. 6 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Запобігання адміністративним правопорушенням». При розслідуванні кримінальної справи слідчі ОВС керуються статтею 23 Кримінально-процесуального кодексу України «Виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину» та пп. 6, 7 ст. 10 Закону України «Про міліцію» [4], які зобов'язують працівників міліції вживати заходів до усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, проводити профілактичну роботу серед осіб, схильних до вчинення злочинів.

Така профілактична діяльність потребує тісної взаємодії суб'єктів. Необхідність взаємодії Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та органами внутрішніх справ зумовлена, передусім, тим, що ці суб'єкти владних повноважень мають спільну профілактичну мету – усунення причин та умов, які однаковою мірою впливають на вчинення адміністративних та фінансових деліктів, і злочинів. Теорія управління визначає в такому випадку певні вимоги щодо ефективності діяльності з досягнення спільної мети. Серед цих вимог – недопущення дублювання профілактичних заходів за допомогою диференціації функцій учасників спільних дій та узгодженість дій за ціллю, часом і місцем реалізації. Кожний суб'єкт наділений певною компетенцією, відповідно до якої здійснює свою діяльність притаманними йому методами. Якщо одна із взаємодіючих сторін буде вирішувати питання, які не належать до її компетенції, чи замість запланованої

взаємодії самостійно здійснюватиме заходи, це не тільки не прискорить досягнення спільної мети, але й може призвести до негативних наслідків.

1. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: монографія / В.Т. Білоус. – Ірпінь, Академія державної податкової служби України, 2002. – 449 с.

2. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жовтня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 51. – Ст. 292.

3. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №4. – Ст. 20.

4. Правила розгляду справ про порушення вимог законодавства на ринку цінних паперів та застосування санкцій, затверджені рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11 грудня 2007 року № 2272.

О.З. Сліпа,
слухач магістратури
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КЕРІВНИК ОРГАНУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК СУБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

Ефективність та результативність роботи органів виконавчої влади усіх рівнів насамперед залежить від їх керівників, тому, що саме керівник організує роботу структурних підрозділів органу та в цілому забезпечує його діяльність, керівник наділений найбільшим обсягом службово-владних повноважень у підлеглому органі влади й має величезний вплив на всі сфери діяльності органів виконавчої влади.

Керівник – це творча, професійно підготовлена особа, високоморальна особистість, яка виконує з підлеглими членами колективу певну роботу, перебуває в безпосередніх контактах з ними щодо вирішення поставлених завдань, умілий організатор і наставник, який здійснює владну, адміністративно-управлінську, виховну, стратегічну, адміністративну, експертно-інноваційну, комунікаційну, соціальну та лідерську функції, володіє необхідними професійними та діловими якостями [1, с. 131].

Діяльність сучасного керівника – надзвичайно багатопланова. Вплив його на підлеглих перш за все має метою забезпечити належну службову поведінку – згідно з законами даної організації. Як уже за-

значалося, однією з ознак керованості системи є наявність керуючого параметра. Поєднання і впорядкування елементів, забезпечення цілісності соціальної системи досягається значною мірою завдяки цілеспрямованій керівній діяльності суб'єкта управління. Таким суб'єктом управління в міськрайоргані внутрішніх справ є його начальник. Від нього каналами прямого зв'язку до об'єктів управління надходять команди управління, а каналами зворотного зв'язку – дані про результати виконання цих команд.

Начальник міськрайоргану внутрішніх справ займає вищу точку в піраміді управління органів. Власне він об'єднує всі елементи системи органу внутрішніх справ, забезпечуючи єдину спрямованість їх функціонування та розвитку [2, с. 148].

Особливе місце начальника в структурі управління створює йому особливий авторитет. Мова не йде в даному випадку про неформальний авторитет, який визначається особистими якостями керівника і який, безумовно, повинен мати начальник міськрайорганів внутрішніх справ. Мова йде про авторитет формальний, який породжується посадовим становищем начальника, його правовим статусом. Зміцненню такого авторитету сприяє і та обставина, що начальники міськрайорганів внутрішніх справ керують підлеглими переважно на принципах єдиноначальства. Необхідність єдиноначальства обумовлена специфікою організації та функціонування органів внутрішніх справ, міцною дисципліною, наявністю зброї та спецзасобів. Керівник – офіційний лідер колективу органу внутрішніх справ.

Природно, єдиноначальство в разі потреби поєднується з колегіальністю, з активною участю співробітників в управлінні. Якими б організаторськими здібностями не володів начальник, він не може ігнорувати такі чинники, як досвід та розум колективу. Не може бути застрахованим від помилок у роботі, якщо не опирається на допомогу своїх заступників, керівників служб та підрозділів [2, с. 149].

Керівник забезпечує права установи, поєднуючи інтереси суспільства і працівників колективу, здійснює керівництво виробничо-технологічними та соціально-управлінськими процесами праці всіх його членів, забезпечує цілісність і системність суспільної діяльності шляхом постійного погодження цілей і завдань керованого ним колективу з цілями і завданнями більш широкої соціальної структурної системи, елементом якої виступає даний колектив.

Управління в трудовому колективі передбачає створення кожному працівникові найбільш сприятливих умов для продуктивного виконання функціональних обов'язків. При цьому регулювати його діяльність таким чином, щоб праця, її результати, мотиви діяльності

відповідали, насамперед, суспільним інтересам і водночас задовольняли його індивідуальні потреби. Вирішення цього завдання керівник забезпечує шляхом постійного технічного оновлення виробництва, поліпшення умов праці та побуту, системи матеріального й морального заохочення працівників. Результативність праці вимірюється також створенням належних умов для функціонування соціальної сфери, її постійного удосконалення. Необхідно постійно турбуватися про задоволення освітніх, культурних та управлінських запитів самих керівників, які мають цілковито задовольнятися безпосередньо в трудовому колективі, що сприятиме інтелектуалізації праці, постійному застосуванню новітніх управлінських технологій і поліпшенню системи державного управління відповідно до вимог громадянського суспільства, що нині активно формується.

Керівник виступає транслятором узгодженості інтересів, цілей, напрямів, уподобань, що проявляються у функціонуванні відносин як на суспільному, так і індивідуальному рівнях, спираючись на наявні правові норми; реалізує функції, спрямовані на забезпечення чіткості, послідовності в організації трудового (виробничого) процесу.

Діяльність керівника перебуває під впливом сучасних соціально-економічних та політичних перетворень, складної криміногенної ситуації, проблем нормативно-правового, кадрового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення. Крім того, на діяльності органів внутрішніх справ України відбиваються особливості етапу реформування, ознаками якого є зміни в системі управління, відкритість, підзвітність суспільству, структурна перебудова, демілітаризація, тісне партнерство з населенням, нові підходи до оцінки адміністративної і оперативної-розшукової діяльності [3, с. 2]. Зазначені чинники ставлять перед органами внутрішніх справ нові завдання, зумовлюють необхідність перегляду стратегічних напрямів діяльності, пошуку нових форм і методів управління оперативно-службовою діяльністю, підвищення організаційної ролі керівника до рівня суспільних потреб у правоохоронній сфері.

1. Державна служба в Україні: організаційно-правові основи і шляхи розвитку / за заг. ред. В.Б. Аверянова. – К.: Ін-Юре, 1999. – 272 с.

2. Організаційні засади управлінської діяльності в ОВС: науково-практичний посібник / В.Л. Ортинський, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. – 315 с.

3. Яценко С.Л. Адміністративно-правові засади діяльності керівника в органах внутрішніх справ України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Яценко С.Л. – К., 2009. – 19 с.

В.В. Слободянюк,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МОВНИЙ БАР'ЄР У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ДО ЄВРО-2012

Як відомо, Євро-2012 – це спортивне свято із багатьма особливостями, які передбачають ряд заходів, що необхідно здійснити як під час підготовки України до організації чемпіонату так і в ході проведення змагань. Щоправда, деякі з них, виявились неідеальними. Як приклад, можна навести проблему знання іноземної мови службовцями, зокрема працівниками міліції.

Під час перевірки виконання програми вивчення співробітниками ОВС іноземної мови було виявлено, що працівники міліції не лише не володіють юридичними термінами, а навіть не змогли вказати дорогу туристу. А для вивчення іноземної мови як-не-як були виділені не малі кошти! Куди їх поділи – це вже окреме питання, а от кваліфікація міліціонерів – важлива проблема. У чому ж саме полягає проблема і на якому рівні міліція готова до проведення турніру? Ці питання піднімалися багатьма посадовцями.

Дослідивши програму з вивчення іноземних мов можна впевнено сказати, що вона не є ефективною [1]. Недолік, на нашу думку полягає у недостатньому терміні вивчення мови. Так, будь-якому студенту, що вивчає англійську мову спеціального спрямування, такий курс можна досягнути за один рік і тільки теоретично та при сприятливих обставинах. На практиці ж відповідна підготовка займає 2-3 роки, адже вивчення іноземних мов передбачає не лише знання лексики і правил правильної побудови речень, а й практичні заняття по спілкуванню на цій мові.

Практика являється важливим етапом у вивченні мови, на якому не тільки засвоюється правильна вимова і структурна побудова речень, а й сприйняття мови та відповідних особливостей спілкування. В програмі цей етап, на жаль, упущений. До сьогоднішнього дня гостро стоїть питання знання іноземної мови співробітниками ОВС. В умовах перебування великої кількості іноземців в Україні, на міліцію буде покладений ще один обов'язок – зробити перебування іноземних гостей на території нашої держави максимально комфортним. Програма вивчення іноземної мови проявила себе неефективно і необхідно терміново внести у неї зміни, при цьому врахувавши, що велику роль відіграє практика. Розв'язання цієї проблеми може мати декілька варіантів, але потрібно дослідити, які з них будуть найефективнішими.

Проаналізувавши один з них, який полягає у тому щоб прикріпити студентів до працівників ОВС, можна сказати, що це сприятиме вирішенню проблеми, яка піднімається. Разом з тим, не можна забувати, що міліція буде представляти Україну перед європейською спільнотою, а працівники ОВС із перекладачами створять не найкращу репутацію нашої вітчизни як європейської країни. Останнім ноу-хау являється застосування при спілкуванні з іноземцями голосових перекладачів [2]. Таких приладів планується закупити в кількості півтори тисячі. Але така їх кількість буде недостатньою для оснащення 27 тисяч працівників і це лише у тих містах, які прийматимуть європейське свято футболу [3].

Слід зробити акцент і на тому, що вкладені кошти не дозволяють нам відмовитись від уже існуючої програми. Тому необхідно внести до неї певні зміни. Як варіант вирішення проблеми мовного бар'єру, не відмовляючись від використання вже існуючої програми, можна розглядати - її доповнення.

Коли питання торкається практики, досить складно визначити найбільш імпонуючих співрозмовників. Звичайно, найкращим варіантом було б запросити іноземних працівників правоохоронної сфери, та навіряд чи такий захід може бути профінансований. Також як варіант можна розглянути практичні заняття з викладачем в індивідуальному порядку, але реалізація такого рішення потребує великої кількості викладачів та коштів, що також унеможливило такий підхід і може здатись.

Оптимальне рішення все ж таки є. На нашу думку слід врахувати, що на сьогодні в Україні є досить багато студентів, які володіють іноземною мовою спеціального спрямування і можуть стати відповідними співрозмовниками для практичних занять. В питанні фінансування таке рішення є прийнятним, адже найкращою платою для студентів буде не грошова винагорода, а зменшення навчального навантаження, забезпечення роботою після закінчення навчального закладу, адже працевлаштування в наш час досить актуальна проблема, тощо. Отже, якщо чиновники зможуть забезпечити ці або їм подібні умови, то рішення проблеми знайдено. Крім того, варто зазначити, що такі дії забезпечать найкращий результат з мінімальними затратами у фінансуванні та часі.

1. Лещенко С.І. Міліціонери вчать англійську до Євро-2012. – 05.09.2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до електронного ресурсу: <http://football.sport.ua/news/102866>

2. Бережний В. В. Міліціонер пояснює іноземцю: Smoking..? Це вам що, потрібно надіслати листа?. – 03.09.2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/news/14168748.html>

3. Кузьмін Д. О. Кабмін вирішив безплатно навчити англійської мови 120 тис. осіб до Євро-2012. – 14.10.2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukranews.com/ru/news/ukraine/2010/10/14/29062>

І.Й. Слубський,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

На даний час актуальною і ще не до кінця вирішеною проблемою публічно-правової відповідальності юридичних осіб є адміністративна відповідальність. Ще на початку роботи над проектом Кодексу пропозиція включити в нього цей інститут була зустрінута з великою часткою скепсису. У цьому питанні зіштовхнулися різні інтереси, з одного боку – теорії, з іншого боку – практики. Практики освоїли інститут відповідальності юридичних осіб і досить успішно використовують його, хоча і поза рамками діючого КУпАП. Теорія ж адміністративного права приймає цей інститут з важкістю. Висловлюються точки зору, що цей інститут далекий Кодексові і руйнує цілісність його предмету регулювання. Наприклад, у радянському адміністративному законодавстві існувала відповідальність соціалістичних організацій, але вже на початку 60-х років від неї фактично відмовилися.

Тим часом вирішити питання відповідальності юридичної особи в даний час життєво необхідно. Це пояснюється тим, що якщо в період формування і розвитку конструкції юридичної особи пріоритетне значення мали функції об'єднання осіб і капіталів, то зараз основним завданням і призначенням юридичної особи стає перенесення важкості відповідальності із засновників цієї юридичної особи на саму юридичну особу.

Багато країн, зіткнувшись з різким ростом правопорушень, вчинених корпораціями, пішли по шляху освоєння інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб – це такі країни, як Німеччина, Італія і Португалія. Надзвичайно широко цей інститут використовується й у юридичній практиці Європейського Союзу. Таким чином, простежується визначена світова тенденція у вирішенні даного питання.

В Україні інститут відповідальності юридичних осіб стає надзвичайно потрібним і виправданим ще й у силу того, що в нас виникає багато суб'єктів власності, (акціонерні товариства, товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і т.д.), що найчастіше не мають, на відміну від державних підприємств, чіткої і формально встановленої структури керування або приховують її. Як наслідок, виникають труднощі при вирішенні конфліктів із законом і з'ясуванні сфер компетен-

ції співробітників, без чого досить утруднене притягнення до відповідальності безпосередніх винуватців правопорушень.

В даний час активно йде закріплення на законодавчому рівні механізму правового регулювання адміністративної відповідальності юридичних осіб. Це виявляється в прийнятті кодифікованих актів, що у тому числі регулюють залучення юридичних осіб до адміністративної відповідальності в різних областях суспільних відносин. Це свідчить про те, що адміністративна відповідальність юридичних осіб має тенденцію до більш глибокого і ретельного законодавчого закріплення.

Необхідність у зосередженні в руках держави визначених механізмів адміністративно-правового впливу на суб'єкти власності, що перестали знаходитися в безпосередньому державному підпорядкуванні, очевидна. Застосування до юридичних осіб деяких примусових заходів, безпосередньо зв'язаних з адміністративним правопорушенням, дозволяє не тільки реалізувати функцію покарання правопорушника за протиправне діяння, але і забезпечити виконання юридичною особою своїх обов'язків і вимог державних органів.

Винесення ж індивідуального покарання у відношенні правопорушника – члена співтовариства не робить на саму юридичну особу достатнього превентивного впливу, оскільки вона сама, як правило, отримує не малі прибутки в результаті зробленого правопорушення і залишається поза досяжністю закону.

Залучення юридичних осіб до адміністративної відповідальності можливо у різних сферах (при оподатковуванні, в області митних відносин, за здійснення екологічних правопорушень і т.д.), але це не дає основ для виділення якихось особливих видів відповідальності (податкової, митної, екологічної й ін.). Хоча кожен вид названих правопорушень має свої особливості, усі вони відносяться до адміністративних, оскільки адміністративна відповідальність юридичних осіб поширюється на будь-які порушення правових норм (незалежно від їхньої галузевої приналежності), для яких характерний або домінує адміністративно-правовий метод правового регулювання (влади і підпорядкування).

Існує також кілька точок зору щодо можливості залучення юридичних осіб до адміністративної відповідальності.

Перша полягає в тому, що можливість залучення юридичних осіб до адміністративної відповідальності заперечується в принципі; відповідно до другої, припустиме залучення їх до відповідальності без визначення провини (фактично об'єктивне зобов'язання); третя точка зору полягає в можливості залучення юридичних осіб до відповідальності тільки при наявності провини.

Таким чином, можна зробити висновок, що адміністративна відповідальність юридичних осіб – це застосування до організацій, що

володіють адміністративною правосуб'єктною, адміністративних стягнень за невиконання або неналежне виконання встановлених державою правил, норм і стандартів з метою відновлення соціальної справедливості, державного осуду протиправної діяльності, забезпечення виконання покладених на них обов'язків і попередження правопорушень.

Законодавство про адміністративну відповідальність організацій ще не являє собою систему, що склалася на основі чіткої наукової концепції, діють поки лише окремі акти або їхні норми, що утримуються в різних законах.

Необхідно також на законодавчому рівні уніфікувати підходи до провини юридичної особи, узявши за основу об'єктивний підхід, оскільки природа адміністративної відповідальності єдина незалежно від сфер, у яких вона застосовується.

Введення адміністративної відповідальності юридичних осіб у правову систему України, дозволить, насамперед, упровадити нові елементи захисту держави і цивільного суспільства в сфері несумлінної конкуренції, охорони навколишнього середовища й ін.; з іншого боку, можна буде домогтися дотримання всіх принципів юридичної відповідальності (у тому числі об'єктивності покарання, доцільності і гуманізму, справедливості) і відповідно зближення між карним і адміністративним процесом, характерного для прогресивних правових систем.

Р.В. Сокол,
старший викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МОРАЛЬНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ ЦІННОСТІ СІМ'Ї, ПОБУТУ ТА ДОЗВІЛЛЯ ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА МІЛІЦІЇ

Дільничний інспектор міліції, до персони якого в наші дні приділена увага лише на словах, майже 50% свого добового часу проводить поза службою – в колі сім'ї, близьких, друзів, серед сусідів за місцем проживання. Від того, як він проведе цей час, залежить кінцевий результат його службової діяльності.

На протязі багатьох десятиліть від нього, як і від будь-кого іншого з головних служб міліції, чисто «по-совковому» вимагати лише роботи, показників за принципом «давай, давай». Нічим особливим такі вимоги не підкріплювались, а тому результати його діяльності з післявоєнних років поступово падали. Разом з ними падав і авторитет

дільничного інспектора міліції в органах внутрішніх справ та серед людей. Значущість його професійної діяльності стала зводиться до майже допоміжної. На посади дільничних відправляли невдах, тих, хто погано вчився, або щоб відсидітись перед черговим злетом. Порівняно з дореволюційним городовим, який був господарем на своїй території, мав свою агентуру серед мешканців, двірників, а тому знав майже геть усе, дільничний інспектор міліції України став типовим «громовідводом»: якщо успіх – то не його; якщо ж у роботі по забезпеченні правопорядку на його території провал – винуватий саме він. Відтак, престижність служби дільничного інспектора міліції є дуже низькою.

В останній час почали дещо робити, аби виправити ситуацію на краще. До начальників органів міліції поступово приходить розуміння, що перед тим, як вимагати, «треба щось-таки дати», тобто створити дільничному бодай більш-менш прийнятні умови праці та життя.

Дільничний інспектор міліції, перш за все, звичайна людина. І ніщо людське йому не є чужим. Він хоче того, чого б хотіла кожна нормальна людина – заробітку за добре виконану роботу, який би дозволив йому та сім'ї жити хоча б не «від зарплати до зарплати»; житла, в якому можна прожити гідно, а члени сім'ї не соромились би тісноти та злиднів; соціальних і правових гарантій, які б захистили співробітника та його сім'ю, а не злочинця чи правопорушника з їх «хитромудрими» адвокатами та українською юридичною казуїстикою; матеріально-технічного забезпечення службової діяльності у вигляді, як мінімум, службового кабінету, автотранспорту, постійного та належного зв'язку з райвідділом. З матеріалів колегій МВС, численних публікацій видно, що робота по забезпеченню дільничних інспекторів міліції найелементарнішим, хоч вкрай повільно, але проводиться. Однак діяльність у даному напрямі – лише початок докорінних комплексних змін, які мали б відбутись у цій важливій структурі нашої правоохоронної системи.

«Міцний тил – хороша праця» – схема давно апробована та зрозуміла в усьому цивілізованому світі. Тому там так багато уваги до місцевих правоохоронців від служб шерифа у США та Канаді до муніципальної поліції у Західній Європі. До їх числа цілком правомірно можна було б віднести наших дільничних інспекторів міліції, якби не чимало «але». Всюди на Заході місцева поліція – люди, котрі, де працюють, там і проживають. Звідси прозорість їх не лише професійної діяльності, а й способу життя. На виду у всього населення в окрузі не тільки вони – їх стиль життя, характер, манери, здатність до спілкування та вміння «відключитись» від правоохоронної роботи і раптово стати звичайним добрим сусідом, приятелем і т.п. На виду не тільки їх особистість, ай вихованість та поведінка членів його сім'ї, вміння обирати друзів, спо-

сіб дозвілля. Тобто на виду все те, з чого складається (або не складається) його авторитет та авторитет органу, системи в цілому.

Той у нас дільничний інспектор міліції в очах обивателя (ми усі в хорошому сенсі слова є саме ними) повинен стати просто «хорошим хлопцем». З тією лише різницею, що порівняно з іншими, він професійний правоохоронець, більший законник, більш міцний та фізично підготовлений. А ще - справедливий і добрий. І це не образ з ковбойського фільму, а схема до оптимальної кваліфікаційної моделі співробітника міліції.

Отже, потрібно домагатись, щоб на посади дільничного інспектора призначались виключно працівники міліції за місцем проживання. Зрозуміло, що іноді їм цього не хочеться. Але так повинно бути. Він знає людей, обстановку, що називається, «зсередики» і його знають теж. Отут і має діяти місцевий орган влади, який разом з відповідними структурами МВС покращить його житлові умови, надасть гідну правоохоронця заробітну платню, транспорт, засоби зв'язку, добре облаштований опорний пункт. Бодай на мінімально достатньому рівні. Інакше результату досягнуто не буде. На жаль, поки що це українська мрія та фантазія. Як правило «щасливе життя» дільничний робить собі сам. І як правило, далеко не завжди законними, моральними методами.

По-друге, в ідеалі дільничним інспектором мав би бути не вчорашній «жовторотий» випускник вищого навчального закладу МВС України, інших закладів професійної освіти після спеціальної додаткової підготовки, а співробітник, більш-менш зрілий, досвідчений. І, можливо, не лише у міліцейській роботі, а з відповідним досвідом життя та спілкування з людьми різних категорій. Про підготовку дільничних через навчання у центрах спеціалізації та підвищення кваліфікації не говоримо. Це повна профанація від набору до випуску і початку службової діяльності. Переважно, в таких центрах вчать ті, хто не знає куди себе подіти, мало що вміє, і шукає легкого життя. Не знаючи, що такого в міліції немає. Це точно не шлях іміджу та престижу дільничного. Для мікрорайону це має бути дійсно авторитетна, а не випадкова людина.

Створення належних умов праці та проживання, захищеність дільничного інспектора від соціальних і правових негараздів є обов'язковою умовою «міцного тилу» працівника. І лише за таких умов можна говорити про моральні цінності сім'ї, побуту та дозвілля дільничного інспектора міліції. Про ці цінності сказано майже все у християнських моральних повчаннях (Заповідях Божих, Ділах милосердя для душі й тіла, Божих чеснотах, а також у визначеннях гріху, головних та смертних гріхів). Справа за малим – у необхідності їх дотримання.

То якщо усе так просто, чому ж так не є? Та тому, що з другого боку моральні цінності сім'ї, побуту та дозвілля залежать ще й від рівня нашої моральної та естетичної свідомості. Якої, в силу певних обставин, нам дуже бракує. Крім того, на якість їх дотримання впливають ще й особисті параметри зовнішньої культури – вміння розмовляти, одягатись, правильно поводитись у конкретних ситуаціях та мікро середовище мікрорайону.

Ми не чіпаємо того, що від нас не залежить. Лише сподіваємось на краще відношення та більшу увагу з боку владних структур до наших співробітників. Не чіпаємо також тих суб'єктивних факторів, які не завжди дозволяють у повній мірі дотримуватись моральних цінностей сім'ї, побуту та дозвілля дільничних інспекторів міліції (невдалі тесть чи теща, вкрай погані сусіди, слабохарактерні діти, які перебувають під сильним негативним впливом вулиці, непорозуміння з боку дружини і т.п.). У цих випадках, в силу зайнятості на службі, ми можемо покластись лише на їх величності Долю та Удачу.

Разом з тим, ми особисто можемо зробити багато для того, щоб моральні цінності, які сповідуємо, лягли в основу нашої життєдіяльності і стали прикладом для оточуючого середовища. Назвемо окремі з тих морально-естетичних цінностей, які незважаючи на їх простоту, не так легко сповідувати на практиці:

- любов до дітей, любов і повага до дружини, батьків, пріоритетність мотиваційної діяльності на благо родини;
- любов до людей, бажання їм того, чого бажаємо собі;
- поважне ставлення до старості, навіть, якщо вона прикра;
- любов і поважне ставлення до природи, усього живого світу, бережливе ставлення до навколишнього середовища;
- особиста господарність та працелюбність, стремління працювати і старанністю примножити добробут родини;
- особиста скромність, терпеливість та доброзичливість до інших, навіть якщо вони не дуже вартують;
- вміння вести здоровий образ життя, підтримувати своє здоров'я та фізичний стан настільки, щоб з цим рахувались, і, якщо потрібно, побоювались;
- вміння бути сильним характером та духом настільки, щоб ніщо не могло похитнути вашої волі, щоб не опуститись до дріб'язковості;
- бути великодушним, бажати здоров'я, щастя та добробуту кожному, хто зустрінеться на вашому шляху;
- стремління утверджувати лише світлі сторони життя, оптимістично сприймати дійсність;

- мати тільки найкращі помисли, працювати на благо найкращого і сподіватись на краще;
- завжди бути у бадьорому настрої, зустрічати людей та усе живе з посмішкою. Нею ж боротись з поганим настроєм і його причинами;
- постійно працювати над власним самовдосконаленням та професійним зростанням;
- бути достатньо шляхетним, щоб не впадати у гнів та відчай; достатньо сильним щоб не боятись;
- навіть поза службою берегти традиції, звичаї та авторитет системи МВС, органу, де працюємо, навчального закладу, де здобули професію правоохоронця;
- сповідати категорії моральної та естетичної свідомості: в усьому мати міру і смак, відчуття гармонії та доцільності;
- в сім'ї, у колі друзів, під час дозвілля не забувати, що в будь-який момент ви можете бути потрібні, як правоохоронець;
- разом з тим, вміти «опуститись на землю», до друзів дитинства та навчання, навіть, якщо вони не досягли якихось суспільних висот. Чим будете простішим та доступнішим у спілкуванні, тим більше вас поважатимуть люди;
- бути добрим, але не добреньким. Зло має бути покаране принципово та безкомпромісно. Але при цьому розуміти людей, їх біди та проблеми. Навчитись прощати;
- відпочивати цікаво та гарно, з користю для себе, сім'ї, друзів. Час для відпочинку потрібно знаходити обов'язково;
- поза службою якнайчастіше спілкуватись з авторитетними, цікавими людьми, брати від них усе краще. У сільській місцевості це могли б бути представники духовенства, освіти, культури, місцевої влади, а також прості люди, з якими рахується більшість;
- якомога більше спілкуватись з мистецтвом, духовним надбанням народу. Відвідувати театри, музеї, концерти, багато читати. Комп'ютер цього не замінить. Привчіть до мистецтва, духовності дітей, сім'ю, близьке оточення - поганому вони не навчать. І при цьому не слід виправдовуватись, що на це немає часу (подумайте, скільки його ви просто бездарно втрачаєте на службі).

Це далеко не повний перелік з того, що могло б прислужитись дільничному інспектору міліції в його життєдіяльності за місцем проживання, поза службою. Поради щодо морально-естетичних цінностей «на дому» є лише незначним додатком до загальнолюдських цінностей етики та естетики взаємовідносин. Але вони конкретизують їх стосовно специфіки професійної діяльності дільничного інспектора. Якщо він буде дотримуватись у житті цих порад, то результат його праці буде набагато кращим, а авторитет міліції значно більшим.

Однак, варто зупинитись ще на одній проблемі, без розв'язання якої усе вищезазначене губить сенс. Ми говоримо про професіоналізм, морально-естетичні якості особи співробітника ОВС. І чомусь забуваємо, що це «силовик», представник влади на місцях. Отже, він беззаперечно має бути патріотом, його свідомість чітко повинна бути спрямована на відданість Батьківщині, державі, інтереси якої захищає. Тобто дільничний інспектор ще й політичний представник Влади на території свого мікрорайону. І це йому дає не тільки особливі права, а й серйозні обов'язки.

І.Б. Стахура,
*кандидат юридичних наук,
начальник факультету заочного навчання
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ГРОМАДСЬКИМИ ФОРМУВАННЯМИ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Заходи адміністративного попередження мають чітку профілактичну спрямованість, орієнтовані на захист громадського порядку і недопущення вчинення правопорушень, застосування обмежень до громадян та організацій і в цьому проявляється їхній примусовий характер, хоча правопорушення при цьому відсутні. Беручи до уваги цілі застосування заходів адміністративного попередження, члени громадських формувань мають право здійснювати такі адміністративно-попереджувальні заходи:

- перевіряти у громадян документи, що посвідчують їх особу, у разі підозри у вчиненні адміністративних правопорушень і злочинів;
- відвідувати клуби, кінотеатри, стадіони інші громадські місця та приміщення для переслідування правопорушника або припинення правопорушень;
- вносити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності пропозиції щодо запобігання адміністративним правопорушенням і злочинам, виникненню причин і умов, що сприяють їх вчиненню;
- здійснювати інші адміністративно-попереджувальні заходи, передбачені законодавством.

Своєчасна і обґрунтована перевірка документів дозволяє запобігати різним правопорушенням, у тому числі й найбільш суспільно не-

безпечним з них – злочинам. Для здійснення перевірки документів від членів громадських формувань не вимагають складання якогось спеціального документа чи отримання санкції. Однак підставою для перевірки документів є підозра конкретного громадянина у вчиненні адміністративного правопорушення чи злочину, при цьому ця підозра має ґрунтуватись на цілком конкретних фактах (наявність відповідної оперативної інформації, поведінка особи і т. ін.). До документів, що засвідчують особу, слід відносити ті, які мають фотокартку і дозволяють встановити прізвище, ім'я та по батькові громадянина, місце його проживання чи роботи, мають ідентифікаційні номери (паспорт, військовий квиток, посвідчення особи, посвідчення водія та інші). Перевірка полягає у встановленні зазначених даних, а також належності документа цій особі.

Особливим видом перевірки документів є перевірка членами громадських формувань у водіїв автотранспортних засобів посвідчень водія, шляхових листів тощо. У разі порушення водіями правил дорожнього руху, створення реальної загрози життю або здоров'ю громадян члени громадських формувань мають право здійснювати перевірку документів у водіїв на право користування та керування транспортними засобами.

Відповідно до пунктів 5 та 6 частини третьої ст. 13 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [1] члени громадських формувань мають право відвідувати театри, стадіони, інші громадські місця і приміщення за згодою власника чи уповноваженого ним органу для переслідування правопорушника, який переховується, або припинення адміністративних правопорушень чи злочинів. А в разі участі спільно з прикордонниками у пошуку порушників кордону за згодою громадян або власника підприємства, установи, організації чи уповноваженого ним органу та в присутності їхніх представників члени громадських формувань мають право входити у будь-який час доби до житлових приміщень, на територію і в приміщення підприємств, установ, організацій та оглядати транспортні засоби підприємств, установ та організацій, житлові та інші приміщення громадян, а також їхні земельні ділянки.

Право громадських формувань вносити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності пропозиції щодо запобігання адміністративним правопорушенням і злочинам, виникненню причин і умов, що сприяють їх вчиненню, передбачено у п. 5 ст. 10 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». На думку А.Т. Комзюка, цей захід відрізняється від інших адміністративно-запобіжних заходів головним чином тим,

що його мета полягає в запобіганні вчиненню правопорушень не шляхом їх виявлення і подальшого припинення чи встановлення особи порушника, а шляхом запобігання вчиненню правопорушень конкретним органом чи посадовою особою в майбутньому завдяки впливу на обставини, які їх породжують [2, с. 117].

Зазначений захід адміністративного попередження характеризується достатньо великим профілактичним потенціалом. Однак як суб'єкти адміністративної юрисдикції, так і громадськість не повною мірою його використовують у профілактиці правопорушень.

О.М. Музичук до попереджувальних заходів адміністративно-правового характеру, які мають право застосовувати члени громадських формувань правоохоронної спрямованості, також відносить: виявлення порушень правил дорожнього руху (п. 8 ч. 3 ст. 13 Закону); огляд виробничих, складських та інших службових приміщень і територій з метою перевірки охорони державного та колективного майна (займаються охоронці з числа членів громадських формувань правоохоронної спрямованості); додержання правил продажу товарів і надання послуг населенню; обмеження або заборона руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних шляхів; проведення членами громадських формувань профілактичних заходів [3, с. 120].

З метою попередження правопорушень члени громадських формувань за дорученнями працівників міліції можуть здійснювати також окремі дії в межах адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Але зазначений попереджувальний захід має комплексний адміністративно-правовий характер, оскільки включає заходи як щодо попередження, так і припинення правопорушень.

1. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 40. – Ст. 338.

2. Комзюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.Т. Комзюк. – Харків, 2002. – 408 с.

3. Музичук О.М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / О.М. Музичук. – Харків, 2003. – 193 с.

Л.М. Сукмановська,
викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТИПОВІ НАПРЯМКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ

Кримінальні справи, порушені за вчинення злочинів проти громадської безпеки, як правило, порушують за фактом виявлення ознак складу злочину: створення злочинної організації; бандитизм; незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини; порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки і т. ін. Деякі кримінальні справи по злочинах проти громадської безпеки порушують за матеріалами відомчого службового розслідування – порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами; порушення вимог режиму радіаційної безпеки; порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки та ін. У цих випадках слідчий отримує матеріали службового розслідування різних інспекцій (пожежного нагляду, держтехнагляду, котлонагляду та ін.), що містяться в матеріалах дослідчої перевірки. У криміналістичній методиці із цієї групи злочинів створені методики в основному з розслідування злочинів, пов'язаних із скоєнням ДТП, порушенням правил техніки безпеки праці та протипожежної безпеки. Якщо справа порушується за фактом виявлення ознак складу злочину, то до числа першочергових слідчих дій у таких випадках належать: огляд місця події, допит потерпілого, скерування його для проходження судово-медичної експертизи, допити свідків, скерування доручення в органи дізнання з метою встановлення місцезнаходження особи злочинця, затримання підозрюваного, пред'явлення особи для впізнання, призначення необхідних експертиз, ініціювання обшуків та перевірка свідчень. Якщо ж кримінальну справу порушено за матеріалами відомчого службового розслідування, що становлять основу матеріалів дослідчої перевірки, то першочергово слідчим проводяться: огляд місця події, виїмка документів з техніки безпеки, допити потерпілого (представника цивільного позивача), свідків, провадження оглядів, відтворення обстановки та обставин події злочину, призначення експертиз. Звичайно, це тільки типові набори першочергових слідчих дій, коригування їх залежить від конкретних

слідчих ситуацій. Наприклад, під час виявлення факту незаконного придбання, зберігання, носіння вогнепальної зброї першочерговими слідчими діями будуть такі: затримання злочинця, ініціювання та проведення обшуку за місцем його проживання, допит підозрюваного, свідків (в тому числі понятих), призначення експертизи (балістичної, холодної зброї і т.п.) для підтвердження того факту, що вилучений у підозрюваного предмет являється вогнепальною зброєю, холодною зброєю тощо.

Злочини проти громадського порядку та моральності умовно поділяють на підгрупи, приводами до порушення кримінальних справ за такими злочинами є зазвичай безпосереднє виявлення органом дізнання, слідчим, прокурором або судом ознак злочину або ж заяви громадян, підприємств, установ, організацій, посадових осіб чи повідомлення громадськості [5]. Першочергові слідчі дії за справами щодо порушення громадського порядку, без сумніву, залежать від виникнення типових ситуацій, оскільки більшість справ порушується за фактом вчинення злочину, то розслідування починається із огляду місця події, пошуку злочинця «по свіжих слідах», допиту потерпілого, допитів свідків, скерування потерпілого для проходження судово-медичної експертизи, пред'явлення особи для впізнання. Із багатьох видів злочинів проти громадського порядку (масові заворушення; хуліганство; наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого; знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду; ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів тощо) в криміналістиці в основному розглядається методика розслідування тільки хуліганства [5]. Першочерговими слідчими діями під час розслідування хуліганства є такі, що залежать від слідчих ситуацій, які складаються, наприклад, з проведення огляду місця події; допитів потерпілих та свідків-очевидців; призначення судово-медичних експертиз потерпілим; затримання особи, що вчинила хуліганські дії; пред'явлення особи для впізнання; виїмки предмету вчинення злочину (зброя, інший предмет, спеціально пристосований або заздалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень); пред'явлення для предметів впізнання; призначення експертиз (трасологічну, балістичну, холодної зброї і ін.), різного роду виїмки.

Визначення напрямів та планування розслідування у справах про злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності має ситуаційний характер. На стадії порушення кримінальної справи, під час оцінки первинної інформації, котра міститься в матеріалах дослідчої перевірки, стає очевидним головний напрямок роз-

слідування, оскільки виявлені ознаки дозволяють визначити, до якої підгрупи належить вчинений злочин: діяння проти громадської безпеки; порушення громадського порядку та моральності.

Звідси загальні версії можуть бути побудовані стосовно кожної підгрупи як за суб'єктом вчинення злочину, так і за іншим елементом криміналістичної характеристики – способом вчинення злочину, заподіяного збитку, причин та умов вчинення злочину. Наприклад, при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням встановлених законодавством вимог пожежної безпеки напрям розслідування визначається, насамперед, матеріалами відомчого службового розслідування, що стало причинами порушення вимог пожежної безпеки, хто їх порушив, внаслідок яких умов, що сприяло цьому і яку заподіяно шкоду. Відповідно до цього висуваються й окремі версії, які підлягають розробці в плані розслідування кримінальної справи. В криміналістиці нерідко можна зустріти твердження, що реальне планування розпочинається на другому етапі розслідування, після проведення першочергових слідчих дій [7]. Справді, важко визначити час початку планування, в тому числі і складання письмового плану слідчим. Розслідування не може бути без планування, оскільки воно - це погляд на основі ретроспективного в перспективне. Разом з тим, планування на першому етапі менш помітне зі сторони, оскільки відображається в розумовій діяльності слідчого. Складають письмовий план і на першому етапі - все залежить від складності слідчих ситуацій, що виникають. На наступних етапах проводяться конкретизація та деталізація висунутих версій, побудова окремих, їх розробка.

Використання технічних засобів та спеціальних знань під час розслідування злочинів проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності здійснюється на підставі загальних принципів криміналістичної техніки збирання та дослідження джерел доказів, однак має деякі особливості, пов'язані з характером злочинів та умовами порушення кримінальної справи. Якщо кримінальна справа порушується за фактом виявлення ознак злочину, то огляд місця події проводиться з використанням технічних комплексів слідчого, спеціаліста НДЕКЦ, наприклад, валіза слідчого-криміналіста, інспектора ДАІ, пересувна криміналістична лабораторія, одорологічна валіза тощо.

В разі з порушення кримінальних справ за матеріалами відомчих перевірок, заяв, повідомлень з метою вилучення і фіксації первинної інформації використовують оптичні і аналітичні засоби (які дозволяють виявляти ознаки злочину), звукозапис при одержанні інформації від потерпілих та заявників, техніку копіювання та кодування інформації для подальшого звернення в автоматизований банк даних. Під

час дослідчого дослідження матеріалів спеціалістом застосовуються експертні засоби для визначення питань, які мають істотне значення (наприклад, проведення балістичного дослідження, дослідження холодної зброї тощо).

Особливе місце в слідчій практиці займають аналітичні засоби дослідження матеріалів у справах, пов'язаних з порушенням спеціальних правил поведінки з вибуховими, легкозаймистими матеріалами, вимог пожежної безпеки тощо, оскільки багато справ порушують за матеріалами відомчого службового розслідування. Подані матеріали відомчого розслідування слідчий вивчає за допомогою як технічних засобів на предмет визначення різних змін, так і логічних засобів аналізу (індукції, аналогії, порівняння) поданих матеріалів з фактичною обстановкою. Для оцінки та збирання інформації слідчий у таких справах повинен широко залучати спеціалістів відповідних галузей знань, які застосовують певні прилади, пристосування, наприклад, радіодозиметри, пошукові засоби, засоби відбирання зразків (забрудненого повітря, радіоактивних відходів, токсичних та швидкопсувних речовин).

Профілактичні дії слідчого за цією категорією справ не мають особливих відмінностей - за виявленими причинами та умовами, що сприяли вчиненню злочинів, слідчий вносить подання до відповідного державного органу, громадської організації або посадовим особам про вжиття заходів для усунення цих причин і умов [2]. Виступи по телебаченню, в пресі з лекціями повинні стати постійною профілактичною діяльністю правоохоронних органів.

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами і допов. станом на 27 лип. 2011р. – К.: Паливода А.В., 2011.

2. Кримінально-процесуальний кодекс України: офіційний текст. – К.: Атака, 2010.

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 червня 1991 року № 3 із змінами, внесеними постановою Пленуму від 4 червня 1993 року № 3 «Про судову практику в справах про хуліганство». – К.: Видавничий дім «Скіф», 2008. (Серія: «Кодекси і закони України»).

4. Криміналістика: підручник / П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко та ін.; За ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Атіка, 2001.

5. Скригонюк М. І. Криміналістика: підручник. – К.: Атіка, 2005.

6. Кримінальне право України: особлива частина / за ред. М.І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ-Харків: Юрінком Інтер – Право, 2003.

7. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти. – Кол. авторів: Глібо В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. / за ред. В. Ю. Шепітька. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.

Н.Ю. Сухарєвська,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Найактуальнішою науковою проблемою українського державотворення, що потребує системного аналізу та невідкладного вирішення, є якісне поліпшення організації та функціонування виконавчої влади. Ці органи реалізують найважливіші функції держави.

Підвищення ефективності та результативності функціонування системи державного управління, уточнення закономірностей розвитку суспільних процесів, а також вирішення проблем реформування систем (інститутів), що забезпечують належний рівень її життєдіяльності, є важливим чинником забезпечення національної безпеки. Завдяки тому останніми десятиліттями особлива увага приділяється дослідженням, спрямованим на пошук нових моделей систем державного управління, врахування специфічних культурно-історичних, суспільно-політичних й економічних особливостей національного розвитку.

Якщо говорити про вітчизняний, чи зарубіжний досвід, то він свідчить, що реформування державного управління має бути органічно вбудованим у процеси суспільних перетворень, спрямований на прогресивний розвиток суспільства. Успіхи країн Центрально-Східної Європи в проведенні адміністративних реформ були значною мірою обумовлені чітким розумінням реформ не як самодостатнього процесу, а як забезпечувальної діяльності зі створення адміністративної системи, що спроможна здійснити весь комплекс необхідних суспільних перетворень для досягнення стратегічної мети – вступу до ЄС [1, с. 5–10].

Згадуючи авторів монографії «Реформування державного управління в Україні» [2, с. 69] на основі досвіду перших років незалежності України можна зробити висновок про те, що неможливо кардинально реформувати економіку без суттєвих змін у політичній сфері, в першу чергу у сфері державного управління.

У авторефераті дисертації В.Я. Малиновського «Оптимізація функцій органів виконавчої влади України: теоретико-методологічні засади» зазначається, що не розробленість зазначеної наукової проблеми значною мірою стримує проведення функціональної та структурної реформ системи виконавчої влади, позбавляє політико-управлінську діяльність необхідної організуючої спрямованості та ефективності [3].

Необхідність ефективного вирішення завдань, що стоять перед виконавчою гілкою влади на сучасному етапі державного будівництва

України, свідчить про своєчасність звернення до проблеми наукового дослідження функцій органів виконавчої влади та пошуку шляхів їх оптимізації. Для з'ясування причин, чому окремі існуючі структури виконавчої влади неадекватно наділені управлінськими функціями, а також для теоретичного осмислення шляхів їх оптимізації необхідно дослідити організаційний потенціал функціонального навантаження виконавчої гілки влади та її окремих органів. Функціональний аспект проблеми є дуже важливим, оскільки в ньому зосереджено найбільше потенційних можливостей оптимізації виконавчої влади.

Недостатньо чіткий розподіл функцій у системі органів виконавчої влади та відсутність зв'язку між ними досить часто провокували внутрішній конфлікт інтересів у діяльності багатьох органів цієї влади, що відображалось у перевищенні обсягу державного контролю у сфері своєї діяльності над його доцільністю та ускладненні адміністративних послуг. Діяльність цих адміністративних структур у сфері суспільних відносин зводилася до видачі дозволів і накладення штрафів за невиконання правил, що встановлювалися. Модель виконавчої влади існуюча в Україні, є складним суперечливим явищем із багатьма бюрократичними деформаціями, недоліками, слабкими сторонами.

Адміністративні структури не відповідають потребам суспільства, не сприяють здійсненню соціально-економічних реформ. Суспільство в свою чергу не задоволене малою ефективністю уряду та органів виконавчої влади, низькою якістю управлінських послуг, повільністю та нерівномірністю перетворень. Ці негативні тенденції супроводжуються втратою довіри до органів державної влади, політичною і соціальною напруженістю в суспільстві. Українська держава втрачає позитивний імідж як серед своїх громадян, так і в цілому у світі.

Втілення адміністративної реформи у життя, метою якої є побудова ефективної моделі на загальнодержавному та регіональному рівнях, стала на сьогодні одним із короткострокових пріоритетів держави. Її реалізація серед іншого має оптимізувати систему органів виконавчої влади.

Оптимізація центральних органів виконавчої влади – процес приведення їх до стану, який давав би їм можливість найбільш ефективно виконувати свої завдання, функції, зокрема надавати адміністративні послуги.

Указом Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [4] визначено кількість міністерств, центральних органів виконавчої влади, центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується КМУ через відповідних членів КМУ. Тим самим роз-

почато активну фазу адміністративної реформи, з якою, на нашу думку, країна спізнилася на п'ять років. Створено шість типів ЦОВВ, у тому числі 16 міністерств, 28 служб, 13 агентств, сім інспекцій, незалежні регулятори та органи із спецстатусом. Поєднання посад віце-прем'єр-міністрів та міністрів, а також відмови від можливості призначати міністрів, що не очолюють міністерства, розглядаються як додаткові спроби концентрувати функції держави за галузевим принципом, коли чітко зрозуміло, хто за що відповідає і для чого потрібна та чи інша посада.

Реформування системи органів виконавчої влади у такому вигляді має деякі особливості, зокрема:

- 1) адміністративна реформа разом із конституційною та судовою спрямована на розширення повноважень Президента України;
- 2) головною метою такого реформування є необхідність максимально оздоровити держапарат, підняти його ефективність незалежно від персоналій, які очолюють те чи інше міністерство, агентство, службу або інспекцію, позбавивши його від чинників, що породжували корупцію, зловживання, неефективність.

1. Аналітично-інформаційне забезпечення проблем реформування органів виконавчої влади та підвищення ефективності механізмів державного управління (світовий та вітчизняний досвід): Звіт про другий етап НДР / В.Д. Бакуменко. – К., 2004. – С. 5-10.

2. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / В.В. Цветков. – К.: Оріяни, 1998. – С. 69.

3. Малиновський В.Я. Оптимізація функцій органів виконавчої влади України: теоретико-методологічні засади: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / В.Я. Малиновський. Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2002. – 24 с.

4. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010.

Ю.А. Хатнюк,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ МЛЦЦІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ У БОРОТБІ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ

Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, жорсткі вимоги Європейського Союзу щодо приведення законодавства України до певних європейських норм і стандартів, спроби України вийти на світовий економічний ринок, особливої значущості набуває першочер-

гова розробка ефективної державної політики щодо протидії рейдерським атакам, зокрема шляхом регулювання на законодавчому рівні діяльності правоохоронних органів України у сфері боротьби з рейдерством.

Практично терміном «рейдерство» позначають досить широкий спектр актів – від звичайного законного недружнього поглинання до абсолютно бандитського захоплення підприємства. Вітчизняне тлумачення рейдерства суттєво відрізняється від зарубіжного. Адже рейдерством, у розумінні світової спільноти, є законне скуповування підприємств з подальшим їх перепродажем. Натомість українське рейдерство асоціюється з незаконним захопленням майна. Цікаве визначення щодо цього запропонував А. Єфименко. На його думку, рейдерство – це вилучення майна на формально законних підставах, в основі виникнення яких лежить злочин, зловживання правом, прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо) [1, с. 118].

Одним із основних суб'єктів адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством є органи внутрішніх справ. Слід підкреслити, що Міністерство внутрішніх справ України є тим органом державної влади, який було створено саме з метою забезпечення належної реалізації правоохоронної функції задля злагодженого функціонування соціально-правового механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина, у тому числі з метою забезпечення непорушності права приватної власності та недопущення протиправного позбавлення права власності, надання правових гарантій для існування належної можливості здійснення права на підприємницьку діяльність. Підтвердженням зазначеної точки зору є той факт, що МВС України відповідно до чинного національного законодавства визначено головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, захисту об'єктів права власності, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань тощо.

Враховуючи визначення компетенції Міністерства внутрішніх справ України, можна зробити висновок, що одним із його пріоритетних завдань є недопущення силових захоплень приміщень підприємств, установ та організацій усіх форм власності, недопущення виникнення конфліктних ситуацій під час таких захоплень, тобто боротьба з рейдерськими атаками на рівні світових стандартів з урахуванням світового досвіду протидії рейдерству.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про міліцію», міліція зобов'язана, зокрема, забезпечувати безпеку громадян та громадський

порядок (у тому числі й під час масових заходів); виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини; припиняти адміністративні правопорушення; виконувати прийняті в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції рішення прокурора та суду; охороняти на довірливих засадах приватне, колективне та державне майно тощо [2].

Таким чином, можна дійти висновку, що до компетенції міліції, крім іншого, належить також діяльність щодо мінімізації виникнення конфліктних ситуацій у випадках силового захоплення підприємств, установ та організацій.

Дуже часто силові захоплення приміщень підприємств, установ та організацій супроводжуються проведенням різноманітних масових акцій та заходів, організованих різними політичними силами з метою безперешкодного проведення рейдерських атак. У таких випадках працівники міліції мають вживати низку організаційних та профілактичних заходів щодо забезпечення надійної охорони громадського порядку та громадської безпеки.

До підрозділів міліції громадської безпеки у сфері боротьби з рейдерством в Україні відносять: підрозділи патрульної служби та дільничні інспектора міліції – забезпечують у межах своєї компетенції охорону громадського порядку та забезпечують громадську безпеку під час корпоративних конфліктів із захопленням основних фондів, територій підприємств; підрозділи державної служби охорони – здійснюють охорону об'єктів власності згідно з укладеними угодами; підрозділи державної автомобільної інспекції – забезпечують безпеку дорожнього руху в межах транспортної інфраструктури території корпоративного конфлікту, в межах наявних автоматизованих інформаційних банків даних здійснюють систематизацію та облік масиву інформації щодо автотранспортних засобів і водіїв, причетних до порушень правопорядку у зв'язку з незаконним перерозподілом власності.

Тактику дій підрозділів міліції громадської безпеки у вищезначеній сфері визначатиме організація:

- 1) інформаційно-аналітичної діяльності як системи організаційних заходів і методологічних прийомів глибокого та всебічного вивчення й оцінки інформації про структуру, рівень та динаміку злочинності, пов'язаної з рейдерською діяльністю та дотриманням громадського порядку на території, яка прилягає до об'єкта корпоративного спору; узагальнені результати діяльності органів внутрішніх справ щодо виконання поставлених перед ними завдань та ін. [3, с. 3];

- 2) дій підрозділів міліції громадської безпеки:

- a) щодо взаємодії з підрозділами оперативних служб за напрямками їхньої оперативно-службової діяльності, спрямованої на боротьбу з рейдерством;

б) щодо забезпечення охорони громадського порядку на території, прилеглий до зони корпоративного конфлікту, та майна підприємств, установ та організацій, яке виступає об'єктом рейдерського захоплення;

в) забезпечення громадської безпеки, запобігання загрози життю здоров'ю та майну громадян з боку джерел підвищеної небезпеки у зоні корпоративного конфлікту [4, с. 220].

Вирішення цих проблем у теоретичному та практичному спрямуванні дозволить відпрацювати тактику управління силами та засобами при проведенні заходів, передбачених відповідними оперативними планами у взаємодії з органами місцевого самоврядування та Служби безпеки України, головних управлінь, управлінь МВС України в областях та на залізницях, зацікавленими органами державної влади з метою виконання завдань, які стоять перед підрозділами внутрішніх справ.

1. Єфименко А. Рейдерство або ринок контролю / Анатолій Єфименко // Юридичний журнал. – 2008. – № 11. – С. 116–122.

2. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

3. Готування інформаційно-аналітичних документів в органах внутрішніх справ. Методичні рекомендації / [П.П. Педюков, В.Д. Сущенко, О.А. Лупало та ін.]. – К.: ВПЦ МВС України, 2005. – 51 с.

4. Тиндик Н.П. Діяльність органів внутрішніх справ щодо забезпечення міграційного процесу в Україні / Н.П. Тиндик. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – 580 с.

І.Ю. Хомишин,

*кандидат юридичних наук
асистент кафедри адміністративного
та інформаційного права,*

*(Навчально-науковий Інститут права та психології
НУ «Львівська політехніка»)*

МІСЦЕ ПРАВОПОРЯДКУ В СИСТЕМІ ПРАВА

Суть того або іншого правопорядку безпосередньо обумовлюється світськими, духовно-культурними, етичними і соціально економічними підставами, виробленими в ході розвитку конкретного соціуму. Саме це додає правовій організації суспільних відносин органічності і, відповідно, ефективності, визначаючи тим самим позитивне соціальне значення юридичного регулювання.

Звернення до категорії «правопорядок» не випадкове, оскільки воно відображає інтелектуальні пошуки соціальних і світоглядних засад цілісності суспільства, інтеграційних цінностей і норм, що дозволяють

гармонізувати суспільні відносини для подолання хаосу, виходу з кризи, отримання стабільності і прогностичності суспільних відносин.

Послаблення функції забезпечення правопорядку доволі швидко проявляється через зростання адміністративних правопорушень та різке падіння культури людського спілкування, ушкодження державного майна в громадських місцях, порушення санітарних та екологічних правил тощо. Успішно перебороти ці антигромадські прояви можна тільки шляхом чіткої організації влади і в центрі, і на місцях, цілеспрямованого формування її органів, зміцнення дисципліни, надійного забезпечення правопорядку та безпеки.

Категорії «правопорядок» у системі права належить одне з найважливіших місць. Правовий порядок – це кінцевий етап усіх юридичних процесів. Виступаючи певною сукупною складовою, він охоплює багато різноманітних елементів права.

Правовий порядок – це системна філософсько-правова категорія, яку треба розглядати та досліджувати самостійно й окремо від інших правових категорій. Правовий порядок має свою структуру, методи, функції, рівні впорядкованості тощо. Категорія «правовий порядок» – самостійний напрям у теорії права, який потребує глибокого вивчення, аналізу та систематизації.

Виступаючи результатом дії права, правопорядок замикає своєрідний ланцюг основних суспільно-політичних явищ зі сферою правової надбудови (право – законність – правопорядок) [1].

Право є регулятором суспільних відносин. Правопорядок, як основна складова суспільного порядку, також певною мірою виступає регулятором суспільних відносин, їхньою правовою оболонкою.

Багатосторонні зв'язки між правовим порядком і суспільством складні, багатогранні, чинять великий вплив на саму суть правопорядку. Існують певні, порівняно жорсткі, закономірності функціонування правопорядку в тому чи іншому суспільстві.

У різні історичні епохи формування правового порядку залежало від багатьох чинників: суспільних відносин, рівня правосвідомості, правової системи, поглядів еліти певної держави тощо.

Правопорядок існує там і тоді, де і коли реалізуються нормативно-правові приписи, які містяться в законах та інших нормативно-правових актах. Сфера правового порядку – це сфера дії законодавства. В тих випадках, коли предметом правової регуляції виступають відносини, які виникають в суспільних утвореннях, ми отримуємо можливість говорити про відповідний правовий порядок реалізації цих відносин. Громадський порядок, що трактується в вузькому розумінні, не існує за чи поза правопорядком: фактично – це один із зрізів, рівнів

правопорядку, стан упорядкування соціального життя в суспільних утвореннях як результат дії права та законності.

Питання правового порядку є доволі проблемними й малодослідженими. В сучасній українській науці відсутній систематизований теоретичний аналіз даної категорії. Політико-правова парадигма України – інтегрування до європейської спільноти – вимагає дотримання певних правових стандартів. Для того щоб дотримуватися цих стандартів та орієнтуватися на них, нам конче необхідно створювати свої правові стандарти, життєво необхідні для нормального функціонування держави.

Правопорядок в теоретико-правовій літературі трактується як стан упорядкованості суспільних відносин, що заснований на праві та законності; як об'єктивно та суб'єктивно встановлений стан соціального життя, заснований на нормативних потребах, принципах права та законності, а також на демократичних потребах, правах та обов'язках, свободі та відповідальності всіх суб'єктів права. В адміністративно-правовій літературі поняття «правопорядок» застосовується лише як синонім суспільного порядку (у вузькому значенні), під яким розуміється система вольових суспільних відносин, які складаються та розвиваються в суспільстві на основі дотримання норм права та інших соціальних норм, що спрямовані на забезпечення особистої безпеки громадян, суспільної безпеки, на створення сприятливих умов для нормального функціонування підприємств, установ, організацій та громадських об'єднань для праці та відпочинку громадян, поваги їх гідності, честі, суспільної моральності [2].

Структуризація правопорядку має в своїй основі не тільки соціальні (типи сучасної життєдіяльності людей), але і юридичні критерії. По-перше, це загальність всіх суспільних відносин, які регулюються всією системою права та виступають як єдиний об'єкт правової регуляції. З урахуванням ступеня фіксації правових настанов, форм правогенезису та розгляду права як справжнього відтворення самих суспільних відносин, які об'єктивно потребують правової форми та інакше існувати не можуть, чи як породження (еманація) державної волі, цей критерій дозволяє говорити про природний чи штучний правопорядок.

По-друге, це диференційна узагальненість однорідних суспільних відносин, які регулюються однією чи декількома галузями права та ті, що виступають як загальний (комплексний) предмет правової регуляції. Цьому критерію відповідає офіційно встановлений правопорядок у сферах, які уособлені в великі групи однорідних урегульованих суспільних відносин.

По-третє, це диференційна узагальненість однопорядкових суспільних відносин, які регулюються конкретною галуззю права чи, які є предме-

том регуляції окремого правового інституту. Цьому критерію відповідають встановлений у сфері правової регуляції особливий галузевий правопорядок, який визначає сукупність однопорядкових (за їх регулятивно-правовими якостями та характеристиками) норм права у відповідній галузі.

1. Артемов В. М. Правопорядок в современном российском обществе: концептуальные обоснования и инновации / В.М. Артемов. – М., 1998. – 145 с.

2. Баранов П. П. Правовой порядок: концептуальный анализ: монография / П. П. Баранов, И. А. Жуков, Г. С. Працко; под общ. ред. Л. П. Рассказова. – Ростов н/Д: Изд-во ЮФУ, 2008. – 528 с.

Л.Г. Чистоклетов,
*кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права*

Т.Л. Стародубцева,
*здобувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діяльність органів внутрішніх справ із здійснення контролю за дотриманням адміністративного законодавства суб'єктами господарської та підприємницької діяльності є складною та різноманітною, оскільки становить собою частину управлінської діяльності і відбувається у відповідності до завдань, які ставляться перед відповідними ОВС чинним законодавством України. У відповідності до ст. 10 Закону України «Про міліцію», до основних обов'язків міліції належить припинення адміністративних порушень й здійснення провадження у справах про них [1]. Зміст полягає у розробці та запровадженні комплексу заходів, метою якого є недопущення нанесення шкоди шляхом неправомірного здійснення господарської та підприємницької діяльності інтересам та безпеці особи, громади та держави, майну усіх форм власності, а також покарання за скоєні адміністративні правопорушення.

Відповідальність за адміністративним законодавством України добре досліджена багатьма авторами. Різним аспектам згаданої нами проблеми увагу приділяли наступні вітчизняні та іноземні дослідники: І. Андрущенко, Ю. Барабаш, С. Вітвицький, Т. Корнева, О. Кузьменко, П. Чистяков, В. Шестак та інші. Разом з тим, особливості діяльності

ОВС із здійснення контролю за дотриманням адміністративного законодавства суб'єктами господарської та підприємницької діяльності раніше комплексно не досліджувалися.

Здійснення контролю органами внутрішніх справ за господарською та підприємницькою діяльністю необхідно для того, щоб держава, у особі уповноважених органів, посадових осіб, могла «контролювати ті сфери підприємницької діяльності, які, по-перше, впливають на забезпечення безпеки, та, по-друге, для захисту державою майнових інтересів» [2, с. 28].

Господарський кодекс України встановлює, що кожний має право на підприємницьку діяльність, не заборонену законом (п. 2 ст. 5), а суб'єкти господарювання можуть без обмежень самостійно здійснювати господарську діяльність, що не суперечить законодавству (п. 1 ст. 19) [3, с. 303]. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність) [4, с. 267]. Така діяльність спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів, ведеться суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки в галузях або видах діяльності, в яких забороняється підприємництво [5, с. 154].

Одночасно ст. 13 Конституції України встановлює, що власність зобов'язує і не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству [6]. Втручання державних органів у господарську та підприємницьку діяльність не допускається, якщо воно не зачіпає передбачених законодавством України прав державних органів з контролю за діяльністю підприємців [7, с. 39]. Досліджуючи сучасні проблеми функціонування суб'єктів господарської та підприємницької діяльності, здійснення регулюючого впливу на них з боку органів внутрішніх справ, необхідно звернути увагу на окремі аспекти відповідальності, яку несуть вказані суб'єкти у разі порушення діючих нормативно-правових актів й вчинення порушень у зазначених сферах.

У відповідності до ст. 216 Господарського кодексу України, учасники господарських відносин несуть правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників санкцій на підставах і в порядку, передбачених згаданим кодексом, іншими законами та договором. Метою застосування господарських санкцій є гарантування захисту прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, в тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечення правопорядку у сфері господарювання.

Більше того, за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності до суб'єктів господарювання можуть бути застосовані уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування адміністративно-господарські санкції, тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків. Адміністративно-господарські санкції можуть бути встановлені виключно законами.

Як зазначає В. Авер'янов, в реалізації адміністративно-правових санкцій має місце так звана «публічна адміністрація», тобто застосування даних санкцій до суб'єктів господарювання здійснюється державними органами виконавчої влади або виконавчими органами місцевого самоврядування [8, с. 117].

Як вважають І. Голосніченко, М. Стахурський та Н. Золотарьова, основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є:

- державне замовлення, державне завдання;
- ліцензування, патентування і квотування;
- сертифікація та стандартизація;
- застосування нормативів та лімітів;
- регулювання цін і тарифів;
- надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [9, с.123].

Органи, яким надано право приймати рішення у справах про адміністративні правопорушення, за об'ємом компетенції А. Козюк розподіляє на дві групи. До першої відносить адміністративні комісії, виконавчі комітети селищних, сільських рад, органи внутрішніх справ і судді. Вони розглядають справи про правопорушення, які вчиняються в різних галузях управління. Другу групу, на його думку, складають державні інспекції, органи транспорту, природоохоронні органи тощо [10, с. 37]. Повноваження зазначених органів тісно пов'язані з конкретною галуззю управління. Наприклад, органи державного пожежного нагляду уповноважені вирішувати справи про порушення правил пожежної безпеки, митні органи – про порушення митних правил тощо.

Одним з нормативно-правових документів, що встановлює перелік адміністративних правопорушень, справи про які розглядають органи внутрішніх справ (міліція) є ст. 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема, до цих порушень в контексті нашого дослідження відносяться: невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та

переробки (ст. 106-1), випуск на лінію транспортних засобів, технічний стан яких не відповідає встановленим вимогам або без необхідних документів, передбачених законодавством (ст. 128), несвочасне здавання виторгу (ст. 164-4), порушення правил виготовлення та порядку обліку і зберігання печаток та штампів, а так само виготовлення, ввезення, реалізація та використання самонабірних печаток (ст. 189-2) та інші.

Аналіз згаданих статей Кодексу України про адміністративні правопорушення дозволяє виділити чотири категорії проступків у таких сферах:

- обіг наркотичних речовин;
- експлуатація транспортних засобів;
- здійснення торговельно-касових операцій;
- реалізація державної управлінської діяльності.

В залежності від особливостей проступку передбачається покарання від одного до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або ж адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Окремо в даних статтях виділяються категорії посадових осіб та громадян – суб'єктів господарської діяльності. Для них встановлена підвищена відповідальність у порівнянні з іншими категоріями осіб.

Іншим цікавим аспектом функціонування органів внутрішніх справ в напрямку забезпечення законності у сфері господарської та підприємницької діяльності є виконання ними функцій ліцензування. Зокрема, ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» встановлює види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню [11]. Даний законодавчий акт конкретизується Постановою Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 р. № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування», згідно з яким Міністерство внутрішніх справ України визначено органом ліцензування таких видів господарської діяльності:

- виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду;

- виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж;

- надання послуг, пов'язаних з охороною державної та іншої власності, надання послуг з охорони громадян;

- діяльність, пов'язана з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами;

– діяльність, пов’язана з відкриттям та функціонуванням стрілецьких тирів, стрільбищ невійськового призначення, мисливських стендів» [12].

Ст. 22 Закону «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» встановлює, що до суб’єктів господарювання за провадження господарської діяльності без ліцензії застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафів у розмірах, встановлених законом. Зазначені штрафи спрямовуються до Державного бюджету України. Рішення про стягнення штрафів приймаються органом, на який згідно з чинним законодавством покладено функції контролю за наявністю ліцензій.

За результатами аналізу розглянутих матеріалів можна сформулювати поняття застосування органами внутрішніх справ заходів адміністративної відповідальності за порушення у сфері господарської і підприємницької діяльності. На думку автора, це дії державного органу виконавчої влади, спеціально уповноваженого на забезпечення законності у визначених сферах господарської і підприємницької діяльності, спрямовані на покарання винної у вчиненні адміністративного правопорушення особи, внаслідок яких останній зазнає негативних наслідків морального, особистісного, майнового та іншого характеру.

1. Про міліцію. Закон України від 20.12.1990 № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР від 22.01.1991. – 1991. – № 4. – Стор. 20.

2. Вітвіцький С.С. Державний контроль у сфері ліцензійної діяльності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004. – 178 с. – С. 28–29.

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Офіційний вісник України від 28.03.2003. – 2003. – № 11. – Стор. 303. – Ст. 462.

4. Адміністративне право України: основні поняття: навч. посіб. / голо-сніченко І.П., Стахурський М.Ф. Золотарьова Н.І., Київ, 2005. – С. 117.

5. Господарське право України / за ред. В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана. – Харків: Право, 2005. – 384 с. – С. 154.

6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1. Спеціальний випуск. – Стор. 15. – Ст. 2598.

7. Щербина, В.С. Господарське право: підр. / В.С. Щербина. – 4-те вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с. – С. 39.

8. Авер’янов В. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії // Право України. – 2003. – № 5. – С. 117.

9. Голосніченко І.П., Стахурський М.Ф. Золотарьова Н.І. Адміністративне право України: основні поняття: навч. посібник. – К.: 2005. – 232 с. – С. 123–124.

10. Адміністративна відповідальність в Україні: навч. посібник / за заг. ред. А.Т. Комзюка. – 2-е вид., перероб. і доп. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 99 с.

11. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 27. – Ст. 1109.

12. Про затвердження переліку органів ліцензування. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 № 1698 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 46. – Стор. 218. – Стаття 2001.

М.А. Шабанов,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЩОДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ»

Відповідно до «Положення про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів» вказані заходи мають бути важливим засобом пропаганди фізичної культури та спорту, здорового способу життя і повинні проводитися в умовах високої культури обслуговування, безпеки учасників та глядачів, належного громадського порядку. У підготовці та проведенні заходів мають брати участь відповідні органи виконавчої влади та підприємства, установи і організації охорони здоров'я, зв'язку, зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі, культури, телебачення і радіомовлення, міліція та інші [1].

А що ж таке громадський порядок? Громадський порядок включає в себе суспільні відносини, які регулюються нормами права та іншими соціальними нормами. Суть цих відносин визначається матеріальними умовами життя суспільства, відношенням громадян до найрізноманітніших сторін співжиття у суспільстві. Деякі автори розглядають громадський порядок як систему суспільних відносин, яка ґрунтується на засобах виробництва та складається внаслідок сукупного впливу на процеси суспільного життя усіх соціальних норм та принципів, які діють у суспільстві.

На думку окремих авторів, система громадського порядку включає в себе порядок вольових суспільних відносин, які складаються в процесі свідомого і добровільного дотримання громадянами встановлених у нормах права та нормах неюридичного характеру правил у сфері соціальної поведінки.

Найбільш повне визначення поняття громадського порядку в широкому розумінні пропонують М.І. Єропкін і Л.Л. Попов. Автори розглядають громадський порядок як злагоджену структурну систему правових суспільних відносин, що виникають як у громадських місцях, так і поза ними [2, с. 9]. Але навіть це тлумачення сфери суспільних відносин, які складають зміст громадського порядку, далеко не повне. Досліджуючи в такому аспекті громадський порядок, його важко відрізнити від інших суспільних категорій, які також регулюються нормами права та іншими соціальними нормами і виконують ті ж самі функції.

Виділяються такі елементи охорони громадського порядку: мета установлення та підтримання громадського порядку; засоби регулювання; зміст громадського порядку; гарантії надійності громадського порядку [3, с. 94].

Мета установлення та підтримання громадського порядку полягає в охороні життя, здоров'я, прав та свобод, гідності громадян, забезпечення громадського спокою, створенні максимально сприятливих умов для нормального та безперервного функціонування державних та громадських організацій, виховання поваги до суспільства та додержанні громадської моралі.

Способами регулювання громадського порядку є як правові, так і інші соціальні норми: мораль, звичаї. Але головні - норми права, роль яких у період переходу до ринкових відносин значно зросла. У правовій державі відносини, які регулюються нормами права, встановлюються державою, захищаються її авторитетом, а також правовими засобами. Серед правових норм основну регулюючу роль виконують норми адміністративного права, і вони ж, разом з кримінально-правовими нормами встановлюють заборони і визначають відповідальність за порушення громадського порядку.

Гарантіями міцності громадського порядку є подальша демократизація нашого суспільства, науковість та практична обґрунтованість правових норм, участь в обговоренні проектів правових актів широких верств населення, прийняття виборним постійно діючим органом – Парламентом України розумних законів, ефективна діяльність правоохоронних органів, у тому числі органів внутрішніх справ, зокрема міліції, які найбільш близькі до населення.

Найважливіше значення для діяльності міліції має з'ясування такого елемента громадського порядку, як коло суспільних відносин, охорона яких покладена на цю службу. У Законі України «Про міліцію» зазначено, що міліція охороняє та забезпечує громадський порядок, особисту безпеку громадян, захист їх прав та свобод, законних інтересів, бере участь у поданні соціальної і правової допомоги громадянам, сприяє в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам та організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [4].

Отже, громадський порядок є вкрай важливим для суспільства, правової і соціальної держави. З вищесказаного ми зробили висновок, що основою громадського порядку є елементи громадського порядку та громадська безпека. Також, надзвичайно важливим є стан громадського порядку в Україні під час проведення чемпіонату Європи з фут-

боли у 2012 році, оскільки якою себе покаже наша країна так і про нас будуть думати іноземці.

1. Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів: Постанова Кабінету міністрів України від 18 грудня 1998 року № 2025 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – Ст. 37.

2. Адміністративна діяльність: навч. пос. [для студ. вищ. навч.закл.] / М.В. Ковалів, З.Р. Кісіль, Д.П. Каляянов та ін. – К.: Правова єдність, 2009. – 432 с.

3. Лошицький М. Громадський порядок (основні елементи) // Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К., 2005. – Т. 1. – С. 94–95.

4. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної ради України УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20 (зі змінами).

О.Г. Ярема,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного,

адміністративного та міжнародного права

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Розвиток і зміцнення демократичної та правової держави в Україні вимагає нових підходів до вирішення питань підвищення ефективності роботи правоохоронних органів. Пріоритетним напрямком роботи стала відкритість, демократичність, тісна взаємодія з населенням, залучення громадськості до охорони громадського порядку.

Участь членів громадського формування у спільній з працівниками транспортної міліції охороні правопорядку і правоохоронних заходах, які вони здійснюють, полягає у залученні громадськості до таких видів діяльності, як патрулювання на об'єктах пасажирської та вантажної інфраструктурі; проведення рейдів з виявлення правопорушень та осіб, які їх вчинили; обстеження приміщень станцій, відкритих для пасажирських перевезень (у сільській місцевості), де можуть перебувати особи без конкретного місця проживання, жебраки, безпритульні неповнолітні; перевірка дотримання паспортно-візового режиму та правил транзитного проїзду іноземними громадянами; вжиття заходів, спрямованих на попередження дорожньо-транспортних пригод на залізничних переїздах; охорона місць зберігання товарно-матеріальних

цінностей; надання допомоги працівникам міліції у припиненні правопорушень, доставлення правопорушників до чергової частини; участь у розгляді посадовими особами лінійних органів внутрішніх справ матеріалів (справ) про адміністративні правопорушення; охорона місць виникнення аварійних ситуацій, аварій, стихійних лих, пожеж, виявлення свідків та потерпілих, вжиття заходів до надання останнім невідкладної медичної допомоги, а також заходів, скерованих на запобігання шкідливим наслідкам при виникненні надзвичайних ситуацій.

Форми співпраці громадських формувань з лінійними відділами міліції доповнюються новими аспектами і включають підтримання належного порядку в поїздах (супровід поїздів, заходи щодо попередження безквиткового проїзду); охорона майна підприємств; патрулювання в місцях технологічного та довготривалого відстою пасажирських та вантажних вагонів; супровід груп вболівальників при виїздах на футбольні матчі в інші регіони країни; участь у забезпеченні правопорядку під час різноманітних масових та інших спеціальних заходів.

Законодавство не визначає перелік правопорушень, у попередженні яких мають брати участь члени громадських формувань, але, з огляду на складність завдань у сфері охорони громадського порядку та техногенної безпеки на об'єктах транспорту, можна зробити висновок, що виконання формуваннями визначених законом обов'язків при застосуванні відповідних форм та методів роботи можливе лише під контролем та керівництвом працівників відповідних структурних підрозділів транспортної міліції. Працівникам лінійних органів при підготовці членів громадського формування необхідно визначити їх можливість та схильності, а також спеціалізацію напрямів майбутньої правоохоронної діяльності [1, с. 128–135].

Діяльність громадських формувань постійно висвітлюється в засобах масової інформації інспекторами лінійних відділів по зв'язках з громадськістю та інспекторами, відповідальними за організацію взаємодії з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку. За участю представників преси та громадських формувань практикуються проведення спільних рейдів, оперативно-профілактичних відпрацювань, операцій.

Одночасно етап формування у громадян позитивного ставлення до співпраці з органами внутрішніх справ має супроводжуватися клопіткою роз'яснювальною роботою, безпосереднім спілкуванням працівників міліції з громадянами, працівниками залізниці. При цьому досягнення ефективності такого процесу забезпечується застосуванням різноманітних форм роботи. З метою досягнення очікуваного результату працівники органів внутрішніх справ проводять такі заходи: робочі зустрічі в трудових колективах підприємств, установ, організацій та навчальних

закладах, гуртожитках тощо; наради з керівним складом (правлінням) громадських організацій та збори з їх членами [2, с. 33–36].

Ініціатива у справі залучення працівників Укрзалізниці до охорони громадського порядку та профілактики правопорушень може належати адміністраціям підприємств та установ, які самостійно (без участі лінійних органів) або за безпосередньою участю міліції ініціюють необхідність проведення заходів зі створення громадських формувань правоохоронної спрямованості. Обов'язковими етапами залучення працівників залізниці до охорони громадського порядку є реєстрація громадського формування на підставі прийнятого на зборах рішення про його створення, яке підтримав відповідний лінійний підрозділ, а також узгодженого з ним положення (статуту) та поданого списку членів формування; організація і проведення навчання членів громадських формувань на базі лінійного відділу за розробленою тематикою в межах встановленого обсягу, видача за його результатами сертифікатів та посвідчень, виданих органом місцевого самоврядування членам громадського формування.

Аналіз діяльності громадських формувань як суб'єкта охорони громадського порядку на залізничному транспорті дозволяє зробити такі висновки:

- покращення економічної ситуації в країні є одним з головних чинників залучення громадян до охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, зокрема на об'єктах залізничного транспорту, що в основному визнається матеріальним стимулюванням;

- підвищенню рівня організації взаємодії громадськості з лінійними органами буде сприяти розробка Державної програми профілактики правопорушень на транспорті, в якій доцільно передбачити новітні форми участі спеціалізованих громадських формувань підприємств залізничного транспорту в роботі щодо охорони громадського порядку та сприяння безпечному функціонуванню залізничного транспорту;

- доцільно відновити посади інспекторів з організації взаємодії з населенням та громадського порядку у всіх лінійних відділах та покласти на них обов'язки щодо співпраці з громадськими формуваннями за напрямками забезпечення громадського порядку та схоронності вантажів.

1. Ковалів М.В. Міліція громадської безпеки як суб'єкт забезпечення охорони прав та свобод громадян / М.В.Ковалів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Львів, 2006. – № 3. – С. 128–135.

2. Пономаренко Г.О. Шляхи підготовки працівників органів внутрішніх справ до взаємодії з громадськістю / Г.О.Пономаренко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 1 (26). – С. 33–38.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

У.І. Бездітна,
курсант

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИТЯЧОЇ АГРЕСІЇ: ПРИЧИНИ ТА МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ

Прояв дитячої агресивності є однією з найбільш поширених форм порушення поведінки, з якими доводиться мати справу дорослим – батькам і фахівцям. Відповідно до численних досліджень, зараз прояви дитячої агресивності є однією з найбільш поширених форм порушення поведінки, з якими доводиться мати справу дорослим. Сюди відносяться спалахи дратівливості, непослух, надмірна активність, войовничість, жорстокість. Основними причинами прояву дитячої агресивності є, на нашу думку: 1) прагнення привернути до себе увагу однолітків; 2) прагнення отримати бажаний результат; 3) прагнення бути головним; 4) самозахист і помста; 5) бажання ущемити гідність іншої з метою підкреслити свою перевагу.

У дітей, як і у дорослих, існує дві форми прояву агресії: Перша - механізм задоволення бажання, досягнення мети і здатність до адаптації. Вона спонукає дитину до конкуренції в навколишньому світі, захисту своїх прав та інтересів і служить для розвитку пізнання і здібності покластися на себе. Друга – не просто злісне і вороже поведінка, але й бажання заподіяти біль, отримати задоволення від цього [2, с. 45–57]. Результатом такої поведінки зазвичай бувають конфлікти, становлення агресивності як риси особистості і зниження адаптивних можливостей дитини. Серед психологічних особливостей, що провокують агресивну поведінку дітей, варто виділити: 1) недостатній розвиток інтелекту та комунікативних навичок, 2) знижений рівень саморегуляції; 3) нерозвиненість ігрової діяльності; 4) занижену самооцінку; 5) порушення у стосунках з однолітками. Розрізняють дві форми агресивної поведінки дітей:

– Соціалізована форма. Діти зазвичай не мають психічних порушень, у них низький моральний і вольовий рівень регуляції поведінки, моральна нестабільність, ігнорування соціальних норм, слабкий

самоконтроль. Вони зазвичай використовують агресію для залучення уваги, надзвичайно яскраво висловлюють свої агресивні емоції (кричать, голосно лаються, розкидають речі). Така поведінка спрямоване на одержання емоційного відгуку від інших або відображає прагнення до контактів з однолітками [1, с. 75].

– Несоціалізована форма. Діти зазвичай страждають психічними розладами з негативними емоційними станами (тривога, страх, дисфорія). Негативні емоції і супроводжуюча їх ворожість можуть виникати спонтанно, а можуть бути реакцією на психотравматичну або стресову ситуацію. Ці діти не намагаються шукати співробітництва з однолітками, часто самі не можуть виразно пояснити причини своїх вчинків. Зазвичай агресивними діями вони або просто розряджають накопичене емоційне напруження, або отримують задоволення від заподіяння неприємностей іншим. Однією з найбільших і поширених помилок дорослих, на нашу думку, є прагнення придушувати прояви дитячої агресивності. Більшість дорослих ототожнюють агресію з насильством і намагаються забороняти ігри та фантазії з проявами ворожості, відносячи їх до розряду патології [3, с. 69]. Діти, яких регулярно за це карають, теж починають вважати такі думки, емоції і дії небезпечними і / або негідними і загальмовують, пригнічують їх, з усіма наслідками, що випливають неприємними наслідками. Постійно домагаючись потрібного результату за допомогою агресії, дитина виробляє стереотип агресивної поведінки. Така поведінка спочатку формується будинку, потім воно переноситься в суспільне середовище – дитячий садок, школу, двір, дачу і пр. У міру дорослішання стереотип агресивної поведінки у такої дитини переростає у властивість особистості, і це приносить чимало клопоту самій людині і всім оточуючим. У характері вже виріс істоти обов'язково будуть чітко видно егоцентризм, збудливість. Другий варіант розвитку агресивних форм поведінки: батьки емоційно відкидають дитини, ставляться до нього зневажливо або негативно (на хлопчиків особливо впливає відсутність уваги матері). Це породжує страх, що тягне за собою агресію. Поява агресивності в цих випадках пояснюється тим, що вона приносить дитині можливість якоїсь емоційної розрядки і змушує мати і / або інших близьких звернути на нього увагу.

Потрапивши в ситуацію, коли його потреби не задоволені, дитина (як і дорослий) реагує на неї негативними емоціями - залежно від темпераменту і психологічних особливостей це можуть бути лють, гнів, страх і тривога. Між тим, керовані механізми психологічного захисту у маленьких ще не сформовані, тому зазвичай він прагне змінити ситуацію за допомогою агресії. Але рано чи пізно прояв агресивності перестає викликати зворушливі посмішки батьків і все частіше призводить до несхвалення, а то й покаранню, і це породжує в дитини почуття тривоги і страху [5,

с. 78–80]. У нього виробляється комплекс вини, який потім буде частково перетворюватися на почуття совісті і обростати моральними нормами, сприяючи її соціалізації та адаптації в навколишньому середовищі. Далі цей комплекс – вина, совість і мораль – будуть супроводжувати дорослу дитину все життя, природно, змінюючись і розвиваючись. Для того, щоб викликати схвалення батьків, дитина вчиться контролювати свою агресію, причому на перших порах це досягається зовнішнім контролем, які диктуються реакціями оточуючих і його страхом [4, с. 109].

Корекційна робота по профілактиці поведінки, що відхиляється, з підлітками має свої особливості. На початкових етапах не показані групові форми. Тому все ж таки, основний акцент слід робити на індивідуальній роботі з підлітком. Особливе місце слід приділяти формуванню кола інтересів підлітка також на основі особливостей його характеру і здібностей. Необхідно прагнути до максимального скорочення періоду вільного часу підлітка - часу дозвольного існування і неробства за рахунок залучення до позитивно формуючих особу занять: читання, самоосвіта, заняття музикою, спортом, і т.д.

Виходячи з того, що розвиток дитини здійснюється в діяльності, а підліток прагне до твердження себе, своєї позиції, як дорослий, серед дорослих, то необхідно забезпечити включення підлітка в таку діяльність, яка лежить у сфері інтересів дорослих, але в той же час створює можливості підлітку реалізувати і затвердити себе на рівні дорослих.

1. Андрієнко В.К. Гербєєв Ю.В. Невській І.А. Система перевиховання підлітків в умовах спеціальної школи. – Москва, 1990.

2. Белічева С.А. Основи превентивної психології. – Москва, 1993.

3. Горькова І.А. Медико-психологічне дослідження формування характеру делінквентних підлітків. автореф. дис. канд. псих. наук. – СПб., 1992.

4. Саєнко Е.В. Професійна діяльність психолога при профілактиці девіантної поведінки: автореф. дис. канд. псих. наук. – Тверь, 1995.

5. Семенюк Л.М. Психологічні особливості агресивної поведінки підлітків і умови його корекції. – Москва, 1996.

Х. Гарбузинська,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ МІЛІЦІЇ

Спілкування є однією з центральних проблем, крізь призму якої вивчаються питання сприймання й розуміння людьми одне одного,

лідерство й керівництво, згуртованість і конфліктність, міжособистісні взаємини та інші. Спілкування допомагає глибше розглянути процес міжособистісної взаємодії та міжособистісних взаємовідносин.

Культура спілкування – це вміння встановлювати зворотний зв'язок, відгукнутися на думки, почуття, турботи й проблеми іншої людини (це стосується всіх рівнів спілкування). Форми спілкування змінні, сутність спілкування – незмінна.

В області людського спілкування вважають, що приблизно 55% інформації ми отримуємо при немовному спілкуванні, яке супроводжує мовний контакт (міміка, жести). Приблизно 38% інформації дають нам голос, висота тону, тембр, і тільки 7% – зміст сказаного. Це означає, щови можете чути одне, але, якщо Вам здається, що Ваш співрозмовник у дійсності відчуває або має на увазі зовсім інше (судячи, наприклад, по немовним доповненням, інтонаціям голосу), то довіра може бути підірваною або ви сприймете людину негативно, в супереч її сподіванням [3].

Таким чином, якщо ви розмовляєте і відчуваєте усе зростаючу між вами та вашим співрозмовником недовіру, відчуженість і недоброчливість, зупиніться на хвилину. Запитайте себе, чи не пов'язане це з невідповідністю змісту й манери викладання інформації. Мова, міміка хоча і важко, але піддається контролю. Зрозумівши причину, ви зможете спробувати виправити помилку.

Відкрито говорячи про своє сприйняття, ви надаєте іншій людині можливість виразити приховані почуття або обговорити приховані проблеми (які, як правило, існують, оскільки ви відчули зазначену невідповідність). Це дозволить вам безпосередньо розглянути такі проблеми, які провокують конфлікт, замість того, щоб залишати їх на поверхні.

Якщо ви зумієте показати людині, що ви її дійсно слухаєте, розумієте і співчуваєте, то тим самим ви зведете можливість конфлікту до мінімуму. Людині необхідно відчути себе почутою. Це – той же принцип, згідно з яким розгніваній людині потрібно дати виразити свої емоції словами, вислуховуючи її, тільки у цьому випадку вам потрібно дати виразити свої емоції словами, вислуховуючи її, тільки у цьому випадку вам потрібно приділити тій людині, що говорить, більше уваги і зосередитися самому. Ідеальний варіант полягає в тому, що ви вислуховуєте співрозмовника з певною долею співчуття[4].

Знаходячись на посту, у патрулі, на дільниці, завжди намагайтеся проявити чуйність до оточуючих [2].

Якщо до Вас звернулися з якимсь питанням, уважно вислухайте й спробуйте дати вичерпну відповідь. Якщо Ваша відповідь виявиться незрозумілою, не дратуйтеся і, не підвищуючи голосу, повторіть її,

роз'ясніть смисл сказаного Вами. Врахуйте, що запальність не робить Ваше пояснення більш зрозумілим.

Людина, яка впала на вулиці, не обов'язково є п'яницею. Можливо вона хвора і потребує Вашої невідкладної допомоги. Здійсніть її: викличте машину швидкої допомоги, зупиніть автомашину, що проїжджає повз Вас, для транспортування хворого до лікарні, де йому буде надана невідкладна медична допомога.

У випадку, якщо буде необхідність зробити громадянину зауваження або притягнути його до адміністративної відповідальності за порушення встановлених правил, не потрібно без особливої на те потреби користуватися міліцейським свистком і підзивати його до себе пальцем або жезлом. Підійдіть до громадянина самі, назвіть своє звання і прізвище, віддайте і в коректній військове вітання у формі, не вступаючи в суперечку, роз'ясніть, в чому полягає порушення і яка відповідальність за нього встановлена.

У випадку необхідності, в залежності від конкретної ситуації, запропонуйте громадянину пред'явити паспорт, посвідчення водія або інші документи.

Ніколи не відповідайте грубістю, особливо при затриманні злочинців і осіб, підозрюваних у скоєнні злочину. Використовуючи найменшу помилку у поведінці співробітника міліції, вони намагаються підбурювати до групових хуліганських дій осіб, схильних до порушення громадського порядку, щоби за їх допомогою зникнути. Слідкуйте за тим, щоби своєю поведінкою не спровокувати небажане розгортання подій [5].

Культура спілкування працівника міліції в стандартних ситуаціях визначається положеннями етики державного службовця, основи якої закріплені в статті 5 Закону України «Про державну службу», «Етичний кодексом співробітника ОВС України», який конкретизує положення статті 5, щодо професійної діяльності ОВС.

Психічні особливості і характер екстремальних ситуацій дозволяють стверджувати, що працівнику міліції в спілкуванні треба особливу увагу приділяти моральному стану людей, підтриманню їх волі і духу. Для постраждалих дуже важливо відчувати увагу і підтримку органів влади, переконатися в тому, що вони застосовують всі засоби боротьби з лихом, що все робиться послідовно, цілеспрямовано, за єдиним планом, що ситуація є керованою. Люди повинні бачити, що працівник міліції не втратив спокою, волі і впевненості в своїх силах.

Принциповими моментами сутності спілкування персоналу правоохоронних органів з громадянами в екстремальних ситуаціях службової діяльності є вміння точно виражати і розуміти співрозмовників, приймати рішення виходячи з звичайної системи координат людини.

Ці етичні аспекти є необхідною компонентою всіх вмінь, що визначають спілкування. Працівник міліції, за своїм службовим становищем, не має права відноситися безвідповідально до спілкування з людьми. Важливим фактором ефективності спілкування в екстремальних умовах є вивчення і врахування психологічних особливостей індивіда і його поведінки в конкретній ситуації [1].

Тому соціально-психологічні, комунікативна і етична компетентність співробітника ОВС, визначає його вміння впливати на людину шляхом спілкування, є передумовою успішного вирішення оперативно-службових завдань в екстремальних умовах.

1. Білоскурська О.В. Правосвідомість та правова культура, як невід'ємні складові конституційного обов'язку додержуватися Конституції України та законів України / О.В. Білоскурська // Науковий вісник Чернівецького національного університету: зб. наук. праць. Юридичні науки. – Вип. 525. – Чернівці: Рута, 2010. – С. 28–32.

2. Мисенко О.В. Психологічні особливості професійної діяльності дільничних інспекторів міліції(на прикладі сприйняття об'єкту професійного інтересу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук / О.В. Мисенко. – Харків, 2005.

3. Трегубенко Т.В. Комунікативна компетентність дільничного інспектора міліції – складова професійної компетентності / Т.В.Трегубенко // Термінологічний словник з культурології / авт.-уклад.: Н.Ю. Больша, Н. І. Єфімчук. – К.: МАУП, 2004. – 144 с.

Л. Гончар,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМЕЙ МОЛОДИХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Створення сім'ї – це один з найважливіших життєвих етапів у житті кожної людини. А якщо брати до уваги момент, коли в сімейне життя вступає працівник органів внутрішніх справ, то це повинен бути виважений і дуже відповідальний крок, оскільки специфіка професійної діяльності зобов'язує замислитись про всі особливості та наслідки поєднання сімейного життя з працівником-правоохоронцем. При цьому варто відзначити, що велику роль грає те, хто саме з подружжя є правоохоронцем, якою професією володіє супутниця, чи, можливо, обидва члени сім'ї займаються захистом громадського та суспільного порядку.

Метою статті є актуалізація уваги щодо специфіки формування та функціонування сімей, членами яких є правоохоронці, обґрунтування методів оптимізації процесу їх адаптації до поєднання сімейного життя з виконанням службових обов'язків.

Якщо взяти до уваги нормативно-правові акти, якими керується працівник органів внутрішніх справ у своїй діяльності, то стане зрозуміло, що ця особа має обов'язок перед державою захищати її інтереси та інтереси її громадян в любий час, якщо цього будуть вимагати обставини. Зокрема, це випливає з Закону України «Про міліцію», де визначається, що: «Міліція в Україні – державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань» [1]. Але як тоді бути з сім'єю? Чи кожного зрозуміє друга половина, коли потрібно буде вночі, чи під час свят та відпустки покинути рідних людей і відбути на роботу? Тут закінчується романтика подружнього життя і починаються конфлікти на рівні побуту, як наслідок можливі конфлікти з керівництвом, втрата сім'ї або роботи.

Тому важливо, щоб люди, вступаючи в такий серйозний інститут як сім'я, були психологічно підготовленими до всіх можливих конфліктних ситуацій, які можуть виникати в процесі спільного проживання.

Позитивно на таку адаптацію впливає явище якнайшвидшого залучення в систему, куди одразу після школи потрапляють молоді люди - в середовище, де проходить професійна соціалізація, тобто в курсантів формуються стійкі звички до режиму та умов праці. Як наслідок, у курсантському колективі виникає певний відсоток стосунків між курсантами та курсантками, пізніше в перспективі, переростаючи в стійкі сімейні стосунки, що мають під собою міцну базу розуміння та співпереживання один за одного.

Нами був розроблений опитувальник (8 запитань) для визначення особливостей стосунків між курсантами Львівського державного університету внутрішніх справ. Було проведено інтернет-опитування курсантів 3-го та 4-го курсу, участь в якому прийняло 50 курсантів, з них 25-жіночої статі та 25-чоловічої. Вибірка передбачала однаковий статевий поділ для більшої точності результатів. Вік респондентів від 18 до 21 року. У ході дослідження було визначено, що тільки 2% опитаних перебувають в шлюбі, 90% зустрічаються з особами протилежної статі, і тільки 8% не мають стабільних стійких стосунків з протилежною статтю. Це вказує на те, що для молодих людей має велике значення інтимно-почуттєва сфера. Також було встановлено, що в перспективі 100% опитаних планують створювати сім'ю, щоправда всі в різній мірі налаштовані стосовно вікового періоду, в який вони це хо-

чуть зробити. 63% респондентів стверджують, що їх партнери ставляться позитивно до того, що вони курсанти і відповідно 37% сприймають це за негатив. В основному негатив проявляється у випадку, коли в парі курсантом є дівчина, тоді її супутник ставиться до цього упереджено. Дівчата, навпаки, пишаються тим, що зустрічаються з курсантами. Такий розподіл зумовлений існуванням гендерної нерівності в нашому суспільстві, а надто в органах внутрішніх справ.

У 57% респондентів виникають проблеми у стосунках з протилежною статтю, пов'язані з проходженням ними служби у відомчому навчальному закладі. 37% визнають, що в них у цьому плані не виникає жодних труднощів. Проте 73% вказують, що певним чином відчують дискомфорт в особистій сфері через навчання, відсутність достатньої кількості вільного часу.

Варто зазначити, що серед опитаних є великий відсоток пар, які формують виключно курсанти. У таких випадках відзначалося, що вони мають мінімальну кількість проблем, пов'язаних з особистою сферою, майже не відчують дискомфорту в процесі навчання і не мають претензій до своєї пари. Тобто, маючи однаковий соціальний статус людям легше порозумітися між собою.

Соціальний статус, тобто становище особистості в системі міжособистісних відносин, яке визначає її права, обов'язки, привілеї. Статус особистості задається наявною системою суспільних відносин і об'єктивно визначається місцем особистості в соціальній структурі. Він є її об'єктивною характеристикою, але може усвідомлюватись адекватно чи неадекватно, активно чи пасивно, цілковито, частково або зовсім не усвідомлюватись [3]. Залежно від соціального статусу кожна особа виконує певні соціальні ролі. Соціальна роль – спосіб поведінки особистості залежно від її статусу або позиції у суспільстві, конкретному колективі чи соціальній групі. За визначенням І.С. Кона, роль особистості – це соціальна функція, нормативно схвалений спосіб поведінки, якої очікують від кожного, хто займає цю позицію. Ці очікування визначають загальні контури соціальної ролі й не залежать від свідомості та поведінки конкретного індивіда. Вони подані йому як те, що є зовнішнім, більш або менш обов'язковим [3].

Отже, маючи однаковий соціальний статус і однакові соціальні ролі людям легше співіснувати разом, ніж тоді, коли вони мають різні статуси, різні життєві позиції, що створює проблеми і стає «наріжним каменем» у стосунках.

У процесі свого існування кожна середньостатистична сім'я повинна виконувати певні функції.

Функції сім'ї – це обов'язки і завдання кожного її члена стосовно один до одного і суспільства в цілому. У сучасній українській етно-

графії виділяють шість функцій, що забезпечували повноцінне існування сім'ї як соціального інституту та соціально-психологічної групи: економічну, виховну, етнічного відтворення, природного відтворення, сексуально-емоційну і експресивно-рекреаційну [2].

Хоча вище згаданим сім'ям і важче виконувати сімейні обов'язки, з часом встановлюється баланс у розподілі ролей між чоловіком і жінкою, кожен робитиме свій внесок в розвиток та зміцнення стосунків, покращення побутових умов, вдосконалення одне одного.

Таким чином, проблема сімейних стосунків у родинах правоохоронців є надзвичайно важливою, так як розлучення в таких сім'ях певним чином нівелюють авторитет органів внутрішніх справ у цілому. Необхідно розробляти державні програми, які б оптимізували сімейні відносини, стимулювали фінансово та психологічно до ефективної праці у понаднормовий час. Хоча це і не оптимальний вихід із ситуації, але, враховуючи соціально-економічні умови життя в Україні та ментальні особливості українського населення, можна сміливо стверджувати, що фінансовий чинник має дуже велике значення, а надто для правоохоронця.

З метою попередження кризових ситуацій у родинах правоохоронців, уникнення процесу розлучень важливо проводити тренінги для дружин чи чоловіків щодо адаптації до складних умов праці їхніх життєвих супутників. Це допоможе підвищити ступінь розуміння між подружжям, сприятиме формуванню взаєморозуміння та терпимості до специфіки обраної професійної діяльності.

1. Про міліцію: Закон України. – Харків: ПП «Ігвіні», 2009. – 63 с.

2. Родина: Функції сім'ї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://about-ukraine.com/index.php?text=64>

3. Варій М.Й. Психологія: Навчальний посібник. – Київ.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2007. – 276 с

Н.Я. Городиловська,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ У ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Службова діяльність працівників міліції пов'язана з високим рівнем фізичної та психоемоційної напруги, необхідного реагування в обставинах дефіциту часу та вітальної загрози. Довгий час в ОВС не

ставилася задача корекції несприятливих емоційних станів співробітників. Самі стани не признавалися фактором, який суттєво впливає на результати роботи.

Людина має свій неповторний світ, який будується, змінюється, вдосконалюється протягом усього життя. Вона долає життєвий шлях від дитинства до юнацтва, від зрілого до старчого віку, неодноразово починаючи все спочатку, шукаючи свою траєкторію руху, змінюючи життєвий задум. Світобудова залежить від минулого, що безпосередньо впливає на сьогоднішнє, від власної історії. Яку особистість створює своїми вчинками, життєвими рішеннями, буденними виборами.

Коли під загрозою опиняється життєвий задум, проєкт майбутнього світобудування, коли руйнується – частково чи майже повністю – стара світобудова, людина переживає життєву кризу [1]. Критичні ситуації взагалі можна охарактеризувати як ситуації, які породжують дефіцит смислу подальшого життя людини. Це тривалий глибинний конфлікт із приводу життя в цілому, його смислу, головних цілей та шляхів їх досягнення. Тривалість кризових переживань, можливості конструктивного чи деструктивного виходу з кризи значною мірою визначаються типом ставлення до того, що трапилось. Залежно від індивідуальних особливостей, від попереднього досвіду певне ставлення до буденних неприємностей, стресів конфліктів або ж до драматичних подій; що змінюють напрямок життєвого шляху, закріплюється, стає майже типовим.

Діяльність працівників правоохоронних органів протікає нерідко в напружених, конфліктних ситуаціях, небезпечних для життя обставинах, пов'язаних із застосуванням зброї. Навіть перевірка документів, зауваження на адресу порушника правил дорожнього руху, розвідувальне опитування, профілактична бесіда, очна ставка, допит наповнені психічною напругою й містять потенцію «психологічного вибуху», що переростає в найгостріше протиборство. Особливо важкі надзвичайні обставини, викликувані явищами й факторами природного, техногенного або соціального характеру, які нерідко порушують нормальне життя населення, суспільну безпеку й порядок на конкретній території. Подібні ситуації, умови, обставини роблять на всіх, у тому числі й на працівників правоохоронних органів, сильний психологічний вплив, створюють більші складності в рішенні професійних завдань, позначаються на успішності дій, жадають від персоналу психологічної стійкості, особливої підготовленості, особливого вміння діяти за таких умов [2]. Виконання своїх професійних обов'язків у працівників ОВС пов'язано зі значними нервово-психічними навантаженнями. В умовах такої інтенсифікації праці, при високих вимогах

що до її ефективності, гостро постає проблема психологічної розгрукки й корекції психічних станів працівників.

Як свідчить аналіз літератури, одним з най діючих та використовуємих саме для корекції психіки є метод саморегуляції. Крім того, вважається, що саморегуляція психічних станів, сприяє не тільки професійному, але й особистісному розвитку. Саме ці обставини визначають необхідність застосування працівниками органів внутрішніх справ відомих їм і засвоєних у процесі життя способів та методів зняття напруги, зниження психічного стомлення, тобто якихось прийомів саморегуляції психічних станів.

Функції свідомої саморегуляції дуже широкі. Так, за допомогою методів психічної саморегуляції кожен співробітник системи ОВС може поступово оволодіти прийомами регулювання своєї психічної активності й за рахунок цього підвищувати рівень особистої працьовитості, позитивно впливати на емоційно-вольову сферу, протистояти формуванню професійної психологічної деформації, значно поширювати можливості своєї психіки, розвивати принципово нові види рецепції, навчитись користуватись особистими потенційними резервами у своїй професійній діяльності [3]. Кожен фахівець системи ОВС повинний ознайомитись із сутністю основних добре вивчених механізмів психічного самовпливу, що буде запорукою його успіху на шляху психофізіологічного самовдосконалення.

Співробітнику системи ОВС слід розуміти, що механізм свідомої психічної саморегуляції базується на формуванні конкретних психологічних установок за рахунок свідомого складання системи образів уяви. Ця система образів уяви дозволяє моделювати ідеальну мету процесу свідомої саморегуляції. Образи-команди, які подає собі співробітник міліції в процесі самонаказу й самонавіювання, впливають на нього дуже значно, оскільки свідомість фахівця в даному випадку в момент психічного розвантаження не перевантажена іншими образами та думками. У процесі свідомої психічної саморегуляції здійснюється формування стійких і різноманітних комбінацій умовно-рефлекторних зв'язків, які забезпечують досягнення мети психічного самопливу. Це стає можливим за рахунок виникнення взаємозв'язків між різними структурами кори головного мозку, які забезпечують формування установок на фоні виключення дестабілізуючих факторів, що супроводжують людину в активному повсякденному житті. Працівники ОВС покликані захищати закон. Виконання своїх професійних обов'язків у них пов'язано зі значними нервово-психічними навантаженнями. В умовах такої інтенсифікації праці, при високих вимогах що до її ефективності, гостро постає проблема психологічної розгрукки й корекції психічних станів працівників.

Психічна свідомо регуляція - це свідомо контрольований психічний самовплив з метою поліпшення свого психофізіологічного стану. Механізм психічної саморегуляції існує поза свідомістю людини як один з механізмів самозбереження організму. Завданням свідомої психічної саморегуляції є розуміння сутності механізму саморегуляції, формування умінь і навичок психічного самовпливу та додержання психічної гігієни. Виконання своїх професійних обов'язків у працівників ОВС пов'язано зі значними нервово-психічними навантаженнями. В умовах такої інтенсифікації праці, при високих вимогах що до її ефективності, гостро постає проблема психологічної розгрукки й корекції психічних станів працівників. Як свідчить аналіз літератури, одним з найдіючих та використовуваних саме для корекції психіки є метод саморегуляції. Крім того, вважається, що саморегуляція психічних станів, сприяє не тільки професійному, але й особистісному розвитку.

Люди розрізняються між собою по тому, як і де вони локалізують контроль над значними для себе подіями. Можливі два полярних типи такої локалізації: екстернальний й інтернальний. Для екстерналів характерні більш високі показники сформованості фаз «Резистенція» та «Виснаження». Стосовно симптомів емоційного вигорання, то для екстерналів більш характерні наступні: незадоволеність собою, тривога й депресія, неадекватні емоційні реакції, розширення сфери економії емоцій, редукція професійних обов'язків, особистісна відстороненість, психосоматичні та психовегетативні порушення.

Відомо, що інтернали більш впевнені у собі, терплячі по відношенні до інших. Висока інтернальність пов'язана з позитивною самооцінкою, більшою згодністю образів реального та ідеального «Я». Інтернали мають більшу активність та частіше турбуються про своє здоров'я. Крім того екстернальність більш корелює з тривожністю, а деякі автори стверджують про зв'язок екстернальності з психічними захворюваннями. На мою думку, використання певних способів саморегуляції є вираженням особистісних характеристик працівників ОВС та залежить від інтернальності або екстернальності особистості.

1. Бандурка О.М., Бочарова С.П., Землянська Є.В. Психологія управління: підручник для вузів. – Х.: Видавництво Національного Ун-та внутрішніх справ, 2000. – 640 с.

2. Ткаченко Т.С. Моральна деформація співробітників ОВС // Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності співробітників ОВС. – К.: УАВС, 1995. – 96 с.

3. Сливка С.С. Професійна культура працівника міліції. – Львів: Вільна Україна, 1995. – 168 с.

Т. Гресько,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ВИЩІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ

Проблеми морального виховання завжди знаходяться в центрі уваги суспільства, оскільки етичні норми переходять безпосередньо в практику навчальної чи професійної діяльності, а через неї – у повсякденну поведінку людини, стають мотивами вчинків. Разом з тим наслідки цивілізації нерідко породжують серед молоді песимізм, антигуманізм, знижують її моральний рівень незалежно від географії розташування країни. На вади в духовному розвитку молоді впливає багато факторів, серед яких слід назвати й недоліки у вихованні. Його значення особливо зростає в умовах складних соціально-політичних, культурних та освітніх перетворень, які відбуваються сьогодні, зокрема, і в незалежній Україні, недостатнього рівня моральної культури сучасного покоління, що нерідко призводить до агресивності, конфліктів, деструктивних проявів, провокує грубість, протиправні дії, громадянську пасивність у суспільстві тощо.

Вирішенням існуючих проблем морального формування молоді займається багато соціальних інститутів, зокрема, певний вплив мають перш за все сім'я, школа, вищі навчальні заклади, професійні колективи. Повною мірою це відноситься і до професійної підготовки працівників правоохоронних органів, які перебувають у центрі складних людських взаємовідносин, їх професійної підготовки. Для виконання службових обов'язків майбутній працівник ОВС повинен навчатися етиці спілкування з людьми, знати специфіку моралі як регулятора поведінки людей, основні закони та тенденції розвитку моральної свідомості, її структуру. При цьому працівник ОВС має не тільки демонструвати зразки моральної поведінки, а й виховувати моральні риси в інших.

Разом з тим, досвід показує, що окремі правоохоронці навіть з дипломами про вищу освіту на практиці показують себе далеко не зразковими з моральної точки зору громадянами, їм бракує інтелігентності та вихованості. Процеси реформування відомчої освіти, що відбуваються сьогодні у правоохоронній галузі, серед основних пріоритетних завдань передбачають переорієнтацію працівників міліції з абстрактного «правопорядку» на виконання значної частини соціальних функцій, включаючи інформаційні, освітньо-виховні та інші напрямки роботи з населенням.

Імідж міліції складається перш за все з рівня професіоналізму й тактовності працівників ОВС під час особистих контактів з населенням. На жаль, у багатьох людей залишається негативне враження від зустрічей з правоохоронцями. Анонімні опитування громадян свідчать, зокрема, про непоодинокі випадки службової невідповідності – байдужість або відсутність належних заходів щодо правопорушників, тягнину при вирішенні проблем, відверте небажання допомогти, непрофесіоналізм, психологічний тиск, грубість, недостатній рівень розвитку моральних якостей правоохоронців.

Досить широко в психолого-педагогічній літературі відображено змістовну й процесуальну сторони професійної підготовки працівників ОВС, зокрема: підготовка призовної молоді та вступників до військових навчальних закладів (В.В. Івашковський; Г.В. П'янковський, О.Ю. Пашенко); професійне виховання курсантів (Ю.В. Андреев; О.В. Баранов; Г.І. Васильєв; В.І. Дяченко; М.В. Жиленко; М.М. Ісаєнко; І.С. Колодій; С.О. Кубицький; А.С. Морозов; О.Ф. Удовиця та ін.); педагогічні та психологічні засади професійної підготовки співробітників ОВС (В.Г. Андросюк; В.І. Дяченко; В.В. Корнешук; С.О. Кубицький; Ю.Г. Юрчук та ін.).

Професійна етика, підкреслюючи значущість тих чи інших моральних якостей, звичайно, не може і не має наказувати, як потрібно надходити співробітникові в тій чи іншій ситуації. Тому це апелює до моральних принципів і норм, які регламентують поведінку і діяльність працівника, не виходячи з конкретної ситуації, а відповідно до загальнозначущий характером моральних вимог і цінностей в суспільстві і в даній професійній групі. Однак, якщо є моральна норма передбачає конкретні вчинки, дії і вони, як правило, закріплені у правових документах (присяги, статутах, наказах, інструкціях), то моральні принципи відображають моральні вимоги у гранично узагальненому вигляді (гуманізм, відповідальність, справедливість, вимогливість, колективізм, патріотизм, принциповість і т.д.).

Таким чином, аналізуючи специфіку прояву загальнозначимих моральних цінностей і вимог моралі до тієї чи іншої професійної групи, професійна етика не тільки представляє теорію професійної моралі, але виробляє практичні рекомендації, що підвищують ефективність службової діяльності, що сприяють морального виховання (самовиховання) співробітників, які зміцнюють зв'язку органів внутрішніх справ з населенням, їх авторитет і високий соціальний статус. Естетика службової діяльності.

Моральна культура співробітника тісно пов'язана з культурою естетичної, але якщо перша відображає внутрішню культуру особисто-

сті, то друге, як правило, розглядають як культуру зовнішню. Безперечно, що внутрішня культура людини грає визначальну роль у його діяльності та поведінці. Однак не можна недооцінювати і зовнішню культуру, її вплив на внутрішню культуру. Так, формений одяг співробітника і навіть стиль, якість його партикулярного (цивільного) сукні самі по собі роблять вплив (і часом істотне) на поведінку працівника.

Манеру спілкування з громадянами та товаришами по службі і естетику ритуалів, грамотність оформлення службових документів і культуру поведінки співробітника за межами службового кабінету. Не секрет, що недбале оформлення протоколу огляду місця події або затримання правопорушника нерідко призводить до помилкового висновку слідчого, а від гордовитого виразу обличчя співробітника до зарозумілого ставлення до людей всього півкроку. Сукупність вимог, правил, що регламентують поведінку співробітників на службі, їхнє привітання, зовнішній вигляд і т.д., характеризується поняттям «службовий етикет». Своєрідність міліцейського етикету полягає в тому, що естетичні вимоги не тільки тісно пов'язані з моральними нормами, але і, як правило, закріплені в нормативних документах і тому носять обов'язковий характер для всіх співробітників. Специфіка службового етикету полягає в тому, що він покликаний не тільки задовольняти естетичні запити співробітників, але й надавати відповідну естетичний вплив на громадян. Безглуздо, наприклад, будувати будівлю УВС і, допустимо, дитячого театру за єдиним архітектурним проектом, точно так само інтер'єр кабінету начальника РВВС навряд чи повинен нагадувати житлову кімнату або кабінет директора цирку. Строгість, раціоналізм, відсутність яких-небудь надмірностей, помпезності – обов'язкові вимоги до будівель і службовим приміщень органів внутрішніх справ. Серйозність і відповідальність виконуваних ними функцій повинні повністю знаходитися у відповідності з естетикою службового побуту. Фарбування стін, освітленість, звукоізоляція, розміри службового приміщення, зручність меблів, дизайн технічних та інших засобів – так само необхідні елементи службового побуту, що впливають не тільки на естетичне самопочуття співробітників, але багато в чому визначають ефективність їх праці.

Важко знайти іншу професію, володіючи якою щодня доводилося б стикатися з такою великою кількістю найрізноманітніших життєвих ситуацій, вчинків, мотивів, людських характерів, і у всьому цьому різноманітті необхідно розібратися оперативно, всебічно, повно і глибоко. Працівники органів внутрішніх справ повинні бути максимально витриманими, тактовними, коректними, зібраними, холоднокровними і спокійними щодо кожного людини-злочинця-рецидивіста і по-

бутового хулігана, запеклого вбивці і звичайного бешкетника, потерпілого і свідка, жінки і чоловіки, старого і підлітка, що потрапили в сферу правосуддя.

Дотримання цих моральних вимог є яскравим проявом необхідних морально-психологічних якостей осіб, які здійснюють провадження у справі. Вказані моральні якості є професійно необхідними і безпосереднім чином впливають на зміцнення і підвищення престижу органів внутрішніх справ та на ефективність здійснення завдань, що пов'язані з охороною громадського порядку та дотримання законності в країні.

Л.Й. Гуменюк,
*кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КІБЕР-НЕНАВИСТЬ ЯК ВИД КСЕНОФОБІЇ

Однією з форм ксенофобії є кібер-ненависть до чужинців, жертвами якої є населення України, переважно етнічні українці та росіяни. До «продукування насильства» в мережі Інтернет на початок 2011 року було залучено майже 12 мільйонів користувачів.

Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) на замовлення Інституту прав людини, протидії ксенофобії та екстремізму (IHRPEX) протягом 2011 року було проведено дослідження явища кібер-ненависті в українському сегменті Інтернету з основним акцентом не стільки на аналізі кількості та змісту відверто екстремістських ресурсів, скільки на особливості ведення дискусій на популярних суспільно-політичних сайтах.

Згідно з отриманими результатами, близько 60% українських користувачів цікавляться суспільно-політичними сайтами. Коментарі до статей та новин періодично читають 86% відвідувачів, з них близько 30% беруть участь в інтернет-дискусіях.

71% всіх дискусій в мережі містять ненависницькі послання, тобто образи, погрози і прояви агресії. 9 з 10 користувачів стикалися з подібними проявами. Ігнорують такі послання 80% користувачів, ще 15% вступають в дискусію. У 38% респондентів прояви кібер-ненависті викликають різко негативну реакцію, ще у 40% – швидше негативну реакцію, 16% не мають вираженого особистого ставлення до цього явища і близько 1,5% опитаних реагують позитивно.

Високі показники ненависті до політиків частково можна пояснити досягненнями в роботі конкуруючих партійних прес-служб. Про-

тягом аналізу коментарів соціологи неодноразово стикалися з шаблонними або повністю ідентичними повідомленнями, які були розміщені одними і тими ж авторами під різними ніками. Кібер-ненависть, спрямована проти політиків, характеризується головним чином атаками на представників діючої і попередньої влади. Близько 60% коментарів на адресу «представників діючої влади» традиційно стосується звинувачень в неповноцінності і моральних недоліках. У 70% випадків представники політикуму згадуються в принизливому контексті, 19% коментарів містять заклики до фізичного насильства.

Ненависть проти носіїв різних політичних поглядів найчастіше адресована українським націоналістам, прихильникам Партії регіонів і прихильникам комуністичних поглядів. Ненависть до націоналістів проявляється, головним чином, у використанні різноманітних образливих ксенонімів, а також у звинуваченнях в моральних недоліках, підтримці фашизму та інтелектуальній неповноцінності. Практично кожен п'ятий коментар (21%) на адресу цієї групи містив заклики до насильства. Ненависть до прихильників Партії регіонів відрізняється образами у недостатньому інтелектуальному розвитку і негативному впливі на Україну.

Прихильники комуністичних поглядів займають лише третю позицію в номінації «ненависть до політичної позиції» (15% коментарів), але за ступенем спрямованої на них агресії помітно лідирують. Кожен третій коментар на їхню адресу – заклик до насильства. 18,3% випадів на адресу комуністів містять звинувачення у фашизмі, 8,2% – у підтримці Російської Федерації.

Високий рівень агресії на адресу «націоналістів» і «комуністів» пов'язаний з участю в дискусіях представників російської інтернет-спільноти. Російські «хейтери» не тільки беруть участь в українських громадсько-політичних дискусіях, але й заносять власні теми (наприклад, багато некоректних посилань про національну історію України).

Що стосується ненависті за ознакою регіональної приналежності, то у свідомості інтернет-користувачів регіональні групи ненависті представлені трьома групами: західною, східною і південною. 30% ненависницьких коментарів на адресу жителів Західної України стосувалися звинувачень у підтримці фашизму, 17,5% – недоліків культурного розвитку, 12,5% – неповноцінності психічного розвитку, 10% – неповноцінності інтелектуального розвитку. 44,8% ненависницькі коментарів на адресу жителів Східної України концентрувалися навколо звинувачень у неповноцінності інтелектуального розвитку; 50% ненависницькі коментарів на адресу жителів Півдня України відносяться до звинувачень в неповноцінності інтелектуального розвитку, 33% – у підтримці Росії, 16% - у пасивності.

Не менш промовистим є виклад. Мова і символіка ненависті за регіональною ознакою різуче відповідає мові расової ворожнечі (більш жорсткої, ніж інші види ксенофобії).

Що стосується «національного питання» в контексті кібер-ненависті, то практично всі некоректні коментарі сконцентровані навколо наступних національних груп: росіяни (43%), українці (42%) і євреї (13%). Інші національності в проаналізованих потоках практично не представлені. Мова кібер-ненависті відображає стандартний набір стереотипів, образливих етнонімів. В середньому, кожен десятий коментар є закликом до насильства (у багатьох європейських країнах це кримінально карається).

Кібер-ненависть до «росіян» виражається у звинуваченнях в інтелектуальній неповноцінності, зловживанні спиртним, негативному впливі на Україну. 12% таких коментарів містять заклики до насильства. Мова кібер-ненависті на адресу українців більш різноманітна і політизована. 35% повідомлень кібер-ненависті на адресу українців містить звинувачення в інтелектуальній неповноцінності, 15,8% – у пасивності, 12,3% – в оскарженні права на національне самовизначення, 10,5% – у мовній неповноцінності і в оскарженні самого факту існування української мови, 7,8% звинувачень стосується недоліків у сфері культурного розвитку. 5% коментарів містять заклики до фізичного насильства.

Мотиви кібер-ненависті до євреїв традиційні: 47% – «теорія змови», 17,6% – жадоба влади, 11,7% – до грошей. Заклики до насильства складають 10,7%.

Протягом останніх років відбулось зростання кількості інтернет-сайтів, що пропагують ксенофобію, міжетнічну та расову нетерпимість, зокрема: веб-сторінки організацій («СНА», «Патріот», неформальних локальних угруповань («Реактор», «Автономний опір», ін.), сторінки спільнот у соцмережах, гостьові книги фанатів футбольних клубів тощо. Інтернет стає ефективним засобом вербування нових членів до ультраправих організацій, а також організації та координації їх діяльності.

На нашу думку, необхідно привести норми КПК України у відповідність з вимогами Конвенції з кібер-злочинності, створити міжнародні структури з протидії кібер-тероризму з наданням права законодавчої ініціативи.

Кібер-ненависть – це не невинне і не «корисне» для психіки «випускання пари». Розпалювання національної, расової, релігійної ненависті через Інтернет слід вважати правопорушеннями і злочинами, як це прийнято в європейських країнах. В основі Інтернет-комунікацій, як і в повсякденному житті на першому плані повинні бути толерантні відносини.

Преамбула Статуту ООН характеризує *толерантність*, як прояв терпимості і уміння прожити разом, в мирі один з одним. Мінімальна вимога до суспільних відносин – не допускати насильства. В умовах толерантного суспільства, яким повинне бути і українське, кожна людина повинна повністю розкрити свої можливості. Лише таке суспільство можна назвати демократичним.

В.А. Деменчук,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ДІЛЬНИЧНИМИ ІНСПЕКТОРАМИ МІЛІЦІЇ

Суттєвою складовою професійної діяльності ДІМ є її напруженість, екстремальність багатьох службових ситуацій. Зокрема, відповідно до даних офіційного сайту МВС України, близько 55% всіх службових ситуацій ДІМ визначають як екстремальні, тобто такі, які суттєво впливають на особистість, містять елементи небезпеки для життя та здоров'я працівника ОВС [1].

Професійна діяльність дільничного інспектора міліції має складну функціонально-психологічну структуру. Зокрема, основні завдання, які поставлені в діяльності ДІМ – профілактичні; адміністративні; кримінально-процесуальні; організаційні; соціально-правової допомоги – реалізуються різними видами психологічних діяльностей, до яких відносяться пізнавальна, конструктивна, виховна, комунікативна, організаторська та посвідчувальна діяльність. Варто зазначити, що головне завдання дільничного інспектора міліції, на нашу думку, стати зв'язуючою ланкою в об'єднанні зусиль представників правоохоронних органів і громадських формувань у попередженні правопорушень.

На даний час правова наука не виробила єдиного підходу до визначення понять «профілактика» та «попередження». Думки науковців щодо їх тотожності чи відмінності різняться. У абсолютній більшості наукових робіт, нормативних актах та методичних рекомендаціях терміни «профілактика» та «попередження» використовуються як синоніми [7, с. 118–120]. Ми погоджуємося із поглядами В.М. Оржеховської, вона хоча і вважає поняття «профілактика» та «попередження» синонімічними, проте зауважує, що профілактика – це не лише частина попереджувальної роботи, спрямованої на виявлення і усунення при-

чин та умов правопорушень, а й система заходів перевиховання і формування особистості [3, с. 128]. На їх погляд, профілактика правопорушень – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення правопорушень, ліквідації факторів, які сприяють формуванню антигромадської поведінки особи, ліквідації правопорушень як соціального явища, та забезпечення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян [2, с. 13].

Індивідуальна профілактика правопорушень міліцією – це діяльність її підрозділів, посадових осіб, окремих працівників щодо виявлення осіб, від яких, за об'єктивно встановленими даними, можна чекати вчинення правопорушень (злочинів, адміністративних проступків) і провадженню щодо них і навколишнього соціального мікросередовища позитивного коригувального впливу[6, с. 84]. Відповідно до Наказу МВС № 550 від 11.11.2010 року дільничний інспектор міліції, крім загальної профілактичної роботи серед населення на території адміністративної дільниці, здійснює профілактичні заходи щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на профілактичних обліках в органах внутрішніх справ, щодо попередження вчинення з їх боку злочинів та інших правопорушень з широким залученням до цієї роботи населення, громадських помічників [1].

Також дільничний інспектор міліції: а) взаємодіє та надає допомогу іншим підрозділам і службам органів внутрішніх справ в організації та проведенні профілактичних заходів стосовно осіб, які перебувають в них на профілактичних обліках [4, с. 234–236].

Одним з напрямів профілактичної діяльності дільничного інспектора є проведення роз'яснювальної роботи серед населення [8, с. 124]. Для зміцнення правопорядку на території обслуговування, на нашу думку необхідним є введення загального патрулювання працівників міліції і членів суспільних формувань, посилення профілактичної роботи з особами, схильними до правопорушень, укріплення матеріально-технічної бази служби ДІМ.

На практиці дільничним інспекторам належить провідна роль у вирішенні завдань, покладених на міліцію. І не лише тому, що вони складають одну з найбільш багаточисельних її служб, але і тому, що знаходяться на головних, охорони громадського порядку і боротьби із злочинністю [5, с. 136–145]. У більшості районних відділів внутрішніх справ зусиллями дільничних інспекторів міліції розкривається не менше 40% злочинів, а в сільській місцевості – до 70%. Ними встановлюється кожна друга особа, що скоїла злочин, із загального числа виявлених всіма підрозділами міліції суспільної безпеки. Вони готують дві

третини від загального числа матеріалів по протокольній формі, що направляються до суду всіма службами міліції. Під профілактичним спостереженням дільничних інспекторів міліції знаходяться три мільйони раніше судимих і інших громадян, що зробили протиправні діяння. При цьому форми і методи роботи дільничних інспекторів, як правило, доступні для оцінки населенням, тому саме вони багато в чому визначають соціальний престиж міліції [9, с. 73–77].

Прикладне використання психологічних знань для підвищення ефективності вирішення професійних завдань ДІМ доцільне в двох основних напрямках. По-перше, на нашу думку, це психологічне забезпечення і супроводження конкретних професійних функцій (діяльності). По-друге, професійно-психологічне удосконалення особистості фахівця, формування та розвиток не лише професійно-важливих, але й особистісних диспозицій, які забезпечують готовність і орієнтацію дільничного інспектора міліції на якісне виконання діяльності. Основним організаційно-методичним принципом професійно-психологічної підготовки дільничного інспектора міліції є формування стану готовності фахівця як сукупності психофізіологічних, психодинамічних, морально-психологічних і соціально-психологічних характеристик, якостей і властивостей, які відповідають особливостям оперативно-службової діяльності і виступають внутрішньою умовою її успішного здійснення. Психологічна готовність як показник (і індикатор) професійної майстерності формується цілеспрямовано і психологічно супроводжується протягом всієї служби.

1. Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України за № 550 від 2.11.2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=hotline&file=348655-11112010-0.txt&code=z1219-10>.

2. Андреева О.Б. Методи діяльності органів внутрішніх справ щодо профілактики правопорушень: наук.-практ. посібник / О. Б. Андреева. – Х.: Ун-т внутр. справ, 1999. – 32 с.

3. Андреева О.Б. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень в сучасних умовах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.Б. Андреева. – Х., 1999. – 165 с.

4. Бандурка О. М. Адміністративна діяльність міліції: підручник / за заг. ред. акад. АПрНУ, проф. О.М. Бандурки. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 448 с.

5. Литвак О.М. Теоретичні основи попередження злочинності / О.М. Литвак // Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ. – 2004. – № 25. – С. 136–145.

6. Литвинов А.Н. Предупреждение преступлений и правонарушений: Профилактическая работа с населением. – М.: Юр. книга, 2004. – 160 с.

7. Макаренко О.М. Щодо з'ясування терміну «профілактика правопорушень» та суміжних з ним понять / О.М. Макаренко // Право і безпека. – 2004. - №1. – С. 118–120.

8. Панов І.О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / І. О. Панов. – Х., 2005.– 233 с.

9. Черній В.В. Поняття запобігання адміністративним правопорушенням / В.В. Черній, В.М. Колмиков // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 2. – С. 73–77.

Ю.П. Дорошенко,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ ПРАВООХОРОНЦЯ

В сучасному суспільстві ми все частіше зіштовхуємося з тим, що до лав працівників правоохоронних органів хочуть потрапити все більші і більше бажаючих, але з чим це пов'язано? Чому молодь прагне взяти на себе важкий тягар цієї служби? Саме ці міркування були вирішальними при виборі теми дослідження.

Проаналізувавши наукову літературу можна прослідкувати численну кількість монографій присвячених темі мотивації, що належать як вітчизняним (В. Г. Асеев, В. К. Вилюнас, Е.П. Ильин, А.Н. Леонтьев, М.Ш. Магомед-Эминов, В. С. Мерлин, П. В. Симонов, Д.Н. Узнадзе, П.М. Якобсон,), так і зарубіжним авторам (Дж. Аткинсон, Г. Хол, А. Маслоу, Х. Хекхаузен та ін.). Вони розглядають «мотив» тільки як інтелектуальний продукт мозкової діяльності.

До певної діяльності суб'єкта можуть спонукати різні мотиви. Напр., спонукальним мотивом до наукової діяльності можуть виступати:

- самореалізація;
- пізнавальний інтерес;
- самоствердження;
- матеріальні стимули;
- соціальні мотиви (відповідальність, прагнення принести користь суспільству);
- ідентифікація з кумиром.

Сила мотиву більша, коли людина сама детермінує свою діяльність, виходячи з внутрішніх спонукань (потреб, бажань). До однієї з характеристик мотиву можна віднести його стійкість. По суті під цим варто розуміти стійкість (інертність) потреби і стійкість (ригідність) установок, світогляду, цінностей людини, його схильностей, інтересів.

Саме тому існує потреба в аналізі індивідуально-особових особливостей, властивих молодому віку, і закономірностей засвоєння норм, цінностей, установок, властивих суспільству, різним організованим і неорганізованим групам, що впливають на особистість.

Під час соціалізації молодь стикається з рядом проблем, зокрема, з пошуком ролі у суспільстві, тобто їх соціально-професійної орієнтації та адаптації і в той же час з загально-соціологічними проблемами (проблема освіти, сім'ї ...) Процес становлення соціальної зрілості молоді, вибір нею життєвого шляху відбуваються в усіх основних сферах життєдіяльності особи, реалізуючись за допомогою навчання і виховання, засвоєння і перетворення досвіду старших поколінь.

Аналіз соціологічних досліджень проведених протягом останніх 25–30 років свідчить, що головним пріоритетом молодого покоління було і залишається отримання вищої освіти. Так за даними дослідження лабораторії соціальних досліджень і політичного аналізу кафедри політології Донецького національного університету (опитано 1460 чоловік у 22-х ВНЗ 4-х регіонів України – Донецька, Харкова, Криму і Львова) 87% молодих людей прагнуть здобути вищу освіту.

Нами було проведено опитування серед людей, які таки обрали цей нелегкий шлях, об'єктами дослідження стали курсанти ПЮО як ті, що тільки вступили до лав правоохоронних органів так і ті, що вже провчилися там певний час.

Проаналізувавши отримані дані, ми побачили, динаміку змін, яка виражалась характерними відповідями респондентів. Спостерігалась певна динамічна закономірність у тому, хто мав найбільший вплив на вибір ними майбутньої професії. Так молодь початкових курсів стверджує, що найбільший вплив на вибір професії мали батьки 42%. Тобто, це свідчить про те, що переважна більшість першокурсників ще цілком не сформулювала мету і ціль своєї соціалізації і на цьому початковому етапі вони надали перевагу пораді батьків.

Що характерно майже всі респонденти при виборі професії керувалися певними ціннісними орієнтаціями, які виступили основними компонентами детермінізації поведінки та зробили основний поштовх до вибору конкретної діяльності. Такі ціннісні орієнтації особистості формуються під впливом пануючої в суспільстві системи цінностей, яка змінюється з розвитком історії.

Події останніх десятиліть вплинули на систему ціннісних орієнтацій сучасного суспільства і відповідно і на життєві орієнтири студентської молоді, в середовищі якої все більш актуального значення набувають матеріальні цінності.

Беручи до уваги вище викладене і переглянувши результати соціологічного опитування, не можна не помітити і вплив «корисливого»

мотиву. Прослідковуючи тенденцію відповідей на задані запитання можна зробити певний висновок стосовно того, що кожен з респондентів очікує від свого життя обравши дану професію: хто прагне владних повноважень, якими вона наділяє, а хто просто прагне самоствердитись, виховати в собі волювільності та отримати можливість постійного самовдосконалення.

1. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124–129.

2. Омельченко Ж.О. Формування загальнолюдських цінностей як мети виховання в працях видатних мислителів // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 188–193.

3. Скок М.А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента // Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка. Вісник ЧДПУ. – Чернігів, 2002. – Вип. 11: Серія: Психологічні науки. – С. 128–132.

4. Астахова В.І. Деякі нові штрихи у соціальному портреті студентства // Проблеми вищої школи. – К., 1993. – Вип. 78. – С. 65–69.

5. Соціологія молодіжної /Под ред. проф. Ю.Г. Волкова. – Ростов-н/Д.: Феникс, 2001. – 576 с.

В.В. Карпенко,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

та соціальної роботи

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

БАГАТОФАКТОРНИЙ ПІДХІД ДО ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЮРИСТІВ

Ефективна робота юриста, в тому числі працівника міліції полягає, зокрема, у вирішенні системи простих і складних розумових завдань-ситуацій, виборі стратегій їх вирішення, а також в обов'язковому творчому підході до цих рішень. Така розумова діяльність не є особливим видом мислення і підпорядковується загальнопсихологічним закономірностям, де мислення – це процес відображення об'єктивної реальності, що є вищим рівнем людського пізнання.

Продуктивно здійснити дослідження креативного мислення юриста можна лише в контексті вивчення мислення в структурі самого феномена креативної діяльності. Також дослідникам, на наш погляд, необхідно

звернути увагу на наступний ряд базових теоретичних і практичних положень, які характеризують як сам феномен мислення, його процес, компоненти, форми, детермінанти, так і сферу його функціонування:

- загальною умовою, яка викликає необхідність мислити, є проблемна ситуація, завдання;

- мислення часто виступає як діяльність з вирішення задачі, але вона не тільки рішення, але і формування завдання;

- виникненню свідомих розумових процесів передують стан, який може бути названим установкою - несвідомою готовністю до певної активності; установка є первинним, цілісним, недиференційованим станом; процес мислення не може протікати абсолютно незалежно від установки суб'єкта; кожен акт судження впливає з відповідної установки.

- при вирішенні нових завдань виявляються розумові стратегії, які сприяють управлінню процесом відбору і переробки інформації, прийняття рішень на різних його етапах; дії суб'єкта бувають підпорядкованими певній провідній (домінуючій) стратегії; кожна конкретна стратегія має локальний характер, але установки, які формують цю стратегію, існують вже до початку знаходження рішення;

- вирішення певної кількості завдань одним способом спонукає людину використовувати цей спосіб для вирішення наступних завдань;

- дослідження мислення полягає в тому, щоб шляхом аналізу розумової діяльності (вирішення задач) розкрити процес мислення в його істотних закономірностях;

- для того, щоб експериментатор зміг дослідити мислення як процес, для досліджуваного воно має виступати як діяльність.

Традиційні підходи до вивчення творчого мислення, характеризуються певною консервативністю у виборі методів дослідження. Як правило використовуються або тестові методики, або набори спеціальних професійних завдань різного рівня складності, які моделюють досліджуваний вид діяльності (конструкторська, педагогічна, художня, наукова, спортивна, їх вікові та гендерні аспекти). Тестові процедури, на думку провідних дослідників креативності (Т. Любарт; В. Моляко), не дозволяють мати досить повну і адекватну картину творчих можливостей досліджуваних: найбільш талановиті піддослідні можуть погано справлятися з тестовими завданнями. Це пояснюється тим, що в реальних умовах креативність характеризується неконтрольованістю, спонтанністю її проявів. Крім того, творчість у різних сферах людської діяльності пов'язана з інтуїцією, а це значно ускладнює процедуру діагностики креативності.

У дослідженнях творчості, творчого мислення використовується також задачний підхід, тобто психологічний експеримент, де досліджу-

вані вирішують завдання, які моделюють об'єктивну реальність тієї чи іншої сфери людської діяльності. Разом з надзвичайно високою інформативністю і діагностичної ефективністю задачний підхід має свої недоліки, які пов'язані з тим, що при вирішенні дійсно творчого завдання свідомо зафіксованих способів вирішення виявляється недостатньо, і суб'єкт звертається до інтуїтивного рівня. Фактично інтуїтивний рівень виступає в якості тієї інстанції, звідки виходять «мутації», які перетворюються у вирішені завдання за допомогою її обробки на логічному рівні.

В сучасній світовій психології ефективно розвивається багатофакторний підхід до вивчення креативності. Відповідно до нього, для креативності необхідна наявність п'яти типів ресурсів: це ті аспекти інтелекту, знань, когнітивних стилів, особистості, мотивації і середовища, що забезпечують фізичну і соціальну стимуляцію, яка допомагає породжувати і розробляти нові ідеї.

Тому, на наш погляд, найбільш продуктивними способами дослідження креативності, зокрема, креативного мислення повинні бути набори методики, спрямовані на вивчення наступних аспектів (факторів):

1. Когнітивні (пізнавальні) аспекти: когнітивні тести, спрямовані на вимірювання базових процесів мислення, завдяки яким створюється творчий продукт.

2. Конативний (поведінковий, особистісний) аспекти: для вимірювання конативних компонентів креативності використовуються методики оцінювання особистісних рис, когнітивних стилів і мотивації.

3. Емоційні компоненти: вимірюється, з одного боку, емоційний стан людини, з іншого - емоційні риси та стилі.

4. Фактори середовища: використовуються біографічні опитувальники та методики для оцінювання умов професійної діяльності.

Формування комплексу методів, якого вимагає саме дослідження творчого мислення юристів, співробітників правоохоронних органів, може базуватися на наступних теоретичних положеннях:

1) діяльність юриста складається з цілого комплексу стандартних і нестандартних завдань, саме нестандартні задачі вимагають творчого підходу; 2) нестандартні, творчі рішення включають у себе інтуїтивний (несвідомий) компонент; 3) існують певні несвідомі готовності (установки) до вирішення розумових завдань, в тому числі, творчих, ці готовності можуть бути домінуючими тенденціями (стратегіями) мислення; 4) творче мислення залежить від когнітивних, конативних, емоційних факторів та факторів середовища; 5) ні одна окремо взята методика не дозволяє всебічно дослідити феномен творчості.

Виходячи з вищесказаного і наукових традицій щодо формування набору психодіагностичних методик дослідження можна визна-

чити орієнтовний інструментарій для емпіричного вивчення творчого мислення юристів та співробітників міліції:

– для дослідження самого процесу мислення: набір юридичних (ситуаційних, тактичних, стратегічних) завдань різного рівня складності, які моделюють реальну правоохоронну діяльність;

– для формально-динамічної складової несвідомого компонента психіки: методику Є.А. Берга і Д.А. Гранта; методику М. Аннет; проби А.Р. Лурія; методику Струппа; методику вивчення установки Д.М. Узнадзе;

– для вивчення когнітивних, інтелектуальних компонентів творчого мислення: тест Е. Торренса; прогресивні матриці Д. Равена;

– для дослідження конативного аспекту особистості: багатофакторний опитувальник Р. Кеттела; методику С. Розенцвейга; тест Г. Рошшаха; проективну методику ТАТ; тест М. Люшера.

Цей набір можна умовно прийняти як базовий для вивчення творчого мислення юриста та співробітника міліції, але він може бути доповнений, модифікований у залежності від конкретних умов дослідження, специфіки основної діяльності та контингенту досліджуваних.

Н.В. Коваліско,
*доктор соціологічних наук, доцент,
професор кафедри психології
та соціальної роботи
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ: ДОВІРА ТА ОЦІНКИ НАСЕЛЕННЯ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Невід’ємною частиною системи органів внутрішніх справ України є міліція громадської безпеки. Правову основу її діяльності становлять правові акти, що регулюють правовідносини з громадської безпеки та спокою, дають підстави для застосування правових норм до визначеного в цих правових актах кола осіб. Відповідно до чинного законодавства завдання та функції, що стоять перед нею, є надзвичайно важливими й вимагають від особового складу постійного контакту з населенням і керівництвом відповідного регіону, оскільки стосуються захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Міліція громадської безпеки виконує профілактичну, адміністративно-проваджувальну та кримінально-процесуальну функції. А са-

ме діяльність міліції громадської безпеки спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, охорону громадського порядку та громадської безпеки, запобігання й припинення злочинів і адміністративних правопорушень, розкриття злочинів, у справах яких провадження попереднього слідства не обов'язкове, а також надання в межах компетенції міліції допомоги громадянам, посадовим особам, підприємствам, установам, організаціям і громадським об'єднанням.

Соціологічною групою «Рейтинг» було проведено опитування громадської думки щодо відчуття особистої безпеки в нашому суспільстві, з'ясовано найбільш важливі проблеми забезпечення громадської безпеки, а відтак чинники небезпеки; якою мірою громадськість довіряє правоохоронним органам та оцінює ефективність роботи та можливість співпраці з українською міліцією.¹

Щодо відчуття власної безпеки, то за результатами цього дослідження з'ясовано, що лише 7% опитаних українців почуваються цілком безпечно, а 31% – швидше безпечно, прогулюючись на самоті після настання темряви в районі, де вони проживають. Водночас 54% – почуваються в небезпеці. Ще 8% – не визначились.

Мешканці сіл України почуваються в безпеці значно більше, ніж мешканці міст. Старші люди та жінки почуваються найменш захищеними і відповідно відчувають найбільшу небезпеку. Більше в безпеці почуваються мешканці Західної України², менш захищеними – Півдня та особливо Сходу України, де лише чверть почуваються швидше безпечно, прогулюючись на самоті після настання темряви в районі, де вони проживають, водночас 60% – швидше небезпечно.

Лише 4% опитаних українців вважають, що за останній рік рівень безпеки життя в їхньому населеному пункті покращився, 61% – не змінився і 28% – погіршився, 6% – вважають, що за останній рік рівень безпеки на дорогах в їх населеному пункті покращився, 51% – не змінився, і 37% – погіршився. Лише 2% опитаних українців вважають, що за останній рік рівень безпеки життя загалом в країні покращився, 41% – не змінився, і 48% – погіршився. Також з'ясовано, що

¹Опитано 1000 респондентів віком від 18 років і старші (16–24 грудня 2011 р.). Метод дослідження: особисте формалізоване інтерв'ю. Помилка репрезентативності дослідження $\pm 3,1\%$. <http://ratinggroup.com.ua>

² Розподіл областей: Захід: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька. Центр: Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська, м. Київ, Київська, Житомирська, Сумська, Чернігівська. Південь: АР Крим, Одеська, Херсонська, Запорізька, Миколаївська, м. Севастополь. Схід: Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Луганська

рівень особистої безпеки впливає на рівень задоволеності своїм життям: дві третини опитаних, які почуваються цілком в безпеці, задоволені власним життям, тоді як 60% опитаних, які почуваються в небезпеці – життям не задоволені.

Щодо чинників небезпеки, то на думку більшості опитаних, найбільш важливим проблемами безпеки для громадян України на даний момент є бідність (66%), корупція (53%), економічні та фінансові кризи (40%), вулична злочинність (35%) та погіршення екології (23%). Менш важливими факторами небезпеки є організована злочинність (14%), стихійні лиха та техногенні катастрофи (10%), громадянські конфлікти (6%), кіберзлочинність (6%), тероризм (4%), ядерні катастрофи (4%), релігійний та національний екстремізм (3%), нелегальна імміграція (3%), відсутність безпеки кордонів (2%).

У повсякденному житті 63% опитаних українців бояться стати жертвою фінансових махінацій та шахрайства (24% – цього дуже бояться), майже стільки ж – бояться нападу хуліганів на вулиці (61%), пограбування квартири, машини (60%), пограбування прямо на вулиці (57%). Близько 30% опитаних українців бояться стати жертвою злочинів на сексуальному ґрунті. Майже половина бояться бути засудженим за злочин, який не скоювали.

Жінки значно більше за чоловіків бояться стати жертвою будь-якого з названих випадків. Особливо – стати жертвою злочинів на сексуальному ґрунті (майже 50%). Страху стати жертвою найбільш поширені у містах, більше на Сході та Півдні, серед людей середнього та старшого віку. Злочинів на сексуальному ґрунті найбільше побоюється молодь.

Щодо довіри до правоохоронних органів, то варто одразу зазначити, що близько третини опитаних не змогли визначитися зі своїм ставленням до СБУ, митниці та податкової, чверть – до прокуратури, кожний шостий – до судів і ДАІ і лише кожен десятий – до міліції. В цілому ставлення до правоохоронних органів України швидше негативне, ніж позитивне.

На думку опитаних, серед правоохоронних органів найбільше заслуговує на довіру Служба Безпеки України (16% – цілком заслуговує на довіру, 25% – не зовсім заслуговує і 26% – зовсім не заслуговує). Близько 12% опитаних вважають, що цілком заслуговує на довіру прокуратура, майже стільки ж – близько 10% вважають, що цілком заслуговує на довіру міліція, податкова та митниця. Міліції в цілому довіряють більше, ніж ДАІ. На думку опитаних, найменше заслуговують на довіру в Україні суди (лише 8% – цілком заслуговує на довіру, 34% – не зовсім заслуговує і 43% – зовсім не заслуговує).

Порівняно з результатами аналогічного опитування, проведеного восени 2011 року Левада-Центр, в Росії рівень довіри до правоохо-

ронних органів вищий, ніж в Україні. При цьому, в Росії, як і в Україні, більш позитивно ставляться до органів державної безпеки, а найгірше – до судів. На місцевому рівні рівень довіри до правоохоронців значно вищий, ніж на центральному. Якщо місцевій міліції повністю не довіряють 29% опитаних, то загалом міліції – 41%. Так само опитані оцінюють рівень безпеки у власному населеному пункті значно краще, ніж рівень безпеки життя в країні загалом.

Найбільш позитивне ставлення до місцевої міліції на Заході, в Центрі та на Півдні України, краще серед жінок, мешканців сіл та людей з середнім рівнем освіти. Двом третинам опитаних не доводилося у поточному році спостерігати дії співробітників міліції, при яких порушувалися права людини. Решта з такими фактами мали справу, зокрема, у 17% випадках це виражалося у брутальності та безтактності, 13% – у використанні службового становища працівниками міліції в особистих цілях, 12% – у вимаганні, хабарництві, 7% – проявах жорстокості, 7% – у спробах спотворити факти, фальсифікувати справу, 4% – у відмові прийняти заяву.

Найбільше з фактами порушень прав людини працівниками міліції доводилося мати справу мешканцям Півдня та Сходу України. Частіше свідками таких дій ставали молодь, чоловіки, люди з відносно вищим рівнем освіти. Лише 12% опитаних зверталися до правоохоронних органів протягом року, з них лише половина вирішили питання, з яким зверталися. 10% опитаних зверталися протягом року до органів ДАІ. Тут результативність вища – майже 70% вирішили питання, з яким зверталися.

Важливо, що люди, які зверталися до міліції і отримали позитивний результат значно краще ставляться до цього правоохоронного органу. Так, лише 18% опитаних, які зверталися і повністю вирішили питання, продовжують не довіряти міліції. Серед тих, які вирішили питання частково – лише 36% не довіряють міліції. Водночас з тих, які звернулися і не отримали результату, повністю не довіряють міліції дві третини.

Проблеми української міліції очима громадськості виглядають таким чином. На думку більшості опитаних, найбільше заважає українській міліції ефективно виконувати свої функції корупція (64%), недовіра населення (39%), низька моральність працівників міліції (39%), висока залежність від вищої влади (34%) та низький рівень підготовки кадрів (31%). Дещо менше – низькі зарплати працівників міліції (23%), висока залежність від політиків (22%), непрофесійне керівництво (20%), низький рівень взаємодії громадян з міліцією (20%), погане технічне оснащення (19%), неналежний контроль за міліцією з боку

прокуратури (18%), відсутність належного фінансування (17%), застаріле законодавство (14%), неналежний контроль громадян (14%) та занадто м'які закони, які звужують права міліції (10%).

На думку більшості опитаних, проблеми міліції не є новими: лише 8% вважають, що вони виникли за останні кілька років, тоді як 18% – за останні 5-10 років, 32% – за останні 10-20 років, 21% – ще за часів СРСР. Понад 80% опитаних наголошують на тому, що українській міліції потрібні реформи, у т.ч. 51% – термінові, 30% – реформи потрібні, але вони не першочергові.

Цікаво, що опитані, які більше вказують на застарілість проблем в міліції, менше наполягають на терміновості реформ, йдеться зокрема, про мешканців Сходу. Водночас мешканці Заходу – навпаки – наполягають на терміновості.

Оцінка можливої співпраці громадян з правоохоронними органами. Абсолютна більшість опитаних (65%) вважають, що здійснення контролю за виконанням законів в країні це спільна відповідальність громадян та правоохоронних органів, 26% – виключна відповідальність правоохоронних органів, 2% – виключна відповідальність громадян. З тезою, що здійснення контролю за виконанням законів в країні це спільна відповідальність громадян та правоохоронних органів, однаково згодні в усіх регіонах України.

Необхідно завжди звертатися в правоохоронні органи, якщо Ви зіштовхнулися з фактом порушення Закону – так вважають 16% опитаних, 24% – у більшості випадків, водночас 38% – в залежності від ситуації, 11% – тільки тоді, якщо це стосується безпосередньо їх самих або їх близьких. Лише 6% вважають, що не потрібно звертатися до правоохоронних органів. Майже 70% опитаних висловили готовність допомагати працівникам міліції у виконанні ними своїх професійних обов'язків, при цьому лише 14% – за будь-яких умов і 54% – якщо це не буде шкодити їх інтересам чи інтересам їх близьких.

Примітно, що в регіонах, де найбільше довіряють місцевій міліції (Захід), виразили також і найбільшу готовність допомагати їй. Натомість на Сході і Півдні охочих до допомоги виявилось менше. Найбільше громадяни готові допомагати працівникам міліції у випадках, коли потрібно надати першу необхідну допомогу потерпілому (87%), коли є можливість попередити злочин, який планується (75%), або який вже відбувся (77%). Менше – коли потрібно виступити в якості свідка, понятого (59%) чи коли потрібно затримати злочинця (46%). Разом з тим наміри про допомогу далеко не завжди знаходять реальне підтвердження в діях, про що говорять наступні результати. 16% опитаних протягом останнього року були свідками фактів правопорушень,

скоєних іншими особами (6% – кілька разів, 10% – одного разу), з них лише кожен третій (!) повідомив про це міліцію. 11% опитаних протягом останнього року були свідками фактів хабарництва, зловживань з коштами та майном держави, з них лише кожен шостий (!) повідомив про це міліцію.

Серед основних причин, чому люди не завжди хочуть звертатися до правоохоронних органів, коли їм стає відомо про злочин, невіра в те, що злочинці будуть покарані (56%), страх, що міліція не захистить людину як свідка від розправи злочинців (48%) та страх зі свідка перетворитися на підозрюваного (47%). Також люди відмовляються звертатися в правоохоронні органи через волокиту та бюрократію (39%), через хамське відношення працівників (31%). Чверть визнає, що люди не повідомляють про порушення через байдужість людей до долі інших.

Цікаво, що 11% опитаних хотіли б працювати в міліції. Серед основних причин бажання боротися зі злочинцями (40%) та навести порядок в країні (39%), а також через можливість отримати пільги, зв'язки (26%), подобається носити форму (23%) та дисципліна (21%). Серед основних причин небажання працювати в міліції: погане ставлення до міліції населення (32%), корупція (27%), низька моральність працівників (23%), значні ризики для життя (19%), низькі зарплати (15%).

Майже 60% опитаних вірять, що українська міліція справиться із забезпеченням громадського порядку під час проведення в Україні наступного року Євро 2012, 22% - ні. 19% не визначились з відповіддю. Найбільше вірять на Заході, в Центрі та на Півдні країни, найменше – на Сході. В те, що міліція справиться зі своїми обов'язками більше вірять старші люди, мешканці сіл.

Тільки 21% опитаних позитивно ставиться до ідеї перейменувати міліцію в поліцію, 43% – негативно. Разом з тим 36% – не визначились зі своїм ставленням. До речі, згідно з останніми дослідженнями Левада Центр, проведеними восени 2011 року, для абсолютної більшості росіян залишаються зрозумілішими та ближчими назви «міліція» та «міліціонер» (77%), ніж «поліція» та «поліцейський» (9%). Таким чином така ініціатива мала шанси прижитися в Україні навіть більші, ніж в Росії, де таке перейменування вже відбулося.

В Україні найбільш негативно ставляться до такої ініціативи мешканці Півдня, переважно старші люди та мешканці сіл. 30% опитаних згодні з твердженням, що в Україні будується «поліцейська держава», 36% - не згодні. Разом з тим 34% - не визначились зі своїм ставленням. Більше згодні з твердженням на Заході країни, найменше – в Центрі. Найбільше невизначених – на Сході. Твердження значно більш зрозуміле для чоловіків, людей з відносно вищим рівнем освіти.

М.В. Лашта,
начальник курсу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС

Правова культура є особливою складовою духовної культури людства, що фіксує досягнення суспільства у розвитку правових феноменів в цілому, розкриває роль правових ідеалів та цінностей в житті суспільства, реальних здобутків держави у сфері захищеності прав і свобод людини. Особливість правової культури полягає у тому, що вона представляє собою не просто право чи його практичну реалізацію, а певну форму існування духовної культури людства взагалі, ефективний інструмент забезпечення порядку в суспільстві, що дозволяє людині захищати свої інтереси і права у разі їх порушення, визначати особливий характер відносин особистості із суспільством та державою, забезпечити нормальне, цивілізоване життя людини у відповідності із чинним законодавством, сприяти розбудові демократичної правової держави. В умовах перехідного періоду, демократизації суспільного життя правова культура розглядається як стратегічний феномен, покликаний зайняти провідну роль у розбудові демократичної, правової держави. Будучи різновидом загальної культури і складаючись з духовних і матеріальних цінностей, що належать до правової дійсності, правова культура пронизує саме право, правосвідомість, правові відносини, правотворчу, законотворчу, правоохоронну й іншу правову діяльність.

В цьому ракурсі важливе значення має рівень правової культури працівників органів внутрішніх справ – покликанням котрих бути основою законності та правопорядку суспільства. Саме правова культура співробітників міліції займає провідне місце у вирішенні сучасних завдань, сприяє створенню демократичних засад правової держави, що відповідає ліберально-демократичним традиціям, вимогам Конституції України. Практична участь міліції у розбудові правової держави відбувається у процесі вирішення таких завдань:

- захисті реальних прав і свобод людини і громадянина, права на свободу і особисту недоторканість, недопущення у своїй діяльності незаконних обмежень і порушень прав, свобод та законних інтересів громадян;

- втіленні в життя органами внутрішніх справ, міліцією, принципу взаємної відповідальності держави і особистості;

- психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності міліції;
- підвищенні авторитету міліції, довіри до неї з боку населення;
- боротьбі із організованою злочинністю, корупцією, хабарництвом;
- подоланні правопорушень серед самих працівників міліції;
- реорганізації системи правоохоронної діяльності, забезпеченні нової філософії їх діяльності, яка передбачає високий рівень правової культури населення і працівників правоохоронних органів.

Важливою умовою вирішення цих завдань є підвищення рівня правової культури, працівників міліції, вплив на підвищення ефективності їх діяльності, створення умов для розбудови правової держави.

Аналіз проблеми правової культури працівників органів внутрішніх справ висвітлено в працях таких вчених як: Н. Аграновська, С. Алексєєв, В. Андросюк, О. Бандурка, П. Баранов, О. Ганзенко, О. Денисова, І. Ільїн, М. Кельман, М. Козюбра, А. Кребер, А. Колодій, В. Котюк, А. Лікас, А. Мамонтін, О. Скакун, С. Сливка, С. Станік, В. Тищенко та інші.

У сучасний період розвитку нашого суспільства правова культура працівників міліції виступає, перш за все, як один з видів групової професійної правової культури, яка формується у процесі реалізації права. Правова культура працівника міліції – це сукупність поглядів, оцінок, переконань, установок, що полягають у визнанні важливості, необхідності соціальної цінності права і забезпечують якісне дотримання, виконання, використання та застосування адміністративно-правових норм в процесі охорони громадського порядку, попередження правопорушень, юрисдикційної діяльності, надання соціальної допомоги населенню на основі принципів законності, гуманізму, гласності, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами та громадськими організаціями.

В умовах демократизації суспільства авторитет міліції значною мірою залежить від її тісного зв'язку з населенням, реалізації принципу гласності в її діяльності. Виходячи з цього МВС дещо змінює підходи до критеріїв оцінки роботи правоохоронних органів, з кількісних (показники розкритих правопорушень) на якісні – оцінка їх діяльності населенням, довіра до міліції з боку населення. Саме міліція для населення є уособленням авторитету держави, адже здебільшого через діяльність міліції у пересічних громадян складається уявлення про державу та державну владу, ставлення до держави, довіра чи недовіра до діяльності державних органів в цілому.

Особливо негативно на правову свідомість людей впливають правопорушення, скоєні самими працівниками міліції – зловживання владою і використання службового становища в корисливих цілях; компрометуючі вчинки, наприклад, вживання алкоголю на роботі; порушення обліково-реєстраційної дисципліни, укриття від реєстрації інформації про правопорушення; необґрунтоване порушення кримінальної справи; належність до злочинних угруповань. Чинним законодавством визначені види юридичної відповідальності співробітників міліції за скоєні злочини, протиправні дії у процесі виконання службових обов'язків. Кожне правопорушення, скоєне співробітником міліції є певним показником не тільки рівня правової культури даного правопорушника, а й характеризує мікроклімат у системі органів внутрішніх справ взагалі, впливає на ступінь довіри населення до їх діяльності.

Велика роль правової культури міліції проявляється у забезпеченні прав і свобод людини. Міліція несе відповідальність за правовий захист громадян, запобігає правопорушенням, а також захищає право особи та її поновлення у разі порушення. У Декларації прав і свобод людини, Законі України «Про міліцію» (ст. 5) зазначено, що права і свободи людини можуть бути обмежені законом лише у тому разі, коли це вимагає захист конституційного ладу, моральності, здоров'я, законних прав та інтересів інших людей в демократичному суспільстві. Правова культура працівників міліції у даному випадку проявляється в тому, що навіть при обмеженні прав у зв'язку зі здійсненням неправомірних дій він зобов'язаний пояснити громадянину підстави, привід обмеження прав, пояснити його права та обов'язки. Провідна ідея нашого суспільства « не порушення прав і свобод людини та громадянина повинна стати не просто декларацією у діяльності міліції, а принципом її повсякденної роботи.

Співробітник органу внутрішніх справ – це особа, покликана стати вище своїх звичок, бажань: він повинен робити свою справу так, як цього вимагають найвищі інтереси суспільства

1. Білоскурська О.В. Правосвідомість та правова культура, як невід'ємні складові конституційного обов'язку додержуватися Конституції України та законів України / О.В. Білоскурська // Науковий вісник Чернівецького національного університету: зб. наук. праць. Юридичні науки. – Вип. 525. – Чернівці: Рута, 2010. – С. 28–32.

2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права // О.Ф. Скакун Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. - 656 с. гл.18-32.

3. Термінологічний словник з культурології /Авт.-уклад.: Н.Ю. Больша, Н.І. Єфімчук. – К.: МАУП, 2004. – 144 с.

Ю. Левенець,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ ДО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ПРАЦІВНИКА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Формування готовності майбутнього працівника міліції до професійної діяльності є метою і результатом тривалого процесу підготовки фахівця.

Зміст і структура готовності до праці визначається вимогами до діяльності (до її видів), психологічними процесами, станом, досвідом і особистісними якостями майбутнього правоохоронця. Професійна діяльність вимагає від молодого фахівця оволодіння системою професійних знань, умінь, що є необхідним компонентом готовності. Проте власне оволодіння системою знань і умінь є лише необхідною умовою для успішної діяльності і не впливає на активність її суб'єкта. Позиція молодого фахівця багато в чому залежить від мотиваційної системи, ставлення до завдань, змісту і об'єкту діяльності. Структура мотивації тісно пов'язана з суспільним розвитком особи і є могутнім суб'єктивним чинником ефективності життєдіяльності.

Таким чином, структура готовності випускника ВНЗ МВС України до професійної діяльності включає такі основні необхідні компоненти: 1) теоретичні і методичні знання; 2) професійні і прикладні уміння та навички; 3) позитивну установку на виконання даного виду діяльності. Розподіл системи готовності на окремі компоненти носить умовний характер, оскільки всі вони взаємозв'язані і взаємообумовлені. Засвоєння знань і умінь є необхідною передумовою для розвитку позитивного ставлення до професійної діяльності працівника правоохоронних органів. У свою чергу позитивне ставлення до виконання даної функції стимулює активність в оволодінні професійними знаннями і уміннями. Виключення будь-якого з вказаних компонентів або зниження рівня їх сформованості спричиняє зниження успішності, а відповідно і результативності професійної діяльності співробітника правоохоронних органів.

Однак між цими компонентами структури існує певна ієрархія по значущості. На основі методологічного принципу про провідну роль мотивів в активізації діяльності особистості, а також виходячи з результатів дослідження готовності курсантів до виконання службових

обов'язків, можна виділити мотиваційну сферу як визначаючий компонент в структурі готовності.

За час навчання у вищому навальному закладі курсанти не мають можливості оволодіти професійною майстерністю, але основами професійної майстерності вони володіти повинні. Професійна діяльність вимагає від курсантів глибоких теоретичних знань, практичних умінь і навиків, без оволодіння якими не можна стати хорошим співробітником правоохоронних органів. Завдання відомчого вищого навчального закладу МВС України полягає не тільки в тому, щоб озброїти курсантів теоретичними знаннями, але і навчити користуватися знаннями з практики.

Готовність до професійної діяльності на рівні професійної майстерності визначається низкою професійних умінь. У порівнянні з навиками уміння мають велику змінність, носять усвідомлений характер виконання дій з переходом в творчість. Зміна вимог до характеру умінь є відповіддю на зростання наукової інформації, швидку заміну старих знань новими. У цих умовах особливого значення набуває оволодіння людини не стільки технікою, скільки методикою виконання дій. Якщо такий підхід важливий у навчанні будь-якому виду діяльності, то при підготовці працівника правоохоронних органів він необхідний. Адже правоохоронцеві частіше, ніж працівникові будь-якої іншої професії, доводиться оновлювати свої знання, переглядати методи роботи, опановувати новими вміннями.

Саме в процесі професійної підготовки відбувається оволодіння знаннями, вміннями, накопичується професійний досвід; знання і уміння прямо не зумовлюють розвиток особистості. Ще С.Л. Рубінштейн відзначав, що «зовнішня дія дає той або інший психічний ефект, лише заломлюючись через психічний стан суб'єкта, через низку думок і відчуттів, які склались у нього». Отже, метою методики підготовки до професійної діяльності є формування у курсантів активної життєвої позиції. Це складний процес, що включає інтелектуальний, емоційний і вольовий прояв особистості.

Для активізації особистості курсанта у процесі навчання і виховання необхідно спиратися на закономірності психіки. Пізнавальна діяльність характеризується засвоєнням інформації. Зміст інформації і можливість особистості включити її до свого активного фонду, зробити її своєю духовною суттю знаходяться в суперечності, яка не може бути подолана тільки за допомогою раціональних методів організації сприйняття, запам'ятовування і осмислення одержаної інформації. В даний час важливою є ціннісна сторона одержуваних знань і умінь, що пов'язано з підвищенням вимог до фахівців в умовах складної соціально-економічної ситуації.

Курсанти повинні мати великий особистісний потенціал, оскільки саме він «створює пристрасть людської свідомості». Отже, в процесі формування готовності необхідно створювати ситуації, при яких суспільно значуще сприйматиметься як таке, що відповідає його цілям і інтересам.

Оптимізація професійної підготовки курсантів у значній мірі залежить від сформованих позитивних мотивів учіння, що визначають ставлення до пізнавальної діяльності і до самовиховання працівника органів внутрішніх справ. У системі мотивів провідне значення мають такі, як усвідомлення курсантами соціальної і особистісної значущості знань і умінь; інтерес до предметів професійного циклу. Вони формують захопленість спеціальністю і моральну відповідальність за навчання. Мотивація учіння, як і будь-якої діяльності, значною мірою є наслідком попереднього шляху розвитку особистості і виступає як суб'єктивна реакція на зовнішні дії, які стимулюють появу мотивів. Отже, в ході професійної підготовки необхідна така дія громадської думки і інших видів зовнішнього впливу, які викликали б стан інтересу і задоволення пізнавальною діяльністю, емоційної і інтелектуальної напруженості, прагнення до досягнення мети, гордості за вибрану професію, спеціальність і інше.

Такі стани є «будівельним матеріалом» для формування характеру. «Щоб мотив став особистісною властивістю, «стереотипізованою» в ній, він повинен генералізуватись по відношенню до ситуації, в якій він спочатку з'явився, розповсюдившись на всі ситуації, однорідні з першою» [Леонт'єв О.М.]. Положення про генералізацію і стереотипізацію дозволяє розкрити механізми розвитку і становлення готовності як стійкого стану особистості.

Завдання «переходу» зовнішніх дій у внутрішні чинники особистості достатньо складне. Однією з найважливіших умов її вирішення є така організація пізнавальної діяльності, яка породжує комплекс необхідних позитивних відчуттів і емоцій.

Отже, для того, щоб курсант займав активну позицію в процесі професійної підготовки, необхідно застосовувати таку систему методів, яка б генералізувала певні відчуття, емоції, мотиви, що забезпечить становлення динамічного стереотипу в його мисленні і поведінці. Велику роль в цій системі відіграють вправи і тренування, створення емоційного фону навчання і інше. Процес генералізації не позбавлений труднощів і суперечностей. Він полягає в тому, що систематичний виклад і повторення правильних положень, політичних і етичних ідей формують «ціннісні відносини особистості, які є необхідним, загальним і вічним чинником життя людини» [Ядов В.О.], що зрештою, повинно привести до формування готовності курсантів ВНЗ МВС України чесно виконувати свої професійні обов'язки.

Н.В. Левчук,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФАКТОРИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОВС ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Виконуючи власні обов'язки, працівники ОВС зустрічаються із різними психогенними чинниками, тобто з подіями, обставинами та умовами, що справляють значний психологічний вплив, можуть багаторазово збільшувати внутрішні труднощі та позначаються на якості дій працівників ОВС. Слід відзначити, що психогенні чинники можуть справляти як позитивні, так і негативний вплив на психіку працівника ОВС та, як наслідок, на результати виконання ним оперативно - службових завдань.

Серед чинників, від яких залежить рівень та успіх діяльності працівника ОВС в екстремальних ситуаціях, особливе значення має готовність до цих ситуацій та психологічна стійкість.

Психологічну готовність науковці визначають як сукупність якостей особи працівника ОВС, на базі якої виникає стан змобілізованості психіки, настрою на доцільні, активні та рішучі дії у складних умовах службової діяльності [1, с.352-376]. Стан готовності має складну динаміку та включає, на нашу думку, в себе такі компоненти:

- мотиваційний (відповідність за виконання обов'язків, завдань, почуття обов'язку);
- орієнтаційний (знання та уявлення про особисті та умови діяльності, її вимоги до особи);
- операційний (володіє прийомами і способами професійної діяльності);
- вольовий (самоконтроль, змобілізованість, саморегуляція дій);
- оцінний (самооцінка підготовленості, критичність виконання).

До найбільш характерних, на нашу думку, психологічних реакцій, що позитивно позначаються на діяльності працівника ОВС в екстремальних умовах, належать:

- активізація почуття обов'язку і відповідальності – реакція працівника ОВС із сформованою правосвідомістю, що усвідомлює свій службовий, громадський обов'язок, відповідальність;
- мобілізованість – активізація ділових мотивів, прояв усіх можливостей особистості для усунення значних труднощів, концепція всіх сил для успішного вирішення задачі.

Але в них можуть виникати й негативні психологічні реакції, що знижують ефективність виконання оперативно-службових завдань, серед них ми хотіли б звернути особливу увагу на такі:

- безтурботність – недооцінка труднощів та ймовірні невдачі, необережність, недостатня пильність і готовність до зустрічі з труднощами;

- занепокоєння, непевність, тривожність;

- зниження активності, наполегливості, завзятості в досягненні мети, почуття слабкості, втоми, виснаження сил;

- психологічне перенапруження, котре дезорганізовує діяльність.

Досліджені нами матеріали експериментальних досліджень останніх років показують: від 7 до 12 відсотків потерпілих працівників ОВС гинуть, зазнають тяжких фізичних і психологічних травм у ситуаціях, які виникають під час здійснення службових обов'язків або гострих пост ситуаційних переживань. Серед найбільш суттєвих причин цього, визнаються такі: безпосередній контакт з правопорушниками і злочинцями; надмірні фізичні і психологічні навантаження; неконтрольоване чи неправомірне застосування вогнепальної зброї та спецзасобів, чи їх не застосування; суїциди [3, с. 191].

За вивченими нами даними правового опитування, в екстремальних ситуаціях приблизно 40% працівників правоохоронних органів виходить з власних моральних принципів, 32% керуються вимогами закону, 8% визначали свою поведінку як таку, що детермінувалася самозбереженням. На недостатню психологічну підготовленість до дій у складних умовах скаржилися 20% опитаних, поведінка яких зовні виглядала впорядкованою. На нашу думку, динамізм напружених ситуацій, нерідко занадто жорстокі вимоги до своєчасності й адекватності дій, зумовлюють необхідність підготовки працівників ОВС до раптово виникаючих ускладнених завдань професійної діяльності. Така підготовка – суттєва передумова цілеспрямованості, усталеності регуляції та ефективності діяльності в складних обставинах [5, с. 90–92].

Дії працівника ОВС в екстремальних умовах залежать від можливості працівника ОВС протистояти психологічним стресам, виявляти винахідливість, ефективно використовувати наявне спостереження і підручні засоби для допомоги постраждалим, самопомоги, захисту від несприятливих впливів природного середовища [3, с. 225–226]. На основі досліджених нами праць психологів, можна виокремити чотири основні поняття, за допомогою яких характеризуються так звані критичні (екстремальні) ситуації: стрес, фрустрація, конфлікт та криза [2, с. 135–157]. Стрес – це стан загальної напруженості, який виявляється у відповідних фізіологічних зрушеннях та емоційних реакціях [3,

с. 191–198]. Фрустрація – це стан переживання протидії та неможливості досягти потрібної мети в діяльності через уявні чи реальні переживання [3, с.191–198]. Конфлікт – це напруженість суперечності позицій, протиборство поглядів, думок та дій за екстремальних умов [3, с. 191–198]. Криза – це напружений стан який приводить до радикальної перебудови особистості, це своєрідне переломлювання позицій, світогляду, сформованості, формування протилежних сталих якостей [3, с. 191–198]. В.Г. Андросюк визначає екстремальною таку ситуацію життєдіяльності людини, яка небезпечна для її життя і здоров'я та умови усвідомлення значущості такої ситуації викликає стан напруженості. Вважає, що за певних зовнішніх обставин та індивідуальним сприйняттям їх людиною екстремальні ситуації викликають появу окремих напружених психічних станів, які суттєво впливають на людину [3, с. 191–198].

Отже, екстремальна ситуація в діяльності ОВС – це службова ситуація, яка зумовлює ускладнення нормальної повсякденної життєдіяльності правоохоронців, населення, оперативної обстановки та призводить до порушення у службовій діяльності міліції, громадського спокою, роботі державних підприємств, установ, організацій і характеризується сильним фізіологічним і морально-психологічним напруженням працівників міліції й високим ступенем громадської небезпеки, що може привести до погіршення стану здоров'я та загибелі людей і пошкодження матеріальних цінностей, об'єктів [4,с. 91–95]. Таким чином, ефективність професійної діяльності при виконанні складних завдань залежить від багатьох чинників, основними серед яких є готовність до дій в екстремальних умовах (психологічна стійкість, надійність, витривалість). Стан готовності передбачає наявність мотиваційних, орієнтаційних, операціональних, вольових та оцінювальних компонентів [1, с. 352–376]. На нашу думку, він формується завчасно і підтримується при виконанні завдання в екстремальних умовах. Працівник правоохоронних органів повинен знати і володіти комплексом прийомів, що регулюють емоційний стан при ускладненні ситуації (самоконтроль за зовнішніми проявами емоцій, самонаказ, самосхвалення, аутогенне тренування та ін.).

1. Гуменюк Л.Й., Сулятицький І.В. Психологія професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ: – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 648 с.

2. Казміренко А.І., Масієва Є.М., Бридична психологія: посібник/ за ред. А. І. Казміренка. - К.: КМТ, 2007. – 360 с.

3. Андросюк В.Г. Екстремальна ситуація: діти обережно! // Науковий вісник УМВС. – 1996. – № 2. – С. 191–198.

4. Криворучко Л.С. Організаційні підходи модифікації професійної підготовки працівників ОВС України: Матеріали науково практичної конференції «Забезпечення правопорядку та безпеки громадян у контексті реформування міліції громадської безпеки». – Х.: ХНУВС, 2006. – С. 91-95.

5. Дяченко В.І. Підготовка курсантів ВНЗ у системі МВС до дій в екстремальних ситуаціях як компонент професійної діяльності // Вісник ОІВС. – 1999. – № 2. – С. 198-203.

6. Гайченко В.А., Коваль Г.М., Основи безпеки життєдіяльності людини: навч. посіб. К: МАУП, 2002. – 232 с.

Н.А. Лишак,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Підготовка спеціалістів правоохоронного профілю у сучасній складній криміногенній обстановці, що склалась в Україні, має важливе державне і соціальне значення. Адже йдеться про стримування суспільних відносини від хаосу, безладдя, насилля, щоб забезпечувати належні правові відносини між громадянами, створювати сприятливі умови для підвищення рівня їх добробуту. Саме тому професійна компетентність майбутніх працівників ОВС, яким доведеться працювати у нелегких умовах, слід вважати одним з визначальних факторів формування професійної компетентності під час навчання у вищих навчальних закладах МВС, має важливе значення для якнайшвидшої адаптації випускників цих закладів практичної правоохоронної діяльності.

Професійна компетентність особистості, необхідна для правоохоронної діяльності, досить складний чинник, в якому поєднується інтегральна властивість особистості, єдність таких трьох взаємопов'язаних компонентів, як мотиваційний, загально-професійний й емоційно-вольовий – за даними одних науковців [1], а також як ціннісно-мотиваційний, когнітивний, практичний та оцінювальний – за даними інших.

Аналіз літературних джерел дозволяє розглядати емоційно-вольовий компонент професійної компетентності як прояв позитивного емоційного стану при підготовці та виконанні професійних дій, як збереження доброзичливості та врівноваженості при багаторазовому

повторенні одноманітних дій, прояв самокритичності та самоконтролю при діях проти правопорушників [2].

З метою формування емоційно-вольової готовності особистості до правоохоронної діяльності у курсантів рекомендують розвивати психологічну стійкість до негативної дії емоціогенних чинників службово-бойової діяльності та формувати вольові, інтелектуальні якості, такі властивості, як уважність, спостережливість тощо. Для цього застосовують навчання способам регуляції психічних станів (різновиди дихальних вправ; вправи на зміну тонуусу скелетних м'язів, мімічної мускулатури; прийоми на включення в регуляцію уявлень і почуттів тощо), прийомам і способам вольової саморегуляції (самоаналіз власних дій та вчинків; суворий контроль і вимогливість щодо виконання запланованих завдань; цілеспрямовані вправи та тренування для виховання вольових якостей особистості; формули самонавіювання тощо).

Однак у цих дослідженнях не вирішується проблема удосконалення з урахуванням індивідуальних особливостей рівня його розвитку на заняттях спеціальною фізичною підготовкою. Як вважають науковці, компетенція (права і обов'язки) є головною складовою змісту правового статусу кожного органу, що доповнюється такими важливими елементами, як його завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами (як по «вертикалі», так і по «горизонталі»), місцем в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядком вирішення установчих і кадрових питань тощо [3, с. 247].

Досі ще нема остаточного визначення професійної компетентності. Ще у 80-ті р. ряд науковців звернули особливу увагу на мотиваційну й операційну сторони соціальної компетентності, її поведінкові прояви. Головне для неї, як зазначалось, «...ефективно брати участь у складній міжособовій взаємодії» [4, с. 479].

Критерієм соціальної компетентності служить результативність взаємодії, досягнення значущих соціальних цілей у певних соціальних контекстах з використанням відповідних засобів і отриманням позитивного результату. Тоді ж різні автори послідовно формували дві взаємодоповнюючі моделі соціальної компетентності та її розвитку. Перша модель [3, с. 327] представлялася як набір пов'язаних між собою умінь у вирішенні міжособових проблем. У цей комплекс входять сенситивність до міжособових проблем, їх розпізнавання; здатність генерувати альтернативні варіанти рішення проблем; здатність визначати потрібні засоби для досягнення цілей; здатність визначати і розуміти мотиви і вчинки інших; здатність передбачати наслідки, продумувати взаємовключні кінцеві результати. Є абсолютно очевидним, що більшість з перерахованих складових характеризують розумову інтелектуальну

діяльність і специфічні особові властивості, такі як соціальне мислення, соціальна сензитивність, які становлять основу соціального інтелекту.

Структура професійної компетентності працівника міліції:

Оперативна соціальна компетентність – знання про соціальні інститути та їх структури, їх представників у суспільстві; вербальна компетентність – доцільність висловів, відсутність труднощів у письмовій мові, множинність сенсів понять, що вживаються, метафоричність мови; комунікативна компетентність – володіння складними комунікативними навичками й уміннями, формування адекватних умінь в нових соціальних структурах, знання культурних норм і обмежень у спілкуванні, знання звичаїв, традицій, етикету у сфері спілкування, дотримання пристойності, вихованість; соціально-психологічна компетентність – міжособова орієнтація, уявлення про різноманітність соціальних ролей і способів взаємодії, уміння вирішувати міжособові проблеми, складання сценаріїв поведінки у складних, конфліктних ситуаціях; егокомпетентність – важлива складова соціальної компетентності, усвідомлення своєї національної, статевої, майнової, групової приналежності, знання своїх сильних і слабких сторін, можливостей і ресурсів, розуміння причин своїх промахів, помилок, знання про механізми саморегуляції й уміння ними користуватися, практичні психологічні знання про себе, набуті на основі життєвого досвіду.

Отже професійна компетентність - операційне поняття, що має історичні та часові координати. Основні функції професійної компетентності – соціальна орієнтація, адаптація, інтеграція загально-соціального та особистого досвіду. На мій погляд, необхідно спрямувати та удосконалювати розробку нового методичного забезпечення з урахуванням індивідуального фізичного розвитку, фізичної підготовленості та психологічних властивостей курсантів.

1. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посібник / за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, та ін. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.

2. Психология и педагогика в профессиональной подготовке сотрудников органов внутренних дел: в 3 ч. / под ред. А.Ф. Дунаева, А.С. Батышева. – М.: Наука, 1992. – Ч. 1. – 44 с.

3. Платонов І.В. Емоційно-вольова готовність майбутніх офіцерів до правоохоронної діяльності / І.В. Платонов // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Психологічні науки. Серія 12. – 2001. – С. 401–407.

4. Мунтян В.С. Стратегия, технико-тактическая и психологическая подготовка. Стратегия преодоления страха / В.С. Мунтян. – Харьков: центр информационного обеспечения спорта Харьковской государственной академии физической культуры, 2001. – 75 с.

А.С. Лоза,
кандидат соціологічних наук, викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Складність завдань, що вирішується органами внутрішніх справ, насамперед у боротьбі зі злочинністю, котра дедалі стає все поширенішою і небезпечнішою, винятково важкі умови, в яких ведеться ця робота, вимагають постійного зростання професіоналізму кадрів правоохоронців, високого рівня наукового забезпечення процесів їх підготовки та практичної діяльності.

Ефективність діяльності працівників правоохоронних органів багато в чому залежить від їх здібностей своєчасно приймати правильні рішення в екстремальних ситуаціях, що залежать від належної професійної підготовленості та індивідуального досвіду. Професійні вміння надають можливість швидко та ефективно проводити необхідні службові дії та забезпечувати додаткову безпеку для працівників міліції.

Професійна підготовка рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України – це організований, безперервний і цілеспрямований процес по оволодінню знаннями, спеціальними вміннями і навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань [1].

Система професійної підготовки включає основні організаційні види навчання, які забезпечують його безперервність:

- початкова підготовка;
- підвищення кваліфікації;
- перепідготовка;
- стажування;
- службова підготовка;
- навчання в аспірантурі, ад'юнктурі та докторантурі;
- самостійна підготовка [1].

Стрімкі зміни, які відбуваються в повсякденному житті, обумовлені зростанням кількості техногенних катастроф, надзвичайних ситуацій природного характеру, соціально-політичних подій (проведення масових заходів, вчинення групових порушень громадського порядку та масового безладдя), військових негараздів та проявів тероризму. Окремі надзвичайні ситуації характеризуються активною діяльністю організованих злочинних груп та іншими акціями кримінального плану, які вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових

пристроїв, шкідливих для життя та здоров'я населення речовин, захопленням заручників тощо і супроводжуються, як правило, людськими жертвами. В цьому випадку працівники міліції піддаються особливій психологічній та фізичній небезпеці – в екстремальних умовах брак їх знань перетворюється у невиконання важливих завдань і, як наслідок у травми, поранення та навіть загибель.

Сучасні умови діяльності працівників органів внутрішніх справ характеризуються наявністю великої кількості стрес-факторів, які негативно впливають на психічний стан працівників міліції, що підтверджує недостатній рівень професійної майстерності, та призводять до травмування чи загибелі. Про це свідчать проведені дослідження [3] щодо визначення «групи ризику» серед підрозділів ОВС. До даної категорії слід віднести працівників громадської безпеки, кримінальної міліції, патрульно-постової служби, дільничних інспекторів, карного розшуку. Крім того визначено, що в загальній структурі втрат особового складу переважна кількість надзвичайних подій з фізичними наслідками виникає при дорожньо-транспортних пригодах, затриманні, раптовому нападі та фізичній протидії з боку правопорушників і злочинців. Близько 60–70 % випадків має місце комбінація травмуючих факторів, наприклад, фізична протидія і використання зброї злочинцем під час його затримання [3].

За частотою виникнення надзвичайні події, що призвели до загибелі працівників ОВС, перші три посідають: дорожньо-транспортні пригоди на особистому транспорті, дорожньо-транспортні пригоди на службовому транспорті та раптовий напад однієї чи кількох осіб [3].

Фізичні ушкодження в свою чергу виникали в ході: фізичної протидії правопорушників, затримання однієї чи кількох осіб, дорожньо-транспортної пригоди на особистому транспорті [3].

Аналіз приведених даних дозволяє стверджувати про тенденцію зростання втрат особового складу та кількості екстремальних ситуацій в діяльності працівників ОВС. Непристосованість та професійна неготовність співробітників міліції призводить до зниження якості виконання виробничих функцій та прийняття помилкових рішень, що часто призводить до травмування та загибелі працівників ОВС.

Як відомо, професія міліціонера належить до однієї з найбільш небезпечних і тому – найбільш стресових. Діяльність багатьох служб органів внутрішніх справ, перш за все оперативних, проходить в мінливих небезпечних умовах, характеризується частим виникненням екстремальних ситуацій, пов'язаних з ризиком для життя. Вплив цих умов, психічні перевантаження призводять працівників до стресового стану. Він виникає в період небезпеки, страху, невдач, втрати надії, перспективи, спричиняє край негативний вплив на організм, гальмує продук-

тивність діяльності працівника ОВС, травмує психіку, інші системи організму, і в цілому веде до психологічної та професійної деформації [2].

Службова діяльність працівників органів внутрішніх справ здійснюється, як правило, в конфліктних та складних умовах, при значному фізичному та психічному навантаженні. Крім того, вирішення службових завдань в більшості випадків пов'язане з людським фактором, тобто з потребами, прагненнями, бажаннями, відчуттями, індивідуальними особливостями громадян, тим, що знаходиться в сфері суспільних взаємовідносин «людина-людина».

Основним організаційно-методичним принципом професійно-психологічної підготовки працівників органів внутрішніх справ є формування стану готовності фахівця як сукупності психофізіологічних, психодинамічних, морально-психологічних і соціально-психологічних характеристик, якостей і властивостей, що відповідають особливостям оперативно-службової діяльності та виступають внутрішньою умовою її успішного здійснення. Психологічна готовність, як показник професійної майстерності, формується цілеспрямовано і підтримується працівниками підрозділу швидкого реагування самостійно протягом усієї служби.

1. Рішення колегії МВС України «Про стан та заходи щодо удосконалення професійної підготовки, зміцнення дисципліни і законності серед особового складу органів внутрішніх справ України» від 15.07.1997 р. № 6км/2. – К., 1997. – 11 с.

2. Беца О.В. Проблеми формування психологічної стійкості майбутніх працівників органів внутрішніх справ – Наукові розробки академії – вдосконалення практичної діяльності та підготовки кадрів органів внутрішніх справ (за результатами науково-дослідних робіт у 1993 році): матер. наук.-практ. конфер. (Київ, 1–2 лютого 1994 р.). – К.: Українська академія внутрішніх справ. – 1994. – С. 296.

3. Заходи щодо підвищення рівня професійної підготовки персоналу органів та підрозділів внутрішніх справ // Іменем закону. – № 45 (5483) від 11.11 – 17.11.2005 р. – С. 15.

М.Т. Магмет,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ

Професійна діяльність працівників органів внутрішніх справ різноманітна та складна, має цілий ряд відмінностей від інших профе-

сійних діяльностей, у тому числі яким притаманні екстремальні, небезпечні умови праці. По-перше, професія працівника органів внутрішніх справ характеризується надзвичайною різноманітністю вирішуваних завдань. По-друге, професія працівника органів внутрішніх справ за усієї її складності й розмаїтості цілком піддається правовому регулюванню, і це накладає відбиток на особистість кожного працівника ОВС. По-третє, для більшості видів професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ характерна висока емоційна напруженість праці, яка пов'язана з негативними емоціями, необхідністю їхнього подолання, тривалою відсутністю можливості психоемоційної розрядки. По-четверте, професійна діяльність працівників органів внутрішніх справ пов'язана зі здійсненням особливих владних повноважень, з правом і обов'язком застосувати владу від імені закону. Унаслідок цього в більшості правоохоронців розвивається професійне почуття підвищеної відповідальності за наслідки своїх дій. По-п'яте, працівнику органів внутрішніх справ доводиться постійно переборювати опір його діяльності з боку окремих осіб, а в деяких випадках і мікрогруп, зацікавлених у певному русі справи.

Розглядаючи професійну діяльність працівників ОВС, слід зазначити, що, згідно зі ст. 7 Закону України «Про міліцію», на міліцію в Україні покладені: адміністративна, профілактична, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, виконавча та охоронна функції.

Діяльність дільничного інспектора міліції (далі – ДІМ) пов'язана з тісним та постійним контактом з населенням, яке проживає на визначеній території та з глибоким знанням власної дільниці. Дільничний інспектор не знає досконало окремі напрями діяльності ОВС так добре, як спеціаліст у цій галузі, але при цьому повинен мати знання практично про всі види діяльності, що стосуються правоохоронних питань своєї дільниці. Він не спеціаліст конкретного напрямку, а спеціаліст з окремо визначеної території.

Основними завданнями професійної діяльності ДІМ є:

1. Проведення загальної та індивідуальної профілактичної роботи серед жителів адміністративної дільниці. Охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на території, що обслуговується.

2. Робота з населенням та громадськими формуваннями на адміністративній дільниці щодо охорони громадського порядку та громадської безпеки, профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю.

3. Участь разом з іншими службами та підрозділами органів внутрішніх справ у виявленні, попередженні, припиненні адміністра-

тивних правопорушень та злочинів, а також у розкритті злочинів, учинених на території адміністративної дільниці.

Для успішних дільничних інспекторів найбільш характерний такий ряд психологічних якостей:

- професійна спостережливість;
- врівноваженість, самовладання при конфліктах;
- здатність розташовувати до себе людей, викликати в них довіру;
- тонка спостережливість у душевному житті людини;
- уміння відстоювати свою точку зору;
- здібність до відтворення образу за словесним описом;
- здібність до швидкодії в умовах дефіциту часу;
- уміння робити висновки із суперечливої інформації;
- пам'ять на зовнішність і поведінку людини;
- здібність до швидкого встановлення контактів з новими людьми.

Водночас діяльність дільничного інспектора не пред'являє дуже високих вимог до розвитку пізнавальних процесів, таких як сприйняття, увага, пам'ять, інтелект. Практично достатнім є середній рівень розвитку цих функцій, характерний для здорового індивіда.

Як правило, професійний вибір дільничних є полімотивованим, тобто називаються причини й обставини, що відносяться до різних мотивів і чинників. У зв'язку із цим можна говорити про мотиваційну структуру професійного вибору, що характеризує всю популяцію служби дільничних інспекторів. У цьому випадку ієрархія мотивів професійного вибору дільничних є наступною структурою за ступенем значущості: змістовно-смісловий мотив – наслідувальний – етичний – соціально-економічний – особистий.

Таким чином, проведений аналіз психолого-педагогічних особливостей професійної діяльності дільничних інспекторів, наукових досліджень дав змогу виділити основні компоненти професійної успішності, які містять основні професійно важливі якості та вміння працівників ОВС, а саме: ціннісно-мотиваційний, комунікативний, когнітивний, емоційний та вольовий.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є визначення шляхів, форм і методів формування психолого-педагогічних якостей та вмінь у працівників органів внутрішніх справ у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України.

1. Запорожцева Г.Є. Психологічний аналіз професійної діяльності дільничного інспектора міліції та визначальні умови її удосконалення: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / Г.Є. Запорожцева; Нац. Академія внутрішніх справ України. – К., 2002. – 235 с.

2. Лист МВС України від 21 червня 2007 року № 6/2/1-3420 «Про організацію та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органах внутрішніх справ України».

3. Наказ МВС України від 11 листопада 2010 року № 550 «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України».

С.Р. Маруняк,

*начальник управління профілактики правопорушень
ГУ МВС України у Львівській області*

ПРАВИЛА ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА НАТОВП ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

За визначенням спеціалістів, метою застосування усіх видів впливу є, насамперед, попередження переростання натовпу в агресивний, збільшення кількості осіб, що відмовляються від протиправних дій і вчинків, змінюють асоціальну мотивацію.

Психологічний вплив на натовп може застосовуватися працівниками правоохоронних органів у чіткій відповідності до різновиду і динаміки натовпу, стану оперативної обстановки, на підставі ґрунтовного аналізу ситуації з обов'язковим прогнозуванням можливих наслідків.

При застосуванні прийомів особливо важливо переконати громадян у відсутності ініціативної агресії з боку міліції, не допустити травмування випадкових осіб, насамперед, дітей та осіб похилого віку.

З цією метою широкому загалу громадян з джерел, що викликають довіру, має бути донесена інформація про реальні наміри правоохоронних органів (наприклад, що судом заборонено робити, де буде обмежено рух, яка відповідальність настане для учасників за умови порушення закону тощо), прикмети та зображення виявлених осіб, які закликають до агресивних дій та руйнувань, здійснюють кримінальні злочини.

Важливим прийомом психологічного впливу є публічне попередження учасників натовпу про існуючі небезпеки (присутність у натовпі кримінальних злочинців, складність проїзду) та відповідальність, у тому числі кримінальну, за участь у масових заворушеннях.

Іноді попередження та інша потрібна інформація, у тому числі і щодо дозволених маршрутів руху натовпу, місць відпочинку та отримання медичної допомоги, шляхів виїзду з населеного пункту передаються по радіо та телебаченню. Іноді попередження заздалегідь роз-

клеюються на вулицях населених пунктів, де прогнозується формування і перебування різних видів натовпів.

При виборі конкретного прийому психологічного впливу на людину слід враховувати вік, стать, національність, особистісні особливості, вид правопорушення, професію тощо. Працівники міліції повинні вміти переконати агресивно налаштованих людей, що вони готові піти на компроміс, використовувати фрази, які демонструють розуміння і бажання вникнути у проблему *«давайте з'ясуємо», «я розумію, чому ви обурюєтесь»*).

При загрозі виникнення групових порушень громадського порядку вкрай потрібно спробувати налагодити контакт з присутніми. Звертатись до них повинна людина, яка приваблює до себе, вміє встановити контакт, достатньо смілива, рішуча та принципова. За формою звернення мова повинна бути зрозумілою для всіх, ситуативно виправданою, не треба підлещуватися та принижуватися – це призводить до втрати авторитету і присутні роблять висновок, що до них звертається несерйозна людина. Треба говорити впевнено, з почуттям власної гідності, чомно, але достатньо категорично. Почуття міри тут вкрай необхідне. В одному із правил, яким керуються американські поліцейські, вказано: «вимога та позиція, викладені в простих висловах, з ефективним застосуванням інтонації, будуть зрозумілі та прийнятні скоріше, ніж те саме, але висловлене зверхньо і поблажливо. Поблажливий, зверхній тон викликає внутрішню протидію та бажання виявити протиріччя. Саме цього слід всіляко уникати, розмовляючи з людьми, які і без того вже упереджені проти конкретної особи» [1, с. 98].

За ствердженням науковців Національної академії внутрішніх справ, поведінка осіб, які забезпечують охорону громадського порядку, повинна визначатися такими правилами [1, с. 98–99]:

1. Утримуватися від зауважень, особливо на адресу конкретних осіб, не вдаватися до суперечок. Це, однак, не виключає тактовного та доброзичливого діалогу з оточуючими, роз'яснення їм суті подій, обставин, за яких застосування спецзасобів можливе і необхідне.

2. Уникати поспішних дій. Досвід свідчить, що загострення конфліктної ситуації може бути наслідком занадто надмірної поспішності та брутальності співробітників міліції, не завжди відповідних конкретним діям, бажанням досягти результату в найкоротші строки.

3. Не намагатись терміново затримати та ізолювати призвідників. При високому рівні розвитку агресивності натовпу негайне затримання злочинців може різко ускладнити обстановку, ще більше роздратувати натовп, підвищити його агресивність. Під час масових без-

ладів додатковою небезпекою при затриманні злочинців, відомих працівникам міліції, є те, що можуть застосовувати зброю невідомі злочинці-співумисники, які знаходяться в натовпі. В цьому випадку доцільно обмежитися встановленням їхніх особистостей, а затримання здійснити пізніше, при зниженні агресивності або розосередження натовпу, в безлюдному чи малолюдному місці.

Здійснювати затримання правопорушників доцільно лише в тих випадках, коли є впевненість, що громадяни підтримують дії правоохоронців.

4. Не розпочинати активних дій до прибуття головних сил, тому що спроби запобігти правопорушенням недостатніми силами часто провокують активізацію дій натовпу, а досягнутий успіх надає йому впевненості у своїй перевазі та безпеці.

5. Застосовувати лише ті дії, які зрозумілі оточуючим і реакція на які не буде негативною. Вимога про припинення конфлікту (бійки, мітингу тощо) повинна підкріплюватися посиленням на відповідний документ, бути обґрунтованою та зрозумілою, висловлюватися тактовно та переконливо.

6. Заходи впливу повинні відповідати особистості правопорушника. Для одного досить зауваження, до іншого слід застосовувати більш жорсткі заходи. Неадекватність заходів, брутальність, жорстокість викликають у присутніх негативні емоції. Конкретне звернення, як правило, призводить до підтримки з боку оточуючих.

Під час охорони громадського порядку потрібна дуже велика витриманість, самовладання та здатність не піддаватися на провокуючі дії. Емоційний вибух працівника міліції хоча й психологічно зрозумілий, проте не може бути виправданим. Реакція гніву, висловлена в брутальній формі, хаотичні рухи та пересування призводять, як правило, до загострення ситуації. Грубість породжує зворотню грубість. Непомірні вимоги, до того ж висловлені в неналежній формі, примушують самого представника влади кожному подальшу вимогу висловлювати в ще більш брутальній формі, тобто він сам звужує можливу зону дії, маневру та об'єктивно сприяє загостренню ситуації і надалі. Саме такого роду дії не тільки не заспокоюють натовп, але ще більше його збуджують [1, с. 98].

1. Психологія та педагогіка управління в органах внутрішніх справ: Курс лекцій / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Юхновець Г.О. та ін. – К.: Українська академія внутрішніх справ, 1995. – С. 98–99.

Ю.Ф. Пачковський,
*доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри психології
та соціальної роботи
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДІТИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У СТАВЛЕННІ ДО ОКРЕМИХ ПРОЯВІВ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Міграційні процеси громадян України мають на меті працевлаштування за кордоном. Сезонне, тимчасове працевлаштування або «човникові» поїздки за кордон у непростих економічних умовах трансформаційного періоду, на жаль, стали чи не основним способом виживання для багатьох українських сімей. Проблема міграції з різною гостротою виявляється в різних регіонах України. Особливо складне становище в західних областях: Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій, Волинській, Закарпатській, Львівській, де на обліку в центрах зайнятості перебуває по декілька членів однієї родини. За неофіційними даними, на заробітках за кордоном перебуває 150–350 тис. жителів Львівщини. Лише з Івано-Франківської області з 1460 тис. населення 250 тис. працюють за кордоном.

З одного боку, працевлаштування за кордоном є важливим джерелом формування середнього класу, інструментом включення до міжнародного ринку праці, інтеграції до міжнародної спільноти через розвиток безпосередніх людських контактів тощо. Водночас масова трудова міграція має серйозні негативні наслідки. Це й економічні втрати (відсутність надійних механізмів перерахування отриманих за кордоном доходів), і соціально-трудова (дискримінаційні умови праці та її оплати, відсутність правового врегулювання захисту трудових і соціальних прав).

Однією з основних проблем, пов'язаних з трудовою міграцією, є розрив родинних стосунків, внаслідок чого діти залишаються без батьківського піклування протягом кількох років. Це призводить до зміни соціального оточення дитини, її звичок та цінностей. Окрім цього, через відсутність батьків у них виникають додаткові проблеми: переживання за батьків, неспокій, самотність, страх, надмірні намагання самоствердитись. Нерідко це може проявлятися у девіантній поведінці, що у змозі привести до конфлікту із законом. Слід констатувати, що досліджень, які б аналізували проблеми дітей трудових мігрантів є надзвичайно мало, хоча вони є на часі й вимагають глибокого аналізу усіх зацікавлених сторін.

Нижче наведено результати соціологічного дослідження, реалізованого нами наприкінці 2010 на початку 2011 років серед понад 1000 старшокласників, а це були учні 9–11 класів середніх шкіл м. Львова та області. До реалізації цього масштабного дослідження були долучені шкільні психологи від Асоціації практикуючих психологів Львівської області, а також БО «Регіональний центр соціальної адаптації». Основна мета дослідження – вивчення моделей поведінки дітей трудових мігрантів з точки зору їхніх світоглядних орієнтацій та ставлень до негативних явищ, що мають місце у сучасному суспільстві.

Як відомо, у старшому шкільному віці завершується формування інтересів, соціальних установок, що виходять за межі сімейного та шкільного кола. Це стосується і моделей поведінки, в основі яких лежить ставлення учнів до негативних явищ у суспільстві. У даному випадку проблему ставлення до негативних явищ слід розглядати як певний індикатор можливих у майбутньому проявів девіантності або відхиляючої поведінки.

Аналіз результатів опитування дітей трудових мігрантів засвідчив їхнє цілковито негативне ставлення до таких явищ, як вживання наркотичних речовин, проституції, самогубства (суїциду), крадіжок (див. табл. 1).

Таблиця 1

Ставлення дітей трудових мігрантів до негативних явищ в суспільному середовищі (у%)

Ставлення до:	Позитивне	Негативне	Допустимо в окремих випадках	Важко відповісти
1. Крадіжок	1,4	90,6	4,4	3,6
2. Застосування фізичної сили щодо іншої особи	1,4	62,0	31,4	5,2
3. Вживання спиртних напоїв	1,6	57,4	37,8	3,2
4. Вживання наркотичних та токсичних речовин	0,6	97,0	1,2	1,2
5. Азартних ігор	3,2	80,0	11,6	5,2
6. Проституції	0,8	92,6	1,4	5,2
7. Незаконного придбання та зберігання зброї	0,2	85,8	9,0	5,0
8. Самогубства	0,6	95,0	1,0	3,4
9. Розлучень сімей	0,6	66,8	26,2	6,4
10. Журналів та кінофільмів, які мають сексуальне спрямування	4,2	68,0	14,2	13,6

Однак, розподіл відповідей на питання щодо застосування фізичної сили вказує на те, що більше третини респондентів (31,4% та 5,2% – не визначились) допускають її застосування щодо інших осіб. Ця тенденція свідчить про відсутність у підлітків арсеналу необхідних засобів переконання та методів конструктивного впливу на іншу особистість. Насторожує той факт, що діти трудових мігрантів, а це 37,8% опитаних при 3,2% невизначених, допускають в окремих випадках вживання алкогольних напоїв. Причому, згідно розподілу відповідей, дівчата (42,8%) порівняно з хлопцями (29,4%), більш схильні до алкоголізації. Окрім того, як показало опитування, дівчата толерантніше ставляться до проблеми розлучення, ніж хлопці. Її допускають 33,5% опитаних респондентів жіночої статі проти 13,9% чоловічої статі (не визначилось 6,4% хлопців і 6,4% дівчат). Така тенденція свідчить про відсутність адекватної моделі сім'ї, що в майбутньому становитиме складнощі у створенні власних родинних стосунків.

Аналіз відповідей старшокласників щодо вживання тютюнових виробів показав, що більшість – 81,5% їх не вживає, хоча близько 20,0% опитаних дозволяють собі це робити інколи, декілька разів на тиждень або щодня. Щоденно вживає тютюнові вироби 4,8% опитаних хлопців, серед опитаних дівчат такої тенденції не зафіксовано. Ціком інша ситуація констатована при аналізі проблеми вживання алкоголю. Як видно з таблиці 2, 53,5% опитаних старшокласників інколи вживають спиртні напої, причому 4,2% робить це декілька разів на тиждень, а 0,3% вживає їх щодня.

Таблиця 2

Вживання дітьми алкоголю (спиртних напоїв) (у%)

	Не вживаю			Інколи			1-2 рази на тиждень			Щоденно		
	хлопці	дівчата	середній	хлопці	дівчата	середній	хлопці	дівчата	середній	хлопці	дівчата	середній
Розподіл відповідей	41,4	42,4	42,5	51,1	54,9	53,5	6,9	2,6	4,2	0,5	0,1	0,3

Важливим для нас було вивчення ставлення дітей трудових мігрантів до вживання наркотичних речовин. З'ясувалося, що переважна більшість опитаних, а це 99,0%, взагалі не вживає токсичні речовини, хоча 1,0% інколи надає таким діям перевагу. Щодо ставлення респондентів до наркоманії, аналіз результатів опитування засвідчив, що тільки 1,2% старшокласників ставляться до неї позитивно. Хоча 15,7% її допускають у молодіжному середовищі. Такий відносно великий відсоток може свідчити про достатнє розповсюдження вживання наркотичних засобів в середовищі учнів. Викликає занепокоєння соціальна позиція опитаних, оскільки 35,0% респондентам це байдуже. Крім того, 15,6% від числа респондентів висловлює думку, що наркоманія в молодіжному середовищі допустима, хоча є річчю небажаною. Постійно вживає наркотики лише 0,5% хлопців та 0,3% опитаних дівчат. Хоча б раз спробували наркотики 2,7% хлопців та відповідно 0,6% дівчат.

Опитування також засвідчило, що серед старшокласників, які вживали або вживають наркотики, в ситуації першого вживання (ініціативі) хлопці більш схильні підпадати під вплив першого зустрічного або незнайомих людей – 69,2% від числа опитаних. Дівчата в аналогічній ситуації довірливіше ставляться до друзів (добрих знайомих) (50,0%) та старших знайомих (25,0%). У випадку однокласників, їх ініціатива у вживанні наркотичних засобів є прикладом для наслідування у 7,7% хлопців та 12,5% дівчат.

Важливим соціальним інститутом, який забезпечує первинну соціалізацію індивіда та визначає взаємовідносини з суспільством, є сім'я. Враховуючи особливий статус респондентів, нас цікавило, наскільки батьки, які знаходяться за кордоном, торкаються актуальних проблем в системі взаємовідносин «школа-сім'я-суспільство». Як видно з таблиці 2, батьків найбільше цікавлять проблеми навчання в школі – 87,8%, взаємовідносини з тими, з ким проживає дитина в даний час – 50,9%, визначення майбутнього сім'ї – 49,3%. Дивує той факт, що тільки близько третини батьків у своїх розмовах торкаються таких важливих виховних питань, які є актуальними для сьогодення України, як правопорушення (34,6%), вживання алкоголю (35,2%) та наркотиків (31,3%), трудової міграції (24,2%). Вагому небезпеку для формування особистості є ігнорування переважною більшістю батьків обговорення стосунків із протилежною статтю. Тільки 15,9% респондентів вказали, що батьки постійно обговорюють з ними цю проблему.

Таблиця 2

**Проблеми, що обговорюються дітьми
під час спілкування з батьками (у%)**

Проблема	Так	Інколи	Практично ніколи	Ніколи
<i>1. навчання в школі</i>	87,8	11,4	0,7	0,1
<i>2. правопорушень</i>	34,6	32,4	17,4	15,6
<i>3. вживання алкоголю</i>	35,2	29,4	16,8	18,6
<i>4. вживання наркотиків</i>	31,3	12,9	14,6	41,2
<i>5. виїзду за кордон (трудової міграції)</i>	24,2	30,6	16,0	29,2
<i>6. взаємовідносини з тими, з ким проживаєте у даній період</i>	50,9	25,5	6,5	17,1
<i>7. визначення майбутнього вашої сім'ї</i>	49,3	33,6	7,9	9,2
<i>8. інтимних стосунків з протилежною статтю</i>	15,9	25,3	25,9	32,9

Поширеним явищем в молодіжному середовищі є кривдження ровесників. Для опитаних «фізичне насильство» - це, передусім, перший крок для протиправних дій і злочину (52,7%). Далі за рейтинговою оцінкою йде розуміння насильства як явища, поширеного у молодіжному середовищі (22,0%). 17,4% вказало на те, що насильство – це деградація молодих людей. Незначний відсоток опитаних (4,8%) розцінює фізичне насильство як «школу життя», яке загартовує особистість. Як бачимо, в оцінці поняття «фізичне насильство» переважає радше негативне ставлення молоді до цього явища.

Розподіл відповідей на питання, чи були респонденти ініціатором кривдження інших, показав, що 71,7% опитаних ніколи не були кривдниками. Однак, 28,1% старшокласників хоча б раз ініціювали прояв насильства. Це ще раз свідчить про те, що насильство – достатньо поширене явище у молодіжному середовищі. Найчастіше ініціатором кривдження є хлопці, ніж дівчата (36,6% проти 23,5%).

Самогубство сьогодні є світовою проблемою, яка стає все більш актуальною. У глобалізованому суспільстві Україна долучилася до групи країн з найвищим рівнем суїцидальної активності. Із 1992 року суїциди в нашій державі стали настільки частішими, що можна говорити про спалах «епідемії самогубств». В умовах дослідження нас передусім цікавило ставлення старшокласників, які знаходяться в умовах часткової сімейної депривації, до проблеми самогубства та до причин, які можуть призвести до скоєння акту суїциду.

Як засвідчило дослідження, переважна більшість опитаних учнів, а це 95,2%, негативно ставляться до суїциду. Допускають в окре-

мих випадках - 4,6%. Позитивно ставляться 0,2%. Окрім того, серед тих осіб, хто вважає суїцид виходом із ситуації, дівчат в два рази більше, ніж хлопців (відповідно 5,7% та 2,7%). Як видно з таблиці 3, найсуттєвіший вплив на виникнення суїциду серед молоді сьогодні мають такі чинники, як хвора психіка (70,9%), нерозділене кохання (62,3%), втрата сенсу життя (54,6%), вплив алкоголю, наркотичних речовин (48,6%), незадоволення власним життям (38,5%).

Таблиця 3

**Причини, які спонукають молоду людину
закінчити життя самогубством (у %)**

Причина	Хлопці	Дівчата	Середній
1. <i>конфлікти з ровесниками</i>	27,9	29,7	28,8
2. <i>нерозділене кохання</i>	54,1	70,6	62,3
3. <i>конфлікти з батьками</i>	26,8	32,6	29,7
4. <i>проблеми в навчанні</i>	6,0	7,7	6,8
5. <i>хвора психіка</i>	68,3	73,5	70,9
6. <i>невиліковна хвороба</i>	44,8	35,1	39,9
7. <i>релігійні переконання</i>	6,0	5,7	5,8
8. <i>докори сумління</i>	14,2	22,7	18,4
9. <i>незадоволення власним життям</i>	33,9	43,1	38,5
10. <i>відсутність батьків</i>	12,0	16,3	14,1
11. <i>наслідування інших</i>	3,8	4,5	4,2
12. <i>втрата сенсу життя</i>	50,8	58,5	54,6
13. <i>насильство</i>	31,1	44,7	37,9
14. <i>вплив алкоголю, наркотичних речовин</i>	44,3	53,0	48,6
15. <i>неприспособленість до умов, що швидко змінюються</i>	4,4	5,1	4,7

Таким чином, результати опитування дітей трудових мігрантів засвідчили їхню цілковито негативне ставлення до таких явищ, як вживання наркотичних речовин, проституції, самогубства (суїциду), крадіжок. Деяко іншою є ситуація з проблемою кривдження, адже більше третини респондентів допускають застосування фізичної сили щодо інших осіб. Викликає занепокоєння й те, що 15,6% дітей трудових мігрантів висловлює думку, що наркоманія в молодіжному середовищі допустима. Щодо можливої суїцидальної поведінки, найбільший вплив на виникнення суїциду серед молоді мають фактори, серед яких високі рейтингові показники посіли хвора психіка, нерозділене кохання, втрата сенсу життя.

А.В. Петрівська,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СПІВРОБІТНИКА ОВС

В останні роки сталися помітні зміни в соціально-політичній сфері українського суспільства. Змінилася структура влади, відбулися перетворення в державних органах, ускладнилася кримінальна обстановка.

Раніше міліція сприймалася як інститут, здатний забезпечити справедливість і захистити пересічного громадянина. Звичайно ж, багато хто відносив міліцію до каральних органів, вважаючи, що так вона більше ефективно бореться зі злочинністю. Однак зміни, які відбулися, наклали свій відбиток на сприйняття дійсності у людей. Характер сприйняття населенням міліції як носія влади і норм закону відображає ставлення людей до державної влади, це вельми важливо для побудови нормальної взаємодії населення і влади. Крім того, це ставлення впливає на правосвідомість громадян [1]. Саме тому в Концепції МВС України «Народ і міліція – партнери» одним з першорядних напрямів кадрової політики виступає формування позитивного образу співробітника органу внутрішніх справ, а також цілеспрямована робота з формування і підтримки позитивної суспільної думки про місце і роль органів внутрішніх справ у життєдіяльності суспільства, зміцнення авторитету системи МВС України як одного з найважливіших соціальних інститутів держави по обслуговуванню населення у сфері забезпечення громадської безпеки.

Ці напрями реалізуються уже в даний час. Так, у перелік основних функціональних завдань служби по кадровій і виховній роботі органів внутрішніх справ входять формування та підтримка позитивної громадської думки про діяльність органів внутрішніх справ, організація взаємодії з установами культури, творчими спілками, релігійними конфесіями, засобами масової інформації з питань підвищення культурного і духовного рівня співробітників, росту авторитету і престижу органів внутрішніх справ.

Зі сказанного випливає, що проблеми формування позитивного іміджу співробітника ОВС мають велике практичне значення, що сприяє розв'язанню багатьох завдань професійної діяльності співробітників міліції [2].

Відомо, що люди у своїх судженнях часто використовують не власний досвід, а інформацію, отриману від інших, у тому числі по

радіо і телебаченню. Можна сказати, що в такий спосіб пересічні громадяни формують уявлення про правоохоронні органи і їхню діяльність. У зв'язку з цим необхідно з'ясувати, який образ міліції.

Загалом ідеальний образ міліціонера в уявленні співробітників ОВС має достатню суворість, щоб захищати закон і юридичну грамотність і не порушувати його. Такий співробітник не має шкідливих звичок. А громадяни ремствують на те, що таких мало.

Імідж – це думка про людей, яка складається чи склалася про об'єкт оцінки. Імідж містить різні характеристики явища, предмета, особи. Стосовно співробітника ОВС ці характеристики відносяться як до його візуального образу, так і способу його мислення, дій, вчинків.

В даний час формування іміджу співробітника ОВС має активно опиратися не лише на сформовані професійні очікування від нього, а й на особистісні характеристики, а також супровідні обставини та факти (родина, діти, любов до тварин, захоплення, минуле тощо). І це закономірно, тому що люди схильні вірити не абстрактному об'єкту, а живій людині. При цьому формований образ не повинен концентруватися на успіхах у минулому. Потрібно рієнтуватися на потребу громадян в успішній роботі правоохоронних органів на сьогодні й у майбутньому.

Міфологізація. Міф і архітип – це саме той вид інформації, який на глибинному рівні присутній у кожному з нас, і завдання полягає в тому, щоб активізувати дану символіку у вигідному для ОВС напрямі. При цьому міф легко переноситься на будь-які прості ситуації. Наприклад, образ співробітника правоохоронних органів можна поєднати з образами билинних багатирів, іншими згаальнолюдськими і національними образами захисників людини і Батьківщини.

У числі комунікаційних стратегій можна назвати наступні: масовість уваги; комбінування масової і міжособистісної комунікації; орієнтація на різні соціальні групи з урахуванням їхніх особливостей; багатоканальність впливу на аудиторію; підключення аудиторії до сторонньої думки (думки авторитету) [3].

З огляду на консервативність існуючого несприятливого образу-установки, можна прогнозувати в майбутньому блокування адекватно відображення населенням позитивних починань у діяльності ОВС.

Однак, виходячи з факту, що образ співробітника ОВС у населення містить позитивну інформацію про нього, не має гнітючої переваги негативних характеристик, а також не акцентовано приналежність міліції до каральної системи, можна говорити про відсутність вираженої неприязні та конфлікту у відносинах населення та міліції, що уможливило цілеспрямоване формування позитивного ставлення до неї громадян.

Констатація співробітниками ОВС негативних рис власного образу може свідчити не лише про самокритичність, а й про негативну соціальну самоідентичність, тобто про негативне сприйняття себе і своєї соціальної групи в суспільних відносинах. Дане положення здатне загрожувати цілісності існування соціального інституту органів внутрішніх справ.

Отже, поряд із заходами для поліпшення діяльності МВС, необхідно паралельно формувати позитивне ставлення до співробітника ОВС, соціального інституту правопорядку, а також працівників цього інституту до самих себе.

-
1. Житєва компетентність особистості: наук.-метод. посібник / за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, та ін. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
 2. Алешина И. Корпоративный имидж // Маркетинг. – 1998. – № 1.
 3. Березкина О. Слуги народа: имидж и идеология. – Н.: Альфа-Лаб, 1998.

Н.О. Пряхіна,
*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ У СЛУЖБОВОМУ СПІЛКУВАННІ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ МІЛІЦІЇ

Спілкування – це специфічна форма взаємодії людини з іншими людьми, змістом якого є взаємний обмін інформацією, ідеями, інтересами, настроями, почуттями, настановами та вплив індивідів один на одного з метою встановлення взаємовідносин, сприятливих для процесу спільної діяльності.

Інформація може передаватися по різних комунікаційним каналам, у тому числі технічних каналах зв'язку. Пізнання полягає в процесі сприйняття та інтерпретації поведінки людини, «читання» зовнішності іншої людини та оцінки його дій. Взаємодія зводиться до координації та узгодження дії людей, впливі один на одного в цілях вирішення завдань діяльності, у тому числі правоохоронної діяльності. Взаємовідносини з'являються в результаті інтеракції і виконують функцію взаємного розуміння або взаємної недовіри, взаємної узгодженої позиції або реального конфлікту, відображаючи виражені емоції і почуття до іншої людини.

Підрозділи дільничних інспекторів міліції є різновидом служби в ОВС (як адміністративна служба загальної та індивідуальної профілактики), що відрізняється складністю і специфікою виконуваних задач у системі суб'єктів охорони правопорядку на дільниці обслуговування.

Професійну діяльність дільничного інспектора міліції можна розглядати, як сукупність здійснюваних ним функцій і видів робіт, спрямованих на боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями і забезпечення правопорядку на адміністративній дільниці за допомогою певних методів і засобів. Вид робіт при цьому є етапом, здійснення функцій спрямованої на виконання завдань. Вид робіт розглядається як етап, стадія здійснення обов'язку. Кожна з функцій реалізується шляхом виконання певного комплексу видів робіт і функціональних обов'язків закріплених в нормативній базі.

При здійсненні діяльності ДІМ доводиться вступати в різного роду відносини з іншими особами. Коли ті або інші відносини обумовлюються цілями діяльності, багаторазово виникають у процесі її здійснення, вони стають специфічним елементом психологічної структури даного виду діяльності. Дуже часто досягнення ДІМ мети діяльності неможливе без попереднього впливу на іншу особу, без складної комунікативної діяльності. Професійне спілкування виступає як психологічний чинник, засіб досягнення службово-оперативних задач. Складність професійного спілкування визначається розмаїттям цілей і задач, суб'єктів і об'єктів, форм і методів, засобів і умов взаємодії. У спілкуванні відбувається обмін інформацією, взаємовплив і взаєморозуміння людей, здійснюється вплив один на одного, передача досвіду.

Службове спілкування потребує від дільничного досягнення психологічного контакту з громадянами, тобто такого ситуативного стану взаємовідносин, коли він характеризується досягненням взаєморозуміння і зняттям психологічних бар'єрів при вчиненні якихось дій, що мають значення для успішного розв'язання оперативно-службових задач.

На шляху встановлення і розвитку психологічних контактів між людьми виникають психологічні бар'єри. Адже в партнерів зі спілкування нерідко протилежні бажання, прагнення, установки, характери, манери спілкування, різне самопочуття. Іноді навіть за найсприятливіших умов встановленню контакту зі співрозмовником заважають індивідуально-типологічні особливості сторін. До них належать особливості темпераменту, характеру, вплив негативних емоційних станів і внутрішні усвідомлені або неусвідомлені мотиви.

Бар'єр темпераменту – зустрічається між людьми з різними типами нервової системи. Наприклад, людина з високою реактивністю, запальна, починаючи діалог без думки про сварку, раптово у відповідь

на репліку, яка її розсердила, розряджається спалахом обурення. У той же час для її співрозмовника сказане означає цілковиту дрібницю. А інший суб'єкт – дуже чутливий, із слабким типом нервової системи – на ту ж дію відреагує інакше: зміниться в обличчі, образиться. Необізнаність про тип темпераменту може зруйнувати діалог і навіть призвести до розриву відносин.

Бар'єр характеру – наслідок акцентуації характерів співрозмовників (нездатність або небажання подивитися на себе очима партнера). Акцентуація характеру – це крайній варіант норми, при якому окремі риси гіпертрофовано посилені, що викликає виборчу вразливість із боку деяких психогенних дій при стійкості до інших. Варто пам'ятати, що при входженні в контакт з акцентуєваними особистостями, людину очікують видимі і приховані рифи спілкування, які цілком можливо подолати.

Бар'єр негативних емоцій. Емоції як суб'єктивні реакції людини на зовнішні і внутрішні подразники служать для неї універсальною мірою всього, що відбувається. Вони є свого роду механізмом регуляції діяльності і поведінки, спрямованих на задоволення актуальних потреб. Емоційний бар'єр виражається в негативному ставленні громадянина до дільничного або в неприхильності першого до контакту через негативний стан (дратівливість, озлобленість тощо).

Вольовий бар'єр. Постає тоді, коли дільничний форсує здійснення своїх задумів, або громадянин не може себе змусити відмовитися від раніше даної комусь обіцянки не розмовляти з дільничним з того чи іншого «делікатного» питання, або не може перебороти в собі інших поведінкових установок і стереотипів.

Мотиваційно-потребний бар'єр. Його суть виражається в небажанні громадянина відверто розмовляти з дільничним, в упередженні до співробітників ОВС, в страху засудження його поведінки з боку незацікавлених у вирішенні даної проблеми осіб тощо.

Ефективність спілкування багато в чому залежить від уміння дільничного інспектора будувати свої взаємовідносини з громадянами, від знання особливостей їхньої психології. Головною задачею має бути встановлення контакту, довірливих відносин із громадянами. При цьому «лідером» контакту потрібно бути дільничному інспектору, тому що ефект виховного впливу безпосередньо залежить від сприймання людиною співробітника міліції.

Дослідження показують, що перше враження складається на основі сприйняття: зовнішнього вигляду людини; її експресивних реакцій (міміки, жестів, ходи тощо); голосу і мовлення.

Особливість пізнання дільничним людиною в перебігу спілкування полягає в тому, що сприймаючий суб'єкт прагне зрозуміти не тіль-

ки обумовленість зовнішніх ознак партнера, але також його наміри, плани, його суб'єктивний світ.

Дільничний повинен уміти, встановлюючи діловий контакт, завоювати в співрозмовника довіру, привабити його до себе. Саме до нього люди йдуть із болем, стражданнями, скаргами, просять допомоги. Йому часто першому повідомляють про вчинені злочини. Необхідність у встановленні комунікативних зв'язків із заявником, очевидцем, потерпілим дозволяє здобути різноманітну інформацію, що забезпечує успіх в оперативній службовій діяльності. Спілкування дозволяє виявити осіб, які становлять оперативний інтерес для ОВС, факт злочину, предмети і документи, що зберегли сліди злочину, свідків тощо.

1. Бовін Б. Г. Основні види діяльності та психологічна придатність до служби в системі органів внутрішніх справ: довідниковий посібник / Б.Г. Бовін, Н.І.Мягих, А.Д. Сафронова. – М.: МВС РФ, 1997. – 300 с.

2. Китов А.І. Психологія управління: навч. посібник / А.І. Китов. – М.: Академія МВС СРСР, 1979. – 260 с.

3. Запорожцева Г.Є. Професійна психологічна підготовка дільничних інспекторів міліції: навч. посібник / Г.Є. Запорожцева. – Одеса: ОЮІ, 2002. – 168 с.

О. І. Пташник-Середюк,

старший викладач

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

МИСТЕЦТВО СПІЛКУВАННЯ ЯК ОЗНАКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ

Міліція громадської безпеки в структурі МВС займає особливе місце як провідна служба у захисті життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань. На міліцію громадської безпеки покладено основний тягар здійснюваної в державі соціально-профілактичної діяльності. Працівники цієї служби найбільш наближені до населення та його потреб, у зв'язку з чим організація роботи міліції громадської безпеки повинна здійснюватися на засадах партнерських відносин з населенням, які мають базуватися на взаємоповазі, коректності та взаємній підтримці. Необхідними атрибутами у механізмі наближення сучасних підрозділів міліції громадської безпеки до населення виступають:

орієнтація на потреби населення, повнота їх задоволення в діяльності по забезпеченню громадської безпеки;

мобільність дій, «еластичність» прийняття рішень з урахуванням змін внутрішніх та зовнішніх факторів функціонування;

ефективність діяльності, в тому числі економічна.

У складі міліції громадської безпеки важливі завдання покладаються на дільничних інспекторів міліції, які безпосередньо спілкуються з населенням, у тому числі і криміногенним елементом і кожного дня виконують профілактичні функції, запобігають злочинам, попереджують правопорушення, виявляють причини та умови, що сприяють їх вчиненню.

Проблема взаємовідносин міліції з населенням досліджувалась в працях М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, С.П. Бочарової, А.П. Закалюка, О.В. Землянської, А.П. Коренева, А.В. Майдикова, В.І. Московця, В.О. Соболева та ін. У наведених роботах зазначається, що охорона громадської безпеки, забезпечення прав і свобод громадянина, боротьба зі злочинністю не можуть вестись ефективно без підтримки населення.

Вже традиційно склалося, що саме дільничні інспектори міліції першочергово є уособленням образу працівника міліції. За вчинками та роботою дільничного громадяни оцінюють діяльність правоохоронних органів загалом. І вірно, коли говорять, що дільничний - це «народний міліціонер».

Від результатів цього підрозділу значною мірою залежить діяльність всієї правоохоронної системи. Головне завдання цього підрозділу полягає у профілактиці злочинної діяльності, припинення адміністративних правопорушень і, звичайно ж, виявлення та розкриття злочинів. Тому дільничний інспектор повинен добре володіти наступними якостями:

– по-перше, він повинен бути відкритим до проблем людей і розуміти їх, адже до дільничного звертаються громадяни не лише через правові проблеми, а й з різних питань, які аж ніяк не передбачені функціональними обов'язками дільничного. І він повинен розібратися в проблемі та приділити достатньо уваги кожному громадянину, який звертається за допомогою.

– по-друге, він повинен вміти спілкуватися з громадяни, адже думка про роботу міліції взагалі у населення формується через діяльність дільничного інспектора міліції. Окрім цілого, дільничний повинен бути послідовним та наполегливим, чуйним та ї уважним [1].

Слід відзначити, що специфіка професійного спілкування ДІМ із громадянами обумовлюється тим, що право не є єдиним регулятором взаємовідносин міліції і населення. Люди, вступаючи в різні суспільні відносини, на які не поширюється дія встановлених правовими актами правил поведінки, часто на практиці керуються іншими соціа-

льними нормами – політичними, моральними, культурними, соціально-психологічними. Таким чином, перед дільничним інспектором стоїть задача організації ефективної взаємодії з громадянами у повсякденному професійному спілкуванні з урахуванням різноманітних психологічних чинників, що порушують цей процес.

Тому однією з важливих професійних якостей дільничного інспектора є мистецтво спілкування. Спілкування є однією з центральних проблем, через призму якої вивчаються питання сприймання та розуміння людьми одне одного, лідерство й керівництво, згуртованість і конфліктність, міжособистісні взаємини та ін. Спілкування допомагає глибше розглянути процес міжособистісної взаємодії та міжособистісних взаємин.

Сучасні вимоги до діяльності професіонала юридичної праці підкреслюють необхідність наявності у нього чітко визначеної сукупності знань, умінь та навичок у галузі спілкування, на підставі якої він може здійснювати комунікативний вплив на співрозмовника, його стан, думки, плани. Впливати в процесі комунікації – для професіонала, який здійснює правоохоронну діяльність, це означає грамотно управляти нею, швидко та ефективно досягаючи необхідного результату [3].

Здатність управляти поведінкою та правосвідомістю громадянина засобами професіональної комунікації виступає у якості головного показника комунікативної компетентності спеціаліста у правоохоронній діяльності, в тому числі і дільничного інспектора міліції. В його роботі затребувана високорозвинена здатність до керування комунікацією, тобто до вибору найбільш оптимальних, діючих її аспектів. Комунікація у професійному спілкуванні дільничного інспектора міліції як вплив (і інформація одночасно), є інструментом управління поведінкою громадянина (або групи громадян) у відповідності до вимог закону. Дільничні інспектори міліції повинні бути компетентними фахівцями у комунікативній сфері, тому що їхня робота пов'язана з постійним спілкуванням з різними верствами населення, і він виконує практично всі процесуальні дії. Для досягнення цього результату, необхідно спрямовувати в процес фахової підготовки майбутніх працівників міліції компетентнісно-орієнтований підхід, що сприятиме формуванню у них особистісних комунікативних якостей та оволодіння методикою та тактикою спілкування.

1. Всеукраїнська кампанія «Міліція під контролем» «Зробимо міліцію кращою!» рекомендації органам державної влади України. //Режим доступу: <http://umdp1.info/index.php?id=1323242832>.

2. Мисенко О.В. Психологічні особливості професійної діяльності дільничних інспекторів міліції (на прикладі сприйняття об'єкту професійного інте-

ресу). // О.В. Мисенко. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. – Харків. – 2005.

3. Трегубенко Т.В. Комунікативна компетентність дільничного інспектора міліції – складова професійної компетентності / Т.В.Трегубенко. // Режим доступу: www.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_25.../trehub38.pdf.

А.В. Савчук,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ МІЛІЦІЇ

У сучасній юридичній психології процес міжособистісного сприймання розглядається як невід’ємна складова професійного спілкування персоналу ОВС з громадянами в умовах правового регулювання. Психологічні особливості правоохоронної діяльності опосередковують цей процес, що виявляється у формуванні у правоохоронців специфічних характеристик сприйняття громадян як об’єкту професійного інтересу.

Системний аналіз професійної діяльності дільничних інспекторів міліції показав, що ця діяльність детермінована двома видами взаємодіючих факторів: об’єктивних (вимоги Закону, службових інструкцій, матеріально-технічного забезпечення та ін.), які вимагають профілактики правопорушень та ефективного подолання антисуспільних явищ і суб’єктивних (насамперед, психологічних), які зумовлюють кінцеву ефективність вирішення ДІМ службових завдань в плані взаємодії з громадянами (мотивація спілкування, емпатія, здатність до подолання складних комунікативних ситуацій тощо).

Практика показує, що існують певні протиріччя і навіть факти конфронтації у відносинах ДІМ з окремими верствами громадян, що виявляються у стереотипах сприйняття ДІМ громадян як на підставі спілкування із схильними до правопорушень особами, так і внаслідок негативної оцінки 75% громадян недоліків в діях ДІМ, а також у цілому їх спілкування з міліцією.

Відповідно до вимог МВС України служба дільничних інспекторів міліції повинна стати основним підрозділом профілактики злочинів та інших правопорушень. Головне завдання сучасного дільничного інспектора міліції – стати зв’язуючою ланкою в об’єднанні зусиль представників правоохоронних органів і громадських формувань у попередженні правопорушень.

Профілактична діяльність дільничних інспекторів міліції є основним способом попередження насильства в сім'ї. На державному рівні визнано, що головне завдання сьогодні – це не подолання наслідків насильства, а запобігання, попередження насильства в сім'ї.

Основні завдання дільничного інспектора на адміністративній дільниці:

- надійний захист прав та законних інтересів громадян від злочинних посягань;
- проведення профілактичної роботи серед осіб, схильних до скоєння злочинів та інших правопорушень;
- забезпечення охорони громадського порядку;
- запобігання, припинення та розкриття злочинів;
- здійснення адміністративного нагляду за особами, до яких він встановлений;
- боротьба з пияцтвом, алкоголізмом та наркоманією. Залучення дільничних інспекторів до роботи, не пов'язаної безпосередньо з обслуговуванням закріпленої за ним дільниці, допускається у виняткових випадках для виконання разових доручень під час ускладнення оперативної обстановки і тільки за наказом начальника міськрайоргану.

Дільничний інспектор наділений широким колом прав щодо використання примусових засобів охорони громадського порядку й боротьби з правопорушеннями. Він має право вимагати від громадян та посадових осіб дотримання вимог правових норм, вживати заходів до припинення правопорушень, складати у передбачених законодавством випадках протоколи про адміністративні правопорушення. Йому надано також право перевіряти у громадян паспорти та інші документи, які засвідчують їх особу.

Прийом дільниці – важливий юридичний факт, оскільки з цього моменту дільничний інспектор несе відповідальність за стан громадського порядку на ній. Прийом дільниці здійснюється під контролем або при безпосередній участі начальника міськрайоргану чи його заступника, як правило, в присутності дільничного інспектора, який здає дільницю. Начальник міськрайоргану або його заступник особисто знайомить нового дільничного інспектора з особливостями дільниці, станом оперативної обстановки, з керівниками підприємств, установ, організацій, формувань громадськості.

Одним з найважливіших обов'язків дільничного інспектора є взаємодія з добровільними народними дружинами та іншими громадськими формуваннями. Дільничний інспектор контролює їх діяльність по охороні громадського порядку, регулярно здійснює інструктаж заступаючих на чергування, при цьому звертає особливу увагу на забез-

печення громадського порядку в місцях дислокації гуртожитків, видо-вищних закладів, дискотек, підприємств торгівлі та громадського хар-чування, місць масового перебування громадян тощо.

А.В. Слободецька,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА МІЛІЦІЇ

Життя сучасного суспільства являє собою складне багатовекторне явище, яке відображає різноманітні потреби та інтереси соціальних, національних, політичних, професійних, вікових та інших груп людей, що пронизують всі сфери їх існування. В цьому процесі мораль є важливим універсальним регулятором взаємовідносин між ним і фактором людського духовно-особистісного розвитку. Особливістю моралі є те, що вона регулює поведінку і свідомість людей в усіх сферах життя (виробництво, побут, сім'я, міжособові, міжгрупові та інші стосунки). Мораль поширюється також і на міждержавні (політичні) відносини. Моральні принципи мають загальне значення, охоплюють всіх людей, закріплюють основи культури їх взаємовідносин в довгому процесі історичного розвитку суспільства.

Мораль залежить від умов людського буття, суспільних потреб людини, але визначається рівнем суспільної та індивідуальної свідомості. Поряд з іншими формами регулювання поведінки людини в суспільстві мораль забезпечує узгодженість діяльності багатьох індивідів, перетворюючи її в сукупну масову діяльність, що підлягає певним соціальним законам.

Суть моралі, як і будь-якого явища, неможливо пояснити і зрозуміти, не з'ясувавши як вона виникла, які її джерела. Відомо, що мораль, як правило формується стихійно, в процесі праці, яка вимагає спільних колективних зусиль в умовах родового суспільства, а її виникнення пов'язане із суспільними потребами:

- в регулюванні відносин членів колективу до праці;
- в регулюванні сімейно-шлюбних відносин;
- у зміцненні соціальної єдності роду.

Моральні відносини існують у вигляді сукупності тих залежностей і зв'язків, в які вступають люди в процесі моральної діяльності. В

них відображається об'єктивний соціальний інтерес суспільства, класу, групи, колективу, особистості. Вони закріплюють на практиці зразки поведінки і виступають як єдина, внутрішньо організована, взаємно підлегла і зв'язана сукупність норм, заборон, існують як певна система. Кожний індивід, незалежно від своєї волі і бажання з необхідністю включений в сферу моральних установок.

Функції норм моралі досить різноманітні. Вони використовуються суспільством як засоби регламентації, підтримки, забезпечення, опіки, контролювання, регуляції зв'язків і відношень соціальних груп, спільнот в соціальній структурі, як засоби включення людини в соціальну структуру. Головне укладається в тому, що вони забезпечують нормальну життєдіяльність суспільства і особистості, впливають на моральну поведінку через її самосвідомість, самооцінку, мотиви і установки.

Сьогодні доведено, що примусові методи необхідні на даному рівні розвитку суспільства. Питання полягає в тому, в яких рамках вони можуть бути застосовані і до кого? Безперечно, що основним критерієм цього застосування є Закон. Саме через правові відносини, наявність розвинутого правового поля, дійсно, здійснюється державою та її органами певний примус (економічного, політичного, правового і т.д. характеру), обґрунтовується його застосування і обмеження такого застосування і рамках службових повноважень і функцій органів держави. Саме це слугує яскравою ілюстрацією до тези про існування діалектичних протиріч в моралі. Стосовно моральної діяльності це виглядає таким чином: мета – правопорядок, засоби – переконання і примусу, результат – розбудова правової держави.

Природно, що працівники міліції постійно задають собі питання про справедливість тих чи інших своїх вчинків і дій. І дійсним фахівцем своєї справи стає той, хто оцінює свої дії не тільки з точки зору закону, а й по честі, по совісті.

Людина живе не тільки хлібом, а насамперед прагне правди, свободи, совісті, честі і моральності. Це ті якості, які традиційно вважаються моральними і невід'ємною стороною службової діяльності співробітника правоохоронних органів, показником його професійної майстерності, рівня морального і культурного розвитку.

Як зазначається в Кодексі честі працівника органів внутрішніх справ України, діючому з 1991 року, «Народ України, надавши широкі повноваження співробітникам ОВС у сфері охорони правопорядку, вправі вимагати від них чесного і сумлінного виконання посадових обов'язків на основі високого професіоналізму, чуйного ставлення до конституючих прав і свобод громадян незалежної України.

Працівник органів внутрішніх справ повсякденно втручається в складні сфери людських взаємовідносин, виступає в ролі арбітра в конфліктних ситуаціях, що зачіпають долі багатьох людей. Як пред-

ставник державної влади він не може бути необ'єктивним, грубим, недоброчинним, безтактним. Обов'язкова якість працівника – тримати себе коректно, з гідністю, притаманною правоохоронцю. Його основний обов'язок полягає в служінні суспільству, захисті життя і майна громадян, сприянні повазі до всіх законодавчих актів держави».

Специфікою роботи ОВС є постійні психологічні і фізичні навантаження. Але це суспільно необхідна і почесна справа, яка вимагає від кожного працівника високих загальнолюдських та професійних якостей. Головною метою професійної діяльності ОВС є служіння закону. Треба пам'ятати, що закон не самоціль, він існує в ім'я суспільного блага, але тільки в тому разі, якщо усвідомлюється суспільством як втілення справедливості, як прояв вищого морального початку, що забезпечує нормальне життя. Як що ж громадяни вважають, що закон несправедливий, нелюдський, його виконання призводить до протилежного суспільно-дестабілізуючого ефекту. Проявляється це в тому, що не так вже й мало співробітників правоохоронних органів виконують свої обов'язки бездумно, не бачать за буквою закону живих людей. Таке виконання службових обов'язків викликає незадоволення законами, вороже ставлення до політики держави з боку населення.

Працівник правоохоронних органів постійно перебуває в сфері морального впливу суспільства та своєї службової структури. З одного боку, він постійно відчуває виховний вплив суспільства, що формує його особистість у відповідності з принципами суспільної моралі, а з іншого, сам він своєю діяльністю здійснює виховний вплив на громадян – позитивний, якщо виконання ним вимог закону служить справі соціальної справедливості і усвідомлюється громадянами як суто моральне, негативний – якщо його діяльність сприймається громадянами як несправедлива і тим самим аморальна.

Ось та основа, на якій ґрунтується виховна робота в ОВС. Вона носить багатоаспектний характер, але моральне виховання, в яке органічно вплетене виховання почуття патріотизму, колективізму, почуття соціальної справедливості, поваги до людей, є головною формою виховної роботи як керівників підрозділів так і співробітників служб виховання і роботи з особовим складом, службових колективів МВС. Вимоги в цій сфері роботи ОВС закріплені в цілій низці нормативних документів практично з самого початку їх діяльності. В них, зокрема, зазначається, що працівник міліції повинен уважно відноситись до людей, підкреслено, що грубість, хамство, безтактність, черствість, перевищення службових повноважень, зловживання ними, хабарництво, корупція несумісні з перебуванням на службі в органах внутрішніх справ. В будь-якій ситуації працівник повинен поводити себе культурно, коректно, чесно, справедливо, з гідністю притаманною правоохоронцю.

Ця сторона діяльності ОВС знаходить відображення у відповідних документах. Зокрема у програмі «Міліція і народ – партнери», у «Концепції розвитку системи МВС України», схваленою урядом 24 квітня 1996 р.

Особливо посилилася увага керівництва МВС по морально-виховних аспектах правоохоронної діяльності на початку Хх століття, що знайшло своє відображення в ряді наказів. Зокрема Наказі МВС № 322 від 29 квітня 2001 р. «Про невідкладні заходи щодо підвищення рівня загальної та професійної культури поведінки працівників ОВС». Про це свідчить і прийняття колегією МВС України 5 жовтня 2000 р. «Етичного кодексу працівника органів внутрішніх справ України», який визначає моральні обов'язки і етичні норми поведінки, що стали основою загальних вимог до професійних якостей кожного співробітника. Норми і принципи, що закладені в ньому, відображають аксіоми загальнолюдської моралі, міжнародні стандарти «Кодексу поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку», «Декларації про поліцію Ради Європи», «основ етичних норм співробітників міліції (поліції) держав учасниць СНД», якими керуються співробітники правоохоронних органів країн світового співтовариства.

Незалежно від особистих політичних поглядів і прихильності кожен, хто носить погони, повинен бути прибічником політики, яку влада впроваджує через закон. Він служить закону, захищає його.

Робота в системі правоохоронних органів виховує сильні, стійкі, благородні риси характеру у співробітників. На відміну від людини, яка може дозволити собі «не помічати нічого поганого», чи обмежитися внутрішнім обуренням, працівник міліції при будь-яких обставинах виступає у двобій із злом, оскільки службові обов'язки органічно злиті у нього з моральними вимогами, життєвими ідеалами, які можна сформулювати як «законність, обов'язок, честь».

І.В. Сулятицький,
*кандидат психологічних наук
начальник кафедри психології та соціальної роботи
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРИЙОМИ СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКА МІЛІЦІЇ ІЗ ПРАВОПОРУШНИКАМИ

Складовою професійної діяльності працівників міліції, незалежно від їх спеціалізації, виступає професійне спілкування. В процесі спілкування здійснюється організація та реалізується тактика взаємодії

з різними категоріями громадян з метою попередження, припинення, розкриття та розслідування правопорушень і злочинів.

Особливої уваги потребують випадки, пов'язані із захопленням заручників; викраденням людей (зокрема дітей), творів культури та мистецтва з метою отримання викупу; погрози вчинення збройних нападів, вбивств, вибухів, підпалів, масових отруєнь, активної протидії злочинців, заходам щодо їх затримання, тощо.

Як свідчить практика, одним із ефективних засобів запобігання тяжким наслідкам у таких випадках є переговори – діалогове спілкування з правопорушниками, злочинцями чи їх представниками з метою захисту прав і свобод громадян, забезпечення правопорядку.

Необхідно зазначити, що практичні аспекти ведення переговорів з правопорушниками в нашій країні розроблені на сьогодні недостатньо, оскільки сама проблема виникла в Україні порівняно недавно. Почастішали випадки захоплення транспортних засобів з терористичними, корисливими чи іншими намірами, викрадення людей з метою отримання викупу, масових заворушень та інших небезпечних протиправних діянь.

Практично у всіх таких випадках працівникам правоохоронних органів та інших силових структур доводиться проводити переговори. Виникла нагальна потреба в організації та здійсненні психологічної підготовки працівників міліції до ефективної взаємодії з правопорушниками, формування готовності до професійного спілкування в екстремальних умовах.

Екстремальні умови сприймаються і оцінюються працівниками міліції як небезпечні для здоров'я та життя самих працівників, інших осіб. Вони викликають психічне напруження і передбачають особливі форми, засоби, прийоми діяльності. Професійне спілкування в екстремальних умовах передбачає мобілізацію психологічної готовності працівника до здійснення гостроконфліктної взаємодії із суб'єктами протиправних дій. Особливу екстремальність переживають працівники правоохоронних органів у спілкуванні з правопорушниками. Змістом такого спілкування є схилення правопорушників, через психологічний вплив, до добровільної відмови від подальших протиправних дій за наявності усвідомлення можливості їх здійснення, запобігання тяжким наслідкам та їх добровільного сприяння розкриттю, розслідуванню правопорушення (злочину), одержання криміналістичної та оперативно-розшукової інформації.

Переговорне спілкування є відносно новим напрямом діяльності міліції, воно не замінює, а доповнює традиційні напрями і форми боротьби зі злочинністю та може виступати складовою тактичних операцій, зокрема із застосуванням процесуального примусу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Практика показує, що найбільш поширеними ситуаціями переговорного спілкування є: побутовому ґрунті, порушення громадського порядку одною особою, чинення опору при законному проникненні працівника міліції у житлове приміщення, одноосібне утримання заложника, утримання заложника групою осіб.

Основними труднощами переговорного спілкування є: відсутність навичок професійної підготовки та досвіду проведення переговорів, недоліки в організації психологічної підтримки переговорного процесу, недоліки в матеріально-технічному забезпеченні, організації та керівництві проведенням переговорів.

Ефективність поведінки працівників міліції в екстремальній ситуації переговорного спілкування внутрішньо обумовлюється їх індивідуально-психологічними особливостями, наявністю досвіду та спеціальної тренуваності, психологічною готовністю до дій в екстремальних умовах.

Серед дієвих методів є метод переконання як спосіб словесного впливу. Часто цей метод вимагає великих часових затрат і використання різноманітних відомостей і елементів ораторського мистецтва. Він застосовується в тих випадках, коли необхідність дій, які вимагаються від правопорушника чи іншої особи, може бути йому доведена. Саме в цьому випадку правопорушник з більшою ймовірністю прислухається до доводів працівника правоохоронних органів, усвідомить перевагу того, що йому рекомендують.

З метою психологічного впливу на особистість активно використовують метод передачі (приховування) інформації. Наприклад, часто правопорушник, потерпілий чи свідок не може згадати про якісь важливі для слідства деталі; шляхом передачі цій особі певної порції інформації можна стимулювати його спогади. Якщо людина дає неправдиві покази, то в цьому випадку передача інформації також може змінити його погляди і оціночні судження. Звичайно, у даному випадку інформація, яка передається юридичним працівникам повинна мати об'єктивні джерела: офіційні документи (протоколи оглядів і обшуків, характеристики і т.п.) і висновки спеціалістів. Лише при цій умові, отримавши інформацію, підозрюваний може переглянути зайняту ним позицію і дати правдиві покази.

На практиці досить часто між працівником міліції і правопорушником складаються напружені, складні, а часом і конфліктні відносини. Щоб добитися позитивного результату, інформація, що передається правопорушнику, повинна створювати в нього враження повної чи хоча б достатньої обізнаності міліціонера. Тоді обраний раніше варіант поведінки визнається правопорушником недієздатним, після чого починається або зізнання, або вигадкування нової моделі своєї поведінки стосовно до працівника міліції. Важливо підкреслити: необхідність

негайної зміни своєї поведінки підвищує ймовірність помилок в діях правопорушника, а тому, сприяє розкриттю недостовірної інформації в його вербальних і невербальних формах спілкування.

Приховування інформації від правопорушника, свідка чи потерпілого з боку працівника міліції переслідує інші цілі психологічного впливу на особистість. Співробітник правоохоронних органів, володіючи даними, які викривають правопорушника, потерпілого чи свідка в дачі неправдивих свідчень чи приховуванні, не використовує їх до певного моменту. Тим самим у зазначених осіб може виникнути ілюзія про те, що слідчий чи інспектор не обізнаний з суттю і деталями юридичної справи. На цій основі у них з'являється оманливе уявлення про наслідувану працівником правоохоронних органів мету і про своє положення, що породжує в свою чергу переоцінку своїх можливостей, а також необережність у висловлюваннях і поведінці. Як результат – людина без необхідності відкривається, стає вразливою для передачі в потрібний момент працівникові міліції раніше приховуваної інформації.

Одним з психологічних методів впливу на особистість правопорушника є метод рефлексії. Вплив на правопорушника за допомогою методу рефлексії може здійснюватися різними шляхами. Наприклад, поведінкою правопорушника можна керувати за допомогою маскуванню дій, яке проводиться з метою надання цій особі лише певної інформації, а також створенням обманної загрози. В останньому випадку юрист-практик проявляє активність, проводить опитування людей, неодноразові огляди одних і тих самих об'єктів, ставки віч-на-віч одних й тих самих осіб. Правопорушник, сприймаючи дії юридичного працівника і приймаючи уявну загрозу як реальну, змінює свою поведінку в необхідному для юриста напрямку.

В оперативно-розшуковій діяльності, а також у слідчій і судовій роботі засобом реалізації методу рефлексії може бути передача рішення. Здійснюючи передачу рішення, наприклад, у формі підказки неправильної відповіді на суттєво важливе питання, слідчий, інспектор заставляє правопорушника або прийняти її, або відмовитися від підказки. У будь-якому випадку він повинен змінити своє ставлення і поведінку до процесу розкриття правопорушення: погоджуючись з юридичним працівником, правопорушник буде спійманий на недостовірній інформації (неправдивій), а спростовуючи його підказку, він повинен навести дійсні факти і аргументи. Психологічний вплив на особистість правопорушника за допомогою методу рефлексії здійснюється і шляхом створення у нього за допомогою сукупності дій обманного уявлення про наявні в юридичного працівника засоби і можливості, а відповідно, і про подальші його дії. Така обізнаність правопорушника викликає посилення психічного напруження, страху, що спонукає його до певних дій. Створюючи таку

уявну загрозу в обманному напрямку, слідчий, працівник суду, інспектор добивається певної переваги в своїй позиції над правопорушником (не можна забувати про те, що зустрічаються правопорушники з немалими інтелектуальними здібностями і досвідом протиправних дій, які також здійснюють рефлексію, тобто розрахунок своїх дій, виходячи з можливих дій працівника правоохоронних органів).

Вплив на правопорушника повинен здійснюватися не грубим примушенням, а шляхом передачі підстав, з яких він міг би вивести своє, не передбачене працівником міліції, рішення.

Таким чином. професійне спілкування має психологічну специфіку, яка обумовлена: сукупністю оперативно-службових завдань, високою формалізацією процесу спілкування, поєднанням процесуальних та непроцесуальних форм, конфліктним характером та різноманітними приводами для вступу у спілкування, необхідністю встановлення психологічного контакту і довірчих стосунків тощо.

Н.М. Тужеляк,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ ТА ПРОФІЛАКТИКИ АГРЕСИВНИХ ХУЛІГАНСЬКИХ ПРОЯВІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЄВРО–2012

Дослідження наукових і прикладних проблем, пов'язаних із проявами агресивної поведінки є одним із напрямів розвитку сучасної науки юридичної психології. Особливої актуальності цей напрям набув в контексті поширення різних форм агресії – від хуліганства до міжнародного тероризму [5, с. 82]. Актуальність дослідження на вказану тему обумовлюється, на наш погляд, низкою причин. По–перше, сучасний соціальний лад та рівень розвитку і техногенності суспільства стимулює прояви агресії. По–друге, в науці юридичної психології досі недостатньо повно вивчені чинники та механізми формування агресії як поведінкової реакції особистості чи масовидної реакції, що зумовлює різнобічність та абстрактність форм і методів профілактики. Ряд дослідників (З. Фрейд, К. Лоренц, В. Емельянов) віддавали перевагу внутрішнім біологічним факторам мотивації агресивної поведінкової реакції, в той час як інші (А. Бандура, Л. Берковіц, Д. Доллард, Н. Міллер, А. Макаренко) – зовнішнім соціальним. Таким чином, практика свідчить про відсутність робіт, в яких би надавалась узагальнена характеристика психологічних і правових особливо-

стей попередження агресивних хуліганських проявів під час проведення масових заходів. Під запропонованим нами кутом зору ця тема набуває особливої актуальності в контексті підготовки до проведення в Україні Євро-2012. Агресивна поведінка, агресія (фр. *aggressif* – нападаючий, бойовничий, від лат. *aggredior* – нападаю) – у тварин – дії, адресовані іншій тварині, з метою її залякування, придушення або нанесення їй фізичних травм. Зазвичай агресивна поведінка розглядається як складова частина внутрішньовидового агоністичного поводження, але іноді говорять і про агресивність хижака стосовно жертви [4, с. 68]. У психологічному словнику дається поняття агресії (від латинського «*aggredi*» – «нападати») як індивідуальної або колективної дії, спрямованої на нанесення фізичної або психологічної шкоди, збитків або на знищення іншої людини чи групи людей [8, с. 194]. Ми погоджуємося із думкою А.Ф. Зелінського, який вказує на те, що цей термін вживається для окреслення широкого кола вчинків, мотивованих ворожим ставленням до людей, речей, чи до самого себе (аутоагресія).

В.І. Архипов влучно відзначає, що агресивна поведінка, зокрема агресивна реакція досить часто є своєрідним самозахистом [2, с. 9–10]. У публікаціях А.А. Реана концепція агресії розглядається як опозиційна манера поведінки, зазвичай спрямована проти авторитету, яка може проявлятися як у формі пасивного супротиву, так і в формі активної боротьби проти діючих правил, норм чи звичаїв [9]. Саме в такому векторі, на наш погляд, доцільно розглядати агресивну хуліганську поведінку натовпу, зокрема якщо говорити про футбольних вболівальників. В.С. Березняк виділяє особливий різновид футбольних вболівальників – футбольні «фанати». Це не вболівальники в традиційному значенні слова, а групи повнолітніх осіб та підлітків, що збираються не лише заради спортивного видовища, а й для залякування «противника» чи помсти. Їх ставлення до працівників правоохоронних органів, представників команди противника незалежно від розвитку подій, агресивне від початку, та потребує просторового роз'єднання, забезпечення контролю не лише на стадіоні, а й за напрямками слідування, своєчасного вилучення негативно налаштованих лідерів та осіб, які перебувають у стані сп'яніння. Міжнародний досвід показує, що окремі особи під виглядом футбольного уболівання намагаються провокувати масові заворушення, акти вандалізму та порушення громадського порядку. Для таких категорій футбол виступає лише приводом для вияву агресії. Цих фанатів називають «футбольними хуліганями». Нерідко дане явище, що значною мірою компрометує професійний спорт, називають «англійською хворобою» [3, с. 15]. Із огляду публікацій російських авторів можна констатувати, що футбольні хулігани (*hooligan's*) – в офіційному трактуванні – це особи віком від 14 до 30 років, що порушують громадський порядок і пов'язують свої дії із футбольними при-

страстями та обґрунтовують їх ними. Власне цей рух інколи пов'язують із субкультурою. Футбольні хулігани – це найбільш активні та агресивні члени фан-руху. Чисельність їх невелика, по 20–30 чоловік, рідше 50 осіб у фан-групі [6]. Найбільш висока криміногенна активність характерна для неповнолітніх уболівальників з неблагополучних родин. В ранньому підлітковому віці у них домінує фізична агресія. Проте, як довели дослідження Л.М. Семенюк, уже в віці 13–14 років найбільш вираженою є така форма прояву агресії як негативізм [10, с. 56]. Існує безпосередній вплив негативної інформації ЗМІ на культивування серед молоді, зокрема футбольних уболівальників «протиправної ідеології». Американські науковці К. Андерсон та Б. Бушман провели агресіологічні дослідження в напрямку вивчення праймінгу агресивних думок викликаних медіа насильством – («праймінг» від англ. «priming» – «першочерговість») – процес, через який медіа впливають на громадську думку, висвітлюючи одну сторону певної події чи проблеми та ігноруючи інші [7, с. 77–86]. Продовжуючи свої міркування В.С. Березняк вірно зазначає, що останнім часом одержали розвиток міжнародні зв'язки агресивно налаштованих фан-клубів України, члени яких об'єднуються у відкрито організовані злочинні групи для вчинення хуліганських та інших протиправних дій на футбольних матчах міжнародного характеру. Простежується тісний зв'язок між рівнем споживання алкоголю та наркотичних речовин й ступенем поширеності таких негативних явищ, як хуліганство, спричинення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості. Домінантною мотивацією таких осіб залишається агресивність, а наркотична чи алкогольна мотивація діє як додатковий стимул [3, с. 93]. Узагальнення поглядів сучасних науковців та аналіз практики діяльності працівників МВС України дають змогу визначити групи чинників, що зумовлюють процес формування і розвитку агресивного натовпу. Серед соціально–психологічних чинників виникнення агресивного натовпу найбільш важливими слід вважати:

– механізм наслідування – полягає у копіюванні та відтворенні особою зразків і моделей поведінки оточуючих. Наслідування полегшує проблему вибору та суб'єктивно начебто зменшує відповідальність за можливі наслідки своїх дій, а також стає засобом солідаризації учасників;

– механізм навіювання – виявляється в активному психологічному впливі на людей з метою впровадження в їх свідомість певних поглядів, думок, оцінок;

– механізм емоційного зараження – залучення присутніх до єдиного групового настрою внаслідок підсвідомої схильності людини піддаватися демонстрованим психічним станам при безпосередньому контакті;

– механізм групової могутності – полягає у виникненні у кожного окремого учасника відчуття власної сили та непереможності, отже – безкарності [1, с. 84]. Таким чином, як вірно стверджує Л.І. Казміренко, ви-

вчення і аналіз особливостей поведінки людей в умовах значної концентрації їх кількості та при виникненні умов, що можуть бути охарактеризовані як екстраординарні, дозволяють сформулювати наступні найбільш загальні правила щодо поведінки при охороні громадського порядку для попередження агресивних хуліганських проявів під час Євро-2012:

1) утримання від зауважень на адресу конкретних осіб, спорів і суперечок. Потрібен ввічливий та доброзичливий діалог із вболівальниками, роз'яснення їм сутності того, що відбувається, та можливих варіантів розвитку ситуації;

2) утримання від надто прямолінійних та жорстких дій, не відповідних конкретним подіям, від прагнення досягти результату якнайшвидше;

3) вживання лише тих заходів, що відповідають ситуації й поведінці правопорушника. Вони повинні бути зрозумілими оточуючим і не викличуть негативних емоцій. Неадекватна жорстокість, брутальність загострює обстановку; коректна поведінка, як правило, призводить до підтримки та схвалення оточуючих;

4) перехід до активних дій лише за умови, що всі інші заходи впливу на учасників масового ексцесу вичерпані [1, с. 92].

1. Александров Д.О. Юридична психологія: підручник / Д.О. Александров, В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, М.В. Костицький, О.Є. Моїсеєва, С.А. Тарарухін, Г.О. Юхновець / за заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.

2. Архіпов В.І. Попередження насильства та дотримання прав людини в діяльності особового складу міліції: Навчально-методичний посібник з проведення тренінгів і семінарів / В.І. Архіпов. – Луган. держ. ун-тет внутр. справ. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 64 с.

3. Березняк В.С. Запобігання протиправній поведінці футбольних уболівальників: практ. посібник / В.С. Березняк, М.С. Городецька, Д.Г. Забрда та ін.; за ред. О.В. Негодченка. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. університет внутр. справ, 2010. – 184 с.

4. Гиляров М. С. Биологический энциклопедический словарь / А.А. Баев, Г.Г. Винберг, М.С. Гиляров, Г.А. Заварзин и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1986. – 831 с.

5. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: науч. практ. изд. / Зелинский А.Ф. – К.: Юринком Интер, 1999. – 237 с.

6. Илле А. Футбольный фанатизм в России: Фан-движение и субкультура футбольных фанатов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://subculture.narod.ru/texts/book2/ille.htm>.

7. Кошштейн М. Вплив інтернету та відеоігор на патологічну поведінку дітей та підлітків / М. Кошштейн // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2010. – № 4. – С. 77–86.

8. Психологический словарь / под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М.: Педагогика, 1983. – 567 с.

9. Реан А.А. «Психология человека от рождения до смерти» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vashpsixolog.ru/pedagogically-difficult-children/53-aggressive-children/51-aggression-in-adolescence>.

10. Семенюк Л.М. Психологические особенности агрессивного поведения подростков и условия его коррекции: учеб. пособие / Л.М. Семенюк. – Издательство: Флинта, МПСИ Библиотека школьного психолога. – 96 с.

І. Химинець,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ЯК ЧИННИК ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКА ОВС

Під час службової діяльності та професійного розвитку у співробітників силових структур суттєву роль відіграють особливості проходження нормативних життєвих криз у професійній сфері. Це вікові проміжки, перехідні періоди від одного стану професійної кар'єри до іншого. Результати досліджень деструктивного впливу регламентованого спілкування у визначених В.Медведевим кризових періодах проходження співробітниками служби [«народження професіонала» (18–23 роки), «первинної професійної зрілості» (30–32 роки) та «професійної майстерності» (40–45 або 50–55 років)] вказують на розбіжність деформованої поведінки і потребують розробки та застосування різних психокорекційних програм з урахуванням віку, стажу та етапів професійного зростання.

Кожна професія накладає певний відбиток на особистість, визначає напрям її розвитку, що дозволяє говорити про позитивну (становлення професійної майстерності) чи негативну (професійна деформація) ідентифікацію особистості з професією. Остання має компенсаторний характер і більш ймовірна для людей з недостатнім рівнем професійних здібностей. Девіантний розвиток особистості (девіантна поведінка) і професійна деформація – тісно пов'язані між собою, але не тотожні феномени.

Негативні новоутворення особистості під впливом професійної діяльності в спеціальній науковій літературі набули визначення «професійна деформація» (Александров Ю.В., Безносів С.П., Медведєв В.С., Сливка С.С., Ткаченко Т.С. та ін.). Можна стверджувати, що девіація (девіантна поведінка) і деформація – тісно пов'язані між собою феномени: девіантна поведінка передбачає якщо не повну, то хоча б часткову, локальну деформацію особистості, але остання не зводиться тільки до девіацій, а має також інші суттєві характеристики. Професійною деформацією називають зміни нашого характеру, що виникають в результаті багаторічної професійної діяльності.

Девіантна поведінка – система вчинків особистості, що виходять за загальноприйняте уявлення про нормативну поведінку у певній сфері сус-

пільних відносин; вона є наслідком викривленого процесу соціалізації і перебудови ієрархії мотивів у напрямі її спрощення та, з часом, домінування одного з них. Девіантна поведінка є специфічним засобом ігнорування чи активного заперечення існуючих соціальних норм; при цьому девіантні дії виступають водночас як засіб досягнення значимої мети та зменшення психологічної напруженості, а також як самоціль, що задовольняє потребу в самореалізації і самоствердженні, у випадку якщо вона не може бути задоволена позитивним шляхом

Девіантна поведінка може проявлятися як порушення в емоційно-вольовій сфері (імпульсивність, дратівливість, конфліктність тощо); дефектність ціннісно-нормативної сфери (цілі і смисл життя), що, у свою чергу, ускладнює спілкування з оточуючими та призводить до виникнення емоційних зон із негативною забарвленістю; трансформація ієрархії мотивів під впливом оточуючого середовища (змісту та умов професійної діяльності).

При аналізі попередніх досліджень встановлено, що найбільш розповсюдженими проявами девіантної поведінки є: ригідність; агресивність; зверхність; підозрілість як упереджене ставлення до оточуючих; тривожність.

Виходячи з цього, обґрунтовується необхідність ранньої психодіагностики девіантних тенденцій особистості, запропоновані напрями ранньої профілактики та психологічної корекції девіантності.

Традиційні заходи служби психологічного забезпечення не можуть дати відчутних позитивних результатів у справі попередження та усунення девіантної поведінки працівників ОВС. Зазначене потребує впровадження якісно нової стратегії психологічної роботи у цьому напрямі: випереджуваче (раннє) виявлення ознак схильності до девіантної поведінки, індивідуалізація проведення психопрофілактичної роботи та надання своєчасної психокорекційної допомоги, що полягає у системі заходів, спрямованих на виправлення вад особистості та її поведінки за допомогою спеціальних засобів психологічного впливу.

Психокорекційні заходи повинні бути: спеціальними (корекція окремих властивостей особистості, а саме: агресивності, ригідності, тривожності, підозрливості, зверхності); програмованими (на відміну від імпровізованих); симптоматичними із наступним переходом до особистісно-орієнтованих; спрямованими на корекцію особистості та її поведінкових особливостей. Для реалізації такого завдання створена програма психологічної корекції девіантної поведінки, орієнтована на: встановлення та обговорення неадаптивних форм професійної поведінки, їх джерел та умов; визначення перспектив особистісного розвитку.

Така психокорекційна роботабудується на використанні когнітивних, емоційно-вольових та поведінкових способів корекції, що

обумовило вибір методів роботи: групова дискусія, рольове програмування моделей бажаної поведінки, психогімнастика, ауторелаксація.

Також слід зазначити, що досі не досліджувались психологічні наслідки регламентації вербального і невербального службового репертуару, уніфікації зовнішності службовців, питання гендерної специфіки деформації особистості в умовах службової регламентації спілкування, а також соціально-психологічні характеристики людини, що можуть сприяти зменшенню негативних факторів деформації особистості. Відтак проблема профілактики та корекції деформації особистості викликає особливий інтерес.

Профілактика професійної деформації є сукупність попереджувальних заходів, орієнтованих на зниження ймовірності розвитку передумов і проявів останньої. Одним із завдань такої профілактики є блокування і згладжування факторів, що сприяють розвитку професійної деформації. Робота з профілактики професійної деформації включає в себе заходи як психологічного, так і організаційно-управлінського, виховного характеру.

Ефективна протидія професійній деформації можлива лише за умови свідомого ставлення до важливості даної проблеми, комплексного застосування можливих заходів профілактики, сприяння адміністрації установ у застосуванні заходів профілактики, професійної майстерності психологів та працівників відділів по роботі з персоналом, індивідуального усвідомлення і бажання працівника ОВС.

Поряд із заходами загальної системної профілактики професійної деформації необхідно вживати ряд заходів відомчого підпорядкування, які можливо здійснювати на кількох рівнях: організаційно-адміністративному; відновлювально-реабілітаційному; психолого-педагогічному.

Отже, девіантна поведінка і професійна деформація – тісно пов'язані між собою, але не тотожні феномени.

О.В. Юрчук,
курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МОРАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Той факт, що професійна деформація – явище об'єктивне існує, супутне розвитку людини в його професійній діяльності. Перш ніж охарактеризувати морально-професійну деформацію та її профіла-

ктику, необхідно зазначити що деформація – це зміна розмірів і форм певного об'єкта під дією зовнішніх сил. Професійно деформація являє собою зміну професійної підготовки того чи іншого спеціаліста. Тому вивчення професійної деформації співробітників міліції – безумовно актуальна проблема [1, с. 53].

У найбільш загальному виді професійну деформацію можна визначити як зміна характеру і результатів професійної діяльності співробітників органів внутрішніх справ, їхніх службових і позаслужбових відносин у колективі, розвиток в духовному світі співробітників негативних морально-психологічних рис характеру. Деформація свідомості представляє в остаточному підсумку відображення тих перекручувань, що проявилися в професійній діяльності й у різноманітних відносинах, що виникають на її основі. У цьому змісті деформація свідомості – і. результат, і одночасно передумова загальної деформації [2, с. 64]. Не існує фатальної зумовленості професійної деформації для кожного з працюючих в органах внутрішніх справ. Тільки від волевиявлення конкретного індивіда залежить ступінь його стійкості деформуючому впливу з боку об'єктивних факторів, якими наповнена його професійна діяльність. У зв'язку з цим можна говорити про наявність визначеної «межі допустимості професійної деформації», що представляє комплекс властивих конкретній людині професійних і морально-психологічних якостей, що дозволяють ефективно виконувати службові обов'язки [3, с. 345].

Різноманіття життєвих ситуацій, рівень розвитку навичок і здібностей особистості, конкретні умови виконання службового обов'язку можуть приводити співробітників міліції до зовсім протилежних наслідків: удосконалюванню психічних властивостей, необхідних в даній діяльності, і до появи професійної деформації.

Для того щоб уникнути професійної деформації працівнику міліції в першу чергу необхідно виробити стійкий імунітет до впливів навколишнього середовища, яка б дала йому можливість для нормального виконання своїх безпосередніх обов'язків.

Важливу роль у виробленні морально-психологічного імунітету співробітників міліції відіграє їхнє відношення до змісту професійної діяльності. У свою чергу, це відношення залежить від емоційного й інтелектуального складу характеру співробітників. Зрозуміло, що рішення завдань ранньої профілактики злочинів, а тим більше їхнього якнайшвидшого розкриття, зв'язано з безпосереднім спостереженням співробітником фактів насильницької смерті, фізичних страждань і моральних переживань потерпілих. Тривалий вплив цих факторів рано чи пізно формує у співробітника стереотип холоднокровного, а часом і

байдужного відношення до події. Такі співробітники свідомо зосереджуються на швидкому й ефективному розкритті злочинів і розшуку винних [4, с. 311].

Одним з елементів, що піддається професійної деформації, є свідомість працівників: низька професійна культура, деформування почуттів, потреб, мотивів і ідеалів. Компонентом свідомості виступають і вольові якості особистості, тому можна вести мову про деформацію також волі.

Питання поліпшення морального виховання співробітників міліції є одним з найважливіших напрямків по запобіганню професійної деформації. Виховання – процес безупинний і комплексний, а тим більше – виховання людини, наділеною визначеними службовими правами. Разом з тим весь процес виховання повинний бути прямо зв'язаний з кінцевим результатом роботи. Тому оцінка якості виховної роботи в міліції повинна залежати від максимально якісної, ефективної роботи з запобігання злочинів, швидкому і якісному розкриттю зроблених злочинів, прийняттю всіх заходів для відшкодування заподіяного збитку, швидкому розшуку злочинців, що сховалися.

Адже професійна деформація – це насамперед моральна деформація. І якщо співробітник міліції морально бідний, зневажає нормами суспільної моралі, це може привести до зловживання службовим становищем, порушенню законності.

Отже, незважаючи на те, що деформація професійної діяльності працівника міліції існує, є низка методів, які допомагають її уникнути або мінімізувати.

1. Медведев В.С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ. – К., 1997. – 278с.

2. Джини Грехем Скотт. Конфликты: пути их преодоления. – К., 1991. – 186 с.

3. Карташев С. Конфликтология // Экология преступности. – Кишинев, 1996. – 480 с.

4. Профессиональная этика сотрудников правоохранительных органов: уч. пос. – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1997. – 355 с.

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Р.М. Андрусишин,
старший інспектор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАНОВИЩА УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

В Україні на сучасному етапі її розвитку проходить вдосконалення правової бази, якою закріплено правове становище громадян і організацій і встановлені гарантії реалізації захисту їх прав і свобод, визначених Конституцією та іншими законами України. Конституційні норми, в яких закріплені ці права і інтереси, виступають основою для деталізації їх в галузевому законодавстві, регулювання всіх аспектів їх дії і для визначення юридичних гарантій реалізації, а також для встановлення процесуального порядку захисту суб'єктивних майнових та особистих немайнових (цивільних) прав, охоронюваних законом інтересів і свобод, в тому числі також засобами цивільного процесуального права.

Конституція України вперше замість проголошення фрагментарного набору прав і свобод, як це було у попередніх Конституціях, визначила систему прав і свобод у всіх основних сферах суспільного життя, підтвердивши цим визнаний людством постулат про те, що всі права – громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні – є універсальними, неподільними, взаємозалежними і взаємопов'язаними [1]. Основний Закон України значно розширив коло конституційних прав і свобод та, істотно збагативши їх за змістом, закріпив гарантії їх реалізації. Крім матеріального закріплення прав і свобод, у ст. 55 Конституції України уперше було закладено правові підвалини для реформування діючих і запровадження нових механізмів конституційної системи захисту прав і свобод людини, яка включає насамперед систему судів України як центральну ланку захисту прав людини, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, міжнародні судові та інші органи, членом або учасницею яких є Україна.

Сьогодні вже у 100 країнах світу, які прилучилися до демократичних форм правління, функціонують так звані інституції омбудсма-

на. Вони є неперевершеним набутком людства у захисті прав людини. Омбудсман, не підміняючи ані прокуратуру ані суди, має донести до державної влади примат принципів верховенства права й поваги до прав людини, протидіяти свавіллю влади, але при цьому не дублюючи, а доповнюючи існуючі правові механізми [2, с. 26].

Створення в Україні конституційного інституту Уповноваженого з прав людини стало новацією державно-правової системи захисту прав і свобод людини. При розробці української моделі Уповноваженого з прав людини, враховувалися національні правові й культурні традиції, особливості системи державної влади в Україні, досвід функціонування таких інституцій в інших країнах, у тому числі скандинавських, а також тих, що стали на шлях реформ, зокрема Польщі та Угорщини [3, с. 148–149]. Відповідно до ст. 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений). Закон України від 23 грудня 1997 р. «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (далі – Закон) регулює правовий статус українського правозахисника. Конституція України і прийнятий на її основі 23 грудня 1997 р. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» передбачили створення в Україні сильної моделі омбудсмана, яка характеризується:

- високим конституційним статусом Уповноваженого з прав людини;
- незалежністю від будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування;
- гнучкістю й доступністю процедури звернення до Уповноваженого;
- свободою його дій щодо відкриття провадження у тій чи іншій справі;
- політичним нейтралітетом.
- широкою юрисдикцією Уповноваженого, яка поширюється як на органи державної влади, так і на органи місцевого самоврядування.

Уповноважений Верховної ради України з прав людини є одним із учасників цивільного процесу, який звертається до суду з метою захисту інтересів інших осіб, має громадський, державний та інший інтерес у вирішенні справи. Стосовно прав та обов'язків омбудсмана, пов'язаних із його зверненням до суду із заявою, відкриття провадження у цивільних справах і участь у таких справах, проаналізуємо їх більш детально. При реалізації даної форми участі у цивільному процесі Уповноважений має такі права та обов'язки:

Загальні права та обов'язки осіб, що беруть участь у справі передбачені ст. 27 ЦПК, а саме: має право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати копії рішень, ухвал, брати участь у судових засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, а також свідкам, експертам, спеціалістам, заявляти клопотання та відводи, давати усні та письмові пояснення судові, подавати свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб, користуватися правовою допомогою, знайомитися з журналом судового засідання, знімати з нього копії та подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, прослуховувати запис фіксування судового засідання технічними засобами, робити з нього копії, подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, оскаржувати рішення і ухвали суду, користуватися іншими процесуальними правами, встановленими законом. Уповноважений з прав людини як і інші особи, які беруть участь у справі позовного провадження, для підтвердження своїх вимог або заперечень зобов'язаний подати усі наявні у них докази до або під час попереднього судового засідання, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться - до початку розгляду справи по суті.

Уповноважений Верховної ради України з прав людини має також спеціальні права та обов'язки органів та осіб, які звернулися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах. Так згідно ст. 46 ЦПК органи та інші особи, які відповідно до статті 45 ЦПК звернулися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах, мають процесуальні права й обов'язки особи, в інтересах якої вони діють, за винятком права укласти мирову угоду [4, с. 10]. Відмова органів та інших осіб, які відповідно до статті 45 ЦПК звернулися до суду в інтересах інших осіб, від поданої ними заяви або зміна вимог не позбавляє особу, на захист прав, свобод та інтересів якої подано заяву, права вимагати від суду розгляду справи та вирішення вимоги у первісному обсязі. Якщо особа, яка має цивільну процесуальну дієздатність і в інтересах якої подана заява, не підтримує заявлених вимог, суд залишає заяву без розгляду.

Таким чином на основі вище наведеного можна зробити висновки, що український омбудсман наділений повноваженнями та компетенцією подібно до більшості омбудсманів світу. Проте деякі омбудсмани мають значно ширші повноваження. Наприклад, речник громадянських прав Республіки Польща може виступати в адміністративно-

му та цивільному процесі на правах прокурора, а омбудсман Швеції - розпочинати кримінальну справу проти будь-якої посадової особи в межах своєї юрисдикції, якщо, на його думку, для цього є вагомі підстави. Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини такими повноваженнями не наділено. Проте, як свідчить перший досвід роботи, необхідність у цьому назріла. Особливо відчутною є неврегульованість статусу Уповноваженого в кримінальному та цивільному процесах і відсутність права внесення касаційного протесту на рішення суду в тих випадках, коли, на думку Уповноваженого, мало місце порушення законодавства при розгляді тієї чи іншої справи. Звернення до суду із заявою про захист прав і свобод осіб, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, а також участь особисто або через свого представника в судовому процесі є найбільш ефективним у механізмі судочинства. Разом із тим деякі науковці наголошують: хоча Уповноважений і наділений правом брати участь у судових засіданнях, звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод указаних осіб, законодавством України не врегульовано його статусу, право участі українського омбудсмана в кримінальних і цивільних процесах чітко не визначено, що може бути використане судом для обмеження ініціативи його щодо захисту прав громадян [5, с. 10; 28].

Із цією думкою ми не погоджуємось, оскільки вона передовсім суперечить чинному процесуальному законодавству. Уповноважений, як і інші органи й особи, яким законом надається право захищати права, свободи й інтереси інших, належать до суб'єктів, які беруть участь у справі (ст. 26 ЦПК). Він може звернутися до суду на захист прав і свобод фізичної особи у всіх видах проваджень: пред'явити до суду позов, подати заяву про видачу судового наказу або заяву в порядку окремого провадження. Звернувшись до суду із заявою на захист прав і свобод громадянина, омбудсман набуває обсяг процесуальних прав та обов'язків (статті 27 і 31 ЦПК) особи, в інтересах якої він діє, за винятком права укладати мирову угоду. При цьому він може брати участь не тільки в суді першої інстанції, й подати апеляційну чи касаційну скаргу, а також заяву про перегляд рішення за винятковими або нововиявленими обставинами. Між тим ЦПК не передбачає права Уповноваженого захищати права та свободи інших осіб, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, в інших стадіях процесу, якщо він не ініціював відкриття провадження у справі. Хоча в п. 9 Закону й закріплено право омбудсмана бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій (у тому числі й на закритих) за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий

розгляд оголошено закритим, таке право не тягне за собою ніяких правових (процесуальних) наслідків. Інакше кажучи, Уповноважений не може вступати в розпочатий процес і захищати чужі інтереси на будь-якій стадії цивільного процесу. У цьому зв'язку вважаємо, що не можна погодитися з висловленою в юридичній літературі точкою зору щодо необхідності надати Уповноваженому право звертатися до судових інстанцій з метою перевірки судових рішень за наявності даних, що в перебігу судового розгляду мали місце суттєві порушення прав людини, які вплинули на прийняте судове рішення [6, ст. 141].

Така пропозиція суперечить ст. 124 Конституції України, де зазначено, що правосуддя здійснюється виключно судами. Ось чому вона не може бути прийнятною. Разом із тим, на наше переконання, доцільно було б, як це передбачено для прокурора, надати право Уповноваженому та його представникам вступати в справу і здійснювати захист прав заінтересованих осіб, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити, самостійно на будь-якій стадії цивільного процесу, про що доповнити ч. 2 ст. 45 ЦПК. Крім того актуальним залишається питання доцільності чи необхідності застосування такої процесуальної форми участі Уповноваженого у цивільному процесі як вступ у процесі розгляду справи для подання висновком за власною ініціативою чи ініціативою суду. На нашу думку, існування даної форми участі омбудсмена у цивільному процесі є не зовсім доцільним, тому слід також внести відповідні зміни у законодавство

1. Про Уповноваженого Верховної ради України з прав людини: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20.

2. Виступ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Ніни Карпачової на представленні у Верховній Раді України Спеціальної доповіді «Стан дотримання Україною міжнародних стандартів у галузі прав і свобод людини» // Голос України. – 2009. – № 23 (4523).

3. Захаров Є. Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Права людини. – 2006. – № 17 (417).

4. Косюта М. Взаємозв'язок між діяльністю Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та органів прокуратури у сфері правозахисту // Вісн. прокуратури. – 2002. – № 3 (15).

5. Цивільно-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, – 2004. – № 40-41, 42.

6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

7. Офіційний веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.kiev.ua>

О.Ю. Баліцька,
викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ КУРСАНТІВ У ПЛОЩИНІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Згідно даних соціологічного дослідження, проведеного в рамках «Програми різних можливостей та прав жінок в Україні» (ПРООН-ЄС) 44% опитаних зазнавали різних видів насильства в сім'ї: психологічного, фізичного економічного або сексуального [1, с. 9]. Це вказує на те, що заходи до яких вдаються керівні органи країни в даному питанні неефективні або ж недостатні.

Окрім цього, корені замовчування цієї проблеми сягають минулого століття. На думку Крижанівського О.Ф. «ідеологічні питання» щодо «радянської сім'ї», як найпередовішої і найкращої у світі, виключно навіть найменше припущення, що в ній можливе якість насильство [2, с. 95], що і зумовило скудність (бідність) наукового доробку з цієї проблеми на початку 90-их років ХХ ст.

На сьогодні у системі протидії та профілактики насильства у сім'ї основна ланка належить міліції громадської безпеки - дільничним інспекторам міліції. Це підтверджується ґрунтовним дослідженням О.Ковальової, згідно із яким переважна більшість випадків насильства у сім'ї перебуваючи у площині правопорушення, є компетенцією саме правоохоронних органів [3, с. 168–183].

Слід зазначити, що в національному законодавстві підвалини правового регулювання в сфері захисту дітей від насильства (основна увага приділяється дітям зважаючи на те, що саме вони стають за часто жертвами сімейного насильства) заклали Конституція України та Конвенція про права дитини. Крім того, Закон України «Про охорону дитинства». Заборона будь-яких видів експлуатації дитини, фізичних покарань та покарань, які принижують гідність дитини, з боку батьків або осіб, які їх замінюють містить також в СК України. Зокрема, відповідно до ст. 155 СК України ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є притягнення їх до відповідальності, встановленої законом [4].

Загалом Національне законодавство з попередження та протидії насильству в сім'ї в Україні складається з Конституції України, Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» та інших нормативно-

правових актів, які регулюють відносини щодо попередження та протидії насильству в сім'ї.

З метою якісного виконання та реалізації основних вимог і положень Закону МВС України видано Наказ № 329 від 09.04.2002 року «Про затвердження Інструкції про порядок узяття на профілактичний облік та порядок зняття з профілактичного обліку осіб, які вчинили насильство в сім'ї».

Прийнятий у жовтні 2003 року Наказ МВС України 1212-03 року «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України» регламентують діяльність дільничних інспекторів міліції, зокрема у сфері протидії та профілактики насильства в сім'ї. Кроком уперед стало прийняття Закону України № 759-IV від 15 травня 2003 року відповідно до якого Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено ст. 173-2, яка передбачає відповідальність за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису.

Профілактична діяльність дільничних інспекторів міліції є основним способом попередження насильства в сім'ї. На державному рівні визнано, що головне завдання сьогодні – це не подолання наслідків насильства, а запобігання попередження насильства в сім'ї [5, с.50].

У процесі підготовки курсантів факультету громадської безпеки основним, як уже згадувалося, мають бути не примусові та каральні методи, а профілактичні, зокрема серед профілактичних методів перевага має надаватися індивідуальному.

Проведення профілактичних заходів має відбуватися у чіткій відповідальності до чинного законодавстві України, що передбачає у процесі підготовки курсантів протидії насильству в сім'ї ґрунтовне вивчення законодавчого забезпечення. Згідно проведеного опитування серед дільничних інспекторів міліції переважна більшість отримує інформацію про зміни чинного законодавства на заняттях зі службової підготовки – 80%, з телебачення та радіо – 50,1 % опитаних, 16,6% – від колег; [3. с.169], що свідчить про фактичну відсутність самостійного відслідковування законодавчості. Застосування як міжнародного законодавства, так і національних законів та підзаконних нормативних-правових актів у повному обсязі є базою для ефективної профілактики насильства у сім'ї.

Латентність правопорушень у сфері насильства у сім'ї є проблемою, яку розв'язати без спеціальних навиків практично неможливо. Саме тому індивідуальна профілактика є найефективнішим превентивним способом, адже при особистому спілкуванні рівень довіри значно вищий аніж при колективних чи публічних заходах. Психологічні аспекти профілактики насильства у сім'ї є важливим у підготовці працівників громадської безпеки.

Пріоритетність профілактики насильства у сім'ї є одним із факторів, який свідчить на користь об'єднання кримінальної міліції у справах дітей з міліцією громадської безпеки і, відповідно, передачі частини повноважень та обов'язків по профілактиці насильства у сім'ї разом із попередження неповнолітньої злочинності до дільничних інспекторів міліції.

Це зумовлює об'єднання у підготовці фахівців громадської безпеки у сфері профілактики насильства в сім'ї і обов'язків по профілактиці дитячої злочинності. Що по своїй природі поєднанні явища, адже самі діти з неблагополучних сімей або ж діти, які піддавалися насильству перебувають у зоні ризику по схильності до правопорушень.

Загалом підготовка курсантів факультету громадської безпеки у сфері протидії та профілактиці насильства у сім'ї ґрунтується на таких аспектах як: ґрунтове вивчення профільного законодавства, надання переваги профілактиці, зокрема індивідуальній, а також реформування підготовки з врахуванням оптимізації та вдосконалення системи правоохоронних органів.

1. Розповсюдженість насильства в українських сім'ях Дослідження на замовлення « Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні» (ПРООН-ЄС) 2010 Режим доступу http://www.undp.org.ua/files/en_5843414_JAN_violence_prez_fin_UKR_Pdf

2. Громадська програма співробітництва по запобіганню насильства в сім'ї: Матеріали 1-го Міжнародного наук.-практ. семінару (Одеса, 25 лютого – 6 березня 1999 р.) / за ред. Ф.К. Думка. – Одеса ОІВС, 1999. – 125 с.

3. Ковальова О. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидат юридичних наук: спец. 12.00.07. – Харків, 2008. – 238 с.

4. Сімейний кодекс України. Коментар основних положень / упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 128 с.

5. Павленко Ю.О. Завдання у сфері попередження гендерного насильства / О.Ю. Павленко // Кримінальне право України. – 2006. – № 11. – С. 47–55.

І.А. Басенко,

курсант

(Донецький юридичний інститут

МВС України)

РЕЄСТРАЦІЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ: НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ ДОБРА ВОЛЯ?

Право на вільний вибір місця проживання та свободу пересування закріплені у ряді міжнародно-правових документів: ст. 13 За-

гальної декларації прав людини, ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ст. 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. У національному законодавстві це право закріплено в ст. 33 Конституції України, статтях 310, 313 ЦК, Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання». Вільний вибір місця проживання обмежується рядом об'єктивних та суб'єктивних умов.

По-перше, вільний вибір місця проживання обмежується в деяких випадках, зокрема, в адміністративно-територіальних одиницях, які знаходяться: у прикордонній смузі; на територіях військових об'єктів; у зонах, які згідно із законом належать до зон з обмеженим доступом; на території, де у разі небезпеки поширення інфекційних захворювань і отруєнь людей введені особливі умови і режим проживання населення та господарської діяльності; на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан.

По-друге, вільний вибір місця проживання обмежується також щодо окремих груп суб'єктів: осіб, які не досягли 16-річного віку; осіб, до яких згідно із процесуальним законодавством застосовано запобіжні заходи, пов'язані з обмеженням або позбавленням волі; осіб, які за вироком суду відбувають покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі; осіб, які згідно із законодавством перебувають під адміністративним наглядом; осіб, які згідно із законодавством про інфекційні захворювання та психіатричну допомогу підлягають примусовій госпіталізації та лікуванню; іноземців та осіб без громадянства, які не мають законних підстав для перебування на території України (ст. 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» в Україні). У результаті законодавчих змін прописка, що мала дозвільний характер, була замінена на реєстрацію та облік громадян за обраним ними місцем проживання, що має повідомний характер. Ідеологія Закону, яким встановлюється обліково-реєстраційні відносини, замість відносин прописки й виписки, залишилась, по суті, попередньою. У нових правилах змінений термін «прописка» на інший – «реєстрація», але незмінним лишився режим їх здійснення: дозвільний.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» громадянин України, а також іноземець чи особа без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, зобов'язані протягом десяти днів після прибуття до нового місця проживання зареєструвати місце проживання. Згідно зі ст. 8 Закону реєстрація місця перебування здійснюється за заявою особи, яка зобов'язана подати її протягом семи днів після прибуття в місце перебування. Будь-який обов'язок не є життєздатним, якщо він

не забезпечений санкцією за його невиконання. Стаття 197 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює санкцію за проживання без реєстрації у вигляді попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Частина 2 ст. 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» демократично заявляє, що реєстрація місця проживання чи місця перебування особи або її відсутність не можуть бути умовою реалізації прав і свобод, передбачених Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, або підставою для їх обмеження. Хоча на практиці існують такі численні обмеження. У країні є система надання державного соціального житла, надання субсидій, військового обліку тощо, що тісно пов'язано з місцем реєстрації, а не місцем проживання.

Слід сказати, що інститут реєстрації (прописки) має як позитивні, так і негативні ознаки. З одного боку, інститут реєстрації забезпечує стабільність цивільно-правового обігу та захист прав фізичної особи. З іншого боку, відсутність реєстрації обмежує здійснення інших прав. У реальному житті громадяни стикаються з масою проблем, які виникають у зв'язку з відсутністю реєстрації місця проживання. Часто місце проживання отожднюється з місцем реєстрації. На практиці відмінність фактичного проживання і зареєстрованого місця проживання полягає в тому, що з реєстрацією пов'язане виникнення численних суміжних (похідних) прав. Тут має місце прикра невідповідність теорії і практики. Норма про те, що відсутність реєстрації місця проживання чи місця перебування особи не може бути умовою реалізації прав і свобод, не завжди має практичне втілення. Наприклад, особа має право посвідчити правочин щодо відчуження об'єкта нерухомості за місцезнаходженням цього майна або за місцем реєстрації однієї із сторін відповідного правочину (ст. 55 Закону України «Про нотаріат» із змінами від 1 жовтня 2008 р.). Проведення державної реєстрації фізичної особи, яка має намір стати підприємцем та має ідентифікаційний номер, провадиться державним реєстратором за місцем проживання (ст. 42 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців»). Державна податкова адміністрація зобов'язує фізичних осіб проводити реєстрацію місця проживання для отримання права на обслуговування, зокрема на подачу податкових декларацій (лист ДПАУ від 12.02.2007 р. № 2732/7/29-3017 «Про обслуговування громадян не за місцем їх реєстрації»).

Отже, бачимо невідповідність норми-декларації ч. 2 ст. 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» та реального стану речей. Фактично відсутність реєстрації місця проживання обмежує здійснення цілого ряду інших прав.

Н.П. Бортник,
*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного права
(Навчально-науковий інститут права
та психології НУ «Львівська політехніка»)*

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК НЕГАТИВНИЙ НАСЛІДОК ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

Інтернаціоналізація і глобалізація сучасного життя мають, як ми переконалися, не тільки позитивні, але й негативні і криміногенні наслідки, до яких можна віднести злочинність і розповсюдження її типових закономірностей, тенденцій і форм у різних регіонах і країнах. Дана обставина вимагає об'єднання зусиль щодо боротьби зі злочинністю, тим більше, що протидія їй транснаціональній складовій на рівні окремих країн практично неможлива. А міжнародна співпраця, в свою чергу, має нагальну потребу у наявності правового, організаційного, інформаційного та наукового забезпечення.

Глобалізаційні процеси створюють великі можливості для ескалації транснаціональної злочинності. При цьому слід усвідомлювати, що негативні і позитивні процеси глобалізації не ідентичні поняттям «криміногенні» і «антикриміногенні». Негативні економічні, соціальні і організаційні аспекти глобалізації, як правило, сприяють здійсненню злочинів. Але криміногенністю можуть володіти і деякі в цілому позитивні процеси. Це не означає, що позитивний процес, що володіє деякою криміногенністю, небажаний. Йдеться про облік його криміногенності і можливу нейтралізацію подібних властивостей.

Саме тому, на нашу думку, доречно запропонувати короткий перелік економічно позитивних процесів, які в той же час сприяють розростанню транснаціональної злочинності.

1. Поліпшення державних і міжнародних відносин, розширення економічних і соціальних зв'язків, підвищення «прозорості» кордонів, спрощення міжнародних поїздок, розвиток міжнародної торгівлі, поява нових ринків збуту, збільшення міжнародних перевезень не тільки полегшують життя людей в міжнародному співтоваристві, але і створюють комплекс можливостей для активної діяльності транснаціональної організованої злочинності.

2. Розвиток міжнародних фінансових мереж і як наслідок – швидкий переказ грошей електронним шляхом в потрібне місце і потрібним людям, з одного боку, серйозно шкодить процесу регулювання і контролю грошових потоків державою, а з іншого – полегшує

приховування коштів, отриманих злочинним шляхом і їх відмивання в тих країнах, де це можливо.

3. Процес міграції населення, що посилюється, в світі і освіта в різних країнах етнічної діаспори успішно використовуються організованими злочинцями з інших країн для створення національних угруповань, які відрізняються більшою згуртованістю і захищеністю від правоохоронних органів. Національна солідарність, а іноді й споріднені зв'язки, мовний і культурний бар'єри надійно захищають такі угруповання від проникнення в них сторонніх осіб, у тому числі і агентів спецслужб.

4. Істотні розбіжності в кримінальному законодавстві і правосудді різних країн, що дозволяють вирішувати свої національні проблеми, вміло використовуються злочинними співтовариствами для безпечнішого здійснення тих або інших операцій: відмивання грошей в країнах, де немає відповідальності за ці дії, ухилення від податків в так званих податкових притулках (офшори, вільні зони) і в країнах з низьким податковим тягарем, заняття поставками незаконних товарів і послуг в регіони із слабким правовим регулюванням даної комерційної діяльності, вибір місця перебування базової організації на територіях із ліберальним кримінальним законодавством відносно організованої злочинності тощо.

5. Закінчення «холодної війни», ліквідація «залізної завіси» і руйнування тотального контролю за людьми в постсоціалістичних країнах відкрили можливості не тільки для чесного, але й для злочинного підприємництва. Ці країни широко використовуються як транзитні території і нові ринки збуту незаконних товарів і послуг, а також як джерела поставок різних контрабандних товарів, особливо хімічних і радіоактивних речовин.

6. Утворення багатонаціональних мегаполісів, таких, наприклад, як Москва, що є центрами ділової активності і вузловими елементами світової економічної системи і виконують важливу роль при переміщенні грошових коштів і законних товарів, вміло використовується в ролі перевалочних баз для заборонених товарів і фінансових розрахунків організованих злочинців, прослідкувати діяльність яких на фоні величезних товарних і грошових потоків практично неможливо.

7. Демократичні перетворення, що відбуваються в багатьох країнах і часто пов'язані з руйнуванням колишніх систем контролю і повільним становленням адекватного демократичного регулювання, з суверенізацією і автономізацією регіонів, політичною і економічною нестабільністю, як правило, корелюють із значним послабленням боротьби зі злочинністю, тим паче з транснаціональною, що також враховується і використовується організованими злочинцями.

8. Розширення міжнародних контактів, торгівлі, комунікацій, телерадіоінформації, що залучають людей до культури інших народів,

сприяє розповсюдженню «чужих», в тому числі і кримінальних, стандартів життя, злочинних потреб, руйнуванню самобутніх багатівікових національних традицій і, як наслідок, створення нових ринків збуту незаконних товарів і послуг (наркотики, зброя, азартні ігри, секс-бізнес тощо), що входять у сферу діяльності злочинних організацій.

9. Неймовірно швидке зростання нових споживацьких товарів і послуг, розповсюдження психології суспільства споживання і філософії життя одним днем, комерціалізація життя і суспільних відносин сприяють в країнах з низьким рівнем життя розповсюдженню комплексів соціальної несправедливості і продажності державних службовців, що є однією з умов виживання організованої транснаціональної злочинності, особливо там, де від урядовців залежить дуже багато при прийнятті тих чи інших рішень.

Небезпеки, які несе транснаціональна організована злочинність, поступово, хоча й досить повільно, усвідомлюються ООН, іншими міжнародними організаціями і деякими державами (наприклад, США), що в тій чи іншій мірі відстежують цей феномен, чого, на жаль, не можна сказати про окремі країни, у тому числі і про Україну. ООН та Інтерпол роблять відповідні зусилля щодо об'єктивування даного явища, щодо виявлення тенденцій його розвитку, щодо розробки найефективніших, апробованих і уніфікованих методів контролю за ним. Організована транснаціональна злочинність, використовуючи будь-яке насильство, доволі часто спирається на інтелектуальні сили. Методи реалізації нею міжнародних можливостей, що відкриваються в наш час, які були перераховані вище, нагадують одну зі східних форм боротьби, заснованої на використанні руху супротивника, шляхом перехоплення, продовження і поступової зміни його спрямованості з вигодою для себе. Вона творчо використовує будь-які позитивні або негативні, постійні або тимчасові, глобальні чи регіональні процеси, які допомагають їй, а також створює їх сама, впливаючи таким чином на політичні, економічні і правові процеси тієї або іншої країни.

Натомість, можемо констатувати, що неупереджений, реалістичний, критичний аналіз глобалізаційних процесів, завчасне професійне прогнозування і встановлення їх можливих і негативних, і позитивних, а також криміногенних і антикриміногенних наслідків, у поєднанні з науково обгрунтованою розробкою національних і глобальних шляхів мінімізації та елімінації кримінологічно небезпечних сторін глобалізації є найважливішим завданням комплексних досліджень сучасних суспільних наук (економіки, соціології, політології, кримінології і суміжних галузей права).

ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Джерелами доказів називають передбачені ч. 2 ст. 65 КПК показання свідків, потерпілих, підозрюваного, обвинуваченого, висновок експерта, речові докази, протоколи слідчих і судових дій та інші документи, за допомогою яких встановлюються фактичні дані, відомості, вказані в ч. 1 ст. 65 КПК як докази в справі.

Показання свідка – це найбільш розповсюджене джерело доказів. Показання свідків – це повідомлення певної особи про обставини справи. Особа, що є свідком, не може виконувати інші процесуальні функції, за винятком законних представників.

Не можуть бути свідками: захисники обвинуваченого, представники позивача, відповідача, потерпілого, психічно хворі особи. Відмовитися давати показання як свідки мають право: члени сім'ї, близькі родичі, усиновлені, усиновителі підозрюваного, обвинуваченого, підсудного.

Свідками можуть бути особи будь-якого віку. Однак особи менше 14 років допитуються з врахуванням таких особливостей: допит проводиться в присутності батьків, вчителя або лікаря. Неповнолітні не несуть відповідальність за відмову від дачі показань.

Показання потерпілого. Потерпілого можна допитувати про обставини, які підлягають встановленню у справі, в тому числі про факти, які характеризують особу підсудного, про його взаємовідносини з ним, про міркування з приводу обставин справи. Всі правила щодо свідків поширюються і на потерпілого.

Особливості становища потерпілого: 1. Потерпілий безпосередньо зацікавлений у вирішенні справи. 2. Як правило, він активний учасник процесу. 3. Потерпілий має право знайомитися з матеріалами справи. 4. Потерпілий не вилучається із зали суду. 5. На відміну від свідка несе відповідальність лише за неправдиві показання.

Показання підозрюваного. Підозрюваний дає показання з приводу обставин затримання або застосування запобіжних заходів. Дача показань – це його право, а не обов'язок. Відмова від дачі показань не може вважатися доказом вини. Показання підозрюваного підлягають перевірці. Визнання підозрюваним своєї вини може бути покладено в основу обвинувачення лише при підтвердженні цього визнання сукупністю доказів, що є в справі.

Показання обвинуваченого. Особливістю показань обвинуваченого є те, що він найбільш зацікавлений і найбільше знає про події злочину (якщо він його вчинив). Як і підозрюваний, не несе відповідальності за відмову від показань або дачу неправдивих показань. Показання обвинуваченого ретельно перевіряються, навіть якщо він зізнався у вчиненні злочину.

Причини зізнання обвинуваченого: 1) зізнається в одному злочині, аби приховати інший; 2) оговорює себе під впливом психічного стану; 3) розраховує на зменшення покарання; 4) як наслідок незаконних методів розслідування; 5) та інші.

Висновок експерта. Експерт – це особа, яка володіє спеціальними знаннями в науці, техніці, мистецтві і якій доручено провести дослідження обставин справи. Експертиза – це процес дослідження експертом обставин справи. Висновок експерта – це процесуальний документ, складений експертом, у якому даються відповіді на питання судді, прокурора, слідчого. Цей висновок виступає доказом по справі. Існують такі види експертиз: судово-медична, технічна, психіатрична та інші.

Не можуть бути експертами: 1. Особи, які мають власні інтереси у справі. 2. Особи, які виконують іншу процесуальну роль. 3. Особи, як перебувають у професійній залежності від обвинуваченого.

За ухилення від обов'язків експерта або неправдивий висновок настає кримінальна відповідальність. Обов'язкове призначення експертизи: 1. Для встановлення причин смерті; 2. Для встановлення тяжкості і характеру тілесних ушкоджень; 3. Для встановлення статевої зрілості потерпілої в справах про злочини, передбачені ст. 155 КК України; 4. Для визначення психічного стану підозрюваного або обвинуваченого при наявності в справі даних, які викликають сумнів щодо його осудності; 5. Для встановлення віку підозрюваного або обвинуваченого, якщо це має значення і відсутні документи, які підтверджують вік цих осіб. Також при аваріях, катастрофах, підробці грошей, випуску недоброякісної продукції.

Речовими доказами є предмети, які були знаряддям вчинення злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій та інші, які можуть допомогти при розкритті злочину. Для того, щоб той або інший предмет проходив як доказ, потрібно скласти протокол. Кожен речовий доказ ретельно описується, фотографується.

Протоколи слідчих і судових дій, складені і оформлені в порядку, передбаченому КПК, носії інформації, на яких з допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, є джерелом доказів. Такими доказами є: протоколи обшуку, огляду, освідування, виїмки, судового засідання, протоколи з відповідними додатками, складені за результатами оперативно-розшукових заходів.

Інші документи – це папери, на яких друкованими або рукописними літерами виражена якась думка (акти ревізії, накази, посвідчення, наряди, протоколи). Коли достовірність документів викликає сумнів, потрібно призначити експертизу. Однак у практичній діяльності слідчих підрозділів та й у теорії кримінального процесу розуміння цього джерела доказів є неоднаковим, тому законодавцю у даній нормі КПК слід чітко визначити, що розуміється під іншими документами, яким вимогам вони повинні відповідати, які реквізити повинні бути у них відображені. Очевидно у Проекті КПК за реєстр. №9700 ця дилема повинна знайти своє вирішення.

Ю.В. Гавриляк,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВА ОХОРОНА РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Тенденції розвитку науки, культури, техніки і виробництва, особливо у другій половині ХХ ст., свідчать про те, що людство у своєму розвитку підійшло до тієї межі, коли подальший прогрес буде зумовлюватися саме розумовою діяльністю суспільства. Тобто, саме результати розумової діяльності або за теперішньою термінологією – інтелектуальної діяльності будуть визначати стратегію і тактику соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Уже тепер видно, що високий рівень інтелектуальної діяльності у тій чи іншій країні зумовлює високий рівень добробуту її народу. На межі ХХ–ХХІ ст. в Україні, як і в інших країнах пострадянського простору, посилилася увага до питань інтелектуальної власності.

Посилення уваги до питань інтелектуальної власності знайшло своє відображення у досить суттєвому збільшенні кількості публікацій з цієї проблематики. Серед вітчизняних науковців, які досліджують проблеми інтелектуальної власності можна назвати таких, як М. Братасюк, В. Мельник, О. Мельник, В. Паламарчук та ін., а також зарубіжних учених, зокрема Л. Бентлі, Т. Волкова, Ю. Громова та ін.

У наш час роль і значення інтелектуальної власності інтенсивно зростають, вона давно вже стала найбільш цінним капіталом людства. В усьому світі інтелектуальна власність є об'єктом цивільного обороту. У міру істотного значення інтелектуальної діяльності, особливо її результатів для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільс-

тва, попит на неї також інтенсивно зростає. Вона часто стає об'єктом неправомірних дій, зловживання, недозволеного використання, тому потребує надійної й ефективної правової охорони.

Відомо, що творча інтелектуальна діяльність є однією з рушійних сил розвитку цивілізації. Рівень творчої діяльності у різних країнах неоднаковий. Рівень виробництва, економіки в цілому і, врешті-решт, добробуту людей визначається рівнем розвитку освіти, науки, техніки і культури. Не випадково захист прав інтелектуальної власності є конституційним обов'язком нашої держави.

Право інтелектуальної власності складає окремий інститут цивільного права. Відповідно до ст. 418 ЦК України, право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним Кодексом та іншим законом [1, с. 110].

З'ясуванню суті поняття «інтелектуальна власність» сприяє розгляд поняття «інтелектуальна діяльність». У широкому розумінні його можна визначити не лише як здібності людства до роздумів і раціонального пізнання, але й як таке ставлення людства до оточуючого світу, основний зміст якого становить прагнення до змін і перетворень цього світу в інтересах людей на основі його пізнання. Відповідно, як будь-який інший вид діяльності інтелектуальна діяльність включає в себе мету свого здійснення, засоби, результати і сам процес.

Результати інтелектуальної діяльності охороняються у зв'язку з існуванням їхньої ринкової цінності; їх залученням до ринкового обігу, що потребує специфікації відповідних прав власності. Поза системою ринкових відносин така охорона є неможливою і недоцільною. За сучасних умов охорона та захист прав інтелектуальної власності є найважливішою інституцією регулювання відносин у цій сфері.

Необхідність охорони та захисту прав інтелектуальної власності зумовлена такими потребами: забезпечення інтересів творців шляхом надання їм обмежених у часі прав щодо контролю над використанням власних творів; стимулювання творчої інтелектуальної праці, заохочення творчої активності та впровадження її результатів в інтересах соціально-економічного прогресу суспільства; активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, впровадження досягнень науково-технічного прогресу та нововведень у всі сфери суспільного життя; створення цивілізованого ринкового середовища, надійного захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності; захисту економічної безпеки держави, створення сприятливих умов для трансферу нових технологій; захисту інтересів суспільства щодо

вільного доступу до світової інтелектуальної скарбниці [2, с. 271]. Посилення правової охорони інтелектуальної власності необхідне ще й тому, що інтелектуальна діяльність, як показує досвід країн з розвинутою економікою, здебільшого буде визначати стратегію і тактику соціально-економічного розвитку країни. Визначальне, пріоритетне місце буде посідати не виробництво, а саме наука, культура і техніка.

Результати інтелектуальної діяльності в Україні користуються різносторонньою правовою охороною, але саме державно-правова охорона результатів інтелектуальної діяльності є недосконалою та потребує суттєвих законодавчих змін. Запровадження механізмів захисту прав на результати інтелектуальної діяльності – завдання, котре не можна вирішити за короткий період часу, оскільки воно передбачає не лише зміну законодавчої системи та становлення правових механізмів, але й часткову перебудову суспільної свідомості.

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 16 вересня 2011 року: – К.: Алерта; 2011. – 310 с.

2. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: підручник / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 431 с.

О.Р. Галайко,
здобувач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПАНУВАННЯ ПРАВА ЯК ОДИН ІЗ ФЕНОМЕНІВ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ

На сучасному етапі розвитку юридичної науки, зокрема такої її молодшої галузі, як філософії права, досить інтенсивно відбувається не лише переосмислення існуючих правових концепцій, а й активне продукування нових ідей, суголосних сучасним цивілізаційним викликам як загальнопланетарного, так і утилітарного регіонального масштабу. У цьому сенсі актуалізується як предмет вагомого інтересу питання ефективності панування права не лише на національному, а й на міжнародному рівні, тобто йдеться про раціональне освоєння правом сфери суспільних відносин, урегульованих нормами національного і міжнародного права, утвердження його пріоритетів у «правовому просторі». Очевидно, оптимальним способом з'ясування сутності й призначення феномена панування права як наукової концепції слід вважати побудову її парадигми або ж використання існуючої філософсько-

правової парадигми, на основі якої можливою системний вигад взаємозв'язку і взаємообумовленості чинників і факторів, які становлять суть цього поняття як конкретного суспільного явища.

Досі є слушним застереження видатного теоретика права Б. Кістяківського: «Найбільш суттєві питання про сутність і невід'ємні властивості права вирішуються різними представниками науки зовсім по-різному» [1, с. 371]. А про те кожна із концепцій, яка обґрунтовується чи дискутується у науковому середовищі, безперечно має право на існування і викликає інтерес, адже процес пізнання права, його осмислення, визнання його ролі та значимості безперервний. Слід підкреслити, що протягом останніх десятиліть у теорії права спостерігається справжній ренесанс концептуального звернення до основ природного права. Природно-правова теорія виходить із розуміння права як системи загальнообов'язкових, усвідомлених суспільством понять про право, обов'язки громадян, їх відповідальність, що засновані на принципах справедливості, свободи та формальної рівності. В основі цієї концепції лежить розуміння права як панування норми вищого порядку, яка уповіднена людському розуму, вищій божественній сутності людського буття. Виходячи саме з цих засад, С. Максимов пише: «Право не може бути повністю виведеним ні з моралі, ні з соціального світу. Воно, як і мораль, релігія, політика, є способом нашого буття у світі, як буття з іншими людьми... Право як певний порядок випробується усіма нами персонально як особами ще до того, як ми випробуємо його як громадяни. Іншими словами, право є частиною нашого людського буття, і тому правова теорія повинна насамперед зосередитись на особистості як «бутті у праві», а вже потім на поведінкових явищах права—законах, судових рішеннях, правилах, принципах та справах» [2, с. 116]. Це своєрідний постулат, в якому досить виразно відображено сучасні тенденції розкриття суспільних основ права через призму сучасного право розуміння.

Слід відзначити, що інтерес до права як особливого регулятора суспільних відносин ніколи не послаблювався. З часу формування цивілізаційних відносин людська думка постійно працювала над осмисленням феномена права, над пізнанням його внутрішнього змісту, розкриттям його ролі та значення у житті суспільства. І хоч уже протягом тривалого періоду науковці намагаються сформулювати відповідь на питання «що ж таке право?», проте доводиться констатувати, що досі у юриспруденції ще не вироблено єдиної позиції у розумінні сутності самого поняття «право». Безперечно, це обумовлено тим, що право є одним із важкодоступних об'єктів пізнання. Здебільшого прийнято його визначати як інструмент держави, засіб здійснення політичних цілей тощо. Феномен права (у т.ч. його панування у суспільних відносинах) – це складний світ, багатогранна реальність з власними закономірностями, настановами і логікою розвитку,

що відрізняє його від інших сфер людського буття. Враховуючи це, прогрес пізнання права, його осмислення, визначення його значимості та ролі узалежнений від правової сфери життя конкретного соціуму, яке прокладене певними ідеями та принципами, уявленням про добро і зло, про справедливість і свободу, під впливом яких формуються правова культура і правосвідомість, складається певний тип праворозуміння тощо. Тому-то з історичного досвіду відомо, що право в різні епохи і в різних національних культурах може бути сприйманим, зрозумілим і трактованим по-різному [3, с. 38], а відтак – і різні підходи учених до розуміння права. У цьому контексті слід визнати слушним зауваження Б. Кістяківського: «У жодній іншій науці нема стільки суперечливих теорій, як у науці про право. При першому знайомстві з нею виникає таке враження, ніби вона тільки й складається з теорій, що взаємно виключають одна одну» [1, с. 371].

Сучасні вчення про право визначаються багатоманіттям підходів, різноманітністю оцінок, демонстрацією найнеочікуваніших результатів. Якщо ж абстрагуватися від світоглядних установок, на яких базуються конкретні концепції, і звернути основну увагу на форми буття права, у тому числі на його пріоритетність, першочерговість, на його панування у регульовані суспільних відносин (до речі, на цих аспектах акцентують увагу автори багатьох сучасних концепцій), то розуміння права як своєрідного соціокультурного феномена, що існує у різних проявах, формах та іпостасях, безперечно збагатиться. Синтез здобутків різних науково обґрунтованих концепцій не лише бажаний, а й необхідний для формування нових дослідницьких парадигм осмислення феномена панування права.

Генезис феномена права, зокрема його панування у суспільних відносинах, через традиційно усталену філософсько-правову парадигму підтверджує актуальність для правознавства як науки передусім практичної за своєю природою необхідність визначеності концептуальних понять і категорій. Тільки таким чином можна утвердити аксіоматичність постулати, за яким право – незаперечна цінність людського буття. Лише на основі панування права утверджуються такі основні цивілізаційної сутності, як свобода справедливості, гідність, ідея визнання людини найвищою соціальною цінністю.

1. Кістяківський Б. Вибране. – К.: Абрис, 1996 – 471 с. (Б-ка часопису «Філософська соціалістична думка». Серія «Українські мислителі»).

2. Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философское осмысления / С.И. Максимов. – Х.: Право, – 2002. – 327 с.

3. Патеї-Братасюк М.Г. Філософія права: навч. посібник / М.Г. Патеї-Братасюк. – Тернопіль, 2002. – Ч. 1. – 132 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я

Недостатній рівень цивільно-правової охорони і захисту особистих немайнових прав фізичних осіб, насамперед, права на життя і здоров'я, що є однією із основних цінностей людини і громадянина, зумовлює необхідність подальшого дослідження особистих немайнових прав та розробки і запровадження ефективних засобів їх захисту.

У широкому розумінні «життя» – це сукупність фундаментальних загальнобіологічних ознак, що об'єднують органічних істот, відрізняючи їх від неорганічних об'єктів. Життя визначається як форма існування матерії, найхарактернішими рисами якої є обмін речовин, самооновлення та самовідтворення. Поняття «здоров'я» належить до числа складних медико-філософських уявлень. Нині існує відносно значна кількість визначень поняття «здоров'я». Визначити «здоров'я» можна як стан живого організму, при якому організм у цілому і всі органи здатні виконувати свої життєві функції. Також слід зазначити, що «здоров'я» – це природний стан організму, який характеризується його рівновагою з навколишнім середовищем і відсутністю будь-яких хворобливих змін. Здоров'я людини визначається комплексом біологічних (спадкових та набутих) і соціальних факторів [1]. Таке визначення поняття «здоров'я» є найбільш чітким, зрозумілим, повним і вміщує насамперед біологічні, соціальні та психологічні аспекти цієї проблеми.

Згідно Конституції України найвищою соціальною цінністю є життя людини та її здоров'я. Р.О. Стефанчук називає чотири підходи до визначення цінності життя. По-перше, життя знаходиться на найвищому ієрархічному ступені соціальної значимості та пріоритетності. По-друге, усі інші цінності по відношенню до життя є другорядними. По-третє, за відсутності життя людини, усі інші права та блага втрачають сенс, отже, життя є основоположною складовою, яка стоїть на вершині всіх суспільних пріоритетів. І по-четверте, життя повинно мати належне забезпечення та охорону [2, с. 265].

Зміст права на життя і здоров'я становить можливість особи самостійно володіти, користуватися і розпоряджатися своїм життям і здоров'ям. Відомо, що на міжнародному рівні процес проголошення прав і свобод людини набув нормативної сили з часу прийняття Орга-

нізацією Об'єднаних Націй у 1948 р. Загальної декларації прав людини [3]. У статті 3 цього документу вказано, що кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканість. Згідно зі статтею 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого у 1966 р., право на життя є невід'ємним правом кожної людини, яке охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя [4].

Значущим правовим документом є також Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яку прийнято Радою Європи у 1950 р. У цьому документі саме правом на життя відкривається перелік основних прав і свобод людини [5]. Згідно зі ст.2 Конвенції право на життя захищається законом. Жодна людина не може бути умисно позбавлена життя інакше, ніж на виконання вироку суду. Конвенція у подальшому була доповнена протоколами, в яких уточнювалася регламентація окремих прав. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6], прийнятий у 1983 р., стосується скасування смертної кари. У ньому вказано, що держави-підписанти відмовляються від такого виду покарання, як смертна кара.

Уваги заслуговує також висвітлення проблеми реалізації права на життя дітей. Прийняття у 1989 р. Конвенції про права дитини стало важливим чинником регламентації становища дітей у суспільстві [7]. Згідно зі статтею 6 Конвенції держави-учасники визнають, що кожна дитина має невід'ємне право на життя.

Цивільний Кодекс України більш детально регламентує право особи на життя. ЦК України встановлює, що фізична особа має невід'ємне право на життя і не може бути позбавлена життя. Передбачено, що фізична особа має право захищати своє життя та здоров'я, а також життя та здоров'я іншої фізичної особи від протиправних посягань будь-якими засобами, не забороненими законом. Найдискусійнішим питанням світових вчених-цивілістів є можливість задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя, так звана евтаназія.

Право на здоров'я регламентовано Європейською соціальною хартією, затвердженою у 1961 р. та переглянутою у 1996 р. Згідно зі статтею 3 Хартії усі працівники мають право на безпечні та здорові умови праці [6]. Це право гарантовано також статтею 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [5]. У ч. 1 ст. 12 Пакту визнано право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я. Згідно із Статутом Всесвітньої організації охорони здоров'я [1], який був прийнятий на міжнародній конференції охорони здоров'я у Нью-Йорку 22 липня 1946 р., поняття «здоров'я» визначається як стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя [3].

ЦК України приділяє увагу таким поняттям, як «стерилізація», «евтаназія», «переривання вагітності». Закріплення їх у законодавстві є важливим чинником у регулюванні суспільних відносин. Право на життя починається з моменту народження, а закінчується в момент смерті фізичної особи.

Позбавлення особи права на життя не буде вважатися безпідставним та протизаконним у наступних випадках: 1) смертна кара; 2) необхідна оборона; 3) самогубство; 4) евтаназія. Необхідно зазначити, що в Україні смертна кара скасована з 1999 р., а евтаназія заборонена.

Реалізація права на захист здійснюється особою шляхом оскарження неправомірних дій, у результаті яких було порушено її права та свободи, в судовому порядку; звернення за захистом своїх прав до уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; звернення за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, у разі використання всіх інших можливих національних засобів правового захисту.

Право кожної особи звернутися до суду за захистом свого особистого права закріплено в ч. 1 ст. 15 ЦК України. Право на захист особа здійснює на свій розсуд (ст. 20 ЦК України).

Підсумовуючи усе вищезазначене можна дійти висновку, що право на життя і здоров'я є не тільки фундаментальним правом людини, а й є основою її життєдіяльності. Право людини на життя виникає в момент визначення її живонародженою, після чого вона набуває правоздатність, але у деяких випадках можна говорити і про охорону права на життя ще й ненародженої дитини.

1. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я від 22.07.46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / відп. ред. Я.М. Шевченко. – К: КНТ, 2008. – 626 с.

3. Астахова М.А. Об'єкт суб'єктивного цивільного права: поняття і ознаки // Цивільне право. – 2007. – № 2. – С. 19.

4. Богданова Є.Є. Форми і способи захисту цивільних прав та інтересів // Журнал російського права. – 2003. – № 11. – С. 40.

5. Головістікова О.М. Право на охорону здоров'я і медичну допомогу // Адвокат. – 2007. – № 1. – С. 19.

6. Кособродов В.М. Зобов'язання з відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю як міра соціального захисту прав та інтересів потерпілого // Адвокат. – 2004. – № 7. – С. 20.

7. Ліберман А. Охорона немайнових прав громадян // Радянська юстиція. – 1939. – № 10. – С. 19–20.

О.І. Гарасимів,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НАРОДНИЙ ТА ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Епоха Середньовіччя охоплює історичний період від надзвичайно слабких держав до держав абсолютистських. Відтак, відношення людини і держави, відповідальність суверена перед суспільством розвивалися неоднозначно. В часи існування слабких держав та сильної церкви фактично єдиною формою соціальної відповідальності було відлучення від церкви та престолу правителя, якого церква визнавала еретиком. Право народу на повалення тиранічної влади визнається в ці часи виключно за згодою церкви [1]. Посилення середньовічних держав і зростання абсолютизму призвели до розробки теорій народного та державного суверенітету. Щоправда, у Ж. Бодена верховний суверен підкоряється не «земним» законам, а «божественному» праву. Договори між суверенами та сувереном і народом мають ґрунтуватися саме на цьому «божественному» праві.

Слідом за Ж. Боденом, можливу відповідальність верховного суверена, відкидав і Ж-Ж. Руссо, оскільки на думку філософа суверен не пов'язаний жодною конституцією чи законами, які є лише вираженням його власної волі. Не визнавав інституту відповідальності влади і Т. Гоббс, який навіть порівнював громадян з рабами, вирізнявши перших лише тим, що вони підкоряються лише державі, а не приватним особам, та можливістю займати посади в державному апараті. Тим самим античну антинормію «свобода – необхідність» Т. Гоббс замінює на іншу: «свобода – примус». В його розумінні громадянські закони – це результат суспільного договору, що, у свою чергу, означає, що втрачаючи частину природної свободи, громадяни набувають умов для благоденства, але, при цьому, стають підзвітними. Підзвітність у Т. Гоббса – це політична відповідальність особи перед державою, яка означає втрату частини свободи задля збереження іншої її частини, а свобода – це здатність діяти або не діяти у відповідності зі свободою, згідно з детермінацією свободи [2].

Натомість, Дж. Локк поділив закони на три види: громадянські, божественні та моральні, намагаючись визначити різні форми буття через їх специфіку. Він ототожнював поняття розумності та свободи, розумності та відповідальності. Таким чином розумність зливається з активними, вільними, свідомими діями людини, а її можливість регулювати свої бажання ведуть до відповідального вибору і виступають проявом свободи. Найближче до сучасного розуміння соціальної відповідальності підійшли французькі матеріалісти, які порушили питання про відповідальність суспільства перед своїми громадянами замінивши односторонній зв'язок «суспільство – особа» на взаємовідносини «суспільство – особа – суспільство». Так, П. Гольбах вважав, що суспільство має бути відповідальним за вади своїх членів, через те, що «у зіпсованих суспільствах необхідно й самому бути зіпсованим, щоб бути щасливим», оскільки «не природа створює поганих людей, а державні установи примушують їх бути такими» [3].

Одним з перших серед філософів, які використали вже у XIII ст. терміни «відповідальний» і «відповідальність», був І. Кант. Філософ з позицій «чистого розуму» справжньою інстанцією відповідальності визначає не державу (самодержця), а підставу абсолютного морального закону. Цей абсолютний моральний закон втілюється в людській совісті: «...совість є внутрішній суддя над всіма вільними вчинками... совість повинна розумітися як суб'єктивний принцип відповідальності перед богом за свої вчинки; поняття ж відповідальності (хоча й примарно) завжди утримується в моральній самосвідомості» [4]. Таким чином, у І. Канта совість – це суб'єктивний принцип відповідальності, а його об'єктивною стороною виступає категоричний імператив – система суспільних цінностей як об'єктивний абсолютний моральний закон. Однак, навіть такий яскравий прихильник ідеї «чистого розуму» як І. Кант розуміє, що «найкращий контролер – совість» далеко не завжди спроможна гарантувати дотримання принципу соціальної відповідальності. Тому філософ вводить до системи цінностей абсолютного морального закону таку складову, як усвідомлення покарання за його порушення.

Кантівська етика підкреслює виняткове значення обов'язку в розвитку людини, адже «обов'язковість є вираженням особливого виду необхідності і зв'язку з підставами, які ніде більше в природі не зустрічаються» [5, с. 335]. Саме так І. Кант визначає природний закон необхідності. Філософ наголошує на тому, що дві безодні наповнюють душу людини неперевершеним захопленням – «зоряне небо над нами і моральний закон усередині нас» [5, с. 303]. Загальний моральний закон вимагає одного: в усіх своїх вчинках людина повинна приймати рі-

шення самостійно. Отож, людина покликана брати на себе ризик прийняття самостійного рішення і відповідальність за наслідки свого вчинку, тобто діяти так, ніби від цього залежить доля всієї світобудови.

На відміну від І. Канта, М. Вебер не зводить відповідальність до суб'єктивних конструкцій типу совісті. Для нього відповідальність є відношення, що виводить за межі суб'єктивного. Згідно з М. Вебером, «...ми маємо усвідомити, що будь-яке етично орієнтоване діяння може підкорятися двом фундаментально різним, непримиренно протилежним максимам: воно може бути орієнтованим або на «етику переконання», або на «етику відповідальності». Дії за «етикою переконань» не передбачають звітування за їхні результати. Коли людина діє за максимомою «етики відповідальності», вона розуміє, що «необхідно розплачуватися за (передбачувані) наслідки своїх дій» [6].

Свій розвиток проблема відповідальності отримала в К. Юма, котрий вважав, що людина морально підзвітна лише тоді, коли вчинок є наслідком власного характеру, схильностей, тобто людина має нести відповідальність за те, що детерміновано її власною природою. Думки вченого продовжив Х. Гамільтон, який відстоював доктрину свободи волі. Він стверджував, що в думках ми ніколи не уникаємо визначеності та необхідності, що не заперечує свободу волі. На думку Х. Гамільтона, мудрість полягає у безпомилковому вмінні бачити реальну міру відповідальності людини за свій вчинок, інтуїтивно знаходити рівнодіючі між свободою волею та тиском обставин [7, с. 127–128].

Після вказаних вчених цю лінію наукових роздумів продовжив Дж. Мілль, який остаточно затвердив у філософії дефініцію «відповідальність». Філософ намагався вивести її з принципу причинності, а не свободи волі. Дж. Мілль вважав, що «відповідальність означає покарання. Коли ми сказали, що маємо почуття моральної відповідальності за наші вчинки, ідея піддатися за них покаранню щонайперша у свідомості того, хто це сказав» [8]. Як бачимо, поки що йдеться про моральну відповідальність індивіда. Однак, цю моральну відповідальність підіймає на суспільний, державний рівень ще один вчений І. Бентам, який наполягає на підзвітності влади перед підлеглими, отже – на соціальній відповідальності держави перед громадянином і суспільством. В основі утилітаристського розуміння відповідальності лежить ідея соціальної справедливості, ідея врахування зв'язку поведінки індивіда з навколишнім середовищем. Необхідне суспільне усвідомлюється, приймається свідомістю індивіда та стає принципом поведінки.

Філософи розуміють відповідальність не тільки як суб'єктивний феномен, індивідуалізацію чи прокладання кордонів самому собі. Вдосконалення стосунків зі світом, іншими людьми, соціумом повинні

спиратися і на етику обов'язку, яка при цьому сповідує принцип любові до людини, природи, світу загалом, право людини на власне бачення і розуміння особистого вибору життєвих шляхів і засобів.

-
1. Фома Аквінський: Сочинения / Фома Аквінський; [сост., пер., сопр. А.В. Апполонов]. – М.: УРСС, 2002. – С. 137–141.
 2. Гоббс Т. Левиафан или материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс. – М.: Мысль, 1991. – 36 с.
 3. Гольбах П. Священная зараза или естественная история суеверия: политология: хрестоматия / Поль Гольбах; сост. проф. М. Василик. – М.: Гардарики, 2000. – 369 с.
 4. Кант И. Основы метафизики нравственности / Иммануил Кант; сочинения [в 6 т]. – М.: Мысль, 1965. – Т. 4. – 378 с.
 5. Кант И. Критика чистого разума / Иммануил Кант. – М., 2001. – С. 335.
 6. Вебер М. Политика как призвание и профессия / Макс Вебер; избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 697 с.
 7. Цит. за: Карпухин С. Социальная ответственность как философская проблема: монография / С. Карпухин. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2002. – 336 с.
 8. Мілль Д. Індивідуальна свобода і межі суверенності індивіда / Д. Мілль // Лібералізм: Антологія. – К.: Смолоскип, 2002. – 89 с.

Т.З. Гарасимів,

*доктор юридичних наук, професор
начальник факультету громадської безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

«ОСОБИСТІТЬ» ТА «ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ» У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ

Особистість – активно творча, діяльна істота. Тому поряд з фактом детермінованості особистості суспільними відносинами потрібно враховувати й іншу, не менш, а мабуть, і більш важливу її сторону – соціальну активність. «Особистість – діяч за визначенням. Це глибоко індивідуалізований тип рефлексії людини, яка безпосередньо – без санкції Норми і Абсолюта... відповідає перед історією» [1, с. 239]. Володіючи особливістю, індивідуально і соціально сформованою якістю суб'єктивності, особистість критично, творчо ставиться до свого природного і соціального змісту, активно переробляє його у відповідності до власних переконань, системи цінностей тощо. Для неї немає раз і назавжди сталих стереотипів поведінки, навіть в тому випадку, якщо вони вироблені традицією, суспільними інституціями. Особистість – творець, що сам себе конструює. Це – самодостатнє явище, яке власну життєдіяльність будує виходячи з себе самої.

Таке розуміння сутності особистості орієнтує не тільки і не тільки на фіксацію в ній статичного, засвоєного рівня суспільних відносин, соціуму, що, безумовно, є важливим, але й виявляє динаміку особистісного буття людини. У цьому випадку сутність особистості розглядається як процес постійного активного освоєння – перетворення суспільного світу. А це іманентно передбачає безперервне становлення, розвиток і реалізацію суспільних сил людини шляхом активного впливу на дійсність. Соціальна активність, таким чином, виступає однією з найважливіших сутнісних характеристик особистості. Цей висновок важливий тим, що характеризує не тільки факт присутності становлення особистості, але й її ступінь, насиченість, критерій. Отже, особистість – діалектична єдність суб'єктно-об'єктних відносин. Як міра відображення суспільних відносин, міра соціального в індивідові, вона виступає об'єктом її впливу на індивіда. Як ініціативна, творчо активна істота, особистість постає суб'єктом цих відносин. Тому діалектична взаємодія цих сторін закладає другу основу суперечливого характеру не тільки сутності особистості, але й її конкретної життєдіяльності.

Очевидно, оточуюча і втілена в людині природа – чи то в стані розквіту, чи зубожіння – тісно взаємопов'язані. Зачіпаючи обидва рівні, сучасний розвиток породжує екологічні суперечності як глобально-го плану, так і в рамках мікрокосмосу, в індивідуальному житті. Але ж у філософії, в інших гуманітарних науках, у громадській думці приділяється набагато менше уваги проблемам другого ряду! Хіба що виняток – медичний аспект. Проте ці проблеми навіть не завжди усвідомлюються, якщо вирішуються, то надто часто в суто технічному дусі. До природи людини багато хто продовжує ставитися так само, як до зовнішньої природи кілька десятків років тому, коли йшлося, в основному, про її «підкорення». Більше того, у філософії, у суспільній свідомості існує досить сильна тенденція заперечення в людині природи взагалі, пропонується вважати, що її єдина «природа» – суспільство (історія) [2, с. 347–356].

Щоб змінювати, вдосконалювати людину, зовсім не обов'язково заперечувати її природність. Як у природі загалом нема чогось самого по собі корисного чи шкідливого, так і природу людини не можна вважати ні доброю, ні злою. Вона – джерело вольових імпульсів, потреб, що спонукають до дії, але характер дії залежить від ступеня розвитку суспільства, його історичного етапу. Темпераментний, схильний ризикувати індивід за одних умов може стати героєм, за інших – авантюристом чи злочинцем. Тому оптимізувати соціальне та біологічне в індивідові вкладається у контекст формування таких суспільних відносин, коли біологічні передумови індивідуальності людини не тільки не по-

глинаються соціальним фактором її розвитку, але й отримують максимальне власне втілення.

Особистість – складна багаторівнева і багатопланова структура, зміст якої залежить не лише від багатства природних її передумов, але й від широти і глибини її включеності у систему суспільних відносин, а також від ступеня соціально активної діяльності, що відображає суб'єктну міру особистості. Чим диференційованішою і складнішою є структура індивідуальної людської життєдіяльності і суспільних відносин, в яких вона здійснюється, тим активніше і повніше освоює індивід багатоманіття досягнутої суспільством культури, тим багатшим він є як особистість, тим складніша і різнобарвніша його особистісна структура. Остання, таким чином, виступає діалектичною єдністю інтер- та інтраіндивідуальних зв'язків особистості, які забезпечують виникнення та розвиток її сутнісних сил.

Аналітичний розгляд сутнісних сил людини здійснено у низці цікавих праць, де вони характеризуються як суспільний зв'язок людей. Претендуючи на статус внутрішньої сутності, ці сили є діяльним проявом сутності суб'єкта. Тому в конкретній життєдіяльності сутнісні сили особистості виявляють себе як її індивідуальні якості. Таким чином, система сутнісних сил особистості виступає ядром її структури, фіксуючись як діяльне відображення сутності особистості. Незважаючи на те, що кожна сила характеризується своєрідністю, сутністю, яка розкривається у процесі діяльності, і залежним від неї способом її опредметнення, її предметно-дійсного, живого буття [3, с. 121], це не повинно, однак, відволікати дослідника від факту єдності і цілісності всіх сутнісних сил як системи. Саме цілісна система цих сил, яка перебуває у безперервному розвитку внаслідок своєї внутрішньої суперечливості, характеризує особистість як діяльну істоту.

Філософи поняття «цілісність» вживаються з метою охоплення всієї особистості як нерозчленованої, неподільної. Воно означає певну стійкість, органічний взаємозв'язок частин і цілого, їх внутрішню єдність. І хоча існує декілька поглядів на сутність цілісності особистості, розуміння її як єдності елементів особистості поділяє більшість учених, які звертаються до цього поняття. Відмінності спостерігаються тільки в змісті самих елементів особистості, але загалом їх визначення не суперечать одне одному в головному: цілісність – це внутрішня єдність, органічний взаємозв'язок всіх особистісних характеристик.

Особистість як цілісність – це саме єдність зовнішніх та внутрішніх зв'язків, особистісної суб'єктивно-об'єктивної структури та індивідуальної життєдіяльності. У всіх модифікаціях ядром, вихідною клітиною цілісності виступає співвідношення природного і соціального.

Тому цілісність особистості полягає насамперед у її соціально-біологічній, тілесно-духовній єдності. Це диктує необхідність комплексного пізнання особистості, значення якого полягає в тому, щоб якнайближче підійти до адекватного розуміння особистості як істоти.

Цілісність неможливо досліджувати як суму окремих частин, лише як їх узгодженість. Для формування цілісної особистості важливо враховувати весь комплекс суперечностей, долаючи які людина здатна зберігати свою власну значущість не лише за сприятливих умов, але й у критичних життєвих ситуаціях. Адже саме вони часто виявляють у людині наявність тієї життєстворювальної домінанти, якої достатньо для функціонування системи індивідуальних людських якостей як цілісності.

Якщо враховувати єдність усіх елементів структури особистості як сутності її цілісності, то з цього має випливати думка про те, що така єдність – це не ранжування за єдиним зразком, що виключає їх своєрідність. Навпаки, і в цьому глибока суть цілісності, така єдність як необхідне передбачає самобутність, унікальність кожного з елементів цілісності. До того ж суперечливість цілісності виступає сутнісною рисою та джерелом розвитку її. Вона впливає з відповідної сутності особистості та її структури. А реалізація такої суперечливості сутності особистості відбувається у процесі життєдіяльності, в яку включається індивід.

Отже, важливими властивостями індивідуальності виступають активність та суверенність внутрішнього світу особистості, вибірковість в її ставленні до природної та суспільної дійсності і усвідомленої реалізації конкретного спрямування в розвитку власних сутнісних сил, здатність бути самостійним суб'єктом власної життєдіяльності. Як індивідуальність, особистість не в силах заховатися за нормативністю і машинальністю будь-яких своїх значущих суспільних дій. Її закличуть до відповіді численні співбесідники... Особистість – соціальне, безперервне індивідне рішення, незакінчуваний вибір... [4, с. 238]. Він постійно відроджує і розгортає індивідуальність завдяки практичній життєдіяльності. Але не будь-якій, а тій, яка надає особистості життєвий смисл. Тому індивідуальність неможлива без самореалізації особистості та її сенсожиттєвих орієнтирів.

1. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Макс Вебер. – К.: Основи, 1994. – С. 180.

2. Гарасимів Т. З. Особа в контексті соціального та індивідуального: діалектика взаємодії / Т. З. Гарасимів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: зб. наук. праць. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 3. – С. 347–356. – (Серія юридична).

3. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года: сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс; [в 50 т.]; [2-е изд.]. – М., 1954–1981. – Т. 42. – С. 121.

4. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности / Леонид Михайлович Баткин. – М.: Наука, 1989. – С. 13.

В.Б. Гаргат,
старший викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КОПІЛЕФТ: ПОНЯТТЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Копілефт – це сучасний термін в галузі права інтелектуальної власності, котрий засвідчує, що кожен, хто поширює результат інтелектуальної чи творчої діяльності, зі змінами чи без них, зобов'язаний передати свободу копіювати і змінювати цей результат. Копілефт гарантує, що кожен користувач має свободу щодо користування та розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності [1].

Загальноприйнятною практикою для досягнення такого безперешкодного використання, копіювання і розповсюдження матеріалів є їх ліцензування, за умовами якого кожен може користуватися ліцензованим матеріалом без будь-яких обмежень розповсюджувати як завгодно багато його копій, модифікувати матеріал в будь-який спосіб, що прямо суперечить існуючому зараз законодавству України та міжнародним угодам і договорам.

Але ці три умови все ж не забезпечують того, що похідні матеріали, створені в результаті користування таким чином ліцензованих матеріалів, будуть розповсюджуватись на таких же «необмежених умовах». Тому умови копілефт накладають на власника похідних матеріалів зобов'язання розповсюджувати їх лише з таким самим типом ліцензії, як і оригінал.

Інші умови копілефт ліцензії, які остаточно унеможливають перешкоджання вільному використанню, копіюванню і розповсюдженню матеріалів включають:

- заборону відкликати копілефт ліцензії;
- вимогу зберігати матеріал і його похідні версії у форматі, який сприяє модифікаціям, наприклад, для програмного забезпечення таким форматом є вихідний код, компілювання якого гарантується без будь-яких перешкод.
- розробку до певної міри обов'язкової системи документування матеріалу і його модифікацій у вигляді керівництва користувача, описів, тощо [2].

Як правило, в таких копілефт ліцензіях, для того, щоб вони мали якийсь ефект, необхідно творчо підходити до формулювання ліцензійних вимог та використання законодавства, яке регулює право інтелек-

туальної власності. Наприклад, говорячи про авторське право, всі особи, які в будь-який спосіб зробили свій внесок в копілефт роботу, стають співвласниками авторського права на роботу, але в той же час, погодившись на умови ліцензії, свідомо відмовляються від певних прав, які, зазвичай, походять з авторського права, наприклад, право бути єдиним розповсюджувачем копій цієї роботи.

Навколо визначення терміну «копілефт» існує ціла полеміка. Оригінально, термін виник як забавне перекручення слова «копірайт», тобто іменник, який означав умови ліцензії GNU General Public License, заснованої Річардом Столменом як частина проекту Free Software Foundation. Тобто фраза «ваша програма захищена копілефт» означає те саме, що й «програма захищена GPL» (GPL є де-факто стандартом для всіх видів копілефт ліцензій). Термін може використовуватись і як дієслово, наприклад, у фразах типу «він копілефт(ив) останню версію своєї програми», але тоді він не має такого точного значення і може мати на увазі будь-яку з декількох подібних ліцензій, або навіть уявну ліцензію для подальшого обговорення. (Див. наступний розділ, який більш детально торкається деяких проблем, пов'язаних з визначенням терміну «копілефт».)

По причині складнощів, викликаних використанням бібліотечних програм, Free Software Foundation створила GNU Library General Public License (LGPL), в якій змінено вимоги щодо подальшого розповсюдження і дозволяється використовувати програмні бібліотеки, не будучи при цьому «зараженим» їх ліцензією. Пізніше LGPL було перейменовано в GNU Lesser General Public License для того, щоб підкреслити слабкість її копілефт-умов і заохотити авторів бібліотек користуватись звичайною GPL ліцензією [4]

На сьогоднішній день у міжнародному праві (йдеться про договір TRiPs, 1993 р. і Всесвітній Договір про Авторське Право (WCT), 1996 р.; DMA15, 1998 р.) чітко зафіксовано лише «пропріетарне» розуміння інтелектуальної власності. Норми TRiPs та ВОІВ здебільшого спрямовані на захист майнових прав авторів інтелектуальних здобутків з позиції їх «пропріетарного» тлумачення, і саме на це спрямовано також міри захисту, передбачені даними міжурядовими угодами. Тому нинішня боротьба з неліцензійною (контрафактною) продукцією являє собою застосування адекватних заходів для охорони лише одного типу інтелектуальної власності - «пропріетарної».

Вільна ж інтелектуальна власність (ліцензії «Копілефт» та похідні) фактично знаходиться за межами дії згаданих норм за визначенням, оскільки ліцензії копілефт спрямовані на захист лише немайнових прав на відміну від пропріетарних ліцензій копірайт (або ж, у деяких випад-

ках, патентів) з їхньою спрямованістю на захист всіх можливих прав, і особливо майнових. Внаслідок цього застосування до продуктів копілефт пропрієтарних заходів охорони інтелектуальної власності є абсолютно неадекватним, що широко підтверджує як міжнародна, так і власне українська практика.

Вимоги TRiPs, таким чином, у жодний спосіб не обмежують розвиток державами, які підписали цю угоду, вільних типів інтелектуальної власності, оскільки дана сфера перебуває поза межами регулювання TRiPs. Відповідно, ніякі законопроекти, спрямовані на захист або розблокування Вільних (Відкритих) моделей інтелектуальної власності – жодним чином не можуть суперечити TRiPs та іншим подібним угодам. Адже вони не суперечать уже прийнятим договорам і специфікаціям, а «надбудовують» їх додатковими угодами, що стосуються «нових» типів інтелектуальної власності.

Не буде помилкою сказати, що угода TRiPs та інші подібні угоди складають відносно старий, індустріальний прошарок авторського і патентного права – в той час як нові норми, які адекватно відповідають Вільній (Відкритій) інтелектуальній власності та новітнім інформаційним феноменам – повинні скласти в цьому розділі права новий, постіндустріальний шар [2].

Внаслідок розвитку українського законодавства про інтелектуальну власність по шляху, запропонованому міжнародним правом, на даний час ми не маємо жодного правового положення, пов'язаного із визначенням та врегулюванням суспільних відносин, що склались в сфері використання об'єктів авторського права за принципом копілефт, що на нашу думку, тягне за собою неможливість належного використання та застосування результатів інтелектуальної та творчої діяльності, що розповсюджуються за цим принципом.

Тому вбачається за необхідне розпочати роботу по розробці та впровадженню в законодавство, що врегулює відносини в сфері інтелектуальної власності, норм, які б відповідали сучасним потребам інформаційного суспільства в галузі створення та використання об'єктів авторського права за умов його вільного розповсюдження.

-
1. Потэхіна В.О. Интеллектуальная собственность: навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2008.
 2. Юскаев В.Б. Интеллектуальная собственность. Часть 2 С.: Видавництво СумДУ, 2010.
 3. Антонов В.М. Интеллектуальная собственность і комп'ютерне авторське право (2-е вид., стереотип.). – К.: КНТ, 2006.
 4. Валле В. Парадокси права інтелектуальної власності. – К.: Освіта України, 2010. – 448 с.

М.П. Гетьманчук,
доктор історичних наук, професор
завідувач кафедри філософії і політології
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ ПОЛІТОЛОГІЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС

Необхідно вказати на те, що єдиної думки щодо викладання курсу «Політологія» у вищих навчальних закладах МВС не вироблено. Оскільки викладачі Львівського державного університету внутрішніх справ (кафедра філософії і політології) читають курс «Політологія» для курсантів та студентів, то вони напрацювали певний досвід. За останні п'ять років силами кафедри та спільно із викладачами інших ВНЗ видано для курсантів навчальний посібник, хрестоматію, словник-довідник [1-3]. Орієнтуючись на кращі наукові та навчально-методичні видання, автори цих навчальних посібників прагнули не лише втілити власний досвід, а урахувати теоретичні досягнення сучасної політичної науки задля формування у курсантів та студентів систематизованих наукових уявлень про політику та гуманістичні засади. Увага зосереджувалася на таких важливих проблемах, як: визначення місця та ролі політології в системі знань про суспільство та розкриття особливостей її утвердження як науки, засвоєння головних категорій політичної науки (політичне життя, політична еліта, політичне лідерство, держава, політична система тощо).

Дотримуючись традиційних поглядів, викладачі кафедри за основу базового курсу «Політологія» для курсантів та студентів взяли загальний курс «Політологія». Тим більше, що наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 939 від 5.08.2011р. «Політологія» віднесена до нормативних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки для студентів усіх напрямів підготовки [4]. Цей курс доповнений темами правового спрямування: 1) Національна безпека України; 2) Правова політика; 3) Правоохоронна політика; 4) Поліція (міліція) в політичній системі суспільства; 5) Протидія транснаціональній злочинності в умовах глобалізації сучасного світу.

Підготовка у вищих навчальних закладах МВС офіцерів для правоохоронних органів вимагає від викладачів-політологів вирішення важливих завдань:

1) здійснення глибокого політологічного аналізу розвитку політико-правової думки. Необхідно переконувати курсантів та студентів в

тому, що політологія дає можливість, опанувати принципи політичної етики, історичного досвіду людської цивілізації, тенденцій сучасної політичної практики, уникнути багатьох недемократичних заходів владних структур, у повному обсязі використати свої можливості як суб'єктів політики – громадянам;

2) враховувати, що вивчення курсантами і студентами політології неможливе без засвоєння сукупності знань, пов'язаних з національними інтересами держави, які розглядаються, насамперед, через визначення їхньої ролі у формуванні політики національної безпеки. Існування України як суверенної та стабільної держави, її прогресивний розвиток, самозбереження й безпека неможливі без розроблення і впровадження цілеспрямованої політики захисту національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз;

3) у процесі вивчення курсу «Політологія» слід звертати увагу на те, що в умовах незалежної України правова політика є важливим компонентом процесів демократичної трансформації суспільних відносин взагалі і функціонування ефективної правової системи суспільства зокрема. Від правового хаосу політика страждає – не менше, ніж право від свавільної політики;

4) формувати у курсантів і студентів переконання, що для правової демократичної держави визнання та практичне здійснення прав і свобод людини, гарантування їх захисту - є однією з пріоритетних функцій. Правоохоронна функція реалізується через правоохоронну політику держави, яка є складовою державної політики;

5) доказувати, що лише держава має право ухвалювати закони і контролювати їх виконання громадянами. Державна влада постає, насамперед, як інструмент політичного керівництва суспільством і його соціально-правовим захистом, у межах якого важливу роль відіграє поліція (міліція);

6) особливу увагу потрібно звертати на проблему деполітизації міліції: а) відсторонення її не від усякої політики, а від конкретної, спрямованої на підрив існуючого державно-конституційного ладу; б) дії держави (правові, контрольні, адміністративні), спрямовані на відгородження міліції від політичного впливу будь-яких недержавних партій, груп, об'єднань; в) виключення організованої участі міліції в політичній боротьбі на боці окремих політичних сил; г) правову заборону діяльності політичних партій і рухів в ОВС; д) законодавче обмеження права працівникам ОВС брати участь у політичній діяльності;

7) показувати, що посилення міжнародної злочинності – один із негативних наслідків глобалізації. Негативним наслідком злочинності є набуття нею нових рис, особливо транснаціонального характеру. Ку-

рسانтам особливо слід наголошувати на практично-наслідкових зв'язках між аспектами розвитку сучасного політичного та економічного життя планети і процесами, які відбуваються у сфері правоохоронної діяльності.

8) Необхідно поглиблювати знання курсантів вивчення природи взаємозв'язків між державою та громадянським суспільством, а саме: вивчення історичного досвіду цивільного керівництва МВС; запровадження демократичного цивільного контролю над МВС, як необхідної умови подолання закритості, усунення причин, які здатні перетворити МВС на самостійний центр влади.

1. Політологія: навч. посібник / за заг. ред. М.П. Гетьманчука. – К.: Знання, 2011. – 415 с.

2. Політологія: хрестоматія / за заг. ред. М.П. Гетьманчука. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 600 с.

3. Актуальні питання сучасної політик: словник-довідник для працівників ОВС / за ред. М.П. Гетьманчука. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 188 с.

4. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки від 9.07.2009, № 642 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// news/ yurist-online/ com/ laws/ 36205](http://news/ yurist-online/ com/ laws/ 36205)

5. Данільян О.Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: навч. посібник / О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов. – Харків: Фоміо, 2002. – 285 с.

А.І. Годяк,
викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВМІННЯ РЕАЛІЗОВУВАТИ ПРАВО ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

Одним з найвищих рівнів правової освіти є вміння реалізації права. В юридичній літературі дана інституція розглядається як правова активність, що виявляється в готовності особи до активних, свідомих дій у сфері правового регулювання через використання, дотримання, виконання та застосування права. Невід'ємною рисою є усвідомлення законності поведінки, основою якої виступає переконання в необхідності служіння закону як найвищій цінності.

Правова освіта як передумова вміння реалізації права повинна включати в себе сукупність таких прогресивних ознак, як знання і ро-

зуміння сутності права та його принципів, повагу до закону, переконаність у справедливості права і гуманності правосуддя, звичку дотримуватись правових норм і, що саме головне, бажання реалізації права відповідно до його цілей і змісту.

Важливим елементом правової освіти як засобу прищеплення вміння реалізації права є цілеспрямована, активна, практична діяльність у правовій сфері. Така активність особи у соціально-правовій сфері повинна бути об'єктивно зумовлена внутрішньоусвідомленою повагою до права та проявляться у вільних, добровільних і творчих діях щодо використання суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків, вчиненні інших видів правомірної поведінки.

Вміння реалізації права – це певний спосіб втілення правових приписів у практичній діяльності, який пов'язаний лише з правомірною поведінкою. Вміння реалізації права формується протягом всього періоду правової освіти.

Реалізація права пов'язана тільки з правомірною поведінкою, тому неправомірні дії, правопорушення не можуть бути способом реалізації правових норм. Таке розуміння проблеми орієнтує передусім на правомірність діяльності суб'єктів і на еталон цієї правомірності – правову норму, закріплену у законі або іншому нормативно-правовому акті.

Розглядаючи структуру процесу реалізації права доцільно визначити етапи, які кваліфіковано можна здійснити лише за допомогою правової освіти:

встановлення фактичних обставин справи; підбір відповідної правової норми;

з'ясування змісту правової норми – тлумачення; прийняття рішення про застосування певної норми нормативно-правового акту.

Реалізація права – це втілення приписів правових норм в реальну поведінку суб'єктів. Право реалізується за допомогою діяльності суб'єктів різного правового статусу. Форми реалізації правових норм диференціюються залежно від характеру дій суб'єктів та ступеня їх активності. Використання, виконання і дотримання належить до безпосередніх форм правореалізації. Саме за допомогою цих трьох способів суб'єкти правової освіти реалізують право. Однак, найхарактернішою формою реалізації права вищезгаданими суб'єктами є його використання.

Використання права – це така форма реалізації, коли правовий освітянин на свій розсуд, за власним бажанням використовує надані йому права. На відміну від дотримання і виконання, що пов'язані з реалізацією заборон або юридичних обов'язків, використання полягає в активній або пасивній поведінці суб'єктів правової освіти, а звідси

можна зійтись на думці, що правова освіта спрямована на конкретизацію правових приписів стосовно окремих випадків, що в кінцевому результаті є використанням права.

Здійснення суб'єктивних прав і законних інтересів є основним компонентом використання правових норм в процесі правової освіти, оскільки саме за допомогою закріплення в нормах об'єктивного права суб'єктивних прав і законних інтересів, законодавець надає відповідним суб'єктам можливість користування найбільшою кількістю соціальних благ.

Використання права розраховане на такі життєві ситуації, в яких суб'єкти правової освіти усвідомлюють необхідність підведення окремих фрагментів соціальної дійсності під дію правових норм, а потім реалізують їх за допомогою власної правомірної діяльності, використовуючи право.

В період розбудови правової та демократичної держави надзвичайно важливо, щоби правова освіта поєднувала у собі три основних елементи на яких тримається реалізація права – це знання права, ставлення до реалізації права і реалізація права.

У зв'язку з цим, в юридичній та науковій літературі є сформована теза, котра базується на наступних тріадах:

перша – знання права, бажання реалізації права і правомірна реалізація права;

друга – знання права, бажання реалізації права і неправомірна реалізація права;

третя – знання права, небажання реалізації права і неправомірна реалізація права;

четверта – незнання права, бажання реалізації права і правомірна реалізація права;

п'ята – незнання права, небажання реалізації права і правомірна реалізація права;

шоста – знання права, небажання реалізації права і правомірна реалізація права;

сьома – незнання права, бажання реалізації права і неправомірна реалізація права;

восьма – незнання права, небажання реалізації права і неправомірна реалізація права.

Враховуючи вищенаведене, ми сходимось на думці, що оптимальним результатом впливу правової освіти на вміння реалізації права повинна бути гармонійна тріада – знання права, бажання реалізації права і правомірна реалізація права.

Х.В. Гринчишин,
курсант
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОЦЕДУРА РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВИ ПРО ВИЗНАННЯ ГРОМАДЯНИНА ОБМЕЖЕНО ДІЄЗДАТНИМ ЧИ НЕДІЄЗДАТНИМ

Конституцією Україна проголошена соціальною державою, політика якої спрямована на створення умов, які забезпечують гідне життя та вільний розвиток людини. Зокрема в ст. 3 людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнані найвищою соціальною цінністю [1].

Наявність у особи правосуб'єктності характеризуються такими складовими як: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. Тобто людина як реалізатор своїх прав вирішує в якій їй правовідносини вступати, які набувати права та створювати обов'язки.

В нашому житті бувають випадки, коли фізична особа тривалий час не усвідомлює свої дії і нездатна ними керувати, що в свою чергу створює багато труднощів для її родичів та осіб, які мають з цією особою правові зв'язки, адже цей стан ліквідує реалізацію певних можливостей, що пов'язані з цією особою. За таких обставин необхідним є звернення до суду із заявою про визнання особи недієздатною.

Цивільна дієздатність як юридична категорія, що характеризує правовий статус громадянина, його здатність своїми діями набувати цивільних прав і створювати для себе цивільні обов'язки (ст. 11 ЦК), може бути змінена, тобто громадянин може бути обмежений судом в дієздатності або визнаний недієздатним.

Процесуальний порядок розгляду справ про обмеження громадянина у дієздатності, про визнання громадянина недієздатним, про скасування обмеження громадянина в дієздатності, про поновлення громадянина в дієздатності передбачений цивільним процесуальним законодавством (ст. 256–260 ЦПК). Ця категорія справ розглядається судом у порядку окремого провадження. Метою судового розгляду за заявою про визнання громадянина недієздатним є встановлення фактів, що мають юридичне значення, а не вирішення суперечностей про право. Саме тому в справах цієї категорії заявник не пред'являє якої-небудь матеріально-правової вимоги.

Відповідно до ст. 256 ЦПК, право на порушення в суді справи про обмеження громадянина в дієздатності або про визнання громадянина недієздатним надано членам його сім'ї, профспілкам та іншим громадським організаціям, органам опіки і піклування, психіатричним

лікувальним закладам [2, с. 467]. Але сам громадяни пред'явити вимогу про таку зміну свого правового статусу не має змоги.

Слід зауважити, що повнолітні члени сім'ї громадянина, які звернулися до суду з вимогою про обмеження його в дієздатності чи визнання його недієздатним, а також ті, які залучаються до процесу, беруть участь в ньому як заявники. Беруть участь у справі як заінтересовані особи, громадяни, стосовно яких ставиться вимога про обмеження їх в дієздатності чи визнання недієздатними [3, с. 512].

Прийнявши справу до провадження, суддя починає підготовку справи до судового розгляду, керуючись як вимогами ст. 239 ЦПК, так і загальними нормами, що застосовні до випадків позовного провадження, тією мірою, якою вони застосовні в особливому провадженні.

У разі подачі заяви про оголошення громадянина недієздатним, суддя в процесі підготовки справи зобов'язаний витребувати документи, які підтверджували б указані обставини. Також, необхідно з'ясувати, чи не є недієздатність громадянина умисною, тобто чи не переходується він з метою уникнути покарання, чи не ухиляється від сплати аліментів або від виконання якого-небудь іншого обов'язку. У зв'язку з цим суддя повинен направити запити в органи міліції, опитати близьких осіб відсутнього. До тих пір, поки суддею не будуть отримані відповіді на всі його запити у відповідні органи, справа не повинна призначатися до слухання в судовому засіданні.

Відповідно до ст. 239 ЦПК суд за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи признає для встановлення її психічного стану судово-психіатричну експертизу.

Є також такі виняткові випадки, коли особа, стосовно якої відкрито провадження у справі про обмеження її у цивільній дієздатності чи визнання її недієздатною, явно ухиляється від проходження експертизи, суд у судовому засіданні за участю лікаря-психіатра може постановити ухвалу про примусове направлення фізичної особи на судово-психіатричну експертизу.

Встановлений статтями 15 і 16 ЦК судовий порядок вирішення питання про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним є важливою гарантією захисту прав і законних інтересів громадян. Обмеження в дієздатності громадянина внаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами, крім того, спрямовано на посилення боротьби з пияцтвом та зловживанням наркотичними засобами і має велике значення для запобігання порушенням громадського порядку та виховання громадян у дусі свідомого ставлення до праці, сім'ї, додержання Конституції та законів України, поважання прав і свобод, честі й гідності інших людей [4].

Нерідко справи про визнання громадян недієздатними признаються до слухання без проведення судово-психіатричної експертизи

або така експертиза в порушення ст. 258 ЦПК призначається при відсутності достатніх даних про психічну хворобу або недоумство. Не завжди справи розглядаються з участю представників органів опіки та піклування [5, с. 197].

Рішення суду про обмеження громадянина в дієздатності чи визнання його недієздатним після набрання ним законної сили (з цього часу громадянин вважається недієздатним) надсилається органів опіки і піклування для призначення обмежено дієздатному піклувальника, а недієздатному – опікуна (ст. 260 ЦПК). Копія рішення надсилається також за місцем роботи чи проживання обмежено дієздатної особи для здійснення контролю за її поведінкою.

Таким чином, вивчення практики судів України по розгляду справ цієї категорії свідчить, що суди в основному вирішують їх правильно з дотриманням прав осіб. Разом з тим у роботі судів ще мають місце серйозні недоліки. У ряді випадків народні суди приймають заяви про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним від осіб, які неправомочні пред'являти такі вимоги.

1. Конституція України 1996 р // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 41.

2. Цивільно-процесуальний кодекс: науково-практичний коментар / Я.П. Зейкан. – К.: Юридична практика 2006. – 560 с.

3. Балюк М.І. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях) / М.І. Балюк, Д.Д. Луспенник. – Х: Харків юридичний, 2008. – 708 с.

4. Постанова пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним»: від 28.03.72 р. №3 (із змінами та доповненнями) / за заг. ред. В.Т. Маляренка. – К.: Ін Юре, 2004. – 271 с.

5. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: підручник. – К.: Ін Юре, 2005.

О.В. Гришук,

доктор юридичних наук

професор кафедри теорії та філософії права

(Львівський національний університет

імені Івана Франка)

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ У ПРАВІ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Проблеми людини, її сутності, природи та призначення, її сучасного та майбутнього буття, впливу права на буття людини, а також

особливості буття природного права, розуміння його змісту та структури є одними з актуальних у філософії права. Право розглядається як невіддільне від форм буття людини, воно органічно вплетене у суспільні відносини і є ефективним засобом регулювання відносин між людьми, координації їх діяльності, задоволення потреб та інтересів.

Особливістю природного права є те, що воно, з одного боку, впливає з сутності людини, виникає і формується в результаті діяльності спрямованої на впорядкування відносин між людьми, гармонізації між біологічними актами, соціальними вчинками та духовними діями людини. Тут потрібно враховувати, що головний акцент робиться саме на духовному діянні, при цьому не абстрагуючись від вітальних та соціальних компонентів, але вони беруться до уваги лише тією мірою, якою визначають зміст, структуру і спрямованість духовного діяння. З іншого боку, природне право формує ті умови і способи життєдіяльності, які об'єктивно необхідні для нормального існування людини, функціонування суспільства і держави. Тобто людина формує у своїй свідомості природне право як ідеальну модель і в той же час прагне відповідати цій моделі. Тому такий взаємозв'язок та взаємовплив на сьогодні можна вважати вирішальною та визначальною умовою прогресивного розвитку суспільства в цілому, конкретної людини і природного права як ефективного регулятора суспільних відносин.

На думку багатьох дослідників, визначення цілі, мети права є одним з головних завдань філософії права, оскільки цією метою є ціль людського співжиття, однією із сторін якого є право. Право повинно забезпечити основу, підґрунтя на якому окрема людина і суспільство загалом можуть виконати моральні завдання, що стоять перед ними. Такі моральні завдання полягають в подальшому розвитку культури, в удосконаленні людського спілкування і людства загалом у напрямку вищої справедливості для всіх. Виходячи з цього, можна визначити мету права як забезпечення життєвих завдань (інтересів) окремої людини і суспільства в цілому, і, як наслідок, забезпечення справедливості.

Проблема природного права має глибоке історичне підґрунтя. На думку видатного французького філософа і соціолога права Г.Д. Гурвича вона є відображенням антиномічного характеру сфери права, де стикаються дійсність і цінність, факт та ідея, емпіризм і апіоризм, автономія і гетерономія, стабільність існуючого порядку і динамізм морального прогресу, безпека і справедливість, суспільна необхідність і ідеал, жорстка структура організації і спонтанність життя. У кожному з цих різноманітних аспектів природне право набуває особливого значення, зокрема як: справедливий спосіб упорядкування суспільних відносин; форма відображення потреб та інтересів людини; спосіб захисту внутрі-

шньої і зовнішньої свободи людини; форма об'єктивації соціальних якостей людини; засіб дотримання формальної рівності (рівноправності) між людьми; правовий ідеал, моральне (духовне) виправдання юридичного права; підґрунтя, на якому базується позитивне право; критика діючого позитивного права з точки зору ідеального (природного) права; незмінні норми права, що притиставляються змінним юридичним нормам; відображення цінності людини, гуманізації правопорядку.

Саме права людини є формою виразу особистісної цінності (цінності для людини) природного права. Фактично існуючі соціальні можливості людей визнаються правами людини, як правило, на противагу існуючому юридичному статусу людини. Без цього певного протиставлення, без необхідності тлумачення соціальних можливостей з точки зору справедливого, ідеального, питання прав людини втратило б свою актуальність. Сутність прав людини полягає у визначенні певного мінімуму загальнолюдських вимог до правового і соціального статусу людини, який є необхідним для її нормального існування. Реалізація цього мінімуму повинна бути забезпечена незалежно від соціально-політичних, економічних, культурних і інших особливостей конкретної держави. На сьогодні домінуючою є думка, що цей мінімум основних прав людини повинен і може бути точкою відрахунку сумарного зростання добровільно визнаних всім світовим співтовариством безумовних цінностей. Це означає, що кожна людина має певний мінімум найбільш важливих для неї прав і свобод незалежно від громадянства, національної, релігійної, расової, статевої належності. В такому випадку у держави виникає обов'язок визнати права людини найвищою соціальною цінністю і, відповідно, закріпити їх в нормах позитивного права, а також надати їм державно-правову охорону та захист.

Стержем концепції природного права і прав людини є невід'ємна, вроджена людська гідність, що витікає з самої суті людства. Права людини не можуть гарантувати справедливості чи добробуту, проте вони захищають від приниження гідності. Людська гідність, як багатоаспектна цінність людини, глибоко проникла у зміст права. Ознаки і якості, що характеризують та визначають людську гідність, складають онтологічну основу прав і свобод людини, її правового положення. В свою чергу, людська гідність через систему соціальних зв'язків є вихідною у взаємовідносинах між людьми і знаходить своє безпосереднє відображення у гідності кожної людини. Тому людська гідність – це самоцінність та суспільна значимість людини як біосоціо-духовної істоти, яка визначається існуючими суспільними відносинами, не залежить від людини і має бути рівною для всіх людей.

Отже право, як ефективний соціальний регулятор, та й суспільство в цілому окреслені та визначені, перш за все, природою людини,

особливостями її вітального, соціального та духовного буття, а головне – цінністю людини, людською гідністю. Таким чином не лише суспільство впливає на людину, а рівною мірою і людина впливає на всі компоненти суспільства і права. Тому саме через осягнення сутності людини, її цінності як біосоціодуховної істоти слід шукати пояснення сутності права та проводити його філософське обґрунтування.

І.І. Гудь,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ

Актуальність теми на сучасному етапі визначається рядом соціальних, політичних умов, нормативних змін та теоретичних колізій і проблем. Однією із найважливіших у цивілістиці є проблема особистих немайнових прав особи, громадянина. Реальне забезпечення прав людини і громадянина є ознакою правової держави, результатом побудови демократичних відносин.

Цивільний кодекс України передбачає широке коло традиційних та спеціальних способів захисту особистих немайнових прав, проте забезпечення захисту особистих немайнових прав фізичних осіб бажає кращого.

Важливою проблемою щодо розуміння поняття захисту є питання суб'єктів, які мають право застосовувати такий захист. З одного боку ніби зрозумілим є той факт, що захист особистого немайнового права повинен здійснюватись особою, що є носієм відповідного права. [1, с. 245] Так, відповідно до ч. 2 ст. 281 ЦК України фізична особа має право захищати своє життя та здоров'я, а також життя і здоров'я іншої особи від протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами. Водночас, аналіз чинного законодавства дає підстави стверджувати, що проблемним на сьогодні в Україні є законодавче закріплення можливості захисту безпосередньо малолітніми та неповнолітніми фізичними особами. [2, с. 11] Нагального вирішення потребує проблема забезпечення на законодавчому рівні можливості участь малолітньої чи неповнолітньої особи у процесі захисту своїх особистих немайнових прав.

Значну роль у результативності захисту особистих немайнових прав відіграє вибір способу захисту, що опосередковує механізм вчинення сукупності визначених дій, спрямованих на відвернення негативних наслідків, спричинених порушенням таких прав. Аналізуючи окремих спосіб захисту особистих немайнових прав такий як припинення дії (протиправної поведінки) що порушує особисте немайнове право ми погоджуємося з думкою Кохановської О.В., що даний спосіб захисту варто застосовувати не лише у випадку, коли така поведінка носить протиправний характер і виявляється у формі дії; [3, с. 32]. Зокрема фізична особа має право вимагати припинити протиправну бездіяльність іншої особи, коли вона порушує чи створює реальну загрозу чи небезпеку порушення її особистих немайнових прав.

В літературі піднімаються питання необхідності розширення переліку способів захисту особистих немайнових прав фізичних осіб. Значну увагу науковців привертає спосіб захисту особистого немайнового права, що носить характер примусового вибачення. Більшість цивілістів висловлює своє негативне відношення щодо впровадження цього способу захисту в межах цивільного законодавства, тому що зобов'язання примусового вибачення глибоко суперечать конституційному праву на свободу своїх поглядів та переконань. Проте, піднімаючи це питання, Т.П. Будяков зазначає, що «було б логічно, наприклад, щоб посадові особи державних та муніципальних органів зобов'язувались законом приносити вибачення за неправомірно завдану шкоду» [4, с. 104]. Дійсно даний спосіб захисту варто використовувати у випадку, коли заподіювачем шкоди виступає особа, що діє від імені держави та представляє її інтереси. Наприклад, коли слідчий чи прокурор від імені держави приносить вибачення невинно засудженому або ж потерпілому від цих органів.

Розвиток комп'ютерних технологій дав поштовх до виникнення можливості порушення особистих немайнових прав в межах мережі Інтернет шляхом розповсюдження недостовірної інформації на веб-сайтах, з якими має змогу знайомитися досить широка аудиторія людей, тобто до виникнення так званих «Інтернет - деліктів». Тут юристи зіштовхуються з тим, що кіберпростір не дає змогу географічно локалізувати делікт і тим самим точно визначити місце здійснення делікту щодо особистих немайнових прав. Ці проблеми, не мають поки остаточного вирішення і є предметом розгляду представників доктрини міжнародного приватного права. Європейський суд справедливості, в рішенні у справі *Fiona Shevill and others v. Presse Alliance S.A.*, в якому суд визначив місце заподіяння шкоди в результаті використання ЗМІ як місце, що знаходиться «у державі, в якій ця публікація була поши-

рена і в якій, як заявляє постраждала особа, її репутації було завдано збитку» [5]. Тому, відштовхуючись від положень даного рішення, варто на законодавчому рівні закріпити поняття шкоди, що може бути завдана деліктами, що можуть вчинятися в кібер-мережі та визначити місце таких деліктів, виходячи з інтересів постраждалої сторони, тобто обґрунтованого спостереження потерпілого, що шкода йому була завдано, саме в цьому місці.

На нашу думку, доцільним для вирішення проблеми ефективного захисту особистих немайнових прав також буде закріплення у законі, перш за все, загального права особи ⁶ (також неповнолітньої та малолітньої) на усунення порушення будь-якого особистого немайнового права в судовому порядку.

1. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / відп. ред. Шевченко. – К.: КНТ, 2008. – 626 с.

2. Чорна Ж.Л. Цивільно правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Львів, 2005. – 17с.

3. Кохановська О.В. Проблеми захисту честі, гідності й ділової репутації особи в Цивільному кодексі України // Вісник Верховного Суду України. 2005. – №6. – С. 30–35.

4. Будяков Т.П. Извинение как форма компенсации морального вреда в истории российского государства и права // Государство и право. – 2004. – № 1. – С. 104.

5. Case ?-68/93, Fiona Shevill and others v. Presse Alliance S.A., 1995 E.C.R.

Ю.В. Гуцуляк,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРО КОНКРЕТИЗАЦІЮ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ

Встановлення істини по кримінальній справі є предметом дослідження не одної епохи становлення кримінально-процесуальної думки в теорії доказів, що зводиться до встановленням достовірності, безпомилковості компонентів належних до загального предмету доказування по кожній з кримінальних справ. Тобто, мова йде про те, що для

встановлення істини по справі є необхідним встановлення певного предмету пізнання, а якщо бути точнішим, то встановлення фактично-практичної достовірності всіх обставин по справі, що визначають у своїй сукупності її істину.

Не просто ідеальна достовірність сукупності обставин, що підлягають доказуванню по справі і становлять предмет доказування є встановленням істини по справі, важливим є встановлення практично-можливої ідеальної сукупності обставин. Визначивши, що в кримінальному судочинстві мова йде не просто про ідеальне поняття істини і її достовірності, а про практичну її направленість власне в межах самого процесу, ми не просто ґрунтуємось в цих визначеннях на теорії, на нашу думку і законодавець розглядаючи це питання, підходив більше з прикладного боку питання. Бо як інакше можна пояснити його позицію викладену в ст. 64 КПК України, де визначається чіткий перелік обставин, що підлягають доказуванню по кримінальній справі, хоча твердження про те, що такий перелік є вичерпним говорити не можна, ним є:

- подія злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину);
- винність обвинуваченого у вчиненні злочину та мотиви злочину;
- обставини, що впливають на ступінь тяжкості злочину, а також обставини, що характеризують особу обвинуваченого, пом'якшують та обтяжують покарання;
- характер та розмір шкоди, завданої злочинцем, а також розмір витрат закладу здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочину;

Такий перелік не становить тієї сукупності обставин, що може говорити, що встановлення його є встановленням ідеальної, абсолютної істини в чистому значенні цього поняття, навпаки він скоріше твердить про чітко кримінологічну направленість істинності, що склалась історично. Встановлення предмету дослідження кримінального процесу, тобто істини в справі, є крім встановлення тих ознак, які наведені вище ще й встановленням не прямо передбачених в законі ознак, як от наведеній статті КПК, які впливають з кримінально-правової кваліфікації злочину. Про це писав Владіміров Л.Є.: «Питання про те, які предмети становлять «*quid probandum*» (те, що власне і підлягає доказуванню) в окремих випадках, вирішується так чи інакше, дивлячись на те, що вимагається кримінальним законом для складу злочину, які обставини приймаються до уваги при індивідуальності призначення покарання підсудності. Таким чином, «*quid probandum*» є питання того

чи іншого кримінального випадку, який визначається в кодексі. Точне визначення «quid probandum» визначається, звідси, на основі матеріалів кримінальної справи; судочинство, як спосіб вивчення, виконує програму, яка передбачається кримінальним законом» [1, с. 144].

Тобто, можемо зробити висновок, що всі факти доказування по кримінальній справі поділяються на основний – встановлення особи, яка вчинила злочин та доведення винності її в скоєні цього злочину, і допоміжні факти – за допомогою який встановлюються обставини, які мають вагоме значення для вирішення головного факту та інших обставин справи, тобто факт, доведення якого вимагається кримінально-процесуальним законом і факти, що впливають з кримінального законодавства і є невід’ємними. Та чи можемо безумовно погодитись з таким твердженням? Напевно, що це не зовсім так. Адже встановлення істини по справі не означає доведення перш за все винності особи у скоєні злочину, адже ми сказали, що істина складається з юридично і практично значимих ознак і предметів, які лише в сукупності називаються істиною; і те, що сукупність таких ознак не є сталою, не означає, що їх можна розділяти за ознакою важливості. Чи, наприклад, в процесі розслідування кримінальної справи є завжди головним доведення винності особи а встановлення і доведення події злочину можна розглядати як додатковий факт? Абсурдно буде звучати доведеність вини особи в скоєні того, що буде ставитись під сумнів щодо злочинності. Теорія кримінального процесу розвивається так, що частіше можна зустріти твердження про те, що «... всі обставини, що входять до предмету доказування, вважаються «головними», тобто в рівній мірі підлягаючим доказуванню»[2, с. 545]. А лише вся сукупність необхідних обставин справи може становити справжню істину.

Отже, предмет дослідження і доказування по справі є поняттям не стало визначеним. Підтвердженням цього є те, що в криміналістичній методиці предмет доказування звичайно називається обставинами, що підлягають встановленню в процесі розслідування. І, навіть щодо певної конкретної категорії справ, коло таких обставин, як правило, ширше типового предмету доказування, так як включають в себе обставини, які впливають з кримінально-правової характеристики злочину.

Щодо необхідності наведення окремим структурним елементом переліку обставин, що підлягають доказуванню (встановленню) по конкретній категорії кримінальних справ, то це недоцільно і навіть шкідливо для процесу правильного вирішення кримінальної справи. Так як зміст криміналістичної характеристики повинен охоплювати всі елементи предмету доказування в їх сукупності і з тими їх особливос-

тями, які притаманні саме тій категорії справ, що розслідується. Та при всьому цьому, предмет доказування як процесуальна категорія не повинна нівелюватися. Збереження повного предмету доказування, незалежно від форми його інтерпретації, є основою встановлення істини по справі.

По іншому вирішується в теорії доказування питання про адаптацію конкретної окремої методики до задач і умов розкриття конкретного злочину. В конкретному плані розслідування по справі фігурує, звичайно, не криміналістична характеристика, що відображує типові особливості даного злочину, а саме перелік обставин, встановлення який диктується даним випадком [3, с. 22]. І тут, крім обставин передбачених законом виникає обов'язковість встановлення притаманних обставин даного випадку, які можливо більше ніколи не повторяться і встановлення яких буде необхідним.

Також вбачається нами необхідним звернути увагу на те, що попри неможливість вичерпного закріплення предмету доказування у кримінальному процесі і можливістю закріплення його в законі лише в загальних рамках, законодавець все ж таки повинен був не допускати відмінностей між викладенням предмету доказування по кримінальній справі в ст. 64 КПК України і переліком питань, які суд зобов'язаний вирішити перед постановкою вироку ст. 324 КПК України. Адже в обох випадках мова йде про предмет пізнання в кримінальному процесі, в обох випадках всі обставини і питання повинні бути встановлені і відповідним чином доведені. Така ситуація може трактуватися не однозначно і давати можливість знову говорити про головні і неголовні факти доказування і т.д.

Виявити і доказати, безумовно, значення мають різне. Виявити – значить розкрити, показати, проявити, зробити явним. Доказати – значить підтвердити не просто існування чого-небудь, а показати істинність, підкріпивши все доводами, доказами. Тому про вирішення питання про входження до предмету доказування причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, які повинні виявлятися органом дізнання, слідчим, прокурором (але не судом) при провадженні дізнання, досудового слідства і судового розгляду (ст. 23 КПК України) можна говорити однозначно – це не є складовою частиною предмету доказування з точки зору кримінально-процесуального закону. Таке твердження обґрунтовує В.М. Тертишник, зауважуючи, що: по-перше, не у всіх справах слідчим і судом ці обставини можуть бути виявлені у всіх деталях, і робота з їх подальшого встановлення може проходити в подальшому і в інших організаціях; по-друге, каже він, всі елементи головного факту повинні ввійти в зміст обвинувального висновку і вироку,

тоді як з приводу обставин, що сприяли вчиненню злочину, слідчий виносить постанову, а суд виносить окрему ухвалу [4, с. 115]. Вищенаведена думка підтримується і професор А.Р. Белкін, який твердить, що в ході попереднього розслідування причини вчинення злочину, як правило, встановити не вдається, та й завдання таке слідчим чи особою яка проводить дізнання не ставиться [3, с. 23]. Та чи можна так однобічно і надумано відноситись до, можливо, найважливішого поняття теорії доказування, яким є її предмет? При попередньому розслідуванні конкретної кримінальної справи, виходячи вже з криміналістичних її особливостей, причини і умови скоєння злочину є вже безпосереднім юридичним фактом предмету доказування, які потребують доведення. Прикладом може служити особливості ст.116 КК України, в якій йдеться про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого, то хіба не підлягають доказуванню згідно цієї статті КК України причини вчинення такого злочину? Хіба вони не входять до того кола обставин, які необхідно встановити по кримінальній справі?

Безумовно, входять до предмету безпосереднього доказування й такі обставини, як виявлення причин і умов вчинення злочину. Тому вважаємо за доцільне безпосередньо передбачити у нормах кримінально-процесуального законодавства наступне: «Слідчий, прокурор, чи особа, яка здійснює провадження у кримінальній справі у формі дізнання під час розслідування встановити причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, та вжити всіх передбачених законом заходів в силу своєї компетенції для їх усунення. Факт встановлення причин та умов, що сприяють вчиненню злочину та їх вплив на вчинення злочину повинен бути доведений і підтверджений доказами по справі». Разом з тим, доповнити перелік обставин ст. 64 КПК України і «причини та умови, які сприяли вчиненню злочину» як окрему обставину предмету доказування по кримінальній справі.

1. Владимиров Л.Е. Учение об уголовных доказательствах. – СПб., 1910.

2. Курс советского уголовного процесса. Общая часть. – М., 1989.

3. Белкин А.Р. Теория доказывания: научно-методическое пособие. – М.: Издательство НОРМА, 1999.

4. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар кримінально-процесуального кодексу України. – Харків: Арсіс, 2000.

Р.З. Дмитерко,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ

На сьогодні досить широко застосовується механізм цивільної відповідальності за порушення сторонами умов договору. Це насамперед робиться з метою забезпечення цивільних правовідносин, а також належного виконання сторонами своїх обов'язків, порушеного боржником права кредитора у зобов'язанні і відновлення його майнового становища, що постраждало від порушення його права.

Проблематика цивільно-правової відповідальності досліджується багатьма вченими та на сьогодні вона є достатньо актуальною та потребує подальшого дослідження.

На нашу думку, із усіх визначень відповідальності найбільш вірно відображає суть цього поняття визначення, яке запропонував О.С. Іоффе, а саме «цивільно-правова відповідальність це санкція за порушення, що викликає для порушника негативні наслідки у вигляді позбавлення суб'єктивних цивільних прав або покладення нових або додаткових цивільно-правових обов'язків» [1, с. 97].

Щодо підстави цивільно-правової відповідальності, то це є порушення суб'єктивних цивільних прав, як майнових, так і особистих немайнових, тому що цивільно-правова відповідальність є відповідальністю одного учасника майнового обороту перед іншим, відповідальність порушника перед потерпілим, її метою є відновлення порушеного права на основі принципу відповідності розміру відповідальності розміру заподіяної шкоди [2, с. 569].

Важливим аспектом є умови цивільно-правової відповідальності до яких можна віднести: протиправність порушення суб'єктивних цивільних прав, наявність шкоди, причинний зв'язок між порушенням суб'єктивних прав і шкодою [2, с. 570].

Згідно статті 611 Цивільного Кодексу України за порушення зобов'язань встановлені такі правові наслідки: припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором чи законом, або розірвання договору; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків моральної шкоди» [3].

Щодо цивільного права то для нього є характерним повне відшкодування завданих збитків, це обумовлено тим, що необхідно відновити права потерпілої особи в зобов'язанні.

Важливо відмітити те, що наведені вище правові наслідки є також засобами захисту прав, а неустойка виступає ще як спосіб виконання зобов'язань. У цілому вони є одним із основних інструментів зміцнення договірних засад, що, у свою чергу є дуже важливим.

Беручи до уваги характер проблем, що виникають в договірних відносинах, важливим є розглянути перераховані правові інститути в ролі заходів відповідальності за невиконання або неналежне виконання договору.

Досить поширеними є такі правопорушення, для запобігання яким потрібне встановлення заходів майнової відповідальності. Йдеться про ухилення від укладання договору, затримку передачі відповідного майна тощо. Відсутня можливість передбачити санкції за них у договорі між сторонами, тому що порушення допускаються до укладення або на стадії укладення договору. На нашу думку, було б доцільно доповнити законодавство нормами, що встановлюють відповідні заходи відповідальності за вказані порушення.

На рахунок відповідальності у вигляді неустойки то її необхідно передбачити за невиконання інших значущих для сторін вимог.

Що ж до можливості відшкодування збитків як захід впливу і спосіб відновлення майнового становища кредитора в деяких договірних зобов'язаннях то воно використовується вкрай рідко. На даний час, вченими цивілістами вже неодноразово було відмічено, що мета цивільно-правової відповідальності – відновлення порушених майнових прав кредитора, що потерпів від порушення. Досягнення вказаної мети забезпечується стягненням з порушника певної суми, та недолік полягає в тому що дана сума не пріврівнюється із заподіяною майновою втратою і тому відшкодувати збиток зазвичай не здатна.[4, с. 109].

На нашу думку, щоб вирішити дану проблему потрібно вдосконалити методику обчислення збитків, і встановити її відповідно до особливостей господарської діяльності потерпілого і характеру допущеного правопорушення. Підводячи підсумки можна зробити висновок, що заходи цивільно-правової відповідальності, а також наведені вище правові засоби виступають одним з найголовніших механізмів зміцнення засад договірної дисципліни, що є важливим резервом для піднесення економіки, прискорення перетворень в господарській і соціальних сферах життя.

1. Иоффе О.С. Обязательственное право / О.С. Иоффе. – М.: Юрид. лит., 1975. – 880 с.

2. Брагинский М.И. Договорное право: Общие положения / М.И. Брагинский. – М., 1997. – 681 с.

3. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. Видання п'яте, перероблене та доповнене / за заг. ред. Е.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2009. – 1208 с.

4. Иоффе О.С. Право и хозяйственная деятельность организаций / О.С. Иоффе. – М.: Юрид. лит., 1979. – 111 с.

С.М. Дуда,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ (ОСОБЛИВОСТІ) РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'І (ФОРМАЛЬНО-ЮРИДИЧНІ ТА ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ)

Традиційно до романо-германської правової сім'ї відносять правові системи, які виникли в континентальній Європі на основі римських, канонічних і місцевих правових традицій [1, с. 154].

Як зазначає французький компаративіст Р. Давид, першою правовою сім'єю, яку ми зустрічаємо в сучасному світі, є романо-германська правова сім'я [2, с. 29].

Дослідники під романо-германською правовою сім'єю розуміють правові системи, створені з використанням рецепції римського права, які об'єднані спільністю структури, джерел права і подібністю понятійно-юридичного апарату [1, с. 154].

Загальновизнаним центром її є континентальна Європа, хоча за останні століття спостерігається поширення за її межі. Характерні для романо-германської правової сім'ї принципи та інститути з'явилися в інших частинах світу і регіонах двома основними шляхами:

1. Шляхом насильницької експансії романо-германської правової сім'ї, що є наслідком колонізації європейськими країнами інших країн.

Так, основні ідеї романо-германського права проникають в іспанські, португальські, французькі, голландські, бельгійські, німецькі, італійські колонії, в Африку (наприклад, у Сенегал, Малі), в Азію (зокрема, в Індонезію, на Філіппіни), у країни Латинської Америки (Мексика, Перу, Бразилію тощо).

2. Шляхом добровільної рецепції країнами інших регіонів основних положень романо-германського права (йдеться, зокрема, про Туреччину, Японію, Південну Корею) [3, с. 47–48]. Хоча передусім мова тут йде про використання романо-германської юридичної конструкції.

Романо-германська правова сім'я охоплює велику частину країн Африки, всю Латинську Америку, країни Близького Сходу, Індонезію, Японію, а також країни континентальної Європи [4, с. 29]. Разом з тим основні поняття, формально-юридичні конструкції романо-германської правової сім'ї вплинули інші країни. Для позначення даної правової сім'ї (типу) використовуються три різні терміни:

1. *Романо-германська правова сім'я*. Цей термін є найпоширенішим в порівняльному правознавстві і був обраним для того, щоб віддати належне спільним зусиллям, що здійснювалися одночасно університетами латинських і германських країн. Саме їх діяльність відіграла вирішальну роль у становленні і розвитку романо-германського права [3, с. 49].

Але при цьому ряд авторів проводить жорстку межу між романським та германським правом (романська правова сім'я), і це не може не викликати доволі справедливих суперечок [4, с. 35]. Зокрема, деякі вітчизняні та зарубіжні компаративісти виділяють окремо романську та германську правові сім'ї, при цьому вказуючи окремі ознаки кожної, а саме у формі джерел права [5; 6]. До того ж дослідники О.І. та Є.О. Харитонові використовують термін «романська» та «германська правова родина» [6].

2. *Сім'я континентального права*. Цей термін покликаний підкреслювати принципову різницю між романо-германським правом, що виникло на Європейському континенті, та т. зв. загальним правом (*common law*), що зародилося на Британських островах [3, с. 49]. Зазвичай, говорячи про континентальне право, маємо на меті його відмежування від загального права [4, с. 35].

3. *Сім'я цивільного права*. Цей термін активно використовується компаративістами країн загального права (англо-американської правової сім'ї). Його поява пояснюється тим, що зазначена правова система базується на римському цивільному праві і саме цивільне право виступає основою даної правової системи [3, с. 49].

В даному випадку вказана правова система означається не інакше як *сім'я цивільного права*, чи просто «цивільне право» (*civil law*) Тим самим термін *civil law* використовується переважно в англійській літературі [1, с. 155] як своєрідна смислова альтернатива для *common law*.

Термін «цивільне право» походить від латинського «*ius civile*» і означав поширення римського права на повноправних римських громадян – «*cives*». На всіх інших жителів імперії поширювалося інше право – «*ius gentium*» [4, с. 35].

М.М. Марченко розглядає питання про назву тієї чи іншої правової сім'ї, включаючи систему романо-германського (цивільного, континентального) права, зважаючи на їх сутність, форми прояву, дже-

рела, функції, які вони виконують, і на їх зміст. Наголошується, що будь-яка правова система чи сім'я – це «живий організм», який росте, дихає і розвивається як невід'ємна складова частина життя суспільства разом з обслуговуючим його суспільством [4, с. 35–36].

Думається, найбільш вдалим (і найчастіше уживаним) терміном є все ж таки «*романо-германська правова сім'я*», оскільки в самій назві зазначено генетичні корені її формування, а також відображено культурний феномен (зокрема, феноменологічні аспекти).

До речі, упродовж останніх десятиліть спостерігаємо конвергенційність романо-германського та англо-американського права в умовах глобалізації. На цій основі розпочалося формування гібридної правової сім'ї з поліджерельністю та судейським правовим розсудом. Дану точку зору у вітчизняній компаративістиці підтримує передусім М.М. Марченко [7].

Правові системи, які входять до романо-германського права, можна поділити на дві групи: романську і германську. До романської групи відносять наступні правові системи: Франції, Італії, Іспанії, Бельгії, Люксембургу, Голландії та деяких інших держав. До германської групи відносять такі правові системи: Німеччини, Австрії, Швейцарії і ряду інших країн [8, с. 483].

Романо-германська правова сім'я охоплює більшу частину країн Африки, Латинську Америку, країни Близького Сходу, Індонезію, Японію, а також країни континентальної Європи [8, с. 483].

До романо-германської правової сім'ї тяжіють правові системи африканських держав (Бурунді, Габон, Гвінея, Ефіопія, Єгипет, Конго, Кот-де-Івуар, Марокко, Руанда, Сенегал, Туніс, Чад та інші), а також держави Близького Сходу (зокрема Ліван, Сирія, Іран, Монголія, Японія, Південна Корея, Тайвань) [3, с. 48].

Ці країни, гадаємо, лише використовують романо-германську правову конструкцію, де право глибоко взаємодіє з мусульманським і звичаєвим правом. Хоча у нашій класифікації правових систем ми окремо будемо відносити дані правові системи до інших груп: *філософсько-традиційного, мусульманського та звичаєво-общинного права*.

Також слід зазначити, що у деяких регіонах світу романо-германське право тісно взаємодіє з системою англо-американського (англо-саксонського права). Це можна спостерігати на прикладі розвитку правових систем окремих штатів США. Правові системи Луїзіани, Невади, Техасу і деяких інших штатів, які були під колоніальною владою Франції, Іспанії та інших метрополій, після отримання ними статусу штатів США органічно поєднали в собі поряд з елементами англосаксонського (загального права) елементи романо-германського (континентального) права. Аналогічна ситуація зберігається і донині [8, с. 484].

Також рецептовані ознаки романо-германської правової сім'ї проявляються у провінції Квебек (Канада), Пуерто-Ріко, Шотландії, Південно-Африканській Республіці, Шрі-Ланці, Філіппінах [3, с. 48].

На особливу увагу заслуговують правові системи Скандинавських країн і країн Латинської Америки. У порівняльному правознавстві існують три теорії щодо природи скандинавського і латиноамериканського права.

Дослідники першої групи зазначають (виходячи з джерел права), що латиноамериканське і скандинавське право належить до романо-германського права. Інші юристи вважають скандинавське і латиноамериканське право самостійними правовими сім'ями, які, проте, є «дуже близькими» до романо-германського права. Прихильники третьої групи також визнають їх самостійними правовими сім'ями, проте зазначають, що вони перебувають посередині між сім'ями романо-германського та англосаксонського права [3, с. 48–49]. Ми відносимо скандинавське і латиноамериканське право в окрему правову сім'ю – *змішану*.

Слід зупинитися на особливостях (ознаках) романо-германської правової сім'ї. Л.А. Луць у навчальному посібнику «Сучасні правові системи світу» використовує формально-юридичний метод (підхід) в процесі виокремлення ознак романо-германської правової сім'ї, а саме: наявність нормативно-правового акту; ієрархічність нормативно-правових актів, яка визначається юридичною силою; наявність закону з найвищою юридичною силою – Конституції; кодифікованість значної частини нормативно-правових актів; наявність спеціалізованих органів конституційного правосуддя; поділ системи права на публічне і приватне, також галузевий поділ; подібність правових принципів і понять; наявність правової доктрини як генетичного джерела принципів права континентального типу; наявність чіткої та ефективної юридичної техніки.

Дослідник зазначає, що сучасне континентальне право має універсальний характер і проявляється через такі ознаки: високий рівень нормативності (нормативної впорядкованості, стійкості; структурованість джерел права; наявність усталених державно-правових демократичних принципів, зокрема таких, як визначення та втілення в життя доктрини правової держави, закріплення в національному законодавстві принципу розподілу державної влади; забезпечення конституційного правосуддя; забезпечення функціонування місцевого самоврядування; формування принципу політичного багатоманіття [9, с. 56].

Слід, на нашу думку, додати ще й *генетичні* (родові) *ознаки*, які поряд з *формально-юридичними* (на які вказує проф. Л.А. Луць) власне

й сформували романо-германську правову сім'ю. По-іншому ці ознаки можна назвати *феноменологічними*:

1. *Органічний зв'язок з римським правом*. Становлення цієї правової сім'ї відбулося на основі римського права. Дана правова система творилася на основі римського права в італійських, французьких і германських університетах, які зародилися в XII–XVI століттях, на базі Зводу законів Юстиніана. В основі даної правової сім'ї лежить «римське *jus civile* – приватне право, яке історично застосовувалося лише до римських громадян і у відносинах між римськими громадянами на території і в межах Римської держави» [4, с. 50–51].

Як вказує Гарольд Дж. Берман в праці «Західна традиція права – епоха реформування», римське право послужило спочатку ідеальним правом, зводом правових ідей, взятих за єдину систему. Римське право надало перспективу для аналізу пануючих законів й ідеалів, їх перевірки на істинність, адже в них були втілені фундаментальні положення, які лягли в основу даного права і романо-германської правової сім'ї [10, с. 134] в цілому.

2. *Утворення романо-германського права на основі вчення про римське право в італійських, французьких і німецьких університетах*. Саме університети створили у XII–XVI століттях на основі Зводу законів Юстиніана загальну для багатьох європейських країн юридичну науку. Ця наука, у свою чергу, визначила характер романо-германського права [3, с. 50]. Іншими словами, відбувся процес відтворення доктрини європейськими університетами.

3. *Яскраво виражена доктринальність і концептуальність порівняно з іншими правовими сім'ями*. Дана правова сім'я активніше сприймає правові доктрини і теорії, ніж англосаксонська правова сім'я, а роботи великих юристів тут традиційно мають більший вплив [3, с. 50]. Роботи вчених-юристів (*la doctrine, die Rechtslehre*), подібно до рішення суду, користуються значним впливом в системі *цивільного права* (тобто романо-германського. – *С.Д.*). Вони актуалізуються, коли норми чи інститути права відсутні – і в даних умовах доктрина може відіграти значну роль [4, с. 56–57] – джерела права, яке вирішить суперечності.

У Франції право повністю відділено від політики і релігії, багато компаративістів розглядають французьке право, а разом з ним і всю романо-германську правову сім'ю, швидше в термінах «фундаментальних принципів», «різноманітних концепцій», «абстрактних підходів», ніж як важливий засіб вирішення спорів у суспільстві, між його членами і їх організаціями [4, с. 57].

При вирішенні тих чи інших складних юридичних завдань суб'єкти, котрі здійснюють правозастосування, можуть безпосередньо звертатися до правових доктрин та теорій, які відображені в монографіях, фундаментальних працях, тісно взаємопов'язані та переплітаються з політичною наукою, соціальною сферою, мораллю.

4. *Абстрактний характер норм права.* Норми права встановлюють загальні правила поведінки, виходячи з правових принципів і доктрин. Це відрізняє романо-германську правову сім'ю від англосаксонської, де норми переважно створюються судами при вирішенні конкретних спірних справ щодо конкретних випадків [3, с. 50].

5. *Яскраво виражений кодифікований характер.*

На відміну від інших правових систем, тут кодифікації була піддана велика кількість правового масиву. Актуальність застосування методології кодифікації спричинена наступними факторами: а) наявністю глибоких і міцних історичних коренів; б) глобальним характером, охопленням практично всіх галузей та інститутів права; в) використанням своєрідної юридичної техніки, яка дозволяє здійснити на Європейському континенті задуми природної школи права, завершити багатолітню еволюцію правової науки, чітко встановивши, на відміну від хаосу компіляцій Юстиніана, що право відповідає інтересам суспільства, ідеям розумності; г) не локальним, а глобальним характером, охопленням практично всіх галузей й інститутів права; д) наявністю власної ідеології, котра в теоретичному плані відображала владарюючу в той період у Західній Європі «філософську віру в розсудливість права» [4, с. 60–67].

6. *Відносно самостійне існування цивільного і комерційного (торгового) права.* Таке розмежування підтверджується двома обставинами:

1. Існуванням у країнах континентального права особливих комерційних судів.

2. Створенням у більшості країн романо-германського права кодифікованих актів комерційного права (торговельних або комерційних кодексів), що існують поряд з цивільними кодексами. Такі кодекси були прийняті протягом XIX століття у Франції, Бельгії, Іспанії, Нідерландах, Австрії, Німеччині та інших країнах. Ця своєрідна подвійність у законодавстві, що регулює майнові відносини в галузі приватного права, і дана сфера отримали назву «дуалізм приватного права» [3, с. 51]. Водночас у сучасному світі від дуалізму приватного права здійснюється відхід.

Перелік названих ознак романо-германської правової сім'ї не є вичерпним, він може доповнюватися, проте в загальних рисах охарактеризовано одну з найстаріших правових систем в сучасному світі.

1. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): учебник / А.Х. Саидов; под ред. В.А. Туманова. – М.: Юристъ, 2000. – 448 с.

2. Давид Р. Основные правовые системы современности / Рене Давид, Камила Жоффре-Спинози; пер. с фр. В.А. Туманова. – М.: Международные отношения, 2003. – 400с.

3. Порівняльне правознавство: підручник для студ. вищ. навч. закл. / В.Д. Ткаченко, С.П. Погребняк, Д.В. Лук'янов; за ред. В.Д. Ткаченко. – Х.: Право, 2003. – 274 с.

4. Марченко М.Н. Правовые системы современного мира: учебное пособие / М.Н. Марченко. – М.: Зерцало-М, 2008. – 528 с.

5. Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2 т. Т. 1. Основы / К. Цвайгерт, Х. Кётц; [пер. с нем.]. – М: Международные отношения, 2000. – 480 с.

6. Харитонов О.І. Порівняльне право Європи. Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції / О.І. Харитонов, Е.О. Харитонов. – Х.: Одиссей, 2002. – 592 с.

7. Марченко М.Н. Государство и право в условиях глобализации / М.Н. Марченко. – М.: Проспект, 2008. – 400 с.

8. Марченко М.Н. Курс сравнительного правоведения / М.Н. Марченко. – М.: Городец-издат, 2002. – 1068 с.

9. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу: навч. посібник / Л.А. Луць. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 247 с.

10. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха реформирования / Г.Дж. Берман; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во МГУ: ИНФРА-М-НОРМА, 1998. – 624 с.

І.М. Євхутич,

викладач

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ІНСТИТУТ АДВОКАТУРИ ЯК ОДИН З МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Адвокатура, як соціально-правовий інститут, відіграє важливу роль в житті будь-якого цивілізованого суспільства. Як елемент політичної системи вона виконує функцію особливої державної ваги – захищає права і законні інтереси громадян. В цивільному судочинстві, як

свідчить судова практика, від загального числа справ, у яких беруть участь представники сторін, більшість їх розглядається за участю адвокатів. Його участь в суді надає змогу особі, права та законні інтереси якої порушено, отримати кваліфіковану юридичну допомогу та повною мірою захистити свої права та законні інтереси.

Основна спрямованість професійної діяльності адвоката, як зазначає Т. Варфоломеева та Б. Русанов, полягає в здійсненні реального захисту через суд прав і законних інтересів громадянина чи організації від неправомірних посягань та у відновленні порушеного права. Високі професійні, етичні вимоги, що ставляться до адвоката, та особливості виникнення і розвитку цивільного процесу: диспозитивність, змагальний характер, тощо обумовлюють специфіку представницької діяльності адвоката в цивільному судочинстві [1].

Протягом існування незалежної України постійно йшов процес вдосконалення функціонування судової системи та судової влади. Цей процес ще не закінчений. На даний момент в Україні триває судова реформа, а оскільки судова практика є не розривною із адвокатською, тому що адвокатура призвана захищати інтереси громадян в суді, адвокатура також буде розвиватися далі. Саме тому цьому слід приділяти особливо велику увагу. Бо цей елемент є складовою частиною повноцінної правової держави. На жаль, зараз багато людей залишаються без належного, а може і без правового захисту взагалі через недостатню соціальну забезпеченість.

Право на кваліфіковану правову допомогу є важливою передумовою реалізації принципу доступності правосуддя, що є однією з ознак демократичного суспільства, передбаченої ст. 6 Конвенції про захист людини [2, с. 34].

Сьогодні роль адвоката не може бути перебільшена. В останній час велика частина суспільства збагнула це, і відношення до адвокатури хоч і повільно, але змінюється. Престиж професії адвоката зростає. В цивільному судочинстві, як свідчить судова практика, від загального числа справ, у яких беруть участь представники сторін, більшість їх розглядається за участю адвокатів. Його участь в суді надає змогу особі, права та законні інтереси якої порушено, отримати кваліфіковану юридичну допомогу та повною мірою захистити свої права та законні інтереси [3, с. 79–82].

Закон України «Про адвокатуру» визначає адвокатуру як «... добровільне, професійне громадське об'єднання, покликане згідно з Конституцією України, сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу юридичну допомогу».

З вище викладеного випливає, що адвокатура в Україні є важливою організацією, на яку покладено виконання особливої конституційної функції, адже саме Конституція чітко передбачає її діяльність. Виходячи з цього можна стверджувати, що адвокатська діяльність спрямована виключно на надання юридичних послуг за певну винагороду. Проте держава через певні норми цивільно-процесуального законодавства встановлює порядок забезпечення адвокатським захистом визначеного кола осіб на вимогу суду. Таким чином слід констатувати, що присутність адвоката у справі згідно з законом є його безпосереднім обов'язком.

Для успішного ведення цивільних справ потрібно мати певні професійні навички та знання законів. Тому покладатись на правову допомогу зі сторони адвоката буде правильно прийняте рішення. «Все цивільне право засновано не на абсолютній, а на відносній юридичній істині. Можна мати право на спадщину і не знати про нього, не вміти його довести у зв'язку з настанням позитивного права; можна не мати жодного права на майно – і стати його законним володільцем, якщо справжній власник пропустив десятирічний строк на подання скарги. Тут боротьба йде між адвокатами двох сторін, із яких кожна претендує на спірне право». Це питання піднімалось ще в 19 столітті і чітко не вирішилось до сьогодні.

«Як показує практика, питання подальшого реформування адвокатури, як незалежного правозахисного професійного інституту потребує особливої уваги з боку держави, яка проголосивши право на захист, не завжди дотримується обов'язку компенсувати витрати й оплатити працю адвоката у випадках передбачених законом» [3, с. 79–82].

В сучасних умовах цивільно-процесуальні відносини лише ускладнились, а тому без допомоги досвідченого юриста важко відстоювати права і інтереси. «Саме тому для сторони у цивільному процесі або для підсудного незамінною є фігура адвоката, який (на відміні від довіритель) зобов'язаний впевнено орієнтуватись у процесуальних тонкощах, пам'ятати всі деталі справи, проявляти холоднокривність і реакцію, володіти запасом емоційної та вольової енергії, які зазвичай, швидко вичерпуються у підзахисних та довіритель Специфікою представницької діяльності адвоката в цивільному судочинстві є високі професійні та етичні вимоги.

Таким чином, це питання є актуальним та не вичерпним, тим більше, що за останні роки відбулися значні зміни в соціальному й економічному житті країни, що привели до появи ряду проблем, що не знаходять цілком свого вирішення в законодавстві й у науковій теорії [4, с. 34].

Адвокатура як правовий інститут, головне призначення якого полягає в сприянні захисту прав і свобод громадянина та людини по-

винна зайняти відповідне місце в системі правосуддя. Незалежність адвокатури як правового інституту визначається, насамперед, наділенням її відповідними правовими функціями, які б давали можливість реалізувати програму захисту прав і свобод громадян.

1. Варфоломеєва Т. Сучасне і майбутнє української адвокатури / Т. Варфоломеєва // Закон і бізнес. – 1996. – 20 березня. – С. 1.

2. Конвенція про захист прав і основних свобод людини (Рим, 4ХІ.1950, Ратифікована ВР України 17 липня 1997 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13.).

3. Стасюк Р. Роль адвоката у захисті прав та законних інтересів громадян та юридичних осіб у суді / Р. Стасюк // Юридична Україна. – 2003. – № 1. – С. 79-82.

4. Дашо Т.Ю. Проблеми правового статусу адвокатури / Т.Ю. Дашо // Часопис «Життя і право». – № 6-7 (18-19). – 2005. – С. 36.

Ю.Р. Жбадинська,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДЖЕРЕЛА СКАНДИНАВСЬКОГО ПРАВА (У КОНТЕКСТІ ЗАХІДНОЇ ТРАДИЦІЇ ПРАВА)

Шведський юрист А. Мальмстрьом визначає, що основним джерелом права у Швеції є закон. Він розділяє джерела права на закони та інші нормативні акти, акти тлумачення права, акти застосування. А. Мальмстрьом визнає закон як писану норму, що належить до певного правопорядку [1].

А.С. Комаров у праці «Джерела шведського права» зазначає, що після прийняття у 1974 р. нового конституційного акта «Форми правління» проводиться термінологічне розмежування між законодавчими нормами різних рівнів. Шведське право стало послідовнішим. Ієрархія законодавчих актів, включаючи основні (конституційні) закони, звичайні закони і підзаконні акти, визначається у гл. 8 «Форми правління». На практиці ж, в тому числі у нормотворчій діяльності, доволі широко використовується поняття *законодавство*, що включає всі види нормативних актів [2, с. 98].

На сьогодні шведське законодавство – це сукупність детально розроблених норм, більшість з яких не систематизована. Стрімке зростання великої кількості нормативних приписів багато в чому пов'язане

з активною нормотворчою діяльністю уряду щодо делегування законодавства, межі якого доволі широко окреслені Конституцією.

Це свідчить, що шведське право – надзвичайно складна у структурному плані нормативна система, в якій зазвичай важко розібратися навіть спеціалісту. Єдиним офіційним методом її систематизації є порядкова нумерація актів при їх опублікуванні в офіційному виданні – «Збірнику шведського законодавства». Кожен акт тут має відповідну позначку, що включає скорочене найменування видання і рік прийняття. У виданні підзаконних актів беруть участь міністерства і відомства, які закріплені за відповідними сферами державного управління. Майже кожен з них має свій офіційний друкований орган (видання), що регулярно публікує норми, які він творить [2].

Що стосується змісту шведських законів, то вони прості й зрозумілі, їх можна легко застосовувати на практиці. Слід зазначити, що шведська правова норма передусім була спрямована на регулювання конкретної правової ситуації. Водночас у шведському праві є так звані «каучукові норми», тобто судові та інші державні органи наділені свободою угляду при вирішенні правових проблем, охоплених цими нормами. Вирішення такого роду питань відбувається на основі юридичного угляду, з використанням таких категорій, як *розумність*, *справедливість*, *добросовісна ділова практика* тощо.

Використання цих нормативних приписів, які у Швеції називають «загальними обмовками», викликало серед шведських юристів доволі жваві дискусії. За дорученням урядової спеціальної комісії було підготовлено доповідь про застосування «загальних обмовок» у сфері майнових відносин. У них акцентували увагу на необхідності використання цих норм у законодавчій практиці. Висновок ґрунтувався на доволі позитивній оцінці ролі «загальних обмовок» у забезпеченні моральної справедливості, яка зазвичай не досягається у сучасних умовах юридично-технічними методами.

Використання «каучукових норм» стало звичним технічним прийомом у шведському цивільному, торговому, трудовому праві, у законодавстві про охорону навколишнього середовища, у податковому законодавстві та інших галузях приватного та публічного права. Широке використання «правових обмовок» створює гнучкість, як зазначають шведські юристи, пояснюється потребами забезпечити *справедливість* для економічно більш слабких членів суспільства [2].

У сфері законодавства, а саме у сфері підготовки нормативно-правових актів, важливу роль відіграють так звані «попередні матеріали», які готують міністерства та відомства, де зазначається характер юридичної норми, а також формується доповідь вчених юристів з

окреслених проблем. Для підготовки акта створюють спеціальну комісію. Висновки її мають силу офіційного юридичного документа [2].

Разом з підготовкою тексту законодавства (законопроекту) комісія на базі дослідженої проблеми готує доповідь, яка містить детальне пояснення загальної концепції запропонованого рішення, мотиви з окремих моментів проектуючого регулювання, аналіз альтернативних варіантів і причини, які спонукали комісію відмовитися від них.

Значну частину доповіді, зазвичай, присвячено аналізу відповідних розділів діючого шведського права, який доповнюється інформацією про регулювання порушених питань в інших скандинавських країнах. Важливою її частиною є розділ, що містить принципові положення про тлумачення майбутнього закону, розгляд типових випадків його застосування та інші напрями, які розкривають характер і спрямованість закону [2].

У процесі дослідження комісія заслуховує думку зацікавлених осіб, зокрема державних і приватних організацій та установ, які після опублікування доповіді також мають право висловитися щодо запропонованого рішення. На основі цього уряд подає у парламент офіційний законопроект для обговорення та прийняття.

Конституція Швеції (головний законодавчий документ) складається із чотирьох законів: «Про форму правління», «Про престолонаслідування», «Про свободу друку» і «Про свободу висловлювання». Крім цього, до джерел права належать конституційні та земельні закони, кодекси, підзаконні акти: делеговане законодавство уряду, міністерств та відомств.

Звичай як джерело права. Роль і значення звичаю у Швеції мало чим відрізняється від значення цього джерела в інших країнах Західної Європи, хоча його становище у різних галузях шведського права не зовсім однакове.

Звичай у шведському праві поширений у таких сферах, як торгівля та мореплавання, де він має пріоритет перед законом. Так, у законі про продаж і межі рухомого майна вказано, що норми цього закону підлягають застосуванню, якщо інше не передбачено сторонами договору або не впливає із торговельного звичаю [2].

Як зазначає А.Х. Саїдов, звичай у шведському праві становить «неписану норму права», що застосовується в суспільній практиці [3, с. 188].

Проте в інших галузях права звичай відіграє другорядну роль, поряд із законом та загалом НПА. Це зумовлено тим, що більшість суспільних відносин регулюються законодавчим шляхом.

Звичай як джерело права відрізняється доволі високим ступенем динамічності, тому важливо встановити юридичний зміст цього поняття. У шведській правовничій літературі звичай трактується, наприклад,

як правило, що застосовується у відповідності з найбільш поширеною і домінуючою у суспільстві думкою, не на добровільних засадах.

Судова практика готова визнати його як щось загально-обов'язкове, як «передвісник норми», яка має визначений ступінь поширення і великий досвід застосування; звичай треба застосовувати відкрито, і суб'єкти, які до нього вдаються, мають усвідомлювати, що саме необхідно для конкретно визначеної сфери суспільних відносин. Звичаї, які функціонують у конкретному шведському місті, порту чи районі, обґрунтовуються і публікуються місцевими торговельними палатами, що значно полегшує можливість їх застосування.

Правове значення звичаїв може бути проілюстроване на прикладі закону про продаж іменного рухомого майна. Цей закон містить, власне, одноманітність тлумачення змісту сформульованих у практиці зовнішньої торгівлі умов, які встановлюють розподіл прав та обов'язків продавця і покупця при доставці товарів морем – ФОБ, СІФ, КАФ та інші. Ці умови у більшості країн дотепер не врегульовані в законодавчому порядку і залишаються торговельними звичаями навіть у межах однієї держави. Водночас Швеція під впливом зацікавленості у розвитку зовнішньої торгівлі не лише у певних межах здійснила уніфікацію таких звичаїв, а й звела їх до рангу норм закону [2].

Судова практика. Ще одним надзвичайно важливим джерелом права у Швеції є судова практика. Судді, по суті, займаються нормотворчістю, яку здійснюють на основі тлумачення закону. Хоча разом з тим у шведському праві яскраво виражена ідея, що суди нижчої інстанції у своїх рішеннях керуються рішенням вищих інстанцій.

Практика публікації рішень Верховного суду Швеції існує з середини позаминулого століття, коли почали видавати і видають до сьогодні журнал *Nytt Juridisk Arkiv*. В останні десятиріччя спостерігається зростання ролі судової практики, що, без сумніву, пов'язано з нездатністю законодавства гнучко реагувати на динамічний суспільний розвиток, а також соціальна спрямованість умисного делегування законодавчої влади судовим органам шляхом широкого використання у законах загальних обмовок (про що уже йшлося вище).

Відповідно до реформи 1971 р. *Верховний суд Швеції було наділено правотворчою функцією*. Вища судова інстанція розглядала справи, які стосувалися встановлення певних напрямів посилення судової практики, а також введення прецеденту в Швеції.

Міжнародно-правові акти також визначаються джерелами скандинавського права. Але загальновизнані принципи міжнародного права, укладені договори, пакти, до яких ці держави приєдналися, повинні бути імplementовані у законодавство. Для цього держава пови-

нна створити необхідні правові умови, беручи на себе міжнародні зобов'язання [2].

Наприклад, коли уряд вносить у Парламент (Pikegar) на ратифікацію міжнародний договір чи пакт, до якого Швеція приєднується, то одночасно треба внести у Парламент проект закону, який містить норми про рецепцію положень договору чи пакта в національне законодавство [2, с. 144–152].

Правова норма, створена судовою практикою, не має такого авторитету, як норма закону. Вона досить нестабільна, її можна в будь-який момент відкинути чи замінити у зв'язку з розглядом нової справи. Норма, створена судовою практикою, існує і застосовується лише в тому випадку, якщо судді вважають її вірною.

Однією із домінуючих тенденцій у розвитку джерел права є зростаюча роль нормативних юридичних актів, що найбільшою мірою відповідає природі права, його властивостям, забезпечує цілеспрямований динамічний розвиток цієї правової системи.

Крістофер Осакве у судовому розгляді скандинавських країн виділяє такі характерні ознаки:

- відсутність комплексних правил доказовості;
- визначальна роль головуючого судді на всіх етапах розгляду;
- участь народних засідателів у вирішенні всіх судових питань;
- відсутність чіткого розмежування між досудовою і судовою стадіями розгляду справи;
- надання суддям з кримінальних справ повноважень на розгляд дотичних цивільних позовів;
- у цивільних справах сторона, яка програла, відшкодовує судові витрати іншій стороні [4, с. 31].

Подамо коротку характеристику системи джерел права Данії, Норвегії, Фінляндії, Ісландії.

У *Данії* до основних джерел права належать Конституція, закони, судові прецеденти, правові звичаї. При цьому кодифіковані лише деякі галузі законодавства та права (зокрема, Кримінальний кодекс). Судові прецеденти більш притаманні для цивільного, торгового права; закони – для більшості або всіх галузей права; правові звичаї – для морського і торгового права. Тобто сфери дії цих джерел права не перетинаються. Кожне з них діє у найбільш об'єктивно притаманній для нього сфері.

В *Ісландії* система джерел права включає Конституцію, Кримінальний та Кримінально-Процесуальний кодекси, закони, підзаконні акти (розпорядження міністрів, постанови органів місцевої влади), правові звичаї, судові прецеденти, інколи – загальні принципи права.

У *Норвегії* до системи джерел права належать Конституція, закони (зокрема, Кримінальний, Кримінально-Процесуальний та Цивільно-Процесуальний кодекси), судові прецеденти, правові звичаї (торгове, конституційне право), праці вчених-юристів (правова доктрина).

У *Фінляндії* Конституція складається з 4-х органічних законів (Форма правління Фінляндії, Акт про парламент, Акт про право парламенту контролювати законність діяльності Державної Ради та канцлера юстиції; Акт про державний суд). Крім неї, до системи джерел права входять закони (зокрема, Кримінальний кодекс), спільні декрети президента та Державної Ради, підзаконні акти (Державної Ради та міністрів), судові рішення (які не є формально обов'язковими).

Це ще раз підтверджує, що правові системи скандинавських країн є у різноманітними з точки зору зовнішніх форм (джерел права). Разом з тим законодавство відіграє важливу роль у врегулюванні суспільних відносин, хоча лише незначна частина нормативних актів є кодифікованою. Конституція зазвичай має форму, яка відрізняється від континентальної моделі, – складається, як правило, з декількох законів, законодавчі акти здебільшого не мають загальної частини і містять конкретно регулюючі норми. Закони за своєю структурою і стилем майже не відрізняються від норм конституційного права, співпадають також основні поняття.

Отже, у скандинавському праві функціонують різні джерела права. Поряд із нормативно-правовими актами (законами та підзаконними нормативно-правовими актами) до системи джерел права належать правові звичаї, судові прецеденти (судові рішення), а також правові доктрини та принципи права. В ієрархії нормативно-правових актів особливе місце займають Конституція та конституційні закони.

Швидкий розвиток правових систем скандинавських країн додає різноманітності додатковим джерелам права.

1. Malmstrom A. The System of Legal Systems: Notes on Problem of Classification in Comparative Law // Scandinavian Studies of Law. – 1969. – Vol. 13.

2. Комаров А.С. Источники шведского права / А.С. Комаров // Советское государство и право. – 1986. – № 6. – С. 84–92.

3. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): учебник / А.Х. Саидов; под ред. В.А. Туманова. – М.: Юристъ, 2001. – 448 с.

4. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах: Общая и Особенная части: [учебн.-практ. пособие] / Кристофер Осаке. – М.: Дело, 2000. – 256с.

Д. Є. Забзалюк,
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДО ПИТАННЯ ДУХОВНОЇ ОПІКИ КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА

На всіх етапах багатовікової історії українського народу церква відігравала надзвичайно важливу роль у його духовному житті.

Традиції військового православного священства сягають в далеку минувшину – часи дружин перших київських князів та зародження українського постійного війська. «Коли ж українська держава вже консолідувалася, - в часах Володимира Великого, Ярослава Мудрого й їх наступників – коли були вже границі тривкі й усе державне життя стало на сильних підвалинах, – писав І. Крип'якевич, – наше військо на пару століть прийняло постійні організаційні форми» [1, с. 3]. Вже в ту добу, XI–XII століття, християнська православна церква відігравала в Київській Русі велику роль. Зокрема, у XIII столітті київська митрополія мала 16 єпархій, з них 10 на українських землях. Населення відзначалося великою побожністю, звичайно ходили до церкви щоденно. Ця традиція розповсюджувалася й на військо. Перед великими походами київські князі організовували великий загальний молебен за участю ієрархів церкви. Зустрічаються свідчення про наявність священників безпосередньо у війську в період походів і битв. У одному з літописів відзначалося: «Князь Володимир приставив попів своїх, щоб їхали наперед війська і співали тропарі та кондаки Чесного Хреста і на канон святої Богородиці» [1, с. 54].

Набагато ширше вкорінюється церква у козацьке військо доби Запорізької Січі. Зауважимо, що в період феодалізму по-суті весь світ був віруючим. Релігією був перейнятий внутрішній і зовнішній світ людини. Потужний фактологічний історичний матеріал свідчить, що запорізькі козаки були глибоко віруючими людьми й дотримувалися християнської православної віри. Гасло боротьби за православну віру було одним із головних у ході національно-визвольної війни 1648–1654 рр. під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. Зрештою, у ті часи усі збройні конфлікти і війни набували релігійного характеру.

Вже з кінця XVI століття у місцях постійного перебування реєстрового козацтва виникли перші їх парафії: Трахтемирівська церква, згодом Межигірський монастир у Вишгороді під Києвом, який існував до кінця існування Запорізької Січі. Священники цих храмів й були пе-

ршими постійними духівниками українського війська. Вони підлягали київському митрополиту. Але наприкінці XVII ст., коли Україна ввійшла до складу Росії на правах автономії, духовенство Запорізької Січі домоглося незалежності від митрополії і практично від московської патріархії. Її форпостом став Межигірський Святопреображенський монастир, який призначав на Січ священників. Очоловав військово-духовенство «начальник запорізьких храмів» Володимир Сокальський.

Вимоги до військового духовенства були високими. Неодмінною умовою було читати проповіді без папірця й лише українською мовою. Священники, які прибували з Межигірського монастиря, залишалися у Січі лише один рік. Вони зобов'язані були приймати присягу на вірність Кошу. Звичайно були нежонатими, за виключенням тих, хто служив у периферійних полках – паланках. Їх затверджували на Раді Кошу, де, до речі, могли обирати священників від запорізьких громад. Від 1760 р. впроваджено головний центр козацької військової церкви – Старо-Козацьке намісницьке духовне правління. Головним священником обрано військового старшину Григорія Порохню. Варто відзначити, що провід Січі, всупереч наказу головнокомандувача російським військами і генерал-губернатора Малоросії під час війни з Туреччиною фельдмаршала П.Румянцева, відмовився підпорядкувати військово-духовенство обер-священникам діючої армії.

За підрахунками О. Апанович, до кінця існування Січі в межах Вольностей Війська Запорізького було 44 постійні церкви і 13 каплиць. Крім того, кожна паланка або формування козаків мали похідні церкви – спеціальні намети з грубого полотна. Вони встановлювалися у місцях дислокування козацьких загонів або польової сторожі: на пограниччю, відповідно обслуговувалися польовими духовниками [2, с. 213].

Богослужіння у запорізьких військових церквах відправлялися щодня. В них відзначалися також затвержені у Січі релігійні свята. Крім загальноприйнятих, особливою пошаною було свято Покрови 1 (14) жовтня. Користувалися популярністю церкви Миколая, Михайла та Андрія Первозванного. Військово-духовенство діставало утримання нарівні із старшинами Січі, крім того, кошти на благоустрій і будівництво храмів, яке здійснювалося власне козацькою державою. При церквах діяли школи, шпиталі, притулки для старих і убогих. Вони були центрами духовного, культурно-освітнього життя українського козацтва. Ця система церковної інституції існувала в козацькому війську України до остаточного зруйнування Січі Москвою у 1775 р. Його залишки у вигляді реєстрових козацьких полків Лівобережної України були реорганізовані у п'ять гусарських полків гусарської групи Української кінноти.

З початком війни з Наполеоном 1812 р. російський імператор Олександр I вирішив використати українські полки. Було сформовано 15 кінно-козацьких та 4 піші й кінні бригади, крім того, у війні взяли участь сім існуючих. Чимало з них пройшли бойовий шлях до Парижу, були нагороджені за успішні дії в битвах на території Польщі, Німеччини, Франції. Чотири полки кінно-козацької дивізії, які побували у Парижі 1825 р., були переведені до Чугуєва й існували до 1917 р.

Досліджувана проблема має не лише науково-пізнавальний інтерес, але й практичну значимість, коли йдеться про використання набутого досвіду у процесах реформування Збройних сил України на сучасному етапі. Насамперед, вартий уваги такий її аспект, як співвідношення християнських моральних цінностей з обов'язками, які покладаються на воїна, зобов'язаного силовими методами відстоювати суверенітет своєї країни, її національні інтереси.

1. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.). Вид. 4. – Львів, 1992. – 702 с.

2. Апанович О. Розповіді про Запорізьких козаків. – К., 1991. – 213 с.

О.В. Забзалюк,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІДЕЯ ФЕДЕРАЛІЗМУ В ГАЛИЧИНІ В СЕРЕДИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Суспільно-політичні зміни в Австро-Угорській імперії в середині ХІХ століття характеризувалися певною лібералізацією суспільного життя. Але якщо в Галичині вони мали реальні тривалі наслідки, що відобразились у скасуванні панщини, доступності освіти, розвитку української мови, то на теренах Російської імперії прояви лібералізації були короткочасними й одразу розвивалися в бік репресій.

Відомо, що галичани, перебуваючи під владою конституційної монархії Австро-Угорщини, здобули більший досвід легальної політичної та економічної самоорганізації, ніж їхні побратими за Збручем. Залишається фактом, що українська мова та культура мали можливість у регіоні більш вільно розвиватися. В цілому лояльне ставлення до «українського питання» з боку імперії Габсбургів приводить до посилення антиукраїнського руху польських сил у Галичині. У цьому випа-

дку польський виклик регіону отримав відповідь у формі визвольного руху, котрий проголошував своєю метою боротьбу за «повернення Галичини» до України [1, с. 36].

Отже, аналіз суспільного життя в Галичині доводить про існування сприятливішої ситуації для національної мобілізації, ніж у Великій Україні. Але варто враховувати такі обставини: по-перше, наявність великої в порівнянні з підросійською Україною компактності території, що значно полегшувало завдання національного руху; по-друге, потужний інтелектуальний імпорт саме із Наддніпрянщини; по-третє, культурно-релігійний чинник, тобто відчуження в цій області Українців від основних конкурентів – поляків або ж «нейтральних» німців, що більше сприяло національній мобілізації українців, чим релігійна спільність або культурно-мовна наближеність до офіційної імперської Релігії й культури у Великій Україні [2, с. 93–94].

Галичина в середині XIX ст. була місцем збереження основ традиційної цивілізації, історичної пам'яті про належність до «русько-українського» народу, регіоном перетину польської, німецької, вірменської, єврейської, української, польської й австрійської культур. Три характерні риси розвитку Галичини в епоху модерності визначали її специфіку. Це – поліконфесійність галицького суспільства, синкретичність «русинського» села, полікультурні процеси в містах. Означені риси сприяли утвердженню особливого цивілізаційного й геополітичного бачення регіону в колах галицького суспільства в дихотомії «Росія – Європа».

У розрізі української історії виокремлюється існування найбільш тривалого роз'єднання етнічних земель між Галичиною та західноукраїнськими землями і Великою Україною. Причини цього намагалися осмислити багато істориків, а громадські діячі спрямували свою діяльність у бік консолідації обох частин України. Найбільших успіхів у цьому досягли І. Франко й М. Грушевський. При цьому варто виокремити спільний знаменник їх політичного світогляду – обидва перебували у полоні федералістської ідеї, особливо в розробці М. Драгоманова. Під впливом останнього І. Франко й М. Грушевський пройшли шлях від політичного романтизму до метаморфози в бік проекту консолідації українців по обидва боки Збруча. Вони вдало переосмислили положення його федералістської концепції, конкретизувавши її раціоналізмом, котрий у Наддніпрянщині виявився як конституціоналізм і вимога національно-територіальної автономії, а в Галичині – як право «коронного краю», а в перспективі – ідея самостійності. У своїх консолідаційних бажаннях М. Грушевський й І. Франко були на голову вище

соратників і опонентів; залишилися вірними своїм поглядам про наповнення завдань українського Руху реальним змістом.

Можна стверджувати, що федералізм займав домінуюче ідейне місце в середовищі національного руху. Він був суспільно-політичною парадигмою, відбився на стилі мислення діячів і сучасників націєтворення, наповнював прагматичним смислом ідеологічні доктрини [1, с. 38].

Синтезом альтернатив історичної перспективи стали ідеї М. Грушевського про Галичину як «український П'ємонт» і Наддніпрянщину як «Велику Україну». Досвід партійної й наукової діяльності у Львові переконував його у важливій ролі Галичини як культурного й духовного центру в боротьбі за соборність. Така світоглядна позиція М. Грушевського ілюструє складні процеси уявлення України як державного організму.

Таким чином, розробка ідеї «українського П'ємонту» відбувалася на тлі ідеології федералізму та соборності. Вперше, як принципова мета була підтримана ідея об'єднання всіх українських земель при повному розриві з тією державністю, в яку була інтегрована велика їх частина.

Ідея «українського П'ємонту» містила дві складові – територіальну (визначення регіону, який започаткує консолідацію та «збирання» українських земель) й ідеологічну (зосередження «духовної енергії», національно-культурної праці). Ідея соборності в той час поставала як форма етнічного державотворення у відповідь на «неісторичність» нації. Якщо федералізм був надбанням західної суспільно-політичної думки, то соборність стала відображенням українського розуміння моделі формування державності. Проблема соборності була досить дискусійною, враховуючи її генезу й використання вітчизняними інтелектуалами у XIX – на початку XX ст. Соборність є поняттям православія, у якому релігійна єдність має об'єднувати різні території. Такий зміст якнайкраще відповідав тогочасним уявленням про історичні перспективи. При цьому консервативна та самостійницька течії національного руху використовували її лише в площині проблеми територіального об'єднання земель, тим самим, спрощуючи сутність [1, с. 40].

Рецепція ідей федералізму й соборності в середовищі інтелігенції поставала як формулювання пошуку легітимних шляхів відродження державності. В їхньому усвідомленні останні були концепціями поступального розвитку української історії, свідченням розвитку гуманістичних і демократичних ідей у суспільстві, ознакою поглиблення модернізаційних процесів. Розробка ідей федералізму й соборності сприяли консолідації політичних вимог інтелігенції, спонукали вітчизняні партії на зламі століть до ідеологічної інституціоналізації.

Для України на рубежі XIX–XX ст. реалістичним проектом стало забезпечення єдності Галичини й Наддніпрянщини. В цьому кон-

тексті популярне в історіографії й політичній риторичі поняття «українського П'ємонту» мало дещо інше змістове наповнення, у першу чергу, як центр культурного розвитку, а не політичної консолідації народу, котру І. Франко й М. Грушевський пов'язували із Великою Україною. Остання лише мала перейняти громадський і культурний досвід Галичини, щоб реалізувати ідею соборності.

1. Геннадій Корольов. Український федералізм в історичному дискурсі (XIX – початок XX століття). – К.: Інститут історії України НАН України, 2010.– 150с.

2. Касьянов Г. «Пикник на обочине»: осмысление имперского прошлого в современной украинской историографии. //Новая имперская история постсоветского пространства / Сб. ст. (Библиотека журнала «Ab Imperio»). – Казань, 2004.

3. Терлюк І.Я. Національне українське державотворення 1917–1921 рр.: історико-правовий нарис: Навчальний посібник. – Львів, 2007. – 260с.

О.В. Захарова,
*кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНІЙ ПРИГОДІ В СИСТЕМІ СЛІДЧИХ ДІЙ

Місце дорожньо-транспортної пригоди – це відображення в матеріальній обстановці механізму скоєного. Відповідно, тільки при огляді місця події вдається отримати дані, що дають змогу зробити висновки про допущені водієм порушення правил безпеки дорожнього руху і експлуатації транспортного засобу, про наслідки, що наступили в результаті дорожньо-транспортної пригоди, про причинний зв'язок між порушеннями та наслідком. Повністю підтримуємо позицію про те, що «об'єктивні дані про те, що сталося, отримані в результаті огляду, не можуть бути еквівалентно замінені ні показами свідків, ні результатами слідчих дій, висновками експертних досліджень.

Огляд місця події – це найбільш складна слідча дія. В деяких категоріях кримінальних справ вона виконується, як початкова дія піс-

ля порушення кримінальної справи. Але не слід забувати, що огляд місця події – це також і невідкладна слідча дія. У відповідності зі ст. 190 КПК України «огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до порушення кримінальної справи. В цих випадках, при наявності для того підстав, кримінальна справа порушується негайно після огляду місця події».

Як показує статистика, з огляду місця події починається 98,5% кримінальних справ розглянутої нами категорії злочинів.

Сталого визначення даної слідчої дії немає, в юридичній літературі даються різні визначення слідчого огляду [1, с. 40].

Так, А.П.Рижаков вказує, що «огляд - це дії, спрямовані на збирання доказів без застосування примусу, шляхом спостереження і закріплення його результатів у відповідному протоколі» [2, с. 212].

Найбільш повно, на нашу думку, розкриті поняття слідчого огляду В.П.Колмаковим, який вважає, що під оглядом місця пригоди треба розуміти процесуальну дію, в якій «слідчий разом з вказаними в законі особами безпосередньо сприймає, досліджує, фіксує і оцінює стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів, що є на ділянках місцевості або в приміщенні, з метою виявлення там слідів та інших речових доказів, з'ясування обстановки та всіх обставин, що мають значення для встановлення істини у справі»[3, с. 196].

Проведення слідчих оглядів у справах про дорожньо-транспортні пригоди, має немаловажне значення, тому що часто результати огляду є підставою для призначення різних експертиз і є основним доказом винуватості водія.

Однією з основних вимог до огляду місця події є його негайність. Особливого значення набуває невідкладність. Місце дорожньо-транспортної пригоди характеризується, насамперед, дорожньою обстановкою, тому одним із завдань слідчого є, по можливості, якнайшвидше та якісніше її зафіксувати. Невідкладність також характеризується можливістю зміни і, взагалі, втрати речових доказів.

Обстановка місця події, що оглядається, в переважній більшості буває складною, простою вона здається лише на перший погляд. Це обумовлено тим, що в результаті дорожньо-транспортної пригоди вступає у взаємодію і залишає сліди велика кількість об'єктів: транспортні засоби різних моделей, що брали участь у події, транспортні засоби, що не брали участь у події, частини транспортних засобів, що відділились, пішоходи і т.д. Велика кількість об'єктів, що досліджуються на місці події, специфіка механізму транспортної пригоди й умов огляду вимагають застосування слідчим усієї сукупності методів роботи з одержуваною інформацією. Їх правильне і раціональне засто-

сування в конкретній обстановці дозволяє слідчому визначити правильне співвідношення пошукової і пізнавальної діяльності, не віддаючи переваги ні одній із форм.

Якісний огляд місця дорожньо-транспортної пригоди, а також повна та детальна фіксація його результатів мають вирішальне значення для встановлення причин і обставин пригоди. Він є основою, на якій ґрунтується послідовна робота органів досудового слідства, експертів, спеціалістів і судів. Згідно з ним моделюються дорожньо-транспортні пригоди, перевіряються і уточнюються покази свідків, проводяться слідчі експерименти, здійснюється пошук зниклих транспортних засобів та їх водіїв. Як вірно відмічає М.Г. Богатирьов, «практика розслідування дорожньо-транспортних пригод свідчить про те, що нерозкритими у більшості випадків залишаються ті пригоди, огляд місць яких проводиться поверхово. Нерідко це пояснюється тим, що особи, що проводять огляд місця пригоди недостатньо чітко уявляють собі його сутність та завдання, не оволоділи технікою та тактикою його проведення, не вміють правильно фіксувати отримані результати» [4, с.109].

Огляд може зводитися лише до пошуку і закріплення матеріальних слідів, виявлених на місці дорожньо-транспортної пригоди. Однак, як уже відзначалося вище, огляд місця події містить у собі і ряд інших завдань, реалізація яких дозволить організувати й успішно провести розшук транспортного засобу або водія, викрити винуватого.

Не слід забувати про координуючу роботу начальника органу досудового слідства і тут, де останній «вивчає зібрані слідчо-оперативною групою, органом дізнання матеріали, організує роботу з усунення недоліків, якісного документування протиправних дій шляхом проведення додаткових оглядів місць подій, за необхідності особисто виїжджає на місця вчинення тяжких, і особливо тяжких злочинів, та організує по них проведення згоджених слідчих дій і оперативно-розшукових заходів членами слідчо-оперативної групи» [5].

-
1. Попов В.И. Осмотр места происшествия. – Алма-ата, 1957.
 2. Рыжаков А.П. Следственные действия и иные способы собирания доказательств. -М., 1997. – 212 с.
 3. Колмаков В.П. Следственный осмотр, - М., 1969. – 196 с.
 4. Богатырев М.Г. К вопросу о расследовании дел об автомобильных происшествиях // Криминалистика и научно-судебная экспертиза. – К., 1949. Вып.3 – С. 103–115. (с.109)
 5. Наказ МВС України № 1600 від 25 грудня 2003 року «Про організацію діяльності органів досудового слідства системи Міністерства внутрішніх справ України», п. 3.5.3.

МИРОВА УГОДА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Мирова угода – це укладена в цивільному процесі угода між сторонами у справі і затверджена судом про умови припинення спору, на підставі взаємних уступок – відмови позивача від частини своїх вимог або їх зміни, визнання відповідачем зміненого позову чи зменшення розміру позовних вимог [7, с. 304–305].

Так, ч. 3 ст. 31 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) проголошує процесуальним правом сторін закінчити справу укладенням мирової угоди на будь-якій стадії цивільного процесу [1].

Чинний Цивільний кодекс України (далі – ЦК) поняття «угода» не використовує [2]. Натомість використовується термін «правочин» (ст. 202 ЦК). Однак у ЦПК застосовується поняття «мирова угода». Частина 1 ст. 175 ЦПК України стисло розкриває зміст мирової угоди: «Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і може стосуватися лише прав та обов'язків сторін та предмета позову». Загалом мирова угода повинна відповідати всім вимогам, встановленим для чинності правочинів у цивільному праві (ст. 203 ЦК), роль же цивільного процесу полягає лише в забезпеченні обставин для укладення і в установленому порядку визнання даної угоди [4, с.10].

Можна назвати декілька ознак, які характеризують мирову угоду:

- необхідність для укладення мирової угоди виникає тоді, коли у наявності факт порушення суб'єктивного права, який вже відбувся;
- взаємність поступок, а саме кожна сторона повинна відступитися від частини свого права, зважаючи на такий же відступ з боку іншої сторони;
- її суб'єктами повинні бути протилежні сторони;
- для вчинення мирової угоди необхідне волевиявлення сторін – вчиняється вона тільки шляхом укладення супротивниками договору;
- має двосторонній характер, тобто права і обов'язки виникають у обох сторін договору [5, с. 106–107].

В Україні питання мирової угоди регламентується нормами ЦПК. Але у ньому немає визначення цього поняття, тому таку прогалину слід усунути, доповнивши його відповідною нормою. Сьогодні ж обов'язок судді роз'яснити сторонам можливість укладення мирової угоди. Суд сприяє примиренню сторін спору протягом усього слухання справи. У разі її закінчення укладенням мирової угоди, суд, затвер-

джуючи її, перевіряє чи не суперечать ці дії сторін законам та чи не порушують вони чийх-небудь прав і охоронюваних законом інтересів. Суд також повинен звернути особливу увагу на чіткість і зрозумілість умов мирової угоди з тим, щоб вони не зумовлювали спорів при їх виконанні. Затверджуючи мирову угоду сторін, суд постановляє ухвалу, якою одночасно закриває провадження в справі (ч. 4 ст. 175 ЦПК). Відповідно до ст. 228 ЦПК наявність такої ухвали усуває можливість повторного звернення особи до суду в спорі між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав. Тому перед затвердженням мирової угоди суд обов'язково роз'яснює сторонам наслідки такої процесуальної дії. Мотивована ухвала ухвалюється судом у випадку її не затвердження. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» затверджена судом мирова угода є підставою для виконання. Мирову угоду можна укласти у всіх стадіях судового процесу.

Згідно п. 3 ст. 136 ЦПК, якщо є ухвала суду про затвердження мирової угоди сторін, що набрала законної сили, суддя відмовляє у прийнятті позовної заяви.

Контроль суду забезпечує законність укладення мирової угоди і гарантує захист прав та інтересів суб'єктів спірних матеріально правових відносин.

Відповідно до статей 103, 107, 115 ЦПК правом укладення мирової угоди користуються лише позивач, відповідач, треті особи, які заявляють самостійні вимоги, а також їх представники, за умови, якщо такі повноваження спеціально обумовлені у довіреності [6, с. 53–56].

Отже, укладення мирової угоди є одним із різновидів вирішення цивільно-правових спорів. За законодавством України та більшості держав світу мирова угода характеризується подвійною юридичною природою. З одного боку це угода про врегулювання матеріально-правових відносин, з іншого – це процесуальна угода між сторонами про завершення правового спору.

Проте відсутність повної і всебічної законодавчої регламентації даного інституту заважає повноцінному функціонуванню такого способу врегулювання цивільних спорів. Потрібно більше досліджувати інститут мирової угоди у цивільному процесі, на стадії виконавчого провадження із процедури її затвердження судом, розроблювати ефективні механізми реалізації умов мирової угоди органами державної виконавчої служби, у випадку невиконання її зобов'язаною особою у добровільному порядку та інші аспекти.

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

2. Цивільний процесуальний кодекс від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492.

3. Закон України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст.207.

4. Квасниця С.І. Мирова угода в цивільному процесі: історія і сучасність // Юриспруденція, теорія і практика. – 2006. – №1. – С.10-14.

5. Тимченко Г. Мирова угода в науці цивільного процесуального права // Право України. – 2004. – №8. – С.104-107.

6. Фединак Л. Мирова угода як спосіб врегулювання цивільно-правових спорів: окремі питання // Право України. – 2003. – № 4. – С. 53–56.

7. Штефан М. Й. Цивільний процес. Підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти: - К.: Ін Юре. - 1997. - 608 с.

О.З. Ільчишин,

курсант

*(Львівський державний
університет внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Особисті немайнові права – це юридично гарантовані можливості, які довічно належать кожній фізичній особі за законом і характеризуються немайновістю та особистістю. До особистих немайнових прав належать: право на життя, право на сім'ю, право на опіку або піклування, право на донорство, право на свободу, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на індивідуальність, тощо. Слід зазначити, що особисті немайнові права, відповідно до Конституції України, визнаються вищими соціальними цінностями [1]. Тобто всі інші блага, в тому числі й матеріальні, знаходяться в ієрархії соціальних пріоритетів нижче і є суспільними благами другого порядку. І саме такий підхід до місця і ролі людини та її внутрішнього світу в системі соціальних цінностей зумовлює необхідність їх повного і всебічного регулювання та захисту на галузевому рівні, наперед нормами цивільного права.

Гарантією нормального здійснення фізичними особами особистих немайнових прав виступає їх належний цивільно – правовий захист.

Право на захист особистих немайнових прав – це регламентоване правове регулювання на випадок оспорення, невизнання, заперечення, виникнення загрози порушення чи порушення особистого немайнового права [3].

Специфіка цивільно-правових способів захисту особистих немайнових прав виявляється в тому, що в разі порушення немайнових

прав вони підлягають відновленню (якщо це можливо) незалежно від провини порушника. При захисті немайнових прав припустимо застосування будь-яких форм і способів захисту цивільних прав, якщо це не суперечить сутності порушеного блага і характеру порушення (наприклад, таких, як визнання права, припинення дій, що порушують право, відшкодування збитків, компенсація моральної шкоди) [5].

Законом передбачено загальні та спеціальні способи захисту порушених особистих немайнових прав.

До загальних способів захисту порушених особистих немайнових прав належать:

1. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди - полягає в тому, що особі, якій була завдана матеріальна чи моральна шкода, має бути відшкодовано усі збитки [2].

До спеціальних способів захисту порушених особистих немайнових прав належать такі:

1. Поновлення порушеного особистого немайнового права України – полягає в тому, що порушник повинен вчинити необхідні дії для негайного поновлення порушеного особистого немайнового права. Якщо дії, необхідні для негайного поновлення порушеного права, не вчиняються, суд може ухвалити рішення щодо поновлення порушеного права, а також відшкодування моральної шкоди, завданої його порушенням;

2. Спростування неправдивої інформації та суміжні способи захисту – полягають в тому, що фізична особа, права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації, що здійснюється у такий самий спосіб, у який вона була поширена. Спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила цю інформацію. Якщо особа, яка поширила неправдиву інформацію, невідома, фізична особа, права якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту неправдивості цієї інформації та її спростування. Якщо недостовірна інформація міститься в документі, який прийняла (видала) юридична особа, цей документ має бути відкликаний;

3. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права – полягає в тому, що підставою його застосування є не лише поширення неправдивої інформації, а й тієї, яка є правдивою, але порушує особисті немайнові права [2], наприклад, право на особисте життя чи право на таємницю про стан здоров'я, тощо [3].

Слід зазначити, що значне місце з приводу захисту особистих немайнових прав фізичної особи в Україні належить не лише національному законодавству, але й Європейському суду з прав людини, оскі-

льки маючи наднаціональний характер [4] і діючи за принципом субсидіарності, саме йому належить найвища юрисдикція у галузі судового захисту прав та свобод людини [5, с. 124–128].

Отже, особисті немайнові права фізичної особи відіграють важливу роль у житті кожного суспільства, оскільки вони забезпечують природне існування та соціальне буття кожної людини. Саме тому, захист цих прав є чи не найголовнішим завданням не лише нашої держави, але й іноземних держав. Важливу роль щодо захисту особистих немайнових прав відіграє Європейський суд з прав людини, який має найвищу юридичну силу серед національного законодавства та забезпечує основні засади їх здійснення, способи та методи захисту, тощо.

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 10 жовтня 2011р.: (відповідає офіц. текстові) – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 96 с.

2. Цивільний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 16 вересня 2011 року: (Відповідає офіц. текстові). – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 310 с.

3. Цивільне право України: Академічний курс: підруч.: У двох томах / за заг. ред. Я.М. Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 520 с.

4. Федик С.Є. Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України): автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01. / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – К., 2002. – 25 с.

5. Посикалюк О.О. Захист особистих немайнових прав фізичної особи Європейським судом з прав людини // Університетські наукові записки. – 2008. – № 3 (27).

Т.І. Ісманицька,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗАСТАВИ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

З розвитком ринкових відносин все більшого поширення у фінансово-кредитній сфері набуває застава, і саме вона стала одним з найефективніших видів забезпечення кредитних договорів. Таке її застосування викликано намаганням гарантувати належне виконання зобов'язань. Ефективному застосуванню застави повинно сприяти розвинуте законодавство про заставу, яке в умовах ринкової еконо-

міки набуває все більшого значення як інструмент правового регулювання зобов'язальних правовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності.

Перевага застави як способу забезпечення виконання зобов'язання полягає в наступному: по-перше, вона забезпечує наявність та збереження заставленого майна на момент розрахунку боржника з кредитором; по-друге, забезпечує можливість кредиту (заставодержателю) задовольнити свої вимоги переважно перед іншими кредиторами; по-третє, можливість позбавитись майна є для боржника добрим стимулом виконання зобов'язань; по-четверте, кредитор має можливість відшкодувати всі збитки, які виникли з вини боржника, оскільки предметом застави є, як правило, цінне і високоліквідне майно [1, с. 213].

В умовах сучасних економічних відносин цивільне законодавство України в більшості ґрунтується на історичних традиціях в галузі цивільного та заставного права. Заставні правовідносини регулюється, насамперед, Конституцією України, яка в ч.1 ст. 41 закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Крім того, заставні відносини врегульовані Цивільним кодексом України від 16 січня 2003 року та Законом України «Про заставу» від 2 жовтня 1992 року, а також іншими нормативно-правовими актами України [2, с. 41].

Згідно із ст. 1 Закону України «Про заставу» [3] застава – це спосіб забезпечення зобов'язань. В силу застави кредитор (заставодержатель) має право в разі невиконання боржником (заставодавцем), забезпеченого заставою зобов'язання одержати задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами. Аналогічне визначення поняття наводиться в ст. 572 Цивільного кодексу України [4] від 16 січня 2003 року (далі – ЦК України): «В силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави)».

Метою застави є стимулювання належного виконання зобов'язань. Застава за своїм характером є додатковим засобом належного виконання зобов'язань і похідним договором від основного договору, тобто носить акцесорний характер.

З моменту виникнення застави як виду забезпечення виконання зобов'язання питання про її правову природу не знаходить однозначного вирішення в юридичній науці. Віднесення застави до групи речових або зобов'язальних прав до нинішнього часу є предметом дискусій.

Гриджук Д.М. та Олійник В.О. вважають, що заставу не слід відносити до речового права, оскільки «речовість» застави існує доти, доки вона здатна забезпечити виконання основного зобов'язання [5, с. 5]. Прибічники речової природи застави посилаються на існування правовідносин осіб з приводу речі, а отже застава носить речовий характер. Інші науковці стоять на позиції про подвійну природу застави, пояснюючи це тим, що вона містить в собі елементи зобов'язальних правовідносин, але водночас у ч. 3 ст. 576 ЦК України зазначено, що «права заставодержателя (право застави) на річ, що є предметом застави, поширюються на її приналежності, якщо інше не встановлено договором. Право застави поширюється на плоди, продукцію та доходи, одержані від використання заставленого майна, у випадках, встановлених договором». Отже, законодавцем визнано, що у відносинах застави у заставодержателя виникає право на річ (її приналежності, плоди, продукцію тощо), тобто речове право [6, с. 28].

Але все більших аргументів набуває позиція про те, що застава має зобов'язальну природу, оскільки предметом застави можуть бути не тільки речі, але й майнові права, що є нетиповим для речового права, оскільки самі майнові права в якості самостійного об'єкта не можуть бути предметом речових прав; право застави може бути встановлено на майбутню річ, по відношенню до якої не може бути встановлене ні право власності, ні будь-яке інше речове право; у випадку загибелі предмета застави заставодавець має право замінити його іншим рівноцінним майном, це правило неможливо застосувати по відношенню до майна, що має режим права власності або іншого речового права.

Із законодавчого визначення можна виділити такі основні ознаки застави:

- 1) спосіб забезпечення зобов'язань;
- 2) право заставодержателя (право на заставу) є правом на чуже майно;
- 3) наявність права кредитора (заставодержателя) у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна;
- 4) можливість виникнення застави на підставі договору, закону або рішення суду;
- 5) заставне правовідношення виникає в силу існування основного зобов'язання і залежить від нього.

Ще однією особливістю застави є те, що нею може бути забезпечена лише дійсна вимога, тобто така, яка не суперечить чинному законодавству і за якою не минув строк позовної давності. Найчастіше вона застосовується для забезпечення виконання кредитних договорів.

Законодавство України не містить конкретних видів зобов'язань, виконання яких може бути забезпечене заставою. Перелік, викладений у ст. 3 Закону, – договори позики (банківської позички), купівлі-продажу, оренди, перевезення вантажів – має відкритий характер, тобто законодавець передбачає, що заставу можна використати майже у будь-якому договорі [7, с.72].

Закон припускає, що застава може встановлюватися стосовно вимог, які можуть виникнути у майбутньому «за умови, що сторони домовляться про розмір забезпечення заставою таких вимог» (ст. 3 Закону України «Про заставу»).

Відповідно до Закону застава може виникати на підставі закону або договору. Чинний ЦК України доповнює це положення ще однією підставою – рішенням суду. Виникнення застави на підставі договору найбільш поширено в умовах багатоукладної ринкової економіки і базується на вільному волевиявленні суб'єктів правовідносин [1, с. 503]. Договір укладається в письмовій формі, а в окремих випадках, передбачених законодавством (наприклад, при іпотечі) ще й нотаріально посвідчується. На практиці може використовуватись як різні форми договору про заставу залежно від виду і предмета застави, так і єдина форма договору на всі види застав.

Проаналізувавши загальні положення заставного права, можна зробити висновок, що інститут застави в Україні є досить розвинутим і законодавчо врегульованим засобом забезпечення виконання зобов'язань, але на жаль, на практиці всеодно виникають певні ускладнення в їх застосуванні. Дослідження загальних положень застави дає змогу точніше і глибше зрозуміти особливості заставних відносин та проблеми, які виникають внаслідок їх реалізації.

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. В.М. Коссака. – К.: Істина, 2004. – 976 с.

2. Благая І. Історія правового інституту застави і сучасність // Право України – 1999. – № 1. – С. 39–43.

3. Закон України «Про заставу» від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 47.

4. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40 – 44. – Ст. 356.

5. Гриджук Д.М., Олійник В.О. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язань. – К.: Оріон, 2002. – С.5.

6. Клименко О.М. Речове право у праві України: проблеми та перспективи // Юриспруденція: теорія і практика. – 2005. – № 4. – С. 27–30.

7. Зобов'язальне право: теорія і практика: навч. посібник для студентів юридичних вузів / за ред. О.В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С.912.

В.С. Кахнич,
аспірант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ (В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА)

Від 90-х років ХХ ст. інтеграційні процеси в Латинській Америці відображають нові реалії, оскільки відбувається приєднання країн регіону до глобальної світової економіки. Головним напрямом інтеграції стало створення суперрегіональних зон вільної торгівлі і двосторонні договори про ліквідацію взаємних митних зборів з перспективою злиття в загальноконтинентальну Американську зону вільної торгівлі, що здатна відіграти провідну роль у світовій економіці [1, с. 392].

Першим практичним кроком на цьому шляху стало створення Сполученими Штатами, Канадою і Мексикою Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА). Договір набув чинності з 1 січня 1994 р. Низка латиноамериканських країн приєдналися до неї через систему двосторонніх і багаторічних договорів. Венесуела, Колумбія та Мексика утворили т. зв. групу трьох, у 1992 р. приступивши до зниження взаємних митних зборів з метою поступового створення зони вільної торгівлі у складі цих країн. У 1991 р. було підписано угоди між Мексикою та Центральною Америкою, між Мексикою й Чилі, а у 1993 р. – між Мексикою і Венесуелою [2].

На півдні континенту на основі аргентино-бразильської співпраці виник другий центр інтеграції. 26 березня 1991 р. президенти Аргентини, Бразилії, Уругваю та Парагваю підписали угоду про створення Загального ринку півдня Америки (МЕРКОСУР). Це близько 46% населення, 60% території і половина виробництва усєї Латинської Америки. З 1 січня 1995 р. МЕРКОСУР перетворився у митний союз з загальним зовнішнім тарифом для більшості товарів зі звільненням від митних тарифів. Здійснюються спільні проекти в машинобудуванні, енергетиці, галузях високих технологій, відбувається координація економічної політики [1, с. 392–393].

Також слід зазначити, що в грудні 1995 р. асоційованим членом МЕРКОСУР стала Болівія, а в червні 1996 р. – Чилі. Передбачається поступова відмова від митних зборів між ними і країнами Загального ринку, а в майбутньому – повноправна участь Болівії і Чилі в організації.

Активізація також відбулася у сфері діяльності *Андської групи*, куди входять Венесуела, Колумбія, Еквадор, Болівія, Перу. З 1992 р.

група пішла шляхом свого перетворення в зону вільної торгівлі і митний союз. У 1995 р. Андська група перетворилася на Андську систему інтеграції, яка вступила у 1996 р. в переговори з МЕРКОСУР про створення загальної зони вільної торгівлі всіх країн Південної Америки [3].

Центральноамериканський загальний ринок (ЦАОР) у 1997 р. приступив до політичної інтеграції. У 1994 р. ЦАОР, Карибське співтовариство (13 держав), а також Куба, Мексика, Венесуела, Колумбія і Панама створили Асоціацію карибських держав для узгодження своєї торгово-економічної політики. Внаслідок цього функціонували кілька субрегіональних об'єднань, які частково перетинались одне з одним.

У 2005 р. було створено Панамериканську зону вільної торгівлі (АЛКА) у масштабах усього континенту. Головну роль при цьому відіграла організація американських держав (ОАД).

Новим явищем у питаннях інтеграції, починаючи з 1992 р., стали щорічні зустрічі Іберо-Американських країн за участі Іспанії, Португалії, Бразилії та 18 іспаномовних держав Латинської Америки, яких об'єднали загальні історичні та етнокультурні корені, рідні іспанська та португальська мови, католицька релігія. У 1999 р. було створено постійний секретаріат Іберо-Американського співтовариства в Мадриді.

У даний момент відбуваються не лише континентальні зрушення, іде розширення інтеграційних процесів до створення політичного інтеграційного об'єднання південноамериканського співтовариства націй (ПАКСН), проведення енергетичного саміту країн Південної Америки, всесвітніх економічних форумів для вирішення таких важливих для Латинської Америки проблем, як будівництво загальної інфраструктури, енергетична безпека, глобальне потепління, технічні інновації, подолання корупції та багато іншого, що може сприяти створенню економіки в цілому і проведенню узгодженої політики у виборі єдиної моделі розвитку [1, с. 399–412].

Латиноамериканська асоціація інтеграції – ЛААІ (Asociación Latina-Americana de Integración ALAI) – у 1980 році замінила Латиноамериканську асоціацію вільної торгівлі (ЛАВТ), яка виникла ще в 1960 році. Вона об'єднує 11 держав: Аргентину, Болівію, Бразилію, Венесуелу, Колумбію, Мексику, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі, Еквадор. Таким чином, до ЛААІ входять усі найбільші держави Латинської Америки, за винятком Куби.

Головним завданням ЛАВТ було створення зони вільної торгівлі в Латинській Америці шляхом встановлення жорсткої тарифної системи щодо третіх країн. Проте цей захід себе не виправдав, оскільки переважна частина зовнішньої торгівлі латиноамериканських країн припадає на розвинені країни, перш за все на США. З іншого боку,

швидка ліквідація внутрішніх торговельних тарифів також виявилась на користь лише найпотужнішим країнам регіону, в першу чергу Бразилії. В 70-х роках деякі латиноамериканські політики навіть відносили цю країну до числа «імперіалістичних держав».

Договір Монтевідео, внаслідок якого було утворено ЛААІ, поставив перед організацією нові завдання. Головна мета ЛААІ – активізація економічного співробітництва і розширення ринку для товарів країн регіону. В такому формулюванні це означає утворення зони преференційної торгівлі. Дostroковим завданням є поетапне й поступове утворення латиноамериканського спільного ринку шляхом стимулювання утворення зони економічних преференцій.

Особливість ЛААІ полягає у нестандартних економічних відносинах з третіми країнами. На відміну від ЛАВТ, ця організація прагне до якнайтіснішого співробітництва як з латиноамериканськими державами, так і з тими, що розташовані на інших континентах. Створено регіональну тарифну преференцію стосовно третіх країн. Статус спостерігачів при ЛААІ мають 15 країн, серед них Іспанія, Італія, Росія, Китай, Швейцарія.

Організаційна структура ЛААІ:

1. Рада міністрів.
2. Комітет постійних представників.
3. Генеральний секретаріат.

Рада міністрів складається з міністрів закордонних справ і є вищим органом. Вона визначає основні напрями діяльності організації.

Комітет постійних представників є виконавчим органом. Він розглядає питання, пов'язані з різними аспектами інтеграційних процесів у регіоні [4, с. 240–241].

Наступним міждержавним об'єднанням на противагу Європейському Співтовариству є КАРІКОМ.

Карибське співтовариство і Карибський спільний ринок – КАРІКОМ (CARICOM) утворено в 1973 р. замість Карибської асоціації вільної торгівлі. До нього входять 14 держав: Антигуа і Барбуда, Багамські острови, Барбадос, Беліз, Домініка, Гренада, Гаяна, Монсеррат, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сурінам, Тринідад і Тобаго, Ямайка.

Головна мета КАРІКОМ – утворення спільного ринку, що передбачає єдиний зовнішній тариф, а також координацію зовнішньої політики, співробітництво в технічній, соціальній і культурній галузях. Ліквідуються митні податки й нетарифні обмеження в торгівлі між країнами-членами, здійснюється єдина торговельна політика й політика в галузі сільського господарства. Передбачається вільний рух тру-

дових ресурсів і капіталу, співробітництво в розвитку туризму, який є важливою галуззю для країн регіону, у найближчих планах – утворити валютний союз і обіг спільної валюти.

Організаційна структура КАРІКОМ:

1. Конференція голів урядів.
2. Рада Карибського співтовариства.
3. Рада спільного ринку.
4. Регіональні інститути.
5. Асоційовані інститути.
6. Асамблея парламентаріїв Карибського співтовариства.
7. Секретаріат Карибського співтовариства.

Конференція голів урядів – вищий орган КАРІКОМ, який визначає стратегічні напрями розвитку організації. Вона відповідає за відносини КАРІКОМ з третіми державами й міжнародними організаціями. Рішення конференції мають обов'язковий характер.

Рада Карибського співтовариства складається з міністрів у справах КАРІКОМ. Вона розробляє оперативні плани діяльності організації, визначає пріоритетні напрями співробітництва, контролює виконання рішень співтовариства.

Рада спільного ринку розглядає питання ефективності спільного ринку й розробляє відповідні заходи.

Незважаючи на амбіційну мету – утворення спільного ринку, інтеграційні процеси в межах КАРІКОМ (як і в ЛААІ) йдуть повільно. Головна причина полягає в тому, що економіки цих країн майже не доповнюють одна одну. Для всіх країн регіону туризм – основна галузь; переважна частина зовнішньої торгівлі орієнтована на країни за межами регіону, здебільшого на США та ЄС. В цих умовах керівництво КАРІКОМ шукає шляхів інтеграційного зближення з іншими організаціями Америки. В 1994 р. конференція голів урядів поставила питання про перспективи вступу країн КАРІКОМ до організації НАФТА на засадах колективного члена. КАРІКОМ підтримує утворення зони вільної торгівлі в межах обох Америк.

У 1991 р. було утворено Карибський інвестиційний фонд, який повинен стимулювати підприємницьку діяльність у регіоні. Для фінансового забезпечення розвитку країн Карибського регіону ще в 1970 р. засновано Карибський банк розвитку (КАРІБАНК), а в 1973 р. – Карибську інвестиційну корпорацію [4, с. 241–242].

На сучасному етапі посилюється наддержавний регіональний і одночасно взаємний правовий вплив країн Латинської Америки. Ці країни прямують до інтеграції між державними (правовими) системами з метою створення Латиноамериканської співдружності націй.

До тенденцій регіонального розвитку латиноамериканських правових систем можна віднести такі:

- становлення і розвиток національних правових інститутів;
- посилення взаємного правового впливу країн Латинської Америки (правова інтеграція);
- інтенсивний розвиток законодавства;
- посилення наддержавного (позадержавного) регіонального розвитку (його мета – утворення міжнародного регіонального об'єднання) Латиноамериканської співдружності націй;
- фіксація у законодавстві сильних функцій держави в питаннях економіки [5, с. 156].

Отже, інтеграційні процеси, що відбуваються у Латинській Америці, в першу чергу, орієнтовані на співпрацю у сфері економічних відносин, що акцентує увагу на створенні загального ринку, і публічно-правові відносини активно використовуються. Латинська Америка йде шляхом ЄС стосовно створення регіонального міждержавного об'єднання.

1. Строганов А. И. Латинская Америка в XX веке: [пособие для вузов] / А.И. Строганов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Дрофа, 2008. – 432 с.

2. Сударев В.П. Межамериканская система: генезис и эволюция (конец XIX – начало XXI веков): учеб. пособие / В.П. Сударев; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России, каф. истории и политики стран Европы и Америки. – М.: МГИМО-Университет, 2008. – 316 с.

3. Строганов А.И. Латинская Америка. Страницы истории XX века / А.И. Строганов. – М.: Эдиториал УРСС, 2006. – 170 с.

4. Міжнародні організації: навч. посібник / за ред. Ю.Г. Козана, В.В. Ковалевського. – К.: ЦУЛ, 2003. – 288 с.

5. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу: навч. посібник / Л.А. Луць. – Львів: Львівський національний ун-т ім. І. Франка, 2003. – 247 с.

Л.М. Кельман,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА ДЛЯ КУРСАНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Відомо, що факультет громадської безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, створено відповідно до вимог

наказу Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2011 року №555 «Про організаційно-штатні зміни в ВНЗ МВС України», розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 року № 727-р «Про реорганізацію мережі вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ» та наказу Міністерства внутрішніх справ від 28.07.2011 року № 490 «Про реорганізацію вищих навчальних закладів МВС України». Зокрема, наказом Міністерства внутрішніх справ України 11.11.2010 року № 550 наводиться визначення терміну «громадської безпеки» – це стан захищеності інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміями та іншими надзвичайними подіями [1]. Також, В.Г. Джагулов у своїй роботі зазначає: громадський порядок і громадська безпека – це фундамент нормально-го життя всіх громадян, діяльності всіх державних, громадських та приватних установ і підприємств, а тому до охорони цих об'єктів держава завжди ставилася як до охорони суспільного блага [2]. Загалом, ряд авторів справедливо відмічають, що громадська безпека в широкому розумінні є складним структурним явищем, що охоплює різнобічні суспільні відносини [3, с.5].

Отже, фахівці такого підрозділу мають бути кваліфікованими та обізнаними з різних сфер суспільного та державного життя, галузей та систем виробництва, орієнтуватись у положеннях національного та міжнародного законодавства, та найголовніше - вміти правильно їх застосовувати. Слушна з цього приводу точка зору Л.С. Явича: «Право ніщо, якщо його положення не мають своєї реалізації в діяльності людей та їх організації, у суспільних відносинах. Неможливо зрозуміти право, якщо відхилитися від механізму його реалізації в житті суспільства» [4, с.41]. Актуальні нині також слова китайського філософа Конфуція: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію» [5].

На сьогоднішній день, у Львівському державному університеті внутрішніх справ дисципліна, що викладається курсантам факультету громадської безпеки називається «Трудове право + М. Проходження служби та соціальний захист працівників органів внутрішніх справ». Проте, навчальна програма вивчення даного курсу обмежує лише 9 лекціями та такою ж кількістю семінарських занять, що, звичайно, є вкрай недостатнім обсягом для повноцінного засвоєння та опанування такої дисципліни. Адже, метою викладення має бути формування юриста з освітньо-кваліфікаційним рівнем вищої освіти «бакалавр», вироблення високих навиків професійної діяльності, надання знань та фор-

мування вмінь вирішувати правові та організаційні питання з приводу трудових відносин, правового регулювання праці, порядку укладення, зміни, припинення та розірвання трудового договору, робочого часу та часу відпочинку, оплати праці, вирішення індивідуальних та колективних трудових спорів, особливостей проходження служби в органах внутрішніх справ, проблем соціального захисту працівників органів внутрішніх справ, а також активної позиції щодо практичної реалізації гарантування права кожної людини на працю та соціальний захист.

Попри це, поза увагою курсантів залишаються такі важливі інститути трудового права як: трудовий колектив та його правовий статус, профспілки, їх права, обов'язки та гарантії діяльності, колективні договори та угоди, соціальне партнерство в трудових відносинах, трудова дисципліна, дисциплінарна відповідальність, матеріальна відповідальність, охорона праці. Такий стан речей суттєво звужує кваліфікацію фахівців для підрозділів громадської безпеки та унеможлиблює ефективну реалізацію закріплених приписів у Конституції України, де виділено три основних різновиди безпеки: «безпека громадянина» (стаття 3), «громадська безпека» (статті 16, 36, 39, 92), «безпека держави» (статті 18, 37, 106) [6].

Поряд з цим, під час викладання даної дисципліни важливе місце відводиться самостійному вивченню окремих питань з тем, передбачених навчальним планом. Проте, надзвичайно важко в об'ємі такої обмеженої кількості лекцій не тільки зорієнтувати курсантів на належне самостійне опрацювання низки проблем, а й досить складним є завдання викласти основні питання передбачені планом. Адже, для того, щоб використовувати знання з трудового права у вирішенні професійних завдань, застосовувати норми міжнародних правових угод, які регламентують міжнародні відносини у трудовому праві, складати відповідні документи (накази, розпорядження про зарахування на роботу, звільнення, накладення дисциплінарного стягнення), курсантам необхідно володіти більш широким об'ємом інформації та навчального матеріалу. Сформувати належний рівень правосвідомості та правової культури, наукове та практичне мислення курсантів, виробити усвідомлення власної точки зору щодо дискусійних питань, є реальним лише за умови надання теоретичних знань у повному об'ємі, з достатньою можливістю пояснити, показати та обговорити необхідні питання. При цьому теоретичні знання не повинні бути догмою, суб'єктивними стандартами, а логічним інструментарієм у професійній діяльності, адже, після закінчення навчання, курсанти стануть учасниками службово-трудова відносин і враховуючи всю специфіку служби в органах внутрішніх справ, навички, які вони отримують, зможуть застосовувати в

ході своєї діяльності. Адже, фахівці у підрозділах громадської безпеки, зобов'язані реалізовувати вимоги держави щодо формування адаптованості до виконання своїх обов'язків у відповідності до вимог законодавства.

1. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України // наказ Міністерства внутрішніх справ України 11.11.2010 року № 550 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Джагунов Г.В. Сутність та значення громадської безпеки в державі / Г.В. Джагунов // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 292–296 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10dgvbvd.pdf>.

3. Доценко О.С. Організація управління міліцією громадської безпеки в сучасних умовах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Нац. акад. держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2003. – 19 с.

4. Явич Л.С. О философии права на 21-й век / Л.С. Явич // Правоведение. – 2000. – № 4 – 201с.

5. Махній М.М. Конфуцій: «Лунь юй». Уривки. – 2009.

6. Конституція України: офіц. текст: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., із змінами, внесеними Законом № 2952-VI від 01.02.2011, ВВР, 2011, № 10, ст.68: станом на 04.02.2011] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

І.В. Ковалик,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ УСИНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ІНОЗЕМЦЯМИ

Здавна склалося, що усиновлення є таким правовим інститутом, за допомогою якого в сім'ю усиновлювача приймаються на правах рідних дітей малолітні або неповнолітні особи, які втратили батьків або через певні обставини залишилися без батьківського піклування.

Відповідно до ст. 20 Конвенції про права дитини діти, постійно чи тимчасово позбавлені сімейного оточення, мають право на особливий захист та допомогу з боку держави.

Для удосконалення роботи щодо пропаганди національного усиновлення, для запобігання збільшення сирітства в Україні та враховуючи щодо роботи з громадянами, які бажають усиновити дітей ви-

никає потреба в розробленні Державної програми розвитку національного усиновлення дітей в Україні так, як усиновлення дитини – це найкраща зміна соціального статусу дитини.

Однією з основних та досить широко розповсюджених форм влаштування вихованців інтернатного закладу є усиновлення. Інститут усиновлення – один з найдавніших правових інститутів і існує в усіх сучасних правових системах.

Щодо питань усиновлення українських дітей іноземними громадянами є і плюси, і мінуси, які так чи інакше мають неабиякий вплив на проблему усиновлення дітей. Усиновлення дітей України іноземцями – досить прискіплива і складна процедура [4].

Держави-сторони забезпечують, щоб у випадку усиновлення дитини в іншій країні застосовувалися такі самі гарантії і норми, які застосовуються щодо усиновлення всередині країни [5, с. 13].

У разі коли внаслідок усиновлення порушено права дитини, передбачені законодавством України і міжнародними угодами України, або усиновлення не відповідає інтересам дитини, воно може бути скасоване або визнане недійсним у судовому порядку згідно із законодавством України [1, с. 80]. Дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в урядовому органі державного управління з усиновлення та захисту прав дитини.

Але на жаль на сьогоднішній день буває, що батьки-кандидати звертаються за допомогою до випадкових посередників (часто знаходячи їх у мережі Інтернет). Були випадки, коли посередники викликали в Україну людей, брали у них за свої послуги гроші, а потім зникли. До речі, за законами України посередники взагалі не мають права втручатися до процесу усиновлення.

Законодавство дозволяє усиновлення українських дітей самотнім і навіть судимим іноземцям. Також іноземці можуть усиновлювати дітей, які не є сиротами і мають родичів. Зокрема метою законопроекту є забезпечення усиновлення дітей виключно сімейними парами і не судимими іноземцями, усиновлення лише дітей-сиріт, законодавче закріплення обов'язків іноземних усиновлювачів, запобігання незаконній посередницькій діяльності з усиновлення тощо [3].

26 липня 1994 р. було накладено мораторій на усиновлення українських дітей-сиріт іноземними громадянами. Це було пов'язано з виявленням у цей період випадків масового незаконного усиновлення в Україні. Але попри різні закони щодо покращення цієї ситуації, можна сказати, що стан цієї справи не змінився на краще і зараз в XXI ст.

Конвенція ООН про права дитини передбачає, що держава повинна вживати всіх заходів щодо запобігання торгівлі дітьми, з якою б

метою вона не здійснювалась, а також не допускати отримання невіриваних матеріальних доходів, пов'язаних з усиновленням дітей в іншій країні. Проте корупція та організована злочинність проникли і в цю сферу. Іноді у цьому так званому ланцюзі присутній перевізник – стороння особа, яка за плату перевозить дітей за кордон. З іншого боку в цьому ланцюзі перебувають замовники – особи, для потреб яких і привозиться дитина.

Ще однією серйозною проблемою є проблема торгівлі дитячими органами. Ось доказ. «За оцінкою Ради Європи, в українських шпиталях крадуть новонароджених дітей та використовують їх для трансплантації органів. Чимало таких випадків відбувається якраз під час міжнародного усиновлення. Отже, ми бачимо, що торгівля дітьми є найпоширенішим недоліком усиновлення українських дітей іноземними громадянами.

Якщо дітей успішно усиновляють із переважно дуже поганих умов у значно кращі умови і в порядні сім'ї, хіба це не добре? Однак є декілька серйозних застережень:

1. Хоча діти, яких усиновляють з інституційних закладів, зазвичай досить швидко наздоганяють ровесників за показниками фізичного розвитку, є застереження стосовно їхнього емоційного розвитку, зокрема психосоціального і спроможності формувати стосунки.

2. Найсерйозніші застереження стосуються втрати дітьми їхньої культурної ідентичності. На ранніх стадіях це не здається проблемою, але є велика ймовірність, що дитина, досягнувши повноліття, почне цікавитися, звідки вона родом. На цьому етапі складно оцінити, наскільки серйозно постане таке питання, але враховуючи, що такі проблеми виникають навіть при національному усиновленні, потрібно зважити на можливість виникнення проблеми в майбутньому. Оскільки рано чи пізно вже доросла дитина може забажати дізнатися про свою батьківщину.

3. Виникають питання стосовно захисту дітей і коли дитина переїжджає до іншої країни. Там може не бути адекватних механізмів контролю за забезпеченням захисту дитини і запобігання насильству, а також задовільного виховання.

4. Корупція є серйозною проблемою у більшості країн, із яких усиновляють дітей, і це разом із нездатністю прозоро організувати процес усиновлення, перетворює цей процес на проблематичну справу. Проблема корупції постає ще серйозніше з урахуванням неадекватних стосунків між багатими (усиновителями) і бідними (ті, кого усиновляють), є багато свідчень, коли батьки купували [2, с.47].

Ці чотири пункти можна з беззаперечною впевненістю вважати недоліками усиновлення іноземними громадянами українських дітей.

Я вважаю, що цих недоліків достатньо для того аби сформува-лась картина, того, що потрібно зробити аби цих недоліків було якомо-га менше.

Можна сказати, що головною перевагою в усиновленні україн-ських дітей іноземними громадянами є те, що іноземці можуть запро-понувати нашим дітям дійсно хороше життя: щасливе дитинство, вищу освіту, безтурботне майбутнє. Але це не головне. Найголовніше зна-чення має сама сім'я, яка усиновляє дитину, її культурний рівень та сімейні цінності.

Звичайно, дуже хочеться, щоб відповідні органи влади докла-дали зусиль для того, щоб знайти відповідну сім'ю усиновителів чи опікунів у країні, де народилася дитина, перед тим як розглядати мож-ливість міжнародного усиновлення.

1. Логвінова М. Усиновлення: національні та міжнародно-правові ас-пекти / Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 90 с.

2. Картер Річард. Опіка над дітьми: сім'я і держава: Вплив інституцій-ної форми виховання на розвиток дітей / пер. з. англ. – К.: Логос, 2005. – 88 с.

3. Бабухіна С. Усиновлення дітей іноземцями: плюси і мінуси // День – 2003. – № 24. – 8 с.

4. Грабовська О.О. Особливості судочинства в справах про усинов-лення (удочеріння) іноземними громадянами дітей, які проживають на терито-рії України: дис. ... канд. юрид. наук: 12. 00. 03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 209 с.

5. Конвенція про права дитини. – К.: Право, 1995. – 31 с.

О.І. Колич,

*асистент кафедри теорії та філософії права
(Інституту права та психології*

Національного університету «Львівська політехніка»)

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ-ПРАВОВОЇ ДУМКИ

У ряду славетних українських гетьманів, поряд з Іваном Мазе-пою та Богданом Хмельницьким, стоїть Пилип Орлик, автор першого у світі конституційного твору. Це був один із найвидатніших діячів XVII–XVIII ст., самовідданий український патріот, який все життя присвятив боротьбі за незалежність України. Він походив із чеського

роду, одна лінія якого подалася до Польщі. Народився 1672 року на Віленщині, вчився в Києво-Могилянській колегії і був учнем славетного вченого Стефана Яворського, що був пізніше «місцєблюстителем» патріаршого престолу в Москві. Орлик працював у Генеральній Військовій Канцелярії, де його пізнав й оцінив Мазепа. З 1700 року став він генеральним писарем і одним із найближчих і найбільш довірених людей гетьмана [8, с. 100–104].

Після смерті Івана Мазепи у 1710 році гетьманом було обрано Пилипа Орлика. В день його виборів, 5 квітня 1710 року в Бендерах було підписано *«Договір та Встановлення прав і вольностей Війська Запорозького та всього вільного народу Малоросійського між Ясновельможним гетьманом Пилипом Орликом та між Генеральною старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, що за давнім звичаєм і за військовими правилами схвалені обома сторонами вільним голосуванням і скріплені найяснішим гетьманом урочистою присягою»* [3, с. 301].

Щодо історії створення цього визначного документу та його практичного застосування існують неоднозначні погляди та висновки. Наприклад, видатний вчений О. Субтельний писав наступне: «У 1710 р. Пилипа Орлика (1710–1742), що при Мазепі був генеральним писарем, обирають гетьманом у вигнанні. Намагаючись завоювати собі підтримку, Орлик складає проект так званої Бендерської конституції. Нею він зобов'язувався обмежити гетьманські прерогативи, зменшити соціальну експлуатацію, зберегти особливий статус запорожців і боротися за політичне й церковне відокремлення України від Росії у випадку, якщо він здобуде владу на Україні» [7, с. 54]

Українські вчені А. Г. Слюсаренко та М. В. Томенко заявляють, що ««Пакти й Конституції» ... і є першою європейською конституцією в сучасному її розумінні [6, с. 9].

Н. Полонська-Василенко так характеризує цю подію: «Ця конституція, в якій гармонійно поєднано інтереси гетьманату, старшини як провідної верстви України, та Запоріжжя, як її військової сили, була в той же час маніфестом державної волі української нації перед цілим культурним світом» [4, с. 173].

«При тім списано інтересні постанови, яке має бути правління гетьманське, хоч сі постанови не були здійснені, бо взяти Україну в свої руки сим людям не удалося ніколи, – але вони цікаві, як вираз поглядів і бажань сих людей, що зв'язали свою долю з визволенням України. В постановах сих багато нового, що могло б бути важним кроком наперед», - зауважує М. С. Грушевський [1].

Як бачимо, погляди більш авторитетних вчених схиляються до того, щоб вважати «Пакти і Конституції...» лише талановитим твором

людей, котрі попередили час на майже 70 років (а саме через стільки часу з'явилися перші конституції Європи та США).

Незважаючи на це, сучасна історична наука України намагається розглядати твір Пилипа Орлика не лише як перший український конституційний акт, але і як першу конституцію в світовій історії. Проте, основною ідеєю, метою життя гетьмана П. Орлика стало створення антиросійської коаліції для вирішення українського питання. Василь Ульяновський, сучасний український історик, пише: «Великий патріот, романтик і оптиміст Пилип Орлик до останніх днів ... плекав ідею Української державності під зверхністю Швеції, Туреччини, Франції чи Польщі» [10; с.151–154]. Історик Борис Крупницький зазначає: «І хоч як державний муж ... свого завдання не сповнив ... то все ж таки його енергійна, вперта і невтомна праця ... утворила певні зв'язки з Європою, поставила українську проблему як актуальне питання європейської дійсності I половини XVIII ст.» [5, с. 156–160]. Політико-правові погляди Орлика охоплювали весь спектр проблем державного устрою, владних відносин, судової влади тощо. Майже всі вони викладені в праці *«Вивід прав України»*, а також у *«Пакті і Конституції законів та вільностей Війська Запорозького»* (Конституції Пилипа Орлика 5 квітня 1710 р.) [9, с. 289].

Конституція Пилипа Орлика так і не стала діючим нормативно-правовим актом. До XVIII ст. царський уряд не наважувався розповсюдити російське законодавство на територію України. Але з часом, особливо за царювання Петра I, все частіше видавалися акти, призначені спеціально для України, а також вводилися в дію акти загальноєвропейського значення.

Основною ідеєю, метою життя гетьмана П. Орлика стало створення антиросійської коаліції для вирішення українського питання. Його політико-правові погляди охоплювали весь спектр проблем державного устрою, владних відносин, судової влади тощо. Майже всі вони викладені в праці *«Вивід прав України»*, а також у *«Пакті і Конституції законів та вільностей Війська Запорозького»* (Конституції Пилипа Орлика 5 квітня 1710 р.), основний зміст якої такий: 1. Україна є суверенною державою під протекторатом Швеції. 2. Православ'я є державною релігією. 3. Територія України складається з Чернігівського, Братславського та Київського воєводств. 4. Влада ділиться на три гілки: законодавчу (Генеральна рада), виконавчу (гетьман і Генеральна старшина), та судову (Генеральний суд). 5. Гетьманська влада обмежується участю Генеральною військовою ради (парламенту) в державному управлінні; до Генеральної ради має увійти не тільки генеральна, полкова і сотенна старшина, а й по одному депутату від кожного полку та

Низового Війська Запорозького. 6. Уряди полковників і сотників є виборними. 7. Гетьман не розпоряджається державними коштами; бюджетом відає Генеральний скарбничий, який узгоджує дії з гетьманом. 8. Передбачено соціальний захист козацьких удів та сиріт, які звільняються від податків та повинностей [9, с. 203].

Був там іще один важливий правовий принцип – верховенства закону в державі. Його виконання – основний обов'язок гетьмана, інших керівних осіб і простих громадян.

У цьому історичному документі було передбачено цілий розділ, де робилася спроба вирізнити особистість, зменшити несправедливість стосовно неї, тобто продемонстровано намір законодавче врегулювати соціальні відносини. Вказувалося на необхідність припинення утисків і гноблення козаків і громадян старшиною, їй заборонялося зловживати службовим становищем і використовувати козаків і посполитих селян на своїх господарських роботах, віднімати в них землі або примушувати їх продавати, забирати в них майно, використовувати їхні підводи і т. ін. [2, с. 76].

Таким чином, Конституція змальовує парламентську республіку. Вона стала видатною пам'яткою політичної та юридичної думки України і Європи XVIII ст. вперше новообраний гетьман мав укладати зі своїми виборцями офіційний документ, де чітко визначалися повноваження. «Пакти й конституція прав та вольностей Війська Запорозького» стала пам'яткою суспільно-політичної думки та символом боротьби за становлення незалежної України.

1. Грушевський М.С. Ілюстрована Історія України // на CD-ROM «Антологія історії України».

2. Копейчиков В.В. Історія вчень про державу і право. – К.: Юрінком-Інтер, 1997. – 192 с

3. Музиченко П.П. Історія держави і права України: навч. посібник. – 4-те вид., стер. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 429 с.

4. Полонська-Василенко Н. Історія України, 1995.

5. Слабошпицький М.Ф. З голосу нашої Клію. Події і люди української історії: навч. видання. – К.: Махаон Україна, 2000. – С. 156-160.

6. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції, 1993.

7. Субтельний. Україна. Історія. – 2-е вид. – К.: «Либідь», 1992.

8. Чуприна В. Гетьман Пилип Орлик і перша конституція України // Дзвін. – 1996. – № 9.

9. Шульженко Ф.П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень. К.: Юрінком Інтер, 1999. – 304 с.

10. Хеггман Б. Пилип Орлик у Швеції (1716–1719 рр.) // Український історичний журнал. – 1996. – №3 – С.151–154.

Н.М. Кондрат,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЕВТАНАЗІЯ: ПРАВО НА ЖИТТЯ ЧИ СМЕРТЬ?

Серед багатьох нагальних проблем сучасного суспільства евтаназії вважається одним з найбільш дискусійних і гострих. Можна навести десятки і навіть сотні думок, що обґрунтовують доцільність запровадження евтаназії та її нормативного регулювання. Не менше позицій і точок зору буде і в тих, хто виступатиме проти евтаназії і заперечуватиме навіть будь-яку згадку про неї.

Постановка проблеми легалізації евтаназії відразу виявляє всю гостроту цієї проблеми. Жваві дискусії між прихильниками «легкої смерті» та її супротивниками, «одвічне милосердя» лікарів до невиліковно хворих пацієнтів і ще ряд інших чинників не дають зменшитись актуальності проблеми евтаназії [1, с.30]

При вирішенні проблеми евтаназії в Україні варто враховувати досвід країн, які легалізували інститут евтаназії, і використали цей досвід з метою недопущення можливих зловживань.

Першою країною, яка легалізувала евтаназію в Європі є Нідерланди. 10 квітня 2001 р. верхня палата парламенту Нідерландів затвердила закон, який звільняє від кримінальної відповідальності лікарів, які допомагають хворим позбутися життя.

Також варто зазначити, що пацієнти з інших країн не можуть приїжджати в Нідерланди для здійснення евтаназії, це заборонено законом [2, с. 200].

Термін «евтаназія» походить від двох грецьких слів – «eu» (чудово) і «thanatos» (смерть), він вперше був використаний англійським філософом Ф. Беконом для позначення легкої, безболісної смерті. У подальшому термін «легка смерть» застосувала Конгрегація Віровчення у «Декларація про евтаназію» від 5 травня 1980 року, розуміючи під евтаназією «будь-яку дію чи, навпаки, бездіяльність, яка за своїм змістом або наміром призведе до смерті, що має ціль усунути біль і страждання» [1, с. 30].

Евтаназія – це умисні дії чи бездіяльність медичних представників (або інших осіб), які здійснюються ними за наявності письмово оформленого клопотання пацієнта (або «заяви на випадок смерті») або ж усного клопотання, якщо фізичний стан унеможливує письмову форму клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов,

з метою припинення його фізичних, психічних і моральних страждань, у результаті яких реалізується право на гідну смерть.

Залежно від характеру дій, спрямованих на здійснення евтаназії, розрізняють дві форми: активну і пасивну.

Активна евтаназія – це проведення певних дій із прискорення смерті невиліковно хворої людини, згідно з її проханням, з метою позбавлення тяжких страждань. Активна евтаназія може бути здійснена також спільними діями лікаря і пацієнта [3, с. 76]. Різновидом активної евтаназії є евтаназія інструментна, така, що здійснюється за допомогою спеціальних пристроїв [1, с. 30].

Пасивна (негативна) евтаназія – це незастування засобів і невиконання лікарських маніпуляцій, які б підтримували певний час життя важко хворого пацієнта, за умови, що пацієнт висловив прохання не здійснювати медичне втручання [3, с. 76]. Різновидом пасивної евтаназії є ортотаназія (зупинення будь-яких дій з підтриманням життя хворого, визнаного вже невиліковним, але за відсутності його страждань) [1, с. 30].

Варто зазначити, що евтаназія також матиме місце при штучному перериванні вагітності у випадках, коли обстеження виявляє патології розвитку дитини.

У 1968 році Гарвардська медична школа вказувала дві можливі причини евтаназії: безнадійний важкий стан та можливість вилучення донорських органів, якщо людина знаходиться в комі [1, с. 31].

В Україні будь-яка форма евтаназії є забороненою, але для наукового дослідження такий закон не може мати вирішального значення, як і будь-який закон, бо взагалі прийняття нормативно-правових актів є результатом владних рішень, не завжди науково обґрунтованих [3, с. 76].

Одним із найважливіших прав, яке забезпечує саме фізичне існування людини як біологічної істоти, є право на життя, яке декларується ст. 27 Конституції України, в якій зазначено: «Кожна людина має невід’ємне право на життя». А стаття 3 Конституції України закріплює положення, згідно з яким людина, її життя та здоров’я, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Ці права та їх гарантії складають зміст і спрямованість діяльності держави. Скасування та обмеження цих прав не допускається, за винятком випадків, що можуть тимчасово встановлюватися в умовах військового та надзвичайного стану. Право на життя гарантує недоторканість фізичного існування людини та не допускає розпорядження ним ким-небудь, окрім самої людини.

Стаття 52 Основ законодавства про охорону здоров’я України передбачає, що медичні працівники зобов’язані надавати допомогу у повному обсязі хворому, який знаходиться у критичному для життя стані.

Пункт 2 ст. 52 забороняє пасивну евтаназію, а п. 3 ст. 52 забороняє й активну евтаназію, де зазначається, що медичним працівникам «забороняється здійснення аутаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань» [4].

Заборона евтаназії також передбачена ч. 4 ст. 281 ЦК України, де зазначається, що задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя – забороняється [5].

Якщо здійснення пасивної евтаназії в деяких випадках не суперечить українському законодавству, то здійснення активної – заборонено. На думку Ю. Дмитрієва, право на пасивну евтаназію, як відмова від продовження підтримки свого життя, прямо витікає із права на життя, яке включає і право на смерть.

Право на смерть витікає із права на життя, що у свою чергу є саме правом і має розумітися лише як право, яке хоча апріорно ми маємо, але в жодному разі не зобов'язані ним користуватися, - у цьому полягає і суть права.

Варто все ж визнати, що проблема евтаназії – насамперед проблема етична, і від її розв'язання залежить доля багатьох безнадійно хворих людей, які останні роки перебувають у лікарнях, фізичний стан яких діагностується як проміжний – між життям та смертю, а психічний стан – безпорадність, стан глибокого відчаю; ці люди позбавлені вибору, вони законом приречені на повільну і болісну смерть, однак це суперечить загальним принципам права – справедливості та гуманності [2, с. 204].

Деякі вчені виступаючи проти легілізації евтаназії вважають, що її закріплення призведе до руйнування моральних та релігійних норм, а також призведе до гальмування процесу пошуку нових більш ефективних засобів лікування та сприятиме недобросовісності у наданні медичної допомоги. Серед інших негативних наслідків на наш погляд слід виділити такі як: криміналізація медицини, приниження гідності лікаря, спотворення змісту його професії, зміну ставлення медичного персоналу до важкохворих та й до лікувального процесу в цілому [6, с. 74–75].

З точки зору християнства, евтаназія – це уподібнення до самогубства, а це, як відомо передача своєї душі Сатані. Святіший отець Іван Павло 2 активно виступав проти евтаназії і наголошував, що проблема евтаназії полягає не у стражданнях, які терпить важкохворий, а в тому, що ми залишаємо наших хворих, вважаючи, що не можемо їм нічим допомогти. Зміст останніх днів проживання на землі, за словами святої Терези з Ліз'є, полягає в тому, що людина переживає в цей момент величезний духовний зріст. Вчинок милосердя полягає в тому, щоб допомогти хворому, а не в тому, щоб вбити його. Евтаназія заперечує людську гідність, бо ніхто немає права вбивати невинну людину [7, с. 16–17].

На нашу думку, кожна людина має право на власний вибір, і тільки вона може вирішувати яка їй позиція ближча: наукова чи релігійна, що вагомніше: душевний спокій чи свобода від страждань, право на життя чи право на смерть.

1. Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави: Матеріали 4 Всеукраїнської наукової конференції правників-початківців, присвяченої пам'яті видатних учених-юристів П.О.Недбайла, О.В.Сурілова, В.В.Копейчикова (Одеса, 10–11 листопада 2006 р.) / відп. ред. Ю.М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2006. – 348 с.

2. Юридичний журнал // Право України. – 2010. – № 5. – С. 200–205.

3. Циппеліус Р. Філософія права: підруч. – К., 2000. – 300 с.

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – С. 26.

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. – К., 2010. – 384 с.

6. Проблеми теорії та практики захисту прав людини в умовах формування громадянського суспільства: матеріали наукової конференції курсантів та студентів (Одеса, 21 жовтня 2005 р.). – Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2005. – 169 с.

7. Пізнай правду. – 2007 (травень-серпень). – № 3. – 145 с.

В.І. Кудловська,

курсант

(Львівський державний

університет внутрішніх справ)

ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах формування ринкових відносин виникає дедалі частіше питання відносно фіктивного підприємництва, оскільки за допомогою так званої «незаконної господарської діяльності» процвітає «тіньова економіка». Розгляд і аналіз даного питання є досить актуальним, оскільки перш за все, дане питання стосується декількох галузей права одночасно, це зокрема: кримінального права, господарського права, кримінального процесу, цивільного права та цивільного процесу. По-друге, у законодавстві України існує досить значна прогалина, щодо регулювання даного питання, що створює сприятливі умови для створення вище наведених підприємств.

В більшості випадків фіктивні фірми використовуються для створення конвертаційних центрів, які в свою чергу здійснюють послуги по конвертації, реконвертації грошових коштів, легалізації гро-

шових коштів здобутих злочинним шляхом, мінімізації податкових зобов'язань та багато інших [1]. Послугами таких підприємств на сьогодні користуються не тільки злочинні організації, але й легальні суб'єкти господарювання. Діяльність таких підприємств завдає суттєву шкоду економічній системі України, оскільки за їх допомогою велика кількість коштів не надходить до бюджету держави та сприяє тінізації економіки.

З огляду на це виникає потреба вдосконалити законодавство, щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання та здійснювати заходи щодо протидії фіктивному підприємництву.

Дослідженню проблем, які пов'язані із питанням діяльності фіктивних фірм присвятили свої роботи наступні провідні вчені: І.Є. Замойський, Г.Л. Знаменський, В.К. Мамутов, С.З. Михайлін, А.Н. Новошицький, І.Г. Побірченко, Б.Г. Розовський, Д.Х. Липинський, О.О. Чупило, В.С. Щарбіна та ін.

У статті 205 Кримінального кодексу України подано наступне визначення фіктивного підприємництва, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона [2]. На наш погляд дана стаття має ряд недоліків, оскільки коло суб'єктів не може обмежуватись суто юридичними особами і дії у вигляді створення та придбання не повністю охоплюють все коло незаконних діянь.

Законодавство визначивши, що суб'єктами які здійснюють фіктивне підприємництво можуть виступати тільки юридичні особи, пропустив такий момент, що фізичні особи також можуть здійснювати незаконну господарську діяльність без створення юридичної особи.

Також, є доцільним внесення змін до об'єктивної сторони злочину, який передбачається статтею 205 Кримінального кодексу, а саме: крім, таких форм як створення та придбання, додати таку форму як використання фіктивного підприємства у злочинній діяльності з метою прикриття незаконної діяльності, здійснення заборонених видів діяльності, легалізації доходів отриманих злочинним шляхом. Варто зазначити, що ряд науковців пропонує криміналізувати укладання і використання фіктивних угод суб'єктами господарської діяльності.

Поряд із визначення фіктивного підприємництва існує потреба у визначенні фіктивного суб'єкта господарської діяльності. Цей термін можна визначити наступним чином – фіктивним визначається суб'єкт господарювання який, зареєстрований з порушенням вимог діючого законодавства, та/або використовується для вчинення злочину або іншої протиправної діяльності.

Ознаки фіктивного суб'єкта господарювання можна визначити наступні:

1. Суб'єкт господарювання, зареєстрований на підставну особу;
2. Суб'єкт господарювання, зареєстрований по підроблених, втрачених або викрадених паспортах, документах померлих осіб, документів куплених у громадян, які з часом заявляють про їх втрату;
3. Суб'єкт господарювання, зареєстрований за неіснуючою юридичною адресою, або відсутність суб'єкта господарювання за юридичною адресою, або неможливість встановлення місцезнаходження адміністрації суб'єкта господарювання;
4. Суб'єкт господарювання, зареєстрований з внесенням до статутних документів неправдивих даних про засновників і керівників суб'єкта господарювання або про інші обставини;
5. Відсутність ознак діяльності суб'єкта господарювання, вказаної в статутних документах;
6. Відсутність руху грошових коштів суб'єкта господарювання на його банківських рахунках або, навпаки, дуже великий об'єм фінансових операцій на банківських рахунках даного суб'єкта;
7. Ненадання у встановлений строк у податкові органи податкової та іншої звітності, або постійне надання у податкові органи відомостей про призупинення діяльності об'єктів оподаткування [3].

З метою протидії діяльності фіктивних підприємств Державна податкова адміністрація України неодноразово пропонувала внести відповідні зміни до актів чинного законодавства. Однак, ці пропозиції так і не були враховані. Так, в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про підприємництво» перешкод для фінансових шахраїв не поставлено [4].

Як зазначає В.М. Попович, злочини, що вчиняються з використання фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності набули таких масштабів, що дедалі більше становлять загрозу економічній безпеці України [5]. Для того, щоб мінімізувати випадки створення, придбання та використання фіктивних підприємств необхідно взяти ряд законодавчого характеру, а саме:

- надати функції державної реєстрації суб'єктів підприємництва органам державної податкової служби;
- запровадити обов'язкову перевірку засновників (власників) і керівників юридичних осіб, що реєструються, на відсутність заборони на заняття відповідною діяльністю;
- запровадити подання органу державної реєстрації засновниками юридичних осіб паспорта та інших необхідних документів

тільки особисто. Передбачити обов'язкову їх перевірку органом держреєстрації;

- запровадити процедуру підтвердження джерел отримання коштів, внесених для формування статутного фонду;

- передбачити відповідальність посадових осіб, які проводять державну реєстрацію суб'єктів підприємництва, за допущені порушення встановленого порядку реєстрації;

- запровадити кримінальну відповідальність банківських установ за невиконання розпоряджень податкових органів про припинення операцій по рахунках фіктивних фірм [4].

Крім втілення зазначених заходів, також потребує підвищення ефективності роботи органів державної податкової служби України та інших правоохоронних органів нашої держави, спрямованої на припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності із ознаками «фіктивності» та «конвертацій них центрів» вже в діючому національному правовому полі [6].

Викладені загальні положення вказують на те, що існує потреба у розробці механізму правового регулювання протидії фіктивному господарюванню.

1. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / кол. авт.: В.Ю.Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.; за ред. В.Ю. Шепітька. – Х.: Право, 2006. – С. 108–109.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2005. – С. 491–492

3. Бурбело О.А., Щеглов Д.С. Господарсько-правове визначення фіктивного господарювання; Загальнотеоретичні проблеми держави та права // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Є.О. Дідоренка. – Луганськ, 2008. – №1. – С. 18–20.

4. Примак І.В. Фіктивне підприємництво як економічний злочин; Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності // Донецький інститут внутрішніх справ при Донецькому державному університеті внутрішніх справ України: збірник наукових статей. – Донецьк, 2000. – № 1. – С. 57–58.

5. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детенізації економіки. – Ірпінь, 2001. – С.173.

6. Коротун В.І. Фіктивне підприємництво як засіб ухилення від сплати податків; проблеми вдосконалення законодавства про протидію відмиванню злочинних доходів і корупції (Донбаські осінні читання) // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Є.О. Дідоренка., – Луганськ, 2010. – Спеціальний випуск № 8. Частина 2. – С. 21.

Т.В. Курило,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КОЛІЗІЙ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Закріплені в законах юридичні норми мають значний вплив на правову свідомість та правову поведінку осіб, від чого безпосередньо залежать рівень їх праворозуміння і правової культури. Все це вимагає від держави чіткого відпрацювання механізму правового регулювання. Будь-які прогалини і збої в його функціонуванні, а особливо протиріччя між встановленими нормами поведінки суб'єктів, знижують рівень правового регулювання суспільних відносин, породжують правовий нігілізм і є причиною правопорушень.

Будь-які соціальні, політичні, економічні протиріччя створюють напругу в суспільстві, у відносинах між людьми, а також між ними і державою, що є небезпечним. Тому держава зобов'язана встановити легальні шляхи їх вирішення і подолання. Лише в такому разі колізія набуває юридичного характеру. А в протилежному випадку шляхи розв'язання колізійних проблем носитимуть некерований стихійний характер, що, як правило, завдає шкоди як авторитету держави, так і правовій системі загалом.

У зв'язку з цим держава і її правоутворюючі органи насамперед мають дбати про недопущення колізій в правовій системі. Способи і методи недопущення таких протиріч на даний час розроблені як теоретичною юридичною наукою, так і закріплені у вигляді конкретних законодавчих норм або актів.

Напрацювання колізійних норм є одним з найефективніших і оптимальних шляхів подолання колізій у законодавстві.

С. Бобровник, вважає, що колізійна норма належить до зобов'язуючих, оскільки покладає на суб'єкти правозастосування обов'язок чинити певні дії, вона «регламентує правила вибору норм, що суперечать одна одній, та прийняття рішень з приводу їх застосування», а тому називається темпоральною [1].

Прикладом конкретної колізійної норми є підпункт 4.4.1. «Конфлікт інтересів» пункту 4.4. статті 4 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», згідно з якою, у разі, коли норма закону чи

іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або коли норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу, рішення у межах апеляційного узгодження приймається на користь платника податків.

Для прикладу колізійного нормативного акта можна посперитися на постанову Верховної Ради України від 24 грудня 1998 року № 363-ХІУ «Про застосування нормативно-правових актів з питань оподаткування в Україні». Ця постанова була прийнята у зв'язку з прийняттям та набранням чинності Законом України «Про порядок встановлення ставок податків і зборів (обов'язкових платежів), інших елементів податкових баз, а також пільг щодо оподаткування» і містить як конкретну колізійну норму, так і норми, спрямовані на попередження можливих колізій у зв'язку з прийняттям вказаного Закону.

Колізійні норми Ю.Тихомиров називає нормами – «арбітрами», що досить влучно відображає їх юридичну мету.

Суспільні відносини в галузі нормотворчої діяльності на даний час у законодавчому порядку в Україні неврегульовані. Насамперед не визначені поняття, види і суб'єкти нормотворчості, не урегульовані на рівні закону питання про юридичну силу й ієрархію нормативних актів, немає чіткої регламентації питань їх обнародування і надання їм чинності, їх державної реєстрації, усунення прогалин, тлумачення, систематизації, контролю за виконанням, відсутні нормативно закріплені техніко-юридичні правила нормотворчої діяльності. Не врегульовані питання нормотворчого процесу: нормотворчої ініціативи, прийняття нормативних актів, надання їм юридичної сили тощо.

Відсутність чітко сформульованих законодавчих установлень з названих та інших питань нормотворчості створює перешкоди на шляху здійснення принципів верховенства Конституції і законів України щодо підзаконних нормативних актів, а також труднощі процедурного і техніко-юридичного характеру, які постійно виникають у нормотворчій діяльності.

Отже, неврегульованість, передусім, правотворчого процесу є основоположною причиною колізій, в законодавстві, відтак, усунення цієї причини є запорукою їх недопущення і подолання.

На думку Д.Письменного, «розвиток законодавства має виявляти і усувати протиріччя, які в ньому існують, а також запобігати новим».

Конституцією України (стаття 92) встановлено, що найважливіші питання суспільних відносин регулюються виключно законами

України, вона визначає перелік питань, які підлягають правовій регламентації виключно законами України [2].

Питання прийняття певного закону має вирішуватись на концептуальному рівні. Для цього відповідними органами повинні розроблятися конкретні програми (концепції), які мають узгоджуватись, з державними програмами соціально-економічного розвитку держави. Такі документи корисно обговорювати з науковцями, оскільки «... обмін думками дозволяє випрацювати загальні підходи і узгодженні позиції, знімати або зменшувати можливі юридичні протиріччя. Акти частіше готуються в тій послідовності, яка обумовлена не суб'єктивними поглядами представників влади, а логікою законодавчого розвитку» [3].

З іншого боку, закон не повинен запізнюватись, бо його відсутність саме з того моменту, коли в ньому виникла потреба, змушує соціальних суб'єктів використовувати не правові засоби регулювання відносин, зокрема, інші соціальні норми, аналогію права чи аналогію закону. Це в свою чергу є причиною колізій, а зволікання з прийняттям необхідних правових актів підтримує протиріччя в загостреному стані.

Закон має бути досконалим. Від його якості безпосередньо залежить рівень колізійності системи законодавства. Якщо в ньому містяться суперечливі неузгоджені між собою правові норми, є прогалини, то юридичні протиріччя в сфері його застосування неминучі.

Аналіз причин виникнення юридичних колізій на стадії правотворчості підказує – усунь причини і це буде найефективніший спосіб їх подолання. Безсумнівно, що це добра підказка. Але головним тут є, як ці причини усунути, які шляхи обрати, які способи і методи застосувати?

Як зазначалося, нормативні акти приймаються від імені держави компетентними на це органами, які сформовані як бюрократичний апарат. Це – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та інші центральні органи державної виконавчої влади (міністерства, відомства), Президент України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Тому закони нерідко носять суб'єктивний характер, а його мета, форма, зміст у великій мірі залежать від праворозуміння і правової свідомості чиновника, від рівня його правової культури і освіти, а нерідко, від політичних поглядів і конкретних суспільних інтересів. Присутність цих факторів є серйозною перешкодою в тому, щоб було прийнято об'єктивний закон, який говорив би із усіма однаково: «одним ротом» – *«(лат) Lex uno ore omnes alloquitur»*.

Тому завдання полягає в тому, аби сформувати високий рівень правової культури і свідомості парламентарів і міністрів, Президента і його представників на місцях.

Низький рівень правової культури, правової свідомості і правових знань є причиною правового нігілізму. На думку В. Сиренка, «із інших причин колізій в законодавстві не можна не відмітити низький професіоналізм законодавця» [4]. Він вважає, що підготовка кандидата до обрання в парламент недостатня, а кандидату в депутати необхідно пред'являти особливі вимоги. Для прикладу він посилається на те, що Західна Європа, цивілізований світ можуть гордитись тим, що у них до 70% юристів і економістів засідають в парламенті, і тут нам дійсно є чому повчитись. До наших днів дійшов вислів «лат. *Parliamentum in-olocutum*»-»парламент тупих»: назва, дана парламенту, сформованому в Англії в 1404 році, в якому не було жодного юриста.

Якщо вибори в Україні будуть проводитись на такому рівні, як тепер, коли депутатський мандат одержують «або ті, хто приближений до влади, або ті, хто багатий», то нашу державу може очікувати участь давнього англійського парламенту.

На думку кандидата юридичних наук С.Лисенкова, «ефективним організаційним заходом, спрямованим на запобігання колізіям у нормотворчому процесі, є залучення до розробки проектів нормативних актів та їх експертної оцінки не тільки представників# зацікавлених у створенні даного акта суб'єктів, але й представників «опозиційних» у ставленні до нього сил. Адже досвід свідчить, що одним з головних аргументів противників новостворюваних актів є посилення на колізію проекту чи окремих його положень з нормами позитивного права або на їх неузгодженість із загальними принципами права. У цих випадках зацікавлений і різнобічний аналіз проекту, як правило, приводять до встановлення обґрунтованості його колізійних положень. А достатній рівень інформаційного забезпечення правотворчого процесу також слід розглядати як один із факторів запобігання колізіям в законодавстві»[5]. Для цього «широкими і реальними є можливості вивчення існуючих вітчизняних та зарубіжних нормативних актів, що регулюють відповідні відносини.

Але у будь-якому випадку юридичні колізії потрібно усувати правовими шляхами та не допускати їх силового розв'язання, бо сила, як відомо, породжує силу, і в такий спосіб колізію зняти неможливо, її таким чином можна лише поглибити або тимчасово приглушити.

1. Енциклопедія законодавства (матеріали до спецкурсу). С.І. Алаїс, С.В. Бобровник, Д.Д. Лилак та інш., за заг. ред. В.П. Самохвалова. – К.: Український Центр духовної культури, 2003. – 228 с.

2. Конституція України від 28 червня 1996 р.

3. Тихомиров Ю.А. Коллизии между правовыми актами: способ преодоления // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ 23–24 жовтня 1995 р.). – К.: Видавництво «Генеза», 1996. – С.17.

4. Сиренко В.Ф. Проблемы коллизий в сфере реализации права // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23–24 жовтня 1995р.). – К.: Видавництво «Генеза», 1996. – С.65.

5. Лисенков С.Л. Нормотворчий процес і його роль у запобіганні колізіям в законодавстві // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23–24 жовтня 1995р.). – К.: Видавництво «Генеза», 1996. – С.67.

В.О. Кучер,

*кандидат юридичних наук, доцент
начальник кафедри цивільного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ РІШЕННЯМИ, ДІЯМИ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ СЛУЖБОВИХ ОСІБ ОВС

Людина, її права і свободи, честь і гідність недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Права і свободи людини і громадянина є змістом і спрямованістю діяльності держави. Держава згідно з Конституцією відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Проте як свідчить слідча та судова практика непоодинокими є випадки безпідставного порушення кримінальних справ, засудження невинних осіб.

Закон України «Про відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 року (далі – Закон) закріплює конституційний принцип повного відшкодування шкоди громадянину у разі незаконних дій службових осіб правоохоронних органів» [1].

Закон до незаконних дій відповідних службових осіб відносить такі незаконні дії: 1) незаконне засудження, незаконне притягнення як обвинуваченого, незаконне взяття і тримання під вартою, незаконне проведення в ході розслідування чи судового розгляду кримінальної справи обшуку, виїмки, незаконне накладення арешту на майно, неза-

конне відсторонення від роботи (посади) та інші процесуальні дії, що обмежують права громадян; 2) незаконна конфіскацію майна, незаконне накладення штрафу; 3) незаконне проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Наявність однієї із передбачених незаконних дій у сукупності з іншими підставами відповідальності (шкода, причинний зв'язок) породжують зобов'язальне відношення між потерпілим і зобов'язаною особою.

Відповідно до ст. 3 Закону відшкодуванню громадянинові підлягають:

1) заробіток та інші грошові доходи, що втрачені ним внаслідок незаконних дій службових осіб правоохоронних органів;

2) майно (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки по них, цінні папери та відсотки по них, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, якого він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), конфісковане або звернене в доход держави судом, вилучене органами дізнання чи досудового слідства, органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт;

3) штрафи, стягнені на виконання судового вироку, судові витрати, інші суми, сплачені громадянином;

4) суми, сплачені громадянином за надання йому юридичної допомоги;

5) моральна шкода.

Відповідно до ст. 23 ЦК України моральна шкода полягає у фізичному болю та стражданнях, в яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою, щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів, у душевних стражданнях, яких зазнала фізична особа у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Проте ЦК України не містить визначення поняття «моральна шкода».

Відповідно до п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року №4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ [2].

Частина 5 ст. 4 Закону України зазначає, що відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії завдали мораль-

ної втрати громадянинуві, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями службових осіб ОВС, відбувається за правилами, що містяться у ст.ст. 12 та 13 Закону. Зокрема, відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями органів досудового розслідування, за час перебування під слідством провадиться, виходячи з розміру не менше одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством.

Відповідно до ст. 1176 ЦК України [3] шкода, завдана неправомірними діями органів досудового розслідування, прокуратури та суду відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових та службових осіб. Зокрема, у Законі України «Про державний бюджет України на 2012 рік» передбачено 30 000 000 грн. на відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, відшкодування громадянинуві вартості конфіскованого та безхазяйного майна стягнутого в дохід держави, відшкодування шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб [4].

Як зазначає В. Шестаков, стягнення слід проводити за рахунок коштів, призначених для забезпечення функціонування тих органів, з вини яких заподіяно шкоду [5, с. 59].

Що стосується грошової форми компенсації моральної шкоди, то відповідно до ч. 3 ст. 23 ЦК України її розмір визначається у кожному конкретному випадку залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних чи душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Науково-практичний коментар до ЦК України визначає орієнтовні критерії, які може враховувати суд при визначенні розміру моральної шкоди. Це:

– характер правопорушення (це може бути адміністративний проступок, злочин як середньої тяжкості, так і тяжкий, інше порушення цивільних прав, яке не є злочином або проступком. Оцінці також має підлягати об'єкт порушення, тобто на що правопорушення було спрямоване – на життя та здоров'я чи на майно самого потерпілого або близьких йому осіб тощо);

– глибина фізичних та душевних страждань, яка визначається в залежності від особистих властивостей психіки потерпілого та характеру шкоди, яка йому завдана;

– погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації (тут мова йдеться як про професійну працездатність потерпілого, так і про інші навички, які втрачаються внаслідок, наприклад, заподіяння шкоди здоров'ю);

– ступінь вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування. За загальним правилом вина є підставою для відшкодування моральної шкоди. Отже суд має брати до уваги як форму вини завдавача шкоди (умисел або необережність), так і наявність вини самого потерпілого;

– інші обставини, що мають істотне значення (тривалість страждань, істотність вимушених змін у способі життя потерпілого, можливість усунення негативних наслідків, які виникли в результаті посягання на права особи тощо).

При визначенні розміру відшкодування моральної шкоди мають враховуватися вимоги розумності та справедливості [6].

Отож, законодавець визначив лише ознаки моральної шкоди (ст. 23 ЦК України), надавши можливість у кожному конкретному випадку реальність немайнової шкоди встановлювати судом. Визначити в законі суми такого відшкодування неможливо у зв'язку з нематеріальною її сутністю та необхідністю врахування обставин конкретної справи.

1. Про відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду: Закон України від 1 грудня 1994 року: за станом на 2 червня 2009 р. // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 1. – Ст. 1.

2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у цивільних справах (3-є вид., змін. і доп.). – К.: Скіф, 2008. – С. 178-187.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року: за станом на 22 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

4. Про державний бюджет України на 2012 рік: Закон України від 1 грудня 1994 року: за станом на 2 червня 2009 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>.

5. Шестаков В. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду // Право України. – 2006. – № 10. – С. 56–59.

6. Науково-практичний коментар ст. 23 ЦК України «Відшкодування моральної шкоди» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sudpraktika.in.ua/stattya-23-vidshkoduvannya-moralno%D1%97-shkodi>

Н.Я. Лепіш,
*лаборант кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ МЕТРОЛОГІЇ В ПЕРІОД ІСНУВАННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Практика ремесел, торгівлі, будівництва в древній Русі призвела до створення системи мір, яка задовольняла потребу того часу і виявилась достатньо стійкою протягом століть. Основні міри, якими користувались у давні часи, зокрема міри довжини [1, с. 21]. Цілоком обґрунтовано можна припустити, що потреба у вимірах виникла, коли у людини з'явилася необхідність визначити розміри ділянки, відстань до об'єкта, при будівлі житла, в торгівлі, астрономії тощо [2, с. 6].

За одиниці вимірювань часто приймалися розміри власного тіла людини (довжина ліктя, ступні, віддаль між кінцями великого і малого пальців руки, витягнутими руками), людських дій (відстань кинутого списа, пройденого за день шляху). Такі одиниці вимірювань відтворювалися різноманітними предметами і використовувалися для відповідних вимірювань відстаней, ваги, об'єму тощо [3, с. 23].

Згадки про виміри, ваги та довжини, та стандарти зустрічаються в перших писемних свідченнях про уніфікацію мір і вагів Русі містить Статут князя Володимира (996 р.). В ньому серед обов'язків єпископа, зокрема, відображено: «Поручено святым пискупьям городськыя и торговые мерила и спуды, извесы, ставила блюсти без пакости, ни умалити, ни умножити». По суті Статут князя Володимира 996 р. є документальним підтвердженням того, що понад тисячі років існує вітчизняна стандартизація і метрологія [4, с. 31].

Для підтримки єдності встановлених мір ще в стародавні часи створювалися еталонні (зразкові) міри. До них ставилися бережно: у давнину вони зберігалися в храмах, церквах як найбільш надійних місцях для зберігання цінних предметів. Християнські храми не піддавалися руйнуванню в епоху татаро-монгольського ярма [5, с. 154–155]. Церковні старости й виборні від купецтва стежили за правильністю вимірювань, за збереженням та правильністю мір. На вагах для надання їм законності позначалися імена князів, назви міст [4, с. 31].

Згадки про українські заходи зустрічаються в перших пам'ятках писемності, в літописах, в «Російській Правді», грамотах руських кня-

зів. Покладання Київського князя Володимира «Про дотримання єдиних заходів ваги і довжини по всій Русі» датується 996 р. Саме цей давньоруський закон про заходи вважається початком української стандартизації. Нагляд за правильністю мір і ваг в Стародавній Русі був доручений духовенству [6]. У статуті князя Володимира про церковні суди 996 р. перераховуються види заходів доручення верховному нагляду єпископа із зобов'язанням «берегти ... городския і торговия всячьская мірила і спудеї та звесі і ставила» [7, с. 40].

Аналіз давньоруських будівель засвідчує, що їхні розміри, як і розміри стародавніх споруд в інших країнах, є кратними певним величинам, які зазвичай ототожнюються з мірами довжини. Однак, розміри давньоруських споруд приводили до сукупності вихідних величин, які не мали простих співвідношень один з одним. Проведені дослідження засвідчують, що застосування зазначеної системи не розмежувалося спорудженням храмів. З її допомогою визначили і розміри стін, мостів та інших опорних пунктів, особливо тих, які мали значну висоту для спостереження за ворогом і його обстрілу, а також глибину криниць [3, с. 24].

Точні вимірювання й розрахунки дали можливість досягти древнім руським зодчим гармонійності у створенні архітектурних пам'ятників Русі. Поруч з храмом св. Софії стояв інший храм – Десятинна церква, збудована у 989–996 р. Відоме таке свідчення існування попередніх розрахунків й вимірювань: при розкопках Десятинної церкви у Києві, в районі її будівлі були знайдені три печі для випалу плінфи (вид цегли). Біля однієї з них було знайдено зроблене на землі зображення трьохнефного храму. Будівельники на Русі використовували цеглу «стандартної» форми, створюючи при цьому із обмеженої кількості цегляних профілів, безліч різних сполучень.

Кам'яні собори в Київській Русі були великою рідкістю і будувалися строго за візантійськими зразками та стандартами. Візантійські майстри приїздили у Київську Русь і здійснювали тут будівництво. Культові муровані споруди будувалися за системою давньоруської мішаної кладки: чергування цегли-плінфи на вапняному цем'яному розчині з шаром дикого каменю. Інтер'єр культових споруд прикрашали мармуровими колонами, капітелями, мозаїками та фресками однієї форми. Для покращання акустики робили голосники - порожнину всередині стіни, у яку закладали глечики.

Виходячи з потреб обробітку землі, українці, поряд із загальноприйнятою одиницею її вимірювання – десятиною, застосовували свої оригінальні міри: день, лан, гону, опруг. Деякі інші одиниці (морг, во-

лока) поширилися на Україні під польсько-литовським впливом. Наявність оригінальних способів вимірювання площин та відстаней – результат багатовікової практики, свідoctво високого рівня землеробської культури українського народу.

За результатами розкопки з'ясувалося, що ще за Київської Русі застосовували гирки малої і при тім різної ваги, здебільшого залізні з покриттям бронзи, інколи бронзові і мідні. Використання цих гирок було тісно пов'язане з організацією грошового обороту. Стародавня Русь не мала срібних рудників, тому ще з VIII ст. імпортувала величезну кількість срібла (переважно у вигляді монет) як валюту через відсутність чеканки власних грошей. У зв'язку з можливістю стирання і погіршення якості, срібну монету ретельно зважували [2, с. 102].

Збережені літературні джерела містять абсолютно недостатні свідчення, за якими можна судити про впровадження і використання мір в Київській Русі. Все ж таки можна вважати, що міри (в основному довжини, ваги та об'єму) виготовляли в достатній кількості. Це підтверджують численні археологічні знахідки древніх гир і мір довжини. Знахідки залишків ваг були рідкісні, міри об'єму, виготовляли з дерева, які не могли зберегтися до наших часів.

1. Грицко Б.А. Нариси з історії метрології на теренах України (від найдавніших до сучасності) / Богдан Анатолійович Грицко. – К.: АФІША, 2005.

2. Саранча Г.А. Метрологія, стандартизація, відповідальність, акредитація та управління якістю: підручник / Г.А. Саранча. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 672 с.

3. Величко О.М. Основи метрології: навч. посібник / О.М. Величко, Л.М. Віткін, Т.Б. Гордієнко. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2010. – 260 с.

4. Салухіна Н.Г. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: підручник / Н.Г. Салухіна, О.М. Язвінська. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.

5. Лифиц И.М. Стандартизация, метрология и сертификация: учебник / И.М. Лифиц. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрайт-Издат, 2005. – 345 с.

6. ФБУ «Удмуртский ЦСМ»: страницы славной истории / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csm.udmnet.ru/content/view/14/34/>

7. Шостьин Н.А. Очерки истории русской метрологии. XI – начало XX века / Н.А. Шостьин. – М.: Издательство стандартов, 1975. – 272 с.

САМОРЕГУЛЮВАННЯ¹ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ – ПОГЛЯД ІЗСЕРЕДИНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Кожна правова система виникає, активно діє, прогресує, занепадає; кожна з них має власну структуру, територію, устрій, правові ознаки, характерні власне її елементам; кожна з них трансформується, видозмінюється, розвивається у просторі і часі; кожна правова система по-іншому сприймає зовнішні умови.

Ознаки діяльності складових елементів системи: злагоджена співпраця чи зіткнення протилежних інтересів. Різні елементи прагнуть збільшити свої права у межах системи [1, с. 92]. Таким чином має місце явище саморегулювання.

Межі системи допомагають «тримати» добре всередині, а погане – зовні. Однак, інколи всередині «криється» щось погане, а зовні «розміщується» хороше. У такому випадку відбувається слабе саморегулювання під час розподілу правових ресурсів у правовій системі [2, с. 75].

Не завжди правильним є осуджувати внутрішні серйозні розбіжності як чинник, що сповільнює розвиток правової системи. Адже саме вони «повідомляють» про потребу змін у правовій структурі і механізмах діяльності правової системи, про необхідність відрегулювати їх. Отже, вони є рушійним засобом прогресивного перетворювання наявного стану правової системи у щось якісно інше [1, с. 93].

Між правовими системами існує взаємовплив. За певними ознаками виділяють різновиди складових елементів системи [3, с. 6]. Ми стверджуємо, що такі закони побудови та існування як самоорганізація, самовизначеність, саморегулювання є єдиними для усіх без винятку правових систем.

В правовій системі джерелом синергізму виступає використання одних і тих же правових ресурсів різними елементами. Синергізм визначено як джерело підвищення ефективності діяльності окремих елементів системи та функціонування правової системи у цілому. Ефект синергізму може мати як позитивний ($2+2>5$), так і негативний ($2+2<4$) характер. Позитивний синергетичний ефект сприяє покращенню функціонування правової системи [4, с. 30]. Закон синергії сформулюємо

¹ Регулювати – встановлювати правильну взаємодію частин системи [1, с. 756].

таким чином: для будь-якої системи існує набір елементів, за яким її потенціал¹ не дорівнює сумі потенціалів цих компонентів [1, с. 97].

Власне стійкий інтерес до процесів самоорганізації у різних системах сприяв встановленню і розвитку теорії науки синергетика. Застосування синергетичного підходу у порівняльному правознавстві дає можливість глибше пізнати зміст, принципи і закономірності створення, функціонування, реорганізації та розвитку правових систем різного типу [1, с. 80].

Ідейно-політичне переконання як одна із підвалин кожної правової системи у правовому світі ніби виокремлює її з поміж інших. Правова система наче надійне вмістилище об'єднує свої компоненти [3, с. 7].

Правова система являє собою саморегульовану сукупність елементів. Розглянемо її із середини. Складна правова система володіє якостями, які не є притаманними жодній із її частин. Спільне функціонування компонентів систем визначає синергізм [5, с. 108]. Синергетика – це теорія самоорганізації, теорія спільних дій. Синергетика вивчає процес безпосереднього або опосередкованого впливу елементів один на одного, який породжує причинну обумовленість їхніх дій і взаємозв'язок [4, с. 30]. Герман Хакен вигадав слово «синергетика». «Синергетика» з грецької мови перекладається – співпраця. Є три основні школи синергетики, які асоціюються із такими науковцями як:

- а) Мандельштам Л. І., Курдюмов С. П., Малінецький Г. Г. – Росія;
- б) Прігожин І. – Бельгія;
- в) Хакен Г. – Німеччина [5, с. 109].

Кожна правова система самоутворюється для досягнення поставленої цілі, спільної для усіх її частин. Власне спільна ціль утворює початкову структуру² системи [3, с. 17].

В процесі власного розвитку будь-яка правова структура характеризується розподілом функцій³ серед власних складових частин та створенням структурних зв'язків, які надають можливість зберігати єдність поміж елементами [3, с. 18].

Різні елементи у складі правової системи займають нерівноцінне становище. Одні з них менш рухливі, статичні, стабільні, інші більш динамічні, активні, мінливі. Відповідно вони мають різне значення. З огляду сталості елементи правової системи можна поділити на постійні (наприклад, принципи правової системи) та ті, що змінюються [7, с. 71].

У точці біфуркації (роздвоєння) чи поліфуркації (розгалуження на широку траєкторію подальшого руху) не вказується по котрому із

¹ Потенціал – можливість, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані [2, с. 708].

² Структура – взаємозв'язок частин цілого [6, с. 837].

³ Функція – обов'язок, коло діяльності, роль когось, чогось [6, с. 912].

маршрутів рухатися далі. Завдяки флуктації визначається куди далі переміщатися [5, с. 106]. Хаос у період кризи припиняє рух по єдиній траєкторії, а потім він же забезпечує «безперешкодний» рух до нового атрактора. Прості структури одночасно перебувають у стані хаосу під час власного розвитку – вони об'єднуються у єдине ціле. Безлад супроводжує ентропію [5, с. 94, 116].

Діяльність правової системи визначається як поведінка її компонентів, спрямована на досягнення мети системи. Будь-яка діяльність є частинним випадком функціонування, але не кожне функціонування є діяльністю. Функціонування системи виступає як її вплив на зовнішнє оточення. Необхідною умовою найсприятливішого функціонування правової системи є наявність найкращого із можливих варіантів діяльності її складових елементів. Важливо спланувати порядок діяльності елементів таким чином, щоб прийняті спеціальні дії якомога більше сприяли досягненню мети і «принесли» якнайменше негативних побічних результатів. Кожна дія в межах системи, що являє собою ланцюжок послідовних або комбінованих дій, переплітається з іншими діями, які в сукупності утворюють процес діяльності правової системи [1, с. 95–96].

Правова система діє заради досягнення цілі. Ціль породжується самостійно. Її існування у суспільстві призвело до об'єднання складових частин у єдину правову систему. З часом дана ціль виявляється і офіційно формулюється. Єдиною справжньою метою, заради досягнення якої існує будь-яка правова система, являється самозбереження¹ [3, с. 17].

Дії правової системи виражаються конкретно завдяки наявності єдиної головної цілі. Власне вона згуртовує усі елементи. Правова система виконує усе можливе заради досягнення власної цілі. Розмір структури є рисою, що відділяє певну правову систему від іншої. Якщо кожний окремий елемент переслідує власну ціль, то для них існування правової системи як суцільного правового утворення не є обов'язковою потребою. Відносини між складовими частинами правової системи саморегулюються у зв'язку із наявністю потреби бути разом тому, що окремо вони – ніщо.

Заради спрямування кожного елемента до загальної цілі здійснюються управління системою, а саме: контроль за ситуацією, вимірювання параметрів, аналіз, прийняття рішень, контроль за їх виконанням, прогнозування і планування, взяття до уваги всіх змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах, удосконалення наявної правової структури. Ряд факторів впливає на досягнення цілі [3, с. 30–32].

¹ Самозбереження правової системи – це відображення і реалізація цілеспрямованих дій кожного елемента системи, що спрямовані на збереження та підтримку правової системи у хорошому стані [3, с. 17].

Щоб визначити наскільки саморегулювання внутрішніх елементів сприяє досягненню системи, потрібно скласти уявлення про їх ефективність¹. Встановлення міри ефективності залежить від ймовірності отримання передбачуваного результату за умови, що очікувана вигідність зумовить вибір певного виду діяльності елементів системи. А значна цінність малоймовірного результату призводить до відмови від відповідного типу внутрішніх дій в межах системи – виникає значна ймовірність того, що ці дії є не вигідними. В даному випадку варто розглянути поняття ризику діяльності елементів в межах правової системи. Ефективне функціонування правової системи є наслідком можливостей пристосуватися до сучасних умов ведення правової діяльності, а також здатності швидко реагувати на зміни у правовому світі та обґрунтовано прогнозувати своє майбутнє. Умови в правовому світі характеризуються нестабільністю та непередбачуваністю. Отож, функціонування правової системи в такій ситуації пов'язано зі значною невизначеністю². Ознаки невизначеності: неможливо точно спрогнозувати послідовність певних дій; відсутні чітко визначені цілі; брак інформації стосовно структури та можливих станів правової системи у навколишньому середовищі. Будь-який вид діяльності людини завжди пов'язаний з ризиком³. Через існування ризику неможливо одразу передбачити настання тих чи інших подій [1, с. 104, 108, 307, 317]. Величина ризику залежить від того, до якої правової сім'ї⁴ належить правова система.

Опишемо вірогідну значимість саморегулювання для правової системи. Отже, саморегулювання у правовій системі:

- забезпечує самозбереження та здійснює самовдосконалення, не допускаючи відокремлення від неї її окремих елементів;
- сприяє використанню усіх правових ресурсів системи на користь усієї системи загалом, а не окремих її елементів зокрема;
- створює умови для максимально допустимого розподілу функцій окремих підсистем на групи за спільними властивостями;
- надає змогу чітко визначити першопричину здійсненої помилки – ціль буде швидко досягнуто.

¹ Ефективною вважається та діяльність, яка повною мірою веде до результату, встановленого як мета. Отримані результати визначають ступінь досягнення мети [1, с. 104].

² Невизначеність – точно не встановлене становище [2, с. 533].

³ Під ризиком маємо на увазі загрозу щодо настання певної несприятливої події, у результаті якої можуть виникнути негативні наслідки [1, с. 317].

⁴ Правова сім'я – це сукупність національних правових систем, об'єднаних на основі визначених критеріїв, а саме: спільність джерел, структури права та історичного шляху формування [8, с. 36].

Правова система утворюється із множини елементів. Кожен елемент має власні цілі, які визначають його поведінку, характерну власне для певної системи. Відбувається саморегулювання у межах правової системи. Функціонування правової системи нерозривно пов'язане з навколишнім середовищем – виділяються дві структурні частини: внутрішня, що включає її складові елементи; і зовнішня, яка охоплює інші системи та їх елементи [1, с. 90].

Правова система є відкритою: зовнішні фактори можуть за певних умов бути причинами порушення функцій, структури і взаємодії елементів [9, с. 30]. Отож, результат саморегулювання відіграє значну роль для правової системи.

Рекомендуємо брати до уваги правило самоорганізації, саморегулювання, самовидозмінювання, під час прогнозування поведінки елементів у правовій системі – застосувати синергетичний підхід у порівняльному правознавстві. Радимо розумно порівнювати наявне у певній правовій системі буття із його аналогами у правовому світі – саморегулювання має місце усяди.

Не варто покладатися лише на єдиний принцип, розглядаючи довготермінову перспективу, а слід розумно розглянути усі допустимі способи саморозвитку системи [3, с. 68]. Адже є протиріччя між «особистими» цілями окремих елементів системи і тими, що в цілому відповідають прагненням правової системи.

Завдання науковців із галузі порівняльного правознавства полягає в тому, щоб сприяти досягненню позитивного синергетичного ефекту для правової системи [1, с. 97].

Чим більшою інформацією володіє науковець-аналітик про стан внутрішнього та зовнішнього середовища правової системи, тим більшою є його здатність вплинути на упорядкування¹ її структури – збільшується ймовірність її самозбереження, вдалого саморегулювання та стійкого розвитку.

У політико-правової системи зараз є безліч проблем. Пануюча політико-правова система опосередковано оплачує життя громадян держави, переймається їхніми соціальними проблемами, хвилюється про їхнє здоров'я, планує місця їхнього працевлаштування. У громадян держави немає жодних проблем, бо правова система їх у них забрала. Вищеперечислене повинно турбувати в першу чергу людей, а виявляється воно стало проблемою правової системи. Чи не варто чітко встановити деякі межі, аби обмежити відповідальність правової

¹ Упорядкування – це гармонійне співвідношення та розвиток всіх елементів системи [1, с. 101].

системи за певну сферу життя громадян держави. Незначна корекція меж зробить справжнє диво. Потрібна «огорожа», яка б не допускала проблеми громадянина на «територію» правової системи. Адже, поміч зі сторони правової системи не завжди допомагає громадянину.

1. Мізюк Б. М. Системи управління: монографія. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2004. – 388 с.
2. Д-р Генрі Клауд і д-р Джон Таунсенд. Межі. – Львів: Видавництво «Нова Надія», 2010. – 328 с.
3. Журавлев В. И. Система, взгляд изнутри. – СПб.: Издательство ДЕ-АН, 2007. – 176 с.
4. Чайка Г.Л. Синергізм в управлінні / Г.Л. Чайка. – К.: Знання, 2011. – 70 с.
5. Баранцев Рэм Георгиевич. Синергетика в современном естествознании. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 144 с. (Синергетика: от прошлого к будущему.)
6. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2009. – 1008 с.
7. Вступ до теорії правових систем: монографія / за заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2006. – 432 с.
8. Бехруз Х. Сравнительное правоведение: учебник для вузов. – О.: Феникс. –М.: Транслит, 2008. – 504 с.
9. Мізюк Б. М. Системні основи теорії та інструментарій менеджменту підприємства: монографія. – Львів: Коопосвіта, 2000. – 418 с.

І.І. Мамчій,

В.Є. Глушко,

курсанти

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Розвиток альтернативних методів вирішення спорів – є необхідною умовою та одним із найважливіших питань для створення в країні ефективної системи захисту порушених або оспорюваних суб'єктивних прав громадян. Такий захист може бути здійснений за допомогою розвинутої системи судочинства, яка б швидко, повно і неупереджено розглядала спори та виконувала покладені на неї функції.

Однією із форм та шляхів вирішення задачі захисту прав та законних інтересів громадян, а також вирішення цивільно-правових спорів є створення системи третейських судів. Інститут третейського судочинства є відносно новою формою захисту, який виник з певними труднощами в Україні в 2004 році із прийняттям Закону України «Про третейські суди».

Оскільки в Україні фактично відсутній практичний досвід діяльності таких судів, то відразу після набуття чинності закону ця тема стала предметом активного обговорення на різного роду семінарах, «круглих столах», конференціях, у засобах масової інформації. Можна з упевненістю зауважити, що кількість третейських судів та публічних обговорень поки що значно перевищує кількість справ, розглянутих постійно діючими третейськими судами.

У процесі обговорення закону зверталась увага на вже існуючі проблеми та на такі, з якими може зіткнутись третейське судочинство в майбутньому. Головна причина полягає в тому, що рішення третейських судів сьогодні виконуються не завжди або їх виконання супроводжується рядом протиріч. Загальновизнаною є думка, що при третейському розгляді спорів економитиметься час і гроші, а сама процедура розгляду сприятиме досягненню сторонами взаємоприйнятних рішень без участі органів державної судової системи.

Однак по при все в юриспруденції ще не сформувався усталений підхід та розуміння і визначення місця третейського судочинства у правовій системі України. Більш чіткі уявлення про ефективність третейського судочинства та його переваги будуть сформовані пізніше лише на підставі узагальнення третейської практики, що можливе, звичайно, за наявності такої практики. Наразі ж існує чимало проблемних питань процесуально-правового та організаційного характеру. Можна зупинитися на одному із них: чи здійснює третейський суд правосуддя? Конституцією України, зокрема ст. 124, передбачено, що «правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій суддів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається» [1]. Зі змісту зазначеної конституційної норми не випливає, що правосуддя в Україні здійснюється виключно державними судами. Третейський суд – недержавний незалежний орган, що утворюється не шляхом привласнення функцій правосуддя, а в порядку, встановленому законом для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин.

Згідно зі ст. 55 Закону «Про третейські суди», рішення третейського суду виконується зобов'язаною стороною добровільно в порядку і в терміни, що встановлені в рішенні. Якщо в рішенні термін його виконання не встановлений, воно підлягає негайному виконанню [2].

Примусове виконання рішень третейських судів – ще одна з актуальних проблем, що виявило себе за час існування третейського судочинства. Адже якщо сторона виявилася недобросовісною і ухиляється від виконання рішення третейського суду, то немає іншого виходу, як звертатися до державного суду із заявою про видачу виконавчого листа і тоді вся процедура ризикує розпочатися заново [3].

Якщо при розгляді заяви про видачу виконавчого листа буде встановлено, що рішення не відповідає законодавству або прийнято за недослідженими матеріалами, державний суд повертає справу на новий розгляд до третейського суду, що прийняв рішення [4].

Проте, саме у виконанні рішень третейського суду і полягає одна з головних його проблем, оскільки ст.56 Закону України «Про третейські суди» містить перелік підстав для відмови у видачі виконавчого документа на примусове виконання рішень третейського суду.

Діяльність державних судів є вищою формою захисту цивільних прав. По-перше, державні суди мають найбільш широку компетенцію у сфері захисту цивільних прав. По-друге, акти державних судів мають вищу силу порівняно з актами третейських судів, які можуть бути оскаржені в державному суді. Компетенція третейських судів є більш вузькою. Наприклад, третейські суди не можуть розглядати спори, що виникають із трудових, сімейних та адміністративно-правових відносин, і розглядають спори лише в тих випадках, коли сторони дійшли згоди щодо передачі спору на розгляд до відповідного третейського суду.

Третейські суди в Україні, як установи альтернативного судочинства, утворювались, насамперед, при великих корпораціях, асоціаціях та громадських об'єднаннях. Здавалося, цілком прогнозованим буде збільшення третейського розгляду спорів між членами певних соціальних інституцій, які об'єднані між собою спрямованістю діяльністю та спільністю інтересів. Як свідчить світовий досвід, у більшості розвинених країн підприємці віддають перевагу у вирішенні спорів саме комерційним квазісудовим утворенням, які не входять до державної системи судів що є по суті третейськими судами.

Варто згадати основні принципи організації та діяльності третейського суду – принцип конфіденційності і належності третейських судів та підпорядкованості їх лише законові. Нажаль, принцип конфіденційності не закріплений у ст. 4 Закону. Його викладено законодавцем у ст. 32 Закону, згідно з якою третейський суд, суддя третейського суду не вправі розголошувати інформацію, що стала йому відома під час третейського розгляду, без згоди сторін або їх правонаступників. Забороняється вимагати від третейського судді надання документів, відомості та інформації, якими він володіє у зв'язку з третейським розглядом справи, крім випадків, передбачених Законами України. Також у законодавстві передбачена відповідальність третейськими судами за невиконання ними своїх обов'язків, у тому числі і обов'язку щодо не розголошення відомостей, які стали відомі під час третейського розгляду. Трапляються випадки, коли державні установи, в першу чергу, прокуратура, витребують справи у постійно діючих третейських судів.

Якщо це робиться в межах законодавства, то не виникає ніяких зауважень, оскільки, якщо в діяльності третейських судів містяться ознаки складу правопорушень, за вчинення яких передбачено відповідальність, то таких осіб потрібно притягати до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Отже, можна зробити висновок, що законодавче закріплення статусу третейських судів і порядку здійснення третейського розгляду сприятиме захисту та реалізації прав і законних інтересів учасників суспільних відносин і визначить місце третейського судочинства в правовій системі України.

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України. – 2012.

2. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №35.

3. Еремеева О. Третейские суды: проблемы и перспективы / О. Еремеева. С. Ивашенко // Юридическая практика. – 2005. – № 15.

4. Ткаченко Е. Исполнить нельзя, отменить! Или кто исполнит решения третейских судов? // Юридическая практика. – 2005. – №11.

А.Р. Маркевич,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ЗНАЧНОЇ ШКОДИ

Кримінальний кодекс України передбачає таку кваліфікуючу ознаку як завдання значної шкоди потерпілому. У розділі VI «Злочини проти власності» вона міститься у ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 186, ч. 3 ст. 187, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 190 КК України. Відповідно до п. 2 примітки до ст. 185 КК України значна шкода визначається із урахуванням матеріального становища потерпілого та якщо йому заповдіяно збитки на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

До прийняття нового кримінального кодексу поняття значної шкоди було виключно оціночним, тепер законодавець встановив межі суми спричинених потерпілому збитків. Але, незважаючи на законодавче визначення поняття «значна шкода», з п. 2 примітки до ст. 185 КК випливає, що ця ознака значною мірою залишається оціночною.

У роз'ясненні Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» у п.27, зазначено, що значна шкода визначається за обов'язкової сукупності двох умов: врахування матеріального становища потерпілого та розміру заподіяних йому збитків. Під час з'ясування матеріального становища потерпілого суди мають у кожному конкретному випадку брати до уваги такі обставини, як соціальний стан потерпілого, його працездатність, розмір заробітної плати та інші доходи, кількість членів сім'ї, наявність на його утриманні малолітніх, хворих, непрацездатних тощо. При цьому слід мати на увазі, що значною шкодою визнається така, якою потерпілому спричинені збитки на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Перший критерій передбачає необхідність при визначенні значної шкоди враховувати матеріальне становище потерпілого. При цьому така можливість закону знову таки обмежена зазначеними вище рамками суми спричинених потерпілому збитків. Другий з них стосується розміру завданих потерпілому збитків – це сума незаконно вилученого майна, яка дає підстави визнавати відповідний злочин проти власності таким, що заподіяв значної шкоди потерпілому, і має становити від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Це означає, що у будь-якому разі спричинення потерпілому збитків на меншу або більшу, ніж зазначену цими рамками суму, не може визнаватися значною шкодою. У першому випадку дії винної особи за відсутності інших кваліфікуючих обставин слід кваліфікувати за іншими частинами статей КК України про злочини проти власності.

Таким чином, перший критерій – врахування матеріального становища потерпілого при визначенні заподіяної матеріальної шкоди значною, на нашу думку, фактично повністю втрачає своє значення. Залишається незрозумілим, яким чином матеріальне становище потерпілого може вплинути на кваліфікацію злочину, якщо законодавець чітко окреслив суму матеріальних збитків, заподіяних злочином для визначення його таким, що заподіяв значну шкоду. Незалежно від того, кому заподіяно шкоду внаслідок злочину – бідному громадянину чи заможному, якщо вона менша ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, то такі дії будуть кваліфікуватись за ч. 1 відповідної статті КК України, а за ч. 2 цієї статті – лише за наявності інших кваліфікуючих ознак, а також якщо шкода буде більшою двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Очевидно, що дане упущення законодавця має бути виправлено. Можливий такий варіант – виключити слова «із врахуванням матеріального становища потерпілого» з п. 2 примітки до ст. 185 КК України. Це, безперечно, не

оптимальний варіант вирішення питання про визначення значної шкоди. Це – формальний, спрощений шлях, адже це питання є більш складним і потребує окремого дослідження.

І в юридичній літературі є протиріччя, щодо того який критерій має застосовуватись завжди і обов'язково. Деякі автори пропонують для визначення значної шкоди застосовувати лише критерій в грошовому виразі [3, с.63; 5, с.8], інші, що вартість вкраденого майна потрібно в кожному окремому випадку визначати з врахуванням матеріального становища потерпілого [7, с. 3].

Завдання шкоди на невелику суму буде вважатися як значна шкода у разі викрадення грошей, носильних речей і т.п. в пенсіонерів, самотніх матерів, в багатодітних сім'ях, оскільки це завдало їм значних матеріальних труднощів та спричинило неможливість або значно зменшення можливостей задоволення щоденних життєвих потреб. Цікавим є питання як же має оцінюватись шкода в результаті викрадення предметів на яких є автографи знаменитостей, деякі сувеніри, фотографії. Ці речі не визначають ступені матеріального становища потерпілого і вони не є засобом забезпечення щоденних потреб. Н. Шимбарєва, вважає, що в такому випадку шкода має бути визнана як значна для потерпілого вразі, коли це майно мало високу наукову, культурну, історичну цінність [7, с. 3–4]. Проте, на мою думку, і аркуш паперу з автографом Майкла Джексона, наприклад, через декілька років для певних осіб буде мати як культурне так і історичне значення. І на сьогоднішній день, непоодинокі випадки, коли такі речі, які не становлять собою нічого цінного, виставляються на аукціон (предмети одягу, біжутерії знаменитостей) і продаються за досить пристойними цінами, тобто такі речі, цінність яких полягає не в тому що це, а в тому чие це. В.П. Ємельянов, вважає, що критерії, які не мають матеріального змісту (дефіцитність викраденої речі, престижність володіння нею і т. п.), при цьому враховуватися не повинні [2, с. 63].

Тому заслуговує на увагу така думка, що у разі, коли грошова вартість майна сама по собі не становить значної шкоди потерпілому, то в такому разі шкоду потрібно співставити з становищем потерпілого, а викрадення таких речей про які говорилось вище повинно розглядатись як завдання значної шкоди потерпілому.

До аналізу цієї кваліфікуючої обставини слід додати, що сформульоване у законі поняття значної шкоди в контексті спричинення майнових збитків потерпілому дає змогу дійти висновку про те, що ця ознака може бути інкримінована винному лише у випадку посягання ним на майно, яке є приватною власністю. У випадку протиправного заволодіння майном, яке знаходиться у державній чи колективній вла-

ності, на суму, яка фактично відповідає значній шкоді, дії слід кваліфікувати за ч. 1 відповідної статті КК України, адже кваліфікація за ч. 2 цієї статті суперечила б положенням, викладеним у п. 2 примітки до ст. 185. Таким чином, це можна розглядати як ще один аргумент для перегляду положень, які регламентують визначення значної шкоди у статтях 185, 186, 189 та 190 КК України.

Правозастосовча практика, застосовує ознаку «значна шкода» у випадку, коли таку шкоду було заподіяно як фізичним так і юридичним особам. Однак в теорії кримінального права під потерпілим мають на увазі людину, що зазнала злочинного посягання [3, с. 62]. Однак існує і підхід, який широко тлумачить поняття «потерпілий», охоплюючи ним як фізичних так і юридичних осіб [6, с. 53]. У теорії кримінального процесу потерпілим визначається фізична особа, якому злочинном безпосередньо заподіяна моральна, фізична, або майнова шкода і яка визнана потерпілою постановою особи, яка провадить дізнання, слідчого, сідді або ухвалою суду [4, с. 76]. Отже, у кримінальному процесі під потерпілими розуміється, в першу чергу фізична особа. У зв'язку з цим потрібно тлумачити поняття «потерпілий» як тотожного до поняття «фізична особа». Додатковим аргументом на користь такого твердження є те, що в КК РФ 1996 р. використовується кваліфікуюча ознака «спричинення значної шкоди громадянину». Використання даного формулювання замість формулювання «спричинення значної шкоди потерпілому» розглядається російськими криміналістами як позитивне [1, с. 502–503].

Як слушно зауважила О.В.Льїна законодавча характеристика кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину, що завдало значної шкоди потерпілому» не дозволяє її поставити в один ряд з кваліфікуючими ознаками «вчинення злочину у великих розмірах» та «вчинення злочину в особливо великих розмірах». Оскільки перша ознака, виходячи з законодавчого формулювання, характеризує зміст злочинних наслідків, а «вчинення злочину у великих розмірах» та «вчинення злочину в особливо великих розмірах» характеризують зміст діяння. Також, заслуговує на увагу запропонована О.В.Льїною пропозиція, щоб замінити «вчинення злочину, що завдало значної шкоди потерпілому» на «вчинення злочину у значних розмірах», і відповідно внести зміни до ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 176, ч. 2 ст. 190 КК України та до п. 2 примітки до ст. 185 КК України [3, с. 64].

1. Белоусов И.В. Предмет доказывания по делам о преступлениях, совершенных в соучастии: автореф. дис. ... к.ю.н. / И.В. Белоусов; Воронеж. ин-т МВД России. – Воронеж, 2003. – 29 с.

2. Ємельянов В.П. Защита прав собственности уголовным законодательством. – Харьков: Рубикон, 1996. – 85 с.
3. Льїна О.В. Проблеми встановлення змісту ознаки «вчинення злочину, що завдало значної шкоди потерпілому» у корисливих злочин проти власності // Кримінальний кодекс України 2001р. Проблеми застосування і перспективи. – 2007. – Ч.2., Номер: 13-15/4. – С.62-65.
4. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
5. Смаглюк О.В. Шахрайство за Криміналом кодексом України 2001 року: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.08 / О.В. Смаглюк; Національна академія внутрішніх справ. – К., 2004. – 20 с.
6. Фасенко Є.В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони. – К., 2004 р. – 426с.
7. Шимбарева Н. Определения ущерба как значительного для потерпевшего по делам о хищении личного имущества // СЮ. – 1984. – №21.

Т.Ю. Міщенко,

курсант

*(Донецький інститут внутрішніх справ
МВС України)*

ДІЄДАТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

З прийняттям 28 червня 1996 р. нової Конституції України актуальна проблема захисту прав людини отримала законодавчу базу прямої дії. Як справедливо відмічає Н. И. Карпачова, ця проблема є позанаціональним соціально-культурним явищем і саме на універсальну міжнародно-правову концепцію в галузі прав людини спирається нова Конституція. Для вітчизняного законодавства і соціальних інститутів, визначальною рисою яких є функціонування у законодавчо визначеному полі, таке беззастережне визнання пріоритету прав людини створює свої проблеми, адаптацію до міжнародних стандартів [1].

Для того щоб зрозуміти сутність цивільного законодавства в частині цивільної дієдатності фізичної особи, необхідно зробити порівняльний аналіз Цивільного кодексу України та Росії, а також провести історичну вертикаль з Кодексом РСР 1963 року, але спочатку слід зупинитися на концепціях деяких вчених – цивілістів щодо визначення дієдатності.

Харитонов Є.О. вважає, що легальне визначення дієдатності фізичної особи достатньо повно характеризує цю правову категорію, однак для того, щоб дати визначення дієдатності на галузевому рівні, необхідно врахувати перш за все, характер дій, що може вчинити

суб'єкт певної галузі права, властивості прав і обов'язків, які вона може створювати для себе [2, с. 50]

Разом з тим це визначення має той недолік, що не містить вказівок на особистість дієздатності саме фізичної особи, не зазначає ті риси, які відрізняють її від трактування дієздатності особи юридичної (котра, однак, згідно з концепцією ЦК не співпадає з поняттям фізичної особи) [3, с. 56].

На думку Шишки Р.Б. і Кройтора В.А. дієздатність є конкретною умовою у часі в цивільних правовідносинах; багато інших вчених пов'язують наукове тлумачення цивільної дієздатності з поняттям фізичної особи, яка усвідомлює значення своїх дій та можливість керувати ними. На відміну від звуженого розуміння у ЦРСР 1963 року воно є розширеним та комплексним, більш розгалуженим та системним [4, с. 88].

На сьогодні можна виділити наступні напрями розвитку Цивільного кодексу України та Росії:

1. Цивільне законодавство України не зазначає у преамбулі статті дієздатності фізичної особи вік, з якого особа є дієздатною, як у законодавстві Росії та РСР. (Стаття Цивільного кодексу Росії вводить такий термін як «емансипація»: «Несовершеннолетний, достигший шестнадцати лет, может быть объявлен полностью дееспособным, если он работает по договору, в том числе по контракту или с согласия родителей, усыновителей или попечителя занимается предпринимательской деятельностью»).[5]

2. Мета емансипації полягає в наданні неповнолітньому повноцінного цивільно-правового статусу. Слід мати на увазі, що окремі права і обов'язки виникають виключно після досягнення певного віку, як наприклад, право на придбання вогнепальної зброї. Відповідно до п. 16 постанови Пленуму Верховного Суду Російської Федерації і Пленуму Вищого Арбітражного Суду Російської Федерації № 6/8 від 1 липня 1996 емансипованою неповнолітній має в повному обсязі громадянські права і несе обов'язки (в тому числі самостійно відповідає за зобов'язаннями, що виникли внаслідок заподіяння їм шкоди), за винятком тих прав і обов'язків, за придбання яких федеральним законом встановлено віковий ценз (наприклад, ст. 13 Закону РФ «Про зброю», ст. 19 Закону РФ «Про військовий обов'язок і військову службу») Відповідно до ст. 53 Конституції РФ таке обмеження прав і свобод є допустимим.

3. ЦРСР зазначає вік, з якого неповнолітній може бути повністю дієздатним. Статті 36 ЦКУ і 30 ЦКР вказують підстави обмеження дієздатності фізичної особи; ЦКУ уточнює перелік речовин, систематично вживаючи які особа визнається обмежено дієздатною (уточнює у стат-

ті 36 ч. 2 додає до переліку речовин ще й токсичні речовини чого не вказано у Цивільних кодексах Росії та ЦРСР).

4. Цивільний кодекс України вказує види цивільної дієздатності фізичної особи, способи надання повної цивільної дієздатності, що є надзвичайно вагомим у визначенні основних прав та обов'язків особи; у Цивільному кодексі Росії та ЦРСР цей аспект відсутній. Найбільш суттєвими елементами змісту дієздатності на думку Сергєєва А.П., Толстого Ю.К., є можливість самостійного укладання угод (угодоздатність) і можливість нести самостійну майнову відповідальність (деліктоздатність). Цивільний кодекс як елемент дієздатності громадянина виділив також можливість громадянина займатися підприємницькою діяльністю. Виділення окремих елементів дієздатності не має практичної значущості.

Важливим є питання щодо зазначення шестирічного віку особи у Цивільному кодексі Росії (ст. 28 ЦКР), яке є досить проблемним у співвідношенні низького віку особи і переліку тих незначних правочинів, які вказані у статті: в шестирічному віці за відсутності повного усвідомлення вчинених дій навіть дрібні побутові правочини повинні здійснюватися з згоди батьків чи опікунів малолітньої особи. Ю.К. Толстой констатує з цього приводу, що від 6 до 14 років – перший віковий проміжок, з яким закон зв'язує певний етап дорослішання. У цьому віці малолітні мають право самостійно здійснювати дрібні побутові операції; операції, направлені на безвідплатне здобуття вигоди, що не вимагають нотаріального посвідчення або державної реєстрації; операції по розпорядженню засобами, наданими законним представником [6, с. 40].

Аналіз відмінностей походить з того, що Цивільний кодекс Російської Федерації у повній мірі схожий з ЦРСР. Цивільний кодекс України відрізняється від них тим, що синтезував положення Нідерландського Цивільного кодексу, частково Цивільного кодексу Радянського Союзу, а також Німецького Цивільного кодексу, що дає можливість впевнитися у розгалуженості цього нормативного акту. Поряд з прийнятими до уваги пропозиціями щодо застарілих термінів, змісту статей, обмеження дієздатності осіб з психічними розладами, в Цивільному кодексі 16.01.2003 р. залишається низка недоліків та протиріч, які викликають зауваження і потребують додаткових роз'яснень та уточнень, основними з них є невдале формулювання медичного критерію недієздатності, з використанням розпливчастого терміну «хронічний, стійкий психічний розлад» [7, с. 23].

-
1. <http://www.psychiatry.ua/articles/paper335.htm>
 2. Цивільне та сімейне право. Академічний курс: Підручник: У двох томах / за ред. Я.М. Шевченко. – Т.1: Загальна частина. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.

3. Харитонов Є.О., Калітенко О.М., Зубар В.М. та ін.- Цивільне та сімейне право України: навчально-практичний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене / за ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дришлюка. – Х.: ТОВ «Одісей», 2003.

4. Цивільне та сімейне право: Курс лекцій: у 6-т т. – Т.1. – Вид. 2-е, виправлене та доповнене / Р.Б. Шишка, О.Л. Зайцев, Є.О. Мічурін та ін.; за ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. – Харків: Естрада, 2008.

5. <http://base.garant.ru/101640725/>

6. Гражданское право: учеб.: в 3 т. Т. 2. – 4-е изд., перераб. и доп. / Е.Ю. Валявина, И. В. Елисеев [и др.]; отв. ред. А.П. Сергеев, Ю.К. Толстой. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005.

7. Ілейко В. Р. Обмежена дієздатність – деякі аспекти та проблеми. – 2007. – № 3–4. – С. 21–24.

Р.І. Панчишин,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВИЙ ВИМІР БОРОТЬБИ ІЗ ПРОТИПРАВНОЮ ПОВЕДІНКОЮ В УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНИХ СОЦІАЛЬНИХ РЕАЛІЙ

У Конституції України – вітчизняному нормативно-правовому акті вищої юридичної сили, найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Злочинність завжди займала одне із перших місць серед найбільш гострих проблем, що турбували громадську думку. У другій половині ХХ сторіччя у різних державах її ставили по значущості на друге-третє місце [1, с. 16].

Загалом, питання протиправної поведінки, як правило, висловлюються всі бажаючі, вважаючи, їх досить очевидними. Виступи на згадану тематику службовців, громадських діячів, а також, наукові публікації та матеріали засобів масової інформації завжди сприймаються з високим рівнем інтересу, адже порушуються питання, що є найбільш життєво важливими для кожної особи. При цьому, як правило, висвітлюється досить очевидне в проблемі злочинності, те, що видно багатьом, нерідко висловлюються погляди, які досить поширені у суспільній думці, поряд з цим пропонуються певні рішення. Окрім зазначеного вище, багато людей вважають, що побороти злочинність можливо, керуючись лише здоровим глуздом – буденною свідомістю, не вивчаючи та не враховуючи весь накопичений у цій сфері людсько-

го досвіду, заперечуючи наукові рекомендації та ігноруючи навіть ви-моги закону. У той же час, на зміну затриманим та заарештованим злочинцям приходять нові особи, які знаходяться і діють у тих же соці-альних умовах, що і люди, які раніше вчиняли злочини. Соціальна та еко-номічна кризи спровокували зростання злочинності. Остання стала ледве не повсякденним фоном життя і навряд будь-кого можуть здивувати по-відомлення про малолітніх вбивць, наркоманів чи алкоголіків. Нині кож-ний п'ятий учень 5-го класу, кожний четвертий восьмикласник і кожний другий учень 11 класу схильні до вживання алкоголю. Поширення набула дитяча проституція. В Україні щорічно близько 11 тис. дітей скоюють суспільно небезпечні діяння до досягнення віку, з якого можлива крими-нальна відповідальність. Вони «опановують» нові види злочинів, які ко-лись вважались «дорослими»: вимагання, шахрайство. Деякі вчинки таких злочинців відзначаються особливою жорстокістю і цинізмом. Розбудова правової держави, економічні зміни і реформування національного зако-нодавства України не можливі без урахування сьогоденнішніх реалій. Якщо взяти до уваги тільки сферу боротьби зі злочинністю, то статистика свід-чить: в 1987 р. в Україні зареєстровано 237821 злочин, в 1994 р. – 480478, а в 2009 р. – майже 600 тис. Крім того, значною залишається так звана латентна або прихована злочинність [2, с.102].

Проблеми протиправної поведінки цікавили та цікавлять спеці-алістів різних напрямків. Людство живе в страху перед злочинністю і стільки скільки воно існує, шукає методи і засоби боротьби з ній. Для того, щоб вести боротьбу зі злочинністю, необхідно її пізнати. Нині в зв'язку з гострими соціальними і міжнаціональними конфліктами, еко-номічним розвалом, політичною боротьбою за владу багато проблем злочинності загострилися. Успішна боротьба зі злочинністю передба-чає глибоке вивчення злочинів різних категорій з розкриттям їх рівня, структури, динаміки, причин і умов їх вчинення, а також розробку на цій основі системи ефективних заходів профілактики. Організована злочинність становить значну небезпеку для суспільства, особливо коли воно знаходиться у стані реформування та розбудови державно-правової системи. Саме така, сприятлива для організованої злочиннос-ті, ситуація містить у собі загрозу її проникнення практично у всі сфе-ри суспільних відносин, галузі господарювання та управління. Бороть-ба з організованою злочинністю в Україні не отримує широкої підтри-мки населення. В уявленні пересічного громадянина головне призна-чення служб по охороні правопорядку полягає у забезпеченні поваги до особистості та його майна. Ось чому, на відміну від загальнокрими-нальної, організована злочинність мало турбує широку публіку: цей вид протиправної діяльності схований від її очей і, крім того, надає

особам товари і послуги, протизаконний характер яких або не турбує споживачів, або сприймається деякими з них бажаною (напр., наркотики). Потрібно також усвідомлювати сьогодні, що функціонуванню організованої злочинності сприяє недосконалість чинного законодавства. Злочинні організації мають великі міжнародні зв'язки, що істотно ускладнює роботу національних органів по боротьбі з цим негативним явищем. Тому боротьба з організованою злочинністю багато в чому залежатиме від альтернативи, яка може бути запропонована більшості рядових учасників організованих злочинних об'єднань з точки зору їх легальної зайнятості, отримання легальних доходів.

Як видається, найбільш дієвий шлях боротьби зі злочинністю – у створенні такої «траєкторії розвитку» при якій виключається саме «зіткнення» зі злочинністю. Але змінювати закономірності розвитку суспільства – завдання досить складне. Впливати ж на динаміку і структуру злочинності можливо. Особливо актуалізується це завдання у перехідний, період у якому знаходиться сьогодні Україна.

1. Василевич В.В. Боротьба з озброєними формами організованої злочинності корисливо-насилницького спрямування: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук зі спец. 12.00.08 / В.В. Василевич – К., 1998. – 17 с.

2. Зелінський А.Ф. Корислива злочинна діяльність / А.Ф. Зелінський, М.Й. Коржанський. – К.: Генеза, 1998. – 345 с.

В.М. Парасюк,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЯК ЗАСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Відшкодування шкоди – один з найважливіших інститутів сучасної правової науки. У законодавстві України передбачено два види шкоди, що підлягає відшкодуванню – шкоду матеріальну і шкоду моральну.

Такий засіб захисту цивільних прав, як відшкодування моральної шкоди, зазначений в ст. 1170 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), що передбачає відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно, та ст. 386 ЦК України, де йдеться про відшкодування майнової та моральної шкоди власнику, права якого порушені.

Під моральною шкодою, відповідно до чинного законодавства, слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних та/або фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній особі протиправними діями або бездіяльністю інших осіб [6, с. 509]. Моральна шкода може полягати, зокрема, у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна.

Провідні правознавці М.І. Брагінський та М.І. Вітрянський відносять компенсацію моральної шкоди до таких способів захисту прав учасників договірних відносин, які мають на меті відновлення порушеного права та (або) компенсацію витрат, що їх зазнала особа у зв'язку з порушенням її права [1, с. 779]. Однак ці науковці не зазначають в числі заходів і форм договірної відповідальності компенсацію моральної шкоди [1, с. 607–770].

Проте позиції вітчизняних дослідників дещо розходяться. Одні вчені дотримуються думки, аналогічної до наведеної вище – розглядають відшкодування моральної шкоди як один зі способів захисту суб'єктивних цивільних прав і не згадують про нього серед заходів цивільно-правової відповідальності (Є.О. Харитонов [8, с. 184–188]). Деякі, вважаючи його і способом захисту, і заходом цивільно-правової відповідальності (А.І. Дрішлюк [5, с. 417–418]), усе ж не вбачають у відшкодуванні моральної шкоди наслідок порушення зобов'язань [5, с. 516–518].

У законодавстві та на практиці термін «відшкодування моральної шкоди у разі порушення права власності» часто замінюють або ототожнюють з терміном «компенсація моральної шкоди у разі порушення права власності». Проте юридичне значення поняття «компенсація» в контексті моральної шкоди істотно відрізняється від «відшкодування», оскільки моральна шкода не підлягає відновленню, тобто компенсувати її неможливо, а припустимим є лише відшкодувати втрати немайнового характеру у разі порушення права власності.

При порушенні права власності суд визначає розмір відшкодування моральної шкоди залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо), та з урахуванням інших обставин. Зокрема, враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і ділових сферах, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану. При цьому суд має виходити із засад розумності, виваженості та справедливості.

Так, відповідно до Методичних рекомендацій «Відшкодування моральної шкоди» (лист Міністерства юстиції України від 13 травня

2004 року), моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового еквіваленту душевного болю, спокою, честі й гідності особи. Будь-яке відшкодування моральної шкоди не може бути адекватним дійсним стражданням, тому будь-який її розмір буде мати суто умовний вираз, тим більше якщо таке відшкодування стосується юридичної особи [7].

Юристи-практики зазначають, що при оцінці розміру відшкодування моральної шкоди необхідно враховувати розмір матеріальної шкоди, якої зазнав потерпілий. Але в ст. 23 ЦК України встановлено, що моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування [3, с. 18].

Згідно зі ст. 23 ЦК України, розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. Характер фізичних і душевних страждань оцінюється судом із врахуванням фактичних обставин, за яких була завдана моральна шкода, та індивідуальних особливостей потерпілого.

При визначенні розміру відшкодування суддя спирається на такі поняття, як «розумність» і «справедливість». Ст. 8 ЦК України зазначає, що у разі неможливості застосування аналогії закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства, тобто за аналогією права. Оскільки одними із загальних засад цивільного законодавства є розумність та справедливість, то можна дійти висновку, що у разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до принципів розумності та справедливості. Поняття розумності і справедливості знайшли своє віддзеркалення і в ст. 23 ЦК України. Методики визначення розміру відшкодування моральної шкоди, які містяться в юридичній літературі [4], переважно орієнтовані на випадки завдання такої шкоди внаслідок делікту, проте їх можна застосовувати не у всіх випадках відшкодування моральної шкоди при порушенні права власності.

У судах почасти розглядаються справи про відшкодування моральної шкоди особливої складності, які вимагають спеціальних знань в галузі психології і психіатрії, оскільки буває важко визначити міру фізичних і душевних страждань потерпілого. У таких випадках суд повинен залучати експерта або призначати експертизу, яка відповість

на поставлені питання. На думку Т. Будякової, використання критерію індивідуальних особливостей потерпілого при визначенні компенсації моральної шкоди буде адекватнішим, якщо в процесі оцінки міри фізичних і душевних страждань застосовувати спеціальні психологічні, медичні та інші знання [2, с. 15–16].

Підсумовуючи вищевикладене та з огляду на те, що в законодавстві України поступово вдосконалюється інститут відшкодування моральної шкоди, доходимо висновку про необхідність прийняття таких нормативно-правових актів, які будуть чітко та прозоро визначати цей засіб захисту права власності в цивільному праві України. Адже при порушенні права власності, хоча воно й закріплене в законах України, громадяни рідко правильно використовують своє право на відшкодування моральної шкоди, оскільки не знають, яким нормативно-правовим актом воно врегульовано, та заздалегідь не впевнені в його реалізації. Також необхідно довести до громадськості, що свої права кожному слід відстоювати, проте ними не можна зловживати.

1. Брагинский М.И., Витрянский М.И. Защита прав участников договорных отношений / Договорное право. Книга первая: Общие положения: Изд. 2-е, завод 6-й. / М.И. Брагинский, М.И. Витрянский. – М.: Статут, 2001. – 848 с.

2. Будякова Т. Индивидуальные способности потерпевшего как критерий степени нравственных и физических страданий / Т. Будякова. – Рос. юстиция. – 2003. – № 2. – С. 15-16.

3. Гупаловська, О.Б. Відшкодування моральної шкоди – зобов'язально-правовий засіб захисту права власності / О.Б. Гупаловська, // Адвокат. – 2010. – № 8. – С. 16-21.

4. Демський С.Е. Відшкодування матеріальної і моральної шкоди та компенсаційні виплати: нормативні акти, роз'яснення, коментарі / С.Е. Демський, В.С. Перепічай, В.А. Скоробагатько. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 624 с.

5. Дрішлюк А.І. Захист цивільних прав судом / Цивільне право України: підручник: у 3 кн. / А.І. Дрішлюк – Одеса: Юридична література, 2005. – Кн. 1. – 528 с.

6. Енциклопедія цивільного права України / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; відп. ред. Я.М. Шевченко. – К.: Ін Юре, 2009. – 952 с.

7. Методичні рекомендації «Відшкодування моральної шкоди»: лист Міністерства юстиції України від 13 травня 2004 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

8. Харитонов Є.О. Захист цивільних прав та інтересів судом / Цивільне право України: підручник / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. – К.: Істина, 2003. – 776 с.

У.М. Парпан,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного та інформаційного права
(Навчально-науковий Інститут права та психології
НУ «Львівська політехніка»)*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Захист прав, свобод та законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві України, регулює кримінально-процесуальний інститут оскарження. Необхідно зазначити, що вітчизняні джерела кримінально-процесуального права повинні відповідати міжнародним стандартам забезпечення прав людини, схваленим Україною, оскільки відповідно зі статтею 9 Конституції України: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [1].

Права людини – одне із найбільш уживаних понять у сучасному правознавстві, навколо якого і в наш час відбуваються гострі дискусії серед учених. Держава не може не визнавати прав людини на життя, гідність, недоторканність тощо. Поряд із цим держава, спираючись на закон, зобов'язана виконувати функцію їх захисту і забезпечення.

При визначенні поняття «права людини» у науковій літературі та законодавстві доволі часто вживається формулювання «права і свободи людини». Хоча в більшості випадків терміни «права» і «свободи» вживаються як синоніми, все ж таки певна різниця між ними існує. Якщо йдеться про наявність у особи права, то цьому протиставляється обов'язок влади здійснити певні дії, спрямовані на реалізацію цього права. Якщо йдеться про свободу, то це означає, що існує окрема сфера життя індивіда, якої влада не повинна торкатися, тобто це можна розуміти як заборону втручатися у певну сферу життя індивіда.

У юридичній науці права людини найчастіше визначаються як гарантовані демократичним суспільством можливості для кожного індивіда, певних спільностей на належний рівень життя, ефективну соціальну систему охорони та захисту від свавілля держави у відповідності зі встановленими міжнародними та національними стандартами і процедурами [2, с. 27]. Або ж «певні можливості людини, необхідні для її повноцінного існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, що об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей» [3, с. 16].

Не викликає жодних сумнівів той факт, що проблема прав людини вже давно вийшла за межі однієї країни і набула характеру світо-

вої. Тому у запропонованому визначенні йдеться про «рівень розвитку цивілізації». Права людини – це права не тільки громадянина конкретної держави, але й члена світової спільноти. Це твердження найбільш повно проявляється у концепціях, що проголошують універсальність прав людини. «Всі права людини носять універсальний характер, вони неподільні, взаємозалежні та взаємопов’язані. Міжнародне співтовариство повинно відноситися до прав людини неупереджено та об’єктивно» [4, с. 5].

Удосконалення законодавства про забезпечення прав і свобод людини і громадянина відбувається в нашій державі шляхом збільшення переважної ваги законів у системі нормативно-правових актів, що безпосередньо визначають порядок реалізації основних прав та свобод людини і громадянина; сприяння приведенню цього законодавства у відповідність із Конституцією України та міжнародними стандартами у цій галузі; доведення норм, уміщених у законах, присвячених гарантуванню основних прав та свобод людини і громадянина, до високого рівня конкретизації; посилення юридичних гарантій захисту цих прав та свобод, зміцнення правових засобів їх реалізації.

Водночас, слід акцентувати, що у громадянському суспільстві відносини між громадянином і державою кардинальним способом змінюються. В їх основі лежать принципи соціальної згоди й рівності можливостей. Проблема повноти й гарантування прав та свобод людини набула в сучасному світі глобального значення. Від вирішення проблеми гарантій залежить подальший соціальний прогрес – запобігання світовій термоядерній війні й забезпечення миру для всіх народів; подолання розриву у рівні економічного розвитку між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, усунення голоду, убогості й неграмотності, запобігання катастрофічного забруднення навколишнього природного середовища; забезпечення людства необхідними ресурсами – продовольством, промисловою сировиною; джерелами енергії; запобігання негативних наслідків науково-технічної революції. Світове співтовариство прагне виробити єдині правила в питаннях соціальної і правової захищеності громадян, намагається уніфікувати їх, прийняти єдині стандарти і процедури, що сприяють визнанню гідності, притаманні усім членам людської родини.

Одним із найважливіших аспектів проблематики прав людини є питання про межі забезпечення її прав і свобод. Ці питання, як відомо, достатньо висвітлено у європейських нормативно-правових актах щодо прав людини. Цілком зрозуміло, що не змогли уникнути їх і в Кон-

ституції України. Адже прийняттю Основного Закону передувала тривала робота з вивчення європейського досвіду в гарантуванні та захисті прав людини і громадянина [5, с. 25].

Кримінально-процесуальне законодавство надає органам дізнання, досудового слідства, прокуророві й суду такі владні повноваження, реалізація яких завжди тією чи іншою мірою обмежує або уражає найзначиміші конституційні права і свободи людини, котра потрапляє у сферу його діяльності. Найменше відхилення від демократичних або гуманістичних засад - і при законодавчому регулюванні кримінального процесу, і під час правозастосовної діяльності - призводить до істотного обмеження прав людини та заповдіння шкоди авторитету держави. Наданню органам, які здійснюють боротьбу зі злочинністю, широким повноважень, що забезпечують вирішення завдань кримінального судочинства, повинно кореспондувати встановлення чітких процесуальних механізмів захисту прав людини в кримінальному процесі. Не випадково його основоположні принципи задекларовані в низці міжнародних документів про захист прав людини і громадянина. Йдеться, насамперед, про такі важливі документи в царині регулювання кримінального судочинства, як Загальна декларація прав людини [6], Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод [7], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [8] та інші.

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – С. 141.

2. Бережнов А.Г. Права личности: некоторые вопросы теории / Александр Геннадьевич Бережнов. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – С. 27.

3. Рабінович П. Основні права людини: поняття класифікації, тенденції / П. Рабінович // Укр. часопис прав людини. – 1995. – № 1. – С. 16.

4. Российский бюллетень по правам человека. – 1998. – Вып. 10. – С. 5. (Віденська Декларація 1993 року).

5. Маляренко В.Т. Конституційні засади кримінального судочинства / В.Т. Маляренко. - К.: Юрінком Інтер, 1999. - 320 с.

6. Загальна декларація прав людини. Права людини. Міжнародні договори України. – К., 1992. – С. 10.

7. Див.: Рабінович П.М. Європейська Конвенція з прав людини: проблеми національної імплементації (загальнотеоретичні аспекти) / П.М. Рабінович, Н.М. Раданович. – Львів: Астрон, 2002. – Вип. 4. – С. 58. – (Серія 1. Дослідження та реферати).

8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.zakon.rada.gov.ua].

Н.П. Попович,
викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ДОКТРИНАЛЬНОГО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «КОЛІЗІЯ» У ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Термін «колізія» (лат. – *collisio*) походить від латинського «*col-lido*» – стикаюся і означає сутичку, збіг протилежних обставин, сил та інтересів. Класичним виразом колізії є протиріччя між «існуючим» і «необхідним», а якщо взяти до уваги, що закон закріплює «існуюче», а в праві міститься «належне» чи «необхідне», то юридичні колізії в найбільш глобальному масштабі полягають у протиріччях між позитивним законом і природним правом.

Юридичні колізії були відомі ще давньоримському праву, яке, на жаль, в кодифікованому вигляді ми у спадщину не одержали, а тому, мабуть, назавжди втрачені ті першоджерела, які дали б сучасникам тверду основу для наукових досліджень цієї проблеми. До наших днів дійшли деякі фразеологізми, що дають уявлення про те, що давні юристи розуміли під колізіями: *de conflictu legume* – про колізію законів; *antinomia* – дійсне або уявне протиріччя в законі; *leges posteriores, priores contraries abrogant* – нові закони скасовують попередні, що їм суперечать; (*distinquenda sunt tempora distinquere tempora, et concordabis leges* – один час потрібно відрізнити від іншого; розрізняй час і примириш закони. Вони засуджували звичай переробляти закони і вважали його найнебезпечнішим, оскільки така практика створювала колізії між ними. Але разом з тим вони розуміли, що зі зміною часу неодмінно змінюються і закони, бо вони мають відповідати його вимогам. На їх переконання, навряд чи можна створити закон, зручний для кожного, та якщо він добрий для більшості, він є корисним (*vix ulla lex fieri potest quae omnibus commode sit, sed si majori parfi prospiciat, utilis est*) (За цит.: [1, с. 18]).

Говорячи про юридичні колізії, варто сказати про праці Г.Ф. Шершеневича. Даючи огляд форм права, Г. Ф. Шершеневич розглядає закон і види законів, а також чинність закону в часі й просторі. Велика увага приділена застосуванню права - його принципам, критиці, тобто встановленню дійсності правової норми (її існуванню і юридичній оцінці), тлумаченню, аналогії. Аналіз порушення права проведений з погляду видів, наслідків і відповідальності [2, с. 38]. У цьому випадку є присутнім деяка статичність у розумінні права.

Близьку позицію займає Е.Н. Трубецькой (1863–1920 р.), що докладно пояснює межі чинності закону (як такого) у часі, включаючи зворотну силу закону в межах місця, у відношенні до осіб. При зіткненні законів різних країн у державному й кримінальному праві превалує територіальний принцип, у цивільному й сімейному праві цей принцип обмежується. Зіткнення «різномісних» законів дозволяється на основі теорії, коли вибір закону визначається природою правових відносин. Звідси різні рішення стосовно статусу осіб, статусу речей і статусам договорів.

Позиції Г.Ф. Шершеневича та Е.Н. Трубецького є близькими за змістом. Вивчаючи колізії та розглядаючи чинність закону у часі, у просторі та по колу осіб, вони таким чином спробували їх класифікувати.

Проблема колізій в законодавстві України вперше обговорювалась в Україні на Міжнародній науково-практичній конференції, що відбулася 23–24 жовтня 1995 р. в м. Києві. Її учасники обмежились обговоренням вузького кола колізійних проблем, що мають місце лише в законодавстві України. На думку одного з них (директора Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України акад. Ю.С. Шемшученка), «юридична наука тут відстає від потреб практики. У нас немає ґрунтовних теоретичних розробок цієї тематики... За цих умов практика вимушена діяти імперативним шляхом, який не завжди виявляється продуктивним».

У цей час, найвідомішими сучасними дослідженнями юридичних колізій, є праці М.Ю. Тихомирова та Н. А. Власенка.

Ю. Тихомиров у дослідженнях юридичних колізій змушений констатувати, що «проблема колізій в глобальному масштабі не ставиться і не вирішується, вона зводиться до колізійного права і колізійних норм, що приписують, які акти застосовувати, коли виникає суперечлива ситуація» [3, с.11]

На наш погляд, думка М.Ю. Тихомирова, про виділення колізійного права, має вагомий докази. Без сумнівів сучасна Україна буває юридичними колізіями, і можливо, виділення такої галузі, як «колізійне право», сприяло б створенню в нашій країні «здорового», єдиного юридичного простору.

Н.А. Власенко вважає, що колізія норм має суперечливий характер, тобто рішення, які містяться в нормі, взаємно виключають одне другого, тому називаються полярними. Однак колізія може виступати і як відмінність. Якщо в першому випадку мова йде про взаємне виключення, полярності, то в іншому – неузгодженості приписів норм права [4, с. 20]. Видається, що дані терміни не можна вживати як синоніми, а характеризувати колізію одним з них – недостатньо. З врахуванням

цього слід зробити висновок, що колізія норм поняття ширше. Правильно визначати її, як відносини між нормами, які виникають з приводу регулювання однієї фактичної ситуації.

На нашу думку, слід приєднатись до визначення поняття колізії правових норм, яке навів Н. А. Власенко «відносини між нормами, які виступають у формі відмінності і протиріччя при регулюванні однієї фактичної обставини» [4, с. 23].

Отже, специфічною рисою колізії правових норм є наявність однієї фактичної обставини, яка підпадає під регулювання двох, а іноді і більше норм права. Інакше кажучи, колізійні відносини між правовими нормами виникають тоді, коли кожна норма з одного і того ж питання пропонує неоднакове рішення.

Проте, легалізованого поняття «колізія», його дефініції законодавство України не містить. Відсутнє воно і в загальній теорії права [5, с. 186]. У деяких законодавчих актах України сьогодні лише згадується про колізії.

Наступне визначення передасть зміст поняття колізія найбільш точніше.

Колізія – це стан і дія кількох правових актів чи їх норм, як правило нормативного характеру, що прийняті одним або різними суб'єктами правотворчості, які спрямовані на регулювання одних і тих же суспільних відносин, а застосування кожного з них окремо дає різний, зокрема протилежний, результат. Колізійні правові акти і норми є контроверсійними, бо розбігаються за результатами їх регулятивної дії на суспільні відносини [1, с. 20].

Важливим кроком у розвитку цього поняття є в першу чергу усвідомлення того, що теорія права як і інші правові науки, їх не позбавлені. Завданням держави, а саме уповноважених органів є виробити ефективні правові механізми попередження виникнення нових колізій та подолання уже існуючих.

1. Лилак Д. Колізія і конкуренція законів // Право України. – 2001. – № 4. – С. 18-20.

2. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права. Учебная помощь. Том 2. Вип. 2, 3, 4. – М., Юридический колледж МГУ, 1995.

3. Тихомиров Ю. А. Юридическая коллизия. – М.: Манускрипт, 1994. – 137 с.

4. Власенко Н. А. Коллизионные нормы в системе советского права // Правоведение. – 1985. – №4. – С. 72-77.

5. Копейчиков В.В. Загальна теорія держави та права. – К.: Юрінком Інтер, 2000.

С.Ю. Ременяк,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ТА ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Для досягнення високого економічного, науково-технічного та соціального рівня, підвищення добробуту різних верств населення країнам світу необхідні розвинуті та добре налагоджені системи інтелектуальної власності.

XXI ст. – століття високих технологій, у тому числі інформаційних, розвиток яких безпосередньо залежать від інтелектуальної діяльності людини. Тому питання правової охорони інтелектуальної власності заслуговує на особливу увагу, оскільки від рівня інтелектуального потенціалу суспільства залежить ефективність вирішення економічних проблем, що мають місце в Україні.

Проблема захисту інтелектуальної власності є актуальною для кожної розвинутої країни. Продукт інтелектуальної праці за умови його використання має важливе значення для економічного та соціального прогресу. Особливої актуальності набуває інститут адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності.

Підставою для застосування адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності є ті процеси, що відбуваються на матеріальному та духовному житті суспільства.

Філософ стародавньої Греції Платон (427–347 рр. до н. е.) стверджував, що створення будь-яких творів мистецтва і ремесла треба назвати творчістю, а всіх створювачів – творцями. Інший відомий філософ Арістотель у своїй «Метафізиці» зазначав, що «будь-яке мислення спрямоване на творчість».

Відомий класик давньогрецької літератури Вергілій, автор славетної «Енеїди», очевидно, з сумом констатував порушення авторського права: я написав вірші, а слова дістались іншому. Цей вислів уже ввійшов до скарбниці античної мудрості.

Визначний російський поет А. Пушкін стверджував, що: «не продається вдохновенье, но можно рукопись продать...».

Об'єктивна потреба у подоланні на сучасному етапі розвитку суспільства порушені прав інтелектуальної власності пояснюється перш за все, необхідністю забезпечення законних прав та інтересів власників цих прав.

Відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1]. Суб'єктами права інтелектуальної власності визнається творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності».

Об'єктами права інтелектуальної власності є твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів, і послуг, результати науково-дослідних робіт та інші результати інтелектуальної праці [2]. Відносини щодо створення і використання об'єктів права інтелектуальної власності регулюються Цивільним кодексом України, законами України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» низкою інших правових актів.

Що стосується діяльності міліції громадської безпеки щодо виявлення, запобігання та профілактики злочинам та правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, то, незважаючи на значну нормативну базу, яка регулює відносини у сфері інтелектуальної власності, аналіз криміногенної ситуації на ринку об'єктів інтелектуальної власності, насамперед вітчизняних товаровиробників, авторів та правовласників, свідчить про те, що, оперативна обстановка в цій сфері є доволі складною.

Найпоширенішими правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності є порушення у сфері авторського права і суміжних прав (виготовлення і розповсюдження контрафактних творів, примірників аудіовізуальних творів та фонограм; тиражування та розповсюдження неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення; виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, а також порушення у сфері промислової власності (виробництво і розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів та послуг, зазначень походження товарів та комерційних (фірмових) найменувань відомих вітчизняних та іноземних виробників).

Проблема контрафактної та фальсифікованої продукції складається із трьох складових: економічні збитки, національна безпека та безпека громадян. Адже контрафактна продукція, або просто підробки, несуть не лише збитки економіці країни та виробникам, але й можуть становити загрозу національній безпеці або здоров'ю та життю громадян. Так, фальшиві ліки можуть призвести до втрати здоров'я або смерті.

Майже в усіх підрозділах ОВС незадовільно організована робота щодо пріоритетності викриття підпільних цехів з виробництва фальсифікованої та контрафактної продукції, перекриття каналів її ввезення на територію держави, знешкодження розгалуженої мережі оптових торговців цією продукцією, а також контрафактних примірників аудіовізуальних творів і комп'ютерних програм, українських та зарубіжних правовласників.

Внаслідок цього в багатьох містах України продовжується масова торгівля контрафактною та фальсифікованою продукцією на ринках, вокзалах, зупинках транспорту, у підземних переходах, з «розкладок», а також закладами роздрібною торгівлі і громадського харчування.

За, оцінками Всесвітньої організації інтелектуальної власності економічні збитки від реалізації контрафактної продукції і піратства у світі перевищують 100 мільярдів доларів у рік. контрафактна продукція підриває розвиток економіки, приводить до втрати доходів і робочих місць [3, с. 1]. Саме цим і обумовлюється актуальність обраної теми.

Міліція громадської безпеки як підрозділ, діяльність якого полягає в захисті прав і свобод людини і громадянина, забезпеченні громадського порядку, спокою та безпеки, попередженні і припиненні правопорушень, мають приймати активну участь у забезпеченні правопорядку. та протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Тому ми вважаємо, вона повинні: по – перше, отримувати від громадян та узагальнювати інформацію про осіб, що здійснюють протиправну діяльність в сфері інтелектуальної власності, та передавати до підрозділів по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та високих технологій ДСБЕЗ. По – друге, з метою профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності, проводити серед громадян профілактичну роботу, щодо недопустимості вчинення протиправних дій у даній сфері.

При виконанні міліцією громадської безпеки завдань щодо припинення та профілактики правопорушень у сфері інтелектуальної власності, особливу увагу необхідно сконцентрувати на перевірці фізичних осіб, які здійснюють роздрібну торгівлю цими товарами з лотків, кіосків у невстановлених місцях, з метою перевірки підстав зайняття таким видом діяльності.

Таким чином, все це дасть підрозділам міліції громадської безпеки змогу виявити та попередити факти правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради – № 40–44. – Ст. 356.

3. Розпорядження ГУМВС України в Донецькій області № 183 від 11.02.2010 р. «Про проведення на території Донецької області цільової оперативно – профілактичної операції «Інтелект»»

В.М. Рудік,

кандидат юридичних наук, доцент

В.М. Фірман,

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри безпеки життєдіяльності

(Львівський національний університет

ім. Івана Франка)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОВС

Широкомасштабні перетворення, що відбуваються в Україні, спричиняють суттєві зміни в законодавстві нашої держави. Становлення України як правової демократичної держави створює необхідні передумови для реформування державної соціальної політики та захисту прав працівників різних сфер трудової діяльності. Поява нових організаційно-правових актів вимагає певних змін у формах діяльності адміністрацій організацій, установ, підприємств, Міністерств та відомств направлених на підвищення соціального захисту громадян. Вивчається міжнародний досвід захищеності працівників та трудових відносин і доцільність його використання в національному законодавстві. Вишукуються додаткові шляхи та засоби досягнення державного соціального забезпечення та недопущення зниження соціальних гарантій держави.

Рядовий і начальницький склад органів внутрішніх справ України, як одна із численних категорій працівників, також потребує правового забезпечення, соціального захисту та соціальних гарантій у повсякденній службовій діяльності. Часті зміни у законодавстві, щодо пенсійного забезпечення, вихідної допомоги, суперечності в порядку нарахування одноразової допомоги у зв'язку з втратою працездатності, не чітко визначені нарахування додаткових видів грошового забезпечення та ряд інших соціальних гарантій держави не викликають впевненості в стабільності становища працівників органів внутрішніх справ. Такий стан справ не дозволяє сформувати державним та правоохоронним органам професійне ядро, призводить до вимивання професіоналів з силових структур, втрачається зв'язок поколінь, передача

досвіду роботи. Сукупність таких гостро-назрілих і не вирішених питань подекуди призводить до зради інтересів служби.

Вагомим кроком щодо вивчення окреслених проблем є ряд робіт вітчизняних науковців, зокрема це Т.М. Артюх, К.С. Батигін, Л.В. Бричко, К.Г. Воблий, А.В. Губанов, Н.Д. Еріашвілі, Ю.М. Журавльов, Л.А. Мотильов, Л.І. Рейтан, І.Г. Секерж, Г.М. Тагієв, М.Я. Шимінова та ін., які досліджують організаційно-правове забезпечення соціального захисту громадян, у тому числі й співробітників органів внутрішніх справ.

Зміна такого стану у ряді випадків не потребує значних матеріальних затрат, а лиш впорядкування та систематизації нормотворчої роботи, узгодження ряду правових документів та діяльності відповідних служб різних рівнів, скорочення та спрощення документообігу, обмін і поширення досвіду роботи.

Однією з складових захисту прав осіб, що проходять державну службу, є захищеність їх соціальних гарантій від прийняття адміністраціями щодо них не правових рішень (будь якого характеру). У ряді випадків, через тлумачення посадовими особами на свій розсуд певних правових норм та прийняття рішень всупереч нормативним документам, або їх протиправної бездіяльності, виникають спірні питання, з якими працівники звертаються до суду. Суд, виносячи законне рішення, поновлює порушені права, але посадова особа, яка приймала неправильне рішення, зазвичай, відповідальності не несе.

Важливим вданому контексті є визначення (тлумачення) окремих термінів та норм нормативних документів, які регламентують діяльність міліції. Зокрема, це Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ. Прийнятий ще Постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 29 липня 1991 р. № 114, цей документ у багатьох випадках є, на нашу думку, застарілим та не приведеним у відповідність до ряду Законодавчих актів України.

Так, відповідно до Закону України «Про міліцію» ст. 23-1 пенсійне забезпечення працівників міліції після звільнення їх зі служби в органах внутрішніх справ [1] здійснюється в порядку та на умовах, встановлених Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Відповідно до ч.9 статті 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, переведеним за станом здоров'я або за віком з льотної роботи, підводних човнів (підводних крейсерів), атомних надводних кораблів і мінних

тральщиків на посади з меншим посадовим окладом, пенсії обчислюються, за бажанням пенсіонера, виходячи з посадового окладу за останньою штатною посадою, займаною перед звільненням, чи з указаних у цій частині посад, які вони займали до переведення, якщо на день переведення вони мали право на пенсію за вислугу років. У такому ж порядку обчислюються пенсії особам офіцерського складу та особам начальницького складу з військовим званням полковника, або спеціальним званням полковника міліції чи внутрішньої служби, полковника податкової міліції, полковника Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також їм рівних і вище, якщо вони за таких обставин та умов переведені в інтересах служби з посад, які ці особи займали не менше трьох років до переведення і на день переведення мали право на пенсію за вислугу років [2].

Таким чином, право вибору окладу даної категорії осіб пов'язується з фактом переведення в інтересах служби. Зазначений Закон не передбачає інших формулювань, як от відрядження чи переміщення.

Водночас умови проходження служби в органах внутрішніх справ регулюються Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (затверджене Постановою Кабінету міністрів Української РСР від 29.07.1991 р. № 114). Зокрема у розділі IV цього Положення, за назвою «Призначення на посади, переміщення і просування по службі», використовуються терміни «просування», «переміщення», «переведення», «відрядження», але дефініції їх не розкриваються [3].

Слід відзначити, що правова кваліфікація відносин, що складаються у зв'язку із зміною місця служби, та вживанням терміну переведення не порушує інтересів адміністрації, не впливає на порядок грошового забезпечення та інших умов служби. Водночас, ця невизначеність створює перешкоди для осіб рядового і начальницького складу у реалізації їх пенсійних прав.

З огляду на викладене, хочемо наголосити, що на сучасному етапі успішне забезпечення соціального захисту осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ є неможливим без приведення усіх відомчих нормативних документів до положень загальнодержавних нормативно-правових засад. Є всі умови для подальшого удосконалення нормативної бази МВС України, зокрема, шляхом упорядкування всіх необхідних законодавчих та соціальних заходів в цій галузі. Законодавцям, науковцям та практичним працівникам слід переглянути підходи до соціальних гарантій законодавства, що дозволить суттєво підняти рівень соціального забезпечення співробітників

органів внутрішніх справ та підвищить ефективність їх професійної діяльності.

1. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

2. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9 квітня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 399.

3. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, затверджене Постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 29.07.1991 р № 114.

С.С. Сливка,
*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та філософії права
(Навчально-науковий інститут права
та психології НУ «Львівська політехніка»)*

ПОНЯТТЯ ДЖЕРЕЛА КАНОНІЧНОГО ПРАВА

Загальноприйнятим у правовій науці є звернення до витоків правових норм, історії їх створення, тобто до джерел права. Всебічність такого підходу сприяє не тільки зміцненню наукових концепцій, а й достовірності, ефективності правових суджень. Тим більше, що така надія на ефективність правової норми впливає із етнічних, національних елементів у праві, які мають беззаперечне визнання.

Канонічне право також має свої джерела. Наше завдання полягає у тому, щоб висвітлити загальні відомості про існування таких джерел, не вдаючись у їх зміст. Звичайно, джерела канонічного права мають свою специфіку, яку обґрунтовує релігія, в тому числі й релігійна конфесія. Але ця специфіка повинна бути співставлена із ознаками джерел світського (державного, національного) права.

У світському праві джерело – це спосіб зовнішнього вияву правових норм, який засвідчує їх загальнообов'язковість [3, с. 171]. Джерелами права можуть вважатися ті матеріальні, соціальні та інші умови життя суспільства, які об'єктивно викликають необхідність видання чи зміни, доповнення тих або інших нормативно-правових актів, а також правової системи загалом. Багатоманітність джерел права є явищем, характерним для різних за своїм соціально-політичним змістом правових систем. Сукупність джерел утворює

органічну систему, в якій всі елементи – види джерел – розташовані в певній послідовності [1, с. 116].

Наука у більшості випадків під джерелом права визнає витoki формування, різні первинні правові форми, їх початок. Для виявлення джерел будь-якого права треба вдаватися до історії, літописів, подій, де згадувалися взяті за основу регулювання тих чи інших суспільних відносин. Треба зазначити, що джерела права перебувають у постійному розвитку, вони динамічні.

Досліджуючи вплив релігійних норм на систему джерел права, вважається, що джерело права і витoki права мають дещо різний зміст. Наприклад, джерело права – це форма зовнішнього виразу релігійних приписів, що зумовлюють юридичну силу певних правил поведінки, санкціонуються державою, приймаються у формі нормативних актів, що мають юридичну силу та обов'язкові до виконання; 2) витoki права – фактори, що визначають зміст права, напрями його розвитку та удосконалення [1, с. 9].

Канонічне право є автономною надкорпоративною правовою системою, що є частиною всього релігійного права [2, с. 11]. Тобто канонічне право є самостійним явищем, до якого держава прямо не втручається, а до релігійних норм держава до деякої міри має відношення. Це означає, що канонічне право є вужчим поняттям від релігійного права і його джерела формуються окремо від держави.

Але джерела канонічного права мають усі ключові ознаки джерел права у традиційному розумінні. Держава визнає за релігійними організаціями право на створення власних нормативних систем і у разі, якщо таким приписам властиві відповідні ознаки, вони можуть вважатися джерелами права. Виходячи з цього, джерелом канонічного права є зовнішні форми закріплення нормотворчої волі Церкви, яка має власну мету, самостійні способи її досягнення та здатна легітимно забезпечити примусом виконання власних приписів. Особливості джерел канонічного права проявляються у їх класифікації, для якої типовим є виділення специфічних нехарактерних для світського права видів правових джерел (Біблія, церковне передання, канонічний звичай, церковне законодавство та ін.).

У науці канонічного права прийнято вирізняти три основних сфери церковно-правових відносин, кожній з яких відповідає власна сукупність джерел: 1) церковний устрій; 2) церковне управління; 3) зовнішні відносини Церкви [2, с. 11, 34, 35, 47, 48, 67].

У цих сферах діяльність Церкви регулюється не лише канонічним правом, але й тими правилами, церковними традиціями, які встановлює кожне єпархіальне управління, тому таке регулювання назива-

ється корпоративним, яке, звичайно, ґрунтується на власних джерелах. Ці корпоративні джерела є динамічними, їх дотримання є обов'язковим.

Отже, канонічне право характеризується різноджерельністю. Серед цих джерел є основні, похідні й корпоративні.

1. Міма І.В. Релігійні норми та їх місце в системі соціально-правового регулювання суспільних відносин: дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2008.

2. Місевич С.В. Джерела канонічного права (теоретико-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук. – Чернівці, 2005.

3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл. – Т. 2: Д-Й. – 1999. – 744с.

Ю.М. Сметанський,

заступник начальника

факультету громадської безпеки

Л.М. Калинчук,

заступник начальника

факультету громадської безпеки

з навчально-методичної роботи

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ФОРМА ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Для юрисдикційного процесу, особливо судочинства, властиве високе організаційне забезпечення процесуальної діяльності всіх учасників цивільного процесу, необхідне для правильного вирішення справи. Тому процесуальна форма має місце, коли законодавством послідовно, всебічно, в єдиному режимі регулюються весь перебіг та умови розгляду справи, починаючи від її відкриття і закінчуючи виконавчим провадженням. Мета процесуальної форми – забезпечення заінтересованим особам та іншим учасників процесу, а також юрисдикційному органу необхідні умови для вирішення спору й реалізації своїх прав.

Проблема форми представництва прокурора в цивільному процесі належить до актуальних проблем теорії цивільного процесуального права, оскільки правова регламентація такої форми представництва безпосередньо пов'язана результативністю реалізації прав особистості,

інших суб'єктів права і головне – з реалізацією судової влади у правосудних формах захисту прав [1, с. 211–214].

Згідно з ч. 2 ст. 45 Цивільним процесуальним кодексом України (далі ЦПК України), прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в порядку, встановленому цим Кодексом та іншими законами, на будь-якій стадії судочинства. Це свідчить про те, що вся діяльність прокурора в цивільному процесі незалежно від стадії процесу проходить у процесуальній формі, підпорядкована єдності мети – охорона державних інтересів чи інтересів громадян. Звідси в юридичній літературі спостерігаються різні підходи до вирішення питання про форми представництва прокуратурою інтересів громадянина і держави в суді [2, с. 81].

Наприклад, М. Косюта вважає, що судово-представницька функція прокуратури України має бути закріплена в трьох основних формах:

а) звернення прокурора до суду з метою захисту порушених прав і законних інтересів громадян і держави;

б) участь прокурора в розгляді справ і судах;

в) досудове провадження [3, с. 189–194].

Відповідно ж до підходу М.Мичка, в прокурорській діяльності процес реалізації представницької функції доцільно виділяти дві форми:

а) досудове провадження, що включає підготовку й направлення до суду заяв та інших матеріалів;

б) участь у розгляді в судах на різних стадіях судочинства цивільних, господарських справ і справ про адміністративні правопорушення з метою захисту прав та законних інтересів громадян і держави [4, с. 53–55].

О. Хавін вважає, що законодавчо чітко визначеними формами реалізації представництва прокуратурою інтересів громадян і держави в судах мають бути:

1) подання позовів (заяв) у інтересах окремих громадян, які за станом здоров'я, соціальним статусом або з інших поважних причин не можуть самі захистити свої права, а також в інтересах групи чи невизначеного кола громадян, права яких порушуються;

2) подання позовів (заяв) на захист державних інтересів;

3) звернення до суду із заявами про визнання незаконними правових актів органів, дій та рішень посадових осіб, якщо вжитими заходами досудового реагування не вдалося захистити законність, права громадян або державні інтереси;

4) здійснення контролю за станом реального виконання судових рішень, прийнятих за позовами прокурорів. З використанням про цього засобів прокурорського нагляду;

5) участь у розгляді справ, порушених за позовами прокурорів на захист інтересів громадян і держави;

6) обов'язкова участь прокурорів відповідного рівня у розгляді справ судами наглядової інстанції;

7) внесення касаційних (окремих) питань на судові рішення, що не надрали законної сили, у справах, розглянутих судом першої інстанції за участю прокурора;

8) опротестування відповідно до процесуальних повноважень будь-якого судового рішення, що набрало сили, якщо воно не відповідає матеріальному чи процесуальному законодавству;

9) ініціювання за наявності підстав перегляду судових рішень, що набрали законної сили, у зв'язку з нововиявленими обставинами, якщо цього вимагає захист державних інтересів або законних інтересів громадян, які з поважних причин самі не можуть захистити свої права;

10) інформування вищестоящих судів про виявлені порушення закону при розгляді цивільних справ, які не спричиняють скасування прийнятих судових рішень, але порушують права громадян, юридичних осіб, державні інтереси, щоб усунути такі порушення; входження з поданнями до кваліфікованих комісій про притягнення суддів, які допустили такі порушення, до дисциплінарної відповідальності [5, с. 60–62].

Деякі науковці також доводять, що процесуальних форм представництва прокурора в цивільному процесі багато, зокрема:

1) порушення справи;
2) вступ у справу в суді першої інстанції;
3) необхідна участь за ухвалою суду;
4) внесення подання на рішення й ухвали суду, що не набули законної сили;

5) підтримання подання в суді другої інстанції;
6) надання висновку в суді другої інстанції по скаргах сторін;
7) подання протесту на рішення, ухвали, постанови суду, що набули законної сили;

8) подання вищестоящому прокурору з приводу принесення протесту на судові постанови, що набули законної сили;

9) участь у засіданнях судово-наглядових органів;

10) порушення провадження про перегляд справи нововиявленими обставинами.

Окремі науковці називають такі форми представництва прокурора в цивільному процесі:

- 1) пред'явлення і підтримання позову;
- 2) вступ у розпочатий процес у стадії судового розгляду для подання висновку;
- 3) перевірка судових рішень і ухвал, що не набули законної сили;
- 4) перевірка судових рішень і ухвал, що набули законної сили;
- 5) участь у суді другої інстанції;
- 6) діяльність у судово-наглядних інстанціях;
- 7) участь у провадженні за нововиявленими обставинами [6, с. 47–50].

Згідно з положеннями ч. 3 ст. 36-1 Закону України «Про прокурора», форма здійснення представництва є:

- 1) звернення до суду з позовами або заявами про захист прав і свобод іншої особи, невизначеного кола осіб, прав юридичних осіб, коли порушуються інтереси держави, або про визнання незаконними правових актів, дій чи рішень органів і посадових осіб;
- 2) участь у розгляді судами справ;
- 3) внесення апеляційного, касаційного подання на судові рішення або про їх перегляд за нововиявленими обставинами [7].

У наказі Генерального прокурора України «Про організацію роботи по представництву в суді, захисту інтересів громадян та держави при виконанні судових рішень» запропоновано реалізувати представницькі функції шляхом:

- 1) пред'явлення в суді та підтримання позовів (заяв);
- 2) участь у розгляді судами справ та вступ прокурора в справу в будь-якій стадії судочинства;
- 3) ініціювання перегляду незаконних судових рішень;
- 4) забезпечення реального виконання судових рішень [8].

Як бачимо, зазначений наказ передбачає чотири форми представництва прокурора в суді.

Наведену класифікацію форми представництва прокурора в цивільному процесі не можна визнати досконалою. Якщо проаналізувати визначені форми представництва прокурора в цивільному процесі, то всіх їх у кожній стадії процесу можна звести до двох форм: а) порушення справи і б) вступ у порушену справу. Визначені численні форми є не що інше, як перелік процесуальних дій, що мають характерні ознаки стадії цивільного процесу (або є власне стадіями процесу), які

викликають до життя одну з двох процесуальних форм представництва прокурора в процесі.

1. Тимченко Г.П. Проблеми форм захисту цивільних прав та інтересів, що охороняються законом // Вісник господарського судочинства. – 2002. – №1.
2. Чванкін С. Представництво прокурором інтересів громадянина інтересів держави у цивільному процесі // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 6.
3. Косюта М.В. Питання правового регулювання представницької функції прокуратури // Проблеми організації прокуратури й оптимізації її діяльності в сучасних умовах. – Зб. наук. праць. – Х., 1998. – 315 с.
4. Мичко М.І. Щодо взаємодії прокуратури з судовою владою // Право України. – 1999. – №2.
5. Хавін О. Концептуальне бачення форм реалізації представницької функції прокуратури в суді // Вісник прокуратури. – 2001. – №3.
6. Руденко М. Форми представництва прокурора в цивільному процесі // Юридичний журнал. – 2006. – №10.
7. Закону України «Про прокуратуру» №1789-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53.
8. Наказ Генерального прокурора України «Про організацію роботи по представництву в суді, захисту інтересів громадян та держави при виконанні судових рішень» Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.gpu.gov.ua/>

А.С. Смілик,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ В ПОРЯДКУ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Питання судового захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, функціонування судової системи є традиційно актуальними, тому активно досліджуються вітчизняною і зарубіжною юридичною наукою. Нагальність удосконалення цивільно-процесуальних відносин обумовлюється також законотворчими процесами, які відбуваються в державі.

У цивільному судочинстві існують різні спрощені процедури, і до них можна віднести наказне провадження.

Інститут судового наказу виник ще в римській імперії і успішно себе рекомендує в нашій державі сьогодні, а його існування регламентується розділом другим цивільно-процесуального кодексу України.

Вчені щодо наказного провадження висувають різні теорії. Так, наприклад, Штефан М.Й. зазначає, що наказне провадження це самостійний вид цивільного судочинства здійснюваний судами загальної юрисдикції і спрямований на постановлення судового наказу[4, с. 315]. Більш широке визначення нам дає Васильєв С.В., а саме, що наказне провадження – це спрощена форма захисту прав і інтересів кредитора, чий вимоги до боржника засновані на беззаперечних доказах[3, с. 297], а також Бобрик В.І. зазначає, що наказне провадження це вид цивільного судочинства, що полягає у спрощеній документальній процедурі захисту майнових прав та інтересів заявника (стягувача), вимоги якого до боржника, щодо стягнення грошових коштів або витребування майна ґрунтуються на безспірних документах, що здійснюється за відсутності спору шляхом видачі судового наказу[5, с.491].

Наказне провадження має на меті забезпечити механізм примусового виконання зобов'язань, достовірно підтверджених документами, і тим самим захистити права і законні інтереси осіб. Доказова сила письмового доказу визначається його об'єктивною формою, доступною для безпосереднього сприйняття, а також відомостями, які воно містить і юридична експертиза яких не представляє для судді складності. Варто також зазначити, що наказне провадження обумовлене правовою природою матеріально-правових вимог, що підлягають захисту [3, с. 298].

Сучасні вимоги щодо розвитку процесуального законодавства основані на тому, що рівень правової захищеності особи, суб'єктів права залежать від ефективності судочинства. При цьому інститут правосуддя, який є фундаментальним у правовій системі, концептуально потрібно розглядати одночасно як форму здійснення прав і свобод людини та громадянина і як самостійне соціальне та правове благо, що реалізуються через справедливе правосуддя і належні судові процедури [6, с. 143].

Окремі вчені називають наказне провадження судовим наказом, однак на мою думку таке трактування є невинуватим, адже судовий наказ є лише процесуальним документом, а не цілою процедурою розгляду цивільних справ.

Поява в цивільно-процесуальному законодавстві інституту судового наказу пов'язана з переходом України до ринкових відносин, розвитком економічних зв'язків, збільшенням кількості укладених угод та договорів.

У статті 55 Конституції України закріплено право громадян на судовий захист і гарантованість цього права державою [1, с. 30]. В економічній та соціальній сфері, зокрема в спорах що впливають з

трудових відносин, аліментних зобов'язань, це право стало використовуватись все частіше, адже не всі обов'язки з укладених угод виконуються добровільно, що веде до виникнення спірних ситуацій. Як свідчить судова практика протягом останніх років зростає кількість звернень фізичних і юридичних осіб за судовим захистом своїх порушених, невизнаних, оспорюваних прав, свобод та інтересів що призводить до завантаженості судів. Згідно статистики велика кількість справ що розглядаються в порядку позовного провадження є фактично безспірними, оскільки вимоги позивача відповідачем не заперечуються. Тому повна процедура судового розгляду не завжди є оптимальною формою захисту цивільних прав, адже застосування формальностей позовного процесу у деяких випадках є непотрібним і затягує провадження що не сприяє оперативності цивільного процесу.

Отже, можна прийти до висновку, що наказне провадження це особливий спрощений вид цивільного процесу, спрямований на швидкий та ефективний захист безспірних прав осіб шляхом видачі судового наказу, що одночасно є судовим рішенням та виконавчим документом. Інститут наказного провадження відповідає міжнародним принципам здійснення справедливого та ефективного правосуддя і забезпечення прав людини. На нашу думку, новий інститут цивільного процесуального права судовий наказ дозволить: підняти оперативність судового захисту суб'єктивних прав і ефективність виконання; розвантажити суди від тих справ, які не потребують повної і детальної процедури розгляду; підвищити у громадян почуття відповідальності за прийняті ними на себе зобов'язання; підсилити превентивну функцію права; сприяти зміцненню законності та правопорядку; формування поважного відношення до права та до суду.

-
1. Конституція України від 28 червня 1996 року. – К.: Атіка, 2009. – 138 с.
 2. Цивільний процесуальний Кодекс України від 18 березня 2004 року, зі змінами станом на 8 грудня 2011 р. – К.:Атіка, 2011.–160 с.
 3. Цивільний процес: навч. посібник / С.В. Васильев. – Х.: ТОВ «Одісей», 2008. – 480 с.
 4. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підручник для студентів юридичних спеціальних вищих навчальних закладів / М.Й. Штефан. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
 5. Цивільне процесуальне право України: підручник / С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін.; за заг. ред. С.С. Бичкової. – К.: Атіка, 2009. – 760 с.
 6. Цивільний процес України: підручник / за заг. ред. Ю.С. Червоного К.: Атіка, 2007.

О.Є. Смоляк,
здобувач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ГРОМАДЯН ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Наявність і розвиненість горизонтальної складової перетворює державну інформаційну політику на публічну політику. Тобто таку політику, яка виробляється колективними зусиллями і реалізується через врахування всіх легітимних інтересів суспільства шляхом організації суспільного діалогу та безпосередньої взаємодії влади та суспільства [1, с. 21].

Вироблена таким чином політика потребує і якісного нового підходу для її реалізації та впровадження, що обумовлює пошук та використання сучасних технологій управління.

Однією із таких технологій і сфері реалізації громадянами права на доступ до публічної інформації є діяльність публічних бібліотек з організації доступу користувачів до інформації органів влади України, що є досить актуальною, оскільки в демократичному суспільстві однією з найважливіших засад є відкритість та прозорість діяльності органів публічної влади. Прикладом такого роду бібліотек є база даних судових рішень «Прецедент» [2]. Це проєкт електронної бібліотеки судових рішень, постанов, ухвал та іншого. Для зручної навігації та швидкого пошуку прецеденти згруповані за тематикою. База містить багато документів і постійно оновлюється матеріалами із різних джерел. Тут містяться не тільки рішення Верховного Суду України, але й місцевих судових органів.

Сьогодення вимагає розглядати публічну бібліотеку як посередника у спілкуванні влади і громадян, прибуткових і неприбуткових організацій, інших державних органів. Якщо вважати пріоритетною ідею «електронного уряду» у контексті розвитку електронної Європи та прийняти до уваги орієнтири розвитку публічних бібліотек, створення інформаційного суспільства для всіх громадян може передбачати, перш за все, розвиток та підвищення ролі бібліотек як центрів публічного доступу до інформації. Під таким розвитком нами розуміється перш за все зростання ролі публічних бібліотек у державотворчих, демократичних процесах, сприяння поінформованості громадян, забезпечення органів державної влади інформацією, що сприяє прийняттю управлінських рішень [3, с. 11].

Діяльність публічних бібліотек повинна бути спрямована спрямована сприянню органам державної влади та місцевого самоврядування у встановленні зв'язків з громадою. При цьому використовувати можливості під час масових заходів, при організації виставок, організація інформаційних, довідкових куточків, ведення бібліографічних, фактографічних картотек. Набули поширення спеціальні презентації, прес-конференції, зустрічі, робота громадської приймальні, «телефон довіри», скринька «письмових запитань», «Депутатські години» інше [4, с. 6].

Задля ефективного інформування бібліотеки здійснюють соціологічні дослідження проблем готовності користувачів бібліотеки до роботи з електронними ресурсами органів державної влади. Часто така готовність полягає у наявності у читачів бібліотеки умінь використовувати сайти та знань їхнього змісту. У випадку відсутності цих знань і умінь, бібліотека виробляє підходи до формування у читачів навичок користування мережевими ресурсами, сприяє підвищенню інформаційної культури користувача, його «електронному включенню» [5, с. 62].

На нашу думку, основу функціонування політичної системи, що трансформується, складає баланс інтересів різних соціальних груп, що є вагомим атрибутом розвитку громадянського суспільства. При цьому, підкреслимо, пріоритетом державної інформаційної політики має бути забезпечення інформаційної безпеки держави.

Додамо, що у статті 3 Закону «Про інформацію» одним з основних напрямів державної інформаційної політики назване «забезпечення інформаційної безпеки України». Водночас інформаційна безпека не визначена, хоча базовий інформаційний закон мав би містити дефініцію цього важливого поняття, яке використовується в Конституції. Незрозуміло, чому законодавець не скористався вдалою нормою із законопроекту № 4485 [6]:

1. Інформаційна діяльність суб'єктів інформаційних відносин в Україні перебуває в режимі інформаційної безпеки.

2. Інформаційна безпека України полягає в забезпеченні (гарантуванні) вільного доступу кожного до відкритої інформації та в охороні і захисті державної та іншої передбаченої законом таємниці.

3. Забезпечення інформаційної безпеки України є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу.

Не кращим чином реалізований відомий принцип свободи інформації щодо захисту інформаторів, які розкривають інформацію про правопорушення. Стаття 11 Закону Про доступ громадян до публічної інформації проголошує, що «Посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відо-

мостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю». Це фактично означає, що на посадову особу, яка розголосила інформацію, покладається тягар доведення доказів правопорушення або істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю. Краще було б використати аналогічну норму в законопроекті № 4485, яка, на відміну від статті 11, реалізує цей принцип: «Посадові та службові особи суб'єктів владних повноважень, які, порушуючи свої обов'язки щодо нерозголошення інформації з обмеженим доступом, викривають факти неправомірної поведінки, корупційні діяння, які вчинюються посадовими або службовими особами органів державної влади, органів влади автономії, інших органів місцевого самоврядування, якщо вони керувалися добрими намірами і були переконані в тому, що розголошення такої інформації відповідає суспільним інтересам, звільняються від юридичної відповідальності».

На жаль, із Закону Про доступ до публічної інформації були видалені статті, які деталізували процедуру оскарження до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини дій щодо незаконної відмови у наданні інформації. Стверджують, що це немовби зроблено на вимогу самого Уповноваженого. Таким чином, на жаль, парламентський контроль за здійсненням права на інформацію, який реалізований в усіх європейських законах про свободу інформації, в українському законі відсутній.

Підводячи певне узагальнення пошуку пріоритетних напрямів державної інформаційної політики у сфері забезпечення доступу громадян до публічної інформації, відмітимо, що такий аспект політики держави як забезпечення потреб громадян публічною інформацією, безпосередньо пов'язаний із розвитком в Україні інформаційного суспільства, економіки знань і побудовою «електронної демократії», під якою розуміється відвертість, транспарентність державної влади, підвищення ефективності політичного управління та активне залучення громадян у процесі ухвалення політичних рішень на основі інформаційно-комунікаційних технологій. Таким чином, «електронна демократія» виступає перспективною формою інтерактивної взаємодії населення і влади в політичних процесах сучасного світу, а дослідження в рамках цієї теми мають безпосередню значущість для аналізу дискусійних проблем розвитку сучасної політичної демократії [7, с. 19].

З цього приводу варто погодитись із думкою С. Бойчуна про те, що у західній і вітчизняній політологічній літературі поняття «електронна демократія» та «електронний уряд» інтенсивно розробляються

[8, с. 9]. Ми вважаємо, що найбільша увага повинна приділятися проблемі використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації діалогу між владою і громадянським суспільством. В умовах нової політичної реальності констатується криза традиційної демократії і робиться спроба знайти з неї вихід.

Одним із найважливіших напрямів державної інформаційної політики, як відмічає ряд вітчизняних дослідників [9, с. 180], є вдосконалення регулювання суспільних відносин, пов'язаних з отриманням, розповсюдженням і використанням публічної інформації. Сьогодні в Україні вельми динамічно змінюється вся економічна та політична ситуація. Відбуваються процеси реформування державної влади, зокрема розмежування повноважень між її рівнями. Активно здійснюється політика в області модернізації економіки і соціальної сфери нашого суспільства. В цих умовах значно зростає роль ЗМІ в інформаційному забезпеченні реформ, що проводяться в країні. Тому необхідно приділяти найсерйознішу увагу вдосконаленню правової бази, регуляційної діяльності інформаційних і телекомунікаційних компаній.

Важливою турботою держави в інформаційній сфері є розширення доступу до телекомунікаційних й інформаційних мереж у соціально значущих секторах народного господарства країни – освіта, наука, культура, охорона здоров'я, що безпосередньо пов'язано із зростанням якості життя громадян за рахунок збільшення надання послуг у цих сферах.

Одним із головних суб'єктів, які визначають організацію системи масових інформаційних і політичних комунікацій, повинна виступати держава. Її інформаційна політика виявляється основним видом діяльності в сучасному суспільстві. Найважливішою складовою державної політики є ідеологія, яка одночасно є і основним елементом усієї структури системи масових комунікацій. Проте наша держава і суспільство перебувають у стані часткового інформаційно-комунікаційного вакууму, коли способи організації комунікацій відносно розвинуті, особливо пропаганда і реклама, а змістовного наповнення комунікації між суспільством і владою немає.

Таким чином, ми вважаємо, що пріоритетними напрями державної інформаційної політики у сфері забезпечення доступу громадян до публічної інформації мають бути: забезпечення вільного обігу інформації в суспільстві; забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації; запобігання процесам концентрації власності у засобах масової інформації та монополізації вітчизняного інформаційного ринку (субринків), зокрема, телебачення і радіомовлення; створення електронних он-лайн реєстрів з метою оприлюднення інформації про

державні контракти з приватними особами, особливо що стосується запитів про державні тендери та закупівлі.

Зокрема, у даному плані, доцільним є створення торгового реєстру; нормативного закріплення на рівні закону захисту, який надається посадовим особам, що розголошують суспільно значиму інформацію про корупцію, зловживання тощо; забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері та переслідування журналістів за політичні позиції; створення сприятливих умов для розвитку ринку інформаційних послуг; посилення юридичної відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

1. Публічна політика для громадських організацій: практичні рекомендації щодо організації робіт у сфері публічної політики / Міжнародний центр перспективних досліджень / Володимир Нікітін (упоряд.). – К.: Оптіма, 2007. – 90 с.

2. База даних судових рішень «прецедент». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.precedent.com.ua/>

3. Смельяненко О.М. Електронний уряд: інноваційні підходи до політики і управління в інформаційному суспільстві: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Одеська національна юридична академія. – О., 2008. – 17с.

4. Публічні бібліотеки: сучасні принципи буття в умовах оновленого суспільства: з досвіду роботи публічних б-к Східної України / Харківська держ. наукова бібліотека ім. В.Г.Короленка / Галина Дмитрівна Ковальчук (уклад.). – Х.: ХДНБ, 2007. – 20 с.

5. Публічні бібліотеки в контексті суспільних перетворень: матеріали наук.- практ. конф., 12-13 грудня 2007 р. / Управління культури і туризму Луганської облдержадміністрації; Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М.Горького / Г.В. Аксьонова (уклад.) – Луганськ, 2008. – 88 с.

6. Захаров Є. Аналіз нових інформаційних законів / Є.Захаров. // Українська Гельсінська спілка з прав людини. – 2011. – Електронний ресурс. – Режим доступу до статті: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1297263469>

7. Електронний уряд: прогрес на службі демократії // Інформаційний бюллетень міжнародного центру політичних досліджень. – 2009. – № 191. – С. 17–22.

8. Бойчун С.О. Електронна демократія як тенденція глобального політичного розвитку: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / С. О. Бойчун; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т міжнар. відносин – К., 2010. – 16 с.

9. Губерський Л.В., Камінський Є.Є., Макаренко Є.А., Ожеван М.А., Шнирков О.І. Інформаційна політика України: європейський контекст: [моногр.]. – К.: Либідь, 2007. – 360 с.

І.Р. Спільник,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВА ОСНОВА ПРОТИДІЇ ВЧИНЕННЮ ПРОТИПРАВНИХ ДІЯНЬ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Для України проблема торгівлі людьми в її сучасному вимірі постала на початку дев'яностих років. Протягом 1991–1998 років близько 500 тисяч наших співвітчизників було вивезено за кордон. Оскільки торгівля людьми користується особливим попитом в країнах, де проституція носить легальний чи напівлегальний статус, то основним пунктом призначення «живого товару» з України стали країни Західної Європи, Туреччина, Греція, Ізраїль, США, Об'єднанні Арабські Емірати, Італія, Югославія, Угорщина, Іспанія та інші. Наприклад, за даними українського дипломатичного джерела шість тисяч українських жінок займаються проституцією в Туреччині, в Греції біля трьох тисяч і більше тисячі в Югославії. Українські жінки являють собою найбільшу групу іноземних жінок, які займаються проституцією в Туреччині і другою по величині групу іноземних жінок, які займаються проституцією за межами американських воєнних баз в Кореї. А за повідомленням консульства України в Греції, примусовою проституцією лише в Афінах і Салоніках займається близько 3 тисяч молодих українок.

Всі дані, які стосуються кількості проданих осіб приблизні, оскільки отримати об'єктивну офіційну інформацію майже не можливо через скритий та незаконний характер цього діяння. Досить гостро відчувається брак комплексних досліджень на цю тему.

Використовуючи складну економічну ситуацію та правову недосконалість захисту громадян молоді держави, злочинці організують кримінальний бізнес, який полягає в запрошенні українських громадян працювати за кордоном на «вигідних умовах». Проте, виїхавши за кордон, ошукані люди вимушені замість обіцяної роботи на кваліфікованих посадах працювати шахтарями, будівельниками, домашньою прислугою, займатися проституцією, перебуваючи в підневільному стані.

Засоби вербування, які використовуються торгівцями в Україні самі різноманітні. Найбільш поширений – це оголошення про працевлаштування за кордоном, які друкуються в усіх газетах, що пропонують роботу.

Відповідно до законодавства України, фірми, які займаються працевлаштуванням українських громадян за кордоном, повинні отримати ліцензію Міністерства праці та соціальної політики, що з існую-

чим рівнем бюрократії зробити не просто. Але, на думку фахівців Міністерства, якраз такі фірми не йдуть на «кримінальні» справи. Тобто оголошення в газетах дають поодинокі посередники та фіктивні, ніким не зареєстровані фірми. Перевірити чесність намірів цих працедавців зусиллями тільки української сторони важко та й правової бази, на основі якої це можливо зробити, в Україні ще не існує. [1, с. 83–111].

Другий шлях вивозу громадян України за кордон – через мережі посередників та постачальників, тобто випадкових «знайомих». Третій шлях «вивозу» – це туристичні поїздки. Четвертий шлях – шлюбні оголошення та контракти, використання жінок для примусового народження дитини та інші методи. Бувають випадки коли людей викрадають.

Вивчення ситуацій в які потрапили потерпілі від торгівлі людьми свідчить, що обставини, з якими вони зіткнулися за кордоном, були здебільшого невідомі та неочікувані ними вдома і про своє реальне становище в іншій країні вони отримали уявлення вже після перетину державного кордону України.

Для переміщення жертв через державний кордон України, злочинцями використовуються наступні способи:

1. Переміщення через кордон на законних підставах.
2. Незаконне переміщення через кордон за підробленими документами.
3. Незаконне перетинання кордону без будь-яких документів.

Значною мірою на поширення в Україні злочину «торгівля людьми» впливає погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування та перебування за кордоном, про наслідки нелегального працевлаштування, а також необізнаність із законами, традиціями, мовою.

Певну роль відіграє, з одного боку, і те, що досі в Україні відсутнє законодавство щодо соціального захисту українських громадян за кордоном. Недостатньо використовуються норми чинного законодавства проти шахрайства в сфері торгівлі людьми. З іншого боку, таке протиправне діяння, як «торгівля людьми», дуже важко довести, а значить покарати винних в його вчиненні.

Досить важливим в боротьбі з торгівлею людьми є приведення національного законодавства у відповідність з чинними міжнародними договорами та формування національних правозахисних процедур з урахуванням сучасного досвіду розвинутих демократій та державно-правових систем країн перехідного періоду, передусім європейського регіону. Базове положення щодо співвідношення національних та міжнародних норм права та юрисдикційну силу останніх визнано у статті 9 Конституції України: «Чинні міжнародні договори, згода на

обов'язковість яких надана Верховною Радою України є частиною національного законодавства України» [2, с. 6]. Таким чином, норми права внутрішнього національного законодавства повинні прийматись відповідно до визнаних Україною міжнародно-правових документів, а саме: Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Міжнародного пакту про громадські та політичні права (1966 р.), Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання (1984 р.), Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Конвенції про права дитини (1989 р.), Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.).

Потрібно зазначити, що процес приведення законодавства і правозастосовної практики у відповідність з міжнародними стандартами щодо забезпечення прав, свобод людини в Україні базується на положеннях, які знайшли своє закріплення, в першу чергу, в Конституції України.

Якщо вести мову про конституційне регулювання прав людини, то їм присвячено окремих розділ Конституції: «Права, свободи та обов'язок людини і громадянина». Зокрема, ст. 21 Основного Закону України проголошує, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Кожна людина має невід'ємне право на життя (ст. 27), на повагу до її гідності. «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню (ст. 28)» Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість, використання примусової праці забороняється, шлюб ґрунтується на вільній угоді жінки і чоловіка (ст.ст. 29, 43, 51).

Наведений перелік прав і свобод людини, який стосується проблеми торгівлі людьми не є вичерпним. Норми Конституції України є нормами прямої дії, і, що не менш важливо, є нормами-принципами, які мають вищу юридичну силу. Всі положення національного законодавства повинні відповідати нормам Основного Закону та не суперечити йому.

Хоча затвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, проте ці принципові положення поки що не знайшли відповідного втілення щодо кола проблем, пов'язаних з торгівлею людьми, від якої безпека потерпілих, перш за все жінок та дітей, все частіше опиняється під загрозою.

На законодавчому рівні питання боротьби з торгівлею людьми закріплене в Кримінальному кодексі України, у «Програмі запобігання торгівлі жінками та дітьми», Указі Президента України «Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей і поліпшення координації дій правоохоронних органів та інших органів виконавчої влади в їх розшуку» та у Постанові Кабінету Міністрів «Про затвердження Комплексної програми протидії торгівлі людьми».

Законодавством України також передбачається захист громадян держави, які, перебуваючи за кордоном, потерпіли від торгівлі людьми. Реалізуючі положення закріплені в Конституції України: ст. 25 Конституції України говорить про те, що громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами [2, с. 9].

Відповідно правилам, визначених Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадянам України» у кожного громадянина є можливість як виїхати з країни, так і в'їхати в країну. На підставі цього закону розроблені: правила оформлення необхідних документів; порядок перетину кордону; розгляд заяв щодо видачі документів (паспорта); підстави для обмежень тощо.

Недоліком зазначеного нормативного акту є відсутність положення стосовно депортації громадян. Немає в законі і положень про соціально-державні заходи, якими потрібно було б забезпечити громадян України, які потерпіли від протиправних діянь за кордоном (матеріальна допомога, соціальна адаптація тощо).

Слід також зазначити, що в Україні розпочалася робота і по удосконаленню нормативно-правової бази, яка стосується міграції (що є підґрунтям виникнення торгівлі людьми).

Значну роль в протидії торгівлі людьми відіграє проведення інформаційних кампаній, тому виникає необхідність започаткування систематичного проведення інформаційно - просвітницьких заходів щодо запобігання торгівлі людьми. На Міністерство внутрішніх справ України спільно з іншими урядовими та неурядовими структурами, покладається завдання провести спеціальний цикл телерадіопередач, видати окремі рубрики, в друкованих та електронних засобах масової інформації в яких мають оприлюднювати відомості про негативні наслідки безпідставного залишення громадянами місць свого постійного проживання або навчання, нелегального виїзду за межі України для працевлаштування, своєчасно звертатися до громадськості з проханням про надання допомоги в розшуку людей, які зникли.

На МВС України покладено також забезпечення систематичного проведення консультативної та роз'яснювальної роботи серед осіб - потенційних жертв торгівлі людьми.

Потрібно відмітити, що для ефективної протидії торгівлі людьми необхідно вдосконалювати чинне законодавство. Варто якомога ширше визнати наявні міжнародно-правові документи і застосувати

міжнародно-правові норми з цього питання у внутрішньому правопорядку всіх країн.

1. Лизогуб Я.Г., Стеценко С.С. Протидія торгівлі людьми: аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: навч. посібник / Я.Г. Лизогуб, С.С. Стеценко; під ред. С.С. Стеценко. – К.: Атіка, 2005. – С.111.

2. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 18 серпня 2011 р. – К.: Паливода А.В., 2011. – 56 с.

Б.І. Стахура,

здобувач

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ЄДНІСТЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У громадянському суспільстві завдяки новим принципам взаємин особи і суспільства права й свободи громадян рівною мірою служать необхідним засобом для досягнення волі, всебічного і гармонійного розвитку особистості в силу того, що в будь-якому праві виражено сполучення суспільних, особистих та інших інтересів. Задоволення цих інтересів можливо тільки шляхом реалізації прав і свобод особи в їхньому нерозривному зв'язку між собою, що зміцнюється у міру розширення матеріальних можливостей сучасного суспільства, зростання свідомості його членів.

Пошук оптимального сполучення інтересів кожної людини з інтересами колективу, соціуму, держави здійснюється на основі прогресивного вирішення нових проблем, поступального вдосконалення і розвитку всього суспільства.

Динаміка суспільних відносин, зростання політико-правової культури й інші позитивні фактори диктують необхідність подальшого відновлення і розвитку галузевого (поточного) законодавства про права й свободи громадян на базі Конституції України [1] із метою досягнення більш повної гармонії суспільних, колективних, групових і особистих інтересів. Винятково важливо, щоб чинне законодавство чітко і точно визначало права й свободи кожного органу, посадової особи, громадянина.

Ознайомлення людини і громадянина з їхніми правами і сприяння їх дотриманню – найважливіше завдання кожного суспільства і

держави. Очевидно, що однією з головних умов дотримання прав людини і громадянина є виконання нею своїх обов'язків. Разом із покладеними на громадян обов'язками права створюють правовий статус людини.

Удосконалення законодавства про забезпечення прав і свобод людини і громадянина відбувається в нашій державі шляхом збільшення переважної ваги законів у системі нормативно-правових актів, що безпосередньо визначають порядок реалізації основних прав та свобод людини і громадянина; сприяння приведенню цього законодавства у відповідність із Конституцією України та міжнародними стандартами у цій галузі; доведення норм, уміщених у законах, присвячених гарантуванню основних прав та свобод людини і громадянина, до високого рівня конкретизації; посилення юридичних гарантій захисту цих прав та свобод, зміцнення правових засобів їх реалізації.

У сучасних умовах в Україні зміцнилося співвідношення між законами й підзаконними нормативно-правовими актами, що регулюють суспільні відносини в галузі реалізації прав та свобод людини. Проте навіть зараз це співвідношення ще далеко від оптимального. Адже багато відповідних питань усе ще регулюються підзаконними актами, які відзначаються подекуди характером правопорушень (порушують чи сприяють порушенню органами та посадовими особами державної влади й місцевого самоврядування прав та свобод особистості). Чимало потрібних законів ще не прийнято або не змінено відповідно до вимог Конституції України, в деяких законах не досягнуто необхідної глибини регулювання суспільних відносин. Це тягне за собою заповнення відповідних прогалин саме підзаконними актами. Тому проблема збереження значного масиву підзаконного, зокрема відомчого, регулювання у сфері прав і свобод – чи не найактуальніша проблема вдосконалення всього корпусу законодавства, присвяченого гарантіям прав і свобод особистості.

Деякі права в найзагальнішому вигляді сформульовані в Конституції, проте на рівні законів вони дотепер так і не дістали належного або й узагалі ніякого закріплення.

Пріоритетними національними інтересами України на сучасному етапі визнаються розвиток демократичних інститутів для забезпечення прав та свобод людини, гарантування прав української нації та національних меншин України, захист прав яких розглядається як невід'ємна частина міжнародно-правового захисту прав людини, важливий елемент забезпечення стабільності, демократії та миру в Європі, один із найважливіших напрямів міжнародного

співробітництва [2, с. 28]; забезпечення екологічно та технологічно безпечних умов життєдіяльності суспільства, зміцнення генофонду Українського народу, його фізичного та морального здоров'я та інтелектуального потенціалу тощо. Як загрозу національній безпеці України держава визнає низький рівень життя та соціальної захищеності значних верств населення, наявність великої кількості громадян працездатного віку, не зайнятих суспільно корисною діяльністю, падіння рівня здоров'я населення, незадовільний стан системи його охорони тощо [3, с. 138].

З метою забезпечення захищеності громадян у межах національної безпеки розробляється система нормативно-правових актів, визначаються правові основи діяльності державних органів влади та управління, формуються органи забезпечення безпеки та механізм контролю за їх діяльністю.

У громадянському суспільстві відносини між громадянином і державою кардинальним способом змінюються. В їх основі лежать принципи соціальної згоди й рівності можливостей. Проблема повноти й гарантування прав та свобод людини набула в сучасному світі глобального значення. Від вирішення проблеми гарантій залежить подальший соціальний прогрес – запобігання світовій термоядерній війні й забезпечення миру для всіх народів; подолання розриву у рівні економічного розвитку між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, усунення голоду, убогості й неграмотності, запобігання катастрофічного забруднення навколишнього природного середовища; забезпечення людства необхідними ресурсами – продовольством, промисловою сировиною; джерелами енергії; запобігання негативних наслідків науково-технічної революції. Світове співтовариство прагне виробити єдині правила в питаннях соціальної і правової захищеності громадян, намагається уніфікувати їх, прийняти єдині стандарти і процедури, що сприяють визнанню гідності, притаманній усім членам людської родини.

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Товт М. Міжнародно-правовий захист національних меншин в Україні та система контролю Ради Європи / М. Товт // Право України. – 2001. – № 7. – С. 28.

3. Олійник А.Ю. Теорія держави і права: навч. посіб. / А.Ю. Олійник, С.Д. Гусарев, О.Л. Слюсаренко; Нац. акад. внутр. справ України. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 138.

М.М. Студент,
курсант
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

В економічно-соціальной ситуації, в якій на даний момент опинилася Україна є сенс в зміні деяких положень спадкового права взагалі, і конкретно спадкування за заповітом. Так, на даному етапі інтеграції України з Європейською Спільнотою важливим є приведення правових норм до відповідності із загальними нормами Європейського та міжнародного права. Так, зокрема, є сенс у впровадженні в Україні п'яти класів спадкоємців за законом, як це є в Західно-Європейських державах. Запозичення законодавчих норм інших країн в сучасні законодавчі акти України стало однією з форм дозволеного і не обмеженого «плагіату». Зрозуміло, що така практика стосується багатьох країн світу, і Україна не є винятком із правила. Однак, хотілось би, щоб таке запозичення відбувалося з попереднім правовим аналізом і прогнозом адаптації запропонованих змін на українському «правовому ґрунті» [1, с. 121]

При цьому слід зазначити, що в різних країнах світу по-різному регулюються спадкові правовідносини. В більшості країн основні правові норми зосереджені в Цивільних кодексах або в окремих законах, присвячених саме спадковим правовідносинам. Крім того, в деяких країнах поряд з Цивільними кодексами існують окремі нормативні акти, завданнями яких є деталізація спадкових прав та можливих обов'язків. Так, у Німеччині дотепер діє Німецьке цивільне укладення 1896р., але поряд з ним введений 31 липня 1938 р. Закон «про упорядкування заповітів і договорів про спадщину», який конкретизований у ряді актів земельного законодавства – постанові від 12 грудня 1946 р «Про застосування § 23 Закону про упорядкування заповітів і договорів про спадщину». В Україні як і в інших країнах на спадкові правовідносини впливають також правила інших нормативних актів: законів про шлюб і сім'ю, законів про авторське право і підзаконні акти.

Фурса С.Я. погоджується з пропозицією зведення всіх норм, що стосуються цивільних прав та обов'язків громадян у єдиний Цивільний кодекс, що зумовлюється його прихильністю до статутного права, завдяки якому є можливість більш чітко визначити правові наслідки вивчення юридично вагомих дії та конкретизувати правовідносини на

певний проміжок часу, а не залежати в кожному випадку від тлумачення їх судом [2, с. 112].

Однією з основних проблем є те, що цивільні процесуальні аспекти розгляду спадкових правовідносин у суді дуже важко виділити і відокремити від суто спадкових і нотаріально-процесуальних. Будь-яка цивільна справа, що виникає із спадкових правовідносин, стає предметом розгляду суду в основному через недосконалість або законодавства, або нотаріальної процедури вчинення нотаріальних дій.

В ЦК України існують різні колізії щодо санації нікчемного заповіту. Санація (зцілення) нікчемного заповіту може бути здійснена рішенням суду про визнання його дійсним.

У разі недодержання вимоги закону про нотаріальне посвідчення одностороннього правочину суд, як зазначено у ч. 2 ст. 219 ЦК України, може визнати його дійсним, якщо він відповідав справжній волі особи, котра його вчинила, а нотаріальному посвідченню правочину перешкоджала обставина, яка не залежала від її волі.

У ситуації, яка розглядається, норма ч. 2 ст. 219 ЦК України може вважатися загальною у тому сенсі, що стосується усіх можливих односторонніх правочинів. Та обставина, що у ст. 1257 ЦК України не повторено стосовно заповітів змісту ч. 2 ст. 219 ЦК України, не може бути, на наш погляд, достатнім аргументом для неможливості її застосування у разі недотримання вимог закону щодо форми та посвідчення заповіту.

До речі, у всьому ЦК України жодного разу не повторено норми ч. 2 ст. 219 ЦК України стосовно будь-якого іншого одностороннього правочину. Але ця обставина не може заблокувати застосування вміщеного в ній правила поведінки [3].

Аналогічні аргументи стосуються і застосування ч.2 ст. 220 ЦК щодо наслідків недодержання вимоги про нотаріальне посвідчення договору. У жодній з цих глав ЦК України, присвячені конкретним видам договорів. Немає застережень про поширення її дії у разі відсутності нотаріального посвідчення. Але ця обставина не стала підставою для заперечення можливості визнання дійсним договору купівлі-продажу чи договору застави лише тому, що така можливість не віддубльована у цих спеціальних главах Кодексу.

Втім для забезпечення твердої однозначної судової практики слушною є пропозиція про пряме закріплення у ст. 1247 ЦК України можливості визнання судом дійсним заповіту, якщо його нотаріальному посвідченню перешкоджала обставина, яка не залежала від волі особи. Але якщо після складання такого «простого» заповіту особі

вдалося вижити і вона не звернулася за нотаріальним його посвідченням, він не матиме юридичної сили.

Щодо обов'язкової частки спадщини за заповітом ЦК України, то у ст. 1241 право на неї мають непрацездатна вдова та вдівець, але у цій статті не підкреслено, що таке право мають і непрацездатні усиновлювачі та неповнолітні, непрацездатні усиновлені. Але це упущення не слід сприймати драматично, адже, відповідно до ч.3 ст. 232 Сімейного кодексу України, з моменту усиновлення виникають взаємні особисті немайнові та майнові права і обов'язки між собою, яка усиновлена (а в майбутньому - між дітьми, внуками) та усиновленими і його родичами за походженням. Тому, на нашу думку, це упущення хоч і є незначним, але все ж таки мало б міститися в ЦК України [4].

Під час опрацювання ЦК України предметом дискусій була доцільність надання права на обов'язкову частку у спадщині, утриманців заповідача уже немає.

Також важливим є врегулювання спадкування предметів особистого вжитку, так як за чинним законодавством у цьому питанні виникає розбіжність між статтями Цивільного кодексу України. Одним із важливих напрямків розвитку в спадковому праві може бути напрямок, за яким би органічно розвивався принцип охорони інтересів сім'ї. Розвиток цього принципу сприяв би зміцненню сімейно-шлюбних відносин, і, в недалекому майбутньому, сприяв би подоланню демографічної кризи на Україні.

Отже, проаналізувавши всі вищенаведені факти, ми можемо дійти до висновку, що Україна потребує оновленого Цивільного кодексу, з оновленим інститутом спадкування. Новий Цивільний кодекс має відповідати всім вимогам нового суспільства, що стоїть на засадах ринкової економіки. Також хотілося б побажати, щоб Цивільний кодекс був максимально наближений до сучасних Європейських та світових стандартів, що б сприяло швидшій інтеграції України у Європейську Спільноту.

1. Диордиева О.Н. Плюсы и минусы нового наследственного права и проблемы нотариата и суда при применении нового законодательства / О.Н. Диордиева // Нотариус. – 2002. – № 1.

2. Заїка Ю.О., Рябоконт С.О. Спадкове право: навч. пасіб. - К.: Юрінком Інтер, 2009. – 352с.

3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної ради України. – 2003. – № 40–44.

4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.

І.Я. Терлюк,
*кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри загальної теорії держави і права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

**ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.
ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ**

Як відомо, попри в цілому успішне проведення соціально-економічних реформ другої половини ХІХ ст., національна політика російського царату в Україні залишалася вкрай консервативною. Головним своїм завданням царат вважав зміцнення єдності і могутності імперії, припинення будь-яких проявів національного руху, що могли б спричинити посилення політичної активності підкорених народів. До певної міри, це завдання стало однією із функцій імперських поліцейських органів. Питома вага силових засобів здійснення державної політики Російської імперії й виняткове місце поліції у системі її державних органів (Тут і далі курсив наш – І.Т.), створили в імперській Росії політико-правовий режим поліцейської держави як особливої форми організації публічної політичної влади [2, с. 248–250].

Поліцейська держава виникає в епоху «освіченого» абсолютизму, який обґрунтовувався теоріями природного права та суспільного договору. Згідно з цими теоріями монархові надавалася влада над його підданими з метою забезпечення загального блага. Завдання адміністрації у поліцейській державі полягало в тому, щоб створити дійовий громадський порядок (поліцію). Центром влади в такій системі була абсолютна монархія, яка керувала раціонально організованою ієрархією органів управління. Компетенція цих органів залишалася невизначеною, тому що чиновники, які здійснювали волю монарха, були вільними від будь-яких обмежень, як і сам монарх.

Застосування теоретичної конструкції поліцейської держави при аналізі політико-правового режиму Російської імперії дозволяє дослідникам [1, с. 347] дійти висновку, що царська Росія в ХІХ - на початку ХХ ст. була варіантом європейської поліцейської держави. Це виявилося в тому, що: 1) політику було оголошено виключною сферою уряду, втручання в неї приватних осіб вважалося злочином; 2) нагляд за додержанням цього принципу покладався на органи політичної та загальної поліції, яким було надано широкі репресивні повноваження;

3) законодавство царської Росії розглядало поліцейські установи як всеохоплюючу форму місцевого державного управління. Унаслідок цього поліція повинна була виконувати як приписи губернського начальства, так і різні вимоги інших відомств. За таких умов поняття про поліцейські обов'язки у власному розумінні і про поліцію було в законодавстві досить невизначеним; 4) окремих корпус жандармів та Департамент поліції не підлягали контролю з боку суспільства; 5) великим був обсяг каральної влади вищих представників уряду на місцях - генерал-губернаторів та губернаторів; 6) незалежність судових органів від адміністрації (із другої половини XIX ст.) значною мірою була формальною.

Про величезну роль поліції у механізмі поліцейської держави, якою була Російська імперія, свідчить регламентація превентивно-примусових (поліцейських) заходів за російським законодавством другої половини XIX ст. До превентивно-примусових повноважень адміністративно-поліцейських органів законодавство царської Росії відносило: 1) поліцейський нагляд; 2) поліцейський арешт; 3) адміністративну висилку та заслання.

За загальним правилом, у західноєвропейських країнах поліцейський нагляд установлювався не поліцейською, а судовою владою. Він був додатковим до кримінального покарання превентивним заходом. Цілковито інший характер мав поліцейський нагляд у Росії, за законодавством якої існувало чотири види поліцейського нагляду: 1) поліцейський нагляд, який призначався як додаткове покарання за рішенням суду; 2) поліцейський нагляд як захід припинення способів ухилення від слідства та суду; 3) негласний поліцейський нагляд; 4) гласний поліцейський нагляд. Якщо перший та другий види поліцейського нагляду не надавати жодних повноважень органам поліції і тому характеру примусового заходу за законом не мали, а у формі негласного нагляду здійснювалася нормальна функція поліцейського спостереження, то гласний поліцейський нагляд «як захід попередження злочинів проти існуючого державного порядку» [3, с.238] мав за своїми наслідками репресивний характер, оскільки його встановлення призводило до значних обмежень у правах.

До превентивно-примусових заходів, які застосовувала російська поліція, належав також і поліцейський арешт. За законодавством царської Росії існувало три його форми. До першої належав поліцейський арешт як захід припинення способів ухилення від слідства та суду. Особливість законодавства Російської імперії полягала в тому, що на

відміну від законодавства країн Західної Європи, в ньому зовсім не визначався максимальний термін поліцейського арешту [2, с. 250]. Другою формою був поліцейський арешт як запобіжний захід, спрямований на забезпечення громадського порядку. Закон і тут не визначав ні форм, якими повинен бути обставлений поліцейський арешт, ні навіть його терміну. До третьої форми арешту належав поліцейський арешт як захід охорони державного порядку і громадського спокою. Він здійснювався згідно з «Положенням про заходи до охорони державного порядку і громадського спокою» (1881). Така форма поліцейського арешту була найбільш послідовним виявом адміністративного свавілля, оскільки особу могли позбавити волі на тривалий час без жодних доказів її вини, у кращому випадку на підставі агентурних даних, які не підлягали перевірці.

Одним із повноважень адміністративно-поліцейських органів Російської імперії було право адміністративної висилки та заслання. На відміну від західноєвропейських держав, у російському законодавстві цей превентивно-примусовий захід серед низки інших заходів поліцейського примусу посідав особливе місце. Його застосування полягало в тому, що особа, яка не скоїла діяння, передбаченого кримінальним законом, але за якимись мотивами з метою забезпечення громадського порядку визнавалася адміністративно-поліцейською владою небезпечною, і з профілактичних міркувань висилалася з місця проживання.

Таким чином, огляд превентивно-примусових заходів адміністративної влади за російським законодавством другої половини XIX ст. свідчить про те, що поліція в царській Росії відігравала величезну роль. Необмежені повноваження поліцейських органів за умов залежності суду від адміністрації не тільки створювали підґрунтя для систематичних зловживань із боку поліції, але й були ефективним засобом боротьби з національними рухами, зокрема українським.

1. Нариси з історії політичного терору і тероризму в Україні XIX – XX ст. – К., 2002. – 876 с.

2. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: навч. посібник. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.

3. Холод Ю.А. Загальна поліція в Україні в кінці XVIII – першій половині XIX ст. // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених: Зб. наукових праць. – Вип. 3–4. – Харків: Ун-т внутрішніх справ, Основа. – С. 236–238.

Н.Е. Черняховська,
курсант
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні більшість населення не може собі дозволити купувати товари тривалого користування за рахунок поточних доходів. Для цих категорій людей, а також для пенсіонерів, інвалідів та інших малозабезпечених громадян придбання товарів тривалого користування стає неможливим. У зв'язку з цим актуальною є розробка концепції розвитку споживчого кредитування в Україні в умовах ринкової економіки.

Відповідно до Положення НБУ № 246 від 28.09.1995 року Кредит – це позичковий капітал банку у грошовій формі та в банківських металах, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання [2].

Сьогодні 30–50% усіх покупок у торговельних мережах здійснюються в кредит. Лідером продаж у розстрочку є побутова, а також аудіо – та відеотехніка. Найбільш розповсюджена сума покупки в кредит 300–400 доларів США. Близько 80% всього ринку споживчого кредитування сконцентровано у великих торговельних мережах «Фокстрот», «Ельдорадо», «АБВ – техніка» та багатьох інших.

Нині банківська справа в Україні, в тому числі організація кредитування, перебуває на перехідному етапі. Це означає, що в практиці оформлення, видачі і погашення кредиту використовуються як старі, так і нові форми. В роботі банків є, наприклад, такі види кредиту, які були характерні для розподільної системи, і нема нових форм, властивих банківській системі ринкового типу. Через ці економічні відносини українські банки ще не можуть впровадити деяких позичкових рахунків, типових для західних банків. Інфляція, нестабільність фінансового стану клієнтів посилюють кредитні ризики, обумовлюють застосування форм кредитування, які захищають інтереси банку кредитора.

На сьогоднішній день більшість українських банків аналогічно до банків Заходу розпочали активний пошук індивідуального клієнта, розглядаючи даний напрямок роботи як важливе джерело поповнення фінансових ресурсів. Банки за своєю суттю стали комерційними підприємствами. Це надає комерційного характеру їх діяльності з кредитування фізичних і юридичних осіб.

Платність кредиту набула більш помітних рис. Намагання отримати дохід, в тому числі від кредитних операцій, стало основним мотивом діяльності кредитних установ.

Особливість сучасної системи кредитування полягає також в її залежності не тільки від власних і залучених ресурсів, але і від визначених нормативів, що встановлює Національний банк для комерційних банків, які здійснюють кредитування.

Суттєвою ознакою сучасної системи є її договірна основа. Між банком і клієнтом укладається кредитний договір, який зміцнює відповідальність як кредитора, так і боржника.

Специфічною ознакою сучасної української практики кредитування є і те, що банки поступово відходять від принципу галузевого підходу при виборі схеми кредитування підприємств і організацій. Переважним стає принцип уніфікованого порядку кредитування, при якому галузеві особливості організації видачі і погашення позик часто нівелюються.

Проблемним в Україні є і Положення Національного банку України «Про кредитування», затвердженого Постановою Правління Національного банку України № 246 від 28 вересня 1995 року. Даний документ стверджує, що суб'єкти господарської діяльності можуть використовувати такі форми кредиту [3, с. 25]:

- банківський;
- комерційний;
- лізинговий;
- іпотечний;
- бланковий;
- консорціумний.

З цього випливає, що скажімо кредит, який надається банком під заставу нерухомості (іпотечний) чи бланковий кредит (без застави) вже не є банківським. Те ж саме стосується і консорціумного кредитування позичальників банками. Такий підхід навряд чи можна вважати правильним. Отже, актуальною проблемою є вдосконалення законодавчої бази.

Сучасні проблеми економічного розвитку країни зумовлюють значні порушення кінцевих строків погашення банківського кредиту і зростання обсягів заборгованості. Так, зокрема, за даними НБУ на 1.10.2002 р. у загальній структурі кредитного портфеля банківської системи нашої країни прострочена заборгованість за кредитними ставками 4,9%, а заборгованість сумнівна щодо погашення – 2% [4, с. 38]. Стає очевидно, що за подібних обставин, окрім реалізації необхідних заходів макроекономічного характеру які б сприяли нормалізації фінансового стану позичальників, завданням банківських установ при організації кредитування є більш ретельний підхід як до оцінки кредитоспроможності клієнтів, так і до контролю за використанням наданих позичок.

Як показує практика, робота з оцінювання кредитоспроможності позичальника вітчизняними комерційними банками приділяється недостатньо уваги. Незважаючи на те, що в сучасних умовах банки посилили розрахунки з визначення фінансової стійкості клієнтів, поки що ці операції носять значною мірою формально – епізодичний характер. Тому можна зробити висновки про необхідність урахування таких чинників при оцінюванні кредитоспроможності клієнта:

- аналіз кредитоспроможності має носити характер експрес – аналізу;
- доцільним є створення незалежних від банків структур, які зайнялися б експрес – аналізом кредитоспроможності підприємств та організацій;
- «Класність» клієнта повністю залежить від «класності» працівника банку;
- при аналізі кредитоспроможності банк має розв’язати такі питання: чи здатний позичальник виконати своє зобов’язання вчасно, чи готовий він його виконати;
- для одержання комплексної оцінки необхідно визначити точну та перспективну кредитоспроможність.

Таким чином, доцільним є включення до Положення про кредитування системи необхідних показників, що дають можливість визначити кредитоспроможність позичальника.

Банки в Україні за своєю суттю стали остаточно комерційними підприємствами, що надає відповідного характеру їх діяльності з кредитування клієнтів – платність кредиту набула більш першочергового значення, а намагання отримати дохід стало основним мотивом діяльності кредитних установ. За подібних обставин, окрім реалізації необхідних заходів макроекономічного характеру які б сприяли нормалізації фінансового стану позичальників, завданням банківських установ при організації кредитування є більш ретельний підхід як до оцінки кредитоспроможності клієнтів, так і до контролю за використанням наданих позичок.

Багато людей, що взяли кредит на товари та послуги, залишилися більш-менш задоволені цим фінансовим продуктом. Але у багатьох, дуже багатьох людей, що вступили в кредит, життя змінилося в гірший бік. Про які глобальні речі треба поміркувати перед кредитуванням, щоб не потрапити в другу категорію позичальників? Які причини варті того, щоб відмовитися від ідеї позики грошей у банку?

Причина перша: відсутність резервів. Просто ризиковано, на думку експертів, брати кредит, якщо ви не маєте вільних готівкових заощаджень у розмірі своїх трьох місячних зарплат.

Причина друга: непередбачуваність ставок та курсів. Ніякий резерв не допоможе, якщо банк підвищить ставку за вашим кредитом. І нехай парламент заборонив банкам це робити прямо – все одно залишаються різні лазівки: наприклад, прив'язка ставок і комісій до плаваючого курсу LIBOR.

Крім того, іноді різко змінюються валютні курси або хоча б позначаються великі соціальні ризики – і починають зростати споживчі ціни. Тоді, будучи в кредиті, ви знову програєте двічі. Спочатку втрачаєте в зарплаті або її купівельної спроможності, а банк одночасно ще й примудряється брати з вас більше грошей за кредит.

Причина третя: недиверсифікованих доходів. Ще раз нагадаємо про ймовірність в найближчі роки форс-мажорних подій, які можуть вдарити по вашій платоспроможності. Зважаючи на це не варто брати кредит тому, хто має одне-єдине джерело доходу. А також і тим, хто здатний займатися тільки одним видом професійної діяльності.

Для кредиту зараз необхідно мати мінімум два потоки прибутку, поточних у вашу кишеню. В ідеалі такі потоки повинні бути в різних валютах (не секрет, що ризик падіння долара, а з ним і інших валют, за своєю ймовірності наблизився до ризику обвалу гривні). Диверсифікація – взагалі одна з основ фінансової безпеки, ігнорувати яку в кризі не слід.

Причина четверта: псевдовигоди. Кредит приносить вам негайні витрати не тільки по самому кредиту, але й по придбаному товару. Багато речей хоч і дають комфорт, але приносять з собою витрати на обслуговування, про які заздалегідь не думали позичальники.

Наприклад, людина, витрачає 30 доларів на дорогу, чомусь впевнена, що з власним авто вона заощадить. Але витрати на пальне та обслуговування машини, швидше за все, набагато перевищать згадані 30 доларів.

Причина п'ята: стресове. Припустимо, на вашу думку, термінове придбання елемента комфорту все-таки варто великої частини вашого бюджету. Тоді згадайте про таку проблему, як хворобливе відчуття несвободи, пригніченості, що осягає небагату людину, пов'язану кредитними договірними зобов'язаннями.

Дуже неприємно тривалий час отримувати на роботі суми, з половиною чи третьою з яких треба тут же безповоротно розлучитися. Вельми тривожно відчувати дамоклів меч штрафів за несвоєчасні виплати, за якісь невраховані вами підступи, з особливим «жахом позичальника» дивитися на курс долара, зростання цін і так далі. А якщо ви і без того були схильні до депресії?. Може бути, душевна рівновагу коштує дорожче, ніж позитивні емоції від купленої вами речі?

Нарешті, чи не варто спробувати ту ж суму, яку склали б виплати банку за авто, щомісяця акуратно відкладати протягом того ж строку (зауважте, без будь-яких штрафних санкцій у разі чого). І потім купити машину через кілька років «за свої» – отримавши разом з автомобілем ще й чималі гроші, заощаджені на відсотках. А головне – зберігши здорову психіку.

Причина шоста: політ економічна. У кредитуванні є сенс, якщо позикові гроші йдуть на активи, що приносять доходи (обладнання, товар для торгівлі і так далі). І тільки якщо ці доходи в доступному для огляду майбутньому можуть окупити всі виплати і почати приносити чистий прибуток.

Причина сьома: філософська. Жити в борг неправильно. За визначенням. І виправдання, мовляв, всі так роблять - невірні. Якщо спеціально не заглушати свою совість, вона сама підкаже, що в кредити на товари та послуги є багато сумнівного, напружує навіть не стресову (описано вище), а вже самою ідеєю життя за чужий рахунок [1].

Проаналізувавши дану ситуацію, можна дійти висновку, що в даний момент жити в кредит неможливо і нереально. Бачачи, теперішні різкі і нестабільні перепади в економіці ми не можемо передбачити, що нас може чекати завтра радість від нової покупки чи боргова яма.

1. Бізнес сайт «Ваші гроші. Інфо» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.vashigroschi.info

2. Положення Національного банку України №246, затверджене постановою Правління Національного банку України 28. 09. 1995 року.

3. Гладких Д. Основні тенденції розвитку кредитного ринку в Україні // Вісник НБУ. – 2001. – №9. – С. 49.

4. Гуцал І. Принципи та умови реалізації кредитного механізму в економічній системі України // Наукові записи. – 2001. – № 8. – С. 88.

О.В. Швець,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Надзвичайно важливим і актуальним питанням здійснення управлінської діяльності є проблема відповідальності в державному управлінні, в тому числі і юридичної відповідальності. Розпочате з

набуттям Україною незалежності реформування її політичної системи, а відповідно розвиток різноманітних форм самоуправління, децентралізації управління змінюють правовий стан та компетенцію суб'єктів державного управління. Це, в свою чергу, приводить до змін форм державно-правового примусу і відповідальності в сфері державного управління у напрямку їх розширення та появи нових механізмів примусу і відповідальності, які дають змогу застосовувати їх безпосереднім учасникам управлінських відносин через різні демократичні інститути правової держави.

Термін «відповідальність» вживається в різних значеннях, найбільш часто як борг, обов'язок чи покарання. В першому випадку мова йде про активний аспект відповідальності. Саме тут відповідальність виступає як усвідомлення особою, чи органом свого місця в суспільстві, своєї ролі в розвитку суспільного прогресу, участі в справах держави. Відповідальність в цьому змісті є своєрідним моральним, політичним регулятором поведінки в сучасному на майбутньому [2, с. 52].

Юридична відповідальність як вид державного примусу характеризується тим, що таким способом приводиться в дію санкція порушеної норми права. Негативні наслідки порушення норми права не виникають саме собою, автоматично. Переклад санкції зі сфери повинності в сферу практичної діяльності здійснюється державними органами шляхом застосування до правопорушника однієї з заходів, передбачених санкцією порушеної норми. Держава наказує правопорушнику діяти певним чином і примушує його виконати запропоноване реально. Воля і бажання правопорушника в даному випадку не мають ніякого значення. У випадку відмовлення правопорушника добровільно виконати запропоноване, необхідне поведіння буде забезпечено відповідними державними органами.

Проаналізуємо більш детально окремі види юридичної відповідальності, які застосовуються у державному управлінні.

Дисциплінарна відповідальність настає при порушенні державним службовцем обов'язків додержання дисципліни праці, правил внутрішнього розпорядку органу державного управління за невиконання або недостатнє виконання службових обов'язків. Ця відповідальність, таким чином, пов'язана з наявністю трудових відносин, розрахована на осіб, які перебувають на державній службі.

Адміністративна відповідальність настає за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків, тобто за здійснення адміністративного правопорушення. Такі характерні особливості адміністративного правопорушення як суспільна небезпека, протиправність, винність є складовими адміністративної відповідальності.

Об'єктом адміністративного правопорушення виступають суспільні відносини, які складаються у сфері адміністративно-організаційної діяльності та порядку управління, регулюються адміністративним правом, а також нормами інших галузей права (трудового, цивільного, фінансового, земельного та ін.). Об'єктом посягання адміністративного правопорушення може бути й сама людина, її здоров'я, честь і гідність [1, с. 89].

Цивільно-правова відповідальність являє собою передбачені законодавством засоби примусового впливу на порушника цивільних прав і обов'язків шляхом застосування до нього цивільно-правових санкцій, які мають наслідком не вигідні майнові наслідки, що проявляються в позбавленні його певних прав або покладенні на нього додаткових обов'язків.

Як бачимо, юридична відповідальність може служити не тільки метою зміцнення законності і захисту порушених прав і свобод громадян і інших осіб. У руках держави вона легко може перетворитися в легалізований засіб розправи і масових репресій. Держава, її органи, намагаючись викоринити правопорушення, створити стабільний правопорядок у деяких випадках використовують такі методи боротьби, що самі перетворюються в правопорушників і злочинців. Для того щоб юридична відповідальність не перетворювалася у свою протилежність, юридична наука і практика виробили ряд принципів, дотримуючись яких держава повинна діяти в рамках законності і не переходить тієї межі, за якої реакція на правопорушення з'являється новим правопорушенням.

1. Агеева Е.А. Юридическая ответственность в государственном управлении (социально-правовой аспект) / Е.А. Агеева. – СПб.: Изд-во Ленингр. ун-та, 2000. – 144 с.

2. Воловик В. Проведення службового розслідування стосовно державного службовця / В. Воловик // Право України. – 1995. – № 11. – С. 51–53.

М.Б. Шевців,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ НАУКОВИХ СУДЖЕНЬ ЩОДО КАТЕГОРІЇ ІНТУЇЦІЇ У ПРАЦЯХ Б. СПІНОЗИ ТА Г. ЛЯЙБНИЦА

У зв'язку з розвитком правознавства і математики в XVII столітті перед наукою постає цілий ряд гносеологічних проблем: про пе-

рехід від одиничних величин до загальних та необхідне наукове обґрунтування даного процесу, про відповідність та спорідненість даних математики і правових наук, про методи наукового пізнання, за допомогою яких визначається особливість математичного мислення, про природу математичних понять і аксіом, про спроби логічного і гносеологічного пояснення математичного пізнання, тощо. Всі вони згодом зводяться до тези, згідно з якою, знання, що є в меншій мірі необхідним, може слідувати знанню, що є більш необхідним та загальним. У даний період часу виникає необхідність використання нових методів в теорії пізнання, які дозволили б визначити пріоритетність та ієрархічність виведених наукою законів. Інтерес до методів наукового дослідження підвищується не лише в правознавстві, але й у філософській науці, в якій з'являються раціоналістичні теорії інтелектуальної інтуїції. Основним поштовхом раціоналістичної концепції було розмежування знання на опосередковане і безпосереднє, тобто інтуїтивне, таке, що є необхідним елементом в процесі наукового дослідження. Поява такого роду знання, на думку раціоналістів, обумовлена тим, що в науковому пізнанні, особливо в математичному, ми стикаємося з такими ситуаціями, які в рамках даної науки не можуть бути пояснені і беруться без доведення. Іншими словами, істинність їх не може бути опосередкована, а безпосередньо усвідомлюється розумом [4, с. 77–78].

Щоб проаналізувати категорію інтуїції вважаємо за необхідне здійснити порівняльний аналіз філософсько-правових поглядів деяких провідних світових філософів, правників, що часто у своїх працях звертали увагу на дану проблематику.

Одним з найвідоміших дослідників проблем правового інтуїтивізму являється видатний голландський філософ Б. Спіноза. Зупинимося на деяких аспектах його наукових тверджень щодо зазначеної вище проблематики.

Б. Спіноза (1632–1677) – мислитель-матеріаліст XVII століття. Засновник матеріалістично-інтерпретованого варіанту раціоналістичного тлумачення інтуїції.

Спінозівське трактування інтуїції як вищого («третього») роду пізнання, що веде від адекватної ідеї про існування формальних сутностей до адекватного пізнання самої сутності речей, в деякій мірі збігається із інтуїцією Р. Декарта, – який вважав, що природу матеріальних об'єктів «набагато легше пізнати, бачачи їх поступове виникнення, ніж розглядаючи їх у довершеному вигляді». А оскільки усвідомлення цих результатів здійснюється інтуїцією, то вона є вищою формою пізнання

[3, с. 292]. Проте на відміну від Р. Декарта, інтуїція у матеріалістичному забарвленні Б. Спінози вже не зводиться в основному до вроджених якостей індивіда, тобто розумові здібності даного індивіда не вичерпуються тільки різними формами пізнання предмету чи явища, а включають в себе й інтуїтивне мислення. Інтуїція в даному випадку являє собою вищий прояв раціональних здібностей людини, заснована на свободі сприйняття, причому «річ сприймається цілісно через її сутність». Інтуїція у Б. Спінози – це свого роду прискорений умовивід, який виражений в особливій формі, та відображає необхідну нам інформацію про сам предмет дослідження [3, с. 325].

Отже, відповідно до твердження Б. Спінози з поставленої проблематики, інтуїтивний акт, на нашу думку, не може оптимально відбутися лише на основі вроджених якостей людини, інтуїтивне мислення включає в себе й багато інших факторів його формування, і лише в їх сукупності формується інтуїтивне рішення.

Безперечним є той факт, що будь яка істина породжується в дискусії. Так же і еволюцію проблеми категорії інтуїції, в рамках раціоналізму, слід розглядати за допомогою порівняльного аналізу. Поряд із Б. Спінозою в розробці проблем філософсько-правової науки не менш важливий внесок належить і Г. Ляйбніцу. Проаналізуємо його наукові переконання щодо тлумачення поняття інтуїції.

Г. Ляйбніц (1646–1716) – основоположник ідеалістичного плюралізму – хоча і не виходить на відміну від Б. Спінози за рамки раціоналістичного тлумачення інтуїції, проте в його поглядах присутні теорії вроджених ідей, при чому ця категорія розглядається ним поряд з категоріями відчуття, почуття, інстинкти, тощо [2, с. 84].

Г. Ляйбніц підтримуючи теорію Б. Спінози приходить до висновку, що істину досягнути лише за допомогою мислення неможливо, він вибудовує свою формально-логічну схему ознак, які формують мислинневий процес. Отримані ним характеристики повинні бути віднесені швидше до числа раціональних, а не чуттєвих. Також Г. Ляйбніц вважає, що самоочевидність та ясність ідеї в число ознак інтуїції вже не входять. Під інтуїтивним розуміється пізнання, при якому ми одночасно мислимо, використовуємо в сукупності всі ознаки, характерні для даної речі. Раціональна інтуїція – це свого роду сукупність всіх раціональних доказів, які у свідомості суб'єкта «народжують» необхідне рішення, за допомогою інтуїції – як вищого рівня пізнання, усвідомлюються усі раціональні істини. Г. Ляйбніц, мабуть, пішов далі своїх попередників головним чином у тому, що визначив інтуїтивне знання не

як початкове, хоча воно і дозволяє отримувати початкові дефініції раціонального пізнання, а як результат тривалої попередньої пізнавальної діяльності. Остання в свою чергу здійснюється дискурсивним мисленням [1, с. 45].

Розробляючи проблему інтуїції, в порівнянні із Р. Декартом, підтримуючи твердження Б. Спінози, Г. Ляйбніц вводить ще один важливий фактор визначення інтуїції. Ним стає принцип тотожності, набувши статусу інтуїтивного, характеризується – як вищий критерій істинності. Таким чином, Г. Ляйбніц вважає, що пізнати інтуїтивно ми можемо лише первинне, виразне поняття, в той час як складні поняття – здебільшого тільки символічно. Зміст суб'єкта пізнання, по Г. Ляйбніцу, тотожне пізнаваному об'єкту, а останній повинен аналітично витікати з суб'єкта [4, с. 41].

Філософсько-правові погляди Г. Ляйбніца щодо інтуїтивного сприйняття речей та явищ, в нашому розумінні, реалізуються в повній мірі крізь призму раціональної інтуїції, з витікаючими з неї ознаками. Раціональна інтуїція постає критерієм істинності актів розумового мислення, суворо дотримується законів логіки.

Підсумовуючи філософські концепції філософів-правників XVII століття, варто зазначити, що проблематика інтуїтивного сприйняття проходила червоною ниткою у їх наукових працях. Математичне знання, що проявляється в логічній необхідності і загальності наукового знання протиставляється знанню, отриманого за допомогою досвіду і розглядається як якась сукупність аналітичних тверджень. Вимога необхідності і спільності характеру математичного знання передбачає існування таких положень, які не можуть бути доведені і приймаються без доведення. Їх істинність прямо і безпосередньо вбачається розумом. Різні трактування і підходи до проблеми інтуїції в історії філософії починаючи з XVII століття розвиваються в діалектичному взаємозв'язку із завданнями, висунутими правовими науками і математикою, більше того, взаємодіючи між собою, породжують нові методи розробки поставленої проблематики. Так, в раціоналізмі XVII столітті інтуїція охарактеризовувалася за допомогою побудови системи наукового знання та його доказовості. І хоча всі спроби обґрунтувати інтелектуальну інтуїцію були заздалегідь приречені на невдачу в рамках метафізичної теорії пізнання, все ж це вчення мало велике значення для розробки проблеми в цілому, воно розглядало інтуїцію як один з методів наукового пізнання і прагнуло надати їй послідовну логічну форму. Слід також зазначити, що прихильники інтелектуального вчення про інтуїцію не протиставляли її раціональному пізнанню, а навпаки, на-

магалися включити її у свою схему пізнавального процесу у формі інтелектуальної першооснови пізнання.

1. Асмус В.Ф. Проблема интуиции в философии и математике / В.Ф. Асмус. – М.: Едиториал УРСС, 2011. – 320 с.

2. Лейбниц Г.В. Труды по философии науки / Г.В. Лейбниц. – СПб.: Либроком, 2010. –178 с.

3. Спиноза Б. Сочинения: в 2 т. / Бенедикт Спиноза. – Т.1. – М.: Наука, 2006. – 570 с.

4. Ценности гражданского общества и личность: Антология / Сост. А. Михайлова. – М.: Гардарики, 2001. – 240 с.

В.В. Шишко,
*кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри теорії
та історії держави та права*

В.Й. Шишко,
*старший викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Останнім часом на різних рівнях і з різних приводів часто вживають терміни «демократична держава» і «правова держава». При цьому одні виходять з бажання підкреслити, що, проголосивши себе суверенною і незалежною, Україна стала й демократичною правовою державою, а інші – з прагнення довести, що побудова такої держави є справою більш віддаленої перспективи.

В основу правової держави закладена з одного боку, рівність влади, громадянина, товариства і права, їхня правова рівність перед законом, а з іншого – справедливо збалансований інтерес окремого індивіда з інтересами суспільства. Це, безперечно, повинно знаходити закріплення у законодавстві держави і виступати як правова цінність.

На нашу думку, однією з цінностей, що найбільше відповідає суті права у правовій державі є справедливість як своєрідна «вища досконалість».

Категорія справедливості з давніх часів і до сьогодні розглядається як найпоширеніший змістовний критерій дійсності позитивного

права, його відповідності основним правам і свободам людини та є головним об'єктом дослідження правової аксіології.

В історії розвитку людської цивілізації поняття справедливості мало різне змістове навантаження – етичне, соціальне, політичне, юридичне, зокрема використовувалося для закріплення ідеологічного, морального, юридичного відношення людини до дійсності та слугувало ідеологічним чинником для визначення соціально-політичних пріоритетів розвитку суспільства та держави.

Поняття справедливості концептуально розроблялося у вченні мислителів минулого – Платона, Аристотеля, І. Канта, К. Маркса та в теоріях сучасних представників філософії права, політики та теорії держави і права.

Тісний зв'язок права зі справедливістю не заперечується ніким із сучасних філософів права, включаючи і правових позитивістів. У той же час, якщо теорії природного права трактують цей зв'язок досить широко, то правовий позитивізм визнає цей зв'язок лише в мінімальних розмірах, беручи до уваги факти, які не можна не визнати. В цьому відношенні позитивізм є «мінімальною теорією права» в той час, як теорія природного права – «максимальною теорією» [2, с. 280].

З точки зору сучасної філософії права, справедливість входить у поняття права, право за своїм визначенням є справедливим. Правотворчість неможливо собі уявити без розуміння права як засобу досягнення певної соціальної мети. Закони створюються для упорядкування соціальних взаємодій та організації розбудови певного типу суспільства, яке й постає орієнтиром і метою правотворчості. Без хоча б відносно визначеної мети правотворчість втрачає сенс, оскільки зникають критерії оцінки ефективності прийнятих законів [1, с. 56]. З точки зору філософії права такою метою є забезпечення його реальної дієвості та ефективності в суспільстві, а це може бути досягнуто лише за умови його відповідності ідеальній моделі права буття, яка проголошує панування справедливості. «Право приймається суспільством тою мірою, – підкреслює А. Козловський, – якою воно забезпечує справедливість. Справедливість же воно забезпечує настільки, наскільки йому відкрита істина, наскільки воно пізнавальне і пізнаване, наскільки воно є пізнання» [1, с. 31, 68]. «Більше того, – зазначає В. Нерсисянц, – лише право і є справедливим» [3, с. 28].

У сучасній теорії права категорія справедливості визначається як принцип права, принцип юридичної відповідальності, соціально-політичний та моральний ідеал, оцінка відносин людських інтересів, розподіл прав і обов'язків між членами суспільства, визначення меж їх свободи. Іншими словами, йдеться про визначальну роль природного

права, що є абсолютним критерієм свободи, сумарності, відповідності, пропорції, міри діяння і віддяки тощо.

Справедливість і право мають багато спільного в походженні, сутності, функціях, змістовних виразах. Правове у своїй основі завжди конструюється як справедливе, а терміни «правове» і «право», «справедливість», «праведне» близькі за змістом і мають юридичне спрямування. Але їх не можна ототожнювати, тому що правове не завжди є справедливе, а справедливе не обмежується лише правовою сферою. «Справедливість входить у поняття права, – вважає В. Нерсисянц, – тому що право за визначенням справедливе, а справедливість – внутрішня властивість і якість права, категорія і характеристика права, а не позаправова (не моральна, не релігійна). Справедливість – це самосвідомість, самовираз і самооцінка права і разом з тим – правова оцінка решти всього позаправового. Навіть втілюючись у конкретній правовій системі, справедливість значною мірою залишається явищем правосвідомості, соціальним критерієм права». «Якого-небудь іншого принципу, крім правового, справедливість не має» [3, с. 30].

Лібертарно-юридичне розуміння права як загального масштабу і рівної міри свободи людей, запропоноване В. Нерсисянцом, включає в себе відповідне усвідомлення справедливості. А це вже – галузь проблеми співвідношення права і закону. Тому завжди, здавалося б, доречне питання про справедливість і несправедливість закону є по суті питанням про правовий або неправовий характер закону, його відповідності або невідповідності праву. Сама постановка такого питання здається парадоксальною стосовно права. Адже, оскільки справедливість становить його суть, воно і є її носієм, тобто виражає загальнозначиму правильність, загальну правомірність, сутність правового принципу загальної рівності та свободи. Як зазначає А. Козловський, розвиток права є розвитком ідеї свободи і справедливості і у цьому розумінні розвиток права є розвитком культури [1, с. 188]. Справедливість становить зміст правових норм і є критерієм оцінки поведінки людей, і тому право втрачає свою суть, якщо воно не забезпечує справедливість. У той же час справедливість позбавлена реальної сили, якщо вона не забезпечена правом. Це означає, що суть феномену справедливості становлять як її моральне розуміння, гуманістична спрямованість, так і практичне її втілення безпосередньо в правову «тканину».

Однак норми, закріплені в законах, не завжди є виразниками справедливості, тому що справедливе, правове та законне не збігаються. «Правова норма, ґрунтуючись на правовій єдності закону і справедливості, має інтегрувати уявлення про справедливість нашого суспільства у його правовій системі. У результаті такої інтеграції почуття й

уявлення людей про справедливе зможуть набувати загально-обов'язкового характеру, спиратися на силу й авторитет держави» [4, с. 24]. При визначенні законності потрібно враховувати пріоритет не верховенства закону, а верховенства права. Це матиме місце лише тоді, коли закони держави відповідають вимогам природного права і на справедливій основі установлюється рівна міра прав, обов'язків та юридичної відповідальності людини, громадянина, держави та посадових осіб. Таке розуміння законності, що ґрунтується на принципах справедливості, спрямоване на забезпечення стану безпеки, стабільності, дотримання основних прав і свобод людини, тобто «суспільного здоров'я» держави.

Таким чином, право є нормативно закріплена справедливість, що не тільки захищає людину від посягань на її права і свободи, але й запобігає намаганню її примусового «ощасливлення» в «ім'я справедливості». У демократичній правовій державі, яка забезпечує дотримання основних прав і свобод людини, індивід повинен самостійно орієнтуватися у своєму житті, своїх потребах і не використовувати без потреби державний примус як в ім'я добра, так і в ім'я зла, до тієї межі, поки він не порушить закон. Кожна людина має право ігнорувати будь-які поради, побажання будь-якого добродія й авторитета, якщо її дії не порушують чинне законодавство і не завдають шкоди іншим людям.

1. Козловський А.А. Право як пізнання. Вступ до гносеології права. – Чернівці: Рута, 1999. – 295 с.

2. Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философского осмысления. – Харьков: Право, 2002. – 328 с.

3. Нерсесянц В.С. Философия права. – М., 1998. – 652 с.

4. Палкін Ю. Соціально-економічна справедливість в умовах ринку // Економіка України. – 1997. – №10. – С. 22-29.

М.Р. Штокало,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПОЗИТИВНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сьогодні особливої актуальності набуває питання ефективності регулювання суспільних відносин, з метою задоволення потреб та ін-

тересів учасників суспільного життя, безперешкодної реалізації їх прав та свобод. Одним із найбільш дієвих механізмів, який забезпечує нормальне функціонування суспільства та держави є соціальна відповідальність. Завдяки відповідальності стають можливими регулювання та саморегулювання суспільних відносин. Трансформуючись із характеристики особи в особливе суспільне відношення, соціальна відповідальність робить можливим існування всіх інших суспільних відносин, оскільки кожне з них виникає і функціонує на засадах відповідальності та взаємовідповідальності його суб'єктів.

Нормативним підґрунтям юридичної відповідальності є юридична норма, як різновид соціальної норми, хоча глибинними, сутнісними підставами будь-якого виду соціальної відповідальності (в тому числі юридичної) є участь особи у суспільних відносинах, коли особа бере на себе зобов'язання. Таким чином соціальна відповідальність формується у суспільних відносинах, а вже потім закріплюється, формалізується у правових нормах у вигляді юридичної відповідальності. Закріпивши найбільш бажані для суспільства та держави зразки поведінки, правова норма зворотно здійснює регулювання, розвиток та упорядкування суспільних відносин. Таким чином, право виступає не лише мірою свободи, але й мірою відповідальності. Хоча взаємовплив соціальної та юридичної відповідальності виглядає беззаперечним, проте залишився мало дослідженим вітчизняними вченими правознавцями.

З повернення до природничого праворозуміння, актуальною стала і проблема форм реалізації юридичної відповідальності – позитивної та негативної (ретроспективної) юридичної відповідальності. Саме позитивна юридична відповідальність робить можливою нормальне функціонування суспільних відносин, адже є основою безперешкодної реалізації правових норм, правомірної поведінки.

Позитивна форма юридичної відповідальності передбачає належне виконання своїх обов'язків, осмислення особою власного обов'язку перед суспільством, усвідомлення змісту, значення своїх дій та їх корегування відповідно до вимог юридичних норм. Проявляючись у позитивній формі через правові обов'язки, юридична відповідальність розрахована на свідоме, добровільне виконання вимог юридичних норм, тому є найбільш бажаною для суспільства і держави формою юридичної відповідальності.

У випадку, коли особа порушує вимоги правових норм, не виконує покладені на неї обов'язки, тобто вчиняє правопорушення, виникає необхідність застосування щодо такої особи примусових заходів держави з метою забезпечення її належної правомірної поведінки. Та-

ким чином, застосування примусових заходів свідчить не про виникнення юридичної відповідальності, а про зміну її форми. Тому вчинення особою правопорушення є підставою лише негативної (ретроспективної) форми юридичної відповідальності.

Як один із видів соціальної відповідальності, юридична відповідальність забезпечується, перш за все, за допомогою самоконтролю та саморегуляції поведінки. Позитивна юридична відповідальність, котра є чітко формалізованою і гарантованою державою, визначає поведінку особи, зв'язує вимоги юридичних норм та їх об'єктивіацію у правомірній поведінці. Поряд з цим, відповідальність є соціальною властивістю особи, яка ґрунтується на певній системі цінностей. Саме ціннісні орієнтації є важливим елементом соціального і правового регулювання поведінки, оскільки складають змістовну спрямованість особи, виражають внутрішню основу ставлення до системи соціальних норм і проявляються в соціальних (правових) установках особи.

З точки зору соціальної психології, соціальна установка особи є оціночною реакцією, що виражається в думках, почуттях і цілеспрямованій поведінці. Завдяки соціальним установкам здійснюється регулювання поведінки особи зокрема і суспільних відносин в цілому. Правова ж установка пов'язує особу і право, правові оцінки, мотиви, почуття з правовою поведінкою, визначає чи стане правова норма правилом особистої поведінки.

Особистісні норми дають можливість оцінювати власну поведінку, поведінку інших осіб, визначають наступну поведінку особи. При цьому відбувається засвоєння не лише правових норм, що стають особистісними правилами, а й позитивної юридичної відповідальності, котра поступово трансформується у властивість особи. Якщо такого засвоєння не відбувається, тоді має місце, як правило, протиправна поведінка особи, що вже є підставою негативної (ретроспективної) юридичної відповідальності.

І.Р. Юрчак,
здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВПЛИВ ПРАВОВИХ ЗАБОРОН НА ВИКОНАННЯ ОСОБОЮ СВОЇХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Скільки живе людина стільки і виникає проблема вибору між питаннями виконувати чи не виконувати, дотримуватись чи не дотри-

муватись правил поведінки, які їй диктує держава і суспільство. Тобто у людини завжди виникає спроможність обирати певний варіант, відповідати за нього та давати йому свою оцінку. Адже право - це своєрідний механізм, який включає у себе альтернативу розпорядження ним і тільки людина на підставі власної волі, знань, переконань це право реалізує.

Власне, в цьому і розкривається суть відповідальності за таку поведінку особи. Адже держава, як організація політичної влади домінуючої частини населення, не може дозволити собі покладатись виключно на волевиявлення особи і сподіватись на добросовісність виконання визначених нею правил поведінки. Тому, у зв'язку з цим держава просто зобов'язана визначити заходи примусового характеру, які, власне, і забезпечили б суспільний порядок та відповідно захистили б інтереси її громадян. Тобто в даному аспекті виникає проблема так званої «свободи особи», де держава громадянином якої вона є повинна вірно визначити межі цієї свободи, врахувавши при цьому, що не завжди тільки примус відіграє позитивну роль у вирішенні цієї проблеми.

І тут, власне, виникає питання до якої міри держава уповноважена цю свободу обмежувати і яку роль повинні виконати правові заборони нею ж і встановлені і чи призведуть вони, як наслідок до виникнення позитивної відповідальності у особи, яка б передбачила сумлінне ставлення її до своїх обов'язків правомірну поведінку як у теперішній час так і в майбутньому з метою створення необхідності певного правомірного виконання свого обов'язку перед суспільством, державою. Чи все-таки така політика держави призведе до виникнення маргінальної поведінки особи, яка також відповідатиме правовим вимогам, але особа діятиме правомірно тільки під впливом страху перед покаранням, під впливом державного примусу. У зв'язку з цим напрошується ще одне питання, чи не варто все-таки в більшій мірі сконцентрувати свою увагу на заохочувальних правових методах, які на сьогоднішній день залишаються полемічним питанням у юридичній літературі. Адже заохочувальні санкції також вважаються засобом правового реагування, у зв'язку з чим вважаю, що заохочувальні міри слід визначити в диспозиції правової норми, адже саме в цій частині міститься вказівка на права та обов'язки, які виникають у разі настання життєвих обставин, визначених гіпотезою.

У зв'язку з вищесказаним розглянемо погляди вчених, науковців, на це питання. На думку Братуся С.Н., правова відповідальність являє собою «опосередковане державним примусом виконання обов'язку» [1, с. 85]. Кілька ширше трактує дане поняття Явич Л.С., розуміючи під ним «юридичний обов'язок правопорушника зазнавати

позбавлення особистого і майнового характеру за упречності з точки зору закону поведінку» [2, с. 26]. Венгеров А.Б. вважає, що «юридична відповідальність – це встановлені законом заходи впливу на правопорушника, що містять для нього несприятливі наслідки, застосовувані державними органами в порядку, також установленому державою»[3, с. 101].

Отже, як бачимо погляди є різними, але спільність все-таки виникає в одному: виконання особою своїх обов'язків повинно бути забезпеченим правовим примусом визначеним державою, але встановленим з урахуванням можливості його виконання та дотримання особою. Адже цінність відповідальності криється у тому, що саме вона є механізмом забезпечення цієї свободи, складовими якої є суб'єктивні права та юридичні обов'язки, передбачаючи засоби впливу на учасників суспільних правовідносин з метою забезпечення їхньої незалежної поведінки.

Підсумовуючи вищесказане очевидним є факт того, що наявність та визначеність на законодавчому рівні правових заборон є неодмінним, адже саме вони у вигляді системи стримувань та противаг, виступаючи гарантом суб'єктивних прав та свобод з однієї сторони, визначають межі відповідальності суб'єктів, а з другої не дозволяють кому б то не було, в тому числі і державі вмішуватись у процес їхньої реалізації і в кінцевому результаті можуть розглядатись, як вагомі засоби обмеження прямого політичного впливу на суспільство, управління ним та неоправданого втручання в приватне життя громадян. І в даній ситуації правова заборона може розглядатись, як своєрідний посередник між державою та громадянами з допомогою якого не тільки держава здійснює управління суспільством, а й навпаки.

У зв'язку із сказаним напрошується теза, чи можна якимось чином прирівняти поняття правові заборони та виконання обов'язку, наскільки вони взаємопов'язані між собою у механізмі їхньої реалізації та чи є причинно-наслідковий зв'язок між ними. Напевне, відповідь буде очевидною, адже реалізація однією особою свого права кореспондується у виконання іншою свого обов'язку. Своєрідним гарантом забезпечення цієї схеми, звичайно, будуть виступати певні правові правила(заборони), які встановлять саме правило поведінки, тобто суть права, та визначать обов'язок дотримання цього права. Адже людина, якщо вона прагне стати повноцінним учасником суспільним відносин, добросовісним громадянином своєї держави просто повинна бути поставлена у відповідні межі, які будуть окреслені суспільством, державою і звичайно ж не без допомоги правових заборон які і стануть складовою цієї відповідальності. І тут для розгляду напрошується ще одне

питання чи не буде держава будучи наділена такими повноваженнями зловживати цим правом та дозволяти собі таким чином не виконувати свої обов'язки та відповідно уникати відповідальності за це. Адже, як бачимо у більшості випадків саме так і відбувається, де представники держави, а саме уповноважені нею державні органи не просто не виконують своїх професійних обов'язків, а й більше того створюють відповідне правове поле, щоб в межах закону уникнути відповідальності за такі порушення. Така ситуація стає загрозливою для громадян нашої держави, адже вони стають заручникам своєї ж держави, яка визначивши обов'язки для них не виконує своїх і більше того вона є тим суб'єктом який і контролює доступ громадян до відповідних правозахисних органів, компетенцією яких є відновлення цього порушеного права. Отже, напрашувється висновок, що занадто широкими є окреслені повноваженнями держави і занадто вузько встановлений механізм визначення відповідальності за зловживання ними. Результатом такого буде ситуація, яка призведе до того, що громадяни просто будуть брати приклад із своєї держави, і все просто буде крутитись по колу, де так і не буде визначеного головного винуватця цієї проблеми.

Висновок із вищенаведеного можна зробити наступний – громадяни повинні більш активно цікавитися політичним життям своєї держави та контролювати за допомогою самостійної участі, створення різноманітних громадських організацій процес створення самої законодавчої норми, винесення її на публічне обговорення, а не ставати учасниками цього процесу по факту, де вже права та обов'язки громадян будуть встановлені, а міра відповідальності визначена.

1. Братусь С.Н. Юридична відповідальність і законність. – М., 1976.

2. Вантеева Н.В. Принципы юридической ответственности: Структурно-функциональный анализ. Автореф. Дис. на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Нижний Новгород: НГУ, 2005.

3. Венгеров А.Б. Теория держави і права. Ч. 2. Теория права. – М., 1996.

ЗМІСТ

Цимбалюк М.М.	
Пріоритет загальнолюдських цінностей у підготовці фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки.....	3
Гарасимів Т.З.	
Підготовка фахівців для підрозділів громадської безпеки: наукові аспекти	5

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Андращук Т.	
Адміністративна відповідальність неповнолітніх	9
Березовська І.Р.	
Міжнародно-правові стандарти реалізації адміністративно-правових засобів забезпечення інформаційної безпеки	11
Бондаренко В.А.	
Категорії суб'єктів застосування норм адміністративного права.....	16
Бородін Ю.Ю.	
Ознаки правоохоронної діяльності	19
Бутрин О.І.	
Забезпечення доказів в адміністративному судочинстві України	22
Вітенко Д.М.	
Діяльність міліції громадської безпеки та її основні завдання	24
Водоніс О.В.	
Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності	27
Волощук А.С.	
Адміністративна відповідальність як правовий інститут адміністративного права	29
Габуда А.С.	
Цивільний контроль над правоохоронними органами	32

Гаврильців М.Т.	
Поняття та ознаки конституційно-правової відповідальності	34
Гаврущенко І.В.	
Адміністративна відповідальність у контексті соціальної та юридичної відповідальності	37
Гаєвська М.В.	
Особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення	40
Гнатюк С.С.	
Особливості доказування у справах про адміністративні проступки	43
Гончар А.М.	
Підготовка працівників ОВС України до управлінської діяльності	48
Грабар Н.М.	
Взаємодія дільничних інспекторів міліції з іншими службами міліції щодо забезпечення охорони громадського порядку	52
Гресько А.	
Теоретичні аспекти злочинів у сфері економіки	55
Гуменюк О.Р.	
Штраф як вид адміністративного стягнення	57
Гурковська К.А.	
Проблеми законодавчого регулювання питань щодо забезпечення громадської безпеки та громадського порядку	59
Гурковський М.П.	
Стадія прийняття рішення щодо реєстрації або відмови у реєстрації об'єкта державної реєстрації	62
Дем'янюк Т.В.	
Адміністративний примус як різновид державного примусу	65
Дідик Н.І.	
Суб'єкти, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, вчинені у сфері дорожнього руху	68
Дмитерко Р.З., Гінда І.М.	
Міліція України та поліція США: порівняльна характеристика	71
Дорошевич Н.	
Невиконання батьками обов'язків щодо виховання дітей	75

Дроздова І.В., Боднар Х.Й.	
Удосконалення діяльності служби ДІМ як аспект викладання спеціалізованих навчальних дисциплін для фахівців міліції громадської безпеки	78
Єсімов С.С.	
Основні засади організації діяльності патрульної служби з охорони громадського порядку та громадської безпеки	81
Ілюшик О.М.	
Координаційні адміністративні договори у діяльності правоохоронних органів.....	84
Ільчишин О.З.	
Основні фактори виникнення корупції серед працівників ОВС	86
Ільчишин-Білик С.З.	
Адміністративний арешт як один із видів адміністративних стягнень	89
Йосифович Д.І.	
Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення	91
Кіцул Ю.С.	
Матеріально-технічні дії як елемент організаційних форм діяльності місцевих органів виконавчої влади.....	94
Ковалів М.В.	
Правова охорона Конституції України	97
Ковальчук О.В.	
Корупція в органах внутрішніх справ: її причини і засоби запобігання	101
Когут Н.І.	
Охорона громадського порядку при проведенні Євро-2012 в Україні.....	103
Когут Я.М.	
Міліція як спеціальний суб'єкт забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час футбольних матчів на чемпіонаті Європи з футболу у 2012 році.....	106
Коминар Н.М.	
Інформаційна безпека в загальній системі національної безпеки України	109

Костовська К.М.	
Правозастосовні акти органів внутрішніх справ та їх зв'язок з Кримінально-процесуальним кодексом України	111
Крижановська В.А.	
Деякі підходи щодо критеріїв класифікації адміністративних стягнень	113
Крижановський А.С.	
Правоохоронна діяльність: соціальна природа	116
Крот О.В.	
Працівники міліції як учасники ДТП.....	119
Крупий Ю.А.	
Діяльність дільничного інспектора міліції щодо попередження насильства в сім'ї.....	122
Кунинець Н.П.	
Специфіка діяльності патрульної служби по охороні громадського порядку	126
Курклінська Н.М.	
Проблеми відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими або службовими особами	128
Куць А.В.	
Методи та заходи запобігання проявам корупції.....	131
Лепех Ю.С.	
Адміністративно-правовий захист права на житло як вид юридичної гарантії.....	134
Летнянка А.Р.	
Фінансова відповідальність за порушення податкового законодавства. Протидія податковим правопорушенням	137
Лимар І.М.	
Професійний ризик у міліції	140
Лиса Р.О.	
Проблеми протидії расизму, расовій дискримінації та ксенофобії в Україні	142
Лисенко С.О.	
Діяльність ОВС щодо протидії правоорушенням, пов'язаним з незаконним обігом наркотичних засобів серед дітей	145

Лук'янова Г.Ю.	
Аксіологічні основи праворозуміння.....	148
Малиновська І.В.	
Діяльність міліції громадської безпеки щодо взаємодії з населенням	151
Маринюк М.В.	
Щодо розуміння сутності поняття «корупція»	156
Мельник А.А.	
Актуальні питання визначення предметної підсудності адміністративних справ Вищому адміністративному суду України	158
Мерена О.В.	
Окремі аспекти адміністративної юстиції	162
Мисак З.В.	
Законність ОВС та засоби їх забезпечення.....	164
Назар Ю.С.	
Особливості порушення справи в адміністративно-деліктному провадженні у справах про порушення бюджетного законодавства (стаття 164-12 КУпАП)	166
Назар Т.Я.	
Проведення профілактичної бесіди дільничним інспектором міліції з метою попередження насильства у сім'ї.....	169
Неродик К.В.	
Дії працівників ДАІ в екстремальних ситуаціях.....	172
Онуфрик М.В.	
Особливості адміністративної відповідальності за вчинення дрібного хуліганства.....	174
Отчак Н.Я.	
Сутність виконавчого провадження у справах про виконання постанов про накладення адміністративних стягнень.....	175
Павлишин М.Р.	
Азартні ігри: проблеми правового регулювання в Україні.....	178
Паламаренко Г.В.	
Методи державних органів у сфері забезпечення громадської безпеки	180

Перепелиця А.В.	
Кадрова політика в органах внутрішніх справ.....	182
Поповчак Т.Р.	
Організація охорони громадського порядку під час проведення спортивних заходів.....	185
Прадищук О.	
Заняття проституцією.....	187
Романів Н.І.	
Морально-етичні проблеми антикорупційної діяльності в органах внутрішніх справ.....	189
Сас М.В.	
Забезпечення громадської безпеки працівниками державтоінспекції.....	193
Семак А.В.	
Забезпечення охорони громадського порядку на стадіонах при значному скупченні людей.....	196
Сенета І.І.	
Незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку чи конопель.....	198
Сеник П.Р.	
Адміністративно-правовий статус учасників виборів і референдумів в Україні.....	200
Середа В.В.	
Значення адміністративної скарги у сучасних умовах.....	202
Сех К.І.	
Історичний аспект економічної злочинності.....	205
Сиймовський Р.М.	
Взаємодія ОВС з національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у профілактиці правопорушень.....	208
Сліпа О.З.	
Керівник органу внутрішніх справ як суб'єкт управління.....	211
Слободянюк В.В.	
Мовний бар'єр у підготовці фахівців підрозділів громадської безпеки до Євро-2012.....	214
Службський І.Й.	
Окремі аспекти адміністративної відповідальності юридичних осіб.....	216

Сокол Р.В.	
Моральні та естетичні цінності сім'ї, побуту та дозвілля дільничного інспектора міліції	218
Стахура І.Б.	
Застосування правоохоронними громадськими формуваннями заходів адміністративного попередження	223
Сукмановська Л.М.	
Типові напрямки розслідування злочинів, вчинених проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності	226
Сухаребська Н.Ю.	
Реформування системи органів виконавчої влади	230
Хатнюк Ю.А.	
Діяльність підрозділів міліції громадської безпеки у боротьбі з рейдерством в Україні	232
Хомишин І.Ю.	
Місце правопорядку в системі права	235
Чистоклетов Л.Г., Стародубцева Т.Л.	
Особливості відповідальності суб'єктів господарської та підприємницької діяльності	238
Шабанов М.А.	
Щодо розуміння сутності поняття «охорона громадського порядку»	243
Ярема О.Г.	
Участь громадських формувань в охороні громадського порядку на залізничному транспорті	245
 ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	
Бездітна У.І.	
Психологічні та соціологічні аспекти дитячої агресії: причини та методи профілактики.....	248
Гарбузинська Х.	
Культура спілкування дільничних іспекторів міліції	250

Гончар Л.	
Соціально-педагогічні особливості створення та функціонування сімей молодих правоохоронців	253
Городиловська Н.Я.	
Саморегуляція психічних станів у працівників органів внутрішніх справ.....	256
Гресько Т.	
Формування професійно-моральних якостей майбутніх працівників правоохоронних органів у вищих навчальних закладах МВС України	260
Гуменюк Л.Й.	
Кібер-ненависть як вид ксенофобії	263
Деменчук В.А.	
Психологічні аспекти вдосконалення профілактичної роботи дільничними інспекторами міліції	266
Дорошенко Ю.П.	
Соціологічний аналіз проблеми вибору професії правоохоронця	269
Карпенко В.В.	
Багатофакторний підхід до психологічного дослідження творчого мислення юристів	271
Коваліско Н.В.	
Правоохоронні органи України: довіра та оцінки населення (за результатами соціологічного дослідження).....	274
Лашта М.В.	
Формування правової культури – важливий чинник професійної діяльності ОВС	280
Левенець Ю.	
Формування готовності курсантів ВНЗ МВС України до виконання професійних обов’язків працівника органів внутрішніх справ.....	283
Левчук Н.В.	
Фактори психологічної готовності працівників ОВС до дій в екстремальних умовах	286
Лишак Н.А.	
Розвиток емоційно-вольового компонента професійної компетентності майбутніх працівників міліції	289

Лоза А.С.	
Професійно-психологічна підготовка працівників ОВС.....	292
Магмет М.Т.	
Психолого-педагогічна характеристика професійної діяльності дільничних інспекторів	294
Маруняк С.Р.	
Правила психологічного впливу на натовп при забезпеченні громадського порядку	297
Пачковський Ю.Ф.	
Діти трудових мігрантів у ставленні до окремих проявів девіантної поведінки.....	300
Петрівська А.В.	
Формування позитивного іміджу співробітника ОВС	306
Пряхіна Н.О.	
Психологічні бар'єри у службовому спілкуванні дільничних інспекторів міліції.....	308
Пташник-Середюк О.І.	
Мистецтво спілкування як ознака професіоналізму дільничних інспекторів	311
Савчук А.В.	
Психологічні особливості професійної діяльності дільничних інспекторів міліції.....	314
Слободецька А.В.	
Морально-етичні проблеми професійної діяльності працівника міліції	316
Сулятицький І.В.	
Прийоми спілкування працівника міліції із правопорушниками	319
Тужеляк Н.М.	
Особливості ефективної протидії та профілактики агресивних хуліганських проявів під час проведення Євро-2012	323
Химинець І.	
Професійна деформація як чинник девіантної поведінки особистості працівника ОВС	327
Юрчук О.В.	
Морально-професійна деформація та її профілактика в діяльності працівників міліції.....	329

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Андрусишин Р.М. Особливості процесуального становища Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	332
Баліцька О.Ю. Актуальні аспекти формування правомірної поведінки курсантів у площині діяльності міліції громадської безпеки щодо попередження насильства в сім'ї	337
Басенко І.А. Реєстрація місця проживання: необхідність чи добра воля?	339
Бортник Н.П. Злочинність як негативний наслідок глобалізованого світу	342
Буряк Ю. Джерела доказів у кримінальному процесі	345
Гавриляк Ю.В. Правова охорона результатів інтелектуальної власності	347
Галайко О.Р. Панування права як один із феноменів філософсько-правової думки	349
Гапич І.Ю. Особливості цивільно-правового захисту права на життя та здоров'я	352
Гарасимів О.І. Народний та державний суверенітет як складова соціальної відповідальності у філософсько-правовій думці епохи Середньовіччя	355
Гарасимів Т.З. «Особистість» та «індивідуальність» у філософсько-правовій думці	358
Гаргат В.Б. Копілефт: поняття та проблеми правового регулювання	362
Гетьманчук М.П. Особливості викладання курсу політології у вищих навчальних закладах МВС	365
Годяк А.І. Уміння реалізовувати право як результат правової освіти	367

Гринчишин Х.В.	
Процедура розгляду судом справи про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним	370
Грищук О.В.	
Людська гідність у праві: аксіологічний аспект	372
Гудь І.І.	
Особисті немайнові права: проблемні питання забезпечення ефективного захисту	375
Гуцуляк Ю.В.	
Про конкретизацію предмета доказування у кримінальній справі	377
Дмитерко Р.З.	
Цивільно-правова відповідальність сторін за порушення умов договору	382
Дуда С.М.	
Поняття та ознаки (особливості) романо-германської правової сім'ї (формально-юридичні та феноменологічні підходи)	384
Євхутич І.М.	
Інститут адвокатури як один з механізмів захисту цивільних прав громадян України	390
Жбадинська Ю.Р.	
Джерела скандинавського права (у контексті західної традиції права)	393
Забзалюк Д.Є.	
До питання духовної опіки козацького війська	399
Забзалюк О.В.	
Ідея федералізму в Галичині в середині XIX – на початку XX століття	401
Захарова О.В.	
Місце та значення огляду місця події при дорожньо-транспортній пригоді в системі слідчих дій	404
Іванов В.Б.	
Мирова угода в цивільному процесі України	407
Ільчишин О.З.	
Особливості захисту особистих немайнових прав у цивільному законодавстві України	409

Ісманицька Т.І.	
Особливості правового регулювання інституту застави за українським законодавством	411
Кахнич В.С.	
Інтеграційні процеси в Латинській Америці (в контексті інтегративної функції порівняльного правознавства)	415
Кельман Л.М.	
Актуальні проблеми викладання трудового права для курсантів факультету громадської безпеки	419
Ковалик І.В.	
Проблеми усиновлення українських дітей іноземцями	422
Колич О.І.	
Конституція Пилипа Орлика як феномен української політичної та філософської-правової думки	425
Кондрат Н.М.	
Евтаназія: право на життя чи смерть?	429
Кудловська В.І.	
Фіктивне підприємництво: загальний аналіз проблеми	432
Курило Т.В.	
Шляхи подолання колізій у законодавстві України	436
Кучер В.О.	
Окремі питання відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб ОВС	440
Лепіш Н.Я.	
Історичний аналіз становлення метрології в період існування Київської Русі	444
Маїк І.С.	
Саморегулювання у правовій системі – погляд ізсередини: порівняльно-правова позиція	447
Мамчій І.І., Глушко В.Є.	
Аналіз діяльності третейських судів у сфері захисту цивільних прав	452
Маркевич А.Р.	
Критерії визначення значної шкоди	455
Міщенко Т.Ю.	
Дієздатність фізичної особи у законодавстві України та Росії: порівняльно-правовий аспект	459

Панчишин Р.І.	
Правовий вимір боротьби із протиправною поведінкою в умовах перманентних соціальних реалій.....	462
Парасюк В.М.	
Проблемні питання відшкодування моральної шкоди як засобу захисту права власності.....	464
Парпан У.М.	
Захист прав людини у кримінальному судочинстві	468
Попович Н.П.	
Проблеми становлення доктринального розуміння поняття «колізія» у юридичній науці	471
Ременяк С.Ю.	
Діяльність підрозділів міліції громадської безпеки щодо протидії злочинам та правопорушенням у сфері інтелектуальної власності	474
Рудік В.М., Фірман В.М.	
Деякі питання щодо положення про проходження служби в ОВС	477
Сливка С.С.	
Поняття джерела канонічного права.....	480
Сметанський Ю.М., Калинчук Л.М.	
Форма представництва прокурора в цивільному процесі	482
Смілик А.С.	
Особливості розгляду справ в порядку наказного провадження	486
Смоляк О.Є.	
Особливості та напрями державної інформаційної політики у сфері забезпечення доступу громадян до публічної інформації.....	489
Спільник І.Р.	
Правова основа протидії вчиненню протиправних діянь у сфері торгівлі людьми в Україні.....	494
Стахура Б.І.	
Єдність прав і свобод людини і громадянина у громадянському суспільстві	498
Студент М.М.	
Проблемні питання спадкування за заповітом в законодавстві України	501

Терлюк І.Я.	
Політико-правовий режим поліцейської держави в Російській імперії XIX – початку XX ст. та його вплив на розвиток українського національного руху.....	504
Черняхівська Н.Е.	
Проблеми кредитування в Україні	507
Швець О.В.	
До питання юридичної відповідальності у державному управлінні	511
Шевців М.Б.	
Порівняльний аналіз деяких наукових суджень щодо категорії інтуїції у працях Б. Спінози та Г. Ляйбніца.....	513
Шишко В.В., Шишко В.Й.	
Справедливість як правова категорія.....	517
Штокало М.Р.	
Філософські аспекти позитивної юридичної відповідальності.....	520
Юрчак І.Р.	
Вплив правових заборон на виконання особою своїх обов'язків	522

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ
ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ
ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

*Тези звітної наукової конференції
факультету громадської безпеки*

24 лютого 2012 р.

Матеріали опубліковано в авторській редакції

Комп'ютерна верстка
Пастушок Г.І.

Друк
Ходачок А.М.

Здано до набору 15.02.2012 р. Підписано до друку 17.02.2012 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 31,39.
Зам. № 24-12. Тираж 100 прим.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.